

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B509382

1083
70353

LAVRENTII

VALLAE ELEGAN-

TIARVM LATINAE

LINGVAE LI-

BRI SEX.

EIVSDEM

De Reciprocatione Sui, & Suus, libellus.

Ad ueterum denuò codicum fidem ab
 Ioanne Renerio emenda-
 ta omnia.

*

VIRTUTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
 GRYPHIVM,
 1544.

STVDIOSO LECTORI S.

Habes lector optime hos *Elegantiarum* libros multò quàm antehac unquam prodierint, emaculatiores, *Ioannis Rænerij* opéra, cum nōnullis annotationibus, tibi haud parū profuturis, ab eodē in margine additis. Veterum autem autorum exēpla, quæ *Valla* in eorum, quæ de lingua Latina præcepit, testimonium protulit, corrupta sc̃rè, deprauataq; erant, ut uix ad eius negotium facere uiderētur, ea optima fide restituit. Vt te quoq; maiore beneficio demereretur, loca unde ea sibi *Valla* desumpserat, ueluti digito indicans, margini adiecit: ut si posthac *chalcographorum* aut incuria, aut inscitia perueriti contingat, tibi sit unde ea nullo negotio reparare queas.

Vale lector, *Rænerij*q; laboribus
fruere.

L A V R E N T I V S V A L =

L A I O A N N I T O R T E L L I O

Aretino, cubiculariꝝ Apostolico, Theologorum facundissimo, S.

LI B R O S de linguae Latinae elegantia (mi Ioannes unicum amicitiae specimen, & omnis scientiae decus) olim iam tibi debitos, totiesq; abs te efflagitatos, & tamquam creditore repetitos, tandem exhibeo: nominiq; tuo dedico, ac uelut es alienum persoluo, & (ut longioris morae dem poenas) etiam cum foenore, eoq; tanto, ut sorti par sit. Nam quum sex essent libri, quos tibi (cui omnia debeo) repromiseram, nunc totidem ad illos accedunt, eiusdem, germanaeq; materiae: & quasi semissi semis additus, explet assenm lucri. Fecisti itaq; tu longam quidem expectationē: uerum ipsius expectationis non negligētia mea, sed consilium extitit causa. Nolo enim fraudare beneficium meum gratia sua. Siquidem nullam aliam inire rationē poteram, qua libros iniussu meo (ut scis) editos, & in plurima exemplaria transcriptos tibi dicarem, nisi & repurgarem diligētius, & (quod maius est) aliorum ueluti reliqui corporis accessione perfectos me emittere testarer, ut nemo nisi ab hoc fonte, et eius riuus nostrarum Elegantiarū aquas sibi hauriendas existimaret, nō solum uberiore gurgite, sed etiam nitidiore. Quō magis & spero, & opto libros hos abs te in summi pōtēficis bibliotheca repositum iri: teq; curaturū, ut ille, cuius cōtubernalis es, & studiorum intimus comes, nonnunquā eos euoluat, & quemadmodum de parte iam fecit, totum opus laudet: eximium profectō, ac maximum laboris mei fructū, ac prēmū. Nā quis uberior fructus, aut quod magis opimū prēmū generoso animo cōtingere potest, quā laudari à laudato uiro? ut ille apud Actiū inquit: Gaudeo abs te laudari, pater, laudato uiro. Etenim quisnā mul-

7
tis iam seculis laudatior extitit, quiue sit magis iure laudandus,
quàm nostrū omnium pater summus Pontifex Nicolaus Quin-
tus? Qui non magis prudentissimorū hominum iudicio electus
esse, quàm natus ad illam dignitatem uidetur: quem Deus nobis
præbens, singulari quadam hoc seculum est beneficentia prose-
cutus: et quo sospite (ut est hominum opinio) res humane fu-
ture felices sunt. Adcò nescias, an uirtus eius, an dignatio inter
homines magis emineat: et inter ipsius uirtutes, quæ cui præ-
stet, si qua modò præstat, et nō unaquæq; omnes in se numeros
habet, nisi ut quòd quisq; maximè uirtutem aliquam colit, ita
maximè adesse huic illam existimat: ueluti tu nonnunquā, atq;
ego prudentiam, eum ceterarum rerū, tum uerò literarū. Quid
enim tam arduum, tam difficile, tam profundū, quod non cōsiliū
altitudine expediat, conficiat, transigat? Tot summi pōtifica-
tus, quem propè lacerū, ac naufragum acceperat, negotia, qui-
bus distringitur, quorū pars quemlibet alium deprimeret, unus
omnia curat, omnia suis humeris sustinet, unus omnia obit, et
(quod magis nostram admirationem auget) non fortiter modò,
sed etiam libèter. Diuina nimirum est in eo ingenij celeritas, ac-
uis. Iā uerò de literis quoties nobiscū, alio'ue quo erudito, post
fluctus occupationum loquitur? Taceo qua pronūtiandi maiest-
ate, et gratia, quanta memoria, quanta rerū copia, quanta do-
ctrinarum omnium peritia eluceat, uel humanarum, ut histori-
cæ, ut oratoriæ, ut grāmaticæ, ut philosophicæ, ut poëticæ, et
tiā metricæ: uel diuinarū, ut theologiæ, ut omnis iuris, ut eius
quā Græci *μεταφυσικὴν* uocant. Nihil ita arduū, itaq; abditū qd
eum fallat: nihil ita tenue in literis, exiguumq; (unde haud secus
miror) quod eum fugiat: eoq; nunquā minus loqui, magis at-
tendere mihi libet, quàm quum ipsum audio. Pace tamē eius di-
ctum sit, nō minus ornat illā dignitatem, quàm ab illa ornetur.
Nec ego minus ueneror eius uirtutes apud me, q̄ datas à Deo
Apostolicas clauēs, quum præsertim scientia sacrarum literarū
clauis

clauis vocetur, ab eodē Deo tributa, quæ aperit, et nemo clau-
dit: claudit, et nemo aperit. Itaque utraque manu clauis gestat,
sapiētia altera, altera potestatis. Quare (ut liberè quod sentio
dicam) uel magis mihi letandum, atq; gloriandum erit, si à tam
integro, tam sancto, tam sapienti uiro, quàm si à summo Pōtifi-
ce, laudabor. Summi enim Pontifices multi fuerunt, sed qualis
hic, uix unus, aut alter: quem absit ut emerendi fauoris gratia
impensius laudauerim, quippe qui sciā et me improbaturos ho-
mines, si mentiar: et illum talem esse, qui nec seipsum ignoret,
et testimonia suarum laudum malit in pectoribus esse, quàm in
linguis. Neq; uelim te hanc ei epistolam ostendere. In qua etsi
laudatur, id tamen non ideo fit, ut has laudes ipse, sed ut ceteri
legāt: et (quod ad nos attinet) magna sanè honori tuo, ac mea
fiet accessio ex hac Nicolai pontificis cōmemoratione. Etenim
si in arcubus triumphalibus, et columnis, ceterisq; id genus o-
peribus in honorem aliquorum extructis, quo sint augustiora,
cernimus interdum alicuius Dei, aut Deo similis imaginem su-
perpositam: cur ipse non putem mihi faciūdum, ut huic meæ co-
lumnæ (non ausim dicere arcui) duodecim passus altæ, quæ ego
opifex tibi ob singularem eruditionē, summam beneuolen-
tiam, maxima in me merita dicaui, imaginē Nicolai
summi Pōtificis mea manu sculptā in culmine
collocē, ut operis decori quædam etiā ex
ipso præside maiestas accedat? Ita et
nostra in illū reuerētia, ac reli-
gio, et illius in nos fauor,
splendorq; consti-
bit. Vale.

L A V R E N T I I

VALLAE PATRITII ROMA-

ni, & de lingua Latina bene meriti, in sex Elegantiarum libros elegans & docta admodum præfatio.

V V M sæpe mecum nostrorum maiorum res gestas, aliorumq; uel regū, uel populorum considero, uidetur mihi non modò ditionis nostri homines, uerum etiā linguæ propagatione ceteris omnibus antecelluisse. Nā Persas quidē, Medos, Assyrios, Græcos, aliosq; permultos lōgē, lateq; rerū potitos esse: quosdā etiā, ut aliquantò inferius quā Romanorum fuit, ita multò diuturnius imperiū tenuisse constat: nullos tamen ita linguam suā ampliāsse, ut nostri fecerunt: qui (ut oram illam Italiæ, quæ magna olim Græcia dicebatur: ut Siciliam, quæ Græca etiam fuit: ut omnem Italiam taceam) per totum penè Occidentem, per Septentrionis, per Africæ non exiguam partem, breui spatio linguam Romanam (quæ eadem Latina à Latio, ubi Roma est, dicitur) celebrē, & quasi reginā effecerunt, & (quod ad ipsas provincias attinet) uelut optimam quandam frugem mortalibus ad faciendam semētem præbuerunt: opus nimirum multò præclarius, multoq; speciosius, quā ipsum imperium propagasse. Qui enim imperiū augēt, magno illi quidem honore affici solēt, atq; imperatores nominantur: qui autem beneficia aliqua in homines contulerūt, ij non humana, sed diuina potius laude celebrātur: quippe qui nō suæ tantum urbis amplitudini, ac gloriæ cōsulant, sed publicæ quoq; hominū utilitati, ac saluti. Itaq; nostri maiores rebus bellicis, pluribusq; laudibus ceteros homines superarunt, lin-

guæ

quæ uerò suæ ampliatiōe seipsis superiores fuerunt, tanquam
 relicto in terris imperio, cōsortium Deorum in cælo consecuti.
 An uerò (Ceres quod frumētī, Liber quod uini, Minerva quod
 olci inuentrix putatur, multiq; alij ob aliquam huiusmodi bene
 ficientiam in Deos repositi sunt) linguam Latinam nationibus
 distribuisse minus erit, optimam frugem, & uerè diuinam, nec
 corporis, sed animi cibum: Hæc enim gētes illas, populosq; o-
 mnes omnibus artibus, quæ liberales uocantur, instituit: hæc
 optimas leges edocuit: hæc uiam ad omnē sapientiam muniiuit:
 hæc denique præstitit, ne barbari amplius dici possent. Quare
 quis æquus rerū æstimator non eos præferat, qui sacra literarū
 colentes, ijs, qui bella horrida gerētes, clari fuerunt? Illos enim
 regiones homines, hos uerò diuinos iustissime dixeris, à quibus
 non (quemadmodū ab hominibus sit) aucta Respublica est, ma-
 iestasq; populi Romani solum, sed (quemadmodum à dijs) salus
 quoque orbis terrarum: eò quidem magis, quod qui imperium
 nostrum accipiebant, suum amittere, & (quod acerbius est) li-
 bertate spoliari se existimabant, nec fortasse iniuria: ex sermone
 autem Latino non suum imminui, sed condiri quodammodo in-
 telligebant: ut uinum posterius inuentum, aquæ usum non ex-
 cussit: nec sericum, lanam, linumq; nec aurum, cætera metalla
 de possessione eiecit: sed reliquis bonis acceptionem adiunxit.
 Et sicut gēma aureo alligata annulo non de ornamento est, sed
 ornamento: ita noster sermo accedens aliorum sermoni ucrna-
 culo, contulit splendorem, non sustulit. Neque enim armis, aut
 cruore, aut bellis dominatū adeptus est: sed beneficijs, amore,
 concordia. Cuius rei (quantum coniectura suspicari licet) hoc,
 ut ita loquar, seminarium fuit. Primum, quod ipsi maiores in-
 credibiliter se in omni studiorum genere excolebant: ita, ut ne
 in re quidem militari aliquis, nisi idem in literis, præstans esse
 uideretur: quod erat cæteris ad æmulationem non exiguum
 incitamentum. Deinde, quod ipsis literarum professoribus

Clari fuerunt,
 hic bis repeti
 debet.

prœmia egregia sanè proponebant. Postremò, quòd hortaban-
 tur provinciales omnes, ut cum Romæ, tum in provincia Ro-
 manè loqui consuescerent. Ac (ne pluribus agam) de compara-
 tione imperij, sermonisq; Romani, hoc satis est dixisse. Illud pri-
 dem, tanquam ingratum onus, gentes, nationesq; abiecerunt:
 hunc omni nectare suaviorem, omni serico splēdidiorē, omni
 auro, gemmaq; pretiosiorē putauerunt, & quasi Deum quen-
 dam è cœlo demissum, apud se retinuerunt. Magnum ergo La-
 tini sermonis sacramentum est, magnum profectò numen, quod
 apud peregrinos, apud barbaros, apud hostes, sanctè, ac reli-
 giose per tot secula custoditur, ut non tam dolendū nobis Ro-
 manis, quàm gaudendū sit, atq; ipso etiam orbe terrarum exau-
 diente gloriandum. Amisimus Romam, amisimus regnum, ami-
 simus dominatum, tametsi non nostra, sed temporum culpa: ue-
 runtamen per hunc splēdidiorē dominatum in magna adhuc
 orbis parte regnamus. Nostra est Italia, nostra Gallia, nostra
 Hispania, Germania, Pānonia, Dalmatia, Illyriū, multæq; aliæ
 nationes. Ibi nanq; Romanum imperium est, ubicunque Roma-
 na lingua dominatur. Eant igitur nunc Græci, & linguarū co-
 pia se iactent. Plus nostra una efficit, & quidem inops (ut ipsi
 uolunt) quàm illorum quinque (si eis credimus) locupletissima:
 & multarum gentium uelut una lex, una est lingua Romana:
 unius Græciæ (quod pudēdum est) non una, sed multæ sunt tan-
 quam in Republica fæctiones. Atque exteri nobiscum in loquē-
 do consentiunt: Græci inter se consentire non possunt, nedum
 alios ad sermonē suum se perducturos sperent. Variè apud eos
 loquuntur autores, Atticè, Aeolicè, Ionicè, Doricè, xivās: apud
 nos, id est, apud multas nationes, nemo nisi Romanè, in qua lin-
 gua discipline cunctæ libero homine dignæ cōtinentur, sicut in
 sua multiplici apud Græcos: qua uigente, quis ignorat studia
 omnia, disciplinasq; uigere? occidēte, occidere? Qui enim summi
 philosophi fuerunt, summi oratores, summi iureconsulti, summi
 deniq;

Id est, communiter.

denique scriptores? nempe ij, qui bene loquendi studiosissimi. Sed me plura dicere uolentem, impedit dolor, & exulcerat, lacrymarumq; cogit intuētem quo ex statu, & in quem facultas ista reciderit. Nam quis literarū, quis publici boni amator à lacrymis temperet, cum uideat hanc in eo statu esse, quo olim Roma capta à Gallis? Omnia euerſa, incenſa, diruta, ut uix Capitolina ſuperſit arx. Siquidē multis iam ſeculis nō modò Latine nemo locutus eſt, ſed ne Latina quidem legens intellexit: non philoſophiæ ſtudioſi philoſophos, nō cauſidici oratores, nō legulei iurē conſultos, nō ceteri lectores ueterum libros perceptos habuerunt, aut habent: quaſi amiſſo Romano imperio, nō deceat Romanē nec loqui, nec ſapere: fulgorem illum Latinitatis, ſitu ac rubigine paſſi obſoleſcere. Et multæ quidē ſunt prudētium hominum, uariæq; ſententiæ, unde hoc rei acciderit, quarum ipſe nullā nec improbo, nec probo, nihil ſanē pronūtiare auſus: nō magis quàm cur illæ artes, quæ proximè ad liberales accedūt, pingēdi, ſcalpendi, ſingendi, architeſtandi, aut tam diu, tantoq; opere degenerauerint, ac penè cum literis ipſis demortuæ fuerint, aut hoc tempore excitētur, ac reuiuifcāt: tantuſq; tum bonorum opificum, tum bene literatorum prouentus effloreſcat. Verumcū inuero quò magis ſuperiora tempora infelicia fuisse, quibus homo nemo inuētus eſt eruditus, eò plus his noſtris gratulandum eſt, in quibus (ſi paulò amplius adnitamur) conſido propediem linguam Romanam uerè plus, quàm urbem, & cum ea diſciplinās omnes, iri reſtitutū. Quare pro mea in patriam pietate, imò adeò in omnis homines, & pro rei magnitudine cunctos faciūdiæ ſtudioſos, uelut ex ſuperiore loco libet adhortari, euocareq; & illis (ut aiunt) bellicum canere. Quouſq; tandem Quirites (literatos appello, & Romanæ linguæ cultores, qui & uerè, & ſoli Quirites ſunt, ceteri enim potius inquilini) quouſq; inquam Quirites urbē ueſtram, nō dico domiciliū imperij, ſed parētem literarum à Gallis eſſe captam patiemini?

a 3

id eſt,

id est, Latinitatem à barbaria oppressam? Quousq; profana
 nata omnia duris, et penè impijs oculis afficietis? An dum fun-
 damentorum reliquiae uix appareant? Alius uestrum scribit hi-
 storias: istud est Veios habitare. Alius Græca transfert: istud est
 Ardeæ considerare. Alius orationes, alius poëmata cõponit: istud
 est Capitolium, arcemq; defendere. Præclara quidem res, et nõ
 mediocri laude digna: sed hoc non hostes expellit, nõ patriam
 liberat. Camillus nobis, Camillus imitandus est, qui signa (ut in-
 Aeneid. 6. quit Vergilius) in patriam reseat, eamq; restituat: cuius uirtus
 adeò ceteris præstantior fuit, ut illi qui uel in Capitolio, uel
 Ardeæ, uel Veijs erant, sine hoc salui esse nõ possent. Quod hoc
 quoque tempore continget: et ceteri scriptores ab eo, qui de
 lingua Latina aliquid composuerit, non parum adiuuabuntur.
 Equidem (quod ad me attinet) hunc imitabor, hoc mihi propo-
 nam exemplum, comparabo (quantuluncunque uires meae se-
 rent) exercitum, quem in hostes quàm primum educam: ibo in
 aciem, ibo primus, ut uobis animum faciam. Certemus, quæso,
 honestissimũ hoc, pulcherrimumq; certamen: non modò ut pa-
 triam ab hostibus recipiamus, uerum etiam ut in ea recipienda
 quis maxime Camillum imitabitur, appareat. Difficilimum qui-
 dem præstare, quod ille præstitit, omnium imperatorũ mea sen-
 tentia maximus, riteq; secundus à Romulo conditor urbis ap-
 pellatus. Ideoq; plures, pro se quisq; in hanc rem elaboremus,
 ut saltem multi faciamus, quod unus effecit. Is tamẽ iure, uereq;
 Camillus dici, existimariq; debet, qui optimam in hac re ope-
 ram nauauerit. De me tantum affirmare possum, ut non spera-
 rem tantæ me rei satisfacturum, ita difficilissimam sumpsisse labo-
 ris partem, durissimamq; prouinciam, ut redderẽ alios ad cate-
 ra prosequenda alacriores. Hi enim libri nihil fere quod ab alijs
 autoribus (ijs duntaxat qui extant) traditum est, continebunt.
 Atque hinc principium nostrum aspiciemur.

De

De nominibus quorum ablatiui plurales exe-
unt in abus.

CAP. I.

DEVS, dea, deabus dicimus: diuus, diua, diua-
bus non dicimus. Itē in quibusdā alijs: ut, filius,
filia, filiabus: non priuignus, priuigna, priuigna-
bus: natus, nata, natabus: non genitus, genita, ge-
nitabus. equus, equa, equabus: mulus, mula, mu-
labus: nō asinus, asina, asinabus: nec iuuēcus, iuuēca, iuuēcabus:
nec cætera similia. nō ceruus, cerua, ceruabus: nō lupus, lupa, lu-
pabus. Itē ut dicimus libertus, liberta, libertabus, ita nō dicimus
libertinus, libertina, libertinabus: nō patronus, patrona, patro-
nabus: nō cōcubinus, cōcubina, cōcubinabus: nō pedissequus, pe-
dissequa, pedissequabus: nō seruus, serua, seruabus: nō famulus,
famula, famulabus: nō dominus, domina, dominabus: nō animus,
anima, animabus: tametsi quidā his posterioribus utūtur. Cicero
tamē ad uxore, & filiā scribēs, duabus animis suis dixit, nō ani-
mabus. Et Curtius de matre, & uxore Darij, dominis nō do mi-
nabus dixit. Quōd si qui per licentiā aliter loquūtur, nō est mi-
rādum: cū quidā ueteres dixerint dextrabus, pro dextris: &
cabus, pro eis. Sed ego de usu loquendi disputo, non de abusu.

Ept. 14. 11.
epist. fam.
Lib. 3.

De uerbalibus exeuntibus in atio.

CAP. II.

NOMINA quæ ueniunt a uerbis primæ coniugationis, posi-
tionē supini habētibus in itum, uel in atum, præter cæte-
rorum uerborū legem exeūt in atio, & non in itio, uel in atio:
ut, Veto, uetui, uetitum: inde uetatio, non uetitio. Præsto, præsti-
ti, præstitum, præstatio: non præstitio. Cubo, cubui, cubitum,
cubatio: non cubitio. Domo, domitum, domatio: non domitio.
Sono, sonitū, sonatio: non sonitio. Crepo, crepitū, crepatio: non
crepitiō. Tono, tonitum, tonatio, non tonitio: licet dicamus so-
nitus, crepitus, tonitus: non sonatus, crepatus, tonatus. Erico, fri-
ctum, fricatio, non frictio: & ita in cæteris. Sectio tamen cre-
brius reperitur, quā secatio. Horū participia dissimilia sunt.

Nam

Nam ea, quæ sunt præteriti tēporis, exēūt in itus: quæ uerò futuri, in aturus: uetitius, uetaturus: præstitus, præstaturus. Vnde Lib. 1. Lucanus: Cōstatura fides superūm. Domitus, domaturus: et ita in ceteris. Lauo, et Poto nō habent supina, neq; in atū, neq; in itum, neq; in etum, sed in otū: ideoq; formant nomina sua lotio, et potio: inde sunt lotor, et potor uerbalia nomina: et lotium pro urina, prima tamen breui, nō longa. Aliquādo reperitur lauatium, et potatium: inde sunt lauatio, et potatio: lauatorq; et potator. Iuuo, iuui, iutum, nec in hūc, nec in illum modū format suum deriuatiuum. Ceterum ex alio supino iuuatū, facit iuuatio: ab illo fit iutor, seu potius adiutor. Ex ceteris autem pauca sunt nomina uerbalia in or, ut domitor, nō domator: et Sector, qui significat eum accusatorem, qui ex damnatione accusati di midium bonorum expectat illius, aut certē aliquam partem.

De hoc nomine Ludicrum.

CAP. III.

Prisc. lib. 7.

Ludicra (inquit Priscianus) et non ludicria, ab hoc ludicri dicimus. Vergilius in xii. — Neq; enim leuia, aut ludicra petuntur Præmia. — Per quod uult ludicra tertiæ declinationis, cum contrā notum sit secundæ esse: ut in lege illa frequenter repetita, Qui artem ludicram exercuerit, in quatuordecim ordinibus primis ne sedeat. Ars ludicra, est ars histrionica, et scenica: et (ut sentio) quicquid nomine ludicri intelligitur. Nam ludicrum, quod est substantiuum, non modò ludus histrionicus est, et scenicus, sed quodcunq; lusorum opus, ac ioculare, etiam ludi publici.

De hoc nomine Ficus.

CAP. IIII.

Prisc. lib. 6.

Epig. 33.

Ficus (idem inquit) etiam uitium corporis quartæ est:

Martialis primo Epigrammaton:

Cum dixi ficus, rides quasi barbara uerba,

Et dici ficos Cæciliæ iubes.

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,

Dicemus ficus Cæciliæ tuos.

Ex

Ex quo ostēdit & uitium, & fructū quartæ esse declinationis, genere autē differre. Ego uerò reperio ancipitē apud Martialem scripturam, & frequentius sic, ut & ipse puto scribendū:

Cū dixi ficos, rides quasi barbara uerba,

Et dici ficus Cæciliane iubes.

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,

Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Ante omnia, cur ille risisset Martialem, quod diceret ficus? An non reperitur ficus, saltem pro arbore, atq; etiā pro fructu, in numero singulari? Non hoc ergo ille ridebat. Quid ergo? quod genere abuteretur? ne hoc quidem. Quippe cū dico ficus, quo genere utar, nemo intelligit. Certè ridebat quod alia declinatio ne uteretur, quā ea, qua debebat, ut ex secundo uersu, in quo mutata est declinatio, apparet. Quod si igitur Cæcilianus de declinatione agebat, nō de genere, debuerat Martialis ad declinationem, non ad genus respondere, ut est putandum: atq; adeo necesse est eum respondisse. Siquidem (ut ostendi) ille reprehenderat, quod hic ficos diceret, nō ficus. Quæ reprehensio si uera est, ut Prisciano uidetur, qui uult ficus magis esse quartæ, quæ tantūlem modestia poëtæ fuisset, eum qui rectè admoneat, tā execrabili, etiam uero crimine incessere? ergo coniunxit accusationem imperitiæ cum accusatione flagitij per iocum, & dicacitatem, ut moris sui est, quod ille adeo stolidus, non solum nequam esset, ut negaret ficos reperiri, quos secum semper, & quidē cū dolore gestaret: quod minime mirum est reperiri, quum pro fructu, ad cuius similitudinem morbus appellatus est, in secunda declinatione, & (ut opinor) in genere masculino non modò apud poëtas, sed apud oratores quoq; probatissimos reperiatur: ut Horatius,

Ser. 1. satyr. 1.

Pinguibus & fisis pastum iccur anseris albi.

Et Plinius ad Octauium Rufum, Quæ nunc cum fisis, & bole
tis certamen nondū habent. Et Cicero de Senectute, Ex tantulo
grano

Lib. 1. epist. 7.

grano fici. Quidam grammaticorum recentium, id est, imperitorum, aiunt pro fructu quartæ, pro arbore secundæ esse declinationis, quum pro arbore sit sæpius quartæ: ut idem de Orato

Lib. 2. re: Vxorem suam suspendisse se de ficu. Secundæ autem, ut apud Satyra 10. Iuvenalem: — Ad quæ

Discutienda valent sterilis mala robora fici.

Satur. 3. ca. 19. Macrobius et ipse in secunda declinatione semper ferè utitur, et plurimos ueterum ostendit usos. Priscianus uerò uult pro fructu, et morbo quartæ esse, et hoc autoritate Martialis. Neque ego inficior ultimum illum uersum posse sic legi, ut recitat Priscianus: sed id ioco magis, quam seriò à poëta accipimus esse dictum. Neque enim seipsum, quod ficos dixisset, sed illius et nequitiam, et imperitiam reprehendere uoluit: non ignoras ficos et Latine, et usitatè dici. Nec uerò Prisciano faciendū fuit, ut unum Martiale sequeretur, et Cæcilianum nescio quæ, ut flagitiosum hominem, sic ineruditum, in eo præsertim loco, ubi iocabatur poëta, nec suam sententiã aperiebat, et tacitè negabat, quod affirmare uidebatur. Nam nequaquam dixisset ficus quartæ esse declinationis, et generis masculini, quod inauditum est: nec differèntiam posuisset generis inter morbum, et fructum, quum hoc ab illo

Luc. 11. dicatur. Quidam ecclesiastici aiunt pro arbore, ficulnea: ut ibi, Videte ficulneam, et omnes arbores. Quod nusquam alibi (si memoria non excidit) mihi repertum est. Sed adiectiuum ficulneus, a, um, pro materiato ex illa arbore: ut à populus populæus: et à corylus coryleus, et columbus, ut ab abies abiegnus, ab ilice ilignus dicitur.

De nominibus diminutiuis.

CAP. V.

Nomina diminutiua excuntia in talem uocem, qualis est pisciculus, si ritè formètur, uera sunt diminutiua: ut, Pisciculus, Vermiculus, Passerculus, Fraterculus, Securicula, Lucubra tiuncula, Virguncula, Sororcula, Munusculum, Corpusculum, Tempusculum, Mendaciunculum, Plusculum. Sin minus ritè formèntur, diminutiua non sunt, Annulus, Cuniculus, Musculus, quando

quando non est parvus mus, Pediculus, uel (ut alij uolunt) pedū-
culus: & penultima lōga Cuculus. Cicercula, nomē leguminis.
Nouacula, culter rasorius. Lēticula, uasculi genus. Alia masculina,
aut fœminina non occurrunt. Seruius tamē super Donatum
ait, acus acicula. Acus enim dicitur, qua uestes sarcuntur: Aci-
cula, qua mulieres utuntur ad ornamentum capitis. Adiectiua
tria, Anniculus, Ridiculus, Vernaculus: anniculus puer, annicu-
la puella, anniculum iumētum, hoc est, unius anni: sicut Bimus,
a, um, id est, duorum annorum. Trimus trima trimum, id est,
trium annorum. Quadrimus quadrima quadrimum, id est, qua-
tuor annorum, & non amplius. Nec de animalibus modò, sed
de inanimatis: ut, anniculū uinum, binum oleum. De pueris ta-
men magis loquimur per diminutionem, bimulus, trimulus, qua-
drimulus, quia intra hos annos adhuc parui sunt, ut bimulus
puer, trimula puella: similiter de his, in quibus hæc ratio habet
locum: ut, anniculus equus. Dissimiliter in quibus hæc ratio lo-
cum non habet: sed dicemus, bimus aries, trimus porcus, quadri-
mum uinum. Ridiculus homo, ridicula res, ridiculum caput, id
est, deridēdum. Est etiam sæpe neutrum, significatq; sermonem
risus potius, quàm derisus excitantem. Vernaculus, uernacula,
uernaculum, quod est domi nostræ, uel in nostrâ patria natum:
ut, lingua uernacula, quam uulgò dicunt linguam maternam.
dictum est à Verna, qui est seruus domi nostræ natus, id est, ex
nostra ancilla: Præterea neutra multa sunt: ut, Umbraculū, Tas-
bernaculum, Spectaculum, Habitaculum, Cœnaculum, Crepus-
sculum, Germiculum pro germine, Crepitaculum, Vinculum,
Amiculum pro amictus genere quodam ferè pallio: Curriculum
pro cursu: & pro loco, in quo certamen currendi exercetur:
nonnunquam etiam pro curru: ut Curtius libro octauo, Aliorū
turbati equi non in uoragines modò, lacunasq; sed etiam in
annē præcipitanere curricula. Cubiculum, quod certè à cubili
non uenit, quum intra cubiculum cubile sit, & eius diminutium
foret

foret cubiculum. Pulvis & significatione, & formatione legitima diminutivum facit, sed genus mutat apud Hieronymum. ut uile pulvisculum: masculine tamen posuit Apuleius in quodam suo carmine, de quo meminit in apologia de magia: Misi (ut petisti) munditias dentium, Nitelas oris, ex Arabicis frugibus, Tenuem, candificum, nobile pulvisculum, Cöplanatorum tumidule gingiuarum, Conuer ritorum pridianæ reliquæ: Ne qua uisatur tetra labes sordium, Restrictis forte si labellis riseris. Conuetus quoque facit conuenticulum. Cic. pro Sextio: Tamen conueticula hominum, quæ ciuitates nominarunt. Baculus non terminat diminutivum in hac uoce, quia sua talis est, tamen neutrum habet Bacillum. Cicero 11. De finibus. Bacillum, aliud inflexum, aliud ita natum. Reperitur tamen primitivum & in neutro: ut apud Ovidium lib. x v. Metam. Esse solet, baculumque tenens agreste sinistra. Ne terebra quidem huius uocis est, tamen gignit diminutivum terebellum, non terebella. Auricula uero rite formatur, sed significatione dissentit: namque cartilago illa est circum aurium concavitatem, non autem parua auris. Mentula quoque, quæ non paruam mentem significat, sed uirilia. Fidicula, pro instrumeto torquendi, quod an rite formetur, nunc uideamus.

Prisc. li. i. & 3.

Quam merito Priscianus Seruium carpat, & Vallam Seruium sicut, uterque uiderit. nam Seruius in illud Ver. 6. Aen. Threicia fretus cithara, fidibusque canoris: sicut, Fidibus, autem est a noiatiuo hæc fides, ut sit Pyrrhichius: nam fides, labus est.

Nam fides, inquit Priscianus, facit fidicula. Nam si esset fides in hac significatione, quomodo Seruius placet, non fidicula scississet, sed fidecula. Auidius Seruium Priscianus carpsit, utpote unam rem non uno in loco reprehendens. Ceterum ipse fallitur, non Seruius. Nam nec fides (quemadmodum ueterum auctoritas tradit) sed fides dicitur: & si fides dicatur, fidiculam potius, quam fideculam analogia exigit. De autoritate satis fecerit Festus Pompeius ita scribens: Fides genus citharæ, dictæ, quod tantum inter se chordæ eius, quantum inter homines fides, concordant. Analogiæ quoque ratio fidicula exigit a fides, sicut aedicula ab ædes, sedicula a sedes, cædicula a cædes: non ædecula, se decula, cædecula: sicut apes, de quo solo nomine facit ille mentionem,

apicula

apicula facit, non apecula. Et si quando apis in nominatio reperiatur, ut ille ait, ueluti apud Ouidiū in x i i i. Metam. Non apis inde tulit collectos sedula flores. hoc perquam rarum est, et analogia apes potius, quam apis defendit, quia à pede cōpositum, ac deriuatum putatur. Deniq; fides in nominatio inaudum est, ergo fides dicendum est, cuius diminutiuum fidicula, id est, parua cithara, uel chordula. In plurali tortoriū (ut dixi) instrumentum ex duobus (ut reor) et obliquatis lignis cōpactū, uel ab extorquenda fide, ac ueritate: uel à nerueis funibus, uinculisq; quibus ad illum modum homines torquēdi alligabātur.

AD hunc locū pertinet, quod nunc subiijcimus: Nomina ter-tiæ declinationis exeuntia in er, siue masculina, siue fœminina, siue cōmunia, huiusmodi uocē diminutiuorū sortiri: ut, pater paterculus, frater fraterculus, mater matercula, cuius quasi similis soror facit sororecula, cicerula à cicer tanquā à fœminino, pauper pauperculus, paupercula. Quæ sunt secundæ declinationis tam adiectiua, quam substantiua, faciunt diminutia in ellus masculina, in ella fœminina, in ellū neutra. Culter cultellus. Liber libellus. Puer puellus. Tener, tenera, tenerū, tenellus, tenella, tenellum: miser, misera, miserū, misellus, misella, misellū: sacer, sacra, sacrum, sacellus, sacella, sacellum. unde hoc sacellū, pro tēplo modico. Hinc factū est, ut fœminina quoq; substantiuorū eodē modo, quo adiectiuorū, facerēt diminutia. Caper, capra, capella. Puer, puera, puella. Liber, libra, libella: licet multo aliud libra, q̄ liber significet. Hæc diminutia in ellus, et ella exeunt. Sunt quedā in illus, illa. Inter ea autē priora Priscianus ponit Ala, uultq; facere diminutiū ascella: Cicero tamē in tert posteriora. Duo enim masculina, totidēq; fœminina donat hoc genere terminationis: Palus, paxillus: Talus, taxillus: Mala, maxilla: Ala, axilla. Sunt tamē et alia in hāc uocē exeuntia.

Illa quoq; diminutia, quæ finiunt in aster, imitationem potius, quam diminutionem significāt: neq; enim ea ratione di-

Cic. de Orato.
Pers.

b   citur

citur Oleaster, Pinaſter, Aſiaſtrū, Mentaſtrū, Siliquaſtrum, quod ſit parua olea, parua pinus, paruum aſiū, parua mentha, parua ſiliqua: ſed quod ſylueſtria, oleam, pinum, aſium, mentham, ſiliquam imitantia: & quo quidam utuntur, ſiliaſter pro priuigno, non paruus filius eſt, ſed imitans filium: & paraſitaſter, non paruus paraſitus (aliter enim nō diceretur à Comico, paraſitaſter paruulus) ſed imitator paraſitorū: ut apud M. Tullium pro Varenno, Erucius hic noſter Antoniaſter eſt. Et ad Atticum lib. x i i. Omnino ſolet eſſe Fulviaſter. id eſt, Antonij, Fuluijꝑ; imitator. Et hinc Auguſtinus appellat philoſophiaſtrum: non (ut puto) paruum philoſophum, ſed imitatore[m] philoſophorum: niſi dicas imitationem eſſe diminutionem quandā perfectionis. Tamen aliud eſt eſſe diminutiuā, aliud imitatiuā. Nec quiſpiam dixerit oleaſtrum eſſe minutam oleam, & pinaſtrum eſſe minutam pinum, quam Plinius ait eſſe mirā altitudinis: etſi quidam nunc ſolent puſillos homines appellare, Antoniaſter, Luciaſter, Pulaſter, ſecuti Priſcianum, qui præter ſuperiora, hæc addit, eſſe eiꝰmodi diminutiuā adulationis, & maxime puerorum, ut Catulaſter, Antoniaſter, Patritiolus, Sergiolus. Sed hæc poſteriora ſunt uerè diminutiuā, illa (ut oſtendit) non uera, ideoꝑ; nec adulationis: quanquam omnia diminutiuā (nō minus quam hæc in olus) ſunt apta adulationi, & ſæpe etiam contēptui: ut, homunculus, homulus, argutulus. ſed ad rā reuertamur. Pullaſtra apud Varronem, quæ eſt parua adoleſcensꝑ; gallina, quod nec ipſum diminutionem ſignificat. Nam maiuſcula potius pulla, quam minuſcula eſt: etiā ſi minor gallina eſt, non gallinaſtra dicitur, ſed pullaſtra. Duo tamē nomina ſunt, quæ diminutionis regulam ſeruant, ſurdaſter, & recaluaſter, quorum alterum ſignificat diminutionem ſurditatis. Non eſt planè ſurdus ſurdaſter, ſed (ut ſic dicā) ſurdulus: & recaluaſter, qui fronte caluus eſt, non toto capite, quaſi recaluatulus, quod eſt diminutiuum: in quem modum nequeunt reſolui nomina it

Terent. in Adelph. act. 5. ſce. 2.

Citat Valla Tull. p Varenno poſt Priſc. lib. 3. qui eam orationem potuit legiſſe, nūc autē deſiderat. Illius oratiōis meminit Quinſil. lib. 7. ca. 1. & lib. 9. cap. 2. Lib. 16. ca. 10.

Priſc. lib. 3.

Var. de re ruſt. lib. 3. cap. 9.

na illa, de quibus supra disputauimus. Ex his autem quæ retuli exemplis, liquet non modo in aster finire hæc nomina, & esse masculina, sed etiam in astra foemini generis: ut pullastra, filiastra apud quosdam pro priuigna: siliquastra pro piperite, quod non uideo quid ex siliqua imutetur: & in astrū neutri: ut, apiastrum, siliquastrū à siliqua arbore ferente fructum sui nominis, quod Græci *κισσός* uocāt. Significat etiam siliqua folliculum, ubi grana leguminum includuntur, & siquid leguminibus est simile. Fereq; hæc nomina arborum, herbarumq; diuersum genus habent in primitiuis, à diminutiuis, uel deriuatiuis.

De nominibus exeuntibus in rius, uel riū. CAP. VI.
Tabularium, locus ubi tabulæ, id est, instrumenta, & literæ reponuntur. Sacrarium, repositorium sacrorum. Aerarium, repositorium æris: id est, nummorum, similiumq; rerū pretiosarum, atq; opum. Armariū, ubi reponūtur libri, ceteraq; huiusmodi. Armamentarium, ubi reponuntur armamenta, & arma. Atramentarium, uasculum quod continet atramentum. Calamarium, quidam usurpant pro theca calamaria, ubi calami reconduntur: sed quia hoc tempore pleriq; pennas scribūt, potest etiā dici pennarium, nisi malumus appellare thecam pennariā, thecam calamariā, & thecam graphiariam. Penarium, ubi reponitur penus: hoc est, edulia, & ad uictum pertinentia. Viuarium, ubi continentur uel aues, uel pisces, uel feræ: quæ duntaxat ad uictum spectant. Pomarium, locus pomorum reponendorum: uel locus consitus pomis: ut Ouidius, Id metuens, solidis pomaria Li. 4. Metam. clauserat Atlas Mœnibus. — Quidā hoc pomœrium uocāt. Titus autem Liuius pomœrium ait esse locum ad muros intrā, & Lib. 1. ab urbe extra, ubi edificare non licet, quasi post mœnia: ut dicimus pomeridianum, pro eo quod est postmeridianum: unde Lucanus, Lib. 1.
 Longa per extremos pomœria iungere fines. Pomariū igitur aut locus frequens arboribus pomi, siue fructuum pomi repositorium: aut copia ipsa arborum pomiferarum. Nam horū no-

b 2 minum

minum natura est, significare uel locum ubi illa sunt, uel ipsarū rerum, quæ in loco sunt, copiam: ut aluearium, tamen si potest dici locus ubi sunt aluci apium, tamen potius accipitur pro copia alucorum eodem in loco collocatorum, uel apium mellificantium. Et rosarium magis copiam fruticum uno loco rosæ gignentium, quam ipsum locum, ubi hi frutices sunt, significat: quem locum ne Rosetum quidem appellare possis, cum idem significet quod rosarium, nisi per contentum significetur continens. Plantarium, non locus plantarum, sed ipsæ plātæ, etiam si euulsæ, aut non confitæ fuerint. Nec me fallit Seruium separare plantaria à plantis: Plantæ sunt raptæ de arboribus, plantaria uerò quæ ex seminibus nata cum radicibus ex terra propria transferuntur: ad quod sentiendum uidetur allexisse eum Vergilij uersus: —Et uiua sua plantaria terra. Seminarium, non locus, sed semen ipsum, id est, plātule. Pampinarium, non terra ubi nascuntur pampini, sed congeries pāpinorum, id est, uirentium ramusculorum uitis. uel (ut ait Plinius) palmes qui è duro exit, materiamq; in proximum annum promittit, pampinariū uocatur: certè in hoc palmitē multi sunt pampini. Calcearium, Vestiariūq; pro calceis, et uestibus: ut Cibaria, pro cibis. Fustuarium, pro fustigatione. Carnarium, non locus, ubi caro salata suspenditur, sed caro ipsa: nisi contentum pro continente accipiat. Donaria, non locus repositorius donorum: sed ipsa dona: licet Seruius dicat, ubi dona oblata sunt: sicut lectisternia dicuntur, ubi homines sedere in templo consueuerunt. Ita in cæteris adhibenda est in similium nominum significatione accuratio. Et hæc de neutris: nam masculina, foemina, et cōmunia, officia hominū, qualitatemq; significant. Caprarius, saltuarius, camparius, horrearius, classiarius: custos exercitor uel caprarum, saltus, cāpi, horrei, clāsis. Sagarius, lintearius, uestiarius: uenditor sagorum, linteorum, uestium. Proprietarius, Fructuarius, Vsuarius: cuius est proprietās prædij, cuius fructus, cuius usus:

Ser. in illud 1.
Geor. Hic plā-
tas tenero ab-
scindens, &c.

Georg. 2.

Lib. 17. ca. 11.

Ser. in illud 3.
Georg. Impa-
ribus ductos al-
ta ad donaria,
&c.

us: quæ omnia significat actionem, possessionemque, numero quidem incomprehensibilia. Pauca autem quæ passim accipiuntur: Legatarius, Commendatarius, Depositarius, Beneficiarius, Fideicommissarius: qui legatum, commodatum, depositum, beneficium, fideicommissum accepit, et si quæ sunt alia. Ex huiusmodi nominibus sunt etiam nomina quædam rerum, Calcaria, Sulphuraria: ubi calx coquitur, et sulphur fit. Atque hæc à nominibus ferè proficiuntur: illa uero magis à uerbis, uel à uerbalibus in or, adiectiua in orius, oria, orium, actionem significantia, accusatorius, petitorius, defensorius, fideiussorius, institutorius, exercitorius, tributorius. Nam Tributarius uenit à tributum, Tributorius à tributor, sicut Depositarius à depositum, Depositorius à depositor. Significat itaque Tributarius, qui soluendo tributo obnoxius est: ut Stipendiarius, qui soluendo stipendio: et Depositarius, qui reddendo deposito: ut Munerarius, qui dat munera populo, gladiatoribus in arena exhibendis. Ideoque uas escarium dicimus, et uas potorium: quia hoc à nomine uerbali uenit, illud non uenit. Prætor, senator, holitor, licitor, non opinor descendere à uerbis: sed quia uocem uerbalem obtinent, sicut censor, et quæstor, sic formauerunt sua denominatiua prætorius, senatorius, holitorius, licitorius, censorius, et quæstorius. Holitor autem, est qui hortum holerum exercet, quem nonnulli hortulanum uocant. Est et holus, unaqueque herba, qua uescimur. Nam sunt et horti non holerum, sed arboribus confiti, et uoluptatis gratia comparati: ut horti Sallustiani, Pompeiani, Luculliani, Claudiani. Licitor, minister consulis, proconsulis, præsidis, prætoris, qui fascem uirgarum alligatum, cum securi portat: suntque licitores consulis duodecim, aliorum seni. His addere possumus aleator, quod uidetur descendere à uerbo, quod nusquam reperitur. Non enim aleare dicimus, sed alea ludere. Neutra autem in orium, locum plerumque significant, ubi aliquid fit: ut Deambulatorium, locus ubi

deambulamus. Dormitorium, locus ubi dormimus. Repositōrium, ubi reponitur aliquid. Tentorium, locus ubi tendimus uela, aut siquid instar uelorum habet: uel potius ipsa uela, siue uelamenta contra iniuriam cœli. Auditorium, locus ubi audimus præceptorem, aut orantem non in uera causa, aut opus nouum recitantem, aut siquid simile est: uel ipsa turba, atq; ipse cœtus auditorum. Tectorium, illinimentum est, & quasi pavementum parietis, atq; incrustatio. Amatorium, genus ueneni, amorem, uel insaniam ingerentis. Portorium, uel agal portus, uel fluminum, uel lacuum, uel stagnorum. Nam & Portitor ille dicitur, qui traducit homines, ac uehit nauigio uel ad nauem de litore, uel de naui ad litus, uel ad ulteriorem fluminis, lacus, stagni uel seu ripam, seu litus: licet frequentius dicatur litus. Potest etiam accipi pro eo, qui portorium conduxit: id est, qui fructus pecuniarios ex portu conduxit, & à uenientibus illos exigit: quæ ratio in cæteris huiusmodi discernenda est. Hoc etiam loco addam, quòd quum dicamus dumetum, spinetum, uepretum, similiaq;: tamen dicimus senticetum, non sentetum.

De euentu, iussu, permissu, iugero. CAP. VII.

EVētus in singulari generis masculini, & declinationis quar-
tæ est: cuius plurali M. Tullius sapissimè in neutro genere,
& declinatione secunda utitur: ut de Oratore, Ex aliorum factis,
aut dictis, aut euentis. Idem de Diuinatione: Si euentis quæ-
rimus, quæ exquiruntur extis. Et ad Luceium: Fabulam rerum,
euentorumq; meorū. Et ad Atticum: Semper enim causæ euen-
torum magis mouet, quàm ipsa euenta. Quidam planè imperiti
euentū aiunt significare principium: ut apud Ouidium, Exitus
acta probat: careat successibus, opto, Quisquis ab euentu facta
notanda putat. Illud enim, Exitus acta probat, uox est accusan-
tium Phyllidem argumento, quod ducitur à casu, eosq; Phyllis
ipsa execratur, dicēs: Careat successibus, opto, quisquis à casu,
& non à causis alium laudat, aut uituperat. Similia sunt huic,
iussu

Epist. 11. li. 5.
epi. fa.

In epist. Phyl.
ad Demoph.

iusso & *permissu* tuo, quorum pluralia sunt potius secundæ declinationis, in singulari ferè nunquam. Neq; enim dicere solemus *iusso* tuo, sed *iusso*: nō *permissu* tuo, sed *permissu*. Horatius tamen, Vtar *permissu*. — id est, re *permissa*, nō autem *permissio*. Epl. 1. lib. 1.
 ne: nec dixisset *permissu* tuo, nec *iussibus*, *permissibusq; tuis*, sed *iussis*, *permissisq; tuis*: nec *iussas*, *permissasq; tuas*, sed *iussa*, *permissaq; tua*. Verg. — Accipe *iussis* Carmina coepta *tuis*. — Et iterum: *iussa* tamē diuū exequitur. — Et alibi: — Haud mollia *iussa*. Eclog. 8. Aeneid. 4. Georg. 3.
sa. E diuerso *iugerum* in singulari secundæ, & in plurali tertiæ declinationis: non autem (ut ait Prisc.) *iugus iugeris*, cū omnes dicant in singulari *iugerum*, & in plurali *iugeribus*. Significat autem mensuram ducentorum xl. pedum in longitudinem, dimidiū in latitudinem: uel (ut aliqui uolunt) quātum par boum una die arat: quæ duæ significationes in idem recidunt: tantum enim ferè solet una die par boum arare, quantum dixi. Lib. 7.

De nominibus adiectiuis in *tilis*, *filis*, &

xilis.

CAP. VIII.

Nomina quæ exeunt in *tilis*, uel in *filis*, uel in *xilis*, simillimam suis participijs unde nascuntur, significationem habent. Vas fictile, quod fictum est à figulo: nō quod fingi potest. Coctiles lateres, qui cocti sunt, & non crudi. Rasiles calathi, quasi rasi, nihil extantis, aut redundantis habentes plenitudinis. Vergilius tamē, — Et torno rasile buxū. quasi rasibile. Pensilis uua, pensilis lectus, pensiles lychni, pensiles balneæ, pensiles horti, quod suspensi sunt, & in aëre pendentes. Flexilis ramus, flexiles uites, quod flexæ sunt, & lapsu erratico torquentur. Tortilis ansa, quod retorta, & replicata est. Tornatile poculū, quod tornatum est, & torno factū. Textilis uestis, quæ texta est. Sutilis baltheus, sutilis cymba, quod cōsuta est. Sculprile simulacrū, quod sculptū est. Altilis auis, altilis quadrupes, altalis piscis, qui sagina altus, siue alitus est, atq; saginatus. Struētilis basis, struētiles columnæ, quæ non sunt ex uno lapide, sed multis.

b 4

multis.

multis. Apertile latus, qd' apertū est: ut Ovidius de Tristibus,
Eleg. 11. lib. 3. Affpicis à dextra latus hoc adapertile tauri.

Eleg. 10. li. 3. Tinctile uirus, quod tinctum est, aut intinctum spiculo sagittæ:
ut apud eundem, & in eodem opere: Nam uolucris ferro tinctile
uirus inest. Tonsile buxetū, & tonsiles oleas legimus, quod ton
sæ sunt, & in orbem, ac comam putatæ. Et hæc nomina in par-
ticipium passiuum resoluuntur, quæ passiuum habent: quæ uerò
passiuo carent, in præsentis participium, qualia sunt neutra: ut
anima uolatilis, quasi uolans: & quidā uolatilia uolucres uo-
cant, quia uolant: ut altilia animalia, quæ alūtūr. Sesiles lactu-
cæ, quasi sedētes, quod licet à participio non ueniat, tamē eius-
dem naturæ est, cum in significatione cōsentiat, & à supino na-
scatur. Umbratilis uidetur cōuenire cum cæteris, quasi umbra-
tus: ut uita umbratilis, & res umbratiles: id est, uita, umbra &
opaco marcescens: & res per inuolucra, & inanitatē, qualis
umbra est, ductæ, umbratiles appellantur. Versatilis quoq; sce-
na uidetur significare, quod uersatur huc, et illuc, nō quod uer-
sata est: & axis uersatilis, et gladius angeli uersatilis, quod uer-
satur. Quidam autem uersilis scena, & ductilis dicunt: uersilis
quidē quod quum tota machinis quibusdā conuertebatur, aliā
picturæ faciem ostenderet: Ductilis uerò, quum tractis tabula-
tis hac, atq; illac, species picturæ nudabatur interior. Plicati-
lis crista upuæ, quod plicatur, nō quod plicata est: & naus pli-
catilis, quæ plicatur, quum facta est ex corijs. Fissilis arbor, fis-
file lignum, fissile robur, tum quasi fissum cuneis, tum quia fin-
ditur, quasi fissibile: ut Plinius lib. x v i. Hæc maxime fissilia,
cap. 28. alia frangi celeriora, quàm findi. Idē paulo post: Nullisq; fissi-
lib. 14. le rimis hoc lignum, id est, fissum. Solutilis etiam naus dicitur
cap. 29. De hac solutili (qualis naus in qua Agrippina à Nerone filio per insidias po-
pinæ naufragio, uide Suet. sita, naufragium fecit) quasi solubilis, quæ facile solui posset.
in Nero. c. 34. Ego uerò malim solutilem dicere solutam, & non fideliter con-
& Cor. Tac. lutam. Et sectile porrum legimus, non tam sectibile (quid enim
lib. 14. non

nen est sectibile?) quàm sectum, et sua sponte concisum, et sectum introrsum. Futilis, uanus, uel inutilis: uel à futio futis, unde effutio effutis: uel à suo futum: uel per apocopen ab alio sumptino, quod ab alijs diuinari malo, quàm à me proferri*. Aquatilis, à nomine, uel à uerbo, animal in aqua degēs. Saxatilis, incola saxorū. Piscis fluuiatilis, incola fluuij, nō maris, aliarum uel aquarum piscis. Pluiatilis aqua, à pluo, uel magis à pluuia.

* Fututū intelligit, supinum uerbi futuo.

De adiectiuis in bundus.

CAP. IX.

Priscianus libro quarto inquit: In bundus desinentia similitudinem habere significant, ut uitabundus, similis uitanti. Prædabundus, similis prædanti. Moribundus, similis morienti. Errabundus, similis erranti. Furibundus, similis furenti. Et paulò post: Excipitur alternitatis causa Rubicundus, quod in penultima syllaba pro b, c habuit, ne sit absonū, si rubibundus dicamus. Sed uideamus, an Priscianus rectè sentiat: neq; à me primū hæc quæstio mouetur, sed olim ab Aulo Gellio, atq; ante hūc à Terentio Scauro Adriani temporibus (ut idem Aul. Gellius ait) grammatico uel nobilissimo contra Cæsellium in commentario lectionum antiquarum ita scribentem: Ludibundus, errabundus, ridibundus, idem est, quod ludens, errans, ridens. Quod Scaurus reprehendit, dicens Ludibundum esse, qui ludentem, errabundum, ridibundumq; qui errantem, ridentemq; agit, ac simulat. Hoc Aul. Gellius confutat, atq; ita cum Cæsellio sentit, ut nō simulationem per hæc nomina, sed è contrario uehementiam intelligi uelit, his quidem uerbis: Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cæsellium in eo reprehenderet, non hercle reperiemus. Non est enim dubiū, quin hæc genere ipso duntaxat idem significant, quòd ea demonstrant, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentem agere, uel imitari? et paulò post: Cum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quòd Sisenna in quarto historiarum eiusdem figuræ uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros ad oppidum

Gell. lib. 11. cap. 15.

b 5

perue

peruenit. Quod scilicet significat cum agros popularetur, non ut Scaurus in cōsimilibus uerbis ait, quum populantem ageret, uel cum imitaretur. Poterat tamen Aul. Gellius magis propriū producere exemplū, quale apud Sallustium in Iugurthino: Ipse quasi uitabundus per saltuosa loca, et tramites exercitum ducere. Si huiusmodi nomina in bundus significarent similitudinem, quid ita adderet quasi, quod similitudinē, imaginemq; significat? Pergit idem Aul. Gellius dicens: Sed inquirētibus nobis, quenam ratio, et origo esset huiusmodi figure populabundus, et errabundus, multorumq; aliorū id genus uerborum, postremam, in quam uerba talia exeunt, uim, et copiam, et quasi abundantiam rei, cuius id uerbū esset, demonstrare: ut letabundus is dicatur, qui abunde letus sit: et errabundus, qui longo, atq; abundantii errore sit. Ceteraq; omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio hæc, et extremitas, largam, et fluentem uim, et copiam declaret. Hæc Aul. Gellius: à quo miror cur disciuerit Priscianus, et uni Scauro potius, quam his duobus, tribusue astipuletur. An quia grāmaticus Scaurus, et Prisciano similitudine professionis coniunctus, Cæsellius uerò iuriscōsultus, et Aul. Gellius orator, Apollinarisq; philosophus? Puto potius Seruium secutū, quanquam ab eo libenter dissentire sciret. Ait enim ille tum alibi, tum decimo Aeneidos: moribunda, moriēti similis. Quod ita esse Sallustius ostendit, qui ait: Quasi uitabundus per tramites, et saltuosa loca exercitum ducere. Nullum exemplum Seruius magis contra se proferre potuit, ut modò ostendi. Audi quā subiungit rationem: Nam Iugurtha non uitabat legatum, sed eum uitare simulabat. Ita exposuit, quasi uoluerit uitabundum dici à simulatione, et non à similitudine: non simulabat uitationē legati, sed timorem. Præterea siqua foret similitudo, ea similitudo, atq; simulatio intelligitur per illud quasi, non per illud uitabundus. Addit adhuc rationē:

Nam

Epibolos, ἀπὸ βολῆς
πρὲ, ingeniosè.

In uersum illū,
Dextraque ex
humero neruis
moribunda pe-
pendit.

Nam quia nomen est, ideo significat similitudinem, non passionem: & alia deinceps, ubi nullum robur rationis est. Sed præter rationes illorum, ipse quoque Priscianus imprudens confessus est, quod negabat. Quæro enim nunquid homo rubicundus (quod ille simile facit cæteris in bundus) similis rubenti est, an uerè rubens? profecto uerè rubens: ergo idem erit rubicundus, & rubens: quæ sententia Cæsellij est, quæ & breuior est, nec minus fortasse uera, quàm illa, siue Aul. Gellij, siue Apollinaris: quum frequentissimè sic accipiuntur, populabundus populans, errabundus errans. Sed nonnunquam (ut Gellius ait) uehementiam significant: quæ ut breuiter & ipse complectar, idem significant quod participia frequentatiuorum, lusitans, risitans, erritans, lectitans, populitans, si reperiremus: quod quum non sit, ad hæc (ut reor) in bundus terminata decurrimus.

De nominibus in icus.

C A P. X.

Magnificus, honorificus, munificus, nõ ex se gignunt comparatiuos, superlatiuosque, sed ex alijs, quæ in usu non sunt, ac ne possunt quidè esse, magnificēs, honorificēs, munificens. Non enim dicimus magnificior, honorificior, munificior: sed magnificentior, honorificentior, munificentior: & in superlatiuo magnificētissimus, honorificētissimus, munificētissimus. Mirificus tamen etiam mirificissimus facit, ut Terentius: — At qui mirificissimum: Patruus tuus pater inuētus est. Et M. Cato, teste Prisciano, cōtra Thermū de Ptolemæo rege optimo, atque beneficissimo. Et Accius in x 1. Didascalicon: Atque magnificissimo, excellentissimoque honore. Omnia ergo à facio sic composita, & terminata, hanc regulam sequuntur, mirificus, maleficus, beneficus, ueneficus, uulnificus, tabificus, luctificus, pacificus, morbificus, sacrificus, & si qua sunt alia: quæ omnia ascitiuum cōparatiuum, superlatiuumque habent, aliquando etiā suū. Sunt ne alia nomina & eiusdem nature? certè sunt: ea, quæ formantur à dico, & à loquor: ut, maledicus, maledicentior, maledicentissi

In Phormio.
act. 5. scæ. 6.
Prisc. lib. 3.

centissimus. Benedicus autem non inueni, quia nec benedico inuenitur, licet eo Priscianus utatur, & hoc tēpore utamur more

Græcorū, quorum autoritate dedimus huic uerbo accusatiuum præter naturam suam, quum postulet datiuum, sicut maledico,

quod & ipsum nūc ad imitationem Græcorum habet etiā ali-
 quando accusatiuū. De benedico unius uocis loquor, non dua-
 rum: nam tūc & aliud significat, & aliter regit. Præterea fati-
 dicus, ueridicus: iuridicus uerò rarum est uerbū: causidicus ma-
 gis substantiuum. A loquor fortasse sunt plura: a sequor fortasse
 nulla, nisi pedissequus, quod substantiuū est. Magniloquus, alti-
 loquus, grandiloquus, uaniloquus, doctiloquus, uersutiloquus,
 fatiloquus, faciunt cōparatiuū magniloquentior, grandiloquen-
 tior, & item cætera. Superlatiuum magniloquentissimus, gran-
 diloquentissimus, & reliqua: sed horum positiua possunt esse
 tum participia, magniloquens, grādiloquēs: tum nomina, ma-
 gniloquus, grandiloquus: præter unum suauiloquens, quod ne-
 scio an dici possit suauiloquus. Maledicens planē participium
 est, sed & maledicus dicimus: quod in fatidicus, & ueridicus
 non fit: neq; in illis superioribus, magnificens, honorificens,
 munificens, quæ participia esse non possunt, quum hæc fuerit
 futura uera uox, magnificiens, honorificiens, munificiens.

De nominibus in ceus, in eus, & in itius. CAP. XI.

Finita in ceus pauca sunt, materiamq; significant: ut, Herba-
 ceus, Betaceus, Maluaceus: ex materia herbae, maluae, betae.
 Arundinaceus, Ferulaceus, Rosaceus, Triticeus, Hordeaceus,
 Testaceus, Tophaceus, Arenaceus, Cretaceus, Argillaceus: ex
 materia arundinis, rosae, tritici, hordei, testae, tophi, arenae,
 cretae, argillae. Hoc tamen differunt (si quid differunt à materia-
 libus) quod illa magis totū significant, hæc partem. Ager enim
 cretaceus non idem est, quod creteus: nec arundinaceus surcu-
 lus, quod arundinea fistula. Vnum est natum, & positu in cre-
 ta, aut arundine: alterū ex corpore, ac materia cretae & arun-
 dinis

dinis factum: et panis triticeus, hordeaceus uel, non ex solo tritico, hordeo uel compositus est, sed ex aqua quoque, licet triticeus utriusque harum, de quibus loquor, formarum uideri possit, et magis illius, cuius sunt creteus, arundineus, et similia. Nam triticeus facere deberet, nisi dicimus euphoniae causa, ca, syllabam esse sublatam: quod mihi ita uidetur esse, quia disiuncta est species eorum, quae exeunt in ceus, et eorum quae exeunt in eus. Huius generis est uinaceus, quum est adiectiuum: ut, uinaceo grano legimus quendam suffocatum, pro acino uuae. et uinacea substantiuum plurale pro granis uuae iam presse. Dicimus tamen mons terrenus potius, quam terreus, aut terraceus. Sunt item nomina finita in itius, descendencia ab habentibus t, in ultima syllaba: et si à nominibus quidem, significant materiā: si à supinis uero, passionem quandam: ut, Cratitius, Stramentitius, Lateritius, Camentitius, Pauimentitius. Item Fictitius, Commentitius, Pigneratitius, Foeneratitius, Conductitius, Conuētitius, Adscriptitius, Dedititius. Ratio fictitia, ac commentitia, quae ficta, et ad tempus cōmentata est, et excogitata. Res pigneratitia, aut foeneratitia, quae data est pignori, aut ad foenus pertinet. Domus conductitia, quae conductata est. Homo adscriptitius, dedititiusque, qui ad aliquam rem adscriptus est, et qui ex numero eorum est, qui se in alterius imperium dediderunt.

Anacreon poeta, Plinio autore lib. 7. c. 7. acino uuae fuit suffocatus.

De natura comparatiui.

CAP. XII.

Comparatiuum pro minore ui accipi, quàm ipsum positum cum habeat, ait Priscianus: ut Vergilius,

Prisc. lib. 3.
Aeneid. 1.

Tristior, et lacrymis oculos suffusa nitentes.

Tristior enim hic ex parte tristis accipitur. Saepè per se positum pro ipso positiuo: ut, —Comites senioris Aestæ. pro senis. In quorum utroque est causa, cur aliquid nos addamus. Nam illud tristior, planè pro tristis, non pro ex parte tristis accipitur. Ut ait Quintilianus, Utimur uulgo comparatiuis pro absolutis: ut si quis se appellans infirmiore, non dixit pro minus quàm infirmus.

Aeneid. 5.

Quintil. lib. 9.
cap. 3. de figuris uerborum.

mus.

mus. Et hîc senior potius pro ualde senex, quàm tantum senex:
 Lib. 3. cap. 1. ut idem Quintilianus de Iſocrate, Eoq; iam seniore (octauum
 enim et nonagesimum impleuit annum) præcipere Aristote-

Lib. 1. les pomeridianis scholis cœpit. Et Ouidius de Tristibus,

Sospite sic te sit natus quoq; sospes, et olim

Imperium regat hoc cum seniore senex.

Ser. in illud 6. Ideo cum Seruius non sentio dicente secundum Varronem, Sca
 Aen. Iâ senior,
 sed cruda deo
 &c. & in illud
 5. Tum senior
 tales referebat
 peiores uoces.

ficut pauperior intra pauperem: hoc autē dicit Varro in libris
 suis ad Ciceronem: quam rem à Varrone tractatam confirmat
 etiam Plinius: Hæc Seruius. Si uerò hoc Varro, et Plinius ait,
 quis non cernit sibi ipsi repugnare rationem hanc? Est enim na
 tura cōparatiui superare in ea qualitate, quam obtinet positiu
 us, quæ superatio quoties incolumis est, nō possis tunc dicere
 factam esse imminutionem. Ponamus exemplum huic rei simili
 mum. Antiquior te ego sum: id est, maior te natu sum. Itē, ado
 leſcentior te sum: id est, minor natu te sum: ita, iunior te sum: id
 est, minoris ætatis quàm tu, uidelicet supero te paruitate ætatis:
 quem in modū accipitur illo in loco Seruij. Ergo nō per immi
 nutiōē, sed propriē. Quare, ut in iunior fallitur, ita et in se
 nior falli dicēdus est: quæ tamen omnia (ut sentio) pro positiuo
 accipi solēt. quemadmodū etiam ocyus, pro ocyter. Minus pro
 non, semper ferē accipitur: frequētissimē tamen iunctū cum sin,
 aut cum quō, pro ut. Sin minus, id est, si non: Quō minus, id est,
 ut non: sicut, Quō secius, etiā pro ut non. Quia de hoc cōpara
 tiuo minus, feci mētionem, aliquid etiā de ipso dicā. Placet au
 tem mihi non modò à paruum uenire, sed etiā à parū: ut parū
 pecuniæ habeo, non autē paruum pecuniæ: ergo minus pecuniæ
 ad parū pecuniæ potius, quàm ad paruum pecuniæ uidetur re
 Prisc. lib. 1. ferri. Addam aliquid ecōtrario de magis. Ait idem Priscianus,
 omnia cōparatiua mittere aduerbia similia neutro generi. At
 qui

quæ magis, non in us exit more aliorum, sed in is: quod comparatiuum esse & uis ipsa huius uocis indicat, & multò post (nescio quomodo) fatetur hic autor. Prætereo quod à maius nullū aliud aduerbium est, & aliquod esse debet. Dicimus enim iustius queror, melius scribo, peius canto, plus gaudeo, minus doleo: maius gaudeo non dicimus, sed magis, quod à magnum positiuum comparatiuum esse uel hinc palam est, quod omnes sic loquimur: magis poterat Pompeius, quàm Cæsar, sed postea maxime omnium potuit Cæsar. Ex quo apparet eiusdem positiui, quod est magnum, comparatiuum esse magis, cuius superlatiuium est maxime, mutata u in g, & apposita i. Quod quum ita sit, cur per magis & positiuum resolui comparatiuum Priscianus uoluit, tacens de cæteris quæ eundem usum præstant? Fortior, plus fortis, uehementius fortis, ualidius fortis, & quæ sunt huiusmodi. Opinor quod non putabat hoc esse comparatiuum, ut quod à uoce comparatiui recesserat: aut si putabat, absurdum uidebatur comparatiuum per comparatiuum resolui cum positiuum, quum præsertim ipsum magis, more aliorum comparatiuorum resoluendum sit, quod fieri nequit. Quod si resolui nequit, ne aliud quidè poterit. Quale est si dicā, quod est istorum maius ædificium, aut quod ualidius? absurdum (ut dixi) quibusdam uideri possit, si resoluatur magis magnum, & ualidius ualidum. Adde quod sicut resoluit comparatiuum per magis, ita debuit resolvere superlatiuium per maxime: fortissimus Græcorum Achilles, maxime fortis Græcorum, non autem super omnes Græcos fortis. Nam hoc modo supra se fortis erit, quod fieri nequit. Item sine appposito, fortissimus Hercules, non dicitur cōmodè ualde fortis, sed ualidissime, id est, maxime fortis. Nam quid absurdius, quàm quum exponamus comparatiuum per cōparatiuum, exponere superlatiuium per positiuum?

De differentia comparatiui à superlatiui.

CAP. XIII.

Inter

INter comparatiuum, & superlatiuū ea in primis, quæ apud Græcos, differētia est, quod comparatiuum refertur ad unū, Prisc. lib. 3. superlatiuum ad plura. Quod reprehendit Priscianus, inquiēs: Fit autem cōparatio uel ad unū, uel ad plures tam sui generis, quàm alieni: quamuis Græci honoris causa suæ gentis magis, quàm ratione ueritatis, dicant non posse ad multos sui generis fieri comparationem. Alij autem dicunt hanc esse rationē, propter quam non utuntur tali cōparatione, quod quum ad plures sui generis fit cōparatio, superlatiuo uti possumus: ut, fortissimus Græcorū Achilles. Sed superlatiuus multò alios excellere significat: comparatiuus uerò etiam potest paruo superantem demonstrare: unde etiam diminutionem iure accepit apud nos, maiusculus, minusculus. Hæc Priscianus. A quo tam pro Græcis, quàm pro Latinis dissentio. Nam quero a Prisciano, quonam modo Græci distinguerent sensum comparatiui à sensu superlatiui, quum ipsi quoq; comparatiuo genitiuum tribuant, nisi hac ratione, ut hoc ad unum, illud referatur ad plura? Loquor quoties comparatio fit ad eos, qui sunt eiusdem generis. Nam ad eos qui sunt alieni, necessariò quoq; utuntur genitiuo per comparatiuum: quum ablatiuo careant. (Quum dico comparationem more Prisciani, tam cōparatiui, quàm superlatiui intelligi uolo.) Atqui apud Latinos ista ambiguitas nō est, quia comparatiuo ablatiuum tribuimus. De hoc paulò pōst respondebo. Tamen tanti momenti est illa Græcorū ratio, ut eam Latini ad formā Græcæ constructionis imitati sint: hoc est, ut cum genitiuo iungerent comparatiuum utiq; inter duo (nam superlatiuum dubium non est habere locum inter plura) ut, Aiacum fuit fortior Telamoniū: & manuum melior est dextera. Si uerò tres Aiaces fuissent, diceremus non fortior, sed fortissimus: sicut, digitorū longissimus est, non longior, medius. Horatius, O maior iuuenum— inquit: ad duos enim Pisones patrē, filiumq; scribebat. Onidius in persona Medæ, quæ duos filios habuit:

Quum

De Arte poët.

In epist. Med.
ad Ias.

Quum minor ex pueris iussus, studioq; uidendi

Constitit ad gemina limina prima foris.

Et Caesar, siue alius pro Cesare, in cōmentario x. i. in testamen-
to Ptolemæi patris, Heredes erant scripti ex duobus filiis ma-
ior, & ex duabus ea, quæ ætate antecedebat. Ideo maior Ajax,
& minor: ille Telamonis, hic Oilci filius. Maior, et minor Atri-
des: ille Agamemnō, hic Menelaus. Maior Cato, & minor. Ma-
ior, & minor Scipio, de duobus Aphricanis. Maior Cyrus, &
minor: siue superior, & posterior: nam tēpus significamus, non
dignitatem maiorem, minorem uē. De malis tamen nō maior, &
minor dicimus: ut, Dionysius superior, & Dionysius inferior.
Qui numerus quum superat, non per cōparatiuum, sed per po-
sitium, aut per superlatiuū loquimur: ut, Magnus Alexander,
Magnus Pompeius, Fabius Maximus, Valerius Maximus. Et
hæc est Græcorum ratio, in qua nobis cum illis conuenit: quòd
ad unum sui generis utendū est cōparatiuo, ad plures superlati-
uo. Idcoq; curiosissimus in loquendo, & recōditissimæ scientiæ
Macrobius in Saturnalibus mihi non probatur, ubi dixit: Age
serui non solūm adolescētium, qui tibi æquæui sunt, sed senum,
quoq; omnium doctissimus. Non enim est eiusdem generis ado-
lescens cum senibus, non aliter quā si dicam, ego sum doctissi-
mus Romanorū, & Carthaginiensium. Nam si Romanus sum,
tollendum est Carthaginiensium: si Carthaginiensis, tollēdum
est Romanorum: si neutrum, utrūq; male iūgitur. Et Priscianus
in primo: Omnium est breuissimum eorum quæ diuidi possunt,
id quod diuidi nō potest. Non aliter quā si dicas, Hæc est pul-
cherrima suarum sororum, cum sit dicendum, hæc est pulcherri-
ma sororum. nam sororum, ipsa una est, suarū non est. Quid au-
tem ad plures generis diuersi? Nempe nos qui sextū casum ha-
bemus similitum genitiuo, hunc adhibemus: ut, Achilles Troia-
nis fortior fuit: & , ego sum doctior Carthaginiensibus, qui
non sum doctissimus Romanorum: & , tu es doctior senibus, iu-

Cæf. in cō. xj.
aut si mauis li.
3. de bel. ciuil.

Macrobi. li. 7.
cap. 11.

Vbi de litera
loquitur.

c

uenum

uenum longè doctissimus. Græci eodem genitiuo utuntur, ut sit hæc differentia, Superlatium ad plura sui generis, comparatiuum ad plura diuersi generis comparari: quod Priscianus reprehendit, nolens illam differentiam inter gradus hos esse, sed hanc, quòd comparatiuus parum, superlatiuus multum excellere significet. Quæ ratio, præterquàm quòd non satis defendit opinionem Græcorum, atq; adeò usum Latinorum, etiam falsa est. Neq; enim (ut ipse uult) quia comparatiuum diminutionem accipit, ideo parum significat, & nō potius multum, quia diminui potest, præsertim quum dicat cōparatiuum aliquādo transcendere superlatiuum: ut, Achilles fortissimo Troianorum Hectorē fortior fuit. Sed ego hoc nō laboro, quòd comparatiuum modò transcendat, modò minuatur: quæ res nō mutat naturam comparatiui: aliud animaduertendum est, quo solo ipsi gradus comparationis ponderantur: quòd comparatio unum gradum obtinet, siue primum: superlatio uerò plures, siue ultimū. Atq; (ut ego sentio) non ad singulas res, sed ad gradus quosdam illa referenda sunt. Nam ubi fuerint multa eiusdem generis, non tamen cadit superlatio uno eminente, cæteris paribus. Vt si inter plura uascula, aut plura nauigia ad unam magnitudinē facta, aliquod sit longè capacius, & grandius, non rectè dicas, hoc esse omnium maximum. Necesse enim est ubi superlatio est, ibi sit & comparatio, & aliquod sit maius aliquo, & iterum aliorum maius hoc, quod erit iam omnium maximum: ut in Troianis sunt aliqui fortes, & his alij fortiores, atq; alij adhuc his fortiores, qui uocantur fortissimi. Itaq; nunquàm citra tertium numerum sit superlatio (At Prisciano uidetur, si cætera paria nauigia aliquod paulò antecederet, dicendū maius cæteris: si multò, maximū omnium.) Quid ergo si inter ipsa paria unum ut cunq; emineat, eiusdem tamen generis, non diuersi, quomodo dicendum erit? Comparatiuum non refertur ad ea quæ plura sunt eiusdem generis, & superlatiuum nō habet locum inter paria.

Malim

Malim ergo dicere per comparatiuum, sed in ablatiuo, ut maior ceteris. Nam inter duo (ut dixi) damus genitiuum. Quidam dant genitiuum etiam ubi plura duobus sunt, sed tantummodo ecclesiastici, praesertim imitati Græcos autores, unde interpretantur. Nulla enim litera est Latina noui testamenti. Dicunt ergo maior discipulorum, minor fratrum, siue quia ceteri pares sunt, unus autem aut excellat, aut excellatur: siue quia non magni fecerint hanc differentiā comparatiui, et superlatiui, altero pro altero, hoc est, comparatiuo pro superlatiuo utentes: ut ex loco illo datur intelligi: Qui uult inter uos maior esse, sit uestri minor. Cur non dixit maximus, minimusque, aut maior, minorque, nisi quod pro maximus posuit maior, in quo Græcos secutus sumus? In illo autem (licet huc parum pertineat) Græcum non sequimur: Nunc manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior horum est charitas. Cur non aut maior harum, aut maius horum? Græci genitiuum hunc in omnibus generibus unum habent, qui est *αὐτῶν*. Veruntamen potuisset Latinius dici, maximum: nisi Græcos imitari maluissemus, Græcos inquam unde traduxerunt, non autem ueteres illos, ex quibus grammatica confirmatur. Nam ut charitas est maior ceteris, ita ceterarum duarum (ut opinor) altera alterā superat: raroque reperitur numerus trium, ubi non potius superlatio cadat, quæ tres diuersas exigit quantitates, quàm comparatio. Ideoque Græci contenti fuerunt dicere comparationē ad unum, superlationem ad plura, quasi omnia inter se aliud ab alio distantia. Quin ipse Priscianus quanquam dissentit, tamen paulo post quasi imprudens, quod negauerat, confessus est, prior referri ad unum, primus ad plura (quod antea Dionemedes, Donatus, et Seruius dixerant) ideoque illud iungi ablatiuo more comparatiuorum, hoc autem genitiuo more superlatiuorum. Quæ non significant melior, et optimus (quemadmodum ipse uult) sicut nec potissimum, optimum, in Phormione apud Terentium: Vbi tu dubites, quid sumas potissimum: sed in his omni-

Nulla est noui testamenti litera Latina: hoc est, nullus apostolorum, aut euangelij scriptorum Latine scripsit: omnes enim aut Græce aut Hebraice scripserunt. Quod à Laurentio recte dictum, perperam Mæcinius interpretatus est. 1. Corinth. 13.

Prisc. lib. 3.

Act. 1. scen. 1.

bus principalior, principalissimus, & principalissimum. Quod quum ita sit (ut in summa colligam, & breuiter dicā, ut à principio institui) comparatiuum inter duo esse, superlatiuum inter plura, si modò tria sunt imparia: ueluti si in duas parteis ciuitas diuisa est, ut bello ciuili Pompeij, & Caesaris, rectè dicas, maior pars Quiritium sequebatur Pompeium, minor Caesarem: nō autem maxima, aut minima, nisi accipias pro ualde magna maximam, & pro ualde parua minimam. Sin in tres partes, ut tempore triumuirali, dicendum erit maxima pars Quiritium sequebatur Octauium, pars maxima legionum erat cum Lepido, maxima pars nauium erat cum Antonio, non maior. In quorum utroq; (ne quis putet neminem hoc ignorare) peccauit Lactantius uir Latinus planè, & facundus, qui in secundo libro Institutionum inquit: Vt possis dubitare, quos dicas potissimum stultiores, illos ne qui falsam religionem suscipiunt, an qui nullam. Et in septimo: Vt ea ipsa quæ dicerem non nostris, sed aliorum potissimum literis confirmarem. Potissimum dixit pro potius: **Declam. 1.** duæ enim partes erant, non multæ: ut apud Quintilianum. Hoc loco quæram necesse est, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium suo potius gladio uteretur. Tametsi non absurdè hiopotissimum dici posset, quasi suo ex omnibus potissimum. Et in illo Lactantiij quoq; si tale foret, Non aliorum, sed nostris potissimū: quasi ex omnibus potissimū: eruntq; multæ partes, & totidē quot sunt genera literarū. Vel, Non aliorum, sed nostris potius: erūtq; duæ partes, hinc nostræ literæ, illhinc alienæ. Idem **Cap. 6.** Lactantius in primo: Omnes Sibyllæ unum Deum prædicant, maximè tamen Erythræa, quæ celebrior, & nobilior inter cæteras habetur. Celeberrima, & nobilissima dicendum erat. Cicero autem quodam loco id quod dico, apertissimè ostendit, quum ait in Pisonem: Me quum quæstorem in primis, edilem priorem, prætorem primū, cunctis suffragijs P. R. faciebat. Ac edilem priorem dixit, quia tantum erant duo ædiles, sicut duo censors,

censores, & duo consules. Cateri autem serè omnes magistratus multi, ut prætor, quæstorq; inter quos se creatum dixit aut primum, aut inter primos. Cuius rei si quis fidem desiderat, bini semper ædiles nominantur à Terentio. Ipse Cicero pro Milone inquit: Septem prætores, octo tribuni plebis, illius aduersarij, defensores mei. Nam quæstores penè singuli singulis prouincijs præficiiebantur. Et exemplo Lactantij admoneor ut dicam illas præpositiones inter, & ex, tam comparatiuo, quàm superlatiuo posse dari, ut constat superioribus, quæ retuli, exemplis, & Quintiliani in Gladiatore: Qui inter nos (ut apparet) fortior fuit. Et in Geminis languentibus: Dij prohibeant, ut ex duobus filijs utilior incipiat esse periturus. De superlatiuo ipse paulò antè protuli exemplum, Celeberrima inter omnes, & nobilissima habetur. Quæ si pares præter unam fuissent, utendum putarem comparatiuo, ut fecit Lactantius. Solemus quoq; interrogando, & dubitando dare Vtrum comparatiuo, Quid autem superlatiuo: ut idem Quintilianus, Ita non tantum utrum idem sit melius, sed quid sit optimum queritur. Iterum: Ex duobus uter dignior, ex pluribus quis dignissimus. Et Cicero: Quæ querere uideretur Orator utrum potius, aut quid potissimum dicamus. Tamen aliquando damus Quid etiam comparatiuo: Sed ego ad altiora ducente stylo transeo, & ad ea quæ Oratorum magis sunt, quàm grammaticorum, & magis Latinè, elegantèq; loqui uolentium, quàm eorum, qui ad normam grammaticæ periti esse contenti sunt. Quare separemus ea, quæ de hac re dicenda supersunt, & eis suum locum assignemus: quæ etsi possent posterius tractari, tamen quia ad materiam graduum pertinent, in hoc potissimum loco exequemur rem dignam auribus studiosorum, de exactissima antiquorum Latinitate, & elegantià à Marco Cicerone, Marcoq; Fabio Quintiliano præcipuè obseruata, duobus luminibus, atq; oculis quum omnis sapientiæ, tum uerò eloquentiæ Latine.

Declam. 9.

Declam. 8.

De natura superlatiui.

CAP. XIII.

Igitur superlatiuus adsciscit sibi quisque, relinquit autem omnis, uel cunctus positiuo: ut optimus quisque, sapientissimus quisque, pro eo quod est unus quisque qui est bonus, ac sapiens: uel omnes boni, et omnes sapientes. Non enim liceret dicere, boni quisque, et sapientes quisque, nec omnes optimi, et cuncti sapientissimi. Idem intelligo si superlatiuus in alio casu ponatur, quam illud quisque: sic maximo quisque animo diuitias despicit. Valentissimi quisque corporis longe abest a sapientia. At uero comparatiuo non quisque couenit, sed omnis. Vegetius tamen non perpolitus sane scriptor inquit, Honestiores quisque milites. pro honestissimi quisque. Et Lactantius de Opificio: Nam etsi ita esset, placidiora quæque animalia uel nihil fellis omnino, uel minus haberet quam fera. Maluisse ego dicere, placidiora omnia animalia: ut Quintilianus in Aegro redempto: Rus, seruulos, penates, et omnia utiliora properanti festinatione parenti addixi. Ex positiuis autem illa excipimus, quæ caret superlatiui, qualia sunt, quæ habent i uel u ante us: ut, pius, et strenuus, quæ nonnunquam patiuntur superlatiuum, ideoque utranque rationem sequuntur, omnis pius, et pius quisque. Sallustius in Catilinario: Nam strenuus quisque, aut occiderat in prælio, aut grauitèr uulneratus discesserat. Ipse mallè dicere strenuissimus quisque, piissimus quisque. Quidam tamen Sallustiani codices scriptum habent strenuissimus. Carent etiam superlatiui illa numeralia, secundus, tertius, quartus, quintus, et deinceps. Nam primus etiam quum numerum significat, superlatiuum est: et ultimus. Dicimus itaque primo quodque tempore, primo quodque die: quod imperitiores putant esse coniunctionem quodque, quæ habet primam breuem, quum hic sit longa. Cicero in Philippicis: Primo quodque die consules ad senatum referant. Quamquam hic non tam omnis, quam unus omnium primus dies significatur. Idem pro Rabirio: Tertio quodque uerbo excitabatur. Et pro eodem Rabirio: Quinto quodque anno de moribus nostris iudicaretur.

caretur. *Cæsar commentario quinto: Legionem productam cognoscit non decimum queng; militem relictum esse sine vulnere. Suetonius in vita Cæs. Et intercalario mense sublato, unus dies quatuor quoq; anno intercalaretur. Quod inruditi sic pronuntiare solent: omni quarto anno est bissextum: omni quinto anno fit lustrum apud Romanos, Græcosq; omni quinquagesimo anno Iudæi agunt iubileum: quum sit dicendum, quinquagesimo quoq; anno. Vlpianus apud Iustinianum lib. x x v i i . ait, militem quasi millesimum queng; dictum, id est, omnem qui est ex millenario numero ultimus: tamen accipiendus est non ultimus, sed quisq; ex eo numero. Nam quum dico, Dabo tibi ex ouibus decimam quang;: non eam intelligo, quæ decima in numerando eueniet, sed unam de decem, quæcunq; sit: uel (ut absolutius loquar) singulas ex denis, siue ex decem, quas tu elegeris. Itaque unaquæq; potest esse decima. Et exemplo Cæsaris constat decimum queng; esse unum ex numero denario. Ita dicamus millesimum queng; esse unum ex numero millenario. Iurisperiti nostri, elegantia Latine ignari, intelligunt militem ex mille maxime strenuum. Vnde puto errorem ortum de uocitadis militibus hoc tempore insigne quoddam dignationis ferentibus. Sed ad rem. Hinc etiam factum est, ut dicamus unusquisq;, et singularis quisq;, non singularissimus quisq;, quod non reperitur, sicut nec unicus habet unicior, et unicissimus. Quotus etiam iungitur cum quisq;, sed tamē diuersa ratione à superioribus. Nunquam enim ferimus uti mur hac dictione, nisi interrogatiue, et in significatione, quæ est quot. Quotus enim frequenter significat quot, ut Martialis:*

Dic quotus, et quanti cupias cenare, nec unum

Lib. 14. circa finem.

Addideris uerbum, cœna parata tibi est.

Id est, quot es, et quot tecum habes. Cicero pro Ligario: Quotus enim istud quisq; fecisset: id est, nullus, uel rarus. Oui. de Arte:

Forma dei munus, forma quota quæq; superbit?

Lib. 3.

Id est, nulla, uel rara. Non uenit in mentem, an cum alijs no-

6 4 mini

minibus iungatur quisq; Hoc tamen scio, non habere Quisq; genitiuum pluralem duntaxat cum adiectiuo iunctum: ideoq; genitiuo utimur singulari pro genitiuo plurali: idem enim est optimi cuiusque animus, quod omnium bonorum animus. Vnusquisque autem ideo non facîle patitur superlatiuum, quia illud Vnus, uim quandam, ac naturam (ut paulò antè ostendi) superlatiui obtinet: potiusq; dicimus, unusquisq; bonus, quàm unusquisq; optimus. Atq; hæc hæctenus de quisq;.

De Vr, & Ita cum superlatiuo: de Quò & Eò cum comparatiuo.

CAP XV.

Addamus de ut, & ita, similibusq;. Duplicatur superlatiuum, uel altera ex parte nomē, uel altera ex parte aduerbium, uel utrinq; nomen, uel utrinq; aduerbium cum his indeclinabilibus, quæ nominaui. Cicero de Orato. Vt quisq; optimè Græcè sciret, ita esse nequissimum. Idem in eodem: Vt enim quisque optimè dicit, ita maxime dicendi difficultatem, uariosq; euentus orationis, expectationemq; hominum pertimescit. Idem de Lib. 1. Officijs: Vt quisq; animi magnitudine maxime excellit, ita & maxime uult princeps omnium, uel potius solus esse. Quintilianus: Quod ut longè optimum, ita difficilimum. Et iterum: Non ut quidq; primum dicendum, ita primum occurrit. In quo caueamus, ne pro quidq; dicamus quodque. Multum enim refert inter hæc duo. In Catone maiore utrunq; superlatiuum sustulit Cicero: Vt quisque ætate antecedit, ita sententiæ principatum obtinet. Quod facere alibi solemus: ut in illo, Homo in primis doctus: non in primis doctissimus: ne duas res superlatiuum habentes coniungamus. Iusta igitur causa quare Cicero superlatiuos prætermisit: quæ causa Donato in Eunuchū Terentij non fuit, qui ait: Vt quisq; miser est, ita senior uidetur. Nam præter id, quòd non adhibuit superlatiuum, etiam confusionem quandam fecit ex positiuo, & comparatiuo. Quod ita emendamus, tum per aduerbium: sic, Vt quisq; maxime miser est, ita maxime

xima senex uidetur. Tum per nomen: sic, Vt quisq; miserrimus est, ita annosissimus uidetur. Tum per alterum aduerbium, alterum nomen: ita, Vt quisq; maximè miser est, ita annosissimus uidetur: uel, Vt quisq; miserrimus est, ita et maximè senex uidetur. Tum per comparatiuum, nam et hoc idem efficit quod superlatiuū, hoc modo, Quò quisq; miserior: uel, quò quisq; magis miser est, eò senior: uel, eò magis senex uidetur. quod ita licere fieri, exemplo probandum est. Quintilianus secundo Institutionum: Quò quisq; ingenio minus ualet, hoc se magis attollere, ac dilatare conatur. Et paulò post: Erit eò etiam obscurior, quò quisq; deterior. Iustinus autem, siue Trogus, superlatiuum cum comparatiuo miscuit, inquit lib. x v i. Locupletissimus ut quisque est, ita plures equites in bello suo regi præbet. Ego dicerem, ita plurimos. quin et ita ab illo scriptum fuisse suspicari libet. Dicebam paulò antè, non licere dicere, In primis doctissimus: idem sentio de inter primos, et cum primis: licet Sallustius (si modò codex non sit mendosus) aliter dixerit: Ac sanè, quod difficilimum in primis est, et prælio strenuissimus erat, et bonus cōsilio. Similia his sunt, In paucis, cum paucis, inter paucos: item, Super omnes, ante alios, præter ceteros. Sed hæc etsi positiuo frequentius gaudeant, tamen nonnunquam patiuntur superlatiuum. Vt Plin. de absinthio loquens, lib. x x v i i. De usu eius conuenit dicere, herbæ facilime, atq; inter paucas utilissime. Verg. in v i i.

Cap. 3.

Eodem & lib. & cap.

Circa princip. bel. Iugur.

Cap. 7.

—Petit ante alios pulcherrimus omnes

Turnus auis, proauisq; potens. Et in eiusdem operis i.

Pygmalion scelere ante alios immanior omneis.

De Hoc magis, & Eò magis, Tantum, & Tantò, similibusq;, quomodo iungantur gradibus. CAP. XVI.

Hoc magis, et eò magis, idem est, quod tantò magis. Item Quò magis, idem est quod quanto magis. Quare admoneor, ut aliquid de horum omnium natura præcipiam: Positi-

- uos magis decere tantum, & quantum: compatiuos tantò, &
 Off. 1. quanto. Cicero: *Quantò es maior, tantò te geras summissius. Nò autem quantum es maior, tantum te geras summissius. Contrà, Quantum potes, tantum elabora: non autem, quantò potes, tantò elabora.* Lactantius tamen præter morem oratorum inquit:
 Lib. 5. cap. 7. *Quantò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur. Et Boethius in dialecticis dixit, Paulò æquales. Hic pro paulum, dicens paulò: ille pro frequentius, firmitusq; frequenter, firmiterq;.*
 Epigr. 45. *Tolerabilius quod fecit poëta Catullus, Tanto pessimus omnium poëta, Quantum tu optimus omnium patronus. In superiore Lactantij exemplo, bis peccatum est in utroq; membro. Quidam peccant in altero: ut si dicatur, Quantò frequentius impellitur, tantò firmiter roboratur: uel, quantò frequenter impellitur, tantò firmitus roboratur. Nisi ita uenustè dicas, ut Ver. in x 11.*
*O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
 Virtute exuperas, tantò me impensius æquum est Cōsulere.*
 Cap. 17. *Et Quintilianus in primo: Quid autem aliud in nostris legionibus cornua, ac tubæ faciunt? quorum concentus quantò est uehementior, tantò Romana in bellis gloria cæteris præstat. Quod non licuisset aliter dicere. Proximè autem ad uim comparatiuorum accedunt illa aduerbia antè, & post, siue præpositiones: ut, tantò antè ego ueni, quantò tu post uenisti. Et illud nomen aliud, & eius aduerbium aliter, & huic simile secus: ut*
 Declam. 5. *Quintil. At quantò alius fuit ille infelicißimi iuuenis affectus,*
 In prolo. And. *Et Terentius: Verum aliter euenire multò intelligit. Et Cicero: Multò secus euenit. Nam quod dico de tantò, & quantò, idem intelligo de aliquantò, de multò, de paulò, cæterisq; similibus. Rursus quod de tantum, & quantum: idem de aliquantum, de multum, de paulum, & reliquis. Sed quia hæc transcunt in aduerbia, ideo nonnūquam (de his quæ exeunt in um loquor) abutimur pro ijs quæ exeunt in o, præsertim quādo nō est illa con-*
 Satyr. 11. *trapositio duorum, ut superioribus exemplis ostendimus. Iuue,*
 Despi

Despiciam, qui scit quantum sublimior Atlas. Terentius: In Eun. act. 1.
scen. 2.
Eius frater aliquantulum est ad rem audior. Quintil. At qui- Lib. 12. cap. 9.
dam etiam si forte susceperint negotia paulum ad dicendum
tenuiora, ea conuitijs implent. Ita in aduerbijs, præpositioni-
bus que multum antè, uel multò antè: paulum post, uel paulò
post. Verbis autem semper ferè conuenit per um potius, quàm
per o, exceptis ab ante, à præ, à post compositis, more eorum
unde componuntur: ut multò præstat, & multum præstat. Sal- In Inagur.
lust. Multo præstat maleficij, quàm beneficij immemorem esse.
Ita, multam uel multò antecellit: paulum uel paulò posthabui
tua negotia meis. Tam, & quàm similia, atque eadem uidentur
tantum, & quantum: ideoq; raro cum comparatiuo iunguntur:
ut Vergilius,

Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,

Aeneid. 7.

Quàm magis effuso crudeſcunt sanguine pugne.

Cum superlatiuo frequentius: ut, tam hic est omnium optimus,
quàm nobilissimus. Sallust. Quàm quisq; pessimè fecit, tam ma- In Inagur.
ximè tutus est. Quod idem ualet, ac si diceret, ut quisq; pessimè
fecit, ita maximè tutus est. Terentius:

Nanq; adolescens quàm minima in spe situs erit,

In Heauton.
Act. 5. scen. 2.

Tam maximè patris pacè in leges conficiet suas. Solent po-
ni tam, & quàm separatim, & alterum sine altero, utrunq; in
significatione uehementiæ: ut Cicero, In tam optima causa non
debeo timere. id est, in tam ualde ac perquam bona causa. Et
iterum: Nondum erat uestris tam grauiſſimis, tamq; multis iu-
dicijs, ignominijsq; tantopere grauib; concisus. De quàm, hoc
sit exemplum, Tu es homo quàm iucundissimus. id est, ualde, ue-
hementerq; iucundus. Sed de hoc differendum est latius, ideoq;
non in eundem locum includam.

De per, & quàm cum gradibus. CAP. XVII.

Idem nanq; ponderis in compositione habent per, & quàm:
I sed alterum positui propriū est, alterū superlatiui: ut, per
pulchrè,

Epist. 36. lib.
6. fa.

Act. 1. scen. 1.
Act. 1. scen. 2.

pulchrè, perbellè, perdiligenter: quàm pulcherrimè, quàm opti-
mè, quàm diligentissimè: quorum exemplorum referta sunt o-
mnia. Hoc intelligitur quoties accipitur quàm pro ualde, siue
uehementer. At contrà, quàm pro quantum nūquam cum super-
latiuo, sed semper cum positiuo: ut Cicero, Quàm morosi sint,
qui amant, uel ex hoc intelligi potest. Vides ut quàm pro quan-
tum non potest adiungi uerbo principali, duntaxat in recto mo-
do loquendi: hoc est, quando non figuratè loquimur, ut expro-
brandi, deridendi ue causa, hoc modo: Quàm citò uenisti: quàm
suauis homo es. Loquor autem quoties duo uerba in eadem ora-
tione inseruntur, semper cum uerbo nō principali iungi quàm
pro quantum: pro ualde frequenter uno uerbo contentum esse:
et in duobus, principali potius gaudere, nonnunquam altero:
ut, ubi est lucrum, cō quàm primum aduolas: et, ibi est lucrum,
quò tu quàm primum aduolas. At in hac differētia positiui, et
superlatiui aliqui se obijcient, afferētes Terentium in Andria:
Reiecit se in eum flens quàm familiariter. et in Eunuchis: Tute
seis post illa quàm intimum habeam te. In quorū exemplorum
prior est quàm pro ualde cū positiuo: in posteriore quàm pro
quantum cum superlatiuo. Ego uerò accipio illud quàm fami-
liariter, pro quantum familiariter figuratè: quasi, o quantum
familiariter: et hoc intimū accipi uolo pro positiuo, sicut pro
ximum. Dicimus nāq; hic est mihi magis proximus: ita, hic est
mihi magis intimus. Neq; in hoc toto meo opere tam licentiam
poëtarum confector, quàm usum oratorum. Neque si quid ali-
ter penes autores reperiatur, mihi obesse debet, qui non legem
scribo, quasi nunquam aliter factum sit, sed quòd frequentissi-
mè factitatū est, præsertim à Marco Tul. Marcoq; Fabio, apud
quos si quando reperiatur quàm cum positiuo pro ualde, aut
cum superlatiuo pro quantum, ausim affirmare mendosè scri-
ptū: ut in præmio de Oratore: Quàm boni per diu nulli. quasi
de ualde bonis, et nō potius de bonis loquatur. Vera scriptu-
ra erat,

re erat, Boni perquam diu nulli. aut potius, Cum boni per diu
 nulli. aliter enim uidetur non congrue dici. Quod uitiū scriben-
 di utinā in paucioribus esset. Quod Cicero ipse illo suo eruditiss-
 simo seculo (quod uix credibile uidetur) queritur, ita ut apud Epist. 5. lib. 3.
ad Q. frat.
 Latinos mendoiores sint codices Latini, quam Græci. Quan-
 quam apud Græcos longè difficilior sit scribendi, quam apud
 Latinos ratio. Nam cur non sæpius quam pro ualde cum positi-
 uo in illis reperiremus, si probassent potius, quam respuissent?
 Qua in re non uerebor reprehendere Boëthium, Priscianum,
 et elegantiores utroque Lactantium. Primus super Ciceronis
 Topica ita ait: Nosti oblatrantis morsus inuidia: nosti quam fa-
 cilimè in difficilimis causis liuor iudiciū ferat. Mallet dixisset
 quam facile. Secundus lib. xvi. ita: Ideo ex uno libro Cice-
 ronis tot usus proponere statui, ut docerem quam frequentissi-
 mè hac constructione usi sint autores eloquentiæ Latinæ. Lati-
 nius erat, quam frequenter usi sint: uel, quam frequentissime usos. Cap. 5.
 Tertius ita libro primo Institutionum: Et quam multa alia de
 Deo nostris hominibus locutus est similia. Per multa ego dixis-
 sem. Idem lib. vi. Hoc autem duplex sacrificij genus quam sit Cap. 25.
 uerosimile, Trismegistus Hermes idoneus testis est. Et in prin-
 cipio statim libri de Opificio inquit: Quam minimè sim quie-
 tus, et in summis necessitatibus, ex hoc libello poteris æstimare.
 Puto Ciceronem quam sit uerum, et quam parum sim quietus,
 potius fuisse dicturum: qui scribens ad Trebatium in proœmio In proœm.
Topico.
 ita ait: Sed dum fuimus unā, tu optimus es testis, quam fuerim
 occupatus. Non dixit, quam summe occupatus: aut, quam ma-
 xime occupatus: aut, quam occupatissimus fuerim. Quod antè
 dixi de quam, nō debere illud iungi cum superlatiuo, quoties si-
 gnificat quantum, unum uerbū excipitur possum, et quæ idem
 significat, queo, ualeo, licet, et si qua sunt alia: ut, scribas quam
 optime potes: nec rectè dicas, scio quam optime scribas: quod
 præter auctoritatem summorum autorum, etiam ratione niti-
 tur:

iur. Digest. Iustiniani libro primo: Nam ante eum Servius duos libros ad Brutum perquam breuissimos ad edictum scriptos reliquit. Et facundus scriptor Curtius libro quarto: Bessum quoque Bactrianorum ducem perquam maximo posset exercitu coactum descendere ad se iubet. Sed huiusmodi exempla tam rara sunt, ut dubitem, an librariorum sit culpa. Certè ipse sic loqui non auisim. Aulus quidè Gellius hoc quod precipimus, semper custodiuit: ceterum ut est in loquendo curiosior, pro perquam ita loquitur: sanequam utile: uoce admodum quam suauis: oppidoquam libens: nimisquam ineptum: quæ aduerbia idem pollent quod per, pro ualde. Vsitatius tamen est perquam: ut, perquam utile, uoce perquam suauis, perquam libens, perquam ineptum. Tametsi Cæsar cōmentario x i i i. Quibus rebus oppidoquam pauci sub pellibus acquiescebant. Et Servius Sulpitius ad Ciceronem scribens ita incipit: Posteaquam renuntiatum est mihi de obitu filiae tuæ, sanequam pro eo ac debui grauiter, molestèque tuli. Et ad eundem Cælius etiam ita incipit: Sanequam literis C. Cæsij, et Deiotari sumus cōmoti. Nam Cæsij cis Euphratem Parthorum copias esse scripsit. Et Brutus quoque Decius ad eundem: Nam suos ualde quam paucos habet. Et iterum in eadem epistola: Sanequam gausus sum. Quid plura? ipse quoque Ciceronem ad fratrem: Nam quod de Pōpeio Caninius ait, sanequam refrinxit. Non succurrit mihi, si quod aliud exemplum apud Cicero pererim. Et Titus Liuius nescio an alibi quam lib. x l v i i. Quum haud facile esset, aut ea quæ obijcerentur, aut quæ aduersus ea dicenda erant, memoria cōplecti. Nec enim multa solum, sed etiam pleraque oppidoquam parua erant. Hæc igitur dantur positiuo, illa uero magis superlatiuo, multo, et longè, in eo serè si gnificato, quo solet quam cum superlatiuo. Sed cum hac tamen differetia, quod huic quam non tribuimus genitiuum illi superlatiui proprium, aut ablatiuum, accusatiuum uel cum præpositione, ut sit sine ipso quam. Marcus Tullius: Accerrimè autem ex omnibus

Epist. 5. lib. 4.
Epist. fa.

Epist. 10. lib. 3.
Epist. fa.
Epist. 13. lib. 11.
Epist. fa.

Epist. 6. lib. 2.

bus nostris sensibus, esse sensum uidendi. Et iterum: Quē Cras- De Ora. lib. 1.
sus dilexit ex omnibus plurimū. Non dixit quā acerri- circa princ.
mū, aut quā plurimū ex omnibus, siue inter omnes.

De Longē, Multō, Facile, Valde. CAP. XVIII.

ID quoq; sit in multō, atque in longē pro ualde, et in facile
 pro non dubiē, ut Quintilianus libro secundo: Declamandi
 ratio ut est ex omnibus nouissimē inuenta, ita et multō est uti-
 lissimā. Idem: Longē omnium, quos quidem mihi audire conti-
 git, praestantissimus Domitius Apher. Et Marcus Tullius: Sed
 ego neq; illis assentiebar, neq; harum disputationum inuentori,
 et principi longē omnium in dicēdo grauissimo, et eloquen-
 tissimo Platoni. Idē pro Rabirio: Virum unum totius Graeciae
 facile doctissimum Platonem. Amat etiā longē (ut multō) secu-
 iungi comparatiuum. Vt Verg. in 1x. At pedibus longē melior
 Lycus. et ea de quibus antea disputauī, alius, aliter, secus, antē,
 post: ut longē alius, longē aliter, longē secus, longē antē, longē
 post. Et cōposita à prae, ut longē praeſtans, longē praeſtat. Quin-
 tilianus: Sed cum longē praecedunt ingenia uiuentium, et cete-
 ra, quae superlationem quandam habent, et proximē ad cōpa-
 ratum accedunt, ut longē superat, longē uincit: et ea, quae di-
 uersitatem, more illorū, alius, aliter, secus, qualia sunt diuersus,
 dissimilis, alienus: ut longē diuersus, longē dissimilis, longē alie-
 nus. Princeps ne adiectiuum quidē est more positiuorum, tamē
 quia superlationem significat, adsciscit sibi longē: ut idē: Nouē
 uerō lyricorū longē Pindarus princeps, et facile pro eo, quod
 est haud dubiē. Marcus Tullius pro Roscio: Non solum muni-
 cipij Latinitas, ex quo erat, sed etiā regionis illius, et uicinita-
 tis, uirtute, existimatione, nobilitate facile princeps. Præterea
 cum præcipuus, cum primus, cum secundus, et si qua alia sunt.
 Vt Quintil. de Euripide loquēs: In affectibus, cum in omnibus,
 tum in his, qui miseratione constant, facile præcipuus, et admi-
 randus maximē est. Sic facile primus, uel facile summus. Facile
 d uerō

uero secundus dicimus, non ad ordinem respicientes: sed ad dignitatem: quale est, Tu es facile secundus à rege. hoc est, facile post regem primus. Longè igitur pro ualde, proprium est (exceptis paucis) cōparatiui, et superlatiui. Ipsum autē ualde positiui, et uerbi: ut, ualde diues, ualde pauper, ualde laudat, ualde uiruperat. Nec ausim dicere, longè diues, longè laudat: nec ualde ditiior, ualde ditiissimus. Hæc autē, quæ à me de aduerbijs traduntur, non fuerūt interpretata ueteribus grammaticis. Nam nuper quum iam ista composuissem, inueni in bibliotheca Bencuetana Sergium super Donatū ita dicentem: Donatus dicit quinque tantum aduerbia positiuo esse iungenda: tam, magis, maxime, minus, et minime: ea scilicet ratione, quoniā uim in se habet cōparandi, atque ideo non debent comparatiuis casibus iungi, ne uideatur cōparatio geminata. Qui enim dicit, tam doctior, penè hoc dicit, doctus doctior, quod Latinitas nō patitur. Probus autem dicit, omnia aduerbia, quæ uim augentis, et minuētis in se habent, nō debere coniungi nec cōparatiuo, nec superlatiuo, ut sunt ista, ualde, multum, plurimum, per, et similia. Nam ista omnia tantum positiuis casibus debemus adiungere. Idē Sergius longè post ita ait: Cōparatiuo, et superlatiuo quinque hæc comparationis aduerbia nō apponemus: ut, tam, minus, minime, magis, maxime, quæ tamen soli positiuo adijciuntur. Hæc quæ tres autores tradunt, et imperfecta sunt, nec omnino uera, ut ex eis datur intelligi, quæ ipse præcepi. Dicimus enim multo fortissimus: et, ego sum tam te fortior, quàm nobilior: et, tam omnium sum fortissimus, quàm nobilissimus. Comparatiua uero addi nō oportere comparatiuis, ne præcipiendum quidem est. Quod autem posuit minime, et maxime, et similia Sergius, nō rectè posuit. Nam minimum, est proprium aduerbium superlatiuum: minime uero pro negatione accipitur, quasi nequaquā: ut, hic homo est minimū literatus, id est, pauxillū literatus. Ego sum minime literatus, id est, idiota, et nihil prorsus habēs literaturæ.

De

De proprietate quadam Comparatiui. CAP. XIX.

ATque hæc hæctenus. Illud ad extremū adiciamus de comparatiuo, consuetiorem sermonem esse per accusatiuum, quam per nominatiuum in illis, quale est, tu maiorem laudē assecutus es patre tuo; tuisq; maioribus: uix audeas dicere, tua laus est maior patre tuo. Tamen solemus aliquando sic uti: ut Verg. in v. 111. Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo. Et Quintil. de Apibus pauperis: Vnum rogo, ne cui minor Declam. 13. uestra dignitate videatur causa litis meæ. Et in tertio Institutionum: Non debes apud prætorem petere fideicommissum, sed apud consules: maior prætoriam cognitione summa est. Fortasse uidetur mollius in obliquo casu: quod si ita non est, uolo tamen annotatum esse, quod inconsueta uox auribus hæc uidetur esse: maior summa pecuniaria est prætoriam cognitione, pro eo, quod est, maior summa est, quam ut apud prætorē peti possit. Minor causa dignitate uestra: pro eo quod est, minor, quam ut uideatur digna, quæ apud dignitatem uestram agatur. Et Vulcanus non segnior illo tempore: pro eo quod est, segniori tempore, quàm illud fuit. A quo non dissimile illud est: Ego sum maior uiginti annis: pro eo quod est, ego sum maioris ætatis, quàm ea quæ est uiginti annorum: uel maioris ætatis uiginti annorum. nam hoc licet dicere: quale etiam est, ego sum maior uiginti annorum, id est, ætate tali: uel ego sum ætatis maioris ætate uiginti annorum. Frequentissimè autē huiusmodi genere orationis utimur, ubi adest hoc nomen opinio: ut sum ditior opinione hominum, non quasi opinio hominum diues sit: cum sic accipi debeat, magis quàm opinio hominum sentit, uel quàm homines opinantur. Cicero ad Brutum suum sic exorsus est: Cum è Cilicia decedens Rhodum uenissem, ibiq; de Quinti Hortensij morte esset allatum, maiorem opinione hominum cepi dolorē. pro eo quod est, maiorem, quàm ille, quem in me homines opinantur. Nec illud ab hoc multum recedit, quum dicimus, Nihil isto homine
d 2 mine

De clar. Orat.
in princ.

mine peius: nihil tuo patre abiectius: nihil hoc uino insuauius: pro eo quod est, nullus homine isto peior: nemo patre tuo abiectior: nullum uinum hoc insuauius. Rursus in laude, nihil isto homine melius: nihil patre tuo generosius: nihil matre tua sanctius: nihil uxore tua uerecundius: nihil hoc uino suauius. Dictum est de omnibus rebus, non tantum de singulis. Interdum etiā ubi nihil plus comprehenditur in uniuerso, quā in parte: ut, nihil est te literatius: nihil est illo prudētius: nihil est isto humanius: nihil plus significatur hoc modo, quā si dicas, nemo te literatior: nemo illo prudētior: nemo isto humanior: quoniam literatura, prudentia, humanitasq; non nisi in hominēs cadit. Quid ergo in neutro genere potius, quā masculino, et fœminino prolatū est: nēpe, quia nescio quid plenius, et suauius in neutro genere est. Ideoq; tali sermone delectati autores sunt, ut ipsorum crebra exempla documēto esse possunt, quæ in quarentibus notiora erunt, quā ut à me huc afferri debeant.

De Compositis à Somnus.

C A P. XX.

AA. 7. *A* Somnus composita quædam sunt secundæ semper declinationis, quædam tertiæ. Secundæ, Cicero in Verrem: Hic etiam quum semisomnus stupe-ret. Et Cælius in Antoniū: Ipsum nanq; offendunt semisomno sopore profligatum. Et Sallustius in Iugurth. Signo dato castra hostium inuadunt, semisomnos partim, alios arma sumentes fugant. Insomnem, et exsomnem draconem sæpe legimus, et frē hanc differentiam seruata inuenimus. Hæc admonui, ut in his nominibus, quæ ancipitem in compositione declinationem sortita sunt, tamen sciamus usum frequentioremi imitandum. Seneca autem de breuitate uitæ ait: Quam multi besterna crapula semisomnes, et graues.

De Nominibus in osus.

C A P. XXI.

N Omina quæ exeunt in osus, partim à nomine descendunt; partim à uerbo, partim ab utroq; Et ea quidem quæ descendunt à nomine, habitationem, siue uehementiam, copiam uel signifi-

significant, & affectionem: ut Animosus, Ingeniosus, Lacertosus, Nervosus, Saxosus, Aquosus. Hæc copiam, siue uehementiâ, habitationemq; significant, quod habent in se uehementiâ, ac copiam aquæ, saxorum, neruorum, lacertorû, ingenij, animi. Vinosus, Mulierosus, Libidinosus, Seditiosus, Factiosus, qui affectus est ad hæc, & amat uinum, mulieres, libidinē, seditiones, factiones. Rursus ea, quæ a uerbo sunt, partim actionē significant, partim passionem, partim utrūq;: Studiosus, Fastidiosus, Stomachosus, Iniurius, Cōtumeliosus, Curiosus, semper actiue ab autoribus accipi solēt. Otiosum est in re aperta inculcare exempla, quæ uulgo sunt plurima. Hæc enim accipiuntur pro his, qui operam dant studio, qui fastidiunt, qui stomachantur, qui iniuriam, contumeliāq; faciūt, qui nimis curant: nisi uelimus hæc à nominibus uenire, non à uerbis: ut Fraudulosus, qui fraudem facit: quod à fraudula diminutiuo uidetur uenire potius, quàm à fraude: quemadmodum Meticulosus, qui timidus est, à meticulo magis, quàm à metu: & Somniculosus magis à somniculo, quàm à somno: et Siticulosus magis à siticula, quàm à siti uenit. Tenebricosus quoq; reperitur, & tenebrosus: licet quadam ab usu, regulāq; recedant, ut montuosus potius quàm montosus, saltuosus quàm saltosus, tortuosus quàm tortosus. Veruntamen quæ sunt quartæ declinationis assumūt u, ut uultuosus, actuosus, fructuosus. Ideoq; illud in Psalmo: Oues eorū fætose. legendum est fætuosæ, à fætus: sicut ediuerso pleriq; scribunt monstrososum pro monstroso. Luca. Monstrōsiq; hō-

143.

Lib. 16

In Phor. utrū-
que: primū act.
5. sce. 5. alterū
act. 5. sce. 2.
Epist. 2. lib. 4.

tus significabat. Terent. Nunquam tuo odio me vinces. Et ite-
rum: Si porro esse odiosi pergitis. id est, molesti. Cicero ad Att.
Sed quum horas treis fere dixisset, odio, et strepitu senatus con-
actus est aliquando perorare. Et in Catone Maiore: In infirmo

Lib. 3. corpore odiosa est omnis offensio. Et de Oratore: Verū si pla-
cet (quoniam hæc satis spero vobis quidem certē maioribus mo-
lesta, et putida videri) ad reliqua aliquantō odiosiora perga-
mus. Odiosiora dixit, quasi molestiora. Invidia autem præter
illam significationem notam, est vel dicto, vel facto in alterum
malevolentiae conciliatio: ut si quis referat, ostendat, ut cala-
mitates suas, ut auctori calamitatum odium ceterorum concitet.
Et hoc vocatur invidiam facere: vel vocare, vel adducere in in-
vidiam: inde Invidiosa res, quæ atrocitatem facti augens, inui-
sum illud, vel illius autorem facit. Et invidia quasi atrocitas,
vel detractio: in quam significationem accipio illum uersum:

In Cato. disti-
chis.

Invidiam nimio cultu uitare memento.

Nam latentem invidiam, quia non deprehendo, uitare nequeo:
sed eam, quæ extrinsecus significatur uel uoce, uel gestu, cum
populus indignè ferre se indicat in aliquo nimium, et insolentē
corporis cultum. Ideoq; subiungitur: Quæ si non ledit, tamen
hanc sufferre molestum est. hanc scilicet uel uoce, uel gestu, uel

In Andr. act. 1.
sce. 1.

utroq; modo detractioem. Quale illud quoq; Terentianū: Ita
ut faciliē sine inuidia laudem inuenias, et amicos pares. Et

In Iugurt.

illud Sallustij, licet è Demosthene sit sumptum: Inuidiā gloria
superasti. Formidolosus, Laboriosus, Operosus, pariter actiue,

In Eunuch. act.
4. sce. 6.

passiueq; accipiuntur. Terent. Egon' formidolosus? id est, ego ne

In Catil.

qui timeam? Sallustius: Regibus boni, quàm mali suspectiores
sunt, semperq; his aliena uirtus formidolosa est. id est, quæ for-

In Cat. Maio.

midatur. Cicero: Videtis ut senectus nō modo lāguida non sit;
uerū etiā operosa. id est, Quæ agit, et rebus agendis operam
dat. Idem pro Cælio: uos laboriosos existimet, quibus otiosis

Lib. 1. Meta. ne in communi quidem otio liceat esse. Ouidius, -Moles ope-
rosa

rosa labore. quæ ab aliquo operata est, non quæ aliquid facit: uel, uehementis operis, & multarum operarum. Ita res laboriosa, uel quod in ea laborem capiamus necesse est: uel, quod plena laboris est. Voluptuosus quoq; & religiosus, licet à uerbis non ueniant, tamen istis similia sunt, ut affectionem significant, & habitationem, siue plenitudinem, simulq; actiue accipiuntur, & passiue. Voluptuosus homo, qui perquam amat uoluptatē. Res uoluptuosa, quæ in se habet uoluptatem: uel, quæ plena est uoluptatis, & quæ homo delectatur. Ille recipit, hæc recipitur. Religiosus homo, qui amat religionem. Sepulchra, & monumenta religiosa sunt, id est, habent in se religionem. Ille adorat, hæc adorantur. Præterea Gloriosus, Famosus, Imperiosus, non nihil & ipsa à cæteris differunt. Nam licet legamus gloriosam uictoriam, id est, plenam gloriæ: & apud Iuuenalem satyr. v 111.

Famosos equitum cum dictatore magistros:

& imperiosos populos: hoc est, latum imperium possidentes: tamen dicimus ita gloriosum hominem affectatorem gloriæ, ut uinum cupidum uini, & mulierosum nimis appetentem mulieres: qualis miles gloriosus apud Plautum, & Terentium: & Famosum pro infami, & turpi: ut famosa mulier, quæ noscitur impudica esse. Et imperiosus, ostentator imperij in exercenda seu ita equalis Torquatus apud Liuium, qui filium securi ob imperium cōtemptum occidit: unde imperiosus appellatus est. Verum imperiosus, & gloriosus, quando honestæ significantiæ sunt, pro gloriā, imperiumq; habente, habitationem, plenitudinemq; significant: quando inhonestæ, affectionem, ut dixi. Similiter Quæstuosus, & Sumptuosus ab affectione magis, quàm ab habitatione, siue plenitudine ueniunt. Quæstuosus, est homo auarior quæstus, & lucri, undiq; lucella queritans. Sumptuosus, qui auarior est sumptus, quàm quæstus, & immoderatum sumptum facit: id est, immoderatas impensas. Quæ duo magis possunt accipi actiue, quàm passiue, magisq; ad homines

Famosos equitum, &c. Beroaldus, quem alij multi impensæ docti secuti sunt, ite quos & Bud. in annot. in pand. fumos legittur apud Cicer. in Piso. fumosas imagines, pro antiquissimi generis stēmate. Li. 8. 1. decad.

d 4 pertin

pertinet: ut homo *questuosus*, homo *sumptuosus*. *Luctuosus* uero magis ad rem: ut res *luctuosa*, hoc est, plena luctu. Nescio an liceat de homine misero, et afflicto dicere, homo *luctuosus*, sicut fortuna huius *luctuosa*. Ab industria autem non habemus *industriosus*, sed *industrius*. Nec à uirtute *uirtuosus* more Græcorum, qui uero tunc æquus non deriuant æquus, licet habeant æquus, sed pro illo dicunt tum *ἀγαθός*, id est, bonus, tum *καλός*, id est, studiosus, Aristotele quoque, et alijs quibusdam testantibus. Quod Cicero ad Herennium imitatus est, dicens: Ideoque bonis uiris, id est, studiosis amicus erat. *Morosus* à more uenit, non à mora. Primam enim habet longam, ut mos moris, significatque cum, qui nimis exacte, nimisque ad unguem fieri omnia postulat, ut aliquan-

Cap. 45. do ob id indignetur, ac irascatur. Vt Suetonius de Cæsare: Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter,

Cap. 70. ter, sed etiam uelleretur. Idem de Tiberio: Sed affectatione, et morositate obscurabat stylum. Cicero de Senectute: At sunt morosi, et anxij, et iracundi, et difficiles senes. Et idem secundo de Oratore: Me quidem hercle illa ualde mouent stomachosa, et quasi submorosa ridicula: non cum à moroso dicuntur: tum enim non sal, sed natura ridetur. Suetonius accipit pro cupido nimis exactæ diligentiae. Cicero uero adiungit impatientiam, et iracundiam. In significato tamen illo superiore posuit in Oratore: Usque adeo morosi sumus, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes. Denique sic dicitur *Morosus* à nimia diligentia, et seueritate, ut *Curiosus* à nimia cura, quoties plus diligentiae, quam oporteat, impendimus rebus uel nostris, uel alienis: Nostris, quum minutissima quæque disquirimus, et nullius frugis: Alienis, quum de rebus cæterorum occultioribus non satis cum pudore perscrutamur aut interrogamus. Sed non tam à cura *Curiosus* uidetur descendere, quam à curia, cuius compositum est magis in usu incuria: id est, negligentia, tametsi enuria à cura dicatur. Atque ut *Curiosus* à peruersa cura uocatur,

ita

De Orator. ad
Brutum.

in Cerebrus à cerebro peruerso. Vnde Horatius:

Donec cerebrusus prosilit unus. — id est, insanus, & cere- Lib. 1. Bern.
bri peruersi. Pannosus & ipsum aliquid differentie habet: is Saty. 3.
enim dicitur pannosus, qui crasso panno, ac uili opertus est.
Nec hoc nisi de paupere dicitur: quæ exempla sunt plurima.

De uerbis Inchoatiuis, falso sic dictis. CAP. XXII.

Grammatici autores uno ore uniuersi, qui de hac re scriptū
aliquid reliquerūt, aiunt illa uerba in so, ut caleſco, fri-
gesco, ſignificare inchoationem, ideoq; inchoatiua: illa in ſo, ut
uiſo, deſiderium, ideoq; deſideratiua: illa in rio, ut eſurio, medi-
tationem, ideoq; meditatiua appellari ſolēt: in quibus omnibus
ab omnibus diſſentio. Sed Priſciano eruditorum nuperrimo po- Priſc. lib. 9.
tiſſimum reſpondebo, qui (ut ordinē ſequar) inquit in illo Ver-
gil uerſu, — Aegreſcitq; medēdo: ſignificari inchoationē. Qua- Aeneid. 11.
lem medicum uoluit eſſe Priſcianus, quo curante quis incipiat
egrotare? Quanquam quo modo curari quis antē poſſit, quā
egrotus ſit? Neceſſe eſt ergo, ut antē egrotare coepit: & quū
dicitur aegreſcere, ut intelligatur inter medendū egriorē fieri.
Et hoc de Turno Vergilius intelligit: cuius augebatur egritu-
do ad Latini ſalubria conſilia. Sicut de Didone prius dixerat:

Expleri mentem nequit, ardeſcitq; tuendo.

Aeneid. 1.

Quid igitur attinet exempla repetere, quum nunquam in ſenſu
inchoationis reperiuntur? An illud apud Quintil. hoc ſigni- Quintil. lib. 2.
ab initio.
cat? Tenuit conſuetudo, quæ quotidie magis inualeſcit. Aut il-
lud Cic. Quanta plura ille miſcebat, tanto hic magis in dies con- Pro Milon.
ualeſcebat. Et illud Eccleſiaſticum: Qui ſordet, ſordeſcat ad-
huc: Quo modo poteſt quid quotidie incipere ualidum fieri,
& quidē magis, quod dicitur reſpectu præcedentis: at inchoa-
tionem nihil præcedit. Aut quo modo quod ſordet, poteſt in-
cipere ſordere? & ſordeſcere adhuc, id eſt, magis? quid magis?
certē quā antea inceperat. Sed quid ibi diſputamus, quum di-
catur, qui iam ſordet, ſordeſcat adhuc: quaſi ſordidior fiat, nō

d 3 autem

autem sordere incipiat, quia iam sordet. Ideoq; Græcè & hoc
 & cetera huiusmodi uerba per uerba passiuæ explicantur: &
 illud Græcè sordescat, nihil aliud est, quam sordidetur. Plaut.
 in Captiui duo: Ego qui tuo macerore maceror, macesco, conse-
 nesco, & tabesco miser. Pro eodem penè accipit maceror, &
 macesco: nisi quòd maceror ad animum magis pertinet, quasi
 affligor: macesco magis ad corpus. Videtur autem ratio dici
 uelle potius macesco, ut nigresco, pigresco, egresco: sed etià
 dici potest macesco, ut acesco. Crebresco tamen potius dixe-
 rim, quàm crebesco. Verum ad rem. Ediuerſo Vergilius:

Georg. 1. — Maria incipiunt agitata tumescere. — Et iterum:

Aeneid. 7. Fluctus ubi primo cœpit cum albescere uento. Et iterum:

Georg. 3. Sin in processu cœpit crudeſcere morbus.

Vbi quid opus erat dicere, quòd incipiant res tumescere, albe-
 scere, crudeſcere? quum satis, imò magis propriū fuisset dicere,
 quòd tumescebant, albescebāt, crudeſcebāt: id est, quòd incipie-
 bant, siue inchoabant tumere, albere, siue crudeſcere. Quid ergo
 significant uerba inchoatiua? Nempe (ut breuiter finia) quod
 uerba cōposita à fio, caleſcio, frigescio, sordescio, inualeſcio, egre-
 ſcio, & ardescio: quæ ideo in usu non sunt, quia supernaculū eſſet,
 duas nos uoces habere idem significantes, nec nisi ubi alterum
 deficit, alterius præsidio utimur. Caleſcēs, pro caleſciēs utimur:
 & pateſcens, pro pateſciens: quanquam utrūq; reperiatur, pa-
 teſco, & pateſcio: quoniam ne in simplici quidem suo reperitur
 fiēs, nec quod ab hoc formaretur fiēdus. Dicemus itaq; caleſcēs,
 & caleſciēdus. Nec deſunt qui ſciens utantur, sed in eo, de quo
 loquor ſignificato: ut in Psalmo x x i. Et factum est cor meū,
 tanquam cera liqueſcens in medio uentris mei. Quum in alia
 translatione dicatur liqueſcens. Ex quo liquet etuſdem utrūq;
 eſſe ſignificationis. Idiomate quoq; Italico, atq; Hispano (quod
 ex Italico oriundum est) adſtipulante, apud quod penè Latina
 uoce hæc uerba pronuntiantur, & certè in hunc, quem ego di-

eo, sensum: quale est hoc, ogni di magrisco: hoc est, omni die ma-
 cresco: per quod, incrementū asiduum, atq; cōtinuum declara-
 tur, non inchoatio. Quod si quid inter huiusmodi uerba in sco,
 & in fio, intererit, hoc esse arbitror, quod hæc in sco passionē
 in se habent, illa uerò extrinsecus allatam. Vt in Aegypto Cæ ^{Sueto. in Cæ.}
 far quum hostes fugeret, elata læua natabat, ne libelli, quos ten- ^{cap. 64.}
 nebat, madererent: melius, quàm madererent. Et quum fores
 aperiuntur, melius patefiunt dicitur, quàm patefciunt. At quum
 quis in balneo sudore irrigatur, & fores sua sponte aperiuntur,
 magis ille maderet, quàm maderet: & hæc magis patefciunt,
 quàm patefiunt. Inchoatiuorum autem dicuntur præterita ead-
 em esse, quæ primitiuorum: tamen paucissimis curæ est digno-
 scere, quando à primitiuis sunt, quando uerò ab inchoatiuis, quo-
 rum multum differt significatio, licet crebrior sit illa inchoa-
 tiuorum: ut, pinguit, macruit, frixit, caluit: idem est quod pin-
 guis factus est, non autem pinguis fuit: macer factus est, & fri-
 gidus, & calidus factus, non autem macer, frigidus, & calidus
 fuit. Nam pinguet, idem est quod pinguis est: macret, friget, ca-
 let, idem quod macer est, frigidus est, calidus est: quorum præ-
 terita sunt pinguit, macruit, frixit, caluit: uix unquam in hoc
 significato, pinguis, macer, frigidus, calidus fuit: sed in illo, pin-
 guis, macer, frigidus, calidus factus est, ut etiam in hoc aper-
 tius patebit exemplo: Tam citò macruisti? tam serò pinguiisti?
 non id significo, quod tam citò macer, aut tam serò pinguis fui-
 sti, quasi nunc talis non sis, sed quod pinguis, aut macer factus
 es, atq; etiam talis es, siue tunc eras, si de alio tēpore loquimur.
 Quæ præterita quia à primitiuis nō ueniūt (ut significatio indi-
 cat) necesse est ueniant à deriuatiuis in sco. Vnde probatur etiā
 inchoatiua non significare inchoationem. Quare Seruius uidet ^{Seruius in Do-}
 rit, qui his uerbis præteritū non tribuit, quorū frequentius est, ^{natum.}
 quàm suorū primitiuorū. Nam quod ait, quia inchoatiua sunt,
 ideo carere præteritis, cassā ratio est, quū hoc uerbum inchoo-
 etiam

etiā präteritū habeat. Verū hęc uerba nec inchoatiua sunt, & präteritū habēt. Illud trāsco, quōd multa sunt, quę pro suis primitiuis accipiūtur: cōticesco, adhèresco, delitesco, concupis-
sco, labasco, obdormisco, cōtremisco, expauesco, & his similia.

De uerbis Desideratiuis male sic uocatis. CAP. XXIII.

Prisc. lib. 2.

NAm quę idem autor desideratiua appellauit, ipsius quoq; exemplo ostenduntur nequaquam esse desideratiuę signi-
ficantię. Hoc enim exemplum ille affert. Vergilius in VII.

Nam meminī Hesiōnē uiscentem regna sororis

Laomedontiaden Priamum. — Viscentē dixit, pro cupientē uidere, quod Gręci dicunt ὁρᾶν. Idem, & in eodem exem-
plo Sertius dixerat. Simile est, ait Priscianus, facio faceſso, ca-
pio capeſso, lacero laceſso, arceo arceſso, accio accerſo: quę
possumus non incongruē desideratiua nominare. Sed quęro à
Prisciano, cur magis Priamus cupiebat uidere sororē, dum iter
faciebat, quā quum erat in Troia? aut cur magis Priamus,
quā ceteri? aut cur solus? Postremò quis nouit uoluntatē ei-
us? quid agat, uideo: quid uelit, nō uideo. Quid ergo significat ui-
sere? Nimirū id quod agit Priamus, ire ad uidendum sororē:
quod frequentatiuum ipsius declarat, uisito. Itaq; actum corpo-
ris hęc significant uerba, non affectū mentis. Viso, uado ad ui-

Epist. lib. 2.

dendum, non autem cupio uidere. Cicero ad Atticum: Cupio
equidem, & iam pridem cupio Alexandriā, reliquamq; Aegy-
ptum uisere. id est (ut ego sentio) ire ad uidendum. Aliter dicen-
dum erat, uiso equidē, & iam pridem uiso. Quo certē modo ne
Priscianus quidem ipse loqui auderet. Usurpamus tamen hęc
uerba (quemadmodum de superioribus testatus sum) pro eorū
primitiuis: ut, missi sunt legati uisendi causa. id est, uidendi.
Quod certē ita exponi non potest, causa uidere cupiēdi. Tole-
rabiliorq; nostra sententia, expositio foret, causa ut eant ad ui-
dendum. Similiter faceſso, eo ad faciendum, uel facio. Vergilius:

Georg. 4. Haud mora, continuò matris pręcepta faceſcit.

Frequent

Frequentius tamen accipitur pro eo ad recedendum, uel recedendo. Vt Liuius libro primo: Facesse hinc Tarquinius, aut Corinthus. Capesso, eo ad capicndum, uel capio. Lacesso, eo ad lacerandũ, uel lacero prouocando. Accerso, uel arcesso, utrũq; pro eo ad uocandũ, uel uoco. Terent. in Andr. Obstetricẽ accer AA. 1. sc. 5. so. Quidã etiã in quarta coniugatione utuntur, ut ibi: Mitte in Ioppem, et accersi Simonẽ quendã, qui cognominatur Petrus. AA. 10.

De uerbis Meditatiuis, non ritẽ sic uocatis.

CAP. XXIIII.

Commodius autem desideratiua, atq; optatiua uocarentur **C**ea, quæ nominantur meditatiua in rio, parturio, esurio. Cicerò: Vtinam aliquãdo dolor populi Romani pariat, quod iam diu parturit. Et Liuius: Et quod diu parturit animus uester, aliquando pariat. Affectum significauit, non cogitationem, aut actum corporis, qui per hoc uerbum meditor indicatur. Vnde meditatio armorum, meditatio declamandi, meditatio gladiatorum, id est, exercitatio. Esurio, cupio edere. Quintilianus: Pater filios esurit. Valerius Martialis undecimo epigrammatum:

Philsp. 1. circa finem.
Lib. 1. Dec. 3.

In omnibus Vacerra quod conclauius

Consumit horas, et die toto sedet:

Coenaturit Vacerra, non cacaturit.

Decl. 11. circa finem.

Epigr. 78.

Id est, coenare cupit, non cacare. Vel dicamus hæc accipi pro primitiuis. Scaturio magis pro suo primitiuo scatet ponitur, quod est non solũ aquarum, sed herbarum, ceterorumq; sua sponte ubertim nascentium. Quod si uolumus sua quibuscq; apta tribuere uocabula, nec à consuetis recedere, ea quæ sunt in sco, appellemus meditatiua, id est, exercitatiua (Qui enim calefcit, siue calefit, quasi meditatur: id est, ut caleat exercetur. Terent. Nunc uide utrum uis argentum accipere, an causam meditari tuam) ea in so inchoatiua, hæc in rio desideratiua. Atq; hanc opinor fuisse ueram, et germanam uerborum significationem, quam antiquitus impositum posteritas deprauauit.

In Adelph. aA. 1. sc. 1.

Vbi

Vbi Infinitiuo , ubi Gerundio potius utendum sit.

C A P. XXV.

Quedam orationes infinitiuum magis postulant, quædã gerundium, quædam utrunq;. Adiectiua magis infinitiuum, siue actiuum, siue passiuum. Substantiua gerundium genitiui duntaxat casus. Nam de accusatiuo mox dicã. Tu es dignus habere opes, tu es dignus honorari, tu es letus me bene ualere, tu es letus me honorari. Rursus, tempus est gaudendi, locus est expostulandi, commoditas est alloquendi. Participia autem, et multa adiectiua à uerbis deriuata utranq; formam sibi uendicant: sed participia iuncta infinitiuis, dicuntur seruare uim participiorum, iuncta gerundio uim nominum. Timens nauigare, et nauigãdi: cupiens discere, et discẽdi: doctus, peritus, promptus, cõsuetus cantare, et cantandi. Timidus, cupidus, audax nauigare, et nauigandi. Nam illud admonitione nõ indiget, optima res est agricolare, rectè dici: optima res est agricolandi, dici non rectè: quia illud resoluitur, Agricolare est optima res: hoc resolui sic non potest, agricolandi est res optima: nisi fortè durè, et asperè sic: ipsa enim res agricolãdi est optima: Quare illum non probauerim, qui dixit: non est mihi opus respondendi: quum esset dicendũ respondere, ut sit suppositum, me respondere, opus uerò appositum. Item, Habeo à patre mandatũ conueniendi te, Latine dicitur. Mandatũ est mihi à patre conueniendi te, Latine non dicitur: quia mãdatum hic uerbum est, unde non potest regi huiusmodi gerundiũ: illuc nomen substantiuum, unde regitur gerundiũ genitiuus: nisi in utraq; oratione expositione utaris. In prima quidem, ut sic intelligas, Habeo à patre mandatum conuenire te: scilicet hoc ipsum conuenire te. In secunda uerò ut mandatum sit nomen, non uerbum, aut participium: quasi mandatum adest mihi à patre. Ad quam tergiversationem confugere non poterit quispiam in talibus exemplis. Habeo in tabulis publicis à patre mandatum conueniendi te.

di te. Hic non poteris dicere, conuenire te. Item, Est mihi iniun-
 ctum, ac mandatum conuenire te. ubi dicere non poteris, conue-
 niendi te. Cicerō tamen ad uxorem nouo quodam modo locu-
 tus est: Quam in animo haberem nauigādi. pro eo, quod est na-
 uigare. Vt libro primo de Diuinatione: Haberetq; in animo na-
 uem conscendere. Itaq; subintelligitur propositum, siue uolun-
 tas. Sicut in illo sit apud eundem: Quum illius diei mihi uenit
 in mentem. Et alibi: Non minus ei uenit in mentem potestatis, Pro Quintio.
 quā equitatis tuæ. Vbi quidam uolunt accipi genitium pro
 nominatio. Mihi potius placet subintelligi conditio, status,
 qualitas illius diei, tuæ potestatis, tuæ equitatis, aut aliquid si-
 mile. Ita hūc propositum, siue uoluntatem: ut sit, quum haberem
 in animo propositum nauigandi. Venio nunc ad accusatiuum
 gerundij. Dicimus itaq; induxi te ad nauigandum, non autem
 nauigare: nisi more Græcorum, qui quum careant gerundio,
 funguntur infinitiui cum articulo, raro sine eo: licet nunc qui-
 dam frequentissimè utantur: ut, Non ueni soluere legem, sed ad- Matth. 5.
 implere. Pleriq; cruditorum dixissent, non ueni ad soluendam
 legem, sed ad implendam: quos & ipse nūc imitor, imitandosq;
 omnibus arbitror. Quam enim causam habes, ut alienam lin-
 guam seſteris, relinquo tuam? Quanquā ne illam quidem se-
 quaris, quum careas articulis quibus Græci utuntur. Et quod
 illi habent rationem, tu malis dicere, quid, aut quoniam, quā
 quod: ut in eodem, Putatis quia ueni soluere legem, quum esset
 dicendum, quod. Sed ad rem: Vocauī te ad currēdum, non cur-
 rere: sſto ad prædandum, non prædari: sedco ad audiendum, non
 audire: uado ad uenandum, non uenari. Rursus, iussi te arare, nō
 ad arandum: cogito insidiari, non ad insidiandum: timeo ædifi-
 care, non ad edificandum. Quædam uerba, & adiectiua eum
 utroq; conueniunt: hortor te studere, & ad studēdum: flagitor
 respondere, & ad respondendum: paratus sum scribere, & ad
 scribendum: ego aptus sum pugnare, & ad pugnandum: ille est
 idoneus

idoneus militare, & ad militandum: quæ omnia rara sunt. pleraque potius huiusmodi accusatiuum postulant, ut bonus, utilis, commodus, malus, inutilis, incommodus ad militandum.

De differentia infinitiuorum Esse & Fore, & compositorum.

CAP. XXVI.

Fore uocem quidem habet infinitiui ut esse, significationem uero participij, quod est futurum, una cum infinitiuo esse. Idem est enim fore, quod futurum esse, non tantum esse: licet forem fores foret, idem sit, quod essem esses esset. Quare cum nomine iungi debet fore, non cum participio, ne duo participia simul confundamus. Spero te amatorem, uel amicum fore: non autem amaturum fore, sed tantum amaturum: ne uidearis hoc dicere, te futurum amaturum, quod ratio non patitur, quum futurum superuacuum sit. Idem de participio passiui futuri, timeo te uerberandum fore: satis erat uerberandum, uel adiuncto infinitiuo, uerberandum esse. Participia autem presentis temporis, & preteriti uidentur minus communionis habere cum fore, quod ad futurum spectat, quam participia futuri temporis: tamen plus habent communionis. Ibi enim ideo non conuenit, quia superuacua significatio est, quod hic non fit: eò quod sæpe cum istis coniunctum illud fore reperimus, sed ita transiunt in nomē, alioqui non congruāt diuersorum temporum eodē in loco participia: ut, spero te sapientem fore: credo me amantem tui fore. non te. Seruant enim naturam nominis, non participij. Opinor te acceptum illis fore. non ab illis. Cic. Sperare uideor. Scipionis amicitiam, & Lælij notā posteritati fore. non dixit à posteritate. Quod si quando reperitur retinere naturam uerbi, quid mirum? quum etiam nomen ne sit, an participium dubitari possit, & putari potius nomen: ut, ego sum dilectus ab omnibus: & ego ero dilectus ab omnibus. Non enim hoc est participiū presentis temporis, aut futuri, nec tempus perfectum indicatiui, nec futurum subiunctiui, tamen cum presenti iungitur, & futuro. propter quod

De Amic.

quod debet potius nomen uideri: sicut & participium futuri passiuum in nomen conuertitur; tuncq; recipit fore: ut, spero hunc puerum admirandum uirum fore: id est, admirabilem. Composita autem à fore nullam controuersiam habent; quia serè nulla ponuntur sine nomine, & participio. Affore, ut Vergilius: Aeneid. 9.

Affore cernetis. — Statius tamen libro primo Thebaidos: uidetur accipere pro significatione praesentis:

— Sensus manifesto numine ductos:

Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo,

Portendigeneros uultu fallente ferarum, Ediderat. —

Defore, ut Marcus Tullius contra Rullum: Verum arbitrantur non defore, qui illam restituerent. Abfore, quod minus in usu est: unde dicuntur absfuturi. Confore, & Profore apud Comicos: Profore, ut Horatius:

Quae nocuere, sequar: fugiam, quae profore credam.

Epist. 8. lib. 1.

Id est, profutura esse.

De Gerundijs.

CAP. XXVII.

Gerundia licet à participijs differant, tamen proprie inter participia numerari possunt (sicut supina inter uerba) meritoq; participialia uocata sunt. Nam & casus, & genera in utroq; numero habent, ex quo uerba non sunt, sed participia, siue participialia. Regunt praeterea casum more uerborum, participiorumq; ex quo nomina non sunt. Post se inquam regunt, non ante se. Nam eiusmodi locutio, qualis est: In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati: inaudita est, Graeca figura decipiente (ut in alijs multis) interpretem. Graeci enim hoc loco infinitiuum habent, quod uult ante se de casuatiuum. Quod multis modis transferri poterat, uel sic: Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion. Vel sic: Conuertente domino captiuitatem Sion. & alijs (ut dixi) multis modis. Quidam imperiti aiunt, casum pro casu poni, quasi Latine dicere: ut, si esset dominum: quale est illud, In deficiendo ex me spiri- Psal. 141.

c tum

Psal. 101.

Valla de gerundijs loquens, gerundia à gerundius non distinguit.

tum meum. Et alibi: In conueniendo populos in unū, & reges, ut seruiant domino. quum (ut ostendi) gerundium non habeat ante se casum. Sed ad propositum. Differunt gerundia à participijs, quòd ipsa significant rei administrationem sine tempore illa uerò tempus sine rei administratione. Vt, tenet me occupatio iuris dicendi: gerundiū est, nec tempus significo futurum, sed rei administrationem, hoc est, in iure dicendo. Rursus, tenet me cura dotis numeranda, id est, quæ numeranda est: participium est, futuri significatiuum, sine administratione rei. Nescio an dicendum sit gerundium esse participium presentis temporis more Græcorū: cuius rei hoc argumentum est, quòd idem est In legendo, & In ipso legere, quòd Græci melius ἐν τῷ ἀναγινώσκειν & in libris legendis, idem est, quòd quum libri leguntur: penè eodem modo, quo de futuro in legendis libris, uidelicet qui legendi sunt. Nolunt autem Grammatici gerundium rectum habere casum, sed quatuor tantū obliquos: fortasse & casu recto nō caret apud Lucretium, atq; Vergilium:—Voluenda dies enattulit ultro. Voluenda, nō tempus futurū intelligit, sed rei administrationem, dies uidelicet quæ uoluitur, non quæ uolueda est, aut quæ uoluetur. Vnde indicatur gerundium esse participium presentis temporis. Iusiurandū enim potest uideri eiusdem casus, atq; etiam uocatiui. Sed de quatuor nāc obliquis differamus, quo in loco breuissimè stultorum quorundam opinionē reprehendamus: qui aiunt rectè dici, causa essendi rex, essendi regis, essendi regem, quum nusquam essendi reperiatur: & si repperiretur, nō regeret casum, sicut manēdi, uiuēdi, existēdi. Et de genitiuo iam exemplū subieciimus: occupatio iuris dicendi. De datiuo tale est, Da operam rebus agēdis. De accusatiuo, ut, Ad accusandos homines duci præmio, proximū latrocinio est. De ablatiuo, Tu delectaris criminibus inferēdis. Cum accusatiuo ferè semper iungimus præpositionē, præter quedam pauca, quæ sunt; Loco, Conduco, Mando, Curo, Hæreo, pro debeo: & si qua

siqua sunt alia. Vt faciendā sepulturam locarēt: id est, alteri da-
 rent faciendā: uel, ipsi locarent se ad faciendum: utrunq; enim
 significat: nec participium est, sed gerundium illud faciendam:
 quod exēplum sumptū est ex Sulpitio. Cicero de Diuinatione
 libro secūdo: Magis numine deorū id factum est, quā casu, ut
 arbitraris: & redēptorum, qui columnā illā de Cotta, & Tor-
 quato conduxerant faciendā, quasi locarant, & conduxerāt ad
 faciēdum. Suetonius autem in uita Cæsaris: Gladiatores, inquit,
 notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarēt, ui rapiēdos, reser-
 uandosq; mādabat. Curauit iaciēdos lapides, sēpe legimus: sed
 ita frē, ut alius curet, alius iaciat: ut Cicero v 11, Verrinarum:
 Recenti negotio ad te literas misit, mittēdasq; curauit. Interdū
 idem qui curat, & qui agit: ut Plinius posterior, Petis ut libe-
 los meos, quos studiosissimē cōparasti, recognoscēdos, emēdan-
 dosq; curem. Et iterum: Continendos cauea, nido uē curabis.
 Quintil. in Mathematico: Positus in ea conditione tristissimē
 fortis, ut nec morte dignus sim, nisi me parricidam putetis: nec
 premio, nisi innocentē: adeoq; ludibrijs misere sum diuersitatis
 implicatus, ut impetrandū a uobis habeam odi mei fauorē. Pli-
 nius idem ad Saturninū: Præsertim quum enitendū haberemus,
 ut quod parētibus datur, & orbis probaretur. Suetonius in ui-
 ta Cæsaris: Vt cōsolādos eos magis imperator, quā puniēdos
 habuerit. Hunc modum loquendi apud Ciceronem reperisse nō
 memini me. In his exemplis, ubiq; gerundiū est. Illa autē parti-
 cipia in nomen transeuntia, putauī ad te scribēdum, existimauī
 hanc rem tractandam, censui tibi illud significandum: id est, di-
 gnū scribi, tractari, significari: quæ omnino idem ualent,
 quod scripsi, tractauī, significauī: sed non sine deliberatione
 tamen, nec inconsultō. Dicebant autem antiquiores rogatum
 te uelim, oratos uos uelim, pro eo, quod est rogo, uel oro: sicut
 posteriores (quorum est Quintil.) dicebant, Venio petiturus,
 uenio oraturus: pro eo, quod est uenio petitum, & uenio ora-
 tum

Epi. 11. lib. 4.
1a. epi. Cic.

Cap. 16.

Epi. 16. lib. 4.

Epi. 16. lib. 9.
Declam. 4.

Epi. 8. lib. 1.

Cap. 68.

- tum. Sed hoc ad supini magis rationem pertinet. Illud autem, quod Servius ait gerundium esse, participium est potius, aut nomen, quum inquit: Similiter etiam accusatio casu utimur, quum uolumus absolutam facere eloquutionem, et per gerundij modum aliquid dicere: ut, petendum mihi est equum, codicem, unum.
- Aeneid. 1. 7. Hinc Verg. — Pacem Troiano ab rege petendum. Nam si dixeris, petendus est codex, iam non per gerundij modum, sed participialiter loqueris. Hoc non aliter participium est, seu nomen, quam illud, petendum est mihi iumentum, praesertim quod gerundia non regunt passivè, sed activè, et nominativis carere creduntur, et accusativis praepositionem anteponi uolunt, sicut ante ostendi. Ut accusativus, ita et ablativus amat secum praepositionem. Ut, In defendendo maior labor est, quam in accusando. Indagemus (si possumus) cum quot praepositionibus accusativus gerundij iungitur, cum quot item ablativus. Accusativus iungitur frequenter cum ad, raro tamen cum in. Item frequenter cum ob, propter, et inter, raro cum ante: ut uado ad capiendum hostem, ego ueni ob te, uel propter te redimendum. Inter nauigandum, pro in nauigando saepe legimus. Verg. — Et inter agendum Occursare capro, cornu ferit ille, caueo. Idem: •
- Georg. 3. — Namque ante domandum Ingentes tollent animos. Totidem ferè praepositiones ablatiuo gerundij seruiunt. In, frequenter, ceterae rarius: de, ex, uel è, à, uel ab, et cum. In, ut in nauigando. DE, ut de edendo, de migrando, de agendo. Quintil. Sed quia latius fusus est hic locus, mistusque cum elocutione, tractabitur cum praecipere de aptè dicendo coeperimus. Etiam cum motu: ut Cic. ad Atticum lib. x. 1. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire sanè uelim. E x, uel è, Ut ex defendendo, quam ex accusando uberior gloria comparatur. A, uel A B. Cic. Ex quo exardescit siue amor, siue amicitia: utrunque enim dictum est ab amado. Alibi quoque: In quo etiam isti nos Iuriscosulti impediunt, à discedoque deterrei. Et alibi: Non distinguit a non do lendo
- Ser in illad 10.
Aen. Cui Iuno
illacrymans,
qd si quæ, &c.
- Lib. 6. in fin.
cap. 6.
- Epist. 7.
- In Lxlio.
- De Ora. lib. 2.

lendo uoluptatem. Plinius posterior: Sermonibus dies transige
 bat, quum d scribendo uacaret. c v n, ut Quintil. Sed ratio re
 ste scribendi iuncta cum eloquendo est. Variantur porro ge-
 rundia per omnes, quos enumerauimus, casus, numerosq; et ge-
 nera. Nam (ut ego sentio) hæc omnia habent in genitiuo, ut de-
 lectatio fruendi principatus, fruendæ provincia, fruendi impe-
 rij, molestia educandorum filiorum, locandarum filiarum, co-
 lendorum prædiorum: regitq; hic genitiuus aliquando casum.
 Cicero: Equidem efferor studio patres uestros, quos colui, et
 dilexi, uidendi. Nam durum fuerat futurum, studio uidendorum
 patrum uestrorum. Et quoties oportet loqui per relatiuum, ne-
 cesse est loqui per hoc gerundium: ut, hic dies attulit initium di-
 cendi quæ uellem: non autem dicendorum eorum, quæ uellem.
 Illud Titi Lij lib. x x 1. quis non uitiosum putaret, ubi tamen
 summa honestas Latinitatis subest? Non enim uereor, ne quis
 hoc me uestri adhortandi causa magnifice loqui existimet,
 ipsum aliter animo affectum esse. Adhortandi enim singularis
 numeri est, uestri uero pluralis. Item Cicero libro 1 1. de diui-
 natione: Dolebis tamen Stoicos nostros Epicureis irridendi sui
 facultatem dedisse. Plautus in Captiui duo: Nominandi tibi isto-
 rum erit magis, quam edundi copia. In datiuo, Vaco agro co-
 lendo, uineæ pastinandæ, nemori succidendo. In plurali una uox
 est trium generum, ut uaco agris, uineis, nemoribus procuran-
 dis. Qui casus regimen non habet. Absurdum sit nanq; dicere,
 do operam colendo agrum, uel legendo librum. Soluendo non
 sum, nunquam patitur secum substantiuum. Ideo dubitari po-
 test, an datiuus sit, an ablatiuus. Significat autem satis facere pro
 eo, quo obligatus sum, siue pecunia, siue remuneratione. Ut
 Quintil. Placeamus licet nobis fortuna nostra, pater, pauperi
 soluendo non sumus. Vult autem semper post se datiuum, licet
 non semper apponatur. Interdum etiam alium casum: ut apud
 eundem, Maximitum uirorum, et quibus artis sue soluendo
 non sit

Declam. 8.

non sit humanitas. In accusatiuo: ut, eo ad salutandum fratrem, ad salutandam sororem, ad salutandum fidus, ad salutandos fratres, ad salutandas sorores, ad salutanda sidera. Quod elegantius dicitur, quam cum regimine: ut, eo ad salutandum fratres, ad salutandum sorores, ad salutandū sidera. Per alias quoque prepositiones similiter: ut inter, sed raro habet cum gerundio substantiuum, rarius regimen. Liuius tamē lib. 1. Et ipse inter spoliandum corpus hostis ueruto percussus. Et iterum: Inter accipiēdas de suis comodis rogationes. De ante, nullum tale imprecensuarum exemplum occurrit. In ablatiuo sine prepositione: ut, Fit iniuria domino fundi uel defringēdo ramo, uel ligno incidendo: res eunt ordine lite aestimanda: id est, quum defringitur ramus, quum inciditur lignum, quum lis aestimatur: uel defringendo ramum, incidendo lignum, aestimando litem. Sed frequentius usi sunt ueteres ablatiuo plurali in tali genere sermonis: ut Cicero: Orationē autem Latinā profectō legēdis nostris efficies pleniorē. id est, legendo nostra. Nam in singulari solebant saepius apponere prepositionem, ut In cōmittendo praelio. Regit autē hic ablatiuus sine prepositione casum: ut hos accusando, illos occidēdo totam ciuitatem labefactasti. Cum prepositione IN, tum regit: ut, in tribuendo suum cuique: tum uariat genera: ut, in colendo agro, in pastinanda uinea, in nemore excidendo. Per DE, simili modo etiam regit: ut Cicero in Tusculanis, His praesertim cognitis, quae de nihil sentiendo paulo ante dicta sunt. Nisi dicimus, nihil esse aduerbium, non nomen. Et uariatur per genera: ut, de accusatore constituēdo, de collocanda filia, de praedio emendo. Per BX, uel E, et A, uel AB, nescio an liceat dare tali gerundio regimen: nullū enim exemplum occurrit. Variari autē per genera certū est. Cato: Ex cataplasmati bibēdis, ex aluo leuāda. et, Abstineas ab offendēda Reipublici. Sed cauendum, ne id uerbum significet motum, quale esset, Reuertor ab arando: uel, ab arando aruo. Redeo à spectando: uel, à

uel, à spectandis ludis: quum sit dicendū reuertor ab aratione
 uel, ab aratione arui: redeo à spectaculo: uel, à spectaculis ludo
 rum. Per c v m, uix locū habet talis oratio, ut nō participium
 sit potius, quàm gerundiū: ut, sedeo cum uiro coronando: id est,
 qui coronabitur, non autē qui coronatur. Possset etiam habere
 regimen, sed nullū exemplum ad manum est. Atq; omnia gerun-
 dia cū sociata sunt substantiuis, passiue accipiuntur: disiuncta
 uerò, actiue: nōnunquā passiue, utiq; sine genere, & sine prae-
 positione in casu ablatiui, & quasi absolute: ut apud Vergil. —
 Alitur uitium, crescitq; tegendo. Et alibit — Aegrescitq; meden-
 do. Et iterum: — Vritq; uidendo Foemina. — hoc est, quum tegi-
 tur uitium, quum curatur aeger, quum uidetur foemina. Neq; id
 modò apud poetas, uerum apud oratores quoq;: ut apud Mar-
 Fab. Sed memoria excolendo, sicut alia omnia, augetur. exco-
 lendo, dum excolitur, nō autem dum excolit. Nec regit casum,
 quale foreturit foemina uidendo à maribus: sicut dicimus urun-
 tur uiri, & equi uidendo foeminas. Accusatiuus quoq; cum prae-
 positione non tantum actiue accipi solet: ut, tu es idoneus ad
 discendū, sed etiam passiue: ut, haec res est facilis ad discendum.
 Sallustius in Iugurthino: Pauca supra repetam, quò ad cogno-
 scendū omnia illustria magis, magisq; in aperto sint. Quidam
 uerò indoctus hac etate scribere ausus est: Iam iam urbs in peri-
 culo capiendi est. pro eo quod est, urbs iam in periculo est, ut
 capiatur: siue hostis parum abest à capienda urbe. Quum sem-
 per sine substantiui gerundium accipitur actiue, aut si à neu-
 tro uenit, neutraliter: nisi aliquādo, ut ostendimus, in ablatiui.

De Supino in turn.

C A P. XXVII.

DE supinis ita ait Priscianus in compendiaro quodam opu-
 sculo: Sed hoc interest inter amandam, quod est gerun-
 dium, & amatum, quod est supinum: quòd amandum necessi-
 tem amoris significat, amatum autem imitationem ad amorem.
 Dignum obseruatione praeceptum elegantiae, si modò uerum:

Hoc opuscu-
 lum in calce o-
 perum Prisc. re-
 positum est.

Quidam non
 imperiti apud
 Prisc. non, ut
 Valla, imita-
 tionē ad amo-
 rem, legūt: sed
 imitationem.

c 4

quod

quod minimè est, tum autoritate, tum ratione. Nam autoritatis loco exemplum nullum posuit. Et quodnam queso ponere poterat? Quid interest, uado uenatum, et uado ad uenandum? uado piscatum, et uado ad piscandum? dormitum et ad dormiendum? Sallustius: Legatos ad Iugurtham de iniurijs questum misit. Et iterum: Non mea culpa ad uos sæpe oratum muto P. C. sed necessario, non imitatione. Preterea pro ratione hoc sit, quod Greci pro his duobus nostris transferetes utuntur uno suo infinitiuo cum articulo, ὅπως τὸ ἀπαρτίζω, quod nos uicissim transferentes, nunc per gerundium, nunc per supinum interpretamur. Siquid autem inter hæc duo interest, id erit, quod supinum nunquam ferè est sine uerbo significante motum ad locum, ut eo, ut uenio. Nam illa, do filiam nuptum, do uenū, siue uenundo edes, spectatum admissi fuimus. Latentem in se motum obtinent. Idem Priscianus in alio grandi opere, et multi tum ingenij, tum laboris inquit: Frequenter tamen antiquissimi neutro participio futuri addebant esse, et infinitiui futurum significabant, ut oraturum esse, pro oratum ire: facturum esse, pro factum ire: nupturum esse, pro nuptum ire. Quod mihi minimè uidetur. Nam ut concedam, quod merito denegare possum, quod Latine, aut certe usitate dicamus, pro eo quod est, cupio filiam meam nuptum ire, et nos factum ire: cupio filiam meam nupturum esse, et nos facturam esse: quum dicendum sit nupturam esse, et facturos esse: dico aliud esse oratum ire, et oraturum esse. Ego quidem coenaturus sum; non tamen eo coenatum, uel ad coenandum. Et scio me coenaturum esse, sed non protinus ire coenatum, uel ad coenandum. Nam participium futuri cum uerbo substantiuo non habet actionem illam, et motum, quem habet uerbum eo. Atqui in passiuo fuerat uerisimilius, si dixisset (quo etiam frequenter utuntur autores) idem esse, damnandum esse, et damnatum iri. Nam eodem loco dicere possumus, credo peccatum meum resciscendum esse, et rescitum iri. Item, intelligo, scio, uideo, opinor, existimo

pecca

peccatum meum patefaciendum esse, uel patefactum iri: & cætera uerba huiusmodi. Illa autem quæ ad futurum respiciunt, ut timeo, metuo, uereor, spero, cupio, non idem faciunt, quibus maior differentia est cum passiuo participio futuri: ut uereor peccatum meum patefactum iri, magis quam patefaciendum esse. Cupio culpam meam celatum iri, potius quam celandum esse. Item timeo peccatum meum patefactum iri. Et pro illo modo per passiuum participiū futuri substituimus huiusmodi: timeo peccatum meum ne patefiat, uel ut patefiat: quod fieri nequit in alijs uerbis. Non enim licet dicere, scio peccatum ut resciscatur, sed rescitum iri: uel resciscendum esse. Denique (ut cōreuer-
tar, unde exgressus sum) ut semel Prisciano respondeā, non idem esse oratum ire, & oraturum esse, alterum presentis temporis est, ut uideo te accusatum ire me, id est, nunc: alterum futuri, ut uideo te accusaturum esse me: & tamen accusatum iri me abs te uideo, accipitur pro eo quod est, uideo te uel accusatum ire me, uel accusaturum esse me, uel abs te accusandum esse me.

De Supino in tu.

CAP. XXIX.

Idem autor, & in eodem, quod supra dixi, opusculo, ita ait: Hoc interest inter amando, & amatu: quod amando est in ipso amore, amatu uero pro amatione, uel pro amore: id est, pro ipsa re accipitur. Et hoc manifestat ipsa etiam interpretatio Græca. Sed an hæc differentia uera sit, & hoc ex Græco argumentum quantum momenti habeat, Priscianus uiderit. Mea autem sententia tum ex superioribus, quæ dixi in gerundio, tum ex sequentibus apparbit. Paulo post subiungit: Accipitur uenatum pro ad uenationem, quomodo uenatu pro uenatione: sicut miserabile uisu, pro uisione: & Nec uisu facilis, nec dictu effabilis ulli, pro uisione, & dictione. Multis igitur modis, sicut & in alijs docuimus locis, nomina sunt hæc accipienda magis, quam uerba. In hoc ego à Priscia libere dissentio, uel ratione, quam postea dicam, uel auctoritate, & potissimum Mar. Fab, Lib. I, cap. 2.

quem omnibus sine controuersia ingenijs antepone: qui ait *Est factuq;* aliud esse, quàm dicto, factoque, quæ Prisc. appellat distinctione, et factione, quæ alius in significando figure sunt, quàm uisione et uenatione. Præterea Quint. uocat uerba participialia, sicut à multis gerundia dicuntur nomina participialia. Et (quod ad rationem pertinet) supina hæc per uerbum potius à Grecis transferuntur, quàm per nomen: quòd si nomina forent casus ablatiui, certè alij casus non deessent. At nemo unquã auditũ habet, hic dictus, hic factus, sed tantũ dictu, et factu. Propter quod necesse est aliud esse quàm dicto, et facto, siue dictio ne, et factione: id est, aliud quàm nomen. At uisu, auditu, cognitu, inquires, et omnes casus habent, et hi ablatiui sunt. Hæc parum prudentis, aut certè parum perspicacis est ratio. De qua antè quàm dicam, libet castigare uulgus imperitum grammaticæ professorum, qui uniuersum sanè orbẽ stulto errore peruertunt, sic semper loquentes, eo lectum, uenio lectu, pergo auditum, reuertor auditu. Qui error unde profectus, et quo ex fonte imperitiæ emanauerit, nescio: summoq; opere hallucinationem publicã admiror, quòd tam diu à nemine animaduersus est. Nunc ostendamus quæ differentia est inter uisu, et auditu nomina, et inter uisu, et auditu uerba. Quando sunt nomina, significant sensus corporis, coniunguntur cum adiectiuis, regunt casus, reguntur etiã à uerbo, et participio, subseruiente quoq; præpositione: ut careo toto uisu oculorum, antea priuatus auditu aurium, nonnihil etiam ex odoratu. Hæc omnia absunt à supino: siquidem supinum non rem, non substantiam, non qualitatem, sed actionem, seu potius passionem uerbi significat. Non iungitur cum adiectiuo, non regit casum, non regitur nec à uerbo, nec à participio, sed à nomine tantum, eodemq; adiectiuo, nunquã interueniẽte præpositione: ut miserabilis uisu: id est, quum uidetur, non autem miserabilis sensu uidendi: facilis uisu: id est, ut uideatur, uel facilis ad uidendum, non autem quòd ha-

beat

beatissimum facilem: effabilis dictu: id est, ut dicatur, non autem ut dicat: optimum factu: id est, ut fiat, non autem ut faciat: difficile factu, quia difficile ad faciendum est: incredibile memoratu, quum memoratur, non memoracione: dignum auditu, quod est audiri dignum, non ut sensu audiendi potiatur: impossibile creditu, ut credatur, non ut credat: acipenser piscis rarus inuentu, ut inueniatur scilicet, nō ut inueniat: res incūda cognitu, ut uidelicet cognoscatur: absurdum relatu, cūm refertur, obscœnum aspectu, quū aspicitur: et si qua sunt alia. At homo superbis dicto, et dictis, non dictu. Sæuus factu, et factis, nō factu, id est, quum dicit, non quum dicitur: quum facit, nō quum fit. Res uero sæua factu, et dictu, id est, quum fit, aut dicitur, non quia facit, aut dicit. Scipio clarus administratione bellorum dicitur, et administratu bellorū, quādo est ablatiuus, id est, administratione. Cato dignus administratione Reipub. et administratu, eodē modo. At Respub. digna est administratu, uerbū est: id est, ut administretur, nisi addendo genitiuū facias nomen, administratu Catonis. Quare in illo Vergiliano quod Priscian. asserti:

Nec uisu facilis, nec dictu effabilis ulli:

Aenid. lib. 5.

quando quidem abest genitiuus, non est nomen, ut ille uult, pro uisione, et dictione: sed uerbum, pro eo, quod est ad uidendum, uel dicendum. Nec ignoro à multis legi affabilis, non effabilis, quod putatur sumptū ex illo uersu Accij in Philoctete: Quem neq; tueri contrā, neq; affari quēas. Quod si ita est, nomen esse confitebimur, sed tamen nequaquam supinum. Multi scripserunt de cultu agrorum, nomen est: id est, de cultione, et cultura agrorum. Locus autem saxosus non est dignus cultu, nempe ut colatur, uel dignus coli. Homo dignus amatu, puer dignus doctū, liber dignus lectu: id est, qui ametur, doceatur, legatur. Idcoq; quum ex omnibus uerbis passiuis liceat uti talibus supinis, raro tamen eisdem uocibus utimur loco nominū. Quis enim dicat, tu es priuatus amatu meo, exclusus à doctū meo, doctus sine

Macrob. li. 6.
Satur. cap. 1.

sine lectu meo? profectio nemo. Ex quo apparet, quum in usu vulgatissimo sint pro aerbis, ut ille liber est dignus lectu, non posse inter nomina numerari. Ea tamen quae ambiguum usum habent uerbi, et nominis, animaduertendum est utram in partem accipi debeant: ut, tu es dignus gubernatu: si pro gubernatione, nomen erit: si pro eo quod est, ut gubernaris, uel dignus gubernari, uerbum: sed nomini accommodare solemus, aut etiam debemus genitiuum: uerbo nec debemus, nec solemus. Denique ex duobus supinis alterum actiuo uerbo dare possis, alterum passiuo: ut amatum sit ab amo, amatu ab amor.

De Participio praeteriti temporis significante actionem: & de praesenti, passionem. CAP. XXX.

Participia quaedam in uoce passiuu actione: quaedam in actiuu passionem significant. Circumspectus, Consideratus, Disertus, Cautus, Tutus, Ignotus, Argutus, Falsus, Contentus, Tacitus, Profusus, Fluxus, Scitus, et quo nonnulli utuntur, Discretus. Circumspectus est, non qui circumspicitur, quem solemus appellare conspicuum, sed qui circumspicit, et in omnem partem more Iani spectat: hoc est, prudens, et sagax. Consideratus, inconsideratusque, qui agenda considerat, aut secus: non qui consideratur, aut non consideratur. Disertus, qui probe differit, non qui differitur. Cautus, qui scit sibi cauere, non cui cauetur. Nonnunquam tamen res cui cauetur: ut pro Cecinna Cicero, Quo res mulieri esset cautior. Tutus portus, tuta urbs, quod tueatur alios, non quod ab alijs defendatur. Tamen saepe passiuè in hominibus: ut, tutus sum ab hostibus, quod munitus, et sine periculo sum. Ignotus etiam saepe actiuè, ut Quintilianus: Ne quis tamen erret ignotus, non est filij mei nouerca, sed mater. Ignotus dixit pro ignorans, et pro hospite, et alieno, non pro ignorato. Argutus, qui est acuta quadam, et accurata solertia, quasi acutè arguens, et uestigans, non autem ab altero acutè intellectus, et uestigatus. Falsus, qui fallit: ut Terentius: Censent uerum me uer

Declam. 6.

In Andr. act. 1.
scen. 5.

me uerbum potuisse proloqui? Aut ullam causam ineptam saltem, falsam, iniquam? Aliquando etiam passiuè: ut idem, *Falsus es: id est, deceptus es*, ait Pamphilus Carino. Et Sallustius: *Nec ea res me falsum habuit*. Contentus, qui continet, quod animo satisfacit, non qui continetur. Tacitus homo, taciturnus: qui tacet, non qui tacetur. Vergilius tamen posuit passiuè:

In Andr. act. 4.
scen. 1.

Quis te magne Cato tacitum, aut te Cossè relinquit?

Aeneid. 6.
In Catil.

Profusus, & fluxus actiuè apud Sallustium: Alieni appetens, sui profusus. quasi profusor. Nam diuitiarum, & formæ gloria fluxa, & fragilis habetur. Scitus qui sciens est, & argutus: unde scite Platonis interrogationes dicuntur, astute, & uasæ, ac cū magna arte compositæ. Vt apud Terentium quoq;: Scitum hercle hominem, hic homines prorsus ex stultis insanos facit. Nisi accipere uelimus passiuè: ut apud eundē, — Scitus puer natus est Pamphilo. quasi scitè, & doctè natus. Discretus, qui qualitates personarum, & rerum momenta discernit, non qui discernitur. Complacitus autē ab actiua uoce sicut fluxus uenit, habetq; significationē nec actiuam planè, nec passiuā, sicut fluxus, & inueteratus, quod & ipsum ab actiua uoce descendit, inueterasco (neutris enim uerbi, & actiui una uox est, sicut passiui, & deponentis, atq; communis) cui simile est iuratus à iuro. Iuratos enim iudices dicimus, qui iurarūt: & excretos hædos apud Vergilium, ab exresco. Et exoletus ab exolesco, quod dum est substantiuum, significat scortum masculinum, & præcipuè iam adultum: dum est adiectiuum, significat adultum, sed raro reperitur: ut apud Plautum, Reliqui domi exoletam uirginem. Adultus ab adolesco. Defectus quoq; qui deficit. Vt Martialis:

In Eunu. act. 1.
scen. 1.

In Andr. act. 3.
scen. 1.

Geor. 3. Multi iam excretos prohibent à matribus hædos.

Plau. in Medico, apud Prisc. lib. 9.

Lib. 13. epi. 77

Dulcia defecta modulatur carmina lingua

Cantator cygnus funeris ipse sui.

Quintilianus, Defectaq; labore senectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit, nisi diligētiam. Et hæc quidem significationis actiue in uoce passiuæ: pauciora sunt in actiua passiuæ. Euidens nego

negotium dicitur, quod uidetur aperte, et intelligitur: non quod uidet, et intelligit. Indulgentior facies apud Quintil. pro pulchra, non quae alijs indulgeat, sed cui alij indulget. Idem in alio

Declam. 10. loco: Fili indulgentissime uidi te, nec semel uidi. Vnde Statius:

Lib. 4. Theb. Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro

Vultus, et egregiae tanta indulgentia formae.

Præterea honorificentissimos, magnificentiissimos, munificentissimos ludos quum dicimus, uidemur passionem significare in participio praesentis temporis: ab honorificens enim, magnificens, munificens ueniunt, ubi ficiens pro faciens dicitur: uel certe à magnificus, munificus, honorificus: quae à facio componuntur, quod est actiuum, et tamen ita accipiuntur, quasi honorificè, munificè, magnificè facti, non autè faciètes. Sed causa est, quod hæc ipsa à facio cõposita tum actiue quàm passiue significant. Si qui dem uocamus hominè magnificum, et opus magnificum: illum quidem magnanimiter facientem, hoc uerò magnanimiter factum.

Participium praesentis temporis pro praeterito poni.

CAP. XXXI.

De cla. Orat.
in princ.

Solent autores nonnunquam pro praeteriti participio substituerè illud praesentis: nec solum Latini, qui carèt participio praeteriti actiui, sed Graeci quoq;, qui nõ carent. Cicero in Bruto: Quum è Sicilia decedens Rhodum uenissèm. Non enim quis discedens applicat. Multum inter principium uiae, et finem interest. Primum discedimus, postquam uerò discessimus, nauigamus, uel iter facimus: postea quò tendimus, peruenimus. Quomodo ergo dixit decedès è Sicilia ueni Rhodum? nempe utens praesentis participio loco praeteriti, quod deest. Quod probatur per aliquod uerbum, cui non desit huiusmodi participium: quale est proficiscor. Neq; enim dixisset, quum è Sicilia proficiscens, sed profectus. Vt idem de Officijs libro tertio: Si exempli causa uir bonus Alexandria profectus, magnum frumenti numerum Rhodum aduexerit. Nec tamen quis in omnibus uerbis permittit

permissum esse, quod in discedo, uel decedo permittitur, putet: ueluti si dicas, quum amicos salutans, qui Alexandriae erant, Rhodum uenissent: dicendum erat, amicis salutatis. Nam is qui recedit, tam diu recedere dicitur, quàm diu tēdit ire, dumq; perueniat: quod non idem fit in salutando. Si quis tamen hoc sapius uti uelit, faciat, sed temperatè.

De Compendio participij.

CAP. XXXII.

Habet autem participium talem, tantamq; nonnunquam gratiam, ut sine eo nō sit Latina planè oratio: ut est apud quendam persepe hoc uitium admittentem: Circundedinus castris fossam, et uallum, ne hostes uenire possint, et nos opprimere. Quasi fossa, et uallum ideo fiant, aut hoc præstare queant, ne hostes uenire possint. Sola ratio est, ac cautio de oppresione. Itaq; dicendum fuit, ne uenientes hostes: aut, ne aggressi hostes, nos opprimant.

De Participijs in ens, in substantiuum trans-

euntibus.

CAP. XXXIII.

Presentis temporis participia solent, quum substantiuantur, neutri generis esse: ut, accidens, contingens, antecedens, consequens, decens, conueniens, præsens, continens apud rhetores, pro firmamento rationis. Quædam tamen alterius generis sunt: masculini, ut oriens, occidens, profluens pro flumine, et confluens quò duo flumina conueniunt. Fœminini, continens pro terra, que non est insula: ut, A' Sicilia ad continentem parum intercapedinis est. Plinius maior libro quinto: A' proxima continente abest **V I I. M. D. passuum.** Animans quoque: ut Cicero, Requirat, atque appetat, ad quas se applicet sui generis animantes. Nonnunquam tamen hoc nomen in neutro genere reperitur, sed magis in plurali. Consonans, pro litera non uocali. Pœgnans uerò unde sit participium, nescio. Alia quoq; quædam huc pertinentia, in nostris de philosophia libris commodius explicantur.

Cap. 31. de Le
sbo loquens.

Quòd

Quodd Participium futuri temporis in nomen
transit.

C A P. XXXIII.

NE illud quidē transcendendum est, quemadmodū participium
passiuū futuri temporis transit in nomen. Amādu*s*, dignu*s*
amari: colēdu*s*, dignu*s* coli: ita et actiuum. Seneca de naturali-
bus questionibus: Nullam autem mentionem fecit cometarum,
non pratermissurus, siquid explorati apud illos cōperisset. prae-
termissurus dixit pro eo quod est, talis qui pratermitteret: nec
tempus innuit, sed hominis qualitatem, atq; animi uoluntatem.

Cap. 1. Quintilianus in undecimo: Neq; omnino huius rei meminit us-
quam poēta ipse: profectō nō taciturus de tanta sua gloria. Non
alio modo dixit, nō taciturus, quā per participium passiuum
iam cōuersum in nomen, ut modō dixi, tacendū, dignum taceri.
Neq; omnino significauit hoc usquam poēta ipse, profectō rem
sibi non tacendam. Et adhuc Plin. Iunior: Itaq; partē oneris tui
mihi uendico, et tanquā parēs alter puellae nostrae cōfero quin-
quaginta millia nūmū: plus collaturus, nisi a uerecūdia tua sola
mediocritate munusculi impetrari posse cōsiderē, ne recusares.

Bp. 3. lib. 6.

De Repetundis, & repetundarum. C A P. XXXV.

REpetundarū, et de pecunijs repetūdis, non habet alius ca-
sus: et dubitari potest participium ne sit, siue nomē, an ge-
rundium. Verres accusatus est repetundarū: uel, de pecunijs re-
petundis. Quum dico repetundarum, subintelligo pecuniarum.
Quo nomine pecuniae, et omnia, quibus diuitiae cōstant, cōtineri
dicimus. Haec accusatio propriē cadit in eos, qui quū forent ma-
gistratus, prouincialibus aut ui, aut dolo eripuerunt pecunias,
aut uasa pretiosa, uestē, frumentū, nauigia, nūmos. Mutatur au-
tem e in u: repetēdarū enim erat dicendū. Sed tertia coniugatio
prae ceteris huius iuris habet, ut literā hanc immutare possit:
sicut accusatiuo plurali tertiae declinationis licet mutare ean-
dē uocalē in i, duntaxat in his nominibus, quorū genitiuus plu-
ralis exit in ium, ut Seruio placet: nā Priscia. lib. 7. plura praeco-
pta.

Sen. in illud 1.
Aen. Tris No-
tus abreptas,
&c.

pta dat. Sallustius in initio Catilinarij: Omneis homines, qui se se student prestare ceteris animantibus, summa ope niti decet, ne uitam silētio transeant. Ita hoc siue participium, siue nomē, siue gerūdium à tertia coniugatione natum, mutauit e in u, uel ob hoc saltem, ut differret ab illo, quod dicitur ad res repetendas: ut, sunt missi legati ad res repetendas. quo significatur, aut principi, aut populo crepta esse uel pecorum, uel hominum, uel locorum, aut terrarum, agrorumq; corpora.

LIBRI PRIMI FINIS.

LAURENTII VAL-

LAE IN SECVNDVM LI-

BRVM ELEGANTIARVM

PRAEFATIO.

HACTENVS de nomine, uerboq; ex his duobus cōposito participio: nunc de alijs partibus orationis, quid singule proprietatis habeant, differamus: postea de earum disputaturi complexu. De quo priusquam ego dicam, non puto mihi dissimulandum, nō desore, qui meos hos cōmentarios antequam legant, sumant'ue in manus, putent respuendos, tanquam aut ea, quae haudquaquam uetustas statuisset, digna memoratu, continentes, aut uetustatem ipsam partim negligētia, partim imperitiæ condemnātes, quod præterisset quæ essent in primis (ut ego sentio) digna, quæ literis mādarentur: aut potius utrūq; faciētes, quod inepta quedā minimeq; memoratu digna præcipiam, et ueteres illos perfectos sanē, et cōsummato, exstimem minus cōmodē præcepisse. Ego uerō (ut ad illud primū respondeam) non uideo cur hanc, de qua loquor, materiam se in dignā existimasset aut C. Caesar, qui de analogia, aut Messala, qui etiā de singulis literis uolumina cōscripsit: aut Varro, qui

f de

de Etymologia minutissimas tractauit quaestiones: aut Marcellus, Pompeiusq; linguae Latinae indagatores: aut Aulus Gellius publicus penè literarum censor, qui ut magnū quiddā annotasse se prae ceteros apud Ciceronē existimat, explicauerunt pro explicuerunt, & esse in hostium potestate, pro potestate: quae ipse indigna ducere opere meo: aut Macrobius Gellij amulus, qui omnes libros uidetur excussisse, ut aliquid in Latina lingua quod auribus hominū dignū esset, pro sua uirili parte cōferret in mediū: aut tres illi tanquā triumuir, de quorū principatu inter eruditos queritur, Donatus, Seruius, Priscianus: quibus ego tantū tribuo, ut post eos quicumq; aliquid de Latinitate scripserunt, balbutire uideantur: quorū primus est Isidorus, indoctorū arrogantissimus, qui quum nihil sciat, omnia praecipit. post hūc Papias, alijque indoctores, Ebrardus, Hugutio, Catholicon, Aymo, & ceteri indigni qui nominentur, magna mercede docentes nihil scire, aut stultiore reddētes discipulum, quā acceperunt. Multos transco, quum indoctos, quos numero comprehendere non licet: tum doctos, inter quos sunt Padianus, & Victorinus: quorū alter ad orationes, alter ad rhetoricos Marci Tullij commentaria composuit: sed prior ut aetate, ita doctrina longē antecedit. Postremo non uideo, cur aliquis de grammatica, ac lingua Latina componēs, haec suo officio minora existimet, quibus nihil sanē est in grammatica, & Latinitate praestantius, ut proximus liber potuit esse documento. Quod quum ita sit, dicamne aut eos imperitia haec omisisse, aut negligētia? minime. Sed C. Caesaris, ac Messalae libri interciderunt tēporum culpa: Varronis uerò de lingua Latina dimidiati reperiuntur, in quibus fortasse ea, quae ego praecipio, continebātur. Ceteri autē, fieri potest ut quae à superioribus tractata nouissent, sibi non attinenda existimarent. Deniq; multi scriptores ad nostrā usq; memoriam nō peruenerūt. Neq; uerò aliquis hoc loco expectet, ut dicā, non esse cōtumeliosum prioribus, si quid ad illorum inuēta post

Prisc. in præf.
magni operis.

posteriores adijciant: Nulli unquam ab antiquis ad eundē cursum conficiendū uiam fuisse præclusam: Nihil usq; quaq; perfectum: Non omnia posse omnes. Nō dicam id, quod Priscianus ait, artis grammaticæ uetustissimos quosq; autores maximè erasse, recentissimos uerò et ingenio, et diligētia longè præstisse. Id dicam, quod uerè possum dicere, me non tam mea uolūtate (quæ ardentissima erat) ad hoc opus descendisse, quàm prudentissimorū, atq; amantissimorū cōsilio, quū aliorum, tum præcipuè Aurissæ, et Leonardi Aretini: quorū alter Græcè legendō, alter Latine scribendo ingenium excitauit meum: ille præceptoris (uni enim mihi legebat) hic emēdatoris, uterq; parētis apud me locū obtinens. Ad quos quum separatim de proposito animi mei retulissē, degustationemq; quandam operis demonstrassē, uterq; pro se, ut pergerē, hortatus est, et ut se auctore edere, iussit: ut iam integrū mihi non esset illorū autoritati repugnare, si repugnare uoluissē. Sed currentē (ut dicitur) incitarunt. O uiros omni laude dignissimos! O de literis, ac de literatis optimè meritos! Non ueremini, ne alij eò, quò peruenistis (licet perquā arduum sit) perueniant: sed hortamini, incenditis, et quasi de alto manum scandenti porrigitis. Quare quarentibus, atq; mirantibus audaciā meam, ita responsū uelim, me summis uiris suadentibus hoc opus et condidisse, et edidisse. Quanquā (quod ad cupiditatem meam attinet) quæ tandē socordia, atq; ignauia mea extitisset, si commisissē, ut alius hæc laudē mihi qualemcūq; præiperet. Sunt enim qui nonnulla horū, quæ à me præcipiūtur, uel de me, uel de auditoribus meis audita (nunquā enim ista suppressi) in opera sua retulerint, festinantq; edere, ut ipsi priores inuenisse uideātur. Sed nec ipsa deprehēdet, cuius domini uerè sit hæc possessio. Quorū unus libellos quosdā pro amicitia quum legēdos eo præsentēcepissē, deprehēdi quedā mea: et quæ me amisissē nesciebā, furto mihi sublata cognoui. Pareo illius nomini. Erat autē locus de per, et

f 2 quā

quàm in cōpositione, de qua re proximo libro disputavi: & de
 quisq; quum adiungitur superlatiuo. Negligenter ille quidem,
 & inscitè tractatus: ut scires aliunde decerptū, non ex se prola-
 tum: & auditum, non excogitatū esse. Conturbatus tamen sum,
 & inquam homini: Hanc ego elegantiam agnosco, & manci-
 pium meum assero, teq; plagiaaria lege cōuenire possum. At ille
 erubescens, ioco tamen atq; urbanitate elusit, quòd diceret, uti
 rebus amicorū licere, ut suis. At istud, inquam, abuti est, nō uti.
 Nihil enim mihi reliqui sit, ubi tu huius rei, in qua ipse labora-
 ui, palmam semel occupaueris. Tum ille etiam urbanius, quòd
 malus parens essem, qui filios, quos genuissem, & educassem, è
 contubernio eijcerē: ipse tum misericordia, tum amicitia nostra
 ad se domum suam colligeret, atq; educaret pro suis. Destiti in
 illū stomachari, intelligens multo magis mihi bona mea negli-
 genti, quàm illi bona ab alijs neglecta colligenti, uitio dandum
 esse. Quare quis non uidet, non inhonestum esse, ea me mandare
 literis ex me inuenta, quæ alijs ne furto quidē sublata, turpe sibi
 ducunt scriptis suis inserere? Adductus sum igitur ad hoc opus
 componendum non modò magnorum hominum consilio, sed
 etiam necessitate. Nunc ad inceptum redeundum est.

De tribus pronominiibus, Mei, Tui, Sui. CAP. I.

Prisc. lib. 11.

Prisc. lib. 13.

Prisc. lib. 17.

V L T I S in locis Priscianus testatur nihil
 interesse, an utamur primitiuo, an deriuatiuo
 in illis pronominiibus, mei, tui, & sui. Quid est,
 inquit, meus est filius, nisi mei filius? Et alibi:
 Mei ager est, & mei agri instrumentū: & mei
 agros dedit: & mei agrū colo: similiter, mei agri, & mei agros
 rum, & mei agros dicimus: similiter tui agrū, & tui agros: sui
 agrum, & sui agros: nostri agrū, & nostri agros: uestri agrū,
 & uestri agros. Et alibi: Amat ille suum filium, & amat sui fi-
 lium: benedicit suo filio, & benedicit sui filio: petit à me ut pro
 sim sui filio, & pro sim suo filio: & in alijs adhuc locis. Nisi
 hac

hac ratione, ut ipsius utar uerbis, Si ipsa tamen possessio in pos-^{Si ipsa tamen.}
 sessorē faciat transitionem, non est congruū uti genitiuo primi &c. Prisciani
 tiui pro possessiuo, quia uim habet cōpositi Græci, ut, Ciceroni sunt uerba lib.
 redit suus filius: non satis commodē pro hoc dicitur, Ciceroni
 redit sui filius: nec Ciceronem laudat sui filius, pro suus filius
 & similia. Quia nec apud Græcos bene dicitur, Κικέρωνα πατέρα
 'αὐτοῦ υἱός, nisi more Attico pro simplici accipiatur. In quo Pri-
 scianum falli uel ex hoc argumentum est, quod nulla (ut ferē
 solet) autorum exempla attulit, & de contrario illorum usu
 reticuit. Ego autem (quoniam de his trium pronominum ge-
 nitiuis inter me, & Priscianum questio est) aliquantō altius
 repetam de natura genitiui, & de usu doctissimorum autorum
 disputabo. Et licet non pauca in hanc rem mihi dicenda sint,
 non prosequar tamen paruula, & minuta quedam, & tot uer-
 bis, quot ille fecit, sed quæ eruditissimis euadere uolentibus sint
 gratissima: quæ quum ignota fuerint Prisciano, declarant eum
 non satis stylo oratorio fuisse exercitatum. Genitiuus omnis (ut
 taceam, si qui sint alij modi) aut actiue, aut passiue accipitur:
 adde etiam possessiue, quod penē pro actiue accipio. Actiue, ut
 prouidentia dei, bonitas dei. Passiue, ut timor dei, cultus dei. Ibi
 deus prouidet, & benigne agit, non ipsi prouidetur, & beni-
 gnē fit: hic timetur, & colitur, nō timet, nec colit. Possessiue, ut
 sedes dei, regnum dei. Atq; in huiusmodi oratione, ut intelle-
 ctus apertus, atq; unus est, ita in illis abiguus, & anceps: Amor
 dei, charitas patris; suspicio uxoris: dubium est de utro loqua-
 ris, an de amore, quem deus in nos habet, an de eo, quem nos in
 eum: de charitate patris in filios, an filiorum in patrem: de su-
 spicione maritali, an de suspicione uxoria. Taceo quòd aliquā-
 do hi genitiui eidem orationi adsunt: ut in Catone Maiore Ci-
 cero, Quid de Publij Licinij Crassi & pontificij, & iuris ciui-
 lis studio loquar? Crassus studet, quod est actiue: ius (ut sic di-
 cam) studetur, quod est passiue. Iterum de Officijs libro pri-
 mo,

mo, Quare L. Syllæ, & C. Cæsari pecuniarum translatio ad iustus dominis ad alienos, non debet liberalis uideri. Triagitur pronomina, de quibus agimus, sola omnium binos genitiuos sortita sunt: unos, mei, tui, sui: alteros, qui iam exoluerunt, mis, tis, sis: in quorum penè locum successerunt deriuatiua, meus, tuus, suus. Horum binorum genitiuorum antiquitati placuit, alteros actiue significare, alteros passiue. Nam illa, mis, tis, sis, (ut coniectura ducor) actiue, siue possessiue significabant, ut hæc ipsa, meus, tuus, suus: unde pronomina possessiua uocantur. Ennius libro secundo:

Ingens cura mis cōcordibus æquiparare. Plantus in Penulo:

Do diem hunc sospitem rebus mis agundis.

Quamuis idem in Milite, & iterum in Mercatore, tis pro tui uideri possit accipere, tamē hic cū Ennio, mis posuit pro meis, non pro mei. Quod non licere fieri, autoritatē ex autoribus repetamus, nec accipi unquam mei, tui, sui, nisi passiue. M. Fabius Quintilia. Et (quod inter ista difficilimum fuit) amore mei uicit etiam matrem suam. Cicero, Quod desiderium tui ferre nō posset, & me tui pudet. Vergilius in sexto Aeneid.

Quiq; sui memores alios fecere merendo. Terentius:

In Andria, act.
1. scē. 5.

Vnum hoc scio, hanc meritam esse ut memor esses sui.

Non significatur hic amor meus, quem in alterum habeo, sed (ut sic dicam) quem de me alter habet, & quo amor. Item, non desiderium tuum, sed alterius de te: & pudor non tuus, sed de te: & memoria non sua, sed de se. similiter in plurali, duntaxat duorum: nam sui non uariat uocem genitiui pluralis, ac ne singularis quidem, ut Prisciano placet. Sis enim non reperitur, ut mis, tis. Ideoq; opinor & hæc duo illius exemplo pariter intercidisse, quum præsertim in uicem eorū succedat deriuatiua. Habent itaq; hæc duo pronomina in plurali nostrum, & uestrum, quæ respondent ad illa mis, & tis: & item nostri, & uestri, quæ respondent ad illa, mei, tui: ut, Nemo nostrum, nemo uestrum;

non

Prisc. lib. 13.

non autem nemo nostri, nemo uestri. Rurſus, habete curam noſtri, ſicut habemus curam uestri: non autem, habete curam noſtrum, ſicut habemus curā uestrū. Si quis exēpla deſiderat, ſibi facile reperire poterit. In diuerſa opinione Seruius grammaticus eſt, qui ait: Noſtri autē & uestri genitiuus pluralis eſt an- Serui. in illud
1. Aene. Quid
furis? aut quo-
nam noſtri tibi
cura receſſit?
tiquus, & ex Græco descendens, ſicut ſingularis eſt miſ, & tiſi
& hoc eſt unde dicimus, noſtri cauſa fecit, hoc eſt, noſtrū. For-
ſitan A. Gellium (ut poſtea apparebit) eſt ſecutus. Sed hoc Pri-
ſcianū cum alijs in errore, ut auguror, induxit, quod interdum
inueniunt hæc nō ad aliā referri perſonā, ſed reciproca eſſe: ut,
Ego omnia facio amore mei, tu iſtud feciſti gratia tui. Vergil. Acæd. 3.

Oblitus ne ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Sed non fuit cauſa cur errarent. Nam ita in his paſſio eſt, ut in
illis: nec alio modo, aliquid ego facio amore mei ipſius, quā
tu amore mei. Vt enim diligor abſ te, ita diligor à me: ut eſt apud
Ouidianū Narciffum, Vror amore mei. — & tu, ſicut ab altero, Lib. 3. Metam.
ita & à te ipſo diligeriſ: & ſibi quiſq; amicus eſt, ut alteri. Eſt
alia præterea cauſa cur errarēt, quod uiderēt hæc (quæ nos di-
ſtinxiſ per actiue, & paſſiue) in multis indiſſerēter poni: ut
cauſa mea, & cauſa mei: fama mea, & mei: imago mea, & mei:
potestas mea, & mei: uſus, utilitasq; mea, et mei: memoria mea,
& mei: interdū etiā ipſa deriuatiua pronomina paſſiue accipit:
ut apud Terent. — Et lacrymis opplet os totum ſibi, Vt facile In Heantom.
act. 1. ſcæ. 3.
ſcires deſiderio id fieri tuo. uidelicet quod tu deſiderariſ, non
quod deſideras. Quale eſt, accuſatio mea, & crimē meū, quū ac-
cuſor criminis: quaſi accuſatio mei, & crimē mei. Sed non ſatis
ſolertiſ fuit, tam facile falli. Nam ultimū ubi paſſiue poſitum eſt
hoc pronomē deriuatiuum (quod quidem rarū eſt) non magis
cōtra me facit, quā cōtra uetres omnes, qui hæc pronomina
poſſeſſiua uocauerūt, id eſt, poſſeſſionem ſignificātia, quod (ut
dixi) rarum eſt: ideoq; non paſim hoc reperiāſ. Non enim di-
cat pro eodem, dolorem tuum, & dolorem tui: ut dixit Teren-
tius,

tias desiderium tuum, pro tui: quod scilicet ipse non dicerem. Verum quandoquidem non infinita sunt haec nomina, quae natura quadam ab usu aliorum recedunt, non grauabor de nonnullis singillatim dicere, dum non grauentur audientes, legentesque haec audire, uel legere. Dicam tamen breuiter: et res digna scitu in primis, in qua uidemus maximos etiam esse hallucinatos. Primum est, causa mea uenisti, et causa mei. Causa mea accipitur possessiue, eo modo, quo uia mea uenisti: pecunia mea fecisti sumptum: iter meo sumptu fecisti. Causa mei uero passiue, eo modo, quo beneuolentia mei. Modus tamen prior est usitator.

Ser. Illud 11.
Aen. Victus amore tui, &c.

Quid autem de hoc Seruius idem sentiat, postea uidero. Fama mea, et fama mei, eiusdem rationis est: et mea fama frequentius dicimus. Imago mea, scilicet quae mea est, ut statua mea, et forma mea: Imago mei, nempe quae de me est. Sed prior modus est usitator. Haec quae sequuntur, in utranque partem frequentiora, ut alterum tamen alterius sensus sit. Memoria mea actiue, quod ego recordor: memoria mei passiue, quod alij de me recordantur, uel mentionem habent: saepe etiam possessiue, eo modo, quo fama mea. Dolor meus, quem ipse patior: dolor mei, quem alius de me patitur: uel forsitan ego ipse, simulque dolens meam uicem, sicut dicimus misereor mei. Copia mea possessiue, quam ego possideo: copia mei passiue, qua ego possideor: ut, faciam omnibus copiam mei, non meam: meretrix facit omnibus copiam sui, non suam. Potestas mea, quam habeo: potestas mei, qua habeor. Nec pulchre dicas alterum pro altero: ut, Tu uides potestatem meam quanta est, non mei: habes potestatem mei, non meam: nisi aliud significet, pro eo quod est, habes eandem, similem uel potestatem: ut apud Cicer. Bello Marfico Qu. Octavius omnibus faciebat sui conueniendi potestatem. Utilitas mea, aliud est quam utilitas mei. Ibi possideo, hic possideor. Quintilianus: Sed ut aliquid praestaret patriae utilitas mei. id est, de me. Nam fieri potest ut in eadem re sit utilitas sua alicui, cum utilitas

utilitate sui. Quidā legunt utilitas mea. Idem: Quid nunc agā,
aut quem ultra esse usum mei dijs repugnantibus credam? usus
inquam est non meus, sed ex me aliorum. Adhuc idem: Præsens
quidē illa protinus redditur merces, quod omnibus quibus in-
federe, odorem mellis inspirant, et breui cōtactu uim sui relin-
quunt. Vim sui, non suam, sed ex se. Quomodo tu captus amore
mulieris, mallet habere copiā sui, quā suam. Fastidium mei,
quo ego ab alijs fastidior: fastidium meū, quo ego alios fastidio.
Vt idem: Seu mulier omnibus exposita mortalibus uanitatem fa-
stidio mei, despectuq; captauit. Hæc sunt, et his similia, non ta-
men plurima, quæ ancipitem naturam habent, cætera uerò mi-
nimè. Non enim sic dicimus, pulchritudo mei, fortitudo tui, lon-
gitudine sui, ut imago sui: non prudentia, non ingenium, non sa-
pientia, non probitas, nō uirtus, nō innumera alia. Quod si tam
parua res eos mouit, debuit è diuerso illud magis mouere, quod
quedam, quæ et ipsa non multa sunt, habet ancipitè significa-
tionē, sed quā nemo nisi cæcus nō discernat: ut, pars, dimidiū,
medium, membrum, quid, aliquid, multum, et si qua alia. Quis
enim non uideat, quum dico, hæc est pars mea, non de corporis
mei parte intelligi, sed hereditatis? Et iterum, hæc est pars mei,
non de hereditate, sed de corpore? Manus pars mei est, nō mea.
Fundus pars mea est, non mei. Dimidiū tui maius est, quā dimi-
dium sui: profectò de corpore intelligo. Dimidium tuum maius
est, quā dimidiū suū: de præda, aut de cibo, aut de successione,
alijsq; similibus intelligendum est. Medium tui tangam, non me-
dium tuum. E' medio mei prodiit, non è medio meo: ut, Auferā
iniquitatem de medio tui Israël. Mēbrum, quum pro parte ac-
cipitur, eandem rationem sequitur: ut, Hic puer membrum mei
est, quasi pars mei: sin pro membro aliquo, et in suo significa-
to, ita accipitur, ut caput, ut manus, ut pes: Hic puer membrum
meum est, quasi sit caput et manus. Hic digitus membrū meum
est, non mei. Item, quid mei tetigisti? quid tui uidi? aliquid tui

uirgo perdes, si uenatum cum adolescentulis prodibis. non alii
quid tuū: nisi dicamus tui, a neutrali genere: ut Cicero de Ora-
tore lib. tertio, Ex quo uereor, ne nihil sim tui, nisi suppositio-
nem pedis imitatus. id est, de tuo, non de te. Ulysse, si quid tui
Polyphemus prehendet, id omne deuorabit. Me nihil attigit:
quicquid enim attigisset mei, statim contriuisset. Multum mei
ille auferre potest, sed plus tui: plus inquam de te, quam de me:
non de tuo, & de meo. Item, quicquid Meliboeae diripuisti, ali-
quid meum fuit, non mei. Nunc redeo ad Seruium, qui ait: Tui
causa feci, & tua causa feci, discretionem hanc habent, ut tui
causa tunc dicamus, si aliquid ipsi, ad quem loquimur, praestite-
rimus: ut puta, tui causa te defendi. Vergilius in x i i.

Victus amore tui, cognato sanguine uictus,

Coniugis & moestae lacrymis uincla omnia rupi.

Tua uero causa, cum alteri aliquid alterius contemplatione praestamus. Ut, tua causa mancipium tuum defendi. Si Seruius tan-
tum de hoc uocabulo Causa loquitur, & non in uniuersum de
omnibus huiusmodi, non recte attulit exemplum alterius uocabuli,
praesertim non nihil natura differētis: sin uero de omnibus, non
potest una lex dari diuersis, ut supra ostēdimus: si tamen lex est,
& non potius contra legem omnium ueterum. Nam (ut ego di-
cebam) causa saepius cum pronomine deriuatio copulatur: atque
hoc quidem indifferēter, siue aliena sit causa, siue tua: ueluti si
quis dicat, Epicurus uult oia cuique agenda esse causa sua, mihi
mea, tibi tua, illi sua, nobis nostra, uobis uestra: non mihi tua, aut
sua, nec tibi mea, nec illi uestra, nec nobis sua, nec uobis nostra.
Hic nihil opus est admiscere primitiuū. Sed ne sine exemplo lo-

In illud, Quem
casum portenta
ferant ego po-
Olymp.

In illud, Meum
excedentē, non
moenia re, Ace.

quar (quod ipse fecit) uno ero contentus sumpto ex Quintilian-
no: Mea depugnasti causa, tua peristi. Atque hoc, quod Seruius
praecipit nobis, ipse constanter usus est, neminem tamē secutus.
Quale est illud in v i i. Aeneidos: Non spe salutis, sed mei
causa. Et in v i i i. Hae signa mei causa sunt. Et in ix. Vult

enim

vim intelligi sui causa matrem secutam. Verum quid mirū de
 Scruio, cum Aulus Gellius, et quidem antiquior, nō modō nū- Gel. II. 10. ca. 5.
 lum exitum in hac quæstione potest reperire, sed etiam non
 optimè sentit. Ita enim inquit: Cur igitur Terentius, Pœnitet In Phorm.
 nostri, non nostrum: nihil hercle mihi uenit in mentem, nisi au-
 toritas quædam uetustatis, non nimis anxie, neq; superstitiosè
 loquentis. Paulò post: Sed procul dubio qui rectissimè loqui
 uolet, nostrum potius dixerit, quàm nostri. Et idcirco importu-
 nissimè fecerunt, qui in plerisq; Sallustij exemplaribus scriptu-
 ram istam syncerissimam corruerunt. Nam quum ita in Catim-
 linario scriptum esset, Sæpe maiores nostrum miseri plebis
 Romanæ, et c. nostrum aboleuerunt, et nostri scripserunt. Ex
 quo in plures libros mendæ istius soboles manauit. Tu Aule
 Gelli de genitiuo nostri loqueris, non de nominatiuo nostri plu-
 ralis numeri. Vtrum rectius sit ad exemplum Sallustij (ut mihi,
 et ceteris placet) in nominatiuo casu, nihil ad rem facit, neque
 ad exemplum Terentij. Et qui (ut tu uis) Sallustij scripturam
 corruerunt, non in genitiuum mutauerunt sonum illum, sed in
 nominatiuum, per quem casum non audeas tu dicere, corruptè
 nos loqui, imò (quantum ego sentio) incorruptius. Est enim
 una, eademq; uox nostri, ab eo, quod est ego genitiui casus, et
 nominatiui ab eo, quod est noster. Neque uerò ego repugno
 Aulo Gellio dicenti mutatam scripturam esse a nostrum in no-
 stri: nominatiuum tamen, non genitiuum. Nam neque aliquis
 rectè in genitiuum mutasset, neq; ratione mutasset. Quin po-
 tius fateor, et hoc libentius, quod unicum illud exemplū, quod
 ipse ex Plauto protulit, fortasse mendosum est, dicente: Duorū
 labori hominum parvissem libens, mei te rogandi, et tui mihi
 respondendi. Ait autem Aulus Gellius: Mei enim hoc in loco
 Plautus nō ab eo dixit, quod est meus, sed ab eo quod est ego.
 Itaq; si dicere uelis patrem mei, pro patrē meum (quod Græci
 modo τὸν πατέρα μὲν dicūt) inusitatè quidem, sed rectè profectò,
eāq;

eaq; ratione dicas, qua Plautus dixit *Labori mei*, pro *Labori meo*. Nolo equidem tam confidenter (ut facit Gellius) scripturam mēdosam dicere, & affirmare quod inexploratū habetur. Taceo autē quod damnat fortassis immeritos, qui nec corrumpunt scripturā, & melius sic dici putauerunt. Quæro cur uerius similius sit aliquos scripturā illā mutasse Sallustij, in qua nihil absurdi erat, quā hanc Plauti, qui cōtra grāmaticorū leges, qualis est Scruuius, & Priscianus, & Donatus, qui hunc poētam in schola lectitabāt, facere uidebatur, si ita diceret, *Duorum labori hominū parissimē libens*, meo te rogandi, & tuo mihi respondendi? Nulla nanque grāmaticæ ratio uidetur posse hoc tueri, quin potius cū per indiuidua exponimus singillatim, quod dixeramus per uniuersum, eodem casu utamur: sic, *Duobus hominibus laborem detraxi*: neesse est ut dicamus, mihi scilicet, & tibi: non autem meum, & tuum. Tamen (ut ego sentio) in genitiuo permissum est: ut, affert hic accusationem duorū hominum, mei & tui, siue meam & tuam, quale hoc loco fit: sed dicēdum potius per pronomina deriuatiua, quia possessio, siue actio significatur, non passio. Quod ego mutatum esse nolo dicere ab ipso Aulo Gellio, sed à grāmaticæ professoribus, quorum nihil est supercilio superbius, nihilq; improbius, & ad emēdandos libros, uel corrupēdos potius, magis audax. Præterea Plautus licētia uerborū potest dici usus, in qua fuit planē nemo liberior. Postremò quid habet momenti ex uno autore, & eo poēta, afferre unum exemplum in tanto numero omnis generis autorum? qui ad eò refugerunt dare actiuam significationē his tribus genitiuis primitiuorū, ut eos mutauerint in alterā uocē, genitiuis aliarum dictionum, cum quibus coniuncti erant, natura repugnante, minime mutatis: ut Cicero in *Gabinium*, & *Pisonē*: Dico mea unius opera *Rempub.* esse liberatam. Idem ad *Atticum*, Solius enim meum peccatum corrigi non potest. Idē pro *Muræna*, Ex tuo ipsius animo coniecturam ceperis. Non dixit,

dixit, ac ne dicere quidē potuisset, mei unius opera, mei solius peccatum, tui ipsius animus. Et in plurali Quintil. Deinde quā satis uires eorum explorauerint, suā ipsorum fiduciā permittunt. non dixit sui ipsorum fiduciā. Quid multis? cum etiam apud recentiores (de Christianis loquor) hoc sit obseruatiſſimū: ut in Psal. CXLII. & LXIII. secundum Hebraicam ueritatem, quorum alter ita incipit: Domine clamaui ad te, festina mihi, exaudi uocem meam clamantis ad te. Alter sic: Audi Deus uocem meam loquentis, a timore inimici serua uitam meam. Et in LXX. secundum aliam ē Græco translationem: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Est autem solius non fœminini generis, sed masculini, ut ex Græco apparet: referturq; ad dominum, nō ad iustitiam. Item in libro Regum tertio: Sustulit filiū meū de latere meo ancillæ tuæ dormientis. Et in Euangelio Lucæ: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Nec desunt quidam imperite docti, qui conantur illud exponere, tuā ipsius animam, aliud esse quā tui: si tui dicere liceret. Homines ignaros non solum Theologiæ, sed etiam literarum. Interrogent Græcos, & reperient penes eos, unde nos sumpsimus, tui esse, non tuam: quum illi non habeant in his tribus pronominiſus, quā nos, elegantiam. Ideoq; apud eos est, Pater nostrum, uel nostri, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tui: Adueniat regnū tui: Fiat uoluntas tui sicut in cœlo, & in terra. Panem nostri, uel nostrum, da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostri, uel nostrū, sicut & nos dimittimus debitoribus nostri, uel nostrū. Quæ nos, ne barbarè loqueremur, mutauimus in pronomina deriuatiua. Ex quo apparet non modò illud Auli Gellij, maiores nostri, per genitiuum contra grammaticam, uerum etiam illud, maiores nostrum, contra usum esse, potiusq; in tali genere utēdum esse deriuatiuo nostri, quā primitiuo nostrū, licet hac ratione nō uteremur. Nec usquam cōtrariū exēplum reperire contingit, nisi unū in epistola quadā Ciceronis ad Curionē, sic Epist. 5. lib. 2. dicen

Epi. 13. lib. 1.

In Andr. act. 5.
Act. 1.

dicentis: Eam autem unius tui studio me assequi posse confido. Quod & sic defendi posset, studio pro gratia, & favore, vel amore aliorum erga te: ut apud Horatium ad Vinnium. Ne studio nostri pecces. Tamen malim dicere id factum esse vitio librariorum. Ac ne semper culpam reijciā in librarios falso, dabo argumentum, cur & prius, & nunc merito in illos impetum faciam. In proxima statim epistola legitur bis, tyranno P. Lentulo, pro eo quod est, tribuno plebis. Et in precedente libro ad Lentulum, qui est illius operis primus, bis etiam idē vitium est in secunda, & xi. epistola. Et quum omnia, ut reor (maximam enim partem vidi) exemplaria, quae in Italia sunt, mendosa, & deprauata hoc vitio esset, nullus tamē tantū flagitium animaduertērat. Itaq; sicut nunc illud emēdamus, ita hoc quoq; emendare, & in pristinam sinceritatē restituere audeamus: sic, Eam rem tuo unius studio me assequi posse confido. Nec alia causa factum est, ut apud Terent. dixerit Dauus, Meo praesidio, atq; hospitibus, non praesidio mei, atq; hospitibus. Quem imitari Petrarcha si sciisset, non titulum operi suo indidisset, De sui, & aliorum ignorantia. sed de sua. Aliud nanq; est ignorantia sui, aliud ignorantia sua. Si tamē sensit de ignorantia, quam de se habuit, rectē dixit. Et vulgō dicimus, scio tuas diuitias, qui te pauperē quereris. nō, tui diuitias. Aspice liberos meos, qui dicor orbis, non, mei liberos. Cernant sua praedia, qui mihi unum fundum inuident. non, sui praedia. Vbi non modō genus dissimile est antecedenti, & relativo, sed etiam numerus. Quamquā (quod ualidissimum est) ingēs differentia significationis est inter primitiua pronomina, & deriuatiua. Sed ista omnia fieri cogit, quod nō licet primitiuis genitiuis dare significationē actiuam. Cuius rei & illud maximum argumentum, & apertissimū est, quod subiiciam, nulli adhuc grammaticorum intellectum: quod dicimus, mea, tua, sua, nostra, & uestra interest, & refert: non autē mei, tui, sui, nostri, & uestri. Est autē illud mea, tua, nō ex parte

parte anteriore (ut quidam uolunt) sed ex parte posteriore nō aliter quā quum dicimus, hoc interest illius, quasi hoc est officium illius. Ita hoc interest mei, si liceret mei aliter accipere, quā patiūc. Nunc dicimus mea in uoce possessiua, sed tamen ut sit primum, et substantiuum, et non adiectiuum: denique ita ac si diceremus *meis*. Regi autē à parte posteriore, atq; ideo hoc uerbū habere ante se nominatiuum, sicut *sum es est*, sed in neutro genere, quis dubitet, quū omnia plena sint exemplorū? Cicero pro Plancio: Si quid mea minus interest, id te fortē magis delectat. Et pro eodem: Non solum quid cuiq; debeam, sed quid cuiusq; intersit. Et pro Sylla: Vestra enim, qui cū summa diligentia, et integritate uixistis, maximē interest. Et pro lege Manilia: Illud primum parui refert. Vbi etiā dicere possemus, Illud mea parui refert. Sed hoc nihil ad præsens tempus. Hæc omnia resoluuntur in uerbum substantiuum, hoc modo: Si quid minus meum est, quid cuiusq; est, uestrum est hoc maxime, illud parui momenti est, ut appareat non differre naturam uerbi substantiui, et horum duorum impersonalium uerborū, nisi quod illud naturaliter post se nominatiuū postulat, hæc genitiuum, sed actionis, siue possessionis, more uerbi substantiui. Sed hoc in cæteris nominibus, ac pronominibus nihil dubitationis habet, quorum genitiui actiue, passiue, possessiue, et si quis est alius modus, accipiuntur. Mei autē, tui, sui, diuersam naturam habēt. Quid igitur faciendum erat? hæc passiue accipiuntur, nō actiue, nec possessiue. Illa uerba post se uolūt genitiuum actiuum, siue possessiuum. Danda ergo fuit uox possessiui pro significato primum, non genitiuus possessiui, qui idem erat, qui est primum: sed ablatiuus, qui natura est genitiuo similis, et in genere fœminino, uel tāquam medio trium generum, uel suauitatis gratia: ne durum uideretur meo, tuo, suo, nostro, et uestro. Ideoq; hi ablatiui iungi sibi patiuntur adiectiua illa, tanquam actio nem, possessionem que significantia in genitiuo, ut suprà de-

mon

mōstrauimus: sic, mea solius interest, tua unius refert, sua ipsius interest, non mei solius, tui unius, sui ipsius, nisi in alia loquēdi figura, de qua mox subiiciā. Vnde maximē palam fit, nūquā hos genitiuos sumi nisi passiue: ut, habeo curam mei solius, non meam solius: habeo curam tui unius, non tuā unius: unusquisq; curam gerit sui ipsius, non suam ipsius. Cur ita? quia passio hic significatur: ubi superius uel actio, uel possessio. Cuius rei unū

In Heant. a. 1.
fce. 1. ubi codi-
ces omnes mea
habēt, nō mei.

exēplum suffecerit ex Terētio: Hem, tot mei solius solliciti sunt causa, ut me unum expleant? Et planū quidem iam fecimus, tres

genitiuos mei, tui, sui, passiue semper poni: meus, tuus, suus, ple-
runq; possessiue. Ideoq; cum utendum est illis primitiuorum ge-
nitiuis, mutari sonum de i, in a. Nunc aliqua addēda sunt de his
dictionibus, quæ legitimē coniunguntur cum huiusmodi pronο
minum genitiuis: nec enim omnes possunt. Ante omnia nullum
substantiuum in consortio suo sustinent: ut, fili noli domo rece-
dere respectu mei patris. Quod nō tā placuisse Prisciano reor,
quā per imprudētiā esse lapsū, quum dicit, Mei Prisciani

Pris. lib. 5. cir-
ca finem.

Pris. lib. 13.

eges, tui Prisciani egeo. Et alibi, Ego Vergilius, tu Vergilius,
ille Vergilius, mei Vergilij, tui Vergilij, illius Vergilij. Hæc e-
nim oratio declarat meum Priscianum, Vergiliū ue, aut tuū:
non me Priscianum, Vergiliū ue, aut te: non aliter quā si di-
cas, eges mei patris, egeo tui domini. Quod profectō nō est pri-
mitiuorum, ab eo quod est ego, et tu: sed deriuatiuorum, ab eo
quod est meus, et tuus. Neque discrimē facit, quod hic appella-
tium nomen est, ibi propriū. Vergilius:

Eclog. 7.
Aen. 5.

Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito. Et alibi:
Aeneæ mihi cura tui. — Lucanus:

Lib. 9.

Aeneæq; mei. — Quæ a meus, tuus, nō ab ego, tu, ueniūt. Itaq;
sic emendemus Priscianum, qui quum de lingua Latina compo-
nit, antiquitatem omnem corrigens, nomen suum Latine prolo-
qui nesciuit: Mei qui sum Priscianus eges: tui egeo, qui Priscia-
nus es: uel, me Prisciano eges: te Prisciano egeo. Nā illud Apo-
stoli

stoli ad Corinthios, Salutatio mea manu Pauli, è Græco est sumptū: ὁ ἀποστόλος τῆ ἐμῆ χειρὶ Παύλου. Tertium uerò exēplum, quod idem protulit, illius Prisciani eget, rectè dicitur. Non habent enim cetera pronomina ancipitem naturam, ut illa tria, de quibus diximus. Adeoq; uerum est, hos ipsos genitiuos respuere consortium substantiui, ut ne in possessoriū quidē forma illud pati uelint. Vidimus licere dicere, meam unius operā, tuū solius studium: non tamen dicemus, meum Laurentij studium, suum Prisciani prædium: sed meum studium, qui sum Laurentius: prædium suum, qui est Priscianus. Neque tamen ob id excludo, si genitiuos hos passiue accipiamus, eo modo quo exemplum ponemus. Nam (ut superius docui) aliquando duos genitiuos, alterum actiue, alterum passiue positū, uidemus unā iungi: ut, Quid de P. Licinij Crassi iuris & ciuilis, & pōtificij studio In Cato. Matio, loquar? Ita fit in pronomine, ut idem autor ad Atticum: Mihi fuit & laudis nostræ gratulatio tua iucunda, & timoris consolatio grata. Et iterum: Vehementerq; tua sui memoria delectatur. Quod si igitur hæc pronomina, siue in genitiuo passiue, siue mutata in uocem possessoriū actiue nō admittunt genitiuos substantiuorum, nūquid admittunt omnium adiectiuorū? Non opinor: sed proprie solorū participiorum participialiumq; gerundiorum, & frequentissime illorum trium (ut quidam uolūt) pronominū, unius, solius, ipsius, & si qua alia, quæ rara sunt, de quibus mox dicam. Per genitiuum cum participio: Cicero ad Lētulum, Quocunq; tēpore mihi potestas præsētis tui fuerit. Per sœmininum, sed cum gerundio. Ouidius Heroidum:

Sit modò placandæ copia parua tui.

Epi. Acont. ad
Cidip.
Epist. 5. lib. 15.
epist. fam.

Per uocem mutatam in possessoriū: ut ad Ciceronem Cato: Libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam, diligentiam cognita in maximis rebus domi togati, armati foris pari industria administrare gaudēam. Cicero de Oratore: L. Crassum quasi colligendi sui causa se in Tusculanum contulisse. Sed hoc gerundiū

g est.

mōstrauimus: sic, mea solius interest, tua unius refert, sua ipsius interest, non mei solius, tui unius, sui ipsius, nisi in alia loquēdi figura, de qua mox subiiciā. Vnde maxime palam fit, nūquam hos genitiuos sumi nisi passiue: ut, habeo curam mei solius, non meam solius: habeo curam tui unius, non tuā unius: unusquisq; curam gerit sui ipsius, non suam ipsius. Cur ita? quia passio hic significatur: ubi superius uel actio, uel possessio. Cuius rei unū

In Heaut. act. 1.
sce. 1. ubi codi-
ces omnes mea
habēt, nō mei.

exēplum suffecerit ex Terētio: Hem, tot mei solius solliciti sunt causa, ut me unum expleant? Et planū quidem iam fecimus, tres genitiuos mei, tui, sui, passiue semper poni: meus, tuus, suus, plerunq; possessiue. Ideoq; cum utendum est illis primitiuorum genitiuis, mutari sonum de i, in a. Nunc aliqua addēda sunt de his dictionibus, quæ legitime coniunguntur cum huiusmodi pronominum genitiuis: nec enim omnes possunt. Ante omnia nullum substantiuum in consortio suo sustinent: ut, fili noli domo recedere respectu mei patris. Quod nō tā placuisse Prisciano reor, quā per imprudētiam esse lapsum, quum dicit, Mei Prisciani eges, tui Prisciani egeo. Et alibi, Ego Vergilius, tu Vergilius, ille Vergilius, mei Vergilij, tui Vergilij, illius Vergilij. Hæc enim oratio declarat meum Priscianum, Vergilium uel, aut tuū: non me Priscianum, Vergilium uel, aut te: non aliter quā si dicas, eges mei patris, egeo tui domini. Quod profectō nō est primitiuorum, ab eo quod est ego, et tu: sed deriuatiuorum, ab eo quod est meus, et tuus. Neque discriminē facit, quod hic appellatiuum nomen est, ibi proprium. Vergilius:

Eclog. 7. Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito. Et alibi:
Aen. 5. Aeneæ mihi cura tui. — Lucanus:

Lib. 9. Aeneæq; mei. — Quæ a meus, tuus, nō ab ego, tu, ueniūt. Itaq; sic emendemus Priscianum, qui quum de lingua Latina componit, antiquitatem omnem corrigens, nomen suum Latine proloqui nesciuit: Mei qui sum Priscianus eges: tui egeo, qui Priscianus es: uel, me Prisciano eges: te Prisciano egeo. Nā illud Apolloli

stoli ad Corinthios, Salutatio mea manu Pauli, è Græco est sumptū: ὁ ἀπαρσμένος τῆ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. Tertium uero exēplum, quod idem protulit, illius Prisciani eget, rectè dicitur. Non habent enim cætera pronomina ancipitem naturam, ut illa tria, de quibus diximus. Adeoq; uerum est, hos ipsos genitiuos respicere consortium substantiuū, ut ne in possessiuorum quidam forma illud pati uelint. Vidimus licere dicere, meam unius operā, tuū solius studium: non tamen dicemus, meum Laurentij studium, suum Prisciani prædium: sed meum studium, qui sum Laurentius: prædium suum, qui est Priscianus. Neque tamen ob id excludo, si genitiuos hos passiue accipiamus, eo modo quo exemplum ponemus. Nam (ut superius docui) aliquando duos genitiuos, alterum actiue, alterum passiue positū, uidemus unā iungi: ut, Quid de P. Licinij Crassi iuris, et ciuilis, et pōtificij studio In Cato. Mato. loquar? Ita fit in pronomine, ut idem autor ad Atticum: Mihi fuit et laudis nostræ gratulatio tua iucunda, et timoris consolatio grata. Et iterum: Vehementerq; tua sui memoria delectatur. Quod si igitur hæc pronomina, siue in genitiuo passiue, siue mutata in uocem possessiuorū actiue nō admittunt genitiuos substantiuorum, nūquid admittunt omnium adiectiuorū? Non opinor: sed proprie solorū participiorum participialiumq; gerundiorum, et frequentissime illorum trium (ut quidam uolūt) pronominū, unius, solius, ipsius, et siqua alia, quæ rara sunt, de quibus mox dicam. Per genitiuum cum participio: Cicero ad Lētulum, Quocunq; tēpore mihi potestas præsens tui fuerit. Per sœmininum, sed cum gerundio. Ouidius Heroidum:

Sit modò placandæ copia parua tui.

Epi. Acont. ad
Cidip.
Epist. 5. lib. 15.
epist. fam.

Per uocem mutatam in possessiuum: ut ad Ciceronem Cato: Libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam, diligentiam cognitā in maximis rebus domi togati, armati foris pari industria administrare gaudcam. Cicero de Oratore: L. Crassum quasi colligendi sui causa se in Tusculanum contulisse. Sed hoc gerundiū

g est.

est. Et ea exēpla, quæ suprà attuli: quorum unum fuit, Sustulit de latere meo ancillæ tuæ dormientis: ad quod pronomen malo referri illud dormientis, quod est adiectivum, quàm illud ancillæ, quod est substantivum: ita ut si ab fuisset participium, uix tolerabile fuerit futurum: quale Boëthij, Solantur mœsti nunc mea fata senis. Quintilianus etiam solet omittere pronomen: ut, Accēpi fateor illum, qui solutus quoq; nō sequebatur, quē nō gaudium redēptionis, non lætitia prælati, non hortantis crexit patris amplexus. Et in eodem libro: Rus, scruiolos, penates, et omnia utiliora properanti festinatione parentis addixi. Omisit sui: ut esset, non lætitia sui prælati. et meus: ut esset, non meus hortantis amplexus. Et iterum mea, ut esset quoq; festinatione mea parentis. Poëta etiam frequenter. Ovidius Heroidum;

Declam. 5.

Epi. Penelop.
ad Ulyss.

Deniq; quisquis erat castris iugulatus Achivis,
Frigidius glacie pectus amantis erat.

Epist. Phyll.
ad Demopho.

Id est, mecum amantis. Idem:
Illa meis oculis species abeuntis inheret,
Quum premeret portus clasis itura meos.
Ausus es amplecti, colloq; infusus amantis,
Oscula per longas iungere pressa moras.

Epist. Oeno.
ad Parid.

Id est, tua abeuntis, et meo amantis. Idem in eodem opere, sed inusitatus:

Et flesti, et nostros uidisti flentis ocellos.
Nostros dixit pro meos, et flentis pro flentium. Est enim illud flētis genitiuus singularis, non accusatiuus pluralis: quod accētus probat, quum tales accusatiui habeant ultimā lōgam, quæ hīc non est. Hoc dixi, quia quidam hunc locum exponūt per accusatiuum. Illa diuersitas numerorū, meos, siue nostros amātis, uix aliq, quàm poëta permissa est. Postremò hæc pronomina, siue in primitiuorū genitiuis, siue in possessiua uoce, ut dixi, maxime gaudēt illis tribus, unius, solius, ipsius, quorū multæ exēpla iam protuli. Nec ab re fuerit, sicut unius, ita duorum, triū, quatuor

tuor posse dici. Item omnium, cuiusq; plurimum, & si qua sunt ad-
huc: ut uestram duorum, uel uestram trium, uel uestram omnium
operam desidero, pro uestrum. Cicero de Orat. lib. 111. Sed uo-
luntati uestrae omnium parui. Cuiusq; aptius cum pronomine sui, si
ue suus coniungitur: ut, uelle nosse, quae sit sua cuiusq; sententia: non
sui cuiusq; Brutus ad Ciceronem: Qui uestris paucorum respondeat
laudibus. pro uestrum. Verum iam huic quaestioni finem imponamus.

De Meme, Tete, Tutu, Sese.

CAP. II.

EAdem ferè haec tria pronomina geminari etiam solent: primum
Era quidem per figuram meme, tete: tertium sine figura.

Vergilius in nono:

Meme, adsum qui feci, in me conuertite ferrum

O Rutuli. — Et in duodecimo,

— Meme duce ferrum Corripite o Rutuli. — In eodem,

Verte omnes tete in facies. —

Sed hoc uideri potest esse sine figura. Non enim est ita acre, &
ardens, ut apud Quintil. Tete hoc loco mulier interrogo. In no Declam. 1.
minuatio planè semper figuratum est: ut Cic. in Antonium, Tutu
facies illas incendiasti. Sese (ut dixi) nunquam figuratum est: ut
idè, Aic uiri fortissimi sanguine aspersus sceleratam gratulatio-
bus manum porrigens, in templum Iouis contulit sese. id est, se.

De Nostras, Vestras, & Cuias.

CAP. III.

Nostras, uestras, & cuias, non tantum patriam, nationemq;
innuunt, sed etià partes, & quasi sectam: ut, Vestrates phi-
losophi non sunt ita populares, & fauorabiles, ut nostrates, qui
ab Epicuri schola prodierunt. Et, Cuiates philosophi uos estis?
Stoici ne, an Academici, an Peripatetici, an nostrates Epicu-
rei? Cic. Putares ne unquam accidere posse, ut mihi uerba deessent, Epi. 10. lib. 1.
epist. fam.
non solum ista uestratia oratoria, sed haec etià leuia nostratia?

De Iste, & Ille.

CAP. IIII.

Iste, & ille (si audire Priscianum uolumus) hoc differunt, Prisc. lib. 17.
quod iste spatium propinquiore, ille autem longiore intelli-
gitur

g 2 tur

tur:cuius autoritas plurimos in errorem induxit, qui pro istud, dicunt illud:ueluti si ad hominem longè positum scribas, si quid noui in illa urbe est, mihi notum facias: pro eo, quod est, in ista urbe. Quod non mediocre peccatum est. Nam de me loquens dicere debeo, hoc caput, hæc manus, hæc ciuitas: de te uerò, istud caput, ista manus, ista ciuitas: de tertia autem persona illud caput, illa manus, illa ciuitas. Cicero in Antoniū: Remoue paulisper istos gladios. Et in eodem libro: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum uini in Hippie nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in conspectu populi Romani uomere postridie. Hoc est, Istis tuis faucibus, istis tuis lateribus, ista tua firmitate. Vnde nascuntur aduerbia

Epi. 10. ll. 1. fa. isthic, isthinc, isthac, isthuc, istorsum, istò. Vt idem ad. Valeriū iuriconsultum: Qui isthinc huc ueniunt, partim te superbum esse dicunt, & c. id est, qui ab ista prouincia, in qua agis, huc, id est, in Italiam, Romamq; ueniunt. Aliquando tamen iste accipitur pro hic: ut idem, & in eundem Anto. Cū isto tēpore stent cum gladijs armati. Et Quintilianus: Iuuenis iste, de quo summa in rebus humanis monstra gignuntur. Et iterū: Iuuenis iste patris sui hæres solus inuentus est. Ille quoq; nonnunquam per dignitatem, aut per eminentiam ponitur, indicans esse, quod omnes debeant nosse: ut, Alexander ille Magnus: Ille Censorius Cato: Archytas ille Tarentinus.

De Hic, Is, Idem, & Adhuc.

CAP. V.

Hic, & Is habent potius illam (de qua modò memini) Prisciā differentiam, ut hic spatio propinquiore, is uerò longiore intelligatur. Multis tamen in locis utrunq; locum habet: ut, Qui præfert uirtutē diuitijs, is sanè fortis est: uel, hic sanè fortis est: uel per compositionem: ut, quæcunq; mulier adultera, eadem uenefica est. Et ferè per hæc duo pronomina licet sic loqui, nec per ulla alia, licet poëtæ utatur ille pro is, quia amborum eadem penè significatio est. Vt Horat. de Arte poëtica:

Qui

Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:

Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:

Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ

Partes in bellum missi ducis: ille profecto

Reddere personæ scit conuenientia cuiq;.

Quare sanctis uiris è Græco trāsferentibus sic permittamus dicere: Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus cōmendat. Possunt autem hæc eadē duo, de quibus loquor pronomina, & alio modo usurpari: ut, Alexāder paruis copijs fretus, superauit Dariū cum infinito exercitu, & id in adolescentia: uel, & hoc in adolescentia. Item & hoc modo: Pauca uestis, & ea detrita, & sordida. potius quā, & hæc. Paucis nimis superbit, nec ijs suis, sed aliūde corrogatis. potius quā & his. Idem quod est ab Is compositum, quasi pro etiam poni solet: ut Cicero, Et huic coniuncta est beneficentia, quam eandem uel benignitatem, uel liberalitatem appellari licet. id est, quam etiam. Quintilianus: Si causam ueneficij dicat adultera, non M. Catonis damnata iudicio uidetur, qui nullam adulterā, non eandem esse ueneficam dicit. In hoc pronomine, Idē, annō tui quiddam dissimile ab Is: ibi potest addi copulatiua, hīc nō potest: quod tamen affirmare non ausim: ut, Quamcunq; in se dem migrat apium rex, in eā & apes ipsæ comitantur. At si dicam, in eandem, tollam copulatiuā: sic, in eandem apes ipsæ comitantur. Nam Idem habet in se uelut uim copulatiuæ. Hoc positum cum præpositione Ad, significat præterea: ut apud Sallustium: Cognoueram paruis copijs bella gesta cum opulentis regibus, adhuc sæpe fortune uolentiam tolerasse, facundia Græcos, scientia belli Gallos ante Romanos fuisse.

De præpositione Cum.

CAP. VI.

Cum præpositio, per appositionem non iungitur rei nō tanti instrumentum, sed comitem. Et hoc est quod Quintilianus ait: Vt queramus nunquid apud nos sit uis quædam se Lib. i. cap. 7.

g 3 ptimi

ptimi casus, et apud Græcos sexti. Nam, inquit, quum dico, hasta percussus, nō utor ablatiui natura, nec si idem Græcè dicā, datiu, ^{sed} dēpl. Propter quod Seruius, et quidā alij planē affirmant esse septimum casum. Quod autē non utamur ablatiui natura, hāc causam existimo, quod ablatiuus aut ui nominis regitur, aut ui uerbi, aut aduerbij, aut postremò intercedente præpositione, quorum nihil hīc fit: nisi uolumus errorem quorundam sequi, qui subintelligunt præpositionem cum. Et quomodo subintelligi potest, quæ ne poni quidem potest? Nā percussus cum hasta, inauditum est: instrumentum enim percussionis hasta est. Peccauitq; non incelebris huius ætatis uir, qui scripsit: Gladium, qui cum se percusserat, eduxit. Percussit igitur gladio, nō cum gladio. Impuli te pugno, non cum pugno. Video te oculis, non cum oculis. Tango te manu, non cum manu. Deleuit epistolā lacrymis. Abstersit sordes aqua. Siccauit cretam, liquefecitq; ceram igni: non autem cum lacrymis, cum aqua, cum igni. Sed hoc fecellit, quod aliquando illa Præpositio uideri possit iuncta nomini instrumentum significanti: ut, Acceptus est a nobis cum honore. Magna cum beneuolentia scripsit. Cum mira affabilitate me allocutus est. Cum dira truculentia me aspexit. Vultum enim hi ablatiui instrumentum non significant, sed comitem. Si quidem acceperunt me homines instrumento corporis, non honoris, sed honore comite. Scripsit ministerio manus, non beneuolentiæ, sed hac socia. Allocutus est lingua operatrice, affabilitate præsentī. Et aspexit instrumento oculorum truculentia suffusorum, quæ nihil facit ad ipsam inspectionē, sed oculi. Sūt qui uelint Priscianum sensisse cum hasta percussus, dici posse, uel hanc præpositionem subintelligi: ego uerò affirmo neminem antiquorum neq; protulisse hanc, neq; subintellexisse.

De Circiter.

CAP. VII.

Prisc. lib. 14.

Circiter, Priscianus inquit, ad tēpus solū pertinet: ut, circiter Calēdas Ianuarias. Imò et quidē frequētius ad nomen:

ut, circiter duum millium militū: circiter decē milliariorū.
Sed aliquando etiā ad locum: ut Cāsius Hemina, Lapidē fuisse
quadratū circiter in mediā arce iunctū cādelis quoquē uersum.

De Versus, & Vsq̃.

CAP. VIII.

Versus contra naturam præpositionis semper postponitur:
ut, Italiam uersus, Megaram uersus. Liuius: Duo Romana
uno loco propius Albam, tria Albana Romā uersus. Sallustius: Sall. in Iugur.
Deinde Philenorum aræ, quem locum Aegyptum uersus, finē
imperij habuere Carthaginenses. Cicero de Diuinatione: Qui
cum exercitu lustrato Aretium uersus castra mouisset. Sursum,
siue sursum uersus, frequenter legimus. Nonnunquam dicitur
uersum, sicut aduersum: nam ita uersus, sicut aduersus: Vnde
quoquē uersus, & utrōque uersus: id est, in unanquamque par-
tem, & quocūque, & in utranque partem. Et deorsum uersus.
Atq; nescio quomodo non reperio hāc inter præpositiones esse
numeratam. an quia postponitur, & nō præponitur? ne Tenus
quidem præponi solet, de qua nunc dicam, & tamē est præposi-
tio: an quia uice præpositionis non fungitur, quoties alia adest
præpositio? ut, ad occidentē uersus: quod quidem modo aduer-
biū est: ut Vsq̃: quæ & ipsa sic aliquādo in oratione collo-
catur: ut, ad occidentem usque.

De Tenus.

CAP. IX.

Tenus (ut dixi) semper postponitur, atq; in singulari utiq;
cum ablatiuo: ut, hac tenus, qua tenus, uerbo tenus, capulo
tenus: in plurali uerō cum genitiuo etiam, non solum cum abla-
tiuo. Sed, quātum ego sentio, cum genitiuo tūc aut necessariō,
aut uenustius fit, præsertim more Græcorum, quum res est uel
gemina, uel numero singulari carens. Neque hoc apud poëtas
modò, sed etiam apud oratores. Vergilius:

—Laterum tenus hispida nanti. Et iterum:

Aeneid. 10.

Et crurum tenus à mento palearia pendent.

Georg. 3.

Quintilianus in x 11. Sed ille uir bonus, qui hæc non uocibus

g

tantum

tantum sibi nota, atq; nominibus, aurium tenuis in usum lingua
perceperit: sed qui uirtutes ipsas penitus mente complexus, ita
Lib. 8. sentiet. Caelius: iam illi rumores de comitijs Transpadanorum
Cumarum tenuis caluerūt. Curtius: Pauci hostium tenuis exacti
penetrare ad Porum cientem acerrimè pugnam. Est autem si
gnificatio usq; ad, Umbilico tenuis, usque ad umbilicum: Aethio
pia tenuis, Nilo tenuis, usq; ad Aethiopiam, et Nilū. Aliquādo
etiam pro non ultra: ut, Gessit consulatum titulo tenuis: id est,
non ultra, quàm titulo: cuiusmodi nonnulla ex superioribus
exemplis sunt.

De Pridie, & Postridie, aduerbjs. CAP. X.

Pridie, et postridie, quemadmodū tenuis, genitiuo seruiūt,
et nōnunquam etiā accusatiuo: ut, pridie illius dici, postri
die Nonarum Decēbrium. Cicero ad Atticum: Pridie cōpitālia
memento. Titus Liuius lib. VII. Etiam postridie Idus rebus di
uinis supersederi iussū: ut postridie Calēdas, ac Nonas eadem
religio esset, traditū putant. Idem libro quadragesimo octauo:
Pridie Parilia medio ferme die atrox cū uento tēpestas coorta.
De quo uide plura in Nudiustertius.

De Hei, Heu, Eheu, Væh, & Procul. CAP. XI.

Hei quoque, et heu simile quid obtinent: tamen alterum
datiui, alterum accusatiui iungitur: ut,

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo

Hectore. — Terētius: Heu me miserū. Et ferè cū huiusmodi pro
nominibus: nam cū alio nomine frequētius per exprobrationē:
ut Vergilius, Heu stirpem inuisam. — Et Plinius lib. VII. Heu de
mētiam ab his initijs existimantiū ad superbiam se genitos. Ali
quando etiā cum nominatiuo: ut idē Vergilius, Heu pietas, heu
prisca fides. — Terēt. in Adelphis: Heu misera. Illud uerò in psal
mo: Heu mihi, quia incolatus meus prolōgatus est: nescio an ui
tio factū sit librariorū: quale illud ī Euāgelio. Ascēdit ī arbore
sycomorū, quia inde trāsiturus erat: qd' scribendū est illuc. Et
illud

Vergilius Ae
neid. 1.
In And. act. 4.
scen. 1.
Aeneid. 7.
Plin. lib. 7. pro
emio.
Aeneid. 6.

*illud ad Romanos: Tu autem cum oleaster esses, insertus es: pro
insitus. Et in Actis Apostolorū: Egredi sumus foras portā iuxta
flumē: pro extra portā. Eheu, nulli casui seruit. Verg. in Bucol. Eclog. 1.*

Eheu quid uolui misero mihi? — Vñ quoq; datiuo. Martial.

Lib. 5. epig. 14

Carpere causidicus fertur mea carmina: qui sit

Nescio: si sciero, uñ tibi causidice.

*Hæc appelles licet siue aduerbia, siue interiectiones (nam hanc
inter partes orationis non numero) siue etiam præpositiones.*

Procul, apud quosdā casui seruit: ut apud Curtiū, Procul urbē.

Quod quædam comparatiua, & superlatiua ad=

uerbia, seruiunt accusatiuo. CAP. XII.

Comparatiua aduerbia, & superlatiua, præter suam cōstru-
ctionē ablatiui, & genitiui, ut scribo melius te, & optimē
omnium, aliquando seruiunt accusatiuo: utique ea, quæ a præ-
positionibus ueniunt, illarū naturam seruantia. Cicero ad Octa-
uium: Cum castra medio itinere longius aduersariorū castris,
& propius urbem mouerentur. Idem ad Atticum: Tamen esse
officium meum putavi exercitum habere, quā proximē hostē.
Sallustius: Proximē Hispaniam Mauri sunt. Nec hæc regere
possunt datiuum, ut Prisciano placet, quale uult esse, — Quum
propius stabulis armenta tenerent. Datiuus hic non regitur na-
tura cōparatiui, sed ipsius nominis: non aliter, quā si dicam,
nauigo te propinquius terræ. Et quoniā ipsa rei serie quædam
de cōplexu orationis dicere incepimus, iam de hoc disseramus,
simulq; de natura indeclinabilium dictionū, quarundamq; alia-
rum: ab eo potissimum incipiētes, quod huic loco similimū est.

*Epi. 9. lib. 3.
Epi. ad. Q. fra.*

*In Iugurt.
Prisc. lib. 18.
Verg. 1. Georg.*

De O, uel prolata uel omissa.

CAP. XIII.

O Fortunati, quorum iam moenia surgunt,
Aeneas ait. Et alibi:

O fortunatos nimium, bona si sua norint, Agricolas.

*Hic accusatiuus est, ibi uel nominatiuus, uel uocatiuus esse po-
test. His enim tribus casibus indifferenter autores utuntur. Cic.*

O uariam, uolucremq; fortunā. Neq; hoc in tertia persona tantum, sed etiā in prima, & secūda: ut idem, O me miserum. O te felicem. Etiam nō appposito pronomine: ut idem, O miserum, & detestabilem hominē, si hæc ignoras. Idem: O te miserum. O te infelicem. Quæ exclamatio ad omnem affectum cōuenit uel miserationis, uel indignationis. Simili modo in nominatiuo, et uocatiuo: ut idem, O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria est potissimum reddita. Et iterum, O magna uis ueritatis, quæ contra omnium ingenia, calliditatem, solertiam, contraq; fictas hominū insidias semper se ipsa defendit. Idē: O nox illa, quæ penē æternas huic urbi tenebras attulisti. Et iterū: O Nonne illæ Decēbres, quæ me Consule fuisti. Aliquando ab illo suspersedemus, utiq; in re leuiore, neq; ita magni caloris: ut, Indignum facinus. &, Hominē nequā, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, uel cum lege de alea condemnatis. Ciceronis uerba sunt in Antonium. Et Plinius Iunior ad Octauium: Hominē te patiētem, uel potius durum, ac penē crudelē, qui tam insignes libros tandiu teneas. Quod si excandesceremus, dicēdum esset, O hominem nequam: & o hominem patientem. Aut sine indignatione: ut apud Val. Maximum lib. III. Sed mihi uti ista cōditione uitæ non est opus, sine ullis imaginibus nobilem animū. Aliquātō hoc remissius est, quā si dixisset, o animum sine ullis imaginibus nobilem, id est, sine maiorum nobilitate nobilem.

In Heauton.
act. 1. sce. 1.

Idēq; Terentius leuioris caloris interiectione usus est:

Hui, tam graueis rastros quæso?

Sed hoc simile eius speciei, cuius mentionem modō faciam.

De Me, cum infinitiui, & accusatiui. CAP. XIII.

Verg. 1. Aenci.

ME ne incepto desistere uictam?

Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?

Et iterum: — Me ne Iliacis occumbere campis

Non potuisse? tuāq; animam hanc effundere dextra?

Hæc Ciceronis
ad Terentiam

Hæc Verg. Ad Terentiam autē Cicero: Me ne miserū in tantas
te cal

De calamitates mea culpa incidisse? Et iterū in Bruto: Tum Brutus admiratus, tantam ne fuisse obliuionē inquit, in scripto praefertim, ut ne legens quidem senserit, quantū flagitij cōmisisset? In his omnibus placet mihi subintelligi, uere ne ita est, me non posse auertere Italia regem Teucrorum? & cetera. Plinius Iunior ad Adrianum: Hominem ne Romanum tam Gracē loqui? id est, uere ne ita est? uel oportuit ne, siue oportet? Terentius in Andria: Seruon' fortunas meas me commisisse fuiti?

uerba aliter in emendatis Cic. exemplaribus leguntur, uide epist. 1. lib. 14. fam. Epist. 3. lib. 40

Act. 3. scē. 5.

De En, & Ecce, suisq; compositis. CAP. XV.

EN, & ecce in eadem penē significatione amant nominatiuum, & accusatiuum: apud Comicos uerò hem pro en, affe-ctui seruiens, quo oratores non utuntur: quemadmodū nec Aes-
pro At, quod est poëtarum, syllabā illam breuem interiectione
s, longā facientium. Adiungitur autem en nominatiuo, pariter
& accusatiuo, tū indicādo, tum exprobrādo. Indicādo, Verg.
En Priamus, sunt hic etiam sua premia laudi. Exprobrādo, En
agros, & quam bello Troiane petisti Hesperia, metire iacēs. —
Seneca in Agamemnon. En Paradis hostem.

Aeneid. 1.
Aeneid. 12.

Iuuenalis Satyr. 11.

En habitum, quo te leges, & iura ferentem

Montanum positus audiret uulgus aratris.

Oratores saepius exprobrando, & saepius per nominatiuum. Quintilianus, En improbitas. Cicer. En crimen, en causa cur re-
gē fugitiuus, dominū seruus accuset. Ecce similiter cum utroq;
casu iungitur: ut idem, Ecce tibi status noster. Cum accusatiuo
autē non memini me apud oratores legisse, sed ne apud poëtas
quidem. Nam illud apud Terentium in Eunuchio, Ecce autē al-
terum nescio quid de amore loquitur: Alter scribi debet, nō al-
terum, Donato quoq; probante. Sed demus aliquādo reperiri,
ut semel apud Plaut. in Bacchidibus, Opus ne erit tibi aduoca-
to tristi, iracūdo? Ecce me. Ecce me, ecce me, ecce me: illum,
illum, illos, illas, ab ecce composita sunt, & secum uidentur ge-
rere

Act. 1. scē. 5.

Priscilib. 11. vere casum, sed nō gerunt: quæ Priscianus ita resoluit, Ecce eū, ecce eam, ecce eos, ecce eas: ecce illum, ecce illam, ecce illos, ecce illas. Sergius quoq; commentans Donatū ait, nihil significat *ellum*, nisi ecce illum. Paulo q; pōst: Quum ergo *ellum* sit ecce *illum*, et *ellā* ecce *illam*, nihil possumus dicere, nisi magis demonstratiuē. Sed pace Prisciani, Sergij q; et aliorū, hoc nec uerū, nec conueniens significatum est. Nā inter ecce *eum*, et ecce *illum*, quid interest? Potius dicendum erat: *eccum*, ecce hunc: *ecce eos*, ecce hos, de quibus agimus. Talis erat cōuenientior interpretatio, sed quæ nec uera foret. Resoluuntur enim hæc per aduerbia, non per pronomina: *eccum*, ecce hīc, subintellige uirū, de quo agebamus. *ecce eam*, ecce hīc, subintellige fœminā, de qua mentio erat. *Ellum*, *ellam*, ecce illic uirū, fœminam uel, subintellige, de quo, de quā uel agebatur. Nā ut de homine, qui ante cōspectum nostrū adest, rectē dicas, ecce ille, uel ecce ego, siue ecce illum, uel ecce me: ita male loquaris, *ellum* hominē, uel *ellū* me: et rursum de longē posito, *eccum*. Tercnt. *Eccū* Parmenonē: et, *eccum* me. nempe non ecce *eum* Parmenonē, quasi aliquis alius sit præter hunc Parmenonem: Et ecce *eum* me, quem me, et quem *eum* quæris. Plaut. in *Menæh.* Atq; *ecce eam*. Et in *Mercatore*, Ecce illū uideto. *Eccū* ergo Parmenonē: id est, ecce hīc Parmenonem: et, *eccum* me: id est, ecce hīc me. Et *ellū* Parmenonē dicentes, nō sic loquimur, quasi de parū noto, ut solemus, quā dicimus, ecce ille Parmeno, quasi ille tibi incognitus, sed auditus. *Ellū* igitur Parmenonē significat, ecce illic Parmeno, siue Parmenonē. Sed an possit ecce habere accusatiuū, nō antē indubitātū habebō, q̄ exēplum uidero, nisi illud tale sit apud Verg.

Ecl. 5.

—En quattuor aras.

Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo:
Pocula bina nouo spumantia lacte quotannis,
Craterasq; duos statuam tibi pinguis oliui.
Sed de prosa magis dubitare me dico.

De

De Age, Agite, & Agedum. CAP. XVI.

Age singularem numerum desiderat, Agite pluralem: Agedum uerò non singularem tantum, sed etiam pluralem. Neq; id modo in carmine: ut Propert. Vos agedum. — sed etiam in prosa: ut Quint. Agedum (si uidetur) extra portas prospice squallida arua, & spinis obsitas segetes, & semesos arborum truncos. Cicero: Agedum conferte nunc cum illis uitam P. Sylla, uobis, populoq; Romano notissimam.

Declam., 11.

De An, & Aut, Ne, Vel, Ve, & eorum compositionis.

CAP. XVII.

AN, & Aut, coniunctiones sunt, Quintilianus inquit, male tamen interrogas hic aut ille sit. Nos quum talem, tantumq; autorem habeamus, tamen pleriq; multis iam seculis peccauerunt, ac peccant: quod grande flagitium est. Sed duæ causæ eos decipiunt. Ferè enim nunq; decipimur, nisi mendaci quadam specie ueritatis: & ut inquit Horatius, Decipimur specie rectoris. — Vna, quod interpretantes è Græco non reperimus hanc apud illos differentiam. Quippe quum Græci unam tantum habeant utriq; nostrarum respondentem, putant pro una uoce Græca, unam Latinā posse sufficere. Altera, quod reperiunt apud nos in interrogando, aut. Et primæ quidem opinioni hoc responsum sit, eos male mereri de lingua Latina, qui diuidium uerborum fastidiunt. Nam pleriq; utuntur Aut, more Græcorum, & in interrogando, & sine interrogatione: An, omnino relinquentes. Sequenti (quod tamē caput huius erroris est) ita respondemus: Si paulò diligentius aduertissent, non in aut, sed in an, interrogationem consistere deprehendissent: ut apud Ciceronem, An uerò Romulus ille aut pastores, aut conuenas congregasse, aut Sabinorum connubia coniuxisse, aut finitimorum uim represisse eloquētia uidetur? Nō est hic multiplex interrogatio, quasi de horum singulis interrogaretur, sed duplex: sic, Nunquid Romulus hæc omnia fecit eloquentia? Hæc una pars est interrogationis.

Verba Quintiliani, libro 1. cap. 9.

Horat. in Arte poetica.

tionis. Supple, an non fecit? & hæc erit altera pars. Item: Es tu Stoicus, aut Epicureus, aut Peripateticus, aut Academicus? Hæc interrogatio & bene dici potest, & male. Nā si nō cōstet interrogāti te esse philosophū, bene interrogavit, supplendāq; est duplex an: sic, Es ne tu Stoicus, aut Epicureus, et cætera, an nō? Sin cōstet illi te esse philosophū ex aliqua illarū sectarū, sed cuius sis ignorās, de ipsa interroget, male quæ fuit, cum An, nō Aut, dicēdū fuerit: & ubi nos modō posuimus duplex an omit- tendū sit: sic, Es tu Stoicus, an Epicureus, an Peripateticus, an Academicus? quæ interrogatio potest tendi in infinitū. Illa uerò semper est duplex, hic ad singulas particulas binæ interroga- tiones sunt, ibi in uniuersum duæ. Quā enim quæro an Stoicus, subintelligitur altera interrogatio ediuerso: sic, an non. Item, es ne Epicureus, an nō? es ne Peripateticus, an non? es ne Aca- demicus, an non? Afferamus aliud apertius exemplū. An est hic illo nobilior? an plus pro salute mea laborauit? an cui homines magis cupiant? an formosior, & magis dignus, cui filiam meam colloquem? Hic octo interrogationes sunt, quid octies interroga- tio repetitur. Ibi semper duæ, quia bis sēper repetitur. Ex quo patet non esse interrogationē in aut, sed in an. Interrogationē inquam contrariorum: qualis est illa, quid dicam? aut quid non dicam? Inter hæc non ambigimus, sed ipsa ambo simul ambigi- mus. Secus in illo, abeam, an maneam? De duobus ita quæro, ut utrum mihi faciendum, & utrū non faciendū sit dubitē. Ideoq; non solum interrogando, sed citra interrogationem quoq; uti- mur an, ubicunq; aliquid cōtrarietatis inest: ut, dubito an uiuat pater, an mortuus sit. & in maiori numero, Nescio an pater Romæ sit, an ualeat, an uiuat, an uēturus ad me sit. Muta uerbū dubitationis, & insciētiae, in dissimile aliud uerbum: sic, Scio an pater uiuat, an mortuus sit, malè locutus es: bene autem, nescio an pater uiuat, an mortuus sit. Itaq; uerbis huiusmodi dubitatio- nis, & insciētiae damus subiunctiuum cum an: uerbis uerò opi-
nionis

nionis, & scientiæ indicatiuum cum quòd, & aut: sic, Opinor quòd pater aut mortuus est, aut grauius ægrotat. Quod præceptum est de An, hoc quoq; sit de Ne, quæ plerūq; una solāq; & semper in parte prima collocatur: ut, bonus ne uir est, an malus? Aliquando cum sociis, sed id sæpius apud poetas: ut Verg. in primo libro Aeneid.

Qui teneant (nam inculta uidet) homines ne, frater ne,

Querere constituit, socijsq; exacta referre.

Sæpe hoc modo, Illuc eam, nec ne, ignoro. hoc est dubitatiuè. Interrogatiuè quoq;: ut pro Flacco Cicero, Vtrum uultis prætori Flacco licuisse nec ne? id est, licuisse an non? Quidam superuacue addunt alterum an: sic, nescio an bene faciam nec ne. Atque ut ostendi quosdam errare in aut, non uidentes in quo differat ab an, ita quidam faciunt in uel, putantes poni pro an: id est, interrogatiuè, uel dubitatiuè, siue ignoratiuè: ut, istud est aurum, uel orichalcum? nescio sit aurum, uel orichalcum: imò scis, quòd est aurum, uel orichalcum. Et neuter uestrum dubitat, quòd uel hoc, uel illud est: sed nescitis an hoc, an illud sit. Ideoq; & tu interroga, aurum ne sit, an orichalcum: & tu responde, quòd nescis an sit hoc, an illud. illud autem, quod est apud Quintilianum: Querendumq; arbitrantur, iustum ne sit sacrilegiū appellari, quod obijciatur, uel furtum, uel amentiam: potest quibusdam mouere dubitationem, quasi in re dubia loquamur per uel, atque ideo ipsum misceamus cum ne, siue an. In quo minime dubitandum nobis est. Talis enim ibi locutio est: Querendumq; arbitrantur, iustum ne sit appellari aliquid nomine sacrilegi, an non: uel iustum sit aliquid appellari furtum, an non: uel, aliquid sit iustum appellari amentiam, an non. Vc. magis accedit ad uel, quàm ad an: ut duobus, tribusue mensibus: id est, duobus, uel tribus mensibus. Raroq; reperitur geminatum, nisi adiuncta sit: ut, siue hoc, siue illud: aut adiuncta ne, pro ut non: apud eundem, Cauendum etiam, ne ue sit maior transla-

tio.

tio, quàm oporteat, ne'ue (quod sæpe accidit) minor, ne'ue disti-
 De Oratore. milis. Cicero: Ita iungētis, ut ne'ue asserere concurrant, ne'ue na-
 stius diducantur. Lucanus sine compositione aliqua:

Lib. 1.
 Nec quenquam iam ferre potest Caesar'ue priorem,
 Pompeius'ue parē. — id est, non potest iam, aut Caesar supe-
 riorē ferre, aut Pompeius parem. An & ne, cōiungi solent pro
 an, quod magis poëticum est: ut apud æmulos Vergiliū,

Dic mihi Damoeta, cuium pecus, an'ne Latinum? illud Cice-
 ronis multi ita legūt: Quo mihi etiam indignius uidetur obtre-
 ctatum esse, Gabinio dicam, an'ne Pompeio, an'ne utriq; id
 quod est uerius. Sine interrogatione durum uidetur: ut Verg.

Georg. 1.
 — Vrbes'ne inuisere Caesar,
 An Deus immensi uenias maris, ac tua nautæ, &c.
 An'ne nouum tardis sydus te mensibus addas?

Ideo dixi durum, quia per interrogationem quiddam urgētius,
 & instantius est in hac geminatione an'ne, quàm in illa simpli-

Ver. eclog. 2. citate an, quod hic non fit, ut ex alijs compositis elucebit:

Non'ne fuit satius tristes Amaryllidis iras,
 Atq; superba pati fastidia? non'ne Menalcam?

Verg. 3. eclog.
 Non'ne ego te uidi Damonis (peffime) caprum
 Excipere insidijs? —

In hac interrogatione non id agitur, ut respondeas nescienti,
 sed cogaris assentiri scienti. Nec alia uis orationis est, quàm si
 diceres an non, quod magis urget, quàm solum nō, licet & hoc
 solum pro illo composito accipi soleat. Alia composita (si mo-
 dō composita sunt) hæc sunt: Ita'ne: ergo'ne: quæ interrogando
 responsionem non poscunt, sed assensum extorquent,

De Nedum, & non solum, Non modō, & Non
 tantum.

CAP. XVIII.

NEdum, duobus modis periti uti solent, Vno modo cum
 Nutranq; sententiam eodem claudimus uerbo: altero, quum
 suum utriq; sententiæ uerbum damus. Primo modo sic: Funde-

rcm

derem pro te sanguinem, nedum pecuniam. Secundo sic: Funderem pro te sanguinē, nedum pecuniam tibi crederem, & hoc affirmatiuē. Negatiuē sic: Non perderem pro te obolum, nedū sanguinem. Item, Non crederem tibi obolum, nedū pro te funderem sanguinē. Atq; in affirmādo, id quod plus est, maiorisq; momenti in prima parte est ponendum: in negādo, id quod minus. Plus est, & magis momentosum, fundere sanguinē, quā pecuniam: & minus est, & leuius, perdere, aut credere obolum, quā perdere, aut fundere sanguinē. Imperiti uerò hāc dictionem accipiūt pro non solum, sic dicētes: Nedum laborē pro te suscipere, sed etiā mortem. quod sic dicendū erat, Mortem pro te susciperem, nedum laborē. Aut per nō solum (nam cōtrarius modus est per non solum, & non modò, ei qui est per nedū) sic, ne priora exempla cōmutemus: Non solum pecuniā pro te funderem, sed etiā sanguinem. Item, non modò pecuniam tibi crederem, uerum etiā sanguinē pro te funderem. hoc affirmatiuē. Rursus negatiuē, Non modò pro te sanguinē non perdere, sed nec pecuniā. Item, non tantum pro te sanguinem non fundere, uerum ne obolum quidem tibi crederem. Hæc igitur differentia est inter nedum, & non solum, siue non modò, siue non tantum. Aliquando tamen reperimus hoc posterius penè pro nedū accipi. Cicero in lib. de Offic. 111. Huic igitur uiro bono, quem Fimbria etiam, non modò Socrates nouerat, nullo modo uideri potest quicquam esse utile, quod non sit honestū. Possemus dicere hic pro, non modò Socrates nouerat, nedum Socrates: sed nedum auget, prepolletq; alteri parti, cui adiungitur: nō modò autem æquiparat. Ideoq; puto Ciceronē uoluisse æquare Fimbriam Romanū Socrati Græco, dixisseq; illud nō modò, sicut in quibusdam alijs exemplis: ut in ijsdem Officijs, Ad quod est adhibenda actio quadam, non solum mentis agitatio. Et pro Plancio: Plura ne dicam, tuæ me lacrymæ impediunt, uestreq; iudices, non solum meæ. Hic non ausim pro non solum, dicere nedū.

h

De

De Nisi.

CAP. XIX.

Nisi, quoties principium sententiæ est, indicatiuum desiderat, aliàs etiam subiunctiuum. Cicero pro Milone: Nisi fortè putamus dementem P. Scipionem Africanum fuisse, qui quum per seditionem à C. Carbone interrogaretur, quid de Tiberij Gracchi morte sentiret, respondit, iure sibi cæsum uideri. Et Quintilianus: Nisi fortè imperatorem quis idoneum credit in prælijs quidem strenuum, et fortem, et omnium quæ pugna poscit artificem, sed neq; delectus agere, nec copias contrahere, atq; instruere, nec prospicere commeatus, nec locum capere castris scientem. Præter principia autem sententiarum, sic: Vapulabis, nisi caues: uel, nisi caueas. In illo superiore, nisi adest uerbum principale, hic non adest.

De coniunctione Quodd.

CAP. XX.

Quod scribas gaudeo: et, quod scribis gaudeo: utroq; modo dicitur. Volo quod scribas: non autem, quod scribis. Illius superioris hæc similia sunt, credo, opinor, puto, letor, uoluptatem capio, et reliqua. Huius posterioris hæc, mando, iubeo, impero, exigo, postulo, et reliqua. In illo tamen superiore cauendum est, ne diuersorum modorum uerba copulemus: quale foret illud Terentij, quod nonnulli sic legunt: An quod uiam ignorant, an quod iter perferre nequeant? Cum sit dicendum aut sic: An quod uiam ignorèt, an quod iter perferre nequeant? aut sic, An quod uiam ignorât, an quod iter perferre nequeût? Cui simile illud aliud est apud eundem: -Nihil quum est, nihil desit tamen. quum sit potius legendum desit, non desit, ut bonis autoribus placet. Et in proœmio Ciceronis ad Herennium sic quidam legunt: Et si negotijs familiaribus impediti, uix satis otium studio suppeditare possimus, et id ipsum quod datur otij, libentius in philosophia consumere consueuimus. quum sit potius legendum possumus, ut modi cõcordent, qui copula media coniunguntur: quanquàm et sonus ipse, utpote in cursu medio periodi,

Terent. in Eunucho, act. 2.
scæ. 2.

periodi, conuenientior est in possumus, quàm in posimus. Est etiam alia causa, cur hoc non liceat, quam modò subiungam.

De Etsi, Quanquàm, Quamuis, & Licet. CAP. XXI.

ETsi, quanquàm, quamuis, licet, eiusdè significationis sunt, aliquid in utendo discriminis habentia. Nam maior quædam dignitas data est primis duobus, quæ semper adsciscunt sibi indicatiuum duntaxat, in principio statim orationum, epistolarum, librorum. Alia duo in hoc loco, rarè in cæteris, omnia indifferenter. Cicero in oratione pro Milone: Etsi uereor iudices. Et in epistola ad Atticum: Etsi nihil noui afferebatur. Et in opere ad Herennium: Etsi negotijs familiaribus impediti nix In prin. satis otium studio suppeditare possumus, et id ipsum quod datur otij libentius in philosophia cõsumere consueuimus. Quintilianus in declamatione de corpore proiecto: Etsi iudices in Declam. 6, hac asperissima conditione fragilizatis humanæ, in qua nemo prope mortalium impune uiuit, hæc omnibus natura est, ut sua cuiq; calamitas præcipue misera, atque intoleranda uideatur. Cicero pro lege Manilia: Quanquàm frequens conspectus uester mihi multo iucundissimus, hic autem locus ad dicendū amplissimus, ad agendum ornatissimus est uisus Quirites. Idem de Officijs: Quanquàm te Marce fili annum iam audientem Cræ In prin. tippum, idq; Athenis, abundare oportet præceptis, institutisq; philosophiæ. Lactantius tamen secundum librum de Institutione sic incipit: Quanquàm libro primo religiones deorum falsas esse monstrauerim. Alia duo magis postulant subiunctiuum, nonnunquam tamen et indicatiuum, ut dixi. Vt apud Horatium sic quædam epistola incipit:

Quamuis Scæna satis per te tibi consulis, et scis.

Epist. 18. li. 1.

Et apud Quintilianum declamatio: Quamuis iudices in tanta Declam. 3, malorum continuatione iam poteram nihil ex accidentiū meorum nouitate mirari. In alijs partibus, quam in principijs parè omnia hæc locum sortiuntur. Habent et hoc differentie duo

h 2 priora

priora à duobus posterioribus, quòd illa aliquando eodem modo, quem de nisi ostendimus, à nullo dependent. Cicero pro Marcello: Quid enim est omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum? quod quum uenit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est, quia nulla est futura: quanquàm iste tuus animus nunquàm his angustijs, quas natura dedit nobis ad uiuendum, contentus fuit, semperq; immortalitatis amore flagrauit. Nec uerò hæc tua uita dicenda est, quæ corpore, & spiritu contineatur. Hoc fit acrius per interrogationem, ac sublimius: ut (ne si alia exempla asseram, longior sim) si dicamus hoc idem sic: Quanquam quis ignorat istum tuum animum nunquàm his angustijs, quas natura ad uiuendum nobis dedit, fuisse contentum, semperq; immortalitatis amore flagrasse? De etsi, siue tametsi (idem enim sunt) & apud eundem, & apud alios rependienda relinquimus exempla huiusmodi, licet pauciora. Vnum Epist. ult. li. 3. ex Plinio satis sit, ad Cornelium Priscum: Dedit enim mihi quātum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset: tametsi quid homini dari potest maius, quàm gloria, laus, & æternitas? Hic non possis ponere licet, & quamuis.

De Cum, & Tum.

CAP. XXI.

Cum, & Tum indicatiuum serè postulant. Est autem in Cum quiddam minus, in tum quiddam maius. Et hoc duobus modis, ut aut generale aliquid præcedat, speciale sequatur: aut ambo sint specialia. Primo modo sic, ut apud Quintilianum: Quod cum omnibus confitendum est, tum nobis præcipue, qui rationem dicendi à bono uiro non separamus. id est, omnibus multum, mihi uerò maximè. Altero modo apud eundem: Quod opus Marcelle Victori tibi dicamus: quæ cum amicissimum nobis, tum eximio literarum amore flagrantem, dignissimum hoc mutue inter nos charitatis pignore iudicabamus. id est, multum propter amorem tuum in nos, plus tamen propter amorem in literas. Vix aliter reperiās, quale est Ciceronis

In præfatione
libri primi.

ronis in Verrem actione prima: Factum est, uti cum summum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. Sed hoc loco adiectiua sunt, quæ distinguant illud plus, et illud minus. In cæteris locis ferè adiectiua non adhibentur, qualia nunc sunt summum, et nonnullum. Rarò autem alius modus quam indicatiuus conuenit, quale fuit proximum exemplum. Idem Quintilianus in secundo: Quid autem est ex his, de quibus supra dixi, quod non cum in alia, quæ sunt rhetorum propria, tum certè in istud iudiciale causæ genus incidat? Cicero ad Curionem: Epist. lib. 1. Graui teste priuatus sum amoris summi erga te mei, patre tuo clarissimo uiro, qui cum suis uirtutibus, tum uerò te filio superasset omnium fortunas, si ei cõtigisset, ut te antè uideret, quam uita decederet. Nunquam hoc fit nisi sub uno uerbo: quod si quando sub duobus fieret, nunquam tamen in diuersis uerborum modis, diuersis ue temporibus, ut fecit Boëthius in principio tertij (ut reor) de dialectica libri: Cum in omnibus philosophiæ disciplinis ediscendis, atq; tractandis, summum in uita positum solamen existimem, tum iucundius, et ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono. Nisi fortè putamus hoc eodem modo pro Deiotaro incepisse Ciceronem: Cum in omnibus causis grauioribus, C. Cæsar, initio dicendi commoueri soleam uehementius, quam uel usus, uel ætas mea uidetur postulare, tum in hac ita me multa perturbant. Tamen dicitur, non tum. Respondet enim ad illud cum, pro quamuis: ut alio idem in loco: Satis ne constanter facere uideamur, qui cum præcipi nihil posse dicamus, tamen et alijs de rebus differere soleamus, et in hoc ipso tempore præcepta officij prosequamur? Cum scilicet pro quamuis: aut si scribitur Tum, non Tamen, scribendum etiam erit soleo, non soleam: quale est illud in proœmio quarti libri Tusculanarum questionum: Cum multis locis nostrorum hominum ingenia,

uirtutesq; Brute solco mirari, tum maxime in his studijs, quæ serò admodum expetita in hanc ciuitatem è Græcia transtulerunt. Idem autor opus de Natura deorum sic inchoat, quod quidam deprauare solent, dicentes sint, pro sunt: Cum mulieres in philosophia nequaquam satis adhuc explicatæ sunt, tum perdifficilis Brute (quod tu minimè ignoras) quæstio est de natura deorum. Priscianus quoque uix grammaticè locutus est in proœmio magni operis, & quidem in prima dictione, atque adeò in prima syllaba, dicens: Cum omnis eloquentiæ doctrinam, & omne studiorum genus sapientiæ luce præfulgens à Græcorum fontibus deriuatum, Latinos proprio sermone inuenio celebrasse. & cætera, quæ tanta sunt præcedentia uerbum principale, ut non modò Demosthenes, qui contenta uoce, & uno spiritu complures uersus pronuntiabat, aut Hercules, qui sine respiratione unum stadium decurrebat, sed ne Nouellus quidem Torquatus Mediolanensis, qui uno spiritu tres uini congios siccabat, posset illam sententiam, atque periodum una uocis contentione pronuntiare. Tandem uerbum principale subiungit: Conatus sum pro uiribus rem arduam quidem, sed officio professionis non indebitam supra nominatorum uirorum præcepta, quæ congrua sunt mihi uisa, in Latinum transferre sermonem. Cum inueniam, erat dicendum: aut, quoniam inuenio. Sed ad Tum reuertamur, quod sæpe sine Cum ponitur geminatum, triplicatum, & in quamuis longum multiplicatum. Sed quantum ego sentio, in rebus paribus: ut Quintil. Nec indignetur Herodotus æquari sibi Titum Liuium, tum in narrando miræ iucunditatis, clarissimiq; candoris, tum in concionibus, supra quam enarrari potest, eloquentem, ita dicuntur omnia tum rebus, tum personis accommodata. Taceo de eo modo quando accipitur pro aliquando: ut, tum hoc, tum illud dicat: id est, aliquando hoc, aliquando illud: uel, modò hoc, modò illud.

Lib. 10. cap. 1.

De

De Quidem.

CAP. XXIII.

Quidem, duobus, tribus uel modis accipi solet. Vno modo ad distinguendas res, quod apud Græcos penè nimis fit sepe: ut, unus quidem sic, alius autem sic. Ego quidem Romæ sum, tu uerò Athenis, frater autem Alexandriæ. Altero autem quasi per exceptionem illius quod affirmes: ut apud Marcum Fab. Torquebis quidem filium, sed fatebitur mater. Ad eò ut apud hunc, & M. Tullium, nunquam coniungantur Quidem, & Ille, quin huiusmodi sequatur exceptio: ut de Offic. lib. 111. Ab optimis illis quidem uiris, sed non satis eruditis. Et de Amicitia: Qui autem in uirtute summum bonum ponunt, præclare illi quidem: sed hæc ipsa uirtus amicitiam & gignit, & continet. Dicendum erat, præclare hi quidem, ut in pronomini-
 bus ostendimus, potius quàm illis: sed hoc fecit, ut Ille coniungere-
 tur cum Quidem. In superiore modo tantum duabus comitibus Quidem uti potest, quæ sunt Verò, & Autem: in hoc secundo pluribus potest præter has duas, uerum, ueruntamen, at, sed, cæ-
 terum, tamen, attamen, sed tamen. Atque in hoc secundo modo ipsum Quidem alternatim poni potest, nunc in laudem, nunc in uituperationem: atq; id aut à uituperatione incipiendo, & fini-
 endo in laudem: aut incipiendo à laude, & fini-
 endo in uitu-
 perationem: ut, tu lentus quidem es, & piger, sed tamen fidelis. Rursus, tu quidem fidelis es, sed tamen lentus, & piger. Tertio modo, quo plenus est etiam sermo uulgaris, nullo Autem, aut Verò, aut Sed, alia uel coniunctione simili sequente, sicut & hæc ipsæ nonnunquam sine Quidem sunt. Cic. At enim nemo (quod quidem magis credo) aut si quisquam est, ille sapiens fuit.

De Verò, Autem, Porro.

CAP. XXIII.

Verò, & Autē, idem significant, & eodē in loco poni pos-
 sunt antecedente utiq; aliqua dictione: nunquam enim ab his sententia incipit. Collocantur autem frequenter, ut nus-
 quam referantur, sed tantum distinguant sententiā à sententia,

h 4

ut mea

ut mea ipsius uerba declarant, ubi sum usus modò Autem. Habent tamen aliquando nescio quid differentie in utendo. Cur nanq; non dicimus, neq; autem; sicut, neq; uerò? ut Quint. Neq; uerò me Lacedamonij, neque Athenienses magis mouerunt, quàm populus Romanus, apud què summa semper oratoribus dignitas fuit. Item, Tum propter hoc, tum uerò propter illud: non autem, tum propter hoc, tum autem propter illud. Contrà, non dicimus non uerò, sicut non autem: ut, sum tibi amicus, non autem assentator. Muta illud aduerbium, & habebit locum uerò: sic, Sum tibi amicus, assentator uerò non. uel, assentator autem non. & in quibusdam similibus. Incipimus enim maiora quædam capita per Verò, potius quàm per Autem. Vergilius Iunonem cum Venere sic loqui incipientem fecit:

Aeneid. 4. Egregiam uerò laudem, & spolia ampla refertis.

Tuq; puerq; tuus.

Epist. 6. lib. 4. Et ad Seruium Sulpitium scribens Cicero ita epistolam incipit: Ego uerò Serui uellem (ut ais) in meo dolore affuisses. Præterea non ita dicas, agè autem, sanè autem, iam autem, enim autem, at autem: ut agè uerò, sanè uerò, iam uerò, enim uerò, at uerò. Atq; ut in quibusdam locis hæc duo, & cætera similia: me prius enumerata habent gratiam, si ponantur, ita in quibusdam non habent: quale est, quum idem uerbum repetitur, hoc modo, Quintil. Pro patre mori possum, coram patre non possum. non rectè dicas coram patre autem non possum, nisi reticeas uerbū: sic, coram patre autem non. Atq; hic sequitur negatio, aliquando autem antecedit. Cicer. Tu cum principem senatorem auunculum domi habeas, ad eum non refers: ad eos refers, qui suam domum non habent, tuam exhauriunt. Quare non de eo modo intelligitur, quoties uerbum sine contrarietate repetitur: ut idem, Tribues his temporibus quantum poteris, poteris autem quantum uoles. Neq; quoties aliquid prælongum est, aut non nihil inmutatur: ut idem in Verrem, Non enim, inquit, illud peto,

Cic. In peroratione Officium.

peto, quod soleo, quam uehementius contendere impetrare, ut reus absoluator non peto, sed ut potius ab hoc, quam ab illo accusetur, id peto. Et in Philip. Ego autem ueteranos tueri debeo, sed eos quibus sanitas est, certe timere non debeo. Tale non fuit Lactantij, qui ait: Sed (ut dixi) uenia concedi potest impetraris, et qui sapientes se non fatentur: his uero non potest, qui sapientiam professi, stultitiam potius exhibeant. Ego dixissem, His non potest. Poeta hoc non seruant. Vergilius,

Lib. 1. cap. 2.

Non erit auxilio nobis Actolus, et Arpi?

Aeneid. 1. 1.

At Mesapus erit. —

Ouidius:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses.

Lib. 1. de Arte.

Porro, licet eiusdem significationis sit, cuius Verò, et Autem: tamen (ut puto) pro illis ponere non possumus: nonnunquam tamen eundem locum sortitur, ut agere uero, agere porro: sed illud nunquam in fronte sententiae collocatur, hoc autem saepius: ut Quint. Porro qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam. Per illa diceremus, qui uero, uel qui autem confessum defendit. Apud quosdam, et praesertim poetas, uolunt significare longe, certe, postea, ultra: ideoque saepe non in principio sententiae, sed in medio inuenitur.

De Siquidem.

CAP. XXV.

Siquidem, ex si, et quidem, compositum uidetur: sed cur nec primam syllabam longam habet, cum si, longa sit, nec significationem alicuius harum, unde componi dicitur, dictionum? Est enim siquidem, idem quod nam: ut apud Quintil. Atque natura ipsa uidetur ad tolerandos facilius labores musicam uelut maneri nobis dedisse: siquidem et remigem cantus hortatur. Et Ciceronem: Confiteor eos nisi liberatores populi Romani, conseruatoresque Reipublicae fuerunt, plus quam sicarios, plus etiam quam parricidas esse: siquidem est atrocius patriae parentem, quam suum occidere. Nonnulli non inter noscunt, quando siquidem est una dictio, quando duplex: quod inter noscere facile est:

Lib. 1. cap. 17.

h 3 ut

ut apud eosdem ambos: Priorem libro quarto: Quare illud stultissime præcipitur, quod defendi non potest: silentio siquidem dissimulandum est illud, de quo iudex pronuntiaturus est. At si extra causam sit adductum, et cetera. Posteriorem pro Milone: Deinde profectus est per id temporis, quum iam Clodius (si quidem eo die Romam uenturus erat) redire potuisset. Et pro Flacco: O morem præclarum, disciplinamq, quam à maioribus accepimus, si quidem teneremus, sed nescio quo pacto iam de manibus elabitur. In hoc tamen significato apud Ovidium reperitur libro quarto Fastorum prima syllaba breui, tanquam sit dictio composita:

Sed si fortè tibi non est mutabile pectus,
Statq; semel iuncti rumpere uincla tori:
Hoc quoq; tentemus, si quidem ieiuna remansit:
Sin minus, inferni coniugis uxor erit.

Idem libro tertio sine titulo:

Quæ mihi uentura est, si quidem uentura senectus,
Quum desit numeris ipsa iuuenta suis.

In altero significato apud Lucanum libro quarto:

Hoc si quidem solo ciuilis crimine belli
Dux causæ melioris eris.—

De Sin.

C A P. XXVI.

Si in pro si, nunquam in prima parte collocatur, sed in secunda, ubi ferè duorum est oppositio, atq; hoc siue uocali sequente, siue consonante. Terent. Si illum relinquo, eius uitæ timeo: sin opitulator, huius minas. Et alibi: — Si hoc celetur, in metu: sin patefit, in probro siem. Nonnunquam sin unum reperitur, sed quod secūdi loci uicem obtineat: ut Sallustius, Imperat, ut pretio, sicuti multa cōfecerat, insidiatores Masinissæ paret, ac maxime occultè: sin id parum procedat, quouis modo Numidam interficiat. id est, si potest, occultè: sin non potest, utcūq;. Quorundam tamen usus est, ut dicant, sin autem, pro eo quod est, si non,

Quidam hic
haud postremè
inter literatos
notæ ueram le-
ctionē esse uo-
lunt, Si qua est
uent. senec.

In Andr. act. 1.
sce. 3.

In Phormione
act. 5. sce. 4.

In bel. Jug.

non, quasi in *sin*, aut in *autem*, sit negatio. Mirarerq; de uulgo, nisi id apud quosdam præstanteis uiros reperirem. Quale est illud in Apocalypsi: *Sin autem*, ueniā tibi citò, et mouebo cādē labrum tuum. Quum præsertim paulò post dicatur, *Si quo minus*, ueniā. Ego uerò in utroq; dixisse *sin minus*: uel, *sin aliter*. Et in Euāgelio: *Si ibi fuerit filius pacis*, requiescet super illum pax uestra: *sin autē*, ad uos reuertetur. Et alibi, *Si quidem fecerit fructū*: *sin autē*, succides illā. In quibus omnibus Græcè negatio adest. Seruius uult nōnūquā si accipi pro siquidē: ut ibi,

—Tua si tibi *Mænala curæ*. quod mihi minime placet.

Georg. 11.

De Quippe, Vtpote, Profectò, Vtiq;, Nempe,

Nimirum, Sanè, Certè.

CAP. XXVII.

Q Vippe, et utpote, profectò, et utiq;, nempe, et nimirū, sanè, et certè, uel certò, similia sunt quidem in significatione, quā illud quod modò dixi (de siquidem loquor) sed ad hoc ipsum proximè accedunt præsertim duo, quippe, et utpote: quæ licet uulgò accipiātur pro certè, cui non omnino equidem repugno, tamen malim accipere pro causatiuis: ut Quintilianus, Falsa enim est querela, paucissimis hominibus uim percipiendi quæ tradantur, esse concessam, plerosq; uerò laborem, ac tempora tarditate ingenij perdere: Nam contrā, plures reparias, et faciles in excogitando, et ad discendum promptos. Quippe id est homini naturale. Ac sicut aues ad uolatum, equi ad cursum, ad seuitiam feræ gignuntur: ita propria nobis est mentis agitatio, atq; solertia, unde origo animi cœlestis creditur. Atq; licet huiusmodi dictiones eodē tendant, tamen usu dissident, et quasi diuerso itinere ad idem perueniunt. Vt enim pro quippe hoc in loco rectè dicā siquidem, uel nam, aut nāq;, uel enim, aliqua dictione antecedit, ad hunc modum, Id enim est homini naturale: ita rarius per Quoniam, quæ coniunctio habet alium suum usum, qui nulli horum alteri concedatur: ut in hoc Tulliano exemplo, Quoniam utriusque consilij causam

Lib. 1. cap. 1.

Philip. 1.

P.C.

P.C. probatam uobis esse confido, prius quàm de republica dicere incipio, pauca loquar de hesternâ M. Antonij iniuria. Hoc idem per quippe sic dicam: Prius quàm de republica dicere incipio P.C. pauca loquar de hesternâ M. Antonij iniuria: quippe probatam uobis esse confido causam utriusque consilij. Vel, quippe quum probatam uobis esse confidam. Vel, quippe qui probatam uobis esse confido, uel confidam. Huic similitimum est utpote, præterquam primo modo. Non enim habet suum uerbū: quale foret, utpote id est homini naturale. In cæteris omnibus usum eundem habet. Plinius de Naturali historia: Utpote quum quidam annuo, et biennij spatio durauerit. Cic. ad Atticum: Me in cōmoda ualetudo, qua iam emergerā, utpote quum sine febris laborassem, tenuit. Idem ad eundem: Ea nos (utpote qui nihil contemnere solemus) non pertimescebamus. Et in Pl. i lippicis: L. quidem frater eius, utpote qui peregrè depugnauit, familiam ducit. Sallustius in Catilinario: Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam sequeretur. Hic subiunctiuo, ille indicatiuo usus est. Nonnunquam sine cum, et sine relatiuo reperitur, et nescio an frequentius, cuiusmodi esset hoc: Antonius aberat à bello, utpote æger, ac iacens in lecto. In qua forma etiam reperitur quippe: ut Quintil. Si alienum, et ignotum, tamen quæ communis omnium mortaliū, quippe sub uno parente naturæ cognatio est, hominem cibo fortè iuissimæ pœna dignum: uiderer seruasse perituram animam. Titus Liuius libro tertio: Notam iudici fabulam petitor, quippe apud ipsum autorem argumenti peragit. Profectò autem, et utiq, sine dubio affirmāt: sed hoc secundum nunquam, aut ferè nunquam apud Cic. apud posteriores frequēter: ut Quintil. Sed solent huiusmodi negotiatores aliquid proprium, ac priuatum stipulari, utiq, quum alienam rem uendunt. Quod non ita solet ad responsionem adhiberi, ut illud alterum: ut Cicero, Quis hæc renūtiat? is profectò, qui interfuit. Licet

Licet idem facere per certè: ut idem, Tantam solitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certè in nullo. Et per nimirum: ut Quintil. Demus id quod nullo modo fieri potest, idem ingenij, studij, doctrinæ, pessimo atq; optimo uiro, uter melior dicetur orator? nimirum qui homo quoq; melior. Sed usitatũ omnium maxime est nempe: ut Cic. Apud quem hæc dico? nempe apud eum, qui quum hæc sciret, me tamẽ antequam uidit, Reip. tradidit. Nonnunquam sine interrogatione. Horatius enim quandam satyram sic inchoat: Nempe incomposito dixi pede currere uersus Lucilli. — Et Persius: Nẽpe hoc assidue, — dixit. Quintil. quoq; inquit: Nempe enim in hoc plurimũ laboris exhausimus, ut rhetoricen ostenderemus bene dicendi scientiã, & utilem, & artem, & uirtutem esse. Sanè tum affirmatiuè sumitur: ut, ita sanè, sanè uerò. Tum proualde: ut, homo sanè nobilis. Interdum cum superlatiuo: ut Sueton. de uita Caesaris: Bellum sanè difficilimum gessit. Tum permissiue, quoties aliquid aduersario tribuimus: ut, sit sanè ut ais. Vt Quintil. Tulcrit sanè filius noster meritò pœnas, dederit spiritum supplicio: nihil de preterito loquamur. quasi esto, ita sit ut uis. Certè modò affirmat, modò pro saltẽ accipitur: ut, non potero tangere? certè potero uidere. uel, at certè. Ideo dixi quòd pro saltẽ accipitur, quòd hanc eandem sententiam nihil differre putato ab ea, quæ est, non potero tangere? saltẽ: uel, at saltẽ potero uidere. Adiungitur autem illud at, quo modo iungitur sed, cũ tamen, licet alterum eorum sufficeret. Significat enim nonnunquam at, idem quod saltẽ, ut in illo Vergiliano: At Mæapus erit. Certè coniuncta cum coniunctione &, semper affirmat: ut Cic. Et certè contra Cæsarẽ est ingressus armatus. Apud Quintil. Et sanè, frequenter: ut libro primo: Et sanè quis concipiat uel declamantis habitum, uel orantis uocem, incessum, pronuntiationem, illum deniq; animi, & corporis motum? Certè coniuncta cum scio, similibusq; uerbis solet mutare e in o, ut certò scio:

Saty. 10. lib. 1.
Saty. 3.

Cap. 35.

Aeneid. 11.

scio : sicut dicimus manifestò scio : pro manifestè: apertò , pro apertè: liquidò, pro liquidè: tutò, pro tutè: & similia.

De Vt.

CAP. XXVIII.

VT, pro quippe, siue pro utpote accipitur, sequente relati-
uo. Vt Quintil. Quū me, ut cuius (interiecto mari) nō for-
tunam quisq; nosse, non natales, non patrem poterat, una tamē
res faceret apud quosdā miserabilē, quod uidebar iniquē com-
paratus. Et alibi: iam illud diximus, quātò plus nitoris, & cul-
tus demonstratiue materiæ, ut ad delectationem audientū com-
posita, quàm quæ sunt in actu, & cōtentione suasoriæ iudicia-
lesq; permittant. Vbi est ut, licet ponere quippe, uel utpote.

Lib. 10. cap. 1.
In eo. 11. & cap.

Quintil. Vt, frequenter utitur: Vtpote, autem rarò. Et alibi:
Nec ignoro igitur, quos transeo, nec utiq; damno, ut qui dixe-
rim esse in omnibus utilitatis aliquid. Et alibi: Theopompus his
proximus, ut in historia prædictis minor, ita oratori magis si-
milis, ut qui antequàm est ad hoc opus sollicitatus, diu fuerat o-
rator. Aliquādo accipitur quasi pro secundum: ut Cicero, Qui
sermo, quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, scientia iuris,
augurij, multæ etiā ut in homine Romano literæ id est, secun-
dum id quod solent scire Romani. Et alibi: Posteaq; Clis-
tēnem multum ut temporibus illis ualuisse dicēdo id est, secundū illo-

Cice. de Sene-
æute.

De clar. orato-
ribus.

Ibidem.

rum temporum eloquentiā. Et iterum: Deniq; hūc proximo se-
culo Themistocles insecutus est, ut apud nos per antiquus, ut
temporibus illis nō ita sanè uetus. Et iterum atq; iterum in eo-
dem Bruto: Fuit, ut temporibus illis, luculētus: erat cū literis
Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, eruditus. Erat
etiā in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus,
quorū utriusq; orationes sunt, ut Asiatico genere, laudabiles.

Quibus cū literis iungūtur Ab, & Abs. CAP. XXIX.

AB, cum duabus liquidis, & cum i, quando fit consonans,
adiungi solet: ut, ab lege, ab legatis, ab literis, ab rege, ab
rogo, ab re, ab Ioue. Abs uerò cum t, ut abs te, abs Tito: inter-
dum

dam vero cum q, ut Terētiū: Abs quīvis homine, cū opus est, In Adelph. act. 2. scē. 3.
beneficium accipere, gaudeas.

De Continuo, Protinus, Statim. CAP. XXX.

Continuo, protinus, statim, quid significant, notum est: quibus addita negatione, significatio fit qualis non ideo: ut de Oratore Cic. Ac si illæ seditiones saluti huic civitati fuissent, nō Lib. 3.
cōtinuo si quis motus populi factus esset, id C. Norbano in nefario crimine, & fraude capitali esset ponendum. Quintil. Non Lib. 10. cap. 1.
autē ut quicquid præcipue necessariū est, sic ad efficiendū oratorem maximi protinus erit momenti. Et iterū: Neq; id statim Ibidem.
legenti persuasum sit, omnia quæ omnes autores dixerūt, utiq; esse perfectā. Eandē uim obtinet interrogatio, quam negatio: ut idem, Continuo ne si ille stultē cogitauit, nobis quoq; stultē dicendū est? id est, num ideo? Cuius significationis mutatæ hæc causa est, quod non planē recessum est à prima illa eius, & naturali: quasi dicatur, num? aut, nō propter hanc solā, & se primò offerentem rationem. Seruius non est usus hac re eleganter in ea parte, ubi abest negatio: nō quia mulier, statim & ancilla: si autem ancilla, statim & mulier est. Tollendum enim erat postgrius statim. Protinus (ut interpretor) pro simul, siue etiā aliquando accipitur: ut Verg. — Quin protinus omnē Perlege = Aeneid. 6.
rent. — Quint. Traxerat ex firmitate mētis magnā protinus & in membra constantiam. Etenim quod statim fit, quasi simul fit.

De Tantum abest, Tantumq; non. CAP. XXXI.

Tantum abest, aut unum ut, post se habet, aut duplex. Vnū sic: Cic. de Officijs: Tantum abest ab officio, ut nihil officio magis possit esse contrarium. Idem pro Marcello: Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta nondū quæ cogitas, ieceris. Duplex sic: Idem pro lege Manilia: Tantum abest ut aliquam bonam gratiam quæsisse mihi uidear, ut multas etiā simultates, partim occultas, partim apertas subeundas mihi esse intelligam. Quem modum loquēdi à Græcis mutuati

tuati sumus. Hos autem duos, quos attigi modos, idem significare ex hoc liquebit, quod alterum in alterum cōvertere licet: sic, Tantum abest, ut officiū sit, ut nihil officio magis possit esse contrarium. Item, Tantum abes ut maxima opera perferas, ut fundamenta nondum, quæ cogitas, ieceris. Rursus, Tantum absum à cōparatione alicuius bonæ gratiæ, ut multas etiā similitates, & cetera. Quin quò planius huiusmodi orationis sensus patefiat, resoluamus per non solum: ut, Non solum aliquā gratiam quæsisse non uideor, sed etiā multas, & cetera. Itē, Non modò officium nō est, uerum etiā nihil magis officio potest esse contrariū. Et, Non tantum abes à perfectione maximorū operum, sed fundamenta quoq; nondum, quæ cogitas, iecisti. Potest & in nedum resolui, ut suprà docuimus: sed hoc faciendum legentibus relinquimus. Aliquando Tantum abest, & sine geminatione illa, & sine ablatiuo reperimus, sed perquam rarò: ut

In Bruto. in Callidiū Cic. Tantum abest ut inflammares nostros animos, Declam. 6. somnū isto loco uix tenebamus. Apud Quint. hæc exempla nō inueni, sed tale genus loquendi: Si ultra hostiū affectus, qui cæcos acie sepe tumularunt, ultra tyrannos, ultra latrones, parū habet non sepelire, nisi aliorum quoq; officia præciderit, tantumq; nō petita ex fluctibus aqua restinguit ignē. Et alibi: Hoc triste spectaculum, & tantum non ipsi qui fecerat miserandum. Et iterū: Tantumq; non durum, ac rusticū, & parū meretricijs artibus queratur educatum. Id est, tantum abest ut restinguat ignē: tantum abest ut ipse misceatur: tantum abest ut queratur durum, ac rusticū, ac parum meretricijs artibus educatum. Valerius in primo: Tantum non suis manibus deducit, siue propè adest, uel propè est. Id quod etiam è Græco sumus mutuati.

De Simul, Vnà, Pariter.

C A P. XXXII.

In procem. In-
stit. orator.

Simul geminatum nō memini me reperisse apud Ciceronem, Sapud posteriores sepe: ut Quintil. Simul ut plenior obsequio demereret amantiſsimos mei, simul ne uulgarem uiam ingressus,

gressus, alienis demum uestigijs insisterem. Vergilius:

Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates. Et iterum: Aeneid. 1.

Accelerat simul Aeneas, simul agmina Troium.

Cicero tamen rarò pro simul dixit unà, in Verrem actione secunda: Vnà & id, quòd facio, probabit: unà & in hac causa profectò neminem præponendum mihi esse existimabit. Simul non geminatum, & Pariter, apud Quintilianum sæpe: ut, Homo fortis simul & sapiens: uel, homo fortis, pariter & sapiens. Rarò cum Et geminatur: ut Horatius,

Aut simul & iucunda, & idonea dicere vita.

De Arte poët.

Cicero pro Roscio: Perditissimi est igitur hominis simul et amicitiam dissolvere, & fallere eum qui laesus non esset, nisi credidisset.

De Nudiustertius, Nudiustertius, Pridie, &

Postridie.

C A P. XXXIII.

Nudiustertius, & nudiustertius, nec ultra progreditur si-
cut biduo, triduo, quadriduo: & binotio, & trinotio,
quadrinotio, & non amplius: nisi putamus sine mēda scriptum
esse in Philipp. Nudiustertius decimus. Plautus (ut solet) licēter
inquit, nudiustertius, quartus, quintus, sextus, septimus, octa-
uus, & adhuc deinceps: ut etiam ad millesimum fuerit processu-
rus. Sed cur quemadmodum habemus biduo, & binotio, non
etiam habemus nudiussecundus? nempe quia adest aliud uocabu-
lum, & quidem magis proprium, quod est, heri. De die autem,
qui praecepsit hesternū, dicimus Nudiustertius: & de superiore
adhuc, Nudiustertius: scilicet nūc die tertio, uel quarto. De se-
quenti, Cras: de huic proximo, Perēdie. Cicero ad Atticum lib.

Epist. 26.

x i 1. Scies igitur cras, ad summum perendie. Vnde dies peren-
 dinus, dies abhinc tertius. Caesar in Commētarijs: Qui, si per te
 liceat, perendino die cum proximis hybernīs cōiuncti, commu-
 nem cum reliquis belli casum sustineāt. Et cōperendinare, dif-
 ferre in longum de die in diem. Pridie, & Postridie similimam
 obtinent significationē ei, cuius sunt heri, & cras. Est enim pri-
 i die,

die, quasi heri, nō tamen præsentis diei: & postridie quasi cras, non præsentis diei, sed cuiusdā alterius, aut præteriti, aut futuri præteriti, sic: Pridie quā intrarem mare, lux serena fuit. Futuri sic: Pridie quā intres patriā, sacrificium facito. id est, die præcedēti, quo aut mare intraſti, aut patriā intrabis. Item, Postridie quā pater mortem obiit, epulum feci. Et, Postridie quā uxorem duxero, nauigandum mihi est. Vel cum genituo sic: Pridie illius diei. & , postridie illius diei, quo aut hæc feci, uel faciam. Vel sine quā, & sine diei, sic: Venit ad me Chremes postridie clamitans. supple illius diei, quo hæc gesta sunt. Et, Cum intraui urbē, audiui hominē pridie receſſiſſe. Dicimus tamen, Quum has literas dabam, erat pridie Calendas Augusti: uel, postridie Nonas: & , hodie est pridie ludorum Circensium: cras erit postridie nundinarum. Refertur enim tale tempus non ad hodiernum crastinumq; diem, sed ad alium quendam, ueluti ad eum, quo hæc literæ legentur. Idcoq; errauit, qui scripsit sic: Quum Romæ domum eius loquendi gratia adissem, orauit me, dicens, Postridie ad me redeas: Dicendum erat, cras: aut sic, postridie ut redirem orauit. Rursus non rectē dixisset sic, cras ut redirem orauit, sed postridie. Atq; ut non dicimus nudiussecundus, ita nec secundo Calendas, secundo Nonas, secūdo Idus: sed pridie Calendas, pridie Nonas, pridie Idus. Item, ut non dicimus nudiusprimus, ita ne primo quidem Calendas, primo Nonas, primo Idus: sed Calendis, Nonis, Idibus, Præterea ex his duobus alterum format ex se denominatiuum, alterū uerò minime. Ex pridie fit pridianus, ex postridie nō fit postridianus, aut in usu nō est: sed pro eo abutimur crastinus, per quod significatur non modo dies sequens hodiernum, sed etiā quemlibet aliū.

Vergilius Georgicorum primo:

Sin uerò ad solem rapidum, lunasq; sequentes
Ordine respicies, nunquā te crastina fallet
Hora, neq; insidijs noctis capiere serena,

Eodem

Eodem quoque modo abutimur hesternus pro pridianus. Terēt.

— Ex iure hesterno panem atrum uorēt. Cicero: Videre uideor ^{In Eunū. act. 5.}
 alios intrantes, alios exeuntes, quosdam ex uino uacillantes, ^{scen. 4.}
 quosdam hesterni è potatione oscitantes. Nō de hesterno die lo-
 quitur, quia (ut sic dicam) ab illo heri non fuerat factum, quum
 hæc dicerentur. Utimur frequētius hoc per abusione, quam illo
 naturali, et proprio, quo et ipso frequēter utimur. Suetonius
 in uita Tiberij: Solennibus ipse cœnis pridiana sepe et semesa ^{Cap. 34.}
 obsonia apposuit. Itē in uita Caij: Marcete adhuc stomacho pri- ^{Cap. 56.}
 diani cibi onere. Bartolus cū leguleis suis accipit postridie, pro
 post tres dies: unde consequens fuit dicere, pridie pro eo quod
 est, prioribus, et proximis diebus. Nam ita uulgo loquūtur, pri-
 die emi domū, quum dicendū sit nuper, de quo nūc differamus.

De Dudum, Nuper, & Pridem, compositisq̃.

C A P. XXXIIII.

Dudum, et Iandudum, de paruo tempore unius horæ, aut
 semihoræ, aut duarum horarum, aut certè breuissimū tem-
 poris: Nuper siue Pridem, et Iampridem, de longiore tempore,
 decē, aut uiginti dierū, aut mensis mensium ue, et nonnunquam
 annorum, pro cōditione materiæ. Item dudū, et nuper, seu pri-
 dem, de re, siue actione, quæ non insistit, sed statim transit. Igu-
 dudum, et iampridem, de re, siue actione, quæ insistit, et immo-
 ratur. Illa præteritum utiq; postulāt, hæc frequentius præsens,
 nonnūquam etiam præteritum. Dudum intraui, et, Iandudū te
 expecto. Id est, hora, aut semihora est. uel duæ, uel tres, uel (ut
 multū) quatuor ex quo intraui, et ex quo te expecto. Sed ipsa
 actio intrandi non insistit, sed statim desinit: secus autem expe-
 ctandi actio. Item, Nuper ex Sicilia redij: et Iampridem ex Si-
 cilia absum: uel, Iampridem ex Sicilia redij: id est, superioribus
 diebus, mensibus ue ex Sicilia redij: et, iam multi dies sunt: uel,
 aliquot menses, ex quo absum ex Sicilia: uel, ex quo ex Sicilia
 redij. hic continuatio intelligitur temporis, illhic minime: hic si

i a gnifi

gnificatur mora, qua in hoc loco immoratus sum: illhic momentum illud applicationis. Ceterum quia dixi nuper, & iampridem non modo menses complecti, verum etiam annos pro conditione materiae, tale exemplum sit: Nuper inuenta est machina, quam bombardam uocant: id est, non multo tempore abhinc. Iampridem bombardam in usu est: hoc est, iam aliquanto abhinc tempore in usu est. Cicero de Diuinatione: Neque ante philosophiam patefactam, quae nuper inuenta est, hac de re communis uita dubitauit. Idem de Amicitia: Neque enim assentior his, qui nuper haec disserere ceperunt, cum corporibus simul animas interire, atque omnia morte deleri. Quid attinet plura hic exempla repetere, quum nemo aliter locutus sit? Forsan aliquando poetae, apud quos legimus iandudum pro continuo, sed ferè in persona loquente, & alios Aeneid. 1. ut maturèt hortante: ut Vergilius, — Iandudum sumite poenas. Rarius iampridem: ut fecit Lucanus:

Lib. 1. Tollite iampridem uictoria, tollite, signa.

Nisi iampridem uictoria dicamus. Quare Boethius uidetur male uoluisse imitari unum locum M. Tullij in rhetoricis, dicentis: Aliquando respondendum est primum his, quae aduersarius nuperime dixerit, quum in commentarijs dialecticis inquit: Hoc autem quod nuper diximus: quum dicere debuisset ultimò, aut nouissimè, aut postremò, aut proximè. In Saturnalibus quoque Macrobius: Iandudum, inquit, haec quaestio ab Aristotele & proposita est, & soluta. Quum dicere debuisset iampridem, aut potius, iam olim. Plinius etiam maior (si uerè scriptum est) lib. x x i i i.

Lib. 7. cap. 13.

Cap. 1. de ieiuniis unum bibentibus.

sic inquit: Somno accommodatum, ac securitatibus. Iamque dudum hoc fuit, quod Homericam illam Helenam ante cibum ministravit. Et iterum lib. x x i x. Iandudum ex eadem Hispania Zelicum uenit in Italiam plagis utilissimum. Et Liuius lib. x l i. In eo captiuorum numero, fabri qui dudum fuere assueti apud Poenos mercede opus in arce Locrorum facere. Pridem autem, & nuper idem significant. Est autem nuper non longo tempore à nunc, interdum

non

non longo tempore à tunc: ut Curtius, Qui nuper ab Alexandro missi erant. Titus Liuius: Tunc hæc ipsa indignitas agebat animos, nō in retinendis modò publicis agris, quos ut teneret, pertinacem nobilitatem habere, sed ne uacuum quidem agrum nuper ex hostibus captū plebi diuidere. Cic. de Oratore lib. i. i. Quam multa de balneis, quas nuper ille uendiderat. Pridem uero rarum est. Plinius lib. v. i. i. naturalis historie: Ipsi uerò pridem uidimus eadem ferme omnia præter pubertatē in filio Cornelij Taciti equitis Romani. Paulus Iureconsultus: Et non est mirum, si peculium quoq; defuncti pridem filij defertur patri. Vlpianus: Tenetur eum ordinem tenere, quem pridem habuit. Modestinus: A literis pridem sibi editis. Sæpius cum negatione, et cum quā, et cum ita. Plinius lib. x. v. Medica non pridem uenere in Italiam. Cicero pro Roscio Comædo: Quam pridem nomen Fannij in aduersaria detulisti? Idem in Bruto: Fuit enim regnante iam Græcia, nostra autem ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata. Papinianus: Idē in uetigalibus non ita pridem constitutū est, ut sui temporis singuli periculum præstarent. Idem intelligitur in dudum, quod in pridē: ut quā dudum hic sedes? respondebis, non ita dudum, uel iamdudum.

Cap. 16.

Cap. 14. dd
diuersis malorum
generibus loquens.

De Olim, & Diu, eorumq; cōpositis. CAP. XXXV.

Olim, et iamolim, siue olimā, diu, et iandiu, et tandiu, habent aliquid cum superioribus affinitatis. Quorū primum apud Cic. rarissimum, apud Quintil. frequēs, qui lib. v. i. i. sic ait: Sed in foro tamen illam iam facilitatem olim desideramus. id est, iamolim. Et alibi: Olimiam imperator inter fulgētis uirtutes tuas liuor locū querit. hoc est, iam olim: quod est, iam à longo tempore. Olim pro futuro non apud poetas tantum, ut Ver.

Hunc tu olim cælo spolijs Orientis onustum

Aenid. 1.

Accipies.—sed apud Oratores quoque: ut idem Quintil. Sunt clari quoq; hodie eiusdem operis autores, qui olim nominabuntur. Poëta etiam pro aliquando: ut idem Verg.

Georg. 1.

Ac olim seras posuit quum uinea frondes.

Nonnunquā etiam pro iandudū accipitur: ut Curtius lib. viii. Olim enim uero mero sensibus uinctis, ex lecto repentē consurgit. Diu uerō nihil aliud significat, nisi per longū tēpus: diu nauigauī, diu equitauī: non autē, diu recessi, aut diu equū ascendī. Sed, nuper recessi, aut dudum, & dudum equum ascendī. Quidā tamen sic loquūtur: Iandiu est quod recessi, utētes aduerbio pro nomine. Eadē ratio est in iandiu, & tandiu. Ideoq; cauendū est, ne uerba quæ momentaneam actionem significant, his aduerbijs applices: quale est, Iandiu publicauī opus: iandiu duxi uxorem: sed iam pridem: licet rectē dicatur, iandiu est opus publicatum, & iandiu uxor mihi ducta est: non aliter, quā si dicatur, opus iandiu est publicatū, adhuc tamen eliminare non desino: & uxor mihi iandiu ducta, adhuc tamen uirgo est. Significatur enim hīc continuatio tēporis, quo opus quidem publicatū est, uxor uerō ducta manet, ac perseverat: quod in illo superiore nō fit. Ideoq; tuba dudum, aut iandudū sonuit: non iandiu sonuit, iandiu mortuus est, non iandiu animam emisit, sed dudū: & idē in ceteris.

De Velut, Sicut, Quasi, Tanquam, & similibus.

CAP.

XXXVI.

VELUT, & ueluti, & uti, tria hæc similia sunt in significatione illis tribus, quasi, tanquam, ceu, quā alijs tribus, sicut, sicuti, ut. Ea enim sex superiora imaginem innuunt, hæc tria posteriora similitudinem: quanquā Vt, potest uideri generale, & commune cum omnibus, necnon Vti, cuius propriē significatio est, quæ Vt. Tu irasceris tanquam leo, quasi canis, uelut ursus: est metaphora. Tu irasceris sicut, uel sicuti leo: comparatio est. Ibi enim dico te leonem, hīc autem leoni similem: quod hinc probatur, quod illud resoluitur per uerbum substantiuum, hoc per idem uerbū. Tu irasceris tanquam leo: id est, tanquā leo esses. Irasceris sicut leo: id est, sicut leo irascitur. At qui quomodo hoc ipsum probatur, quod ita hæ orationes resoluantur po

tur potius, quàm è cōtrario? Nempe quòd cum huiusmodi uer-
 bis coniunctas inuenimus: ut, Tu incedis uelut esses rex. non au-
 tem, sicut esses rex. Rursus, Tu incedis, sicut incedit rex. non au-
 tē, uelut incedit rex. ita in similibus. Ego sentio sicut Plato. sup-
 ple, sentit: nō, sicut Plato essem. Ego dico sicut antea, supple di-
 xi: non, sicut antea fui. Possunt tamen illa, quæ dixi, resolui per
 idem uerbum, sed non in indicatiuo: ut tu incedis, uelut incede-
 ret rex. Ad eò illa, quæ habēt præpositionem, uix aliter resolui
 possunt. Ego uenio ad te tanquam ad Deum: non est dicendum,
 tanquam Deus esses, sed tanquam ad Deum accederem. Deniq;
 hæc subiunctiuum postulāt, illa indicatiuum. Seruius pro sicut
 posuit uelut, x 1. Aeneidos: Nam diadema, uelut aliarum Italia
 rum gentium reges, non habebant. Si uelim asserre exempla ui-
 uentium, plura possem ineleganter dicta: sed unum interim asse-
 ram, qui ita è Græco interpretatur: Nam ueluti iussu est in eos
 animaduertere, qui aliquid perperam patrarūt: ita his, qui nos
 beneficio fouerūt, referre gratiā decet. ueluti pro sicuti posuit.
 Sed deceptus est, quia Græci ista non distinguunt. Aliquando
 ne nos quidem distinguimus, uti q; cum quædam enumerantur,
 poset à aliquid exempli subiungimus: ut apud Cicronem Offi-
 ciorum primo, Tamen ex singulis certa officiorum genera na-
 scuntur, uelut ex ea parte, quæ prima descripta est. Idem de Na-
 tura deorum: Aut quid tam temerarium, tamq; indignum sa-
 pientis grauitate, atq; constantia, quàm aut falsum sentire, aut
 quod non satis exploratè perceptum sit, et cognitum, sine ul-
 la dubitatione defendere? uelut in hac quæstione. Plinius natu-
 ralis historiæ libro secundo: Præter hæc inferiore cælo rela-
 tum in monumenta est, lacte, sanguineq; pluuisse, M. Attilio, M.
 Portio consulibus: et sæpe aliàs carne, sicut L. Volumnio, C.
 Sulpitio consulibus: ex eaq; non perputruisse, quod non diri-
 puissent aues. Et iterum: Quidam uerò amnes odio maris ipsa
 subeunt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo reddum

Ser in illud
 11. Aen. Et fel-
 lam regni, tra-
 beamq; infu-
 gnia nostri.

Cap. 56.

c. 103. eiusd. li.

Ac olim seras posuit quum uinea frondes.

Nonnunquā etiam pro iandudū accipitur: ut Curtius lib. viii. Olim enim uero mero sensibus uinctis, ex lecto repente consurgit. Diu uerò nihil aliud significat, nisi per longū tēpus: diu nauigauit, diu equitauit: non autē, diu recessi, aut diu equū ascendi. Sed, nuper recessi, aut dudum, & dudum equum ascendi. Quidā tamen sic loquūtur: Iandiu est quòd recessi, utētes aduerbio pro nomine. Eadē ratio est in iandiu, & tandiu. Idcoq; cauendū est, ne uerba quæ momentaneam actionem significant, his aduerbijs applices: quale est, Iandiu publicauit opus: iandiu duxi uxorem: sed iam pridem: licet rectē dicatur, iandiu est opus publicatum, & iandiu uxor mihi ducta est: non aliter, quā si dicatur, opus iandiu est publicatū, adhuc tamen elimare non desino: & uxor mihi iandiu ducta, adhuc tamen uirgo est. Significatur enim hīc continuatio tēporis, quo opus quidem publicatū est, uxor uerò ducta manet, ac perseverat: quod in illo superiore nō fit. Idcoq; tuba dudum, aut iandudū sonuit: non iandiu sonuit, iandiu mortuus est, non iandiu animam emisit, sed dudū: & idē in ceteris.

De Velut, Sicut, Quasi, Tanquam, & similibus.

CAP.

XXXVI.

Velut, & ueluti, & uti, tria hæc similia sunt in significatione illis tribus, quasi, tanquam, ceu, quā alijs tribus, sicut, sicuti, ut. Ea enim sex superiora imaginem innuunt, hæc tria posteriora similitudinem: quanquā Vt, potest uideri generale, & commune cum omnibus, necnon Vti, cuius propriè significatio est, quæ Vt. Tu irasceris tanquam leo, quasi canis, uelut ursus: est metaphora. Tu irasceris sicut, uel sicuti leo: comparatio est. Ibi enim dico te leonem, hīc autem leoni similem: quod hinc probatur, quòd illud resoluitur per uerbum substantiuum, hoc per idem uerbū. Tu irasceris tanquam leo: id est, tanquā leo esses. Irasceris sicut leo: id est, sicut leo irascitur. At qui quomodo hoc ipsum probatur, quòd ita hæ orationes resoluantur po

tur potius, quàm è cōtrario? Nempe quòd cum huiusmodi uer-
 bis coniunctas inuenimus: ut, Tu incedis uelut esses rex. non au-
 tem, sicut esses rex. Rursus, Tu incedis, sicut incedit rex. non au-
 tē, uelut incedit rex. ita in similibus. Ego sentio sicut Plato. sup-
 ple, sentit: nō, sicut Plato essem. Ego dico sicut antea. supple di-
 xi: non, sicut antea fui. Possunt tamen illa, quæ dixi, resolui per
 idem uerbum, sed non in indicatiuo: ut tu incedis, uelut incede-
 ret rex. Ad eò illa, quæ habēt præpositionem, uix aliter resolui
 possunt. Ego uenio ad te tanquam ad Deum: non est dicendum,
 tanquam Deus esses, sed tanquam ad Deum accederem. Deniq;
 hæc subiunctiuum postulāt, illa indicatiuum. Seruius pro sicut
 posuit uelut, x. i. Aeneidos: Nam diadema, uelut aliarum Italia-
 rum gentium reges, non habebant. Si uelim asferre exempla ui-
 uentium, plura possem ineleganter dicta: sed unum interim asse-
 ram, qui ita è Græco interpretatur: Nam ueluti iustū est in eos
 animaduertere, qui aliquid perperam patraruūt: ita his, qui nos
 beneficio foueruūt, referre gratiā decet. ueluti pro sicuti posuit.
 Sed deceptus est, quia Græci ista non distinguunt. Aliquando
 ne nos quidem distinguimus, utiq; cū quædam enumerantur,
 postea aliquid exempli subiungimus: ut apud Cicronem Offi-
 ciorum primo, Tamen ex singulis certa officiorum genera na-
 scuntur, uelut ex ea parte, quæ prima descripta est. Idem de Na-
 tura deorum: Aut quid tam temerarium, tamq; indignum sa-
 pientis grauitate, atq; constantia, quàm aut falsum sentire, aut
 quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine ul-
 la dubitatione defendere? uelut in hac quæstione. Plinius natu-
 ralis historiæ libro secundo: Præter hæc inferiore cælo rela-
 tum in monumenta est, lacte, sanguineq; pluuisse, M. Attilio, M.
 Portio consulibus: & sepe aliàs carne, sicut L. Volumnio, C.
 Sulpitio consulibus: ex eaq; non perputruisse, quod non diri-
 puissent aues. Et iterum: Quidam uerò amnes odio maris ipsa
 subeunt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus; in quo reddunt

Ser in illud
 11. Aen. Et fel-
 lam regni, tra-
 beamq; insti-
 ghia nostri.

Cap. 56.

c. 103. eiusd. li.

tur iacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponnesia co litori infunditur. In hoc igitur solo modo loquendi, uelut cum sicut similitudinem habet: cum reliquis illis, quæ iam enu- meravi, dissimilitudinem, quæ nequaquam licet ponere in tali genere sermonis. Significant enim imaginem, id est, non ipsam planè ueritatem: aliquando tamen propè ipsam quoque uerita- tem, tum affirmando, tum uerò negando: ut, Pater, tu non amas me quasi filium. Imò te fili amo quasi filium. Ego non ample- ctor illum ueluti filium, licet mihi filius sit. Ille diligit me tan- quam filium, licet non attineam. hic planè imago est. Habet au- tem quasi quiddam proprium, quale est: Obijcis mihi, quòd uxo- rem repudiauerim, quasi tu idè nō feceris: uel, quasi uerò. Quæ exempla nusquam non plurima sunt: Vti etiam accipi solet pro ut, & hæc duo, pro quòd. Vergilius:

Aeneid. 1.

Nanq; uidebat uti bellantes Pergama circum,

Hæc fugerent Graij. — Quintil. Neq; ego grauiissimū patrem suprema sua iuueni iactasse crediderim, ut heredem filiū scribe- ret. Ceu, magis est poëtarum, sed quo multi, & præsertim Plia- nius, utuntur. Quidam indocte his temporibus utitur pro sicut.

De Non quia, & Non quòd, de Quòd, & Ut quia,

& Ut quòd.

C A P. XXXVII.

Non quia negem hoc bene esse cōpositum, sed quia legem hanc esse componendi in omnibus principijs recussem. Ite- rum idem Quintilianus: Et febrem quiete, & abstinentia, non quia rationem uidebat, sed quia ualetudo ipsa coëgerat, mitiga- uit. Iterum: Quod ego non idcirco potissimum in hac parte tra- ctare sum aggressus, quia nō in cæteris quoq; doctoribus idem hoc examinandum quàm diligentissimè putem, sed quòd magis eius rei necessariam mentionem facit ætas ipsa discantium. Ite- rum: Non quia prodesse unquam satis sit, sed quia hoc prospi- cere debet, ne quid peius, quàm fecerit, faciat. Ex his exemplis uidere licet, nunc bis Quia repeti: nunc unum Quia esse, & unum

Lib. 2. cap. 18.

unum quod: & ubi est quia, ibi semel, bis'ue posse esse quod. Præterea in secundo membro nunc subiunctiuum esse, nunc indicatiuum, nunquam tamen idem repeti uerbum, præsertim modo uerbi mutato, ut fecit quidam, qui ait: Non quia amicus non esses, sed quod ita amicus eras: Quum dicere debuisset, nō quia non amicus, sed quia: uel, sed quod ita amicus esses. In quo illud observatione dignum, de causa efficiente dicendum esse quia, & quod: de finali, quō, uel ut: de duobus prioribus exempla in-
 speximus: de posterioribus Cicero in Philipp. Non ut proficerem aliquid, siue non quō proficerem aliquid. Quidam ignari huius differentie, scribunt nō raro quō, pro quod: ut apud eundem, & eodem in loco: Primum igitur acta Cæsaris seruanda censeo, non quō probem. cū scribendū sit quod, pro eo, quod est quia. Quid signi? certē quod in altero mēbro est quia, quum dicit: Sed quia rationem habendam censeo pacis, atq; otij. Et nemini dubiū est, quōd, resolui per quia: & quō, per ut: & hoc in loco à Cicrone significari causam efficientem, cui competunt quod, & quia: nō finalem, cui competunt quō, & ut: quod liquide probatur, quum in eadem sententia de utraq; causa fit mentio. Quale est, Non castigo te, quod odio habeam, sed quō meliorem efficiam. In primo membro est causa efficiens, in secundo causa finalis. Mutemus iterum causas sic: Castigo te, nō quod odio habeam, sed quod amem. Rursus, Nō castigo te, quō uoluptatem ex contumelia tua contraham, sed quō meliorem reddam. Vbi est quod, illhic posse poni quia: & ubi quō, illhic ut, uel duplex, uel simplex, iam dictum est.

De Facio ut, & Cōmitto ut. CAP. XXXVIII.

Inuitus feci, ut C. Flaminium de Senatu eijcerē. Et alibi idem Cicer. Faciendum puto, ut paucis rationem nostri consilij demus. Et Quint. Quod si nemo miratur poetas maximos sepe fecisse, ut in principijs operum suorum Musas inuocarent. Discrimen habet hic loquendi modus ab altero. Alibi nanq; fit aliud

Cicero de senec.
 Aut.
 Ad Heren. lib. 3.
 In procemio
 lib. 4. Inst.

i 5 propter

Lib. 3. Officio
rum.

propter aliud, ut quum quis inuigilat diligentius faciēda mercatura, cur id faciat interrogatus, ut liberi mei honestius uiuant, respōdebit. Aliud est ergo, quod ipse facit: aliud propter quod hoc ipsum facit. Non ita in exēplis à me modò recitatis. Quid Cato fecit, ut Flaminium eijceret de Senatu? Nempe id ipsum quod fecit. Quid faciunt poëtae, ut musas inuocant? Nempe nil aliud, nisi quòd musas inuocant. Idem est igitur in genere huiusmodi principium, & finis: siue opera, & effectus. Idem fecit Cicero quodam in loco, in uerbo committo: Qui secundum naturam uiuere uolet, nunquam committet, ut alienum appetat: & quod alteri detraxerit, sibi assumat. Idem est hoc, ac si dixisset: qui secundum naturam uiuere uolet, nūquā alienum appetet. ut in superioribus, Inuitus C. Flaminium Senatu eiecit: & paucis ratio nostri consilij est reddenda: & ita in ceteris.

De Quòd, & Quum.

C A P. XXXIX.

Epist. 14. li. 5.
fam.

Quòd, & quum, quiddam peculiare in oratione exhibēt: ut in Bruto Cic. Augebat etiam molestiam, quòd magna sapiētium, ciuiumq; bonorū penuria iam in ciuitate esset. idem ad Plancum: Quo in periculo nonnihil me consolatur, quum recordor hęc me tum uidisse. Quid est, quod augeat Ciceroni molestiam? aut quid eum consolatur? uel quòd magna penuria sapientum esset, uel quum recordaretur suę prouidentię? Nempe hoc ipsum, quòd magna penuria sapientum esset, & quòd illud suum consilium recordaretur. Idem est igitur id, in quo molestiam, consolationem uē capit, & propter quod ipsam molestiam, ac consolationem capit.

Qua de causa, Vt, Tamen, & similia abijciuntur quandoq; ab oratione.

C A P. XL.

Cicer. in Cato.
Maio.

Saepe admirari soleo, quòd nunquā tibi grauē senectutem esse senserim. Quid miraris Scipio te non sensisse, quod sentire nō posses? Quippe quòd nunquā fuit. Miraris quòd nunquā senseris me fuisse iuscum, qui nunquā fui? Mirādum potius

tius foret, si sensisses me luscum, aut grauiter tolerantē senectutem. Verū sic locutus est Scipio cum Catone, quasi diccret, Miror senectutem tibi, ut sentio, nō esse grauem. Et alibi idem Cicero: Declarat autem studium bellicæ gloriæ, quod statuas quoq; uidemus ornatu ferē militari. Non quod uidemus, sed ut uidemus, quod sunt statuæ ornatu ferē militari, declaratur studiū bellicæ gloriæ. Et alibi: Nō tam me ista fama delectat, falsa præsertim, quā quod spero amicitiae nostræ memoriā sempiternā fore. pro eo, quod est, quā quod amicitia nostra (ut spero) sempiterna erit. Et alibi: Num etiā contemnitis, quod sensistis tam charā populo Romano Auli Hirtij uitam fuisse? pro eo quod est, quod, ut sensistis, tam chara uita Hirtij populo Romano fuit. Et alibi: Et eō studiosius hoc negotiū suscepimus, quod tenon sine causa uelle cognoscere rhetoricā intelligamus. pro eo quod est, ut intelligo, non sine causa uis cognoscere rhetoricam. Quintilianus in secūdo: Sicut Polycratem quum Busrim laudaret, et Clytemnestram, quanquā is, quod dissimile non est, composuisse orationem, quæ est habita contra Socratē, dicitur. Non est hoc, quod composuisse dicitur orationē contra Socratē, simile illi, quod laudauit Busrim et Clytemnestram, sed hoc ipsum, quod cōposuit orationem, ut dicitur. Nāq; dum fortius opus permisit ætas, terram manibus subegi, et difficultatem labore perdomui, et inuito solo nōnihil tamen fecunditatis expressi. subintellige quamuis: sic, quamuis solum esset inuitum, tamen nōnihil expressi fecunditatis. Et, In his pristinae fortunæ reliquijs miseris, et afflitis, tamen haberet quosdam quorum animos ne supplicio quidem suo satiare posset. id est, quāuis reliquiae pristinae fortunæ miserae sint, et afflictae, tamen haberet quosdam, et c. Illud hoc loco non omitamus, querentes ubi est quamuis, licet, etsi, quanquā, similiaq; et tamen, unde incipienda sit cōstrui oratio? Vtrinq; prohiberis. Sed nimirum et uerbo cui adhærebat tamen, ipso tamen excusso: quod idcirco in ligatu

Lib. 1. Officiorum, c. de magnanimitate.

In Latio.

Philip. 11.

Ad Heren. in proem.

Cap. 18.

Oic. pro Mi-
lione.

in ligatura, & quasi iunctura orationis incertum est, quia ora-
tio unde non debuerat; inceperat. Vt, Etsi vereor iudices, &
cetera. Quod si à principali uerbo cœpisset, superuacuum fuisset
inserere tamen. Nunc igitur quum recte inchoatur, illam dictio-
nem ut superfluum, quasi functam officio suo debemus abijcere.

De Duntaxat.

CAP. XLI.

Cap. 3.

Eod. lib. & ca.

Duntaxat, licet idem significet quod solum, tamen ferè so-
let aliter in orationis serie disponi, nec recipere post se il-
lud, sed etiam: ut solum, ut tantum, ut modo faciunt. Cicero pro
Deiotaro: Quod ipsum etsi non iniquum est in tuo duntaxat pe-
riculo. Et de Oratore: Ita loquamur, ut ei tradamus ea dunta-
xat, quæ nos usus docuit. Quintilianus in undecimo: Ergo quum
iudex in priuatis, aut præco in publicis dicere de causa iusserit,
leniter consurgendum, tum componenda toga, uel (si necesse
erit) de integro iniicienda, duntaxat in iudicijs: apud princi-
pem enim, & magistratus, ac tribunalia, nõ licebit. Paulo post:
Narratio magis prolata manu, amictum recidentem, gestum
distinctum, uocem sermoni proximam, & tamen acriorem, so-
nam simplicem frequentissime postulabit in his duntaxat, quæ
lia hæc sunt. Caius tamen, & Paulus præter morè hac dictione
sunt usi. Alter enim ait sic: Fabros lignarios dicimus non eos
duntaxat, qui ligna dolant, sed omnes, qui ædificant. Alter sic:
Quum tutor nõ rebus duntaxat, sed etiã moribus præponatur,
in primis mercedes præceptoribus, non quas minimas poterit,
sed pro facultate patrimonij, pro facultate nataliũ constituet. Se-
mel quoq; T. Liuius lib. XLVI. Nec animũ uobis duntaxat fide-
lẽ, ac bonũ præstitit, sed omnibus interfuit bellis, quæ gessistis.

De Quandoquidem, Quando, Quatinus, &

Quatenus.

CAP. XLII.

Quandoquidem, & quando, idem significant: & signifi-
cant quoniam. Cicero, & Vergilius frequentius superio-
re utuntur, Quintilianus posteriore. Cicero igitur de Oratore:

Quæ

Quæ sunt in hominum uita, quando quidem in ea uersatur orator, atq; ea est ei subiecta materia, omnia quæ sita, audita, lecta, disputata, tractata, cognita esse debent. Vergilius:

Aeneid. 10.

Quandoquidē Ausonios cōiungi fœdere Teucris. Sine quidē:

Aeneid. 1.

Hic tibi (sabor enim) quando hæc te cura remordet, &c.

Mirorq; cur Priscianus illud Vergilianū quando, pro aliquando exposuerit:

Prisc. lib. 15.

Aspera quæis natura loci dimittere quando

Aeneid. 10.

Suasit equos. quod accipiendum est pro quoniam: ut alibi:

—His se, quando ultima cernunt,

Aeneid. 1.

Extrema iam morte parant defendere telis.

Quintilianus: Quando igitur orator est uir bonus (is autem ci-

Lib. 12. cap. 2.

tra uirtutem intelligi non potest: uirtus etiam si quosdam impetus ex natura sumit, tamen perficienda doctrina est) mores ante omnia oratori studijs erunt excolendi. Eiusdem significati est

Declam. 6.

quatinus apud seculum dūtaxat Quintiliani. Is ita ait: Sed quatinus luctus nostri in ius uocantur, & flenti disputandum est,

Si uerum elegiarum Val-
læ codicem na-
tus fuisse Mā
cinellus, nō hūc
suam in eum
exerquisset li-
mam.

& orbitati suæ mater irascitur, superemus, quam exorare non possumus. Et eius discipulus Plinius Iunior: Et quatinus nega-

Epist. 7. lib. 3.

tur nobis diu uiuere, relinquamus aliquid, quo nos uixisse teste-

mur. Quatenus autem significat in quantum, sicut eatenus in-

tantum. Cicer. in Lelio: Videndū est quatenus amicitie tribuen-

Satyr. 5. lib. 1.

dum est. Seculum autem Quintiliani, quod dixi, à Liuiio, Vergi-

lio, Horatio exordior: quorum ultimus in Sermonibus sic ait:

Surrentina uasfer, qui miscet fecce Falerna

Vina, columbino limum bene colligit ouo,

Quatinus ima petit uoluens aliena uitellus.

De Igitur, Ergo, Quare, Quamobrem, Quam-

propter. CAP. XLIII.

Igitur, atq; ergo breuioribus adhibentur conclusionibus: qua-
re, quamobrem, quapropter, maioribus: nisi ita dicas, nescio
quare sic loquaris, intelligo quamobrem sic facias. Illud autem
primum

primum, quod protuli, sæpe ad significandam coniunctionem partium orationis adhiberi solet, & serè post aliquam rem interiectam, quasi in hunc sensum, Vt autem continuem: aut ut pergam ad sequentia, Ac ne sim longus in exemplo, ut necesse foret, asseram breue ex poëta sumptum.

Verg. eclog. 7. Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum:
Posthabui tamen illorum mea seria ludo:

Alternis igitur contendere uersibus ambo Cœpere. —

Ergo, etsi rarius, tamen nonnunquam, & hoc modo usurpatur.

De Adeò, Vsque adeò, Vsque eò, & Tantum

C A P.

X L I I I I.

In Eunuch.
act. 1. scen. 2.

A Deò exponunt pro ualde: ut Terent. — Adolefcẽtem adeò anobilem. Significat etiam intantum, nonnunquam sequente ut, nonnunquam non sequente: ut apud Quintilianum: Cuncta (si uidetur) iura percurrite, nusquam adeò pro nobis sollicita lex est, ut quod præstat extorqueat. Dedit cæco talionis actiõnem, non manus recusantis impellit: iniuriarũ, cædis agere permisit, sed non cogit inuitos: adeò penè leuius est ultionem perire, quàm potestatem. Genus seruitutis est coacta libertas. Hic eadem sententia fuerit, si dixerò: adeò ut penè leuius sit ultionẽ perire, quàm potestatẽ. Nam sæpe hoc modo legimus Adcò positum cum uno uerbo, non cum duobus, quale fuerat exemplum superius: ut apud eundem, At quum protinus respondendum est, omnia parari non possunt, adeò ut paulò minus promptis etiam noceat scripsisse, si alia ex diuerso, quàm opinati fuerint, occurrerint. Licuisset hoc etiam sic dicere, Adeò paulò minus promptis etiam nocet scripsisse. Idem efficit usque adeò, & usque eò, ut apud eundem: Hinc rumor, & uana de se persuasio, usque adeò ut illo discipulorũ tumultu inflati, si parum à præceptore laudentur, ipsi de illo male sentiant. Sine ut, & De Ora. lib. 1. per indicatiuum apud Cicronem: Ne si quando ei dicendum erit de iustitia, de fide, mutuetur à Platone, qui quum hæc ex-

primen

primenda uerbis arbitretur, nouam quandam finxit in libris ciuitatem, usque eò illa, quæ de iustitia dicenda putabat, à uitæ consuetudine, et à ciuitatum moribus abhorrebant. Multi ad hunc ipsum modum usurpant Tantum.

De Quin, & Quinetiam,

CAP. XLV.

Quin, pro quinetiam, siue atq; etiam. Vergilius:

Aeneid. 1.

—Quin aspera Iuno,

Quæ mare nunc, terrasq; metu, cœlumq; fatigat,

Consilia in melius referet.—

Quin, pro ut non, ubi desideratur utiq; subiunctiuum uerbum, idemq; non principale: ut idem lib. 111. Aeneidos:

Hic tibi nequa more fuerint dispēdia tāti, &c. Et paulò post,

Quin adeas uatem, precibusq; oracula poscas. Quin, pro cur nan, semper interrogatiue, et per indicatiuum. Idem:

Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,

Eclor. 2.

Viminibus, molliq; par as detexere iunco?

Nescio quid uiderit Seruius, qui hūc locum exposuit per quinetiam. Sed duo priores sensus uulgò sunt noti, in carmine, et in prosa frequentes, et obuij. De tertio asseram ex oratoribus quoq; exemplum. Cic. pro Rabirio: Quin compescitis istam uocem indicem stultitiæ, testem prauitatis? Quintilianus in paupe re amatore: Quin, potius iuuenis admittis consilij rationem?

Declam. 15. c. 1. ca. fin.

De Secundum præpositione.

CAP. XLVI.

Secundum, nonnunquam pro iuxta, et post. Vergilius:

Georg. 3.

Salibus in uacuis pascant, et plena secundum

Flumina.—Quintilianus in pariete palmato: Tu iaces secundum occasionem, et expeditū tibi in proximo facinus est. Sulpitius: M. Marcellum post cœnæ tempus à Magio Chilone familiari eius pugione percussus esse, et duo uulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem. Hic iuxta significat. Item quod ab altero secundū est, id iuxta est, atq; post. Ideoq; secundum pro post accipitur, quasi secundo loco.

Declam. 1.

Epi. 12. lib. 4.
Epi. fa. Cic.

Idem

Declam. 9. Idem *Quintilianus* in *Gladiatore*: Nam quod unum mihi secundum patrem fortuna uidebatur parasse presidium, id ego
 De Offi. lib. 2. sperare in illa sorte non poteram. *Cicero*: Proxime autem, et secundum Deos, homines hominibus maxime utiles esse possunt. Idem: Appellat *L. Annium*, qui erat institutus secundum filiam. *Liuius* lib. 1 x. *Hetrusci* belli fama exorta est: nec erat ea tempestate gens alia, cuius secundum *Gallicos* tumultus arma terribiora essent. Secundum etiam accipitur pro eo, quod est pro: ut secundum te litem do: secundum me iudica: secundum se iudicium des uult: id est, pro me, pro te, pro se. Et pro in: ut, secundum quietem: id est, in quiete somni. Secundum autem *Platonem*, secundum *Pythagoram*, sensus hic notissimus est.

De *Iam*, & *Iamiam*.

C A P. X L V I I.

De clar. orat. **I**am, eleganter usurpari solet, aliquando quasi pro tunc: ut *Cicero*, Ipsa uerba componit: et quasi coagmenta (quod ne *Græci* quidem *facilitarunt*) iam neminem anteponas *Catoni*. *Quintilianus*: Quod si satis prudenter ea uiderint, iam propè consummata fuerint præcipientis opera. Aliquando significat præterea, quasi nodus quidam inter sententias: ut *Vergilius*:

Georg. 3. Iam maris immensi prolem, et genus omne natantum,

Georg. 1. Iam uarias pelagi uolucres. — Huiusmodi exēpla sunt crebra. Idem efficit iunctum cum uerò: Iam uerò urbibus constitutis, et cætera. *Iamiam* de futuro, palam est, quid significet: ut, iam iam adierit. Et de presenti, licet ad futurum resoluitur:

Aeneid. 2. — *Iamia* q̃ manu tenet, et premit hasta, quasi nūc nūc tenebit.

Aeneid. 4. Nonnunquam figuratè per indignationem, miserationem uè accipitur. Vt idem *Vergilius*: — *Iamiam* nec maxima *Iuno*,

Nec *Saturnius* hæc oculis pater aspicit æquis.

Cicer. in *Verrem*: *Iamiam* *Dolabella* neq; me tui, neq; tuorum liberorum, quo te aliqui innocentē putant, casus miseret. *Quint.* *Iamiam* malo uenena, ferrum, subitos ictus, improuisamq; mortem. qui incestum non credit, torquere non debet: qui credit, statim

tim debet occidere. Et hæc per indignationem. Per miserationem uero, Sallustius in Iugurtha: Iamiam animo meo charissime frater, quanquam tibi immaturo, & unde minimè decuit uita erepta est, tamen letandum magis, quàm dolendum puto casum tuum. Per exhortationem quoq; ut apud Quintil. Iamiam commilito quicumq; casus manet, etiamsi te Imperator damnaturus est, habes solatium, satius est, quàm à patre occidi.

De Tantisper, Paulisper, Aliquantisper, Parumper, & similibus.

CAP. XLVIII.

Tantisper, sepe postulat post se dum pro donec, siue quādiu. Nam & donec duobus modis accipitur. Dabo operā uoluptatibus donec moriar, id est, usq; ad mortē: & dabo operam uoluptatibus donec uiuo, id est, quādiu uiuo. Eiusdē naturæ est dum. Ideoq; in priore sensu amat subiūctiuū: in posteriore indicatiuū more donec: ut apud Cic. Deinde est in carcerem deductus, ut ibi esset tantisper, dum culeus, in quem cōiectus deferretur, compararetur. Terent. Ego te meū esse dici tantisper uolo, Dum quod te dignū est, facies. Sunt tamē qui pro tantummodo accipiant. Sunt qui etiam pro interea. Cætera quoq; sic à per composita, ad temporis breuitatem referuntur: Parumper, paulisper, aliquantisper. Sunt qui per imperitiā hæc accipiūt pro suis primitiuis, quæ sunt parum, paulum, aliquantulum.

De Inuē. lib. 1.

In Heautont.
act. 1. sce. 1.

De Ferè, & Temere.

CAP. XLIX.

Ferè, significationē habet non omnibus notam, nisi quando significat penè, cuius significatio est, paulū absuit quin: ut penè, siue ferè in manus hostium incidi. id est, paulum absuit, quin in manus hostiū inciderem. Altera significatio est, quum subintelligitur aliqua uniuersalitas: ut Quint. Hæ sunt ferè emē datè loquendi, scribendiq; partes. id est, ferè omnes. Ideoq; ferè omnes adiungitur: ut idem, Nam in omnibus ferè minus ualent præcepta, quam experimēta. Similiter de loco, de tēpore, similibusq; ut, utor ferè hac ueste in faciendis sacris. id est, in omni

k

ferè

ferè tempore. Ferè Romani orbem subegerunt. id est, ferè totius orbem. Ferè sit, ut iuuenes ament. id est, ferè ubique. Cuius significationis imperiti corruperunt illud Ciceronis de Amicitia: Me mini illum in eum sermonem incidere, qui tum ferè multis erat in ore. quum scribendum sit, qui tum ferè erat in ore. id est, ferè omnibus. Pro ferè accipitur Temere apud omnes post Cicero-

Lib. 1. cap. 4. nem natos: ut Quintilianus, Illud ingeniorum uelut precox genus non temere unquam peruenit ad frugem. Sunt enim quædam, quæ sequens, ac proximum M. Tullio seculum adiungenda existimauit: ut procul dubio, obiter pro specialiter, tali causa, uel pro statim: quoties pro quando. Nam Cicero ferè nun-

Quintil. lib. 1. cap. 6. quàm utitur, nisi addat toties. Citra pro sine: ut ibi, plus quàm si scipares, usus sine doctrina, quàm citra usum doctrina ualeat. Interim pro aliquando. Meo nomine, tuo nomine, hoc nomine, pro mea, tua, hac causa, siue hoc respectu: ut ibi, Minus est quòd

Quintil. in prooem. lib. 6. Instat.

flendum meo nomine, quàm quòd illius gaudendum est. Et alibi: Ago quinimo gratias hoc solo nomine crudelissimis fati, quòd maximum facinus non in prima æui mei parte posuerunt. Cicero rarissime: ut in Bruto, At uerò in quā ego tibi Brute non soluam, nisi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petiturum. Et pro Sylla: An cum tanto imperio, tantāque potestate non dicis fuisse regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tandem nomine? Sed hoc declinabile est. Nunc autem de indeclinabilibus agimus, qualia et hæc sunt: alioqui, aliās, nihilominus, super, et supra, diuersius aliquantulum à Ciceronis usu. De qua differentia in commentarijs à me in huius orationes, et illius declamationes componendis differetur.

De Perinde, Proinde, Subinde, Idemdem, Itemdem, & Item.

CAP. L.

Perinde, flagitat post se ac si, uel atque si, quum significatio eius sit ita: ut, fac perinde, ac si tua res esset: id est, ita quasi. Cap. 5. Cum negatione uerò etiam quàm: ut Suetonius de uita Domitiani,

tiani, Nulla tamen re pèrinde motus, quàm resposso, casuq;
 Ascletharionis mathematici. Quòd si non sequatur nec ac si, nec
 negatio, accipietur pro æquè: ut Plinius Iunior, Funus Virgi- Epist. 1. lib. 1.
 nij Rusi maximi, & clarissimi uiri, & pèrinde felicis. Pro ita,
 id est, multum: ut idem Suetonius de uita Galbæ, Quare aduen- Cap. 13.
 tus eius non pèrinde gratus fuit. Proinde idem est quod ideo,
 uel potius ideoq;: semper enim dependet à superiore sententia.

Quidam, quorum est Lucretius, accipiunt proinde in eam si- Lucret. lib. 4.
 gnificationem quam dedimus pèrinde: ubi proinde duas sylla- Porro omnes
 bas habere facit. Subinde reperitur pro inde, uel deinde, statim: quæcūq; cibū
 ut Titus Liuius lib. 111. Subinde acceptus à Publio Numito- capiūt animā-
 rio Spurius Oppius. Et Horat. ad Cel. epist. v 111. lib. 1. tes, Vt sunt dis-
similes extrin-

Si dicet rectè, primùm gaudere, subinde

Præceptum auriculis hoc instillare memento.

Etiam pro identidem, siue frequenter cum quodam intervallo. feminibus con-
 Ut si iter faciens crebrò de comitem respiciā, an me sequi pos- sunt, uariāsq;
 sit, dicam, subinde respicio. Cicero autem diceret identidem. figura.

Nam subinde uti nō solet, ne æquales quidem eius, Varro, Sal- Prisc. lib. 15.
 lustius, Cæsar: licet illi utantur nouissimò pro ultimò, multiq;
 alij, quod Cicero non facit. Itidem, & item, significant id, quod
 similiter. Hæc omnia ab inde composita Priscianus, multiq; alij

pronuntiari uolunt accentu in antepenultima syllaba, qualia
 sunt (ut eidem placet) composita à quando, aliquando, si quan-
 do, nè quando, nūquando. Est enim hoc ultimū & ipsum com-
 positum. Ideoq; per n, in tertia litera scribendū est, non per m,
 pro eo quod est num aliquando. Est autem huius monosyllabæ
 significatio penè eadem quæ an, subintelligitq; utiq; negatio-
 nem. Ut, num ego te spoliaui? quasi dicat, ego te non spoliaui.

At quoties per negationem interrogamus, subintelligitur affir-
 matio: ut, non ego te spoliaui? quasi dicat, ego te spoliaui. Af-
 firmatiua autem responsio hæc propria est, Etiam. Ut uidisti
 me hodie? si uidi te, respondere debeo, Etiam, uel Sic. Plinius ad

Epist. 13. lib. 4.

k a Tacit

Tacitum: Studes inquam? respondit, etiam. Vbi? Mediolani.
Vulgò autem respondemus, Ita: neq; hoc sine autoritate. Simo

Terent. in And.
acc. 1. act. 5. apud Terentium dicenti Dauo, mihi ne? respondit, Ita.

De Nunc.

CAP. LI.

Lib. 1.

Nunc, solet usurpari sine significatione temporis: ut de Diuinatione Cicero: Quæ quidem multò plura cuenirent, si ad quietem integri iremus: nunc onusti cibo, et uino, confusa, et perturbata cernimus. Et de Oratore: Et si in huiusmodi genere nihil esset nisi falsum, atque imitatione simulatum, maior ars aliqua esset requirenda: nunc ego quid dicam? Et in eodem: Nam si ita diceret, et cetera. Nunc uerò sateris, et cetera.

De Bene, Male, Peius, Pessime.

CAP. LII.

De Ora. lib. 2.

Lib. 1. cap. 8.

Bene, nonnunquã accipitur pro ualde: ut Cice. Habetis sermonem bene longum. Quintil. Quum multa disertè, summisq; clamoribus, quæ neq; ad iudicem, neq; ad declamationem pertinent, decantauerunt, bene sudantes, beneq; comitati per forum reducuntur. Huic simile quiddam habet male, ut Comici frequenter utuntur. Male mihi timeo: pro eo quod est ualde timeo. Cicero in Bruto: Addebat etiã, idq; ad rem pertinere credebatur, scriptores illos male mulctatos. id est, ualde, et quasi bene mulctatos, sed in malum illorum: ideoq; non bene dixit mulctatos, sed male. Neq; id solùm in positiuo aduerbio, sed in superlatiui quoq;: ut pessimè mulctatos. Atq; adeò in comparatiui, sed frequentius cum uerbo odi: ut idem in Philip. Quoneminem ueterani peius oderunt. Peius, quasi magis, et ualidius. Idem ad Marium: Oderam multò peius hunc, quàm illum ipsum Clodium. Illum enim oppugnaueram, hunc defenderam. Nec tantùm per comparatiuum cum hoc uerbo, uerum etiã per positiuum. Vt Terent. in Adelphis: Illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia Propè est. — Tam male, pro eo quod est, tam ualde. Per aliud autem uerbum, ut Ouidius Heroidum:

Peius adulterio turpis adulter obest.

De

Epist. 1. lib. 7.
fam. epi.

Act. 4. sce. 1.

Epi. Phœd. ad
Hippoly.

De Super, Supra, Intra, Infra, Subter. CAP. LIII.

Super, & supra, licet in eodem loco sedere possint, tamen in hoc plerumq; differunt, quòd illud contiguum est, hoc interiecto spatio. Vt, sedeo super lapidem, magis quàm supra lapidem. Rursus, aquila uolat, uel, nubes pendent supra nos potius, quàm super nos. Non tamen sic semper: ut apud Quintil. Nec ulla est supra terras adeò rabiosa bellua, cui nò imago sua sancta sit. Et Liuium lib. x l i i i i. Vbi circa muros subter terram per dies quindecim pugnatum est. Intra, & infra etià differunt: quid intra ad numerum, & spatium refertur: ut, intra uiginti dies: & intra muros: non autem infra uiginti dies: uel, infra muros. Infra ad dignitatem, & ad locum: ut, infra dignitatem meam est: & infra tectum, id est, subter tectum. Denique intra habet relatiuum extra: infra uerò supra. Subter quoque relatiuum habet super: ideoq; tactum rei ferè significat. Vt, hic urinator mirificè natat, duratq; subter aquam.

De Sicut, Ita, Itaq; & Sic. CAP. LIIII.

Sicut, habet nonnunquam uenustatem magnā, atq; utilitatem in disponendo, quoties antecedentem annectit cum sequēte sententiā: ut apud Quintil. Sunt & alia ingenta quidem quæ Lib. i. procm. adiuuant, uox, latus patiens laboris, ualetudo, constantia, decor: quæ si modica obtigerunt, possunt ratione ampliari. Sed nonnunquam ita desunt, ut bona etiam ingenij, studiaq; corrumpant: sicut & hæc ipsa sine doctore perito, studio pertinaci legendi, scribendi, dicendi, multa, & continua exercitatione perse nihil prosunt. Plinius lib. v i i. Ferunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti nunquàm risisse, ob id ἀγέλαστον uocatum, sicut nec flesse multos. Seruius grammaticus hac dictione & bene, & frequenter utitur. Possumus eodem modo, quo sicut, usurpare duo alia, quemadmodum, & quomodo, aut si quid aliud est eiusmodi nature. Habet & aliam naturam sicut, ut nò modò res similes copulet (quod est frequentissimum) sed di-

uersas quoq; & sepe contrarias: ut idem Quintil. Sed hæc eloquendi præcepta sicut cognitioni sunt necessaria, ita non satis ad uim dicendi ualent, nisi illis quædam facilitas, quæ apud Græcos ^{ἐξ} nominatur, accesserit. Quod licet dicere etiam per ut, & quidem frequentius: ut idem, Quod ut optimum, ita longè difficilimum. Sed in hoc genere sermonis bonam sibi partem uendicat illud, Ita. De quo hoc etiam addam, quod nonnunquam accipitur pro itaq; sed hac differentia, ut nunquam ipsum anteceat in eadem sententia altera dictio. Cicero in Tusculanis: Ita nobilissima ciuitas Græciæ, & olim potentissima sepulchrū cuius sui ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Possumus per itaq; sic dicere, Itaq; ciuitas, uel ciuitas itaq;, eodē modo quo sic, pro sicq;. Quintilianus ubi de adolescente in opere duro, ac uirili se exercete dixisset, intulit: Sic effectū est, ut quæ admodū aliqui putant, posset citò militare. Accipitur etiam ita Philip. 1. pro ualde, ut Cic. Nec ita multo post edictū Bruti affertur, & Casij. Quintilianus: Nec res est ita magni tēporis, ac laboris.

De Nam, Nanq;, Nam quodd, Quodd autem, &c

Quodd uerò.

C A P. LV.

NAm, & Nanq; quiddam simile habent, quod ita, & itaq;: quippe cum Nanq; soleat & primum locū sortiri, & secundum, aliquando etiam tertium: Nam, non solet, sed prima semper est dictionum. Præterea hoc aliquando accipitur pro autem, ad distinctionem sententiarum: ut in Sallustium Cicero, Nam quodd in uxorem, atq; filiam meam tam petulanter inuectus es. Idem ualeat, ac si dixisset, Quodd autem in uxorem, & cætera: siue, Quodd uerò: ueluti sepe incipere solemus, ut idem: Quodd autem scribis, quid de exitu belli sentiam, magis consiliū petere possum, quàm ipse alijs dare. Idem de Oratore, Quodd uerò uiros bonos iure ciuili fieri putas, quia legibus & premia propofita sint uirtutibus, & supplicia uitij, equidem putabam uirtutem hominibus (si modo tradi ratione possit) instit

Lib. 1.

instituto, et persuadendo, non minis, et ui, ac metu tradi.

De Iterum, Antehac, Posthac, Deinceps, &

Rursus.

CAP. LVI.

Iterum, refertur etiam ad primam uicem, non tantum ad posterio-
riorem: nam iterum uoco te, id est, iterata uice usitatum est.
Iterum uocaui te, id est, præter hanc uicem, minus est usitatum.
Cicero pro lege Manilia: Quam tantam multitudinem cum tanto studio uideremus, quãtum non iterum in eodem homine præficiendo uidimus. Antehac, et posthac huic similia sunt: hoc est, ante hoc, uel post hoc tempus. Aliquãdo tamen reperimus ante illud, uel post illud tempus. Sallustius: Sic erat accesa libidine, ut sæpius peteret uiros, quàm peteretur: sed ea sæpe antehac fidem prodiderat, creditum abiurauerat. Suetonius in Domitiani uita: Pari arrogãtia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolã, sic cœpit: Dominus, et Deus noster sic iubet fieri. Vnde institutum posthac, ut ne scripto quidem, ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Deinceps, similiter accipitur pro dehinc, et pro deinde, atq; etiam pro gradatim. Cicero in Tusculanis: Omnes qui deinceps accubarent, ad Lyrã canerent. Et ad Thermũ: Sed tamen tres fratres, summo loco natos, promptos, non indifertos, te nolim habere iratos, quos uideo deinceps Tribunos plebis per triennium fere. Sed redeamus ad Iterũ, quod aliquid nouitatis exhibet, quum dicitur: Iterumq; ad tarda reuerti Corpora. Quomodo iterum? nunquid semel antea redierant? minime. Quid ergo? Aut accipiendum est quomodo Rursus, pro e contrario: Cicero Officiorum lib. 1. 11. Neq; me doloribus dedi, quibus essem confectus, nisi restitissim, nec rursus indignis homine docto uoluptatibus. Aut Reuerti, Redireq; pro uenire: ut idem de Pato; Ad Chrysippi laqueos reuertamur. quum nihil de Chrysippo meminisset. Quintilianus: Si uerum est post uetusta secula, et innumera-
biles annos reddi rursus alijs corporibus animas, fortasse

In Catil.

Cap. 13.

Epi. 17 lib. 2.

Aenid. lib. 6.

k 4 in me

in me renatus sit aliquis ex illis. Reddi quasi dari: nam idem hoc uerbum efficeret. Et alibi: Sed ad illos iam perfectis, constitutisq; uiribus reuertamur: quod in cœnis grandibus saepe facimus, ut quum optimè satiati simus, uarietas tamen nobis ex uiliioribus grata sit. Non ait reuertendum ad uiliiores libros, quasi ab his incipiendum sit, sed quum satiati fuerimus bonis libris tanquam cibis, postea nos ad uiliiores conuertamus.

De Vltro, Citroq; Huc, Illhuc, Sursum, Deorsum, Vltro, & Sponte.

CAP. LVII.

Declam. 1. **V**ltro, citroq; in factis, & in dictis. Quintilianus in Cæco: Cæcus quoq; inuentus in limine est, sicut solet, ultro citroq; commear. Cic. lib. v. de Republica: Multiq; uerbis ultro, citroq; habitis, ille nobis consumptus est dies. Quum ego te alloquor, tunc uerba ultro, quasi ultra eunt: quum te alloquenter audio, tunc uerba citro, quasi citrà ueniunt: sicut pedes, quum à loco recedo, tunc ultro eunt: quum redeo, tunc citro. Nec elegans esset, huc atq; illhuc commeabat, nisi errabundum, & incertum iter significes. Quidam tamen sursum & deorsum

Ac. 1. Sc. 1. utuntur, opinor, imitantes Terentium, qui in Eunuchis ait: Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam, Ne sursum deorsum cursites. — Nescio an de Athenis hoc dictum sit, quibus portus in imo, urbs uerò editiori loco sita est: fortè sic loqui deceat per sursum deorsumq;, si de fortunæ mutabilitate dicatur, quæ nunc tollit, nunc deprimit. Vltro tamen à sponte sic uidetur (ut breuiter dicam) differre, quòd ultro est quasi sine requisitione: ut, ultro ad te ueni: id est, à te non requisitus ueni: sponte ad te ueni: id est, meo consilio: licet ad res inanimatas transferimus: ut, multæ arbores sua sponte nascuntur: id est, per se.

De Et, Ac, Que, cum suis compositis. CAP. LVIII.

ET, multifariā solet in usu accipi, cuius cōditionis est, quæ, et ab eā cōposita negatiua neq;, & per apocopen nec. Verg.

Eclog. 9. Audieras, & fama fuit. —

Martial.

Quòd

Quòd nummos cernis, mitti nos credis amice:

Lib. 14. epig. 9.

Falleris, & nummos ista tabella rogat.

Quintil. Has primum audiet puer, harū uerba effingere imitā- Lib. 1. cap. 1.
do conabitur: & natura tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus
annis percepimus. Et, pro quia accipiendū est. Ouid. in Fastis:

Nil aliud Vestam, quàm puram intellige flammam,

Lib. 6.

Nataq; de flamma corpora nulla uides.

Quæ pro quia, siue nanq;. Similiter Cicero: Non solū nobis na- Lib. 1. Offic.
ti sumus, ortusq; nostri partē sibi patria uendicat, partē amici.
Duplicantur interdum hæ coniunctiones, sed in rebus diuersis
uenustius: ut, Te admirantur & ciues, & hospites. Vergilius:

—O qui res hominumq;, deumq;. Id est, o qui res & homi- Aeneid. 1.

num, & deorum. Sallustius in Iugurthino: Seq; uobisq; dignū
est. id est, & se, & uobis dignū est. Rarò tamen in prosa, in car-
mine uerò frequentius. Quintil. Nihil otiosum pati, quodq; in
inuentione, quodq; in elocutione annotandū erit. Quare de nec,
& de neq;, & de siue, similibusq;, quoties geminantur (quum
facilia inuentu sint) omitto exempla. Et, quoq; initijs sententia-
rum competit, ut idem libro primo: Et finite quidem sunt par-
tes dñæ, quas hæc professio pollicetur. Eiusdē naturæ est ac, &
atq;. Cicero, Ac si uolumus eius rei, quæ uocatur eloquētia, si-
ue artis, siue studij, siue exercitationis cuiusdā à natura profe-
ctæ considerare principium, & cætera. Idem: Atq; cæteri Impe-
ratores, qui de illo triumpharūt, & cætera. Interdum etiā, &,
affectui seruit: ut idem pro Milone, Et sunt qui de uia Appia
loquantur, taceant de Curia. Et in Philipp. Et ad eum legatos
de pace mittemus, qui pacis nuntios repudiauerūt. Idē: Et postea
miramur, quare ferat molestiē populus Romanus. Interdū neq;
copulam, neq; affectum significat, ut si hoc modo loquar: Su-
perauī illū in palestra, & est tam uastus, & sum tam pusillus.
Ut idem de Senectute: Defendi legem Voconiam magna uoce,
bonisq; lateribus, & uidetis annos meos. Ac si dixisset, Defen-

k 3 di leg

di legem Voconiam iuuenili uoce, atq; lateribus, & sumita senex. Interdum etiā tali modo: Defendi fortissime illam legē: & hoc in tam prouecta etate: uel, & id in tam prouecta etate. Vel per que, siue per atq; sic, Idq; in tam prouecta etate. Repudiā ui uxorem, idq; autore patre eius. Item per negationem: Duxi Paulam uxorem, neq; hoc: uel, neq; id sine prudētum hominum auctoritate: uel, nec id sine consilio: uel, & hoc non sine cōsilio. Quæ exempla & mihi relatu longiora sunt, & legentibus (ut suprà dixi) facilia inuentu. Illud non indiget admonitione, que pro &, & quoq; pro etiam debere accipi, ut alterum quasi membra cum membris, alterum quasi corpora cum corporibus copulet, aliter absurdum esset. Hoc admonendū est, & pro etiā apud Ciceronem nusquam reperiri, sicut in ceteris illo poste-

Lib. 6, Aeneid. rioribus, ut à Verg. incipiamus: ut, Natus & ipse dea. — Quintilianus: Tamen si quid aduersus te ipse commisit adolescēs, sit hostis & meus. Cicero dixisset, sit hostis etiam meus, uel meus quoq;. Idem inquit: Quod inter omnes cōstat, nisi inter eos, qui ipsi quoq; insaniūt, insaniissimum. Quintilianus, id est, seculum ab illo proximum, dixisset tum illo modo, tum etiam sic: nisi inter eos, qui & ipsi insaniūt. Simili ratione de nec, pro neq; etiā.

Declam. 5. Vt idem: Persolui gratia non potest, nec malo patri. Cicero, et superiores omnes dixissent, nec malo quidem patri. Interdum nūscemus, &, atq; nec, nunc ab hoc, nunc ab illo principiū sumentes: ut, & pacem respuis, nec bellum geris: uel, nec bellum geris, & tamen respuis pacem: uel sic, & pacem non uis: nec tamen bellum geris: uel, & pacem non uis, & bellum gerere non potes. Nam in nec, siue in neq; (de utroq; enim loquor) inclusa est &, uel que, in quæ resolui potest: & ubi est nec, uel neq;, id resolui potest per & non, uel, que non. Poëta etiam maiorem in his sibi licentiam permittunt. Nec & neque, sequente enim, aut uerò, pro simplici, non pro composita negatione accipiuntur. Siquidem idem est nec enim, siue neque enim, quod non enim,

enim, nisi ita resolvimus, non etenim; neque verò, idem quod non verò, si modò non verò dicere licet.

De Vicissim, Inuicem, Mutuò. CAP. LIX.

Vicissim, non memor sum usquam esse apud Ciceronem, & Quintilianum, & ferè maximos quosq; autores, nisi pro secundo loco, siue è diuerso, uel è contrario. Vergil. tantum semel, neq; id aperte, uidetur usus pro inuicè, & mutuò:—Quid Eclog. 3. possit uterq; uicissim Experiamur.—Quod imitatus est Suetonius, & alij plures. Cicero semper (quod ego quidem sciam) sic: Id acciperet ab alio, uicissimq; redderet. Et iterù: Sed ego ad De Amic. miratione quadam uirtutis eius, ille uicissim opinione fortasse nonnulla quam de moribus meis habebat, me dilexit, Itidem Quintil. apud quem, & ceteros illius ætatis non modò inuicem Declam. 7. tali modo usurpatur, quale est in Declamationibus: Inuicè sustinentes, inuicem innixi. id est, alter alterù sustinens, & uterq; alteri innitens. sed etiam in sensu, cuius est uicissim, ut in lib. x. Cap. 7. Tam contumeliosos in se ridet inuicem eloquentia, & qui stultis uideri cruditi uolunt, stulti cruditis uidentur. Et iterù: Neq; Lib. 11. cap. 7. enim uidco quæ iustior acquirendi ratio, quam ex honestissimo labore, & ab ijs de quibus optimè meruerūt, qui si nihil inuicem præsent, indigni fuerunt defensione. Plinius posterior: Habes res urbanas, inuicem rusticas scribe. In eadem significatione est mutuò, de quo modo attigi, non solum in hac, qualis est, inuicem se amant, & mutuò se amant, & mutuus amor, sed in ea de qua disputauim. Idem Quintilianus in eodem statim post loco: Ac ne pauper quidem tanquam mercedem accipiet, sed mutua beneuolentia utetur. id est, respondente. Cicero: Fac ualeas, meq; mutuò diligas. hoc est, mihi in amore respondeas. Ept. 15. lib. 10.

De Scilicet, & Videlicet. CAP. LX.

Scilicet, & Videlicet, uidentur significare idem quod certè. Sed usum suum habent, & præcipuū per amaritudinē quandam cum derisu permixtam: ut apud Vergiliū, Scilicet is superis labor Acneid. 4.

In Andr. act. 1. labor est. — Et apud Terentium: Id populus curat scilicet. Et
 sce. 2. apud Quintilianum: Hæc uidelicet expectasti, ut ne captiosum
 Declam. 12. esset officio tuo; maturius redisse, ex industria tempus triuisti.
 Nonnunquam sine hac amaritudine, & irrisione, ut apud cun-
 dem: Sed est uidelicet ultima quædam calamitatum rabies, &
 nouissime in furorem uota ipsa uertuntur. Nonnunquam post
 relatiuum, sicut solet poni quidem, nonnunquam & ante, uel
 sine relatiuo. Et hi sunt ferè modi utendi his duabus dictioni-
 bus apud doctissimos: apud quos uix reperiatur illum uulgo usi-
 tatissimum modum, cum ea quæ confusè dicta sunt, per singula
 postea exponimus: quale esset, Quatuor sunt uirtutes, scilicet,
 uel, uidelicet prudentia, iustitia, fortitudo, modestia.

Sic tamē apud
 Suet. reperiri
 uidetur in Au-
 gu. cap. 35. At
 enim: Sæxit ne
 plus q̄ his in
 mēse legitim⁹
 senatus ageret,
 scilicet calen-
 dis, & idibus.

SECUNDI LIBRI FINIS.

L A V R E N T I I V A L

L A E I N T E R T I V M L I

B R V M E L E G A N T I A R V M

P R A E F A T I O .

PERLEGI proximè quinquaginta Digesto-
 rum libros ex plerisq; Iuriconsultorum uolu-
 minibus excerptos, & relegi cum libenter, tum
 uerò quadam cum admiratione. Primum, quod
 nescias utrum diligentia ne, an grauitas: pru-
 dentia, an æquitas: scientia rerum, an orationis dignitas præ-
 stet, et maiori laude digna esse uideatur. Deinde quod hæc ipsa
 ita in unoquoq; illorum omnia sunt egregia, & perfectæ, ut ue-
 hementer dubites, quem cui præferendū putes. Cui simile quida-
 dam (ut de ultima tantum parte, quæ ad nos pertinet dicam) in
 epistolis Ciceronis admirari solebā, quæ quum à pluribus scri-
 bantur, omnes tamen ab uno, eodemq; (audacius dixerim) si
 personas sustuleris, ab uno Cicerone scriptæ iudicētur: ita uer-

ba,

ba, ac sententiae, characterq; ipse dicendi ubique sui est similis. Quod eò magis in Iurisconsultis est admirandum, quòd illi eadem aetate cuncti extiterunt in eodem quasi ludo, ac schola instituti: hi uerò inter se etià seculis distant, licet omnes post Ciceronem. Ideoq; quibusdam in uerbis ab eo differentes, quales omnes à Vergilio usq; ad Liuium fuerunt: Nam Seruij Sulpitij, atque Mutij Scaeuolae nihil extat, sed alterius Mutij recentioris. Et prisca illi quidē Iurisconsulti quales, quanti q; in eloquendo fuerint, iudicare non possumus: quippe quorum nihil legimus. His autē, qui inter manus uersantur, nihil est, mea sententia, quod addi, adimūue posse uideatur, non tam eloquentiae (quam quidem materia illa non magnopere patitur) quàm Latinitatis, atque elegantiae: sine qua caeca omnis doctrina est, et illiberalis, praesertim in iure ciuili. Vt enim Quintilianus inquit, Omne ius, aut in uerborum interpretatione positum est, aut aequi, prauiq; discrimine. Et quantum momenti in uerborum interpretatione sit, ipsi Iurisconsultorum libri maximè testantur, in hac re praecipue laborantes. Vtinamq; integri foret, aut certè isti non forent, qui in locum illorum, etiam Iustiniano uelante, successerunt. Nota sunt eorum, et nimis nota nomina, ut superuacuum sit ea per me recēseri, qui uix quintam partem iuris ciuilis intelligunt, et ob imperitiae suae uelamentum aiunt non posse doctos euadere in iure ciuili facundiae studiosos, quasi Iurisconsulti illi aut rusticè locuti sint, id est, istorum more, aut huic scientiae nō planè satisfecerint. Quid de illis loquor? ego mediocri ingenio, et mediocri literatura praeditus, profiteor me omnes qui ius ciuile interpretantur, ipsorum scientiam edoctrum. Quòd si Cicero ait, sibi homini uehementer occupato, si stomachum moueant, triduo se Iurisconsultum fore: non ne et ipse audebo dicere, si Iurisperiti (nolo dicere Iurisimperiti) stomachum mihi moueant, aut etiam sine stomacho, me glossas in Digesta triennio conscripturum, longè utiliores

Quintil. li. 11.
cap. 3.

Cic. pro Muren.
xena.

liores Accursianis? Merentur enim, merentur summi illi iurī nancisci aliquem, qui eos uerè, riteq; exponat, uel certè à malè, & Gotthicè potius, quàm Latine interpretatibus defendat. Gotthi isti, quid ni & Vandali existimandi sunt? Nam postquam hæ gentes semel, iterumq; Italiæ influentes Romam ceperunt, ut imperium eorum, ita linguam quoque (quemadmodum aliqui putant) accepimus, & plurimi forsan ex illis oriundi sumus. Argumēto sunt codices Gotthicè scripti, quæ magna multitudo est: quæ gens si scripturam Romanam deprauare potuit, quid de lingua, præsertim relicta sobole, putandum est? unde post illorum aduentum primum, alterumq; omnes scriptores nequaquam facundi. Ideoq; prioribus multò inferiores fuerunt. En quo literatura Romana recidit. Veteres admiscebant linguæ suæ Græcam: isti admiscunt Gotthicam. Neq; uerò hoc dico, ut iuris studiosos carpan, imò ut adhorter potius, persuadcamq; sine studijs humanitatis non posse, quam cupiūt, assequi facultatem: malintq; Iurisconsultorum, quàm leguleorum similes esse. Nam (ut Vergiliano uersu utar)

Georg. . O fortunatos nimium, bona si sua norint Agricolas.

Ita ego appellem iuri operam dantes fortunatos, si norint sua bona. Quæ enim disciplina, scilicet quæ publicè legitur, tam ornata, atq; (ut sic dicā) tam aurea, ut ius ciuile? An (ut hinc incipiam) ius pontificum (quod canonicum uocant) quod ex maxima parte Gotthicum est? An philosophorum libri, qui ne à Gotthis quidem, aut Vandalis intelligerentur? quos ego ob hoc maxime errare, quòd loquendi facultate caruerunt, in libris meis de Dialectica ostendo: quos iam edidissē, nisi amici me hos potius edere coëgissent. An grammaticorum, quorum propositum uidetur fuisse, ut linguam Latinam dedocerent? An deniq; rhetoricorum, qui ad hanc usq; ætatem plurimi circumserebātur, nihil aliud docentes quàm Gotthicè dicere? Vna superat iuris ciuilis sciētia adhuc inuiolata, & sancta, & quasi
Tarp

Tarpeia arx urbe direpta. Hanc etiam isti Gotthi, non Galli, per speciem amicitie polluere, atq; euertere tentauerunt, euertereq; pergunt. Hanc ipse (quantum in me erit) ut M. Manlius Torquatus protegam, imò omnes qui hoc nomen profitentur, protegere debent. Quod si fecerint (ut spero, & opto) non legulei, sed Iurisperiti euadent. Quod ad meum autè hoc opus attinet, non fraudabo iuris conditores debita laude. Tantum igitur deberi puto huius facultatis libris, quantum illis olim qui Capitolium ab armis Gallorum, atq; insidijs defenderunt: per quos factum est, ut non modò tota urbs non amitteretur, uerùm etiam ut tota restitui posset. Itaq; per quotidianam lectionem Digestorum, & semper aliqua ex parte incolumis, atq; in honore fuit lingua Romana, & breui suam dignitatem, atq; amplitudinem recuperabit. Sed ad reliqua pergamus.

De Tanti, & Quanti, cum suis compositis: deq;
Pluris & Minoris.

CAP. I.

ATQVE ut ab eo potissimum incipiam, quod nec ab aliquo (quod sciam) traditum, & traditu dignissimum est: duo, tanti, & quanti, compositaq; ab eis tantidem, quantilibet, & quanticunq; totidemq; comparatiua pluris, & minoris: præterea nulla alia nec comparatiua, nec nomina, nec distinctiones queunt in genitiuo casu adiungi his uerbis, emo, uendo, uenundo, ueneo, merco, comparo, æstimo, taxo, liceo, addico, distraho, metior pro æstimo, constat, conduco, loco, socneror, pacifcor, pango pepigi, condèno, postulo, & si qua sunt alia similis horum significationis. Neq; enim audiuius dici unquã, uendidit patriam hic auri: aut, Achilles uëdidit corpus Hecctoris auri: Priamusq; illud redemit magni ponderis auri: sed per ablatiuum sic: Vendidit hic auro patriam, &c. Exanimumq; auro corpus uendebat Achilles. Hæc Verg. Valerius quoq; libro quinto: Magno ubiq; pretio uirtus æstimatur. Quanti uero, &

De hoc Lilius lib. 5. ab urbe condita.

Aeneid. 6.
Aeneid. 1.
Cap. 4.

rò, & tanti, cæteraq; (ut dixi) genitium nō mutant, ut Terent.
 AÆ. 1. sce. 1. in Eunuchō: Quid agas? nisi ut te redimas captum quā queas
 minimo: & si nequeas paululo, at quāti queas. id est, tanti te re-
 dimas, quanti queas. Cur non dixit quanto, ut congrueret cum
 illis minimo, & paululo? aut minimi, & paucilli, ut congrueret
 cum hoc quanti? nisi quia tanti, & quanti mutare non licet, &
 Dedam. 1. 2. ab eis, quæ dixi cōposita. Quintil. in Pæsto cadauere: Hoc unū
 supererat, ut deuectum tantidē uenderes. Et in Verrem Cicero:
 Aiebat te tantidem æstimasse, quanti sacerdotem. Iuuenalis:
 Satyr. 7. Quanticunq; domus constet. — Idem (quod ad prædicta compa-
 In cad. Satyr. rativa pertinet) Balnea sexcētis, & pluris porticus empti. Cur
 non dixit & pluribus, ut copularet coniunctio eosdem casus?
 T. Liuius lib. x l v i i. Mancipia minora annis uiginti, quæ
 post proximū lustrū decem millibus æris, aut pluris uenissent,
 ea quoq; decem tanto pluris quā quanti essent, æstimarētur.
 Adeo ut interrogat per eundem sæpe casum respondere ne-
 queamus, ut Plautus in Epidico, Quāti eam emut? uili. quot mi-
 Batyr. 3. lib. 1. nis? quadraginta minis. Horat. Quanti emptæ? paruo. quāti er-
 De Ora. lib. 1. go? octuſibus. heu heu. Nam illud apud Cic. Quanti addictus?
 mille nummū. non est illud mille genitiui, sed ablatiui casus,
 ut mox docebo: quasi millenario nummū, id est, nummorum.
 Et hæc quidem interrogatio est per genitium, responsio autē
 per ablatium. Aliquando è diuerso: ut, emisti ne decem minis
 istum equum? imò pluris. Aliquando hi duo casus iuxta idem
 uerbum hærent: ut, emisti istum equum decem minis, an pluris?
 Quòd si aduerbia forent (ut nonnulli existimare solent) cur po-
 tius dictum est tanti, & quanti, pluris, & minoris, nō tanto, &
 quanto, pluri, & minori, quum huiusmodi uerba utiq; ablatiui
 desiderent? Cur non idē sit in cæteris comparatiuis, quæ palam
 aduerbiantur? Non enim dicitur, emi equū uilioris, carioris ue,
 quā tu: nec uiliori, cariori ue quā tu, sed uilius quā tu, aut
 carius: neque uendidi ædes melioris, peioris ue, quā tu: sed
 melius

melius, peius uē quā tu. Cur denique (quod non minus mirandum est) hæc ipsa quæ nominauī, quoties substantiuis maritatur, formam naturalem, & legem uerborum custodiunt? excepto tantidem, quia est substantiuum, quod ablatiuum, datiuūq; non agnoscit tantodem: solasq; has uoces habet tantundem, & tantidem. Dicēdumq; erit, quanta pecunia istum equum emisti: sicut quot minis. Iuuenal. — Quanto

Metiris pretio, quod nī tibi deditus essem,

Satyr. 9.

Deuotusq; cliens, uxor tibi uirgo maneret.

Liuius lib. xxi. Hic miles magis placuit, cum pretio minore redimendi captiuos copia fieret. Itaque genitiuos illos, tanti emi equum, quanti potui, sic exponere non possumus, tanti pretij, & quanti pretij potui, sed sic, tanto pretio, quāto potui. Et per comparatiuum: ut illud Ciceronis, Non pluris uēdo quā alij, fortasse etiā minoris. Cum aliquem doces, nō ita exponas, pluris, id est, pretij: & minoris, id est, pretij. Nam huiusmodi expositio fecit ut plerique fallerētur: sed sic, pluris, id est, pluri pretio: minoris, id est, minori summa.

Officiorum 3.

De Mea, Tua, Sua, & Cuiā.

CAP. II.

Non tantum in his causis, quas ostendi, nonnunquam aliter respondemus, quā quo modo interrogati sumus, sed etiam in illis tribus pronomīnibus, de quibus proximo libro disputaui, tam primitiuis, quā deriuatiuis: quorum diuersam conuincimus naturam esse: & præter hæc unum, cuius cuiā, cuium: quod à ueteribus non inter nomina, sed inter pronomina numerabatur, ut meus mea meum. Nec Græci relationalium, unde hoc nomen descendit, inter nomina, sed inter articulos collocant: & nos pronomina quædam articularia solemus appellare. Ideoq; ut dicimus, mea est, tua est, sua est: & mea, tua, sua interest: ita cuiā est, & cuiā interest. Plautus in Epidico: Ego illum conueniam, atque adducam ad te, cuiā est fidicina. Cicero pro Muræna: Ea cedes potissimum cri-

Ut à Diomede lib. 1.

l

mini.

mini datur ei, cuius interfuit: non ei, cuius nihil interfuit. Igitur interrogati, Cuius hominis est hoc opus? respondebimus meum, non mei. Cuius domini hic fundus? tuus, aut suus: nō tui, aut sui. Rursum, Meum ne fundum possides, an tuum? respondebo neutrius, uel illius. Interrogamus adhuc, respondemusq; per uarios casus: Meum ne prædium est, an illius? respondebo, illius certè, nō tuum. Similiter de Cuius nominatiui casus, ad quod nūquā respondēas per eūdem casum, nisi in tribus pronomīnibus deriuatiuis: ut, cuium pecus? respondeas meum, uel illius. Interrogatur Verg. eclog. 3. etiam per diuersos casus: ut cuiū pecus? tuum ne, an Melibœi? sed per talem dictionem nūquā respondetur: nisi dicas, est cuium est: uel, est cuium esse debet. & si quid est simile.

De Tanti, Quanti, Magni, Parui, cum interest.

C A P. I I I.

EAdem tanti, & quanti, positiua quoq; duo, magni, & parui, sola in genitiuo iunguntur cum illis geminis uerbis, interest, & refert. Cætera autem, uel aduerbialiter, uel uoce nominatiui, siue accusatiui, & in primis horum comparatiua, superlatiuaq; magis & minus, maximè & minimè, atque horum germana, multum, plus, plurimum, parum, paululum, paulum, pauxillum, nihil, aliquid, & si qua sunt alia. Tanti interest, quāti interest, magni refert, parui refert, ac multum refert, plurimum interest, maximè refert, magis refert, paulū refert, minus refert, parum refert. Quinetiam nō modò quatuor hæc nomina id naturæ habent cum his duobus uerbis, uerū etiam cum multis alijs: ut, magni æstimo, parui facio, parui pēdo, quanti facis, tanti facio. Sed cum huiusmodi uerbis nōnunquam alia nomina iunguntur, ut plurimi æstimo.

De Mille, & Millia.

C A P. I I I I.

ATque (ut promissum exoluam) illud Ciceronis mille nummum singularis numeri esse, tum exemplo eiusdē, tū præ Philipp. 6, cepto M. Varronis cōprobabo. In Philippicis; Inuētus est, qui L. Anto

L. Antonio mille nummum ferret expensum? Et pro Milone: In quibus propter insanas istas substructiones facile mille hominum uersabatur. Qualia exempla plura repeterem, nisi Varronis præceptio satis esset, qui in libris de Analogia inquit: Quam peruen-
 Lib. 1.
 ientum est ad millenarium, assumit singulare neutrum, quod dicitur hoc mille denarium, à quo multitudinis numerus fit millia denarium. Et paulò post: Vt sit utrumque sine casibus uocis, dicemus ut hoc mille, huius mille: ita hoc decies, huius decies. Hæc hætenus. Illud quoque præter hæc addamus, mille hominum dici, et millia hominum. Iterum mille homines dici, millia uero homines non dici. Cuius rei causa est, quod propriè dicimus mille homines, ut centum homines, millia hominum, ut cætenaria, uel turba hominum. Hoc substantiuum est, illud uero adiectiuum. Itaque non licet dicere millia homines, quia duo substantiua non coherent sine copula: neque in his ullus certus inesset sensus. Mille hominum licet dicere, quia mille substantiuatur, ut multum hominum, pro multis homines. Item mille hominum, pro mille homines: idemque erit, quod millium hominum, si millia singulare haberet millium, quod non habet, nisi pro milliario, quod constat ex mille passibus: uel pro seminis genere: uel more Varronis, quia dicimus hoc mille uel quia (ut maxime reor) nec adiectiuum planè, nec substantiuum est, sicut hic, hæc, hoc, iste, ista, istud, et nonnulla alia pronomina. Nam cætera adiectiua non patiuntur sibi ita adherere adiectiua, ut pronomina. Dicimus enim, hic robustus messor, ista robusta mulier. Nec dicimus, antiquus robustus messor, antiqua robusta mulier. At nomina numerorum sunt istis pronominibus similia: ut, ceterum aureæ patera, mille armatae naues. Ergo Latine dicitur mille ex hominibus, sicut dicitur, isti ex illis. Quæ locutio idem est, quod mille hominum. Cætera nomina numeralia, siue substantiua, siue adiectiua sint, inter se iungi recusant, quia nec duo substantiua, nec duo adiectiua sola esse possunt: Vt duo ceterum, tria mille: quum præsertim sint sua propria nomina, ut ducem, l   2   trecenta

trecenta, & supra mille est millia, quod planè substantiuum est. Ideo q; dicimus, mille hominũ: duo millia hominũ, nõ duo mille: tria millia, quatuor millia hominũ, & deinceps. Nec (ut dixi) tria aut quatuor mille, sed bis mille, ter mille: bis centum, & ter centum, non duo centum, tria centum: aut (ut aliqui indocti loquuntur) ducentum, tricentum, sed ter centum. Vergilius:

Georg. 1. Ter centum niuei tondent dumeta iuueni. Et alibi:

Æneid. 1. Hic iam ter centum totos regnabitur annos.

Reperimus tamè apud ecclesiasticos sepe hoc modo dici, quale est: Debebat decem millia talenta: & duodecim millia signati. Quod defendi non potest, nisi resoluas sic: signati, duodecim millia: talenta, decem millia: quasi dicatur, numero duodecim millia, & numero decem millia, & subintelligatur entia: sic, Debebat talẽta entia decem millia. Signati entes duodecim millia. Nisi interponas uerbum substantiuum: sic, Signati erant duodecim millia. quod in altero exẽplo fieri nequit. Quo certè modo ipse non loquerer, sed potius duodecim millia signatorum, aut duodecim millia signata: & decem millia talentorum, & duodecim millia drachmarum argenti. Cuius erroris (si error est) causa (ut opinio mea fert) hinc fluxit, quod sepe legimus decem millia pondo argenti, quasi illud pondo sit nominatiui, aut accusatiui casus, & non potius genitiui. Sepe decem millia quingenti pedites, non peditum. Ita cum numerus posterior defuerit, putat rectè dici posse decem millia pedites, quod falsum est. Nam cum dicimus, decem millia quingenti pedites, sic intelligimus, decem millia peditum, & quingenti. Quo sepe modo loquimur, neq; aliter loqui possumus. Atq; ut nunc ad hoc quingenti, subintelligimus pedites, ita ad illud millia, subintelligimus peditũ. Quale esset in superioribus exemplis, duodecim millia & ducenti signati, uel duodecim millia signatorum & duceti; & ita in ceteris. Rarius autem reperitur mille, pro millia. Nã

Matth. 5. illud: Quicumque te angariauerit mille passus, uade cum illo & alia

alia duo: subintelligitur millia passuum. Alioqui dixisset alios duos, non alia: uel potius, alios bis mille.

De Numeralibus.

CAP. V.

ET quoniā de numeris cœpimus, de ipsis aliqua dicere prosequamur. Et primum hoc admoneamus, in quo pleriq; falluntur, trecenti scribendum esse, non treceteni, nec triceni, quū significat trecentenarium numerum, quod syncopatum est, sicut cetera. Dicimus enim duceni, pro duceteni: trecenti, pro trecenteni: quadringeni, quingeni, sexcenti, septingeni, octingeni, nongeni, uel noningeni, pro quadringenteni, quingeteni, sexcenteni, septingenteni, octingenteni, nongenteni, uel noningeteni. Centeni autē, et milleni non syncopantur, quia non sunt prælongæ dictiones, sicut superiores. Triceni autem caret syncopa, sed immutauit g, in c: sicut uiceni, pro uigeni, et triceni, pro trigeni. Sunt enim similitæ uocis c, et g, quemadmodum d, et t: propter quod dicimus quadringenti, pro quatrinceti. In quo nomine et t, in d, et c in g. mutatum est. Atq; quoniam dixi quosdam falli similitudine uocum, recenscamus hæc ipsa infra centum, ut supra centum fecimus. Dicimus igitur singuli, bini, terni, quaterni, quini, seni, septeni, octeni, noueni, deni, undeni, duodeni, ternideni, quaternideni, quinideni, senideni: uel deniquaterni, deniquini, deniseni, denisepteni, deniocteni, deninoueni: uiceni, uicenisinguli, uicenibini, uiceniterni, uel (ut postea ostendemus) singuli et uiceni, bini et uiceni, et ita deinceps. Tum triceni, quadrageni, quinquageni, sexageni, septuageni, octogeni, non octuageni (octoginta enim dicimus, non octuaginta) nonageni, uel nongeni, non nouageni: deinde centeni. Ideo autem hæc nomina in plurali protuli, quod in prosa scribescentes plerē plurali utuntur, in carmine frequenter etiam singulari. Et singularem quidem horum nominum numerum non prosa oratione scribentium, ait Priscianus esse, sed poetarum. Vt Luca Prisc. lib. 1.

Sus libro v i i i.

l 3

Gurgi

Gurgite septeno rapidius mare summovet annis.

- Veruntamen non tantum poetarum uideo esse, sed nonnunquam
 Cap. 23. etiam aliorum: ut Plin. lib. xvi. Traduces Gallica cultura bi
 nis utrinq; lateribus. Si pars quadrageno distet spatio quater=
 Cap. 8. nis, uiceno inter se obuij miscetur. Et in uicesimo quinto: Altera
 maior, folijs laterum modo inclusa, quæ quia septena sunt.
 Cap. 10. Et in x x v i. Prodigiosa sunt, quæ circa hoc tradit Theophrastus
 autor alioqui grauis, septuageno coitu durare libidinem
 contactu herbæ, cuius nomen speciemq; nō posuit. Septuageno, id est,
 suptuaginta coitibus per singulas noctes. Nam ita hæc nomina exponuntur:
 ut creabatur olim bini cōsules, id est, per singulos annos duo. Utuntur
 ergo oratores legitima significatione horum nominum: binus enim, siue
 bini, significat singulis duo: ternus, siue terni, singulis tres: quaternus,
 siue quaterni, singulis quatuor. At poetæ non ita. Septenus enim gurges
 non est singulis septem, sed septem tantū uni flumini Nilo. Nec in
 singulari modo significatione hac abutuntur, uerum etiam in plurali. Ut Vergilius:

Geor. 1. Per duodena regit mundi sol aureus astra.

- Prisc. lib. 2. Duodena astra, pro duodecim astra. At hoc septeno, Priscianus
 exponit septenario: quod mihi non placet, quum inauditum sit
 flumen aliquod habere septenarium alueum, et fontem edere
 septenarium riuum. Siquidem hæc nomina numerum aliarum
 rerum, quæ non nominatur, indicant, non multiplicationem sui
 ipsorum: ut, lapis centenarius, non quod sit centuplus lapis, sed
 centum librarum: homo centenarius, non quod sit centum geminus,
 sed quod habet centum annos: grex centenarius, non quod sint
 centum greges, sed grex centum capitum. Rursus non dicimus
 centenariam libram, sed centuplam: nec centenariū annū,
 sed centuplum annorum. Tamen dicimus centenarium, septenarium,
 duodenarium numerum. Siquidem numerus omnia complectitur,
 siue centenarius, siue decenarius, siue alius quouis numerus

merus ceterarū rerum, librarū, annorū, similiūq;. Ideoq; rectē
dicimus cētenarium numerum annorū ingressus est: nō autem,
centenarium annum: & millenarium numerum portat pondos
nō autem, millenaria pōdo. Potuisset igitur Priscianus commo-
dius exponere, septeno gurgite, pro septenarij numeri gurgite.
Qua expositione uti solemus in illis numeralibus, quæ ultimū
numeri eius significāt: decimus, ūdecimus, cētesimus, millesimus,
id est, qui ultimus est ex decē, ex undecim, ex cētū, ex mille. Ali
quādo etiam sic: hoc arū attulit cētesimum, illud uerō sexage-
simum, tuum uerō trigesimum fructū: id est, cētenarij numeri,
sexagenarij, tricenarij fructum, uel cētuplum, sexagētuplum,
tricētuplum. Plinius lib. XVIII. Admiscetur huic far, ut mitiget
amaritudinem eius, & tamē sic quodq; ingratisimum est uentri;
nascitur qualicūq; solo cum cētisimo grano: ipsumq; pro lata-
mine est. Non ultimum granum ē cētenario numero intellexit,
sed grana cētenarij numeri, siue granū centuplū, siue cētenum,
eo modo quo idem autor dixit uiceno. Hac etiā ratione appella-
ta est quadragesima, quod quadraginta dies continet: quo uo-
cabulo eloquentissimi Christianorum utuntur. Quidam etiam
quingagesima, sexagesima, septuagesima. Atq; (ut ad rem rea-
deam) utimur superioribus illis nominibus crebrius in plurali
numero, singuli, bini, terni. Trinum igitur cū habeat singula-
rem numerum, apparet non esse naturæ istorum. Quinimo non
memini comperisse me illud in plurali, licet & singulare perra-
rum sit, ut trinum nundinum. Promulgari enim debebat anti-
quitus rogatio apud Romanos trino nūdino: quod (ut opinor)
aut tribus in locis uno die, aut tribus diebus uno in loco cele-
brabatur: ut trimus triū annorum, ita trinus triū dierū, aut triū
locorum. Priscianus autem ait trinūdinum pro trinūdinarum, Prisc. lib. 7.
Ciceronis exemplo pro Cornelio: Primō ex promulgatione tri-
nundinum dies ad ferendum potestasq; uenisset. Quod si ita es-
set, & tris compositum esset, non & trinū, ut ait Priscianus, sicut
l 4 trinost

Cap. 16.

Prisc. lib. 7.

trinoctium: sed forsā per apocopen dicimus trinundinum, pro
 Cap. 4. trinum nundinum, aut planè trinundinum. Quintilianus libro
 secūdo, Siue nō trino fortè nundino promulgata, siue non ido
 neo die, siue contra intercessionē, uel auspicia, aliud uē quod le
 gibus obstat, dicitur lata esse uel ferri. Titus Liuius lib. tertio:
 Postquā uerò comitia decemuiris creandis in trinundinum in
 dicta sunt. Idē libro quinto, nisi editioni mēda inest, ait: Antea
 trina loca cum cōtētiōne summa patritios explere solitos, nūc
 iam octoiuges ad imperia obtinēda ire. Donatus tamen hoc no
 mine utitur, et discipulus eius, non tamen magistro indoctior,
 Hieronymus, cum alibi, tum ad Marcellam: Et Trinā negatio
 nē, trina postea confessione deleuit: id est, triplici. Ceteri quoq;
 eodem nomine utuntur. Vnde dicta est trinitas, trium persona
 rum una diuinitas. Seruius super illud Vergilianum,

Lib. 1. Aeneid.

—Terna arma mouēda: ait, Figura poetica: Nā trina debuit
 dicere. Arma enim sunt tantum numeri pluralis. Sed hæc ratio
 Seruij, quā sit efficax, ipse uiderit, qui uult hoc nomē aptum
 esse nominibus numeri pluralis: quod etiam reperimus coniun
 ctum cū nominibus singularē numerū habentibus. Et quid præ
 terea dixisset, si apud Vergiliū foret quaterna arma? nūquid
 legendum esset quatrina? Verū non est trinum de numero eo
 rum de quibus disputauimus, quorum singularem non frequen
 tari ab oratoribus diximus, sed à poetis, et quidē improprie.
 Etiam nonnūquam improprie pluralem, quod aliquando ipsi
 quoque oratores faciunt, sed necessitate in his nominibus quæ
 singulari carent. ut codicilli (licet Iustinianus utatur) ut liberi,
 ut pugillares, ut nuptiæ, ut arma, ut castra. Aut si non carēt,
 sunt q; uel diuersi generis, ut nundinum, et nundina, delictum,
 et delicta, uel diuersæ significationis, ut hæc edes, et hæ
 edes: uel diuersi et generis, et signifiati, ut epulum, et epu
 la. Necessarium est autem dicere binos codicillos, et ternos,
 et quaternos, non duos, tres, quatuor, ratione dictante. Quid
 enim

enim si de diuersis codicillis dicendum mihi sit, quomodo dicam, duos codicillos scripsit pater, unum ad me, alterū ad uxorem: illud enim unum, et illud alterum ad quid refertur? ad codicillum, quod non reperitur? Dicendum est ergo unos. Quod si unos, ergo et binos dicendum erit, quod ex Cicer. exemplo Ad Her. II. 1. liquebit: Duplices similitudines esse debent, una rerum, altera uerborum. Quod si dixisset duplex similitudo, subiunxisset una rerum, altera uerborum: uerum quia in plurali locutus est, non putauit alteri numero locū esse oportere. Dicamus ergo binos codicillos, non duos. Rursus duo testamenta, non bina. De cuius naturae nominibus quibusdam nominatim faciamus mentionem: si tamen illud monuerimus ex praedictis colligi, utroque modo posse dici: Relinquo filiis meis testamento singulis, siue cuique, si multi: siue utriq; si duo fuerint, dena praedia: uel singulis, siue unicuiq; siue utriq; decē praedia: cum ego et fratres mei ex bonis paternis habuerimus singuli, siue unusquisq; siue uterq; unum praedium: uel singuli, siue unusquisque, siue uterque singula praedia: quae etiam uno loco coniunxit Cicero in Paradoxis: Capit ille ex suis praedijs sexcenta sestertia, ego centena ex meis. Non dixit aut sexcenta et centum, aut sexcenta, et centena, quae tamen diuersa sunt, ut intelligamus ab illo sexcenta capi uno anno, non singulis annis, ab hoc centena non uno anno sed singulis annis. Ego tamen puto scribendum esse sexcenta, non sexcenta. Multa hic, et multifariam uitiose dicta repetere liceret, sed uereor tantos uiros carpere. Vnum tantummodo dixerim ex tertio libro Regum: Septena retinacula in capitello uno, et septena retinacula in capitello altero: quum dicendum esset, septem in uno, et septem in altero, aut septena in singulis, aut septena in utroq;. Et si fuissent plura duobus, septena in unoquoque. Cuius conditionis est illud in eodem libro: Quod abscoderim de prophetis domini centū uiros, quinquagenos et quinquagenos inspeluncis. hoc modo non recte dicitur, sed co
1 3 modo,

modo, quo paulò antè dictū erat: Tulit ille centū prophetas, & abscondit eos quinquagenos in speluncis. id est, in singulis speluncis quinquaginta. Quidam iuris studiosi accipiūt dena, pro uiginti, nō intelligentes significari singulis duorū decē: de quorum imperitia quid multis dicēdum, cum putent recte dici una quinq; quasi unā sit nomen, & non aduerbium. Ne illud quidē obticebo (quemadmodum superius ostendi) illa nomina supra centum syncopari, infra uerò centum minime. Ita è diuerso ad uerbia infra centum syncopari, ultra, non syncopari: ut uicies pro uiginties, tricies pro triginties, deinde quadragies, quinquagies, sexagies, septuagies, octogies nō octuagies, nonagies nō nouagies. Cætera nō syncopātur, quinquies, sexies, septies, octies, nouies, decies, centies, ducēties, trecenties, quadringenties, septingenties, octingēties, noningēties, millies: deinde bis millies, ter millies, quater millies, quinquies millies, decies millies, uicies millies, & deinceps cætera. Nunc ad institutū redeamus, ab hoc potissimum nomine incipientes.

De Litera, & Epistola.

C A P. VI.

Epist. 1. lib. 7.

Litera in singulari numero significat elementum ipsum, ut *a*, & *b*: uel manū scribētis: ut ad Attic. Cic. Nam Alexidis manum amabā, quòd tam propè accedebat ad similitudinē tuæ literæ. In plurali uerò epistolā, præterquā apud poetas, qui pro epistola, uersus gratia, in singulari semp utūtur. Vt Ouid.

Epist. Brif. 2d
Achil.

Quam legis à raptā Briseide littera uenit.

Epist. 16. lib. 1.

Nam quòd Cicero ad Caninium scribit, ad se nullam literam Bibulum misisse: ita ait, quasi nullum uerbum misisset: quòd ut uebementer extenuaret, non dixit uerbum, aut syllabam, sed literam. Frequentissimum igitur est literæ, pro epistola: inter quæ duo nomina hac elegantie differentia est: Quòd dicimus unam epistolam, unas literas: duas, tres, quatuor, quinq; epistolas: binas uerò literas, ternas, quaternas, quinas, senas, septenas, octonas, nouenas, denas, nunquā aliter: quale esset,

unas

umas, binas, ternas epistolas: duas, tres, quatuor literas. In hoc tamen conueniunt, ut dicamus, dedi singulis, uel unicuiq; uel utriq; siue singulas literas, siue singulas epistolas. Itē in maiori numero non conueniunt: ut, dedi singulis duas literas, uel binas epistolas: sed binas literas, et duas epistolas: nō autem secus, de quo iam dixi. In quo obseruandum est de ceteris quoq; uocabulis: ut si dicas, accepi abs te binas literas, non subiungas, quarū alteri respondi per proximum tabellarium, alteri nunc respondeo, sed alteris. De epistola uerò apertum est: ut, accepi duas epistolas, quarum alteri iam respondi, alteri nunc respondeo. Cicer. uerò frē ait, accepi literas, accepi epistolas. Plinius frequēter etiam recepi, nisi libri mendosi sint.

De Aedes, & eius deriuatiuis.

CAP. VII.

A Edes in plurali tantum, accipitur pro domo, nec unquam aliter: ut, *edes meas* non proscribam. In singulari, atque adeo in plurali pro templo: ut Cic. in Philip. lib. 1. Ex eo die, quo in *edem Telluris* conuocati sumus, in quo templo (quantum in me fuit) ieci fundamenta pacis. In quo templo, id est, in qua *ede Telluris*. Sed hac in re differt à templo, quod semper in utroque numero habet adiectionem, ut in *ede Iouis*, *Mercurij*, *Minerue*: in *ede Concordiæ*, *Telluris*, *Honoris*, *Virtutis*: in *ede sacra*, et in plurali *sacras aedes*: *edes Deorum*, *edes Nympharum*. Nam quum ait Lucretius de Ioue loquens — Et *Lib. 2.* *edes* Sæpe suas disturbet. — perinde est, ac si dixisset, *Iouis aedes*. Igitur pro templo dicemus *duas, tres, quatuor deorum aedes*, *duas sacras aedes*: pro domo, *binas, ternas, quaternas, priuatas aedes*. Aeditui autem ab *edibus sacris*, quas tuentur, appellati sunt, nō à *priuatis*. Aediles quoq; magis à *sacris edibus* dicti sunt, quibus curandis præpositi erant. Aedificare autē magis ad domos hominum spectat, quàm deorum: nec domos tantum, uerum etiam naues: ut Cic. Qui posteaquàm maximas *edificasset*, ornaſſetq; classes. Neq; hoc indignū est admonitione, cum

Cic. in prin.
Philip. 1.

Proleg. Mani.

cum cui domus edificatur, dici edificare. ut idem de consulari viro inquit: Qui quum edificasset in palatio plenā dignitatis domū. Similiter in cæteris verbis: ut Horatius de prædiuitibus:

Epist. 1. lib. 1.

Diruit, edificat, mutat quadrata rotundis.

De Liberi, Pugillares.

CAP. VIII.

Liberi pro filijs singularē non agnoscit, cuius natura à superioribus differt. Nā ut dicā, Lego Titio ternas ædes, unas in foro, alteras in Ianiculo, tertias in Suburra: ita non dicā, ex ternis liberis meis, unos, alteros, tertios: sed ex tribus liberis meis unum in alienam familiā dedi, alterū abdicavi, tertium hæredem institui. Cuius rei causa est, quod quum dico unū, alterum, tertium, adiungi solet filium: & tres liberos, quasi tres filios: quod ita non fit in ædes, & in literas, nisi subintelligas domū, & epistolam. Sed quid facies in cæteris? ut in nuptias, & in pugillares? absurdum sit dicere, unam nuptiam, unum pugillarē. Pugillares autem significat tabellas cereas, siue ligneas, siue alterius materiae, in quibus stylo scribimus. Liberū tamen pro filio & apud Quintilianum, & apud Paulū, Caiumq; reperio.

Apud Modestinum tit. de pac. ff. l. ius autem. & Vlpianū tit. de reg. iur. l. ne mo prædo. leges liberū singulariter pro filio.

De Hortus.

CAP. IX.

Hortus quoq; eiusdem naturæ est. Nam in singulari, plurali; pro hortis olitorijs accipitur, id est, olera producētib; . Est enim olus, omnis herba sativa, qua uestimur, & cuius folijs, ut caule in edulium utimur. Horti uerò in plurali tantum, arboribus consiti dicuntur, & uoluptatis, amœnitatisq; causa parati. In superiore igitur significatione dicemus unum hortū, duos, tres hortos. In posteriore unos, binos, ternos, quaternos hortos, nisi alicuius autoritas aliud sibi uendicauerit.

De Odor.

Odor huic simile est, qua uoce notum est quid in utroq; numero significetur: in plurali uerò tantum, odoramenta: ut odores ex Arabia sunt. Hoc tamen nomen raro cum numeralibus iungitur, sed cum alijs adiectiuis.

De

De Commeatus.

CAP. X.

Commeatus autem, et si qua sunt similia, non recipiunt talem ambiguitatem. Siquidem superiora in uno sensu habet utrumque numerum, in altero tantum pluralem: hoc uero in altero tantum singularem. Est enim commeatus in singulari tantum, pro facultate ad tempus à militia, ab alio uel ministerio recedendi (quam præbet militi Imperator, præpositus uel inferiori) eundemque quod uelit ad præscriptum diem reuersuro. Licet Liui. libr. XXIII. aiatur: Magna pars sine commeatibus dilabebatur. In utroque autem numero pro cibariis ad alimoniam Reipublicæ aut exercitus, aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatim. Cice. pro lege Manili. Iam comæatu et priuato, et publico prohibebamur.

De usu pluralis pro singulari, & de reditu

parenthesis.

CAP. XI.

Ex his, quæ dixi, colligi potest, non uerum esse, quod aliqui uolunt, quoties autor in numero plurali loquitur, declarari dignitatem quandam, et (ut sic dicam) magistrerium. Quid enim cause est, cur hæc nomina pluraliter, non singulariter effertur? quid Athenæ potius, quam Athena? quid Roma potius, quam Rome? Sed ne in re aperta dicam pluribus, huic opinioni repugnat cum ipsa rhetorica ars, quæ iubet nos uti modo plurali, pro singulari numero, modo singulari, pro plurali: tum plurima exempla, adeo ut uno atque eodem loco de se orator in utroque numero loquatur.

Vergilius:

O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit.

Eclog. 1.

Namque erit ille mihi semper deus, illius aram

Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus,

Ille meas errare boues. —

Hic de se loquens Tyrtirus nunc nos, nunc me ait. Homerus quoque Iliados decimotertio:

Ἐρχομαι ὑπὲρ τοῦ ἔρχομαι ἐν κλισίᾳ ἀλλήλων

Οἰσόμεν, τὸν νῦν γὰρ περὶ ἑαμένα ὁ πρὶν ἔχιστον.

Et

- Declam. 5.** Et in prosa, ut Quint. in Aegro redempto: Vtinam hoc saltem mihi serò facta præstarent, ut residuum laborantis animæ in tuo poneremus amplexu. Et Cic. in Philip. quod exemplū in alium etiam usum uolo asserre prolixius: ait igitur, Ita q; ego ille, qui semper autor pacis fui, cuiq; pax, præsertim ciuilis, quanquam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis. Omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est. Hinc honores aplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quam habemus, consecuti sumus. Ego itaq; pacis (ut ita dicam) alumnus, qui quātuscunq; sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certè non fuisset. Periculosè dico: quemadmodū accepturi P. C. sitis, horreo. Sed pro mea perpetua cupiditate uestre dignitatis retinenda, et augenda, quæso, oroq; P. C. ut primò, si erit uel acerbū dictu, uel incredibile à Marco Cicerone esse dictum, accipiat sine offensione, quod dixerò: ne uel id prius, quàm quale sit explicauero, repudietis. Ego ille (dicā sepius) pacis semper laudator, semper autor, pacem cū M. Antonio esse nolo. Hæc in eum quoq; finem retuli, ut ostenderem oratores cū inceptæ orationi aliquid longius inseruerunt, redire iterum ad id quod inceperant. Aliquando etiam frequentius memoriæ iudicum reficiendæ gratia, uel eodē uerbo repetito, ut in proximo exēplo,
- Philip. 7.** uel quod idem efficiat. Vt apud eundem, et in eodē opere: Collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi uidetur, mihi (ne grauius quippiam dicam) auorum, et auunculi sui consulum si imitaretur, fortunatior uideretur: sed cum iracundum audio factum. Aiunt, et audio, idem efficiunt.

De Questibus & Quæstibus.

CAP. XII.

Questus in plurali pro querela à queror, unde fit conqueror, cuius datiuus et ablatiuus questubus, ut portubus. Quæstus in utroq; numero, cuius in plurali datiuus et ablatiuus est quæstibus à quæro, unde fit conquirō, deriuatur per syncope.

rope à supino quæsitum, significatq; *lucrum nummarium*. Nā *lucrum* uocamus etiam nō *nummarium*, uelut *amicitiæ*, *gloriæ*, *sciētiæ*, *ceterorumq;* huiusmodi. Quæstum quoq; nonnunquam recipi pro actione ipsa, atq; artificio lucrādæ pecuniæ: ut apud Ciceronem, iam de artificijs, & quæstibus, qui liberales habendi, qui sordidi sint. Et Quintilianum: Nam ut primū lingua esse cœpit in quæstu, institutumq; eloquentiæ bonis male uti. Offi. 1.
In procem. lib. 1. Instit.
Quæstu dixit, quasi acquisitione.

De Scala, & Pondo.

CAP. XIII.

Scala à quibusdam in singulari usurpatur. Sallustius cū alijs quibusdam ostendit pluralem tantū habere, quum dixit in Iugurthino: Deinde ubi una, atq; altera scale cōminutæ sunt, qui superstiterant afflicti sunt. Non dixit, una atq; altera. Pondo autem caret singulari numero, teste Foca. Dicimus autem duo pondo, tria pondo, non bina pondo, terna pōdo. Quintil. in primo: Quid quod quedam quæ singula procul dubio uiti- Cap. 9. tiosa sunt, iūcta sine reprehensione dicuntur? Nam dua, & tre, & pondo, diuersorum generum sunt barbarismi: at duapondo, & trepōdo usq; ad nostram ætatem ab omnibus dictum est, & rectè dici Messala confirmat. Forsitan huius rei causa est, quod sicut superius de liberis diximus, ita hīc si quis ita loquatur, relinquo liberis meis duo pondo auri: alterum signatum, alterum rude: intelligitur libram. Idē est enim dua, tres, quatuor libræ, quod duo, tria, quatuor pondo, ut quidam uolunt, quod multi autores non probant, ut Liuius lib. x x i i. Argenti pondo bina, & sex libras in militē præstaret. cū legēdum sit selibras. Quidam etiam singularem huic nomini dant, & huius ipsius autoris (si editio uerax est) nonnulla exempla sunt. Quale est etiam Columellæ: Scillæ aridæ pondo libram, & quadrantem adijci oportere. Sed nunc pro pōdere uidetur accipi. Huiusmodi conditionis est ludus, & ludi. Sed hæc in alterum librum reseruamus. Nunc aliquid etiam de numeris addamus.

De

De ordine numerorum.

CAP. XIII.

Cic. de Senectute.

Lib. 3. cap. 1.

Eodem cap.

Cap. 49.

Plato uno & octogesimo anno scribens mortuus est. Iso-
 crates quarto & octogesimo anno cum librum qui Pana-
 thenaicus inscribitur, scripsisse dicitur: uixitq; quinquennium
 postea: cuius magister Leontinus Gorgias cētum & septē com-
 pleuit annos. hæc Cic. Cuius ex uerbis datur intelligi, ante cen-
 tum præponi numerum minorem, post centum uero postponi:
 quod Quintilianus quoq; confirmat, quum ait: Artium autem
 scriptores antiquissimi Corax, et Thissias Siculi, quos insecutus
 est uir eiusdem insulæ Gorgias Leontinus, Empedoclis (ut tra-
 ditur) discipulus. Is beneficio longissimæ etatis (nam cētum &
 nouem uixit annos) cum multis simul floruit. Et paulo post:
 Nam & Isocratis præstantissimi discipuli fuerunt in omni stu-
 diorum genere. Eoq; iam seniore (octauum enim & nonage-
 simum cōpleuit annum) pomeridianis scholis Aristoteles præ-
 cipere artem oratoriam cœpit. Hoc tamē uidetur fieri interce-
 dēte cōpula. Nam ea sublata, ut quisq; numerus maximus est,
 ita primo loco ponitur, dūtaxat citra centū: ut maior uiginti
 quinque annis, non autem maior quinque uiginti annis. Etiam
 in illis quæ suprà tractauimus, numeralibus, uiceni singuli, uiceni bi-
 ni, uiceni terni: aut singuli & uiceni, bini & uiceni, terni & ui-
 ceni. Suprà centū naturalē ordinē sequimur, ut superiora exem-
 pla docēt: centū & septē compleuit annos, centū & nouem ui-
 xit annos. Plinius lib. v i i. naturalis historiæ: Centum & ui-
 ginti natos annos Parmæ tres edidere. Brixelli unum c x x v.
 Parmæ duos c x x x. Placentiæ unum c x x x i. Fauentiæ
 unam mulierem c x x x i i. Bononiæ L. Terentium Marci
 filium, Arimini uerò M. Apomum, c l. Tertulā, c x x x v i i.
 Citra Placentiam in collibus oppidum est Velleiacium, in quo
 c x. natos annos sex detulere, quatuor centenos uicenos unum
 c l. Marcus Mutius Marci filius, Gallerius Felix: ac (ne pluri-
 bus moremur in re confessa) in regione Italiæ octaua centenū
 annorum

annorum censi sunt homines LIIII. centenū denū homines
 LVII. centenū uicenū quinquē homines duo, centenū tri-
 cenū homines quatuor, centenū tricenū quinquē, aut septe-
 nū totidem, centenū quadragenū homines tres. Idem ta-
 men Plinius paulō post ait: Vt tamen in septimum et quinquag-
 gesimum atque centesimum uitæ duraret annum. Ex quo appa-
 ret sine copula maximum quæque numerum præcedere: quum
 copula nōnihil uariet, præsertim retrorsum cūdo. Adhuc quæ
 diximus, et recitauimus exempla, intra numerum millenarium
 sunt, sed in ipso quoque maximum quæque numerum semper
 præponemus: ut, a natali saluatoris anni sunt mille quadringen-
 ti et xxxviii. uel mille et quadringenti ac triginta octo.
 Illud tamen notandum est, in millibus eandem esse naturam, atq;
 in numeralibus citra cētum: ut, milites nostri sunt sex et uigin-
 ti millia, nō autem uiginti et sex millia: uel, milites nostri sunt
 uiginti sex millia: siue, militū nobis sunt uiginti millia: siue mi-
 lites nostri sunt uicies mille: siue, nobis singulis sunt decies mil-
 le milites: siue nobis singulis sunt dena millia militū: siue nobis
 singulis sunt decem millia militum. Omnia autem quæ locuti su-
 mus, ultra uicesimum numerum intelligi uolo. Nam decem et
 septēdecim et octo, decem et nouem, normā illam, quam di-
 xi non tenent. His inferiora ne ipsa quidem seruant suam legē.
 Illa enim coniunctionem habent interpositam, hæc non habēt:
 uerū tamen nec habere possunt, quum sint composita, nec plura,
 sed singula nomina: undecim, duodecim, tredecim, quatuordec-
 im, quindecim, sexdecim: sicut illa quoq; cōposita, atq; unica
 sunt nomina, undeuiginti, duodeuiginti, undetriginta, duodetri-
 ginta, undecētum, duodecentum: hoc est, uno, aut duobus dēptis
 de uiginti, de triginta, de cētum. Vt, ab incarnatione saluatoris
 sunt anni mille quadringēti duodequadraginta. Et per denomi-
 natia: ut, ab incarnatione agitur annus millesimus quadringē-
 tesimus duodequadragesimus. Pli. lib. xxxv. natural. histor. Cap. 1.

Cap. 2. lib. 36.

Duodeuicesima Olympiade interijt Candaules. Licet pleraq;
 exemplaria habeant duodeuiginti Olympiade. Idem proximo
 libro: Atque adeò duodequadragenum pedum Luculli mar-
 moris in atrio Scauri collocati. Duodequadragenum, pro duo
 dequadragenorum. T. Livijs libro primo: Duodequadragesim
 mo ferme anno, ex quo regnare cœperat Tarquinius.

De Domus.

CAP. XV.

Domus genitiuos duos habet, unum secundæ, alterum quartæ
 declinationis, domi, & domus. Sed prior significat lo-
 cum, ubi quis manet: posterior corpus ipsum, atq; ædificium,
 quod ex parietibus cõstat, & tecto: ut, domi maneo, nõ domus;
 & partem domus demolitus sum, superiora domus ascendi, non
 domi. Nam illud, domus mea imperium teneo, nõ pro loco acci-
 pitur, sed pro familia, quæ cõtinetur ædificio, figuratè cõtines
 pro contento. Quod etiam dicere licet domi meæ, quasi in do-
 mo mea. Quòd autem idem sit domi, & in domo, notum est.
 Vnum tamen afferam exemplum: Quintilianus lib. v. In domo
 furtum factum ab eo, qui domi fuit. Dativus tantum quartæ est:
 Accusativus indifferēs: Ablativus secundæ. In accusativo & ab-
 lativo, uel cum præpositione, uel sine præpositione loquimur:
 ut, reuertor domum, uel ad domum. Exeo domo, uel è domo: &
 sum in domo, uel domi: hoc grammaticæ est, illud uerò Latinita-
 tis, & elegantie. Hunc genitiuum secundæ non coniungimus
 nisi cum tribus, siue quinque pronominiibus, meæ, tuæ, suæ, no-
 stræ, uestræ, & uno nomine alienæ: ut, ego uiuo domi meæ, non
 uiuo domi tuæ. erat domi suæ. nostræ, non uestræ domi habitare
 uolo. Cic. in libris ad Herennium: Qui cum ista ætate, & firma
 alienæ domi, nolo dicere. Quidam uolunt illud domi aduerbia-
 scere. Sed quomodo cõiungeretur cum adiectiuis? quòd si quan-
 do quinq; hæc pronomina adiectiua supprimantur, tamen subin-
 telliguntur: ut, domi ero, id est, meæ: domi erimus, id est, nostræ:
 domi eris, eritis ue, id est, tuæ, aut uestræ: domi erit, aut erunt, id
 est,

est, siue: sicut in altero sensu, et in plerisque nominibus: ut, partem domus locavi, in altera parte ipse habito, id est, partem domus mee. Et, pater mihi iussit, mater te uocat, frater nos expectat: hoc est, pater meus, uel noster: mater tua, uel nostra, frater noster. Quod autem hic genitiuus secundæ regat alterum genitiuum, siue pronomen, siue nomen, certum est: ut, ego erā domi illius, domi huius, domi Cæsaris, domi Pompeij. Domi autem publicæ, domi priuæ, domi honestæ, domi infamis, domi paternæ, domi maternæ habito, et similia, non licere dicere, iam tradidimus.

De compositis à Quis, uel Qui. CAP. XVI.

Quisquis, et quicumque pro eodem accipi solent: ut, quisquis es, huc uenias: et, quicumque es, hac uenias. Quicquid, et quodcumque non accipiuntur pro eodem, quum alterum sit substantiuum: ut, quicquid festiuum, quicquid molle, quicquid tenebrum, quicquid iucunditatis, quicquid gaudij, quicquid pecuniarum: alterum adiectiuum: ut, quodcumque telum, quodcumque scutum, quodcumque iaculum. Cuius differentiæ causa est, quod uoces hæ in masculino conuenientes, in neutro postea discordant. Erat enim quidcumque et uox, et significatio similior, si reperiretur eo modo quo dicimus quidque, et quicquid. Quodque enim, siue unumquodque componitur à quod: sed ut non reperitur quidcumque, ita nec quodquod. Illud nanque componitur ex qui, quæ, quod: hoc autem ex quis et quid. caretque genere feminino, quinetiam masculino in accusatiuo casu, tantumque habet nominatiuum quisquis, quicquid, accusatiuum quicquid, ablatiuum quoquo, tum in masculino, tum in neutro: nonnunquam etiam in feminino quaquæ: ut apud Suetonium de uita Titi: Galba Cap. 5. mox tenente Republica, missus ad gratulandum, quaquæ iret, cõuertit homines, quasi adoptionis gratia accerseretur. In accusatiuo quoque interdum in alio genere quam neutro, sed uix apud oratores. Plaut. in Captiui duo: Nā meus ballista pugnus est, cubitus catapulæ, humerus aries, cum genu ad quæquæ iccero, ad terram m. 2. dabo:

dabo: dentilegos omnes mortales faciam, quenquem offendero. Quenquem, id est, quencunq;. Sergius autem Donatum commentans ait: Vtraq; parte declinatur hoc pronomen quisquis, cuiuscuius, cuicui, quēquem, quisquis, a quoquo: qui qui, quorū quorū, quibus quibus, quos quos, quiqui, a quibus quibus. Noli putare hoc casu declinationis esse, ut apud Ciceronem remāsit cuicui: Hæc Sergius. Igitur quum sit compositum quicquid ex quid, quodcūq; ex quod, debuit illud esse substantivum, ut quid et aliquid: hoc adiectivū, ut quod et aliquod. Dicimus enim, quid feci? nō autē, quod feci? aliquid feci, nō autē aliquod feci. Item, quod malum feci? non autem, quid malum feci? sed, quid mali? Et, scio quid faciam, non autem, scio quod faciam: video quid facis, sæpius quā, video quod facis. Ita et cetera ab his composita quiddam, quoddā. Nam quiddā adhaeret adiectivo, quoddam substantivo: ut, mirabile quiddam, obscenū quiddā, quiddam maius: et, quoddā templum, quoddā nemus, quoddā antrum, oppidum quoddam: in quo nulli ferē errant, hic autem multi, pro quidq; ponentes quodq;: ut, optimū quidq;, honestissimum quidq;, saluberrimum quidq;: ubi nō liceret poni quodque. Ex his liquet exēplis, optimū quodq; prædium, honestissimum quodq; consilium, ex iumētis quæ cepi, decimum quodq; sit tuum. Nam substantivi natura est coniungi cum adiectivo, adiectivi uerō cum substantivo, quasi connubio quodam. Ideo ubicunq; est substantivum, desiderat adiectivum quasi coniungem, impatiens alterius substantivi. Rursus adiectivum sine substantivo, tanquam sine viro esse non potest, cum altero adiectivo nihil consortij habens. Eoq; factum est, ut hi quos dixi errarent, quod quandoq; uidetur sine substantivo esse quodq;: ut, reliquit mihi pater multa prædia, quorū optimum quodq; sublatum mihi est: uel, ex meis multis prædijs optimum quodque mihi sublatum est. Sed omnibus liquet subintelligi substantivū sic, optimum quodq; prædium, Quodq; autem idem esse quod unum

unumquodq; , antè significauit. Quintilianus : Nec causas cur quodq; eorum accidat , prosequi proposito operi necessarium est. Hoc quoq; addamus, quid solere usurpari pro in quo, ut apud eundem : Quid tibi tantū mali feci? quid offendi? & alibi: Si quid offendi. Cicero in Lælio : Quid enim indigens Africanus mei? Eodem modo nihil: ut, nihil te offendi. De differētia autē inter quidā & aliquis, siue quispiam, siue quisquā, quod illud certum hominē, hoc unum quemlibet significat, in libris dialecticis disputauimus. Hic tantum admonēdum est, quosdā his posterioribus eo modo uti, quo ego non uterer, pro illo superiore: ut Hieronymus, qui sic librum de Hebraicis questionibus exorditur: Qui in illis principijs librorum debeam secuturi operis argumentum proponere, cogor prius respondere maledictis, Terentij quippiam sustinēs, qui comædiarum prologos in defensionem sui dabat. Ego dixissem quiddam potius, quā quippiam. De certo enim crimine loquitur, non de incerto. Idem est enim quippiam, quod aliquid. Sed de hoc in libris his, quos dixi, latius. Sed fortē Hieronymus scriptum reliquerat quiddam, & librarij in quippiam mutauerunt.

De affinitate Genitiui, & Ablatiui. CAP. XVII.

Magna autoritate est uir, uel magnæ autoritatis (utroque enim modo dicimus) sed raro sine adiectiuo, duntaxat in genitiuo : nam in ablatiuo nunquam : ut Cicero in Sallustium, Nunquid quos protulit Scipiones, & Metellos antè fuerūt aut opinionis, aut gloriæ? Cæterū in eadem oratione non est utendum genitiuo, & ablatiuo, nisi uelimus illud Plinianū ex lib. septimo naturalis historiæ sequi: Choromandarū gētem uocat Tauron syluestre sine uoce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dētib; caninis. Poterat dicere, stridore horrendo. Quanquā (quod ad elegantiam pertinet) ego pro lege accipio, quicquid magnis autoribus placuit, quorum in primis est Plinius. Præsertim quum Cicero ad Lentulum ita scribat: Epist. 7. lib. 1.

Lentulum nostrū eximia spe, summæ uirtutis adolescentē, cūm ceteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tam in primis imitacione tui fac erudias. Licet illud eximia spe posset uideri separatum ab illo summæ uirtutis, quod regitur ab illo adolescentem. Vt si dicas, habeo summæ spe filium, adolescentem optimæ indolis. Quod si ita non est, licebit in eadem oratione uti genituo & ablatiuo, tamen (ut ego sentio) parcē. Nam illud ab hoc loco separatū est, quod idem dixit: Scipio Africanus id ætatis, atq; his rebus gestis. Illud enim id ætatis, uel idē est quod ea ætate, sicut dicimus decem annis uixi, & more Græco, decem

Ser. in illud 1.
Aenei. Vna cū
gēre tot annos
Bella gero.

In Catil.

annos, quam honestiorem locutionem Seruius putat: uel aduerbialiter ponitur: uel subintelligitur habens, uel agens, uel natus id ætatis. In quo protinus admoniti sumus oratores summopere synecdochen refugisse: quale foret, gentem hirtam corporibus, oculis glaucam: historici non refugerunt, ut Sallustius: At ex altera parte C. Antonius pedibus eger in prælio adesse nequebat. Cicero Quintilianusq; dixissent pedibus egris. Nec dixissent, doleo caput, doleo ilia, aut ilibus (esset enim synecdoche) sed dolet mihi caput, & ilia tibi dolent. In hoc uerbo & illud notandum est, quod de re extra nos posita, sicut de corpore nostro loquimur: ut, istud quod facis, dolet mihi, utinam doleret tibi: ut apud Terentium,

In Eunū. act. 3.
sce. 1.

Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero. Et iterum:

Act. 1, sce. 2.

Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet.

In Eunū. act. 3.
sce. 1.

Et in eadem comœdia: — Illi facile fit Quod doleat. — Quod nunquam per synecdochen dicere possumus. Nam ego doleo istud quod fecisti (qui sermo, ut superior, apud autores est frequens: ut Sallust. Quasi dolens eius casum) non est synecdoche. Hæc enim figura tantum ad animi, & corporis qualitatem pertinet, nihil ad externa respiciēs: qualia fuerint, doleo caput, doleo ilia: et, hic pulcher faciē, ornatus animū. Ideoq; illa synecdoche non erūt, potēs diuitijs, grauis pietate, præditus dignitate.

De

De In auro, & In æs.

CAP. XVIII.

IN marmore incisæ sunt literæ, in gēma, in lapide, in ligno, in auro: non autē in mamor, in gemmā, in lapidem, in lignū, in aurum. E diuerso in æs, nō in ære. Ita enim apud omnes aures (quantum inueni) semper scriptum est. Liuius lib. III. Prius quam in urbē ingrederetur, leges decemvirales (quibus duodecim tabalis est nomē) in æs incisæ in publico proposuerūt. Sed quid exēpla ponimus paucorū, quod omnes facere affirmamus?

De uenustatē discordiæ relatiui cum antecedente.

CAP. XIX.

Relatiuum frequenter non respondet antecedenti neque in genere, neque in numero, utiq; quū reflectitur eius sententia ab antecedente ad sequens substantiuum. De masculino in neutrum, ut Sallustius: Est locus in carcere, quod Tullianum ap-
pellatur. Quod aliter dixit Val. Maximus lib. secundo: Antea senatus assiduam stationem eo loci peragebat, qui hodie Senaculum appellatur. Et Plinius: In coitu uerō lunæ, quod interlunium uocant, quum apparere desierit. Mutato etiā numero, ut Cicero: Quibus tandem gradibus Romulus in cælum ascendit? his ne quæ isti appellant bona? De masculino quoq; in femininum, ut idem: Omnes tenues atq; humiles, quæ maxima in populo multitudo est, sibi præsidium paratum putant. Et Vergil.

Nec partem posuere suis, quæ maxima turba est.

Aen. 6.

Manēte quoq; genere uidetur fieri quædam mutatio, ut Quintilianus: Vbi uerō uniuersas familias fames extinxit, quæ maxima pars est, inanes domus situm ducunt. E diuerso de feminino in masculinum non mutato numero. Sallustius: Ea fines habet ab Occidēte frētum nostri maris & Oceani, ab ortu Solis decliuem latitudinem, quem locum ~~arabæ~~ incolæ appellāt. Mutato etiā numero, ut Quintilianus: Resistam his, qui omissa rerum (qui nerui sunt in causis) diligētia, quodam inani circa uoces studio senescūt. Et alibi: Et supplicationes, qui maximus

m 4

honor

honor victoribus bello ducibus datur, in toga meruit. De neu-
 In Iugurt. tro in aliud genus, Sallustius: Ipse ex flumine, quam proximam
 oppido esse aquam supra diximus, iumentis onerat. Mutato etiā
 numero, ut Liuius: Anxur fuit, quae nunc Tarracinae sunt, urbs
 prona in paludem. Aliquando sine ullo certo antecedenti: ut
 Quint. Ego, quae felicissima uel lassitudo, uel satietyas est, uirtu-
 te consensui. Diuersum huic genus est, quum dictio respōdet an-
 tecedenti, quum deberet respondere sequenti substantiuo, ut
 apud Vergiliū:

Aen. 1. At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo.

Liuius libro x x v. Scipio, cui Africano fuit cognomen. Quī
 modus per datiuū licet frequentior sit, tamē nonnunquam et
 nominatiuo, quod est magis generale, utimur: ut Cicero, Argen-
 tarius Sextus Clodius, cui nomen est Formio. Et Quintilianus:
 In prol. Hecy. Notum est quid Gliconi acciderit, cui Spiridiō fuit cognomen.
 Neque per relatiuum modō, sed etiam citra relatiuum: ut Terē-
 tius: Hecyra est huic nomen fabulae. et hoc per nominatiuum.
 Per datiuū: ut Liuius lib. primo, Faustulo fuisse nomē ferunt.
 Et Solinus de memorabilibus: Lapis iste in aquis mollis est, hu-
 mor duratur exemptus: nunquā duo simul reperiuntur, inde
 unionibus nomē datur. Hec de datiuo. Est et accusatiuo quoq;
 sua natura, ut antecedens sequatur casum relatiui, relicto suo:
 ut apud Vergiliū,

Aen. 1. Urbem quam statuo, uestra est, subducite naues.

Oratores autem postponunt antecedens, quale foret, quam ur-
 bem statuo, uestra est. Ut apud Ouidium:

Lib. 14. Meta.

—Cecidere manu, quas legerat herbas. Et quale est Quintil.
 Timeo ne quos porrexerim cibos, uenena fiant. In quo est ha-
 bita ratio uenustatis, ut relatiuum et antecedens sint in eodem
 casu. Sed saepius antecedente postposito: quanquā apud Cice-
 ronem nonnulli illud in Sallustium sic legunt: Nunquid eos quos
 protulit Scipiones et Metellos antē fuerūt aut opinionis, aut
 gloriae?

glorie: quidam legunt, Nunquid hi quos protulit: quidā, Nunquid quos protulit. Tale est in Euāgelio: Sermonem quem uos audistis, nō est meus. quod in Græco, hoc est, in fonte, est sermo, nō sermonem: unde interpret noster transferens maluit Latine, quā Græcè loqui. Nec ignoro qualia imperiti in hoc Euāgelij loco disputare soleant, profectō nequaquā sio disputaturi, si Græcam linguam mediocriter, Latinam perfectè tenerēt. In tali sermonis genere uel idem nomē repetemus, uel accusatiuum in debitum casum resoluemus. Nam utrūq; fieri exemplis comperimus. Siquidem ita frequēter locuti sunt autores: Quas res tibi tum terra, tum mari nuper commisi, hæ res sint cū fratre cōmunes: uel, hæ sint tibi cum fratre cōmunes: uel, ex eis aliquas communicabis cum fratre. Et item per ceteros casus: ut, quarum rerum non indiges, eas res donabis mihi: uel, hæ meæ erūt: uel, hæ res auxilio mihi esse poterūt. Et ita multis modis per casus uariare orationem licebit. Cicero pro Ligario: Sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Et paulō post: Quotus enim istud quisque fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili non esset receptus, essetq; etiam cum crudelitate reiectus, ad eas ipsas rediret? Idem tamē in Rhetoricis inuolutius: Sulpitio cui paulō antè omnia cedebant, eum breui spatio non modò uiuere, sed etiam sepeliri prohibuerūt. Illud magis poëticiū, quale apud Horatiū in Epodo:

Quis non malarum, quas amor curas habet,

Hæc inter obliuiscitur? Et iterum in prima Satyra:

Qui sit Meccenas, ut nemo quam sibi sortem

Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa

Contentus uiuat, laudet diuersa sequentes?

De interiectu huius uocis, Ne dicam: & , Dicere

oportet: similia.

CAP. XX.

Homo prudens, ne dicam sapientem, melius quā ne dicam sapiens. Cic. pro Deiotaro: Crudelis Castor, ne dicam sce-

m 5

lra

leratum, & impium. Et hoc substantiuo præcedēte, secus aliter sequēte: quale esset, Crudelis, ne dicam sceleratum, & impius Castor. & prudens, ne dicam sapiēs homo. Nam si ponamus in accusatiuo, perquā absurdum foret: sic, Crudelis, ne dicam sceleratum, & impium Castorem. & prudens, ne dicam sapiētem hominem. In priore enim modo subintelligitur eum: sic, Crudelis Castor, ne dicam eum sceleratum, & impium. In alijs casibus nō est hæc neque diuersitas, neq; causa: ut idem, An sperasset hoc uiuo Milone, ne dicā Consule: uel sic, An sperasset hoc uiuo, ne dicam Cōsule Milone? Illud eiusdem in libris ad Herennium neque dissimile his, neq; usque ad cō simile est: Obfuit plurimū eo tempore Reipub. cōsulum siue malitiam, siue stultitiam dicere oportet, siue potius utrūq;. Nam ubi erit suppositum? certē deest. Illud nāque uerbum quod interiectum est, de nominatiuo mutauit in accusatiuū. Sed sicut in Euripo, aut Siciliæ freto inflata uēto uela, aquarū impetus retroire cogit: ita orationem lege grammatica eūtem autoritas ipsa, consuetudoq; inhibet, ac repellit. Verū (ut grammaticorum expectationi satisficiam) sic erit cōstruēdum: aut stultitia cōsulum aut malitia, aut potius utrūque obfuit plurimū eo tempore Reip. siue illud factum cōsulum dicere oportet stultitiam, siue malitiam, siue potius utrunque. uel sic: obfuit plurimū Reipub. eo tempore consulum factum, siue illud malitiam, siue stultitiam eorum, siue utrunque dicere oportet.

De infinitiuo uel interiecto, uel postposito. CAP. XXI.

Audiui te ut ceteros affuisse in prælio: et audiui te affuisse in prælio, ut ceteri. Hic subintelligitur affuerūt, ibi intelligi non potest statim sequente infinitiuo, & omnia ad suum regimen trahente. Itaque sic exponitur: audiui te affuisse in prælio, ut audiui ceteros affuisse. Alterū uerō (ut dixi) hoc modo: audiui te affuisse in prælio, ut ceteri affuerunt. Quod nequaquam conceditur sic dicere: audiui te, ut ceteri affuisse in prælio.

lio. Hoc enim declarat, audiui, ut ceteri audierunt. Alterum fortasse sic, audiui te affuisse in praelio, ut ceteros.

Vbi utimur Nominatiuo pro Vocatiuo,
uel contra.

CAP. XXII.

Defende me domine, adiuua me optime uir, tace imperite homo, mutato uocatiuo in nominatiuum nō recte dicitur. Itē, defende me tu Deus meus, adiuua me tu uir optimus, tace tu homo imperitus. Hic per nominatiuū recte loquimur, subintelligitur enim ens: hoc modo, tu ens dominus meus. Quā ratione defendi posset illud in psalmo: Domine dominus noster. nisi sum = Psal. 3.
ptū esset ē Greco. Idē fit in uocatiuo alicuius nominis. Verg.

Aenid. 1.

Nate meae uires, mea magna potentia solus.

Idem fit in nominibus proprijs, quod fit in hoc pronomine, et in uocatiuis casibus: sic, Aue Caesar summus imperator. Neque illud tantummodo in imperatiuo, uerum etiam, et quidem facilius, in alijs modis: ut, quō tendis Aenea extremus omnium Troianorū: uel, extrēme. Viuis, et regnas Helene dono Deū, et regnas medijs sauisimorū hostium: melius quā medie. Male per solum proprium nomen, aut iunctum cum pronomine: ut, quid facis tu Seruius? aut per nomen appellatiuum sine pronominat, quid facis dominus meus? nisi tali modo: ut, quid sedes inter seruos dominus? hic subintelligitur ens, ibi subintelligi non potest. Quare illud Plinianum in libro septimo de naturali historia, nisi menda librarij est, non placet mihi: Salue primus omnium parens patriae appellatione: ubi non modō appellatō a primus in casu discordat (quod etiam imperitis ad reprehensionem patet) sed ne appellatus quidem si diceretur, planē Latinum foret: quum fuerit dicendum prime: siue sic, Salue Marce Tulli primus omnium parens patriae appellatus: siue, Salue tu primus omnium parens patriae appellatus: uel, Salue parens eloquentiae, primus omnium pater patriae appellatus. Est enim illud parens uocatiuus.

Cap. 30.

Vbi

Vbi utimur Nominatiuo pro Accusatiuo.

CAP.

X X I I I.

Spero tibi esse bonus amicus, credo tibi fuisse fidelis, proprie dicitur: per accusatiuum uerò non, nisi alterum accusatiuum addas, qui antecedit infinitiuum (nā hīc sequitur) hoc modo: Spero me tibi esse bonum amicum, credo me fuisse tibi fidelem. Quædam uerba cum nominatiuo iungi recusant, imò pleraq̃. Nam ut rectè dico, incipe mihi esse familiaris, & noli esse illi intimus: ita inusitatè dicam, præcipe illi esse familiaris mihi, ne libeat tibi esse illi intimus. Hoc tamen genus loquendi nonnumquam reperimus: ut apud Lucanum in 1 x. — Tutumq̃ putauit iam bonus esse socer. Alius dixisset, iam socerum esse bonum.

Lib. 1. epist. 2.

Et apud Ouidium de Ponto:

Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,

Me tamen excepto, qui precor esse tuus?

Act. 4. sce. 5.

Dicere potuisset, sed non tam uenustè, quem precor esse tuum.

Terentius in Andria:

Quæ sese inhonestè optauit parare hīc diuitias

Potius, quàm in patria honestè pauper uiuere.

Eleg. 4. lib. 1.

Amorum.

In distichis

Cato.

Aperitius apud eundem Ouidium libro secundo sine titulo:

Spemq̃ dat in molli mobilis esse toro. Et ille uersus uulgatus: Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.

Quòd si dixisset, noli repugnando tibi tu contrarius esse, uersusq̃ pateretur, nullum de constructione dubium esset. Talis tamen modus loquendi è Græco fluxit, ubi usitatissimus est.

Cui personæ, generi, numero, uerbum respondere debeat.

CAP. X X I I I I.

Cic. in Scnio Scipionis.

Verbum sequi debet ultimum suppositum in persona, numero, & genere: ut, Ego illum de suo regno, ille me de nostra Rep. percontatus est. Duo supposita sunt, ego, & ille, quorum utriq̃ uerbum accommodatur. Sed sequenti palam, antecediti per subintellectionē: ut sit, Ego illum de suo regno percontatus

contatus sum, ille me de nostra Repub. percontatus est. Cōuerte ordinem personarum, simul personam uerbi mutaueris: sic, Ille me de nostra Repub. ego illum de suo regno percontatus sum. Muta genus sic: ego illam de suo regno, illa me de nostra Rep. percontata est. Muta numeros sic: ego illos, illas uel de suo regno, illi ille uel me de nostra Repub. percontati, percontatae uel sunt: et item e contrario. In hanc tamen formulam non cadit, quoties per comparationem, aut similitudinē loquimur: quale est, Melius ego istud, quā uos, fecissem: non autem, quā uos fecissetis. Hoc ille ita prudenter, ut ego, fecisset: non autem, ut ego fecissem. Hic enim subintelligitur, sic: Hoc ille ita prudenter, ut ego feci, et ipse fecisset. Melius ego istud, quā uos fecistis, fecissem. Verbum enim principale debet efferri, subintelligi autē quod non est principale.

Vbi collocandum sit adiectiuum. CAP. XXV.

Adiectiuo, quum praecedit, debent obsequi substantiua, aliter uitiosum est: ut hoc modo, Nulla uirgo est dicenda corrupto uel animo, uel corpore. Dic pro animo mente: sic, Nulla uirgo dicenda est corrupta uel mēte, uel corpore: aut, corrupto uel corpore, uel mente, non erit Latinum. Quod contrā sit aut praecedente substantiuo, aut reiecto in finem adiectiuo: sic, Nulla uirgo dicenda est, uel mente corrupta, uel corpore: aut, uel corpore corrupto, uel mente. Item, uel mente, uel corpore corrupto: aut, uel corpore, uel mente corrupta. Similiter in plurali (uariabo exempla ad euitandum fastidium) Nemo diues est, uel ualitudine infirma, uel sensibus: aut, uel sensibus infirmis, uel ualitudine. Item, nemo felix est uel conscientia, uel mēbris affectis: aut, uel membris, uel conscientia affecta. Cicero tamen in Philippicis inquit: Optima sunt et mente, et uiribus. Nescio an culpa librariorum sit, qui ita scripserunt, pro eo quod est, et mentis optima sunt, et uiribus: uel, optima sunt mente, et uiribus.

Quid

Quid momenti faciat cōiunctio; aduerbiumq; diffin-
ctiuum ex collatione.

CAP. XXVI.

EX his quæ tradidimus, palam est, nequaquã rectè dici, corrupto uel corpore, uel mente. Debet enim adiectiuũ illud ad utrunq; substantiuum applicari in genere, et numero. Neq; de vel tantummodo intelligo, sed de cæteris quoq; coniunctionibus. per Et, ut modò ex Cicerone attuli exemplũ: per Nec, per Siue, per cætera huiusmodi: neq; hoc solum ubi adest substantiuũ cum adiectiuo, sed etiam sine eo, quale hoc est: Tu nec faceres, nec ego permitterem. Non est hic sermo Latinus. Dicendum nanq; erat, nec tu faceres, nec ego permitterem: aut sic, Tu nec faceres, nec à me facere permittereris. Tota enim oratio dependet à prima dictione. Item, potes cognoscere partim ex aliorũ sermone, partim te docebit ipse tabellarius: non est Latinũ: sed sic, Partim potes cognoscere ex aliorum sermone, partim ex tabellario. Item, puto tum ex superioribus literis te omnia intellexisse, tum ex his intelligere potes: dicendum erat, tum ex his intelligere posse. Item, paratus sis uel pugnare, si qui te laceſunt, uel si qui nō sunt, ne recuses facere pacẽ: dicẽdum erat aut sine illo, ne recuses: aut sic, uel paratus sis pugnare. Ex his quæ dixi, uideor reprehendere legem illam duodecim tabularũ: Liberi parentes in egestate aut alant, aut uinciantur: quasi dicẽdum fuerit, liberi aut parentes in egestate alant, aut uinciãtur. Sed nō est uetustas illa reuocãda ad hanc regulam, quæ constat ex usu eorũ, qui more illo uetusto non sunt locuti: tametsi haud dubiè opinor primum Aut, à quibusdam adiectum, legiq; ita in uetustissimo quodam codice Declamationum Seneca: Liberi parentes alant, aut uinciãtur. Huius etiã loci illud est, ne hoc modo uerba commisceamus diuersam naturam habentia, quale est, Ille mihi nec nocuit unquam, nec adiuuit: ego nec offendi eum, nec profui: dicẽdum erat, ille mihi nec nocuit unquam, nec profuit: aut sic, ille nec nocuit mihi unquã, nec adiuuit: ego nec offendi

offendi cum, nec adiuui: aut, ego nec offendi eū, nec eidē profui.

De usu negationis.

CAP. XXVII.

TRes aliquando negationes non plus efficiunt quàm duæ, collocatione ipsa dictionum efficiente. Vt, nunquàm mihi nec obfuiſti, nec profuiſti. Tres hic sunt negationes: muta primam negationē in medium, aut in poſtremum, iam euaneſcet, quum ibi locum nō inueniat: ſic, Mihi nec obfuiſti unquam, nec profuiſti: aut ſic, Mihi nec obfuiſti, nec profuiſti unquam. Ne ſcis nec in pace, nec in bello uiuere: nec in pace, nec in bello ſcis uiuere. Ibi tres negationes ſunt, hīc duæ, quum eadem ſit ſentētia. Vereor, metuo, timeo, & ſi quæ ſunt alia, idem efficiunt, uel cum negatione, uel ſine ea: ut, uereor ne ueniat: &, uereor ut ueniat: timeo ne moriatur: &, timeo ut moriatur. More Cice-

ronis, ut ne, pro ut non: Metuo ut ne pereat. Et Terentius: Ap- In Andr. act. 1.
ſc. 1.

prime in uita eſſe utile, ut ne quid nimis, pro, ne quid nimis.

Ex quo miror Seruiū ita ſcripſiſſe primo Georgicorum: Vnde Ser. in illud
Verg. 1. Geor.
Flaua Ceres al-
tone quicquam
ſpectat olym-
po.

male quidam hūc locum in Terētio ſcribunt: Pater adeſt, caue ne te triſtem ſentiat. Si enim hoc eſt, dicit, uide ut te triſtem ſentiat: nam & ne, & caue, prohibentis eſt. Neutiquam pro nequaquam, & ipſum nequaquam, & nuſquam, & nuſpīam ſimplicem negationem indicant: ideoq; unico uerbo contenta ſunt: ut, nequaqua ueniam. Necubi uerò duplicem, ideoque duplex uerbum poſtulat. Volo necubi mihi obuium ſias. id eſt, ne alicubi: ut ſicubi, pro ſi alicubi: ſicunde, pro ſi alicunde. Cetera que de natura negationum diſputari ſolent, in libros Dialecticæ noſtræ contulimus: quæ ideo præterimus, quòd ſerè non ſunt ignota pratoribus, dialecticorum uerò nemini cognita. Illud tamen ad uerbum hūc illhinc transferamus: Vir malus nulla laceſſitus iniuria ab amicitia recedit: uir autem bonus nulla laceſſitus iniuria ab amicitia recedet, uel recedat: neſcio tamen an liceret dicere recedit. Hoc loco eadem uerba dantur malo uiro, & bono: ſed tamen malus recedere ab amicitia

clitia intelligitur, bonus non recedere: & ille nō laceſitus iniuria, hic laceſitus. Et haud ſcio, an hoc ſit ſatis ad hæc diſtinguēda dixiſſe, quod alibi rem ſignificamus, alibi admonemus. Huc addamus unum, in quo non pauci falli ſolent, ubi debeat geminari negatio, ubi nō debeat, ut hoc exemplo: Non modò ſtellæ, ſed ne luna quidem ad ſolem ſeruat ſplēdorē ſuū, rectē dicitur. Item hoc modo rectē: Nō modò nulla ſtellæ, ſed ne luna quidē, & cetera. At quoties diſtionibus quædam adeſt contrarietas, nō poſſis tollere alteram negationem, ut hoc modo: Non modò ſtellæ non apparēt, ſed etiam luna ad ſolem obſcuratur. Sine negatione geminata nō rectē loquaris. Item, nō modò nō abſoluo hunc, ſed ne leui quidem poena cum eo tranſigēdum eſſe puto. Quidam tamē nuper ſcripſit: Non modò abſoluēdum hunc, ſed nec etiam grauiter puniendum puto: quum dicere debuiffet, nō modò nō abſoluēdum: ſunt enim diuerſa abſoluēdum & puniēdum. Item, nō tantum nō conſtanter, ſed etiam trepidē, & conſuſe locutus eſt. Item, non tantum incōſtanter, ſed fortiter, & propē minaciter locutus eſt. Male hoc ſecūdum dixiſti, demptā negatione: erat enim dicēdum, nō tantum non incoſtanter. In quod uitium incidit Boëthius lib. III. in Ciceronis Topica, dicens: Si nō conſuſe ſolum, uerū etiam diſtributim, & ſuarum partium proprietate noſcātur. Dicendum erat, non ſolum nō conſuſe. Diuerſum eſt eorum uitium, qui ad illud nō modò applicant, ſed etiam, quum deberēt applicare, ſed ſaltem, aut ſed certē, aut ſed uel: quale eſt Laſtantij lib. primo: Quis enim mētis emotæ non modò futura prædicere, ſed etiā cohærentia loqui poſſit? Dicēdū erat, ſed uel cohærentia, aut ſed saltē, aut ſed certē cohærentia poſſit loqui. Niſi fortē culpa librarij eſt. Ego uerò in utroq; nō autorem, ſed tale genus orationis reprehendo.

Quot modis iubemus. Quid etiam interſit inter præteritū, futurūq; cōiunctiui modi. CAP. XXVIII.

VEni ad me, uenito ad me, uenias ad me, uenies ad me. Scribe ad

be ad me, scribito, scribas, scribes, indifferenter penè his quatuor utimur. Horū tamē uno in negatione, ne uenias: & altero, quo in affirmatione nō utimur in hunc modū, ne ueneris. Nam ipsum ueneris, duobus modis accipitur. Vno modo subiunctiue: ut, si ueneris: uel, quum ueneris: altero sine subiunctione: ideo illud non est uerbū principale, hoc est: ut, si me iuueris, rem optimam feceris: dimitte me, & diuitem feceris: aufer huic magistratum, & eum iugulaueris. Eamus in portū, iam naues uenerint. Cicero: Atqui nobis gratissimū (ut etiā pro Scipione pollicear) feceris, si quando, &c. Sciendum tamē est, quod hæc omnia uerba futuri sunt temporis: ueluti si ita commutemus: si abstulero huic filiam, eum iugulauero, non autē iugulauerim. Ego hoc uidero, tu uideris, uos uideritis: quasi ego hoc uidebo, uel uideā, tu uidebis, uel uideas. Ne ueneris, futuri item est temporis: non ueneris, præteriti: illud uetat, hoc negat: quod secundū, cōmune est cum prima persona, & tertia: ut, neq; uerò crediderim, neq; uerò fuerim in ea opinione, qua cæteri. Et sine negatione improbè dixerim, dixerit aliquis. Ne ueni, ne fac, ne iugula, apud oratores ferè nūquā, sed apud poëtas: ut Vergilius: — Ne seui magna sacerdos. Et Terēt. — Ne nega. Liu. lib. 11. Crastino die, oriente sole in aciem redite, erit copia pugnandi, ne timete. Et Quintilianus: Tu illā tuere, defende, ama, ne relinque. Hic nos Quintilian. admonet, ne pro illo, ne feceris, dicamus, nō feceris: quia alterum negandi est, alterū uetandi. Ideoq; ne cum prima persona singularis numeri nunquā coniunctū inuenimus, ob eandem causam, propter quam imperatiuum caret prima persona in singulari, quia nemo sibi soli imperat, aut uetat. Vnde frequenter legimus, ne timuerimus, ne timeas, ne timueritis, ne timeant. Nunquā autem timeam, nisi ne pro ut non: sed non timeam, non ausim, non sperē, non timuerim, nō speraucrim, non crediderim: id est, timere, audere, sperare, credere, non possum, aut non debeo: ita in alijs personis: ut idem Quintilianus, Non

n expectes,

6. Aeneid.
In Heauton.
act. 3. scen. 3.

Declam. 6.

expectes, ut statim gratias agat, qui sanatur inuitus. id est, expectare non debes. Non enim eo modo hoc dixit, quo dicere solemus, quum uetamus, ne me expectes amplius. Hic enim negatio est, non uetatio. Ita, Non expectaueris, et ne expectaueris, quorum alterum præteriti temporis est, negatque; alterum futuri, et uetat.

De lepore Si non, & Nisi, cum alijs uerbis.

C A P.

X X I X.

Hoc quod adhuc de negatione subiiciam, ad solam elegantiam dicendi pertinet: quod quale sit, subiectis exemplis

Declam. 2. per se apparebit. Quintil. Non est difficile ut maritum uxor occidat, si non est difficilius ut filius patrem. Idem: Atque eò causam dimittimus, ut non sit absolendus adolescens, nisi etiam

Declam. 1. laudandus. Idem: Quare non petit, ut miserum putetis, nisi et innocens fuerit: non petit, ut afflictum alleuetis, nisi et probauerit sese infeliorem, quod patrem amisit, quam quod oculos.

Epist. 5. lib. 4.
Epist. fa. Cic.
In Catil.

Seruius Sulpitius: At uero malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc peius sit, hæc sufferre, et perpeti. Sallustius: Parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiae, si famæ suæ, si dijs, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentiæ: nisi iterum patriæ bellum fecit. Titus Liuius lib. x x x i. Nam quod ad ea attinet, quæ nobis obiecit, nisi gloria digna sint, fateor ea defendi non posse. Ouidius lib. x i i i. Metamor.

Nec tamen hæc series in causam profit Achivi,

Si mihi cum magno non est communis Achille.

Huic simile est, quale apud eundem, lib. i i. eiusdem operis:

Mentior obscurum nisi quum nox fecerit orbem,

Nuper honoratas summo mea uulnera cælo

Videritis stellas. — Et Quintilianus: Mentior, nisi quum peregrinatio mea nos diduceret, maluit esse cum matre. Et iterum,

Asidere enim, cibos ministrare, manum porrigere quilibet poterat, mentior nisi factum est. Idem uerbum apud Ambrosium eodem modo positum, tum in libris Officiorum, tum Hexameron,

ron, tum

non, tum in alijs reperies. Et Apud Cyprianum ad Donatum:
Mēior, nisi alios, qui talis est, increpat: turpes turpis infamat.

De Vter Vtri, Alter Alteri, Neuter Neutri, &

Quis Cui.

C A P. XXX.

Vter utrum accusat, Latine dicitur: ut Cicero pro Milone,
Vter utri insidias fecerit. Vterq; utriq; uix ausim dicere.

Neuter neutri omnino non dixerim. Terentius in Phormione A&. 5. scen. 3.
inquit: Quia uterq; utriq; est cordi. In duodecimo quoq; com-

mentario rerum à Cesare gestarum, siue ab Hirtio, siue ab Op- Cæs. lib. 4. Cō
ment. de bello
ciuil.

pio (nam incertus autor est) edito, sic legi: Interim dissensione
orta inter Achillam, & Arsinoën, quum uterq; utriq; insidiare

tur, & summam imperij ipse obtinere uellet. Cicero autem &
Quintil. (quātum inueni) sic nunquā locuti sunt, quorū prior

sic ait: Quorum uterq; suo studio delectatus, contempsit alte- Offic. 1.
rum. posterior sic: Quum enim uterq; alteri obijciat, palam est

utrunq; fecisse. Atq; sic dicendum esse per illud frequentissimum
probat, alter alteri obijcit, alter alterum cōtemnit, alter alte-

rum accusat: alter enim alterum, non ambo ambos accusant.
Idem dico de neuter, & idem Quint. Ita fiet, ut cū equali cura Lib. 1. cap. 2.

linguam utranq; tueri cōperimus, neutra alteri officiat. Qua-

re peccauit tum amicus meus (si amicos palam licet reprehē-

dere) qui mihi nuper ad se scribenti, uter utri bellum intulisset:
respondit, neuter neutris aut potius uterq; utriq;. Tum Priscia-

nus, qui lib. 11. ait: Fiscina uero à fisco, an fiscus à fiscina, an
neutrum à neutro, dubium est. debuerat dicere, an neutrum ab

altero. Nam quod à se non deriuatur, superuacuum est dicere:
sed dicendū tantum ab altero, non autem à neutro, quasi nec ab

altero, nec à se. Ne illud quidem sileamus, ut dicimus uter utri,
ita quis cui, ut Verg. Quæ quibus antefrā. — Et Cice. Quid cui Lib. 4. Aeneid.

preponendum sit. Quintilianus: Quid quo loco collocandū sit.
Idem Quintilianus: Vt dubium sit, quid quod referri oporteat.

De Prior, Primus, & similibus. C A P. XXXI.

n 2

Voca

Vocaui te prius, non est idē quod prior: illud significat tempus, quasi prius, quā nunc, uel tunc: hoc uero personam, id est, ego duorum prior, & hoc quando duo ad unum referuntur. Siquidem ego, & hic te uocaui, sed ego prior, hic autē posterior. Idem sit quum unus ad duos refertur. Vocaui te priorem, melius quā prius, illum autem posteriorem, melius quā posterius. Per passiuum quis iam hoc nequeat dicere? uocatus es à me prior, si duo estis: uocatus es à me priore, si duo sumus. Eadem ratio est superlatiuorum primus, & postremus, & si qua sunt alia. Vocaui te primus, uel postremus, si multi sumus: uel, uocaui te primum, uel postremum, si multi estis, Nonnunquam ex neutra parte sunt duo, sed utrinque singuli, & tamen per hoc idem comparatiuum loquimur: ut uocaui te prior, percussi te posterior, supple quā tu me. Nonnunquam unus hinc est, illhinc plures: ut, uocaui uos prior, supple quā uos me: uocaui uos priores, supple quā tu nos. Idem de superlatiuo, ubi multa membra sunt: ut primi nos uenimus, uos posteriores, ille ultimus: primus ego intraui uallum, tu scior, illi tardissimi.

De regimine nominum Criminalium, & Poenaliū.

C A P. XXXII.

SI quis furetur rem sacram de profano, tenetur ne sacrilegij, an furti, an utroq;: nō autem, an utriusq;. Qui sustulerit rem suam de sacro, furti ne tenetur, an sacrilegij, an neutro? non autem, an neutrius. Accusare hunc potes uel furti, uel sacrilegij, uel de utroq;, uel de ambobus: nō autem utriusq;, aut amborum. Condemnare non licet de utroq;, sed de altero, uel furti uel sacrilegij: non autem, sed alterius, uel furti, uel sacrilegij. Cur ita sit, ut demus uarios casus eidem uerbo, praesertim sub coniunctionibus, quae eosdem coniungere debent casus? Nempe quod nomina peccatorum cum huiusmodi uerbis idem ualent in genitiuo, quod in ablatiuo praepositionem habente, uel non habente: non idem in cæteris. Neq; hoc in his modò nominibus, quae certum

certum peccatum significant, & speciale, sed in his etiam, quæ generale, & incertum: ut Cicero: An non intelligis primum, quos Pro Rabir. homines, & quales uiros mortuos summi criminis arguas? Et iterum: Sceleris, atq; nefarii parricidij cõdemnabimus? Per hæc uerba licebit, tanti, & quanti cum substantiuis adiunguntur, per genitiuum uti: ut, quantæ pecuniæ condemnasti? tantæ summæ damnaui, quantæ postulasti. Liuius lib. XLVII. Sed nequaquam tantum relictum est, quãtæ summæ damnatus fuerat.

De Impleo, Refercio, Plenusq; ac Refertus.

CAP. XXXIII.

Contrarium propè huic est, quod subiiciã. Impleo, & refercio, & similia uerba ablatiuũ sine præpositione postulat: ut, impleui nauim frumento, referfi apothecã uino. Et tamen aliquando addimus præpositionem de: sic, impleui nauim de omni genere frumeti: referfi apothecã de uaria natura uinorũ: uixq; ausim dicere, impleui omni genere frumenti, & referfi uaria natura uinorum. Hoc quod diximus exemplo comprobãdum est. Cicero de Orat. Quod si tantam uim rerum maximarũ arte sua Lib. 1. rhetorici illi doctores complecteretur, quærebat, cur de proœmijs, & de epilogis, & de huiusmodi nugis (sic enim appellabat) referti essent eorũ libri. Hic nequaquam licuisset sine præpositione loqui. Nõ enim libri illi referti sunt proœmijs, & epilogis, sed præceptis proœmiorũ, & epilogorũ. Sicut in superioribus, nõ est nauis impleta omni genere frumeti, sed frumeto omnis generis: neq; apotheca referta omni natura uinorũ, sed uino omnis naturæ. Quia de refercio, & impleo feci mentionẽ, dicam hoc amplius de refertus, & plenus. Exemplum quod modò attuli, ostendit refertus postulare ablatiuũ, sicut impletus, sicut uacuatus, sicut uacuuus: idem tamẽ Cicero ait pro lege Manilia: Referto prædonum mari. Et pro Plancio: Audierã refertam esse Græciam sceleratissimorũ hominum, ac nefariorũ. Sed nũc transit in nomẽ, tametsi cetera huiusmodi nomina ablatiuũ semper

n 3   habent:

habent: ut, uacuuus incolis, non incolarum: frequēs populis, non populorum: præter quàm plenus, cui Cicero semper genitiuum dedit. De cæteris autoribus non possum in uniuersum pronuntiare, cum multi etiam ætatis eius dederint ablatiuum: ut Varro lib. 1. Rerum rusticarum: Sua nihil interesse, utrum his piscibus stagnum habeat plenu, an ranis. Et Sallust. in Iugurt. Quæ quanquàm grauiæ, & flagitio plena uidebantur, tamen quia mortis metu multabantur, sicut regi libuerat, pax conuenit. Suo itaq; arbitrio scriptores utuntur. Posteriores uerò omnes, ut hoc nomen nouissimus pro ultimo, ita etiam plenus uino dixerunt, non solum plenus uini. Quare qui solum genitiuo contentus erit, Ciceronē imitabitur: qui utroq; casu utetur, cæteros. Sed mutando habebit & uenustatis rationē, & lucis: quod uel

Luc. 1. ex proximo exemplo ostenditur: Aue gratia plena. Ego ad cuius tantam amphibologiam dixissem, Aue gratiæ plena: quemad-

Ioan. 7. modum in alio factum est, ubi non erat ambiguitas: Plenum gratiæ, & ueritatis. Licet diuersa uerba hic sint, atq; illhic: in altero est καὶ χάρις αὐτῶν: in altero πληρὸν χάριτος καὶ ἀληθείας. Liuius ut nomini Plenus dat etiam ablatiuū, ita uerbo Impleo dat etiam genitiuum, ut in quinto: Ipse multitudinem quoque, quæ ferme semper regenti est similis, religionis iustæ impleuit.

De Potior, Potitus, & Cōpos. C A P. X X X I I I.

Potior hos eosdem casus habere potest, sed cum cæteris frequentius ablatiuum: cum hoc nomine res, ferè semper genitiuum: ut, Lacedæmonij rerum diu potiti sunt, id est, rerum imperium diu tenuerunt. In alijs nominibus magis significatio exponitur per obtinuerunt, quàm per tenuerunt: ut, potitus sum uictoria, sum potitus amica: id est, pugnando, uel laborando obtinui uictoriam, uel amicam. In præsentī tempore plerunq; profuor. Cicero: Quòd si uoluptatibus his bona ætas fruitur libentius, primum paruulis fruitur rebus, ut diximus: deinde his, quibus senectus, etiam si non abunde potitur, non omnino caret.

Pro eo

In Cato. Mai.

Pro eodem posuit frui, & potitur. At potitur pro potitus est, præsertim more historico legimus. Potior à potis descendit, ideoq; illi in significatione similimū est. Nam sum compos mentis, compos animi, compos rationis, compos sanitatis, quòd hæc habeo: at compos uoti, compos uictoriae, compos optati, quòd hæc opera mea, atq; labore obtinui, obtineoq;. Illud tamē sciendum est apud Ouidium in x 11. Metamor. sic legendum:

Tuq; tuis armis, nos te poteremur Achille.

Non potiremur, antepenultima breui, non longa, à tertiæ scilicet, non à quarta coniugatione.

De Traiçio.

CAP. XXXV.

Traiçio exercitum, id est, transporto exercitum trans mare, aut trans flumen. Traiçio mare, uel flumen, id est trans eo. Aliquando utrunq; coniunctum: ut Liuius, Traiecit copias Iberum. Et Plancus: Copias Isaram traieci.

Epi. 23. ll. 10.
Epist. fa. Cic.

Do tibi, & ad te literas.

CAP. XXXVI.

Do tibi literas, tanquam tabellario: do ad te literas, scilicet ad te perferendas. Aliquando hæc duo coniunguntur: ut Cicero, Dedi illi ad te literas. Et Sallustius: Vulturtio literas ad Catilinam dat. Ergo qui mittit literas, dat: cui literæ dantur, si perfert, reddere dicitur: sicut ille ad quem dantur, accipere.

In Casti.

De In, & Ad, cum alijs uerbis. CAP. XXXVII.

Eo in uillam, & eo ad uillam: proficiscor in campum, & ad campum: confero me in agrum, & ad agrum, idem sunt. Et itē in similibus, præterquàm in hoc ultimo uerbo, quoties refertur ad personā. Dicimus enim, cōtuli me ad Catonē, & contuli me ad patrem: non autem in Catonem, & in patrem, ad distinguendum uidelicet significationem. Nam quum dico, contuli in personā, non possum addere alterā personā, uelut me: sed rem, uelut beneficium. Eritq; significatio donationis: ut, multa contuli in Catonem: id est, multa donaui Catoni: nemo in patrem potest tanta beneficia conferre, quanta cōtulit pater in filium.

n 4

De

De Refero tibi, & ad te. CAP. XXXVIII.

Declam. 5.

Retulit mihi, & retulit ad me, ita differunt, quòd illud est narravit: hoc uerò in consultationem tulit: ut Quintilianus, Relaturus uobis iudices ordine malorum meorum euentum, quem nemo tam crudelis, nemo tam saeuus audiet, ut me non pascat. Sed hoc nemini ignotum est. Idem: Vultis scire iudices, nihil impatientia charitatis fecisse patrem, non retulit ad matrem, non propinquos consuluit, non amicos. Cicero in Catil. Refer, inquis, ad senatum. id est, refer in consultationem senatus. Verg. III. Aen.

Declam. 8.

Delectos populi ad proceres, primumque parentem

Monstra Deum refero. — Et ne dubitares de sensu sermonis huius, more suo aperuit, subiungens:

Eodem lib.

— Et quæ sit sententia, posco.

Pauloquæ post:

Surge agere, & hæc lætus longæuo dicta parenti

Haud dubitanda refer.

Sunt enim Deorum uerba, non consilium ab Anchisa petentium, sed illum quid agendum sit docentium. Ideoque additur illud, Haud dubitanda. Porro utraq; harum sententiarum in uerbo uersatur, aliquando etiam in facto, sed diuersa est significatio: ut Quintil. Ad patrem arma non retuli. id est, reportauit. & Cicero: Si ad unum omnia referenda sunt, dignissimum esse Pompeium. hoc est, si in unum omnia conferenda sunt. de re intelligitur, non de oratione. Quale illud eiusdem est pro Deiotaro: Qui rumores ad se referreret. Et quale est Caesaris, Ut quæ diceret Ariouistus, cognosceret, & ad se referrent. Hic de uerbis agitur, & tamen non significatur ferri in consultationem, sed potius narrari, & renuntiari mandata ab altero data. Præterea hic solet ad hiberi accusatiuus, uel nominatiuus: ibi crebro (in prosa præsertim) ablatiuus cum præpositione de: ut, de omnibus his referam ad senatum. Omnia autem hæc referam ad senatum rarius dicitur. Tamē significat idem, quod est, in senatorum consiliū feram.

Lib. 1. Comm.
de bel. Gall.

De Interdico.

CAP. XXIX.

IN

Interdico tibi aqua, & igni: non autē interdico tibi aquam, & ignem: neq; interdico te aqua, & igni. Quo autem modo mutabitur in passiū hęc oratio? Sunt tres modi (quantū col ligere possum) mutandi actiuum in passiū. Vnus, ubi est solus accusatiuus, ab eo in nominatiuum mutato incipiendū: ut, dedi tibi equum, equus à me tibi datus est. Alter ubi sunt duo accusatiui, alterum in nominatiuum conuertendi, alterum relinquēdi: ut docui te musicam, tu à me doctus es musicam: non autem musica docta est à me te. Tertius utrūlibet horum accusatiuorum mutandi in nominatiuum, alterum uel relinquendo, uel in ablatiuum cum à, uel ab transferendo: sic, Ego rogavi te ueniam, tu rogatus à me es ueniam: uel, uenia abs te rogata est mihi: licet per hoc secūdū tu magis uidearis rogasse pro me, quā ego te. Quem horum modorum huic uerbo tribuimus? nullū. Et tamen tres isti similes sunt. Vnus hic est: tibi interdictum est aqua, & igni: quod est frequentissimum. Alter hic: aqua, & ignis tibi interdictus est: ut Liuius lib. v i i i. Interdictumq; mare Antiati populo est. Quod si esset mari, prioris modi foret exemplum. Tertius est: tu interdictus es aqua, & igni: sed tamen hic modus ceteris est rarior. Metellus Numidicus: Illi uerò omni iure, atq; honestate interdicti sunt: ego neq; aqua, neq; igni carco.

De Pluit, & Ningit.

CAP. XL.

Pluit caret supposito, habens appositum ablatiuum: ut Liuius lib. i. ab urbe. Pluit, Nuntiatum regi, patribusq; est in monte Albano lapidibus pluuisse. Licet nūc dicamus: Deus pluit carnem, pluit manna, pluit escam: Ningit uerò suppositum, & appositum respuit.

De Decet, Iuuat, Conducit.

CAP. XLI.

Decet, iuuat, conducit pro utile est, & si qua sunt alia, nec personalia sunt planē, nec impersonalia, quum habeant numeros. Vestes hęc decet nos, isti cibi iuuant te, studia secreta conducunt maximē. Explicit, expliciunt nunquam (quod sciam) legi.

De

De

De Ausculto, & Audiens tibi sum. CAP. XLII.

Ausculto te, audio te: ausculto tibi, obtempero tibi: sum audiens te, quòd te audio: sum audiēs tibi, quòd tibi obedior ut lex x i i. tabularum apud Quintil. Filium minus audientem dicto, liceat abdicare. Cicero in Philip. Et audiens esset huic ordini. Et pro Deiotaro: Aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent. Cum uerbo reperisse apud scriptores prose orationis tale loquendi genus non memini, sed apud Plautum in comœdia, quæ inscribitur Captiui duo:

Memini quum dicto haud audiebat, factò nunc ledat licet. Hinc est quare unum Obedio ex compositis ab audio postulat datiuum.

De Dono tibi, & te.

CAP. XLIII.

Dono tibi munus, notum est, quid significet: dono te munde, plerumq; præmij gratia, sed interdum admirationis, interdum beneuolentiæ, interdum misericordiæ. Cicero pro Archia: Sylla cum Gallos, & Hispanos ciuitate donasset. uidelicet in præmium. Quæ exempla sunt plurima: ut, Militaribus donis, corona uallari, immunitate donatus sum. Idem pro eodem: Itaq; si ciuis Romanus Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit: certè imperator non remunerationis causa Archiam ciuitate donasset, sed admiratione ingenij, & beneuolentia. Verg. Acneid. v.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Eodem lib. Nimirum non præmij gratia. Nam—tres præmia primi

Accipient. Beneuolentiæ ergo, non meriti illorū gratia, cum postremi nihil omnino mereantur. Quale est Valerij Maximi libro secundo: Rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium Scipionis à militibus suis interceptum, honoratissimè excepit: regijsq; muneribus donatum, ultro & celeriter patri remisit. utiq; amicitiae gratia. Et Amphitryon apud Plautum: Verum ita animatus fui, itaq; nunc sum, ut ea te patera donem. Et

nem. Et paulò pòst Alcmena inquit : Pateram profectò feras,
 qua hodie meus uir donauit me. In quorū utroq; sola in donan-
 do beneuolentia declaratur. Idem Plautus in Aulularia: Dij im-
 mortales, quibus & quantis me donatis gaudijs. Declam. 9.
 Quintilianus in Gladiatore: Quod me facere conuenit, qui per maria latro-
 cinijs infesta solus petitus sum, qui lucem, libertatē, deniq; quic-
 quid patri debeo non ignarus (ut primo natalis horæ tempore)
 sed uidens, sentiensq; acceperim. nec solum donatus his bonis,
 sed summis periculis liberatus sum. Verba sunt hominis exag-
 gerantis beneficia amici, ut se maxime illi ostendat obstrictum.
 Sola ergo fuit ratio beneuolentiæ. Idem in Pariete palmato: Declam. 10.
 Quàm blandē ille seposuit miserum suum, quàm diligēter uxo-
 ris gaudentis exclusit oculos, quàm multo cæcum pudore do-
 nauit. Hic habita est misericordiæ ratio. Suetonius in uita Augu-
 sti: Et ne enumerem quot, & quos diuersarum partium uenia,
 & incolumitate donatos. Cornelius Nepos de uita Attici, Au-
 xit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam uniuersos fru-
 mēto donauit. profectò clementiæ, non remunerationis gratia.

De Incumbo huic rei, & in hāc rem. CAP. XLIIII.

Lib. 10.

Incumbo studijs, & incumbo remis. Vergilius:
 —Validis incumbite remis.

Incumbo in studia, & ad studia, sed nō incūbo in remos, & ad
 remos. Cicero: Pergite, ut facitis, adolescentes, atq; in id studiū
 in quo estis, incūbite. Et alibi: Quare incūbanus o noster Tite
 ad illa præclara studia, & eò unde discedere non oportuit, ali-
 quādo reuertamur. Neq; hoc in bonū tantūmodo accipitur: sed
 etiam in malū: ut Idem, M. Catoni incūbenti ad eius perniciem.
 Sed illud, Incūbite remis, nō est per translationē dictū, ut hoc:
 Nam ut quū remiges incumbūt remis, uel quū nos operi facimur
 do incumbimus toto pectore, significatur diligētia, & conatus:
 ita & cum accuratius quid mente agimus, incumbere dicimur:
 quemadmodū eccontrario Supini dicuntur, qui negligēter agūt.

De Ora. lib. 1.
 Epi. 16. lib. 2.
 ad Att.

Pro Murena.

De

De diuerso, uarioq; regimine uerborum, cum di-
uerſa, ſimili ue ſignificatione. CAP. XLV.

Timeo te tanquam inimicū, timeo tibi tanquam amico. Illic
tanquam offeſſurus ſis, hic tanquam defendendus. Commē
do te regi, id eſt, cōmitto: Commendo te apud regem, id eſt, lau-
do. Cedo tibi, unde et cōcedo tibi, pro nō repugno tibi: facitq;
præteritū ceſſi. Cedo te, pro flagello te, cuius præteritū eſt ce-
cidi, pro flagellauī, et ſupinū caſum. Vnde caſus, uel qui flagel-
latus eſt, uel qui amputatus eſt, ſiue occiſus. Raro pro occido
hoc uerbum accipitur. Cicero in Philippic. Cedit greges armē
torum. Dimitto te diſcedens: id eſt, relinquo. Dimitto te diſce-
dentem, id eſt, abire permitto. Vel dimitto te, id eſt, mitto: unde
dimiſſi legati dicūtur. Inceſſit mihi cupiditas: id eſt, ſubiit. Inceſ-
ſit me ille: id eſt, offeſſurus me petit, et accuſat. Inceſt huic loco,
et ineſt in hoc loco: primum apud Quintilianum, cæteroſq; fre-
quentius: ait enim, Verū hoc melius faceret natura ipſa duce,
ſed naturis ipſis ars inerit. Secundum apud Ciceronem frequen-
tius: ut ibi, Illud enim honeſtum, quod ſæpe diximus, ſi in alio
cernimus, tamē nos mouet, atq; illi, in quo id ineſſe uidetur, ami-
cos facit. Comparo hanc rem illi, et cum illa. Conſero te iſti, et
cum iſto. Ego ſum ſimilis tibi, et tui. Hoc eſt cōmune omnibus,
et omnium: uel cōmune mihi tecum, et cum cæteris. Ego ſum
particeps laborum tuorū: et, tibi ſum in laboribus particeps.
Quintilianus: Et in pleriſq; ruris operibus marito particeps.
Curtius: Quod fuiſſet illis in perio particeps. Accedit huic
rei, et ad hanc rem: uel accedit huic, uel eō, uel eōdem. Quintil.
Atq; ut accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea
eſt. Cicer. Vt ad illam optimam, præclaramq; prædā damnatio
Sexti Roſcij uelut cumulus accedat. Impēdo curam, uel operā,
uel laborem, et ſimilia, huic rei, et in hanc rem: quod in Quin-
tiliano ſæpe reperies. Partior laborem multū negotijs, et in
multa negotia: ut apud eundē. Adijcio huic rei, et ad hanc rem.

Reſpon

Philip. 3. circa
finem.

Pro Sex. Roſ.

Respondeo tibi, et ad te. Celo te hāc rem, et celo te de hac re. Tu es natus ad laudem, et laudi. Cicero pro Sextio: Nam quid ageret uir ad dignitatem, et gloriam natus? et in eadē: Qui se patriæ, qui ciuibus suis, qui laudi, qui gloriæ, nō qui somno et conuiuijs, et delectationi natos arbitratur. Aggregabo te illis, uulgò dicimus. Idem: Quare ego te semper in nostrū numerum aggregare soleo. Idē pro Archia: Adscribi se in eam ciuitatē uoluit. Et pro eodē: Quum fuerit in alijs quoq; ciuitatibus adscriptus. Idē in Philip. Tu uerò adscribe me talem in numerū. Idem Philip. 1. pro Rabirio: Si quis hunc reprehendendū putat, adscribat ad iudiciū suū non modò meam, sed huius etiam ipsius, qui cōmisit, sententiā. Idem cōtra Rullum: Illum sibi collegam adscriberes. Tibi hoc adscribendū est, id est, tibi tribuendū, et imputandum.

De noua ratione regendi quorundam imperfonalium.

CAP. XLVI.

Cœpit cum pœnitere, posset te pigere, desinet me tædere: sæpius dicimus, quā cœpit ille pœnitere, posses pigere, desinam tædere. Quintilianus in milite Mariano: Neq; si sit cupidissimus uitæ, pœnitere eum sui facti potest. Cicero de petendo cōsulatu: Si hic ciuis liber est, cuius autoritatis neminem posset pœnitere. Idem in Verrem, Iamiam Dolabella me neque tui neq; tuorum liberorum, quos tu miseros in egestate, atq; in solitudine reliquisti, misereri potest. Simile est illud Terentij: Ita me dii amabunt, ut me tuarum miseritum est. Menedeme fortunarum. Me, pro à me miseritum, dixit.

Declam. 3.

In Heantonti. act. 3. sce. 1. ubi illud secundū me, in emendatis codicibus non habetur.

Quum uenustè uerba aut desunt, aut redundant.

CAP. XLVII.

Desunt nonnunquam uerba in oratione, sed non sine gratia, ut Horatius:

Quò mihi fortunam, si non conceditur uti?

Epist. 5. lib. 1.

Id est, ad quid uultis esse mihi bona fortunæ? Hic modus incipit per quò, alius incipit per unde: ut idem,

Vnde

Lib. 1. Sermo. Vnde mihi lapidem? quorsum est opus? unde sagittas?
 Satyr. 7. Supple putes, uel dicas mihi esse. Iuuenalis Satyr. x i i i i.

Vnde tibi frontem, libertatemq; parentis,

Quum facias poëra senex?—

Epi. 14. lib. 7.
 fa. epist.

Cicero ad Fabium: Martis uerò signū, quò mihi pacis auctori?

Declam. 1.

Declam. 12.

Quint. Quò per fidem diuitias inueni (de cæco loquitur) apud quem omnium rerum diuersitas perit? Et alibi: Quò nunc tantum

Declam. 6.

Declam. 1.

Declam. 10.

frumenti? quò classē cōmeatu grauē? Idem: Vnde hunc illi ani

mū? Et alibi: Vnde tantū uiriū cæco, ut in uno statim ictu mors

totā peragatur? Idē tamen ait alio loco: Vnde misera tūc, unde

Lib. 1. cap. 17.

somnus? supple erat, uel est. Tertius modus, ut apud eundem: Se

quitur quæstio, an utilis rhetorice: nā quidā uehementē in eam

inuehi solēt, et (quod sit indignissimum) in accusatione oratio

nis utuntur orandi uiribus: eloquentiā enim esse, quæ poënis eri

piat scelestos, cuius fraude damnantur interim boni, cōsilia du

De Amic.

cantur in peius, supple, dicunt enim eloquentiā. Cicero: Haben

das esse, quā laxissimas amicitie habenas: caput enim esse ad

bene uiuendū securitatē. supple dicūt enim caput, qui modus lo

quendi apud Græcos est frequentissimus. Idem uerbū aliquādo

Lib. 1.

redūdat: ut de Oratore Cicero: Illum Titium, qui cū studiosē

pila luderet, et idem signa sacra noctu frangere putaretur, gre

galesq; cū in cāpum nō uenisset, requirerēt, excusauit Vespā

Terentius: quòd eū brachiū fregisset diceret. Satis erat dixisse,

quòd brachium fregisset. Et non longē illhinc: Cui cū familia

ris quidā quereretur, quòd diceret uxore suā suspēdisse se de

ficu: amabo te, inquit, da mihi ex ista arbore, quos ferā surculos.

Sat erat sine illo, quòd diceret: sed hoc uerbum libet apponit

Cicero. Quartus, quum suppletur respondeo: ut idē frequenter:

Quòd autē scribis de illo, aut illo negotio, ego nescio quid cō-

siliij capiā: uel, ego iā antea timuerā. supple respondeo. Raroq;

uel nunquā hoc uerbū profertur. Aliquādo subintelligitur si

mile uerbū: ut apud Quintilianū, sed si confessionē culpæ meæ

exigitis,

exigitis, ego fui pater durus: et patrimonij, quod iam melius ab
 his administrari poterat, tenax custos. *supple confiteor*, quod
 ego fui, et c. Quintus modus, ut apud Ciceronem: In obsequio au- *De Amic.*
 tem comitas (quonia Teretiano uerbo libeter utimur) adfit, as-
 sentatio uitiorum adiutrix procul amoueatur. Subintellige, ita lo- *In Cato. Ma.*
 quimur (quonia Teretiano uerbo libeter utimur.) Et alibi: Sa-
 tiari delectatione non possum, ut mea senectutis requiem, oblecta-
 tionemque noscatis. Subintellige, hoc dico, ut noscatis. Sextus mo- *Epist. 8. lib. 2.*
 dus, ut apud Plinium Iuniorē: Studes, an piscaris, an uenaris, an
 simul omnia? *supple facis.* Quint. Nil aliud quam renuet. id est,
 nil aliud faciet, quam renuet. Et iterum: Et acceptis literis meis iuue-
 nis filius nihil aliud quam cum matre fleuisset. id est, nil aliud fe-
 cisset, quam cum matre fleuisset. Martialis: Nil aliud bulbis quam
 satur esse potes. id est, nil aliud facere. Cui confine est illud, ubi
 prolato aliquo aduerbio qualitatis, subintelligitur pro conditio-
 ne materie, aut dixit, aut fecit: ut, bene Ennius, præclare Ana-
 xagoras, fortiter Scipio, prudenter Fab. *supple dixit, aut fecit:*
 prout ex his, quæ aut iam diximus, aut dicturi sumus, colligitur.
 Et per cōparatiuum: Dij melius, *supple fecerint, aut faciāt, aut*
 certè uelint. Nec de dijs solum, uerum etiā de hominibus: ut apud
 Quintilianum, Tu melius uxor, quæ facturum retinebas. *supple fe-*
cisti. Interdum etiam per nomen (nam illud Melius est aduerbiū)
 ut, Dij meliora. Lucanus ipsum uerbum apposuit: Dij meliora ue-
 liat. Nec procul ab huius natura abest, quādo utimur hoc no-
 mine res, siue in nominatiuo, siue in accusatiuo, fortè etiā in a-
 lijs casibus: ut, restat mihi exponenda uita, quā hic egit in magi-
 stratu, res digna auditu in primis: uel, reliquū est, ut exponā ui-
 tam huius, quæ fuit in magistratu, rem dignam auditu in primis.

Ouid. li. 9. Me-
 ta. Dij melius,
 dii nempe suas
 habuere foro-
 res.

Sophocles a-
 pud Cic. in Ca-
 to. Maio. Dij
 meliora, ingre-
 ssu libenter uerò
 isthinc tanquā
 a domino agre-
 ssi, ac furioso
 profugi.

Quoddā amoenū tempus aliquando pro tempore
 ponitur.

CAP. XLVIII.

Annibal apud Titum Liuium alloquens milites inquit: Si
 tales animos in prælio habebitis, quales hic ostendistis, ui-
 cimus

Declam. 3. *cinus. Quint. Si tales milites omnes habebimus Mari, uicinus. Cur de futuro nō per uerbum futuri temporis locutus est? Nempe ad asseuerandam rem, ut non futura, sed iam esse uideatur: multoq; plus ponderis habet, ut dicamus uicinus, quā uinceamus. Idem Quint. Dimitte tantum, & euocasti. id est, euocaueris. Cicero: Vnum ostēde in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum, & uiciisti. pro uiceris. Idē pro Sextio: Restitisses, repugnasses, mortē pugna oppetisses. pro eo quod est, resistere repugnare, mortem pugna oppetere debuisses. Ouid. lib. 1111. Metamor.*

Præmiaq; eripies, quæ si tibi magna uidentur,

Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses.

Aët. 4. scen. 4.

In Heauton.

act. 1. scen. 2.

Id est, petere debuisses. Terent. in Andria: —Prædiceres. pro eo quod est, prædicere debebas. Et alibi: Fortasse aliquantō iniquior erat propter eius libidinē: Pateretur. —pro pati debebat. Item Cic. tertio Offic. Male etiā Curio quā causam Transpadanorum æquam esse dicebat, semper addebat, uincat utilitas: potius diceret, non esse æquam, quia nō esset utilis Reipub. id est, dicere debebat. Huic simile est, quale apud Ouidium de Reme.

Lib. 2.

Gnosida fecisses inopem, sapienter amasset.

Lib. 1. Sermo. *Id est, si fecisses inopem. Horatius:*

—Decies centena dedisses

Huic parco, paucis contento, quinque diebus

Epi. 11. lib. 1.

Nil erat in oculis. —Id est, si dedisses. Plinius Iunior: Dedisses huic animo par corpus, fecisses quod optabat. Id est, si dedisses. Illud magis poetikum. Vt Vergilius:

Aeneid. 6.

—Tu quoque magnam

Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.

Saty. 1. *Id est, si sineret. Iuuenalis:*

Græculus esuriens in cœlum, iusseris, ibit.

Id est, si iusseris. Adhuc diuersum huic est, quale est apud Cicero

Philip. 2.

nem: Conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in celis stratos lectos uideres, id est, uidisses. Quint. semper uidisses: ut ibi

ut ibi, Vidiffes non quemadmodum tenues umbræ corpus accipere cogitationibus solent. Apud hunc sæpe est hic modus loquendi: Si perseuerassem, duos excacaueram, pro excacassem. Quale est illud Horatianum secundo Carminum, quod metri causa Priscianus dici putat: Me truncus illapsus cerebro

Sustulerat, nisi Faunus ictum Dextra leuasset.

Apud illum quiddam penè contrarium: ut ibi, Dictatoris nomē quod sæpe iustum fuisse, pro, fuerat. Nam de imperfecto subiunctiui, quod solet poni pro imperfecto indicatiui, in proximo libro iam dixi, cuius hoc exemplum fuerat, Non quia amicus non esses. Cic. de Repub. lib. vi. Et quod de uia fessus essem, et ad multam noctem uigilassem, pro fessus eram, et uigilaueram. Vbi nitidius utimur actiuo, ubi passiuo. CAP. XLIX.

Oportet legere libros, expedit euoluere autores, utile est cognoscere plurima, operæ pretium est habere quos imitemur, necesse est adhibere usum, conducibile est descendere in certamen, et agitare cum alijs cōtrouersias. Vel per passiuum; oportet legi libros, euolui autores, cognosci plurima, haberi quos imitemur, adhiberi usum, agitari cum alijs controuersias. Hunc posteriorem modum magis ars grāmatica probat, illum magis autoritas. Secus in præterito: namq; nō ita sæpe legimus, fecisse hoc oportuit, ut factum hoc oportuit. Cicero in Verrem, Tamē id factum non oportuit. Et in eundem: Apollinis signum ablatum certè non oportuit. et alibi: Totam rem illi integram seruata oportuit. Non dissimile sanè est illud per alterum uerbum (de Volo loquor) ut idem: Liberis consultum uoluimus, etiam si posthumi futuri sint. Idem: Percurrā tamen breui, ut Pro A. Cecin. non minus hominem ipsum, quā ius commune defensum uelitis. Quintilianus: An incidisse in sordidum nomen, non eo contemptum hominis, quem destructum uolebat, auxisse.

Propositiones, rationesq; interdum misceri.

CAPVT

L.

o

Nam

NAm ubi uinci necesse est, expedit cedere: siue plura sunt de quibus queritur, facilius erit in ceteris fides: siue unū, mitior pœna solet irrogari uerecundiae. Miscuit hoc loco Quintil. propositiones, rationesq; quum sit usitatissimum sic dicere: Siue plura sunt, de quibus queritur, siue unum. Si enim, plura, facilius erit in ceteris fides: sin unū, mitior pœna solet irrogari uerecundiae. Atq; iterum: Firmis autem iudicijs, iamq; extra periculum positis, suaseram & antiquos legere (ex quibus si assuatur solida, & uirilis ingenij uis, deterso rudis seculi squallore, tum hic noster cultus clarius eniteset) & novos, quibus & ipsis multa uirtus adest. Alius dixisset, suaseram et antiquos, et novos: antiquos quidē, & cetera: novos uerò, & c. Cic. in Antoniu: O te miserum, siue illa tibi nota nō sunt (nihil enim boni nosti) siue sunt, qui apud tales uiros tam imprudēter loquar.

Lib. 1. cap. 6.

Philip. 2.

De usu uenusto uerbi Videor.

CAP. LI.

Non uidetur tibi quod bene faciam: & mihi non uidetur quod bene loquaris. Sicut uobis uidetur quod male facimus, ita nobis uidetur quod male facitis: uidetur tibi quod ille bene scribat, & uidetur mihi quod isti bene arent. Rusticanus hic sermo est, & agrestis. Eruditi enim sic loquuntur: Non uideor tibi bene facere: & tu non uideris mihi bene loqui. Sicut uobis uidemur male facere, ita nobis uos uidemini: Ille uidetur tibi bene scribere: & isti mihi uidentur bene arare.

De uulgari quodam usu Mihi, & Tibi. CAP. LII.

Is mihi gloriabitur se omnes honores sine repulsa obtinuisse? & alibi idem Cicero narrās Bruto rem in qua ille nō adfuerat, inquit: Ecce tibi Pompeius noster. Illud mihi, & tibi, non magis ad me, uel ad te, quàm ad ceteros pertinet: sed est oratio sumpta de medio, qua uulgò utimur. Tu mihi seper dormis. Ille mihi assidue sedet. Quū super cœna essemus, ecce tibi ostiū crepuit. Hic sermo neq; ad me, neq; ad te, neq; ad quēquam re fertur. Ideoq; differēs est ab illo figurato, quale est apud Verg.

Cic. in Piso.

Georg. 3.

Ne

Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
 Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas. Et iterum:
 Ne u'e tibi ad solem uergant uineta cadentem.

2. Georg.

Hic præcipitur ad uniuersos sub prima, & secunda persona:
 ibi non præcipitur, nec ad aliquem sermo est.

Quando maiori tempore expresso, partē eius accipi-
 mus, & quando deest Post. CAP. LIII.

SVperioribus diebus ueni in Cumanū. & iterū: Qui his pau-
 cis diebus pōtifex factus est. Et in futuro: Paucis diebus erā
 domesticos tabellarios missurus. & iterum: Triduo aut ad sum-
 mum quatruiduo periturū. Hæc Cic. Et Sallustius, Legati triduo
 nauim conscendere. Non est accipiendum per superiores dies,
 & per paucos dies, per triduum, & quatruiduum, sed intra su-
 periores dies, intra paucos dies, intra triduum, & quatruidū.
 Nam illud, quod aliqui dicunt tempus continuatum, & solidū
 significari per accusatiuum, secus uerò per ablatiū, planè fal-
 sum est. Cicero enim, atq; Vergilius sæpius accusatiuo, & qui-
 dem indifferenter utuntur, posteriores uerò pleriq; ablatiui.
 Aliquādo in huiusmodi genere sermonis omittimus post: sic, In-
 tra decem dies, quā uenit, cōfecit omne negotiū. In paucis die-
 bus, quā Rhodū appulit, uxore duxit. id est, postquā uenit,
 postquā appulit: quæ exēpla apud historicos sunt plurima.

In Iugur.

Vbi deceat, Nisi, Quā, & Præterq;. CAP. LIIII.

Quid est animal, nisi corpus cum anima concretum? rectè
 & Latine. Quid est animal, quā corpus cū anima con-
 cretum? non rectè, nec Latine. Adde aliud, uel aliter, uel secus:
 & utroq; modo licebit dicere. Quid est aliud animal, quā cor-
 pus: uel, nisi corpus cum anima cōcretū? Cicero: Quid est aliud
 gigantum more bellare cum dijs, nisi naturæ repugnare? Idem
 faciet comparatiū: Vt, quid est melius quā gaudere? uel, nisi
 gaudere? ut Quintil. Nihil est facilius, nisi totam causam omni-
 no non agere. Præterquā, eandem aut propē parem uim

De Senecaute.

obinet, quam nisi. Cuius exempla, ut facilia prætermittimus, unum illud admonētes, ubi est præter, ibi locum habere præter quàm, ad hunc modum: ut, nullius rei sum avarus præter laudem, uel præter quàm laudis: nulli places præter quàm mihi, uel præter me.

De usu huius uerbi Transfero.

CAP. LV.

Quem morem Spartiatæ transtulerunt in scēminas. Et alibi idem Cicero: Quod nisi in amicitiam transferatur. Quæ in alios transferuntur, non solent remanere penes eos, à quibus transferuntur. Mos autem (ut Cicero uult) ita trāsferitur, ut penes priorem quoq; remaneat. Et libro primo Officiorum: Quod ab Ennio positum in unare, transferri in multas potest. Et in eodem: Eademq; mediocritas ad omnem usum, cultumq; uitæ transferenda est. Lucanus in decimo:

Nondum translatos Romana in secula luxus.

De Committo.

CAP. LVI.

Offic. 1. **N**on cōmittas, ut quum omnia tibi à nobis suppeditata fuerint, tu tibi defuisse uideare. Et iterum: Non committas, ut dicendum sit, Non putaram. Hæc Cicero. Quintil. quoque: Non committam, ut illa dubia faciam defensionis sollicitudine. Et alibi: Nihil tibi minus committendū, quàm ut ulciscaris hoc flagitium, in eo præsertim, qui apud malignos poterit uideri te permittente fecisse. Cicero tamen quodā in loco non per ut, sed per quamobrem locutus est, dicens: Considerare debes nihil tibi esse committendum, quamobrē eorum quos laudas, te nō similium præbeas. Idem pollet quamobrē quod ut: & licbit illud tollere, & hoc subicere. Ex quibus exemplis datur intelligi hoc uerbum sequente ut, uel simili dictione semper accipi in malam partem: nec rectē dicas: fac committas, ut omnes te laudent: aut sic, non commisisti unquam, ut laudareris. Prætereā semper habet secum negationem.

De Oriundus, & Ortus.

CAP. LVII.

Oriun

Oriundus quod non habeat uim participij, credo alij dixerunt. Cuius utendi hic modus est: Ego sum ortus Romæ, oriundus à Placentia. Titus Liuius: Nati Carthagine, sed oriundi à Syracusis. id est, à Syracusis originem trahentes, unde fuerunt parentes. Vel sine præpositione: ut idem: Alba oriundum sacerdotium. In personis ferè cum præpositione. Idem: Is lögè princeps Latini nominis erat (si fama credimus) ab Vlysse, dea q; Circe oriundus. Idem: Quid hoc, si polluit nobilitatē istā uestram, quam pleriq; oriundi ex Albanis, & Sabinis non genere, nec sanguine, sed per cooptationem in patres habetis? Nonnunquam per indeclinabilia: ut, Inde ego sum oriundus, unde tu. Liuius tamen (si rectè scribitur) ait libro octauo: Palæopolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est, duabus urbibus idem populus habitabat, cuius erant oriundi.

Lib. 3. ab urbe condita.

Voluit Valla oriundus genituo posse iungi, autoritate Liuij dicentis. Cui' erāt oriūdi: uerum ibi non cuius, sed Cumis legēdū est: ideoq; dixit, si rectè scribitur. Aët. 5. scē. 7. In Cato. Maio

De Memini.

CAP. LVIII.

Memini, pro recordor, tum genituum, tum accusatiuum postulat. Vt Terent. in Eun. Faciam ut huius loci, diciq; mei q; semper memineris. Cicero: Omnia, quæ curant senes, meminerunt, uadimonia constituta, qui sibi, cui ipsi, debeant. Quid iuris? consulti, quid pontifices, quid augures, quid philosophi senes, quā multa meminerunt? Idem uerbum pro eo, quod est, mentionem facio, recusat accusatiuum, postulatq; genitiuū, uel ablatiuū cum præpositione de: ut Quintilianus: Neq; omnino huius rei meminit poëta ipse. & iterum: De quibus multi meminerūt. Hinc uidetur deriuari mentio, quasi a meno præsentis, & geminato præterito memini: unde supinum mētum, ex quo mentio, & mens, quæ omnium recordatur: & mentum, quia in mentione faciendā, hoc est, in loquēdo, præcipuè mēto utimur. Nullum enim animal mouet partē oris superiorem, nisi Crocodilus, sed omnia inferiorē, sicut & nos mētū. Hinc etiā mētiōr, quia cōtra mentem loquor. Fortè & hinc uenit mēta. Sed noli eius etymologiā aliquam asserre, ne cui fortè uidear argutulus

Lib. 11. cap. 1.

Plin. li. 8. c. 25.

De differentia inter Alter, & Alius. CAP. LIX.

Alter de duobus dici, alius de multis, notum est omnibus, si
 Lib. 7. cap. 4. cet non omnes recte utantur. Macrobius de Saturnalibus:
 Quum igitur asseruerimus quatuor in corpore fieri digestio-
 nes, quarum altera pendet ex altera. dicendum erat, quarum alia
 pendet ex alia. Idem in alio opere de Naturalibus: Ille uero in-
 solubiles causae sunt, quae mutuis inuicem nexibus uinctur, et
 alteram altera facit, ac uicissim de se nascuntur, nunquam natu-
 ralis societatis amplexibus separantur. Nam Ouidius de noue
 picarum transformatione loquens, quanquam eum excusare me-
 tri necessitas potest: tamen quod singula singulas, ac certa cetera
 tas intuerentur, intellexit, quum inquit:

Lib. 5. Meta.
 Cap. 56.

Alteraque alterius rigido concreescere rostro

Ora uidet:—Suetonius de uita Caij: Nec cessauit ex eo alterum
 alteri criminari, atque inter se omnes committere. Nescio an sic ac-
 Cap. 30. cipiendum sit, unum uni, et rursus hunc illi. Plin. lib. undecimo,
 inquit de formicis: Et quoniam ex diuerso conuehant altera alterius
 ignara. Quare dicamus aliquando sic loqui esse permissum. Edi-
 uerso nonnumquam de duobus dicimus alius et alius, nec dicere ali-
 ter possumus: ut, dubitatur uter excellat, Sallustius an Liuius, et
 alius alium preponit. non autem alter alterum. Ratio postulabat, ut
 diceremus, alius alterum. Nam alius ad plurimos refertur, qui de
 duobus iudicat: alter ad unum de duobus, de quibus iudicatur. Sed
 quia uidebatur inuenustum sic loqui, maluerunt mutare alterum in
 alium. Afferamus exemplum. Sallustius in Catilinario, de Cesare, et
 Catone loquens inquit: Genus, etas, eloquentia prope paria fue-
 re, magnitudo quoque animi, et gloria, sed alia alij. Vel est ea ra-
 tio, quam dixi: uel haec, quod idem est alia alij, quod diuersa di-
 uerso: ut, alia est facies mea, alia est facies tua. id est, diuersa. Pro-
 prie igitur alter refertur ad unum de duobus: ut Annibal in transi-
 tu Apennini amisit alterum oculum: siue ad unam duarum partium, quod
 superius etiam significauimus, ubi hoc Ciceronis exemplo usus sum:
 Dupli

Duplices similitudines esse debēt, una rerum, altera uerborū. Ad Her. lib. 3.
Et quale est Vergilij exemplum: Edog. 3.

Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Aliquoties etiam accipitur alter, pro secundo ex duobus, pluribus uel. Vt, unus, alter, tertius, quartus: una, altera, tertia, quarta litera. Et, hic est alter annus belli Punici: et ego altero mense repudiaui uxorem: id est, secundus annus ab origine belli Punici: et, secundo mense a ductione uxoris. Aliquando pro ipsis duobus: ut, unus aut alter. id est, unus aut duo. Quod etiā in aduerbijs respondet semel, aut iterū, id est, semel aut bis. Itē semel, et iterū. Cicero in Bruto semel, et iterum in Philippicis. Dubitari tamē potest, quum dicitur, Iterum cōsul, an secūda uice, an bis consul intelligatur: quæ dubitatio in ceteris nō erit. Tertiū enim consul, et quartum consul, sic differt ab illo ter consul, et quater consul: quod in altero significatur tertia, et quarta uice, in altero tribus, et quatuor uicibus. Aliqui tamen dubitent, an in hanc significationem uice et uices reperiatur.

De quiscq; & Vterq; cum uerbo aut participio.

CAP. LX.

Hirundines uere ineunte redeunt, in suum pristinum unaqueq; nidum immigrantes. Muta illud unaquæque, sic: In suum pristinum nidum unaquæque immigrantes: aut sic, Vnaquæque in pristinum nidum immigrantes: iam non erit Latinum. Item, offendi parentes suo utrunque morbo affectos. Transfer illud utrunque, ut modo ostendi, iam nō erit elegans. Nam si ita mutemus, ille pluralis numerus, immigrātes, et affectos, referetur ad illum singularem unaquæq; et utrunq;: quod fieri non potest. At illo modo superiore secus: refertur enim numerus pluralis ad pluralem, sic, Hirundines uere ineunte redeunt immigrantes in nidos pristinos, unaquæq; in suum, supple, immigrans. Offendi parentes morbis affectos, utrunq; supple, suo affectum morbo. Vergil. in xii.

Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt,

Quisq; suum populatus iter. — Et paulo post:

Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui.

In priore exemplo, si uersus pateretur, non decuisset dicere, quisque suum populatus iter, sed populati: nec in posteriore, pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui. Secus autem solet

Declam. 5. fieri, ubi abest suus, aut se. Vt Quintil. Commendo tibi senem, quem facimus uterq; mendicum. Nec rectè dicas, commēdo tibi senem, quem nos filij alleuare debemus, cum uterque mēdicum facientes: uel sic, quem nos uterque captiui mendicum fecimus, nisi more poëtico, ut apud Ouidium:

Lib. 2. de Remed. amo.

Satyr. 5. lib. 1.

Vtraque formosæ Paridi potuere uideri. Et apud Horat.

— Magnis missi de rebus uterq; Legati. —

Quod apud oratores nō reperitur: sicut nec illud quidem (licet

Gell. lib. 8. c. 1.

In And. act. 1.

scē, 1.

Aulus Gellius utatur) quale apud Terentium,

Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli.

Quod quidam exponunt pro eo, quod est, plerique omnium: quidam pro eo, quo est, omnes.

De Tamen, & Sed, cum relatiuo. CAP. LXI.

Homo illiteratus est, cui tamen paucos in rerum gerendarum scientia anteponas. Latinum est. Homo illiteratus est, sed cui paucos in rerum agendarum scientia anteponas. etiam elegans est. Item in negatione, Homo quidem illiteratus est, quem tamen non postponas multis. Latinum est, ut dixi. Elegans etiam sic: Homo quidem illiteratus, sed quem multis non postponas. Ideo dixi elegans, quia subintelligitur talis, quod in alio non fit, ut sic: Homo illiteratus, sed talis quem, & cetera: uel, sed is, pro talis: ideoque & hoc eleganter dicetur, Homo illiteratus, non tamen quem multis postponas. id est, non tamen is, quem multis postponas. Aliquando non subintelligitur talis, neque is: ut, hic ager est meus, sed cuius usu careo.

De

De Id quod, cum alio antecedente. CAP. LXII.

Video te amatorem studiorum, quod me maximè iuuat: uel, quæ res me maximè iuuat: uel, id quod me maximè iuuat, amator es studiorum. Itē, uideo te, quod me maximè iuuat: uel, quæ res me maximè iuuat: uel, id quod me maximè iuuat, amatorem studiorum: quæ exempla sibi quisq; conquirat.

De Aliquis, Quisquā, Quispiā & Vllus. CAP. LXIII.

Aliquis, quisquam, quispiam, ullus, idem significant, differuntq; a quidam, ut in alio opere (quod de dialectica prope diem edemus) ostenditur. Vllus tamen quodammodo claudicat, nec ferè citra negationem, quasi citra baculum ingredi potest, nisi interrogatiue: ut, uocat me ullus? aut subiunctiue: ut, si ullus me uocat. Nunq̃ planè affirmatiue, sicut illa superiora.

De eadem persona tanquam alia. CAP. LXIII.

ME occupato in administratiōe magistratus, nullum tempus seponere ad studēdum poteram. Vel, me occupato in administratione magistratus, nullum tēpus mihi reliquū erat. Rarissimè Latini sic locuti sunt, Græci frequēter, sed hoc modo potius, Occupatus in administratione magistratus, nullum tēpus seponere ad studia poteram: uel, Occupato in administratione magistratus, nullum mihi tēpus ad studia reliquum erat. Dixi rarissimè, non tamē nunquā: nam quidā sic locuti sunt, ut Horatius de Arte poëtica:

—Laudator temporis acti

Se puero, censor, castigatōr q; minorum.

Quintus Cicero ad Tironem: Non potes effugere huius culpæ pœnā te patrono, Marcus est adhibēdus. subintellige, pro ipso patronus. Simile quiddā sapit per, quale est apud M. Tullium: Epist. penult. lib. 16. epi. 1a.

Quum et per meipsum egissem, et per Drusum sepe tētassē. De Orato. li. 1.
Illud enim, per, significare solet mediū quēdā, aliūq; intercessorē. Nūc uerò quis queat melius esse inter se et aliū? et tamē sic uulgo loquimur, per meipsum rogavi, per teipsum obtinui.

Auxilium do feroq; Opem fero tantum. CAP. LXV.

Auxilium do, feroq; dicimus. Opē do non dicimus, sed fero: unde Opatulor, quod Tullianum uerbū esse Seneca autor est: quo tamen & Sallustius utitur, & Plautus, & alij nonnulli.

De A, Ex, & De, cum alijs. CAP. LXVI.

Audiui à patre meo, & audiui ex patre meo, & audiui de patre meo, idē significare inueniet, qui bonos libros euoluet. Cic. tamen sic præcipuè locutus est. Similiter apud eundem: Quæsiui te ab ostio, ex ostio, de ostio. Vocauī te à uia, è uia, de uia: sed hoc ultimum apud eundem in alium quoque sensum accipitur, ut in Philip. Cumq; de uia languerem, & mihimet displicerem. Et de Repub. Et quòd de uia fessus essem, & quòd ad multam noctem uigilassem. Et de Academicis: In Cumano nuper quum mecum Atticus noster esset, nuntiatum est nobis à M. Varrone, uenisse eum Roma pridie uesperī, & nisi de uia fessus esset, continuo ad nos uenturum fuisse. Quasi de labore uia. Hic enim uia significat iter, hoc est, actionem ambulandi: illhic locum, quā ambulamus.

De Solus, & Vnus.

CAP. LXVII.

Inster omnia adiectiua, quæ non sunt superlatiua, duo ferè hæc, solus, & unus, more superlatiuorum regunt genitiuum: ut, Solus omnium non remittit sibi, ut incredibilior sit in parricidio cæcus, quàm fuit quum uideret. Hæc Quintilianus. Et Plinius: Acipēser unus omnium squamis ad os uersis cōtra aquam nando meat. Similiter ablatiuum cum præpositione: nam ut dicimus maximus ex omnibus, & inter omnes maximus, ita unus, & solus ex omnibus, uel inter omnes. Verum unus pro solus accipio, ideoq; ferè cum illo adiectiuo omnis tantummodo coniungitur. Nam unus ex fortibus, unus ex populo, alterius significationis est. Cum substantiuo quoque iungitur: ut idem

De

Philip. 1.
In Som. Scip.
Lib. 1. à principio.

Quintilianus
declam. 1.
Lib. 9. cap. 17.

Lib. 11. ca. 37.

De In diem, In dies, In horam, In horas, Propediem,
ac Propemodum.

CAP. LXVIII.

IN diem aliud multò est, quàm in dies. Illud plerùq; cum hoc uerbo uiuit, iungitur. Vt Quintilianus: Non ut ferè uolucres presentis modò cibi memores in diem uiuunt, duraturus hyeme reponitur uictus. Aliquãdo, sed rarò, cum alio iungitur uerbo, ut Sallustius, Panem in diē mercari. quasi dicat, presentis diei habere rationē, nihilq; cogitare de crastino. In dies, idē est qd̄ quotidie, sed proprie cum quodam incremento: ideoq; plerùq; cum comparatiuo: ut, Quum in dies malum arctius premeret. Et, Quum in urbe infinitum malum serperet, idq; manaret in dies latius. Etiam sine cōparatiuo, sed tamen per uerbum significans incrementum: ut Liuius, Crescente in dies multitudine. Quod non liceret dicere, concurrente in dies multitudine, sed quotidie, aut in dies magis: quum tamē liceat superiora exēpla dicere per quotidie: quum quotidie malū arctius premeret: & quum in urbe infinitum malū serperet, idq; manaret quotidie latius. Et per in singulos dies: ut Cicero ad Atticū, Quotidie, uel potius in dies singulos, breuiiores ad te literas mitto. id est, non modò quotidie breuiiores, sed etiam in dies. Nam hæ quotidianæ literæ sunt breuiiores his, quas antea mittere solebā: quæ poterāt esse omnes pari breuitate. Atqui hæ quas in dies singulos, siue in dies mitto breuiiores, tales sunt, ut hodiernæ sint breuiiores hesternis, & crastinæ hodiernis, & perendinæ crastinis: & ita asidue. Et pestilentia in dies fit maior, & quotidie fit maior: sic possunt uideri hæc duo differre, quòd in hoc pos- sunt hodie supra numerum hesternum decessisse quatuor, quum heri decesserint decem supra numerum eorum, qui decesserant nudius tertius. Non ita in illo, ubi ultimus quisque dies maxime increfcit: ut si nudius tertius decesserint duodecim, hæri quatuordecim, hodie necesse est decedant saltem decem & septem, cras saltem unus & uiginti, perendie saltem sex & uiginti.

In Iugurt.

Cic. Philip. 1.

Epist. 7. lib. 5.

Philipp. 5. uiginti. Eandem differentiam habent in horā, & in horas, quā in diem, & in dies. Cicero in Philippicis: Hæc ij, qui in horā uiuunt, non modò de fortunis, & bonis ciuium, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. Vergilius:

Eclog. 10. Gallo cuius amor tantum mihi crescit in horas,

Quantum uere nouo uiridis se subijcit alnus.

Si quis autē in dies, & in horas, siue in dies singulos, & in horas singulas, sine illa exacta ratione incrementi accipere uelit, non denegandum ipsi hoc puto. Propediem, est quasi propè est dies, quando hoc fiet. Cicero: Et præsens propediem (ut spero) & dum aberis absens loquar. Eodem modo quo dicimus prope modum, quasi prope mensuram: quod accipitur pro penè, siue propè, quum est aduerbium.

In perorat. 3.
Offi.

De Animaduerto.

CAP. LXIX.

Animaduerto te, & animaduerto in te, differunt, cum intueor te, & intueor in te non differāt. Animaduerto in te, est punio te: sed cum hac differentia, quòd punire est quoruncūq; siue iure, siue iniuria: animaduertere, est eius, qui in alterum habet potestatem ordine, ac ritè, id est, cum animaduersione puniendi. Sed hoc propriè refertur ad personas. Animaduerto, puto pro intueor personam, & rem dicimus.

Filius, Natus, Genitor, Vir, Pater, Mater, Genitrix, Parens.

CAP. LXX.

ORatores sæpius dicunt filius, quàm natus: pater, quàm genitor: mater, quàm genitrix: parēs pro utroq; etiam sæpe homo potius, quàm uir, quoties ita accipitur ille, de quo agimus, aut loquimur, quale est hoc: Illi deduxerunt hominem in palastram. Poëtæ potius è contrario. Historici mediam quandam uiam tenent: ut Sallustius, Eos mores, atq; eam modestiam uiri cognoui.

In Catil.

De In primis.

CAP. LXXI.

IN primis potens, si de masculo loquaris, intelligitur inter primos

primos: si de *foemina*, inter primas: si de *neutro*, inter prima.
 Nam idem pollet in primis, quod inter primos, uel inter primas, uel inter prima. At si defuerit adiectiuum, utiq; accipietur in neutro, quale est illud Vergilij: In primis uenerare deos. — Georg. 1.
Aeneid. 1.
 Nisi sit tale, quale apud eundem:

— In primis regina quietum

Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.

In primis, non inter primas, aut inter prima accipiendum est, sed inter primos. Vna enim inter mares *foemina* nominatur sine *foeminis* alijs: aut, inter primos, & inter primas.

Hic nō est cum illo cōparandus. CAP. LXXII.

Hic non est cum illo comparandus, melius de minore ad maiorem dicitur: ut, Vergilius cum Homero, Horatius cum Pindaro non est comparandus: quā ediuerso, sic: Homerus cū Vergilio, Pindarus cum Horatio non est comparandus. E diuerso tamen nonnunquam reperitur.

Intercedo.

CAP. LXXIII.

Intercedit mihi tecum amicitia, Intercedit tibi cum illo affinitas, Intercedit tibi mecum necessitudo: hoc est, amicitia, affinitas, necessitudo inter nos est media quaedam, quae nos cōciliat. Tribuni intercesserunt: Scipio intercessit: Cato intercessit: hoc est, in medium se uerbis, aut ui opposuit.

Amare inuicem, mutuo, pariter, & inter se.

CAP. LXXIIII.

Amaui nos inuicem, amatis uos mutuo, amant se pariter. Quū uerò adhibemus *prepositionē*, inter, tollitur accusatiuus, qui regitur a uerbo, ne turpe foret, si replicaretur, sic: Amamus inter nos: nō autē, amamus nos inter nos: amatis inter uos, amāt inter se: non autē, amatis uos inter uos, amant se inter se. Cic. ad fratrem: Pueri ualde inter se amāt. & de Amicitia: Neq; solum inter se diligent, & colent, sed etiam uerebūtur. Terent. Ad. 5. Act. 3.
 in Adelpbis: Video eos sapere, intelligere, in loco uereri, inter se amare

Ad. 1. scē. 4.
ceterum sic in
omnibus exē-
plaribus nunc
legitur, Quasi
nunc non nori-
mus nos inter
nos Ctesiphō.
Aenēid. 3.

se amare. — Idem, & in eadem: Quasi non norimus inter nos.
Bene habeo, bene habes: id est, bene ualeo, bene uales. In tertiā
autem persona etiam sine supposito, *Bene habet: id est, bene se*
res habet. quod exemplum ubiq; frequens est.

De Facio, Ago, Frango, & Accipio. CAP. LXXV.

Facio te certiore, non certum. Nam Vergilius, Anchisen
facio certū, — ideo dixit, quod syllaba brevis inter longas
non potest collocari in uersu Heroico. Prosa oratione scriben-
tes, semper certiore dixerunt. Et semper facio, nunquam ago
certiorem. Facio tibi gratum, nunquam ago tibi gratum. Facio
ludos, facio rem diuinam, facio sacrificium, facio solennitatem,
nunquam ago: & multa huiusmodi. Itē feci iacturā, feci damnum,
feci naufragium: uix unquam, passus sum iacturam, damnum,
naufragiū. Cic. Magna in Rep. facta iactura est. Idem: Damnum
enim illius immaturo interitu res Romana, Latineq; literae fe-
cerunt. Quintil. In portu naufragium fecimus. & in ceteris
quibusdam. Feci tamen fugam, quod ego fugi alterum, non
quod alter me. Feci timorem, non quod ego timui alterum, sed
quod alter me. Item, feci iter: non, egi iter. Aliquando etiam
feci uiam, feci copiam tibi rerum mearum: nūquā egi, aut dedi,
aut prestiti copiam. Feci potestatem tibi uendendi meas res do-
mesticas: non autem, dedi. Feci lucrum: non autem, acquisui lu-
crum. Honore dicto, urinam fecit, sterces fecit, non autē emisit.
Simile huic est quod dicimus, fregit nauim, fregit brachium:
quasi ipse fregerit, id est, ipse egerit, nō potius passus sit. Terē-
tius: Nauim is fregit apud Andriū. — Cic. Gregalesq; eū cum in
campum non uenisset, requirerent, excusauit Vespā Terētius,
quod eum brachium fregisse diceret. Alius dixisset, quod ei bra-
chium fractum esset. Ita etiam, accepi molestiam, accepi cladē,
accepi contumeliam, accepi uulnus, accepi iniuriā, accepi de-
decus, accepi ignominiam: uix autē, passus. De quo uerbo cōmo-
dius alio loco dicam: accepi etiam uoluptatē, gaudium, letitiā.

De

In Andr. act. 1.
scē. 3.
Lib. 1. de Ora-
tore.

De Conuenit.

CAP. LXXVI.

Conuenit hoc mihi, aut cōuenit hoc nobis: id est, decēs est, & cōueniēs. Cōuenit hoc inter nos: id est, cōstat, & cōtro uersa caret. Conuenit mihi hoc tecū: id est, sine cōtrouersia est inter nos quod ego dixi. Conuenit tibi mecū: id est, sine contro uersa est inter nos quod tu dixisti. Nominūquā sine supposito: ut cōuenit inter nos. Nonnunquā sine appposito, sed tamē subin tellecto: ut, hoc conuenit. Nonnunquā sine utroq;: ut, cōuenit.

De Obuiō tibi, Obuius tibi fio, Obuius sum tibi, & similibus.

CAP. LXXVII.

Obuio tibi, obuius tibi fio, obuius sum tibi, obuium me tibi fero, obuium me tibi fortuna obtulit. Cicero: Obuius fit ei Pro Milone. Clodius expeditus in equo.

Vergil.

Cui mater media sese tulit obuia sylua. Domitius Afer apud Aeneid. 1.
Quintilianum: Fortē uos in ea solitudine obuios casus miseræ mulieri obtulit. Obuiam quoq; per eadem, & alia plura uerba uariatur. ut, obuiam processī, obuiam iui, & alia multa.

De uerbis ad finitiōē pertinetibus. CAP. LXXVIII.

EPicurus omnia terminat uoluptate. Zeno cuncta finit honestate. Hiero uniuersa definit, determinatq; indolētia corporis. Carneades singula metitur naturæ bonis. Aristippus nihil non ad commodū suum refert. Pyrrhon nihil reliquit, quod nō reuocet ad scientiam. Ille summum bonum in gula constituit, ego bonum ipsum pono in dilectione Dei. Tuus finis ad quem tendis, tibi ipsi ignotus est. Tot igitur uerbis unā, eandemq; rem declaramus: quæ exempla passim inquirentibus sese offerent.

De uerbis ad coniecturā pertinentibus. CAP. LXXIX.

Coniecto, coniecturo, coniecturam facio, coniecturā capio, coniectura consequor, coniectura colligo, coniectura duor, pro eodem accipiuntur, aut parum differunt: quia efficacius quiddam est in coniectura consequor, & coniectura colligo, quā in ceteris: quorum exempla adducere longum esset.

De

De uerbis ad notitiam pertinentibus. CAP. LXXX.

Non me fallit, non me praeferit, non me fugit, non me capit, idem significare quod non ignoro, Quintilianus auctor est.

De uerbis ad spem pertinentibus. CAP. LXXXI.

Capio spem de te, concipio de illo spe, ducor in spe huius negotij, uocor in spem, ingredior in spem: non tantum spei firmitate significat, quantum, colloco in te spe, et repono in te spe.

De Orat. II. 1. Cicero: In quibus tum spem maiores natu dignitatis suae collocarant. Quintilianus: In quo spe unica senectutis reponebam.

De uerbis ad recordationem pertinentibus. CAP. LXXXII.

In mentem uenit mihi, occurrit mihi, succurrit mihi, subit mihi, pro eodem accipi solent. Sed hoc ultimum frequenter quoque ad miserationem. Quintilianus: Nobis uero natura aduersus exanimis ingenuit non solum miserationem (quae cogitationi nostrae subit) sed etiam religionem. Vbi non ita decuisset, succurrit, occurrit, in mentem uenit. Vergil.

Aeneid. 2. Subijt chari genitoris imago. — Subijt deserta Creusa.

Aeneid. 2. Vbi nequaquam decuisset, in mentem uenit mihi de charo genitore, et de Creusa deserta. Iungitur etiam hoc uerbum cum accusatiuo: ut Curtius, Sera poenitentia subijt regem.

Lib. 3. De uerbis ad uisionem pertinentibus. CAP. LXXXIII.

Videas, uidere licet, licet cernere: apud quosdam etiam, cernere est, pro eodem accipiuntur. Vt, Itaque uideas iustos in iustis rebus maxime dolere, imbecillibus fortes, moderatos immodestis. Licet uidere nonnullos tanta stultitia, ut uix differant a natura brutorum. Licet ora cernere iratorum, uti mutetur.

Offi. 1. Ciceronis haec exempla sunt.

De parenthesi per Quis, & Is. CAP. LXXXIII.

Si potuisset redimere oculos matris (qua pietate fuit) uicarios suos dedisset. id est, tanta pietate in matrem fuit. Idem Quintilianus: Hoc si scisses pater affirmo, promitto (cuius pietatis es) nemo te antecessisset. Et alibi: Quae pietas tua est. Tribus

bus enim modis utimur per relatiuum, totidem per pronomenis: Primo modo sic, ea pietas tua est. Secundo sic, eius pietas es, sed hoc rarius. Tertio sic, ea pietate es. Ea pro tanta accipitur. Ideoq; & ipso tanta uti licet eodem modo, quo & pronomine. Habet autem aliquid plus talis oratio, quàm si dicas, pro tua pietate.

De uerbis ad finem operis pertinentibus.

CAP. LXXXV.

Habes quæ sentiam Brute de ratione dicendi. Hæc habui ^{De Amic.} de amicitia, quæ dicerem. Hæc sunt quæ putavi dicenda hoc tempore. Sunt uerba Ciceronis ad extremum materiæ à se tractatæ, quibus & ceteri autores uti solent. Vt Quintilianus: Habes Marcelle Victori quibus præcepta dicendi adiuari per nos posse uidebantur. Et iterum: Nihil habui amplius, quod in uniuersum præciperem. Et iterum: Hæ fere sunt emendatè loquendi, scribendiq; partes. ^{Lib. 11. in fin.}

De nominibus quibusdam in io. CAP. LXXXVI.

Veni in opinionem, actiue accipitur, quod talem opinionem habeo aliquando etiam passiue, quum opinio significat famam, opinio inquam, quæ de me habetur ab alijs, non quam ipse habeo de aliquo. Sicut existimatio est opinio, atque sententia, quum accipitur actiue: ut existimatio mea, id est, ita existimo. Aliquando passiue: ut homo magnæ existimationis, id est, famæ, & nominis, quod eum homines magni existimant: ita homo magnæ opinionis: ut Quintil. Quod accidisse etiam ^{Lib. 10. cap. 5.} Portio Latroni, qui primus clari nominis professor fuit, traditur: ut cum ei summam in scholis opinionem obtinenti causa in foro esset oranda, impensè petierit, uti subsellia in Basilicam transferrentur. Cicero: Sermonibus familiarium peruenimus ^{In Vatin.} etiam nos in opinionem. Venio in suspicionem semper passiue: ut idem, Etiam si falso P. Sextio uenisses in suspicionem. id est, in suspicionem tui, non tuam. Veni in obliuionem, semper

p

etiam

etiam passiue: ut idem, Vt si fuerint excellentes uiri, certè iam uenerint in obliuionem. id est, quòd ceteri de illis obliti sint, non quòd illi de alijs, aut de se. Similiter, uenio in uituperationem. Idem quarto Verrinarum: Vt propter eum in sermonem hominum, atque in tantam uituperationem ueniret. Offensio etiam propè semper passiue accipitur. Ideoq; idem non Clodij offensiones dixit, sed offensas, suas uerò offensiones. Et alibi: In ægro corpore odiosa est omnis offensio. id est, molesta omnis passio. Vectatio quoq; huic simile est: cuius rei causa est, quòd uector quum deberet significare id quod uehit, ut naui, equus, uehiculum, significat potius id quod uehitur, qui est homo.

In Cat. Maio.

Philip. 7. in fl.

Cicero: Tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent. Quintil. Sic in nauim filij mei male permutatus uector imponor. Non tamen uectorem accipias pro naua. Hinc est quòd inuenimus nonnunquam dictum, nauas & uectores. Sunt enim uectores, qui pretio in aliena naui uehuntur. Idem Quintil. Cur infrænatís equis uector insidet? Nonnunquam pro eo qui uehit, ut Seneca in Hercule insano: Tyrie per undas uector Europæ nitet. Idem in Hippolyto: Pro sua uector timidus rapina. Quum de eodem tauro, eademq; Europa loqueretur. Nam cetera ferè quæ à supinis ueniunt, tam actiue, quàm passiue accipi solent: ut accusatio Marci Tullij, actiue: accusatio Verris, passiue: donatio mariti, actiue: donatio uerò bonorum, passiue: & cetera.

De Bene & Male, cum uerbis. CAP. LXXXVII.

MAle iudico, male cenſeo, male pronuntio, male opinor, male ſentio, male exiſtimo, hoc male ad me ipſum referatur, erroremq; meum declarat. Male cogito, ad alterum referatur, ſignificatq; perniciem, non errorem: ut Cicero: Carthagini male iam diu cogitanti bellum inferatur, multo antè denuntio, de qua non antè uereri deſinã, quàm exciſam cognouero. Male cogitantem, uidelicet mala in alterum, perniciemq; cogitantem,

In Cat. Maio;

tem, non autem se ipsam fallentem. Item male dico tibi, male opto, male precor tibi, male imprecor. His nonnihil similia sunt, male de te sentio, male tu de me existimas, male de illo iudicamus. Non error hic sentientis, existimantis, iudicantisq; inuenitur, sed uitium de quo iudicamus, existimamus, sentimus. Male quoq; audio, id est, infamor crimina mea audiens, cuius contrarium est, male dico. Sallustius in Ciceronem: Respondebo tibi, ut si quam male dicendo uoluptatem cepisti, eam male audiendo amittas. Bene quoque maxima ex parte huic simile est: ut, de te bene sentio, bene tibi precor, bene de te mereor.

De Loco patris, & In locum patris, & similibus.

CAP. LXXXVIII.

Loco patris, loco fratris, loco filij te habeo, non ita accipitur, quòd ubi illa antea erant, ibi tu nunc apud me sis, sed quòd in ea charitate qua illi, aut fuerunt, aut sunt, aut essent, aut esse debent: ut Chrysis Pamphilo apud Terentium loquitur: Si te in germani fratris dilexi loco. Cicero in Verrem: In parentum loco quaestoribus suis praetores esse oportere. Illa autem sententia in locum potius, quàm in loco, requirit tale aliquod uerbum, quale est apud Quintil. Nam quomodo pugna incuntibus tot simul metus laborum, dolorum, postremò mortis ipsius exciderunt, nisi in eorum locum pietas, & fortitudo, & honesti praesens imago successerint? Et alibi: Non perdidit filium quisquis occidit: explicat à dolore patrem, quòd sibi uidetur fecisse rem maximam, & iuuenis in locum amissi, substituit de uanitate solatium. Ergo ita dicitur, ubi aliud erat, aliud successit. quae diuersa à superiori sententia est. Loco uoluptatis mihi est, loco turpitudinis, loco honoris: id est, uoluptuosum, turpe, honorificum. Illud autem hac in parte competit, ut dicamus, non recordari me an usquam repererim genus illud sermonis, quo Ecclesiastici passim utuntur: Ego habeo te in patrem: tu es mihi in filium: accipio te in fratrem. Dicunt enim

In Andr. act. 1.
sc. 5.

Declam. 8.

p 2 uetres,

ueteres, habeo te loco patris, tu es mihi loco filij, accipio te loco fratris: uel, habeo te pro patre, tu es mihi pro filio, accipio te pro fratre. & nonnullis alijs modis. Atq; hic uidetur aliquid non utique tale esse, sed perinde esse, ac si tale foret. Ideoq; expositiones nostræ locum habent, ubi tale aliquid non est, ut Ioan. 19. dixi, sed pro tali habetur: ut in illo, Ex illa hora accepit eam discipulus in suam. quod liceret dicere, accepit eam loco matris, uel pro matre, siue pro sua: non autem ita in illo, quod pro uero accipi debet: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Licuisset ergo dicere, id est, dixissent ueteres, ego ero illi pater, ipse erit mihi filius: sed more Græcorum, unde hæc sumpta sunt, nostris ecclesiasticis ita loqui placuit. Idem ueteres qui illo modo locuti non sunt, sic tamen loquebantur: reuertor in patrem, tibi redij in amicum: sed hic uerbum est significans motum. Quintilianus: Et post exitum amici reuertor in patrem. Quintus Curtius lib. v. Igitur rex arcis Babylonice Agaticen in præsidem esse iussit.

De uerbis ad auctoritatem pertinentibus.

C A P. L X X X I X.

More maiorum comparatum est, legibus ita comparatum est, legibus ita constitutum est, ita natura comparatum est, ita natura constitutum est, ita natura præscriptum. Hoc nobis ipsa natura præscribit, nobis natura datum est, ut periclitantes alleuimus. Hoc ratio ipsa præscribit, ita uidetur ratio dicere.

De Nihil ad te, & Quid ad te.

C A P. X C.

Addidit etiam illud: equites non optimos misisse credo Cæsar, nihil ad tuum equitatum. id est, nihil ad comparationem tui equitatus. Idem Cic. Per sium non curo legere: hic enim fuit, ut noramus, omnium ferè nostrorū hominum doctissimus: Lælium Decimum uolo, quem cognouimus uirum bonum, & non illiteratū, sed nihil ad Per sium. id est, nihil ad Persij comparat

parationem. Quale est quum subintelligitur pertinet: ut hoc quid ad te? hoc nihil ad te. supple pertinet: uel potius parum est: ut sit in comparatione Persij parum doctus, & in comparatione tui equitatus sint parum boni equites. Terētiū: Est ne, ^{In Eunuc. act. 1. scē. 3.} ut fertur, forma? p. sanē. c. at nihil ad nostram hanc. Non planē nihil, sed parum potius accipiendum est.

De communione gerundi, & nominis.

CAP.

XCI.

Inter agendum, inter actionem, in agendo: inter coenandum, inter coenam, in coena, super coenam: inter consulendum, siue consultandum, inter consilia, siue consultationes, in consulendo, siue consulando.

Et appellant te homines sapientem. CAP. XCII.

ET appellant te homines sapientem, & existimant te malum esse, & dicunt, & sentiunt: illum & putant probum, & loquuntur: hi & habentur mali, & appellantur. Diligentia honores & gignit, & continet. Studio literæ & parantur, & conseruantur.

De Memoria, & Memoriter, cum alijs uerbis.

CAP.

XCIII.

Memoria teneo, non memoriter: pronuntio memoriter, non memoria. Cic. Memoria teneo bello Marfico cum Quinto Octauio. Idem: Quintus Mutius Augur Scauola multa narrare de C. Lelio socero suo memoriter & iucunde solebat. Repeto memoria, & memoriter. Quintil. Si longior complectenda memoria fuerit oratio, proderit per partes ediscere. Cic. Complectebatur memoriter, diuidebat acutè. Quintil. Memoria repeto conuictos à me, qui reprehendere erant ausi, quod hoc uerbo pepigi usus essem. Terēt. - Cognoscit ne? c. ac memoriter. Aliud tamen est ille ablatiuus, quàm illud aduerbiū. Memoria enim quid significat, apparet. Memoriter uerò est, quod litteratores nostri imperiti dicunt, corde tenus, mente tenus.

p 3

nus.

Epl. 33. lib. 6. nus. Apud Plinium tamen ad Romanum lego: Tu facilius iudicabis, qui tam memoriter tenes, ut cum hac conferre possis. si recte sic scriptum est, recte sic dici iudicabo.

De Facio tibi iniuriam; & Afficio te iniuria.

CAP. XCIIII.

Facio tibi iniuriam; & facio tibi contumeliam. Afficio te iniuria; & afficio te contumelia. Facio tibi molestiam, non ita libenter dixerim ista, afficio te molestia.

De uerbo Impono.

CAP. XCV.

Impono tibi hoc oneris, notum est quid significet. Impono tibi, idem quod decipio te. Quintil. Quid quod hoc ipsum tam placide, tam quiete facit, quasi capter imponere? Et alibi: Fesellit te ingenitus honestis animis gloriæ amor, spes tibi perpetuæ laudis imposuit. Vnde impostores dicuntur, qui alios uerbis magna pollicentibus, incantationibusque seducunt, ac decipiunt. Paulus: Item aleatores, & uinarios non contineri edicto, quosdam respondisse Pomponius ait: quemadmodum nec gulosos, nec impostores, aut medaces, aut litigiosos. Vlpianus: Non tamen si incantauit, si imprecatus est, si (ut uulgari uerbo impostoris utar) exorcizauit, non sunt ista medicinæ genera, tametsi sint qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirmant.

De uerbo Spectat.

CAP. XCVI.

Ad me spectat. id est, ad me pertinet. Ad mortem spectat. id est, ad mortem quasi respiciendo tendit. Cicero Officiorum libro tertio: Ad extremum si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet salutis patris. Quintilianus in Paupere amatore: Et quod ad pes-

Deciam. 15.

simum spectat euentum, miserabilis
sis oportet, ut amator
esse uidearis.

TERTII LIBRI FINIS.

LAV

LAURENTII VAL-

LAE IN QVARTVM LI-

BRVM ELEGANTIA RV M

PRAEFATIO.

CIO ego nonnullos, eorum praesertim qui si-
bi sanctiores, & religiosiores uidentur, ausu-
ros meum institutum hoc, laboremq; repreh-
dere, ut indignum Christiano homine, ubi ad-
hortor ceteros ad librorum secularium lectio-
nem, quorum, quod studiosior esset Hieronymus, ca-
sum se fla-
gellis ad tribunal Dei fuisse confitetur, accusatumq;
quod Ci-
ceronianus foret, non Christianus, quasi non posset fidelis esse,
& idem Tullianus. Eoq; spondidisse, & id diris execrationi-
bus, libros seculares postea se non esse lecturum. Hoc crimen
non magis ad praesens opus pertinet, quam ad me ipsum, ac
ceteros literatos, quorum studium, ac doctrina literarum secu-
larium reprehenditur. Respondeamus igitur istorum accusatio-
ni, eosq; uicissim & quicum in praeteritum quoq; accusamus,
quorum culpa non ex minima parte Latinae literae iacturam,
nausfragiumq; fecerunt. Quid? ais tu non esse legendos (autore
Hieronymo) seculares libros? Qui sunt isti quæso libri? o-
mnes ne oratores, omnes historici, omnes poëtae, omnes philo-
sophi, omnes iurisperiti, ceteriq; scriptores? an unus Cicero?
Si illos dicis, ut debes dicere, cur non ceterarum quoq; literarum
studiosi abs te reprehenduntur, cum quibus me aut dānare de-
bes, aut absolueres? Sin ita non sentis, & solum Cicronem reum
facis, uide ne stultum Hieronymum uideri uelis, qui neminē se-
cularium promisit se lecturum, quum de Cicrone tantum promit-
tere deberet. At non quid ille promiserit, inquis, est intue-
dum, sed quid accusatus sit. Fuit autem accusatus, quod esset Cicero-
nianus. Ita ne? missum ergo faciamus Cicronem, relinquamus,

p 4 abijcia

abijciamus. Quid de alijs autoribus senties? Quid de tot disciplinis? certè omnes seculares sunt, atq; adeò gentiles. id est, non à Christianis, nec de Christiana religione conscriptæ. Si legendas ais, tibi ipsi repugnabis, qui mihi harum obijcis lectionem. Si negas, etiam atq; etiam considera, ne secularium disciplinarum familie in te impetum faciant, teq; omnes (nemine auxiliũ ferente) discerpant. Minime, inquis, ita est. Sed quum Hieronymus quòd Ciceronianus est, reprehenditur, id reprehenditur, quòd studiosus eloquentiæ esset. Ideoq; damnati, & repulsi intelliguntur, qui comparandæ eloquentiæ gratia lætitantur. Iam uideo, times inuidiam, sed serò times, & in eodem hæsitas luto, si tantum eloquētes excludis. Cur modo in uniuersum mihi uetabas (ut sæpe facere soles) legendos secularium libros? at postea accusationem temperasti, & de eloquentibus duntaxat intelligis. Ita fit: Erraueris sanè, do ueniam imperitiæ, parco cupiditati ferendi, licet laceßitus. Cur tamen ab Hieronymo distindes, qui seculares, non autem eloquentes, se nolle tangere promisit? Cur tu neq; cum iudice illo unum Ciceronem intelligis, neq; cum Hieronymo uniuersos seculares? Quid sibi uult ista anceps, uacillansq; sententia? quanquam (dij boni) nihil ne in illis libris, nisi eloquentia est? non memoria temporum, gentiumq; historiæ, sine quibus nemo non puer est? non multa ad mores pertinentia? nõ omnium disciplinarum tractatio? Nunquid hæc omnia negligam, ne fortè dum talia discere uolo, eloquentiam discam, & uenenum bibam hoc uino dilutũ, malimq; aquam & quidem coenosam potare, quàm cum hoc timore Fælerna dulcissima? Porro quinam sunt isti libri, in quibus uenena eloquentiæ occultantur? Certè nullos ego scio non eloquentes nisi tuos, tuorumq; similibus, quibus nec robur ullum adest, nec splendor: contraq; cæterorũ opera pro sua unum quodq; portione miram quandam præ se ferunt bene dicendi elegantiam. Ita aut eloquētes, aut nulli libri legendi erunt. An ex his duobus,

bus, de quibus Hieronymus meminit, aut ille Græcus infacundus fuit, aut noster Latinus ulli duntaxat Latinorū in philosophia secundus? quorum uterq; nescias præstantior sit philosophus, an orator. Quod si omnes libri ueterum ita sunt eloquentes, ut uel plurimum sapientiæ, ita tradentes sapientiam, ut uel plurimum eloquentiæ habeant: quinam isti erunt, quos ob eloquentiam damnādos putemus? Atq; quum eos duos lectitasse se Hieronymus fateatur, uide ne non tam de Oratorijs Ciceronis operibus, quàm de Philosophicis dictū existimare debeat. Ego certè de Philosophicis dictum accipio, ubi soli philosophi nominantur: quodq; Platonicus esset, non ideo non obiectum, quasi sanctè faceret Platonem legēs, sed tantum Ciceronianus, quod homo Latinus magis Ciceronis stylū cupiebat exprimere, stylum inquam, quali ille utebatur in quæstionibus philosophiæ, non quali in forensibus causis, cōcionibus uel, aut in senatu. Non enim orator causarū ciuiliū Hieronymus, sed scriptor sanctarum disputationum studebat euadere. Cur non ergo credamus, non minus Platonem nocuisse ei, quàm Ciceronē? cur nō magis philosophos, quàm oratores? At ornatus ipse dicēdi reprehensus est, non scientia. Si ita est, omnes ad unum reprehenduntur. quis enim caret ornatu? in quo tu intolerabili calumnia uteris, quū non sit facta mentio de ornatu in illa accusatione, sed quod tantum Ciceronianus esset. Nunquid tantum in Cicerone ornatus? non ne et philosophia? non ceteræ artes? non (ut dixi) in Platone facundia? non in ceteris? cur nō omnes pariter exterminamus? cur non potius Ciceronis philosophia nocuisse putanda Hieronymo est, quàm ars dicendi? Nolo hoc in loco cōparationem facere inter philosophiā, et eloquentiam, utra magis obesse possit, de quo multi dixerunt, ostendētes philosophiam cū religione Christiana uix coherere, omnesq; hæreses ex philosophiæ fontibus profluxisse: rhetorica uerò nihil habere nisi laudabile, ut inuenias, ut disponas, quasi ossa et nervos oration-

ni desint ornes, hoc est, ut carnē, coloremq; inducas : postremo
ut memoria mandes, deceterq; pronunties: hoc est, ut illi spiri-
tum, actionemq; tribuas. Hæc ego cuiquam nocere posse credā?
nisi ei qui cætera negligat, & præsertim ueram sapientiā, atq;
uirtutes, quod Hieronymus non faciebat. Hanc ego arti obfu-
turam putem? profectò nō magis quā pingendi, fingendi, cæ-
landi, & (ut de liberalibus dicā) quā musices artem. Et si ex
his qui bene canunt, bene pingūt, bene fingunt, ceterisq; arti-
bus multum usus atq; ornamenti diuinis accedit rebus, ut pro-
pè ad hæc rem natæ esse uideātur: profectò multò plus accedet
ex eloquentibus. Quare nō fuit illa accusatio quod Ciceronia-
nus esset Hieronymus: sed quod nō Christianus, qualem se falsò
esse prædicauerat, quum literas sacras despiceret. Non studium
huius artis, sed nimium studium, siue huius artis, siue alterius,
ita ut locus melioribus non relinquatur, reprehensum. Non cæ-
teri, sed solus Hieronymus accusatus est: alioqui ceteri simili
castigatione correpti fuissent. Neq; enim una omnibus medici-
na conuenit, & alios aliud decet. Neq; semper, & ubiq; idem
aut permittitur, aut uetatur: neq; ille hoc alijs uetare ausus est
ne facerent: contraq; plurimos laudauit tum superiorum, tum
suorum temporū eloquētes. Verū quid multis agimus? Quid
Hieronymo ipso eloquentius? quid magis oratorium? quid (li-
cet ille sæpe dissimulare uelit) bene dicēdi sollicitius, studiosius,
obseruantius? Quid? quod ne dissimulabat quidē (nam obijciē-
te sibi hoc somnium Rufino, hominem deridet) planeq; fatetur
se lectitare opera gentiliū, & lectitare debere. idq; cum in alijs
multis locis (quanquā etiam sine confessione palam est) tum
uero epistola illa ad magnum Oratorem. I nunc, & uerere, ne
aliena accusatio tibi obsit, quum illi non obfuerit sua: & non
audeas facere, quod ille rescissa pactione facere non timuit.
Tametsi non desunt, qui credant cum puerili etate illa perce-
pisse, semperq; postea memoria tenuisse. O' ridiculos homines,

¶

Et omnis doctrinæ imperitos, qui opinetur eum tantam rerum
 copiam, ac sciētiam, qua nulli Christianorum cedit, aut tam ci-
 tō potuisse discere, aut tandiu nō potuisse dediscere, quum & ra-
 rissimi reperiātur, qui centesimam partem sciētiae illius assequi
 possint, & nō minore labore (ut antiquitus dictum est) hæc fā-
 cultas retineatur, quā paretur. Et tamen quantulum interest
 inter furari, & furtum non reddere? Quid prodest alijs furtum
 prohibere, ne furentur, si tu furto tuo palā potiris? Si non de-
 bemus discere eloquentiā, nec uti certē, si didicimus. Quid quod
 libros gentilium sæpe in testimonium assumit? quos si non licet
 legere, minus profectō legendos exhibere: & si nos dehortaren-
 tur à lectione gentilium (quod nō facit) magis intuēdum puta-
 rem, quid ipse ageret, quā quid agendum alijs diceret: uerum
 tamen semper ipse idem dixit, & fecit. Nam postquā tenerā
 illam ætatem saluberrimo sacrarum scripturarum alimēto pa-
 uit, ac in ea quam despectam habuerat, scientia sibi uires fecit,
 iamq; extra periculum positus, ad lectionem gentilium redijt,
 siue ut illhinc eloquentiam mutuaretur, siue ut illorum bene di-
 cta probans, male dicta reprehenderet: quod ceteri omnes La-
 tini, Græciq; fecerūt, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Lactan-
 tius, Basilus, Gregorius, Chrysostomus, alijq; plurimi, qui in
 omni ætate pretiosas illas diuini eloquij gēmas, auro argentoq;
 eloquentiæ uestierunt, neq; alteram propter alteram sciētiam
 reliquerunt. Ac mea quidem sententia, si quis ad scribendum in
 theologia accedat, parui refert an aliquam aliam facultatē affe-
 rat, an non: nihil enim ferē cætera cōferunt. At qui ignarus elo-
 quentiæ est, hūc indignum prorsus qui de theologia loquatur,
 existimo. Et certē soli eloquētes, quales ij quos enumeravi, co-
 lumnæ ecclesiæ sunt, etiam ut ab Apostolis usq; repetas, inter
 quos mihi Paulus nulla alia re eminere, quā eloquentia uide-
 tur. Vides igitur ut in contrarium res ipsa recidit. Non modō
 non reprehendendum est studere eloquentiæ, uerim etiā repre-
 hendend

hendendum, non studere. Et ego sic ago, tanquam eloquentiæ contra calumniantes patrociniū præstem, quod est maius proposito meo. Non enim de hac, sed de elegantia linguæ Latine scribimus, ex qua tamē gradus fit ad ipsam eloquentiam. Verūm si quis eloquens non sit, ita demum nō erit castigandus, si talis non potuit euadere, nō si hunc laborem effugit. Qui uerō eleganter loqui nescit, & cogitationes suis literis mādāt, in theologia præsertim, impudentissimus est, & si id consulto facere se ait, insanissimus: quanquā nemo est qui nolit elegāter, & facundē dicere: quod quum ipsis non contingit, uideri uolunt (ut sunt peruersi) nolle, aut certē nō debere sic dicere. Ideoq; aiunt gentiles hoc modo locutos esse, non decere eodem loqui Christianos: quasi illi, quos nominauī, more istorum locuti sint; & non more Ciceronis, cæterorumq; gentiliū: qui qualiter loquantur nec cognitum isti, nec expertū habent: non lingua gentiliū, non grāmatica, non rhetorica, non dialectica, cæteræq; artes damnandæ sunt (siquidem Apostoli lingua Græca scripserunt) sed dogmata, sed religiones, sed falsæ opiniones de actione uirtutum, per quas in cœlum scandimus. Cæteræ autem sciētia, atq; artes in medio sunt posita, quibus & bene uti possis, & male. Quapropter conemur obsecro eò peruenire, aut saltem proximē, quò luminaria illa nostræ religionis peruenerunt. Vides quā mirabili ornāmēto uestes Aaron distinguantur, quā arca fœderis, quā templum Solomonis: per hoc mihi significari eloquentia uidetur, quæ (ut ait nobilis tragicus) regina rerum est, & perfectā sapientia. Itaq; alij ornant domos priuatas, hi sunt qui studēt iuri ciuili, canonico, medicinæ, philosophiæ, nihil ad rem diuinam conferentes: nos ornemus domum Dei, ut in eam ingredientēs non ex situ ad contemptum, sed ex maiestate loci ad religionem concitentur. Non possum me continere, quò minus, quod sentio, dicam. Veteres illi theologi uidentur mihi uelut apes quædam in longinqua etiam pascua

Euripides in
Hecuba.

scua uolitantes, dulcissima mella, cerasq; miro artificio condidisse: recentes uerò formicis similimi, quæ ex proximo sublata furto grana, in latibulis suis abscondunt. At ego (quod ad me attinet) non modò malim apes, quàm formica esse, sed etiam sub rege apium militare, quàm formicarum exercitum ducere. Quæ probatum iri bonæ mentis iuuenibus (nam senes despectandi sunt) confidimus. Nunc ad inceptum redeo: quanquàm ea quæ sequuntur, à superioribus nonnihil differant. Tractabimus enim de uerborum significatione, neq; de omnibus uocabulis, sed quasi gustum quendam, & eorum maximè, quæ ab alijs tractata non sunt: nam de omnibus dicere propè infinitum est.

De Libertinus, & Libertus.

CAP. I.

LIBERTINVS, & Libertus sola elegantiæ gratia habent differentiã, quam nec grammatici, nec iurisperiti (quod maxime pudendum est) sciunt, quam ne eorum quidẽ aliquem, qui his temporibus merita bene scribendi laude celebratur, inueni scientẽ: quod nolim uideri contumeliosè dictũ, sed necessario potius, atq; honestè. Vereor enim ne per facilitatem, qua semper candidè quæcũq; studio inuestigassem, cum amicis cõmunicauì, amici ipsi (si modò tales, amici dicendi sunt) laudẽ mihi præripiant: quod crimen longè à me semper absuit. Et ex omnibus quæ in hoc opere præcipimus, profiteor nihil omnino ex aliquo huius ætatis uel audiuisse, uel legisse. Itaq; sic mihi meam ab alijs gloriam præripi molestè fero, ut illorum à me præripi nefas puto. Nemo autẽ literatorum erit, quorũ paucissimi mihi familiares nō sunt, qui se hoc ante à ignorasse, & à me uel uerbo, uel scriptis didicisse neget. Igitur libertinus relatiuũ est ingenui, libertus relatiuũ est patroni: licet unus, idemq; sit & libertinus, & libertus. Per libertinũ significamus conditionẽ hominis, sicut per ingenuum: per libertum significamus priuatum quendam respectum, sicut per patronũ. Ideoq; libera-
tinus

Lib. 1. Institutu.
de liber. i prin.
Eod. lib. tit. de
inge. in prin.

tinus adiectiuū est, sicut ingenuus: eoq; nō fit à libertina liber-
tinabus, ut à liberta libertabus. Libertus substantiuum, sicut pa-
tronus. Illudq; solemus definire, hoc nō solemus: ut in iure ciui-
li, Libertini sunt, qui iusta seruitute manumissi sunt. Quēadmo-
dum ē cōtrario, Ingenui sunt, qui libera matre nati, nec postea
serui facti sunt. Significatur enim (ut dixi) cōditio hominis per
ingenuum, et libertinum: ut libertinus homo, libertina mulier,
libertine conditionis: non autem libertus homo, liberta mulier,
libertae cōditionis. Hæc enim priuatum quendam significāt re-
spectū, ad patrōnum, patrōnam uē relata: id est, ad eū, eam uē,
qui antea dominus, aut quæ domina huius fuit, quū seruus, an-
cilla uē esset: ut, libertus Cæsaris, libertus Messalinæ, liberta
Claudij, liberta Agrippinæ: non autem, libertinus Cæsaris, aut
libertina. Ideoq; interrogamus, hic ingenuus est, an libertinus?
nō autem an libertus: et quum responsum est libertinus, inter-
rogamus, cuius libertus: non autem cuius libertinus. Responde-
turq; est libertus meus, aut tuus, aut illius, aut Catonis, aut nul-
lius. Atq; libertus sine patrōno, patrōna uē non est, libertinus
esse potest, quamuis necesse est eum aliquādo habuisse: quo fā-
ctum est, ut dicamus colliberti, collibertaq; quemadmodū con-
serui, conseruæ, quod ij plures sub umbra unius patrōni sint, si-
cut illi sub imperio unius domini: nō autem collibertini, aut co-
ingenui: ad nullā enim alteram priuatam personam plures ho-
rum referri possunt, nec alij ab alijs distinguuntur. Colliberti à
collibertis diuisi sunt, ut mei à tuis, et cōserui à conseruis, quæ-
admodum conciuēs mei à conciuibus tuis, qui alterius ciuitatis
es: condiscipuli mei à tuis: commilitones mei à tuis, qui sub alio
uel præceptore, uel duce es. Libertinis uerò, atq; ingenuis hoc
non contingit, quum non magis nexus mihi sit cum ingenuis
meæ urbis, et tibi cum libertinis tuæ urbis, quàm cū alijs qui-
busuis. Ideoq; nō dicuntur coingenui, et collibertini. Et liber-
tus, collibertusq; esse aliquando quis definit, libertinus esse non
definit.

desinit. Deniq; licet poteramus altero horū nominum esse contenti, tamē distinguere ueteribus placuit priuatum respectum à publico. Et ideo libertinitas dicimus, non libertitas. Ex seruo tamen, nō quòd ad priuatum dominum refertur, fit seruitus, sed quòd ad publicum: dicimus enim non modò seruus tuus, seruus meus: sed etiā sine respectu patroni, ut hic seruus, & homo seruus, quod in liberto non fit. Ceterum cogitanti mihi unde factū sit, ut in tanta exemplorum copia elegātiā hāc accuratissime custodientium, tamen tot hominum millia nunquā annotauerint: hoc existimo causae fuisse, quòd frequenter inuenirent sine mentione patroni, libertum nominari, quo falli sopite negligētie fuit. Si enim nōnunquā reperiēbant liberto nō apponi patronum, tamen reperiēbant libertino nunquā apponi, quam semper adheret liberto patronus uel nominatim, uel subintelligēdo, ut in multis fit: quale est, uendidi patrimonium, suppletur meum: collocasti filiam, suppletur tuam: publicauit opus, suppletur suū. Ita hoc loco, quale apud Quintil. Licet nī hilominus amicū grauem uirum, aut fidelem libertum lateri fili sui adiungere, uidelicet suum. Cicero pro Sextio, quum ait: Quintum fratrē auxilio seruorum, libertorumq; ereptū à sero Clodianorum. nō genus seruile, libertinumq; nec cuiuscunq; seruos, liberosq; significat, sed suos ipsius. Quid attinet plura ex iure civili exempla repetere, quū etiā sint distincti tituli de libertis, & libertinis? Quam differentiā qui ignorat (omnes autem legulei ignorāt) plurima, & capitalia in ipso iure civili peccata committit. Seruius grāmaticus (si codex est fidelis) pro libertino posuit libertum in octauo Aenei. Feronia, Nympha Campaniae, quam etiā suprā diximus. Hæc etiam libertorum dea est, in cuius templo raso capite pileum accipiebant. Adiciā quod ait Suetonius in uita Claudij, in ipsum Claudij: Ignarus tēporibus Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos nō ipsos qui manumitterētur, sed ingenuos ex his procreatos.

Lib. I. cap. 3.

Ser. in illud
Verg. 8. Aen.
Nascenti cui
treis animas
Feronia mater,
&c.

Cap. 24.

Inter

Inter Accessus, & Accessio: Actus, & Actio: Gestus, & Gestio, quid intersit.

CAP. II.

Accessus, & accessio differūt. Siquidem accessus est aditio, siue appropinquatio: accessio autē adiectio, atq; incrementum. Quae differentia rara est in consimilibus nominibus. Satus enim, & satio idē sunt: cultus, & cultio: motus, & motio: actus, & actio (nisi quod dicimus actionem causarum, non actum: & actum comœdiarum, non actionē) cursus, & cursio: abusus, & abusio. Gestus quoq; & gestio non parum differunt. Nam gestus est actio quaedam, & quasi pronuntiatio corporis: gestio uerò est administratio, & actio: quamuis parū in usu est. Hæc autē duo de quibus dicere institueram, ideo differūt, quod uerbum unde descendunt, dupliciter & regit, & significat: ut, Accede ad ignem hunc. id est, adi, atq; appropinqua. Et, hoc calamitatibus meis pondus accessit: uel, ad calamitates meas. id est, adiunctum est, & increuit. A prima significatione nascitur accessus, cuius contrarium est recessus. A secūda, accessio: ut Cicero, Accessionem adiūxit adibus. id est, adiectionē, & incrementum. Præter usum tamen superiorum Macrobius in cōmentarijs naturalibus dixit: Aut enim accessio, aut in læuam dextram uel reflexio, aut sursum quis, aut deorsum mouetur, aut in orbē rotatur. Et iterum: Has solis portas phisici uocauerunt, quia in utraq; obuiante solstitio ulterius Solis inhibetur accessio. Accessus ipse dixissem potius, Ciceronē imitatus, qui tertio de Oratore libro ita ait: Vt luna accessu, & recessu suo Solis lumē accipiat. Nā quod febris accessio sepe legitur, ego pro incremento accipio, nō pro accessu: alioqui aliquando legeremus accessus febris, si idem esset, quod nūquā fit. Plin. lib. xxi. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alij in remissione: illi ut sudorem coërceant, hi quia tutius putant, & c. Accessionē, remissionemq; pro cōtrarijs posuit: & si remissio immutationem significat, profectò accessio significat incrementum.

Quia

Terēt. in Eun.
act. i. sce. 2.

Offic. 1.
Lib. 1. in Som.
Sup. cap. 6.

Eod. li. ca. 12.

Cap. 1.

Quia dixi nomina in us, & in io a supinis profecta ferè eiusdè significationis esse, hoc exceptionis addo, quòd ea, quæ positio nem habent in io, latius significare solent, nec actionem modò, sed rem etiam, ac corpus: ut, aratio, possessio, sessio. Ciccr. in Phi^{Philip. 1.} lippic. Hæ quondam arationes Cāpani, & Leōtini agri in po puli Romani patrimonio glandiferae, & fructuosæ ferebātur. id est, agri ad arandum idonei. Idem in eisdem: Quid possessiones datas, quid ereptas proferam? Idem de Oratore: Tot locis sessio nes gymnasiōrū. id est, tot sedilia. Ea tamen, quæ sunt in us, pro personis accipi solent. Conuentus non est conuentio, sed homi nes, qui unum in locum conuenerunt. Confessus non est con sessio, sed homines uno in loco confidentes.

Observatio, & Obseruantia. CAP. III.

Observatio, & obseruātia simili quodā modo, ut accessus, & accessio differunt. Obseruo nanq; duo significat: unum est, quod custodio aliquid oculis, animoq; in modum speculato ris, uel nos silentio, tacitoq; prætereat: ut obserua transcentes. Obserua filium, quid agat, quid cum illo consiliū capiet, quasi custodi, & adnota. Et hinc fit observatio, quasi annotatio, & animaduersio. Item obseruo non speculātis modo, sed admiran tis, uenerantisq; & id tantum in homines, non in res, quoties quem uel uirtute, uel dignitate suspicimus, & colimus: unde fit obseruantia, quæ est ueneratio quædam, & honoris exhibitio. Quare melius obseruationem, quàm obseruantiam hi, qui nomi nantur fratres, suum institutum nominarent.

Potus, & Potio. CAP. IIII.

Potus, & potio nō differunt nisi ob huiusmodi causam. Po tus enim uini, aquæ, similiumq; dicitur. Potio uero à medi cis datur ægotāti, quod Græcè dicitur *φάρμακον*. Nonnūquam tamen potio, pro potus accipitur. Seneca de Trāquillitate: Ali quando uectatio, iterq; & mutata regio uigorem dabunt, con uictusq; & liberalior potio. Ciccr. in Tusculan. Quid quòd ne

q mente

In Cato. Ma. mente quidem rectè uti possumus, multo cibo, & potione reple-
ti; Et alibi: Tantum cibi, & potionis adhibendum, ut reficiantur uires, non opprimantur.

Senes, Veteres, & Antiqui.

CAP. V.

Senes uocantur, quantum ad priuatam ipsorum uitam, quod & usque ad senilem etatem uixerunt. Veteres, quantum ad publicum tempus, quod alia etate uixerunt, etiamsi ad senium non peruenerunt. Vnde quidam iuniores fuerunt seniores ueteribus, Antiqui utriq; dicuntur, sed magis ueteres, quam senes.

Defectus, Culpa, & Defectio.

CAP. VI.

Defectu medicorum multi perierunt: plures tamè culpa eorum. Is namq; defectu medici perit, cui medicus præstò non est. Culpa uerò medici, qui moriturus non erat, nisi præstò ipsi medicus fuisset, quam maiorem partem esse arbitror. Hoc ideo dixi, quod nonnulli pro culpa medicorum, aiunt defectu. Et uitia hominum, rerumq; uocant defectus, quum dicere deberent uitia, uel culpas, uel mendas, ut menda libri. Defectio plurimum à defectu dissentit, quum sit recessio aut militum, aut ciuitatis à domino, uel à superiore. Est enim deficere, desciscere, & à ductu alterius recedere, & quasi rebellare. Et defectio, quasi rebellio: quæ exempla passim reperiuntur,

Rumor, & Fama.

CAP. VII.

Philip. 14.

Rumor, & fama idem sunt, quorum alterum Latinum, alterum è Greco est. Cicero in Philip. Improbissimis rumoribus dissipatis. Et non longè post: Hoc triduo, uel quatruiduo tristis à Mutina fama manarat. Et statim post: Fama istam fasciis dissipauerunt. Significatur autem his duobus nominibus, sermo quidam in populo, sine certo autore, de re aliqua receti siue bona, siue mala. Exemplum rumoris de re bona ponamus. Liuius lib. 11. Manat tota urbe rumor, Fabios ad cælum laudibus ferunt. Frequenter tamen fama etiam pro sermone non rei receti, sed ià inueterate, & pro opinione quadam: ut, fama est Athenas iam

iam plus annorum uiginti millibus fuisse conditas. Et pro laude, et pro celebritate hominis: ut, fama Camilli, fama Scipionum, Metellorum, Fabiorum: et eorum quoque, qui uiuunt: ut, fama mea, fama tua, fama illius: pro quo non recte dixeris rumor.

Murus, Paries, Mœnia, Porta, & Ianua.

CAP. VIII.

MVRUS, et paries quid differant, superuacuum erat admonere, nisi his temporibus (ut sunt omnia deprauata) murus, pro pariete à pluribus usurparetur: quanquam apud Græcos eodem sono pronuntietur utrunque, distinctum tamen et literis, et genere. Murus, est urbis lapideus ambitus, qui Græcè dicitur τὸ τὰ χθ. Paries uero domorum, Græcè ὁ οἰχθ. Murus est etiam non urbis, sed urbis tamē similitum, ut munitionum, castrorumque. Mœnia, pro muris accipi solent, et pro edificijs ipsius urbis. Porta, murorum est, munitionumque, atque castrorum. Ianua, parietis, ac domorum.

Gesta, & Acta.

CAP. IX.

GESTA, et acta hoc differunt, quia illa sunt in administratione magistratus, et in rebus maioribus, et ad Rempublicam, uel ad plurimos spectantibus: ut, gesta Alexandri, gesta Pompeij, gesta Caesaris. Acta uero etiam rerum priuatarum, et minorum, ac familiarium. Vt Cicero: An in cōmentariolis, et chirographis, ac libellis se uno autore prolatis, ac ne prolatis quidē, sed tantummodo dictis, acta Caesaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasque leges esse uoluit, pro nihilo habebūtur? Equidē sic existimo, nihil tā esse in actis Caesaris, quā leges Caesaris. Quidam illud eiusdē ita legūt in Salustium: Quod si de mea uita, atque actibus huic conuiciatori respōdeo, inuidia gloriam cōsequetur. Reor scribendū esse actis. Quod si scribi potest actibus (ut est apud Lucanū: — Licet ingentis abrupit actus) minus miror, cur actus Apostolorum magis, quā acta dicamus. Idē tamen sunt actus, et actiones.

q 2 Nata

Natalia, Natalis, Natalitius.

CAP. X.

Natalia significat quod natales, q̄ est dies natalitius, utrūq; cōuersum in substantiuū ab adiectiuo, hic & hæc natalis, et hoc natale, ut natalis horæ tēpus apd̄ Quint. in Gladiatore.

Declam. 9. Natales uerò magis cōditionē sanguinis, et familie: ut generosi natales, obscuri natales: ut idem Quint. in eadē declamatione:

Epi. 10. lib. 3. Cuius interiecto mari non fortunā quisquam nosse, nō natales, non patrem poterat. Plinius ad Mesium: Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Hic pro ignobilitate accipitur, illic pro nobilitate.

Præcepta, & Præceptiones pro eisdem accipi: Instituta, & Institutiones differre.

CAP. XI.

Præcepta, & præceptiones indifferenter utimur pro disciplina. Instituta, & institutiones per differentiam. Instituta enim sunt mores consilio, & ratione sumpti. Nā mores bonos, & malos dicimus: & in morem: id est, similitudinem: ut in more

Aeneid. 8. re leonis. — In more stagni, placidæq; paludis, inquit Vergilius: Institutum autem bonus mos: ut, faciam meo instituto. Licet institutum nonnunquam significet inceptum, propositum: ab instituo, quod est incipio. Instituta uero (ut institueram dicere) boni mores sunt, consilio, & ratione sumpti. Quintilianus: Nā is

Lib. 1. cap. 1. quanquam triennium nutricibus dederit, tamē ab illis quoq; iā formandam, quam optimis institutis mentem infantū iudicat. Cur autem ad literas non pertineat ætas, quæ ad mores iā pertinet? Eandē rem appellans instituta, & mores. Apud Valerium Maximū titulus est, de Institutis antiquis, quasi de moribus antiquis. Institutiones, sunt præceptiones, quibus instituuntur, & docentur homines: ut libri ab eodem Quintiliano ac Lactantio, multisq; alijs autoribus inscripti de Institutione oratoria, siue ab alio nomine, atq; materia.

Aduocatus, & Patronus.

CAP. XII.

Aduocatus, & patronus sic differunt, quod illud generalius est

est nomen, quàm hoc, ut non tantum significet eum, qui alterius causam agit. Siquidem quicūq; adest alteri in causa officij gratia, aduocatus appellatur, etiā si nihil dicat, neq; agat, sed qui tamen paratus sit defendere. Vt Terentius in Eunuchō: Tu abi, atq; ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum. Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. Et Cicero, cū in alijs multis locis, tum pro Cecinna: Qui ad possidendum pradium cōtulit se cum aduocatis, quorū præsidio ab aduersarij iniuria tutus esset, qui & ipse uenit cū aduocatis suis, sed armatis ad arcendum Cecinnam à pradio. Patronus autem propriè est, qui agit causam, sed accusati, nō accusantis. Quintilianus: Quum accusatori satis sit plerūq; uerum esse id, quod obiecerit, patronus neget, defendat, transferat, & c. Et paulò post: Accusator præmeditata pleraq; domo affert, patronus etiā inopinatis frequēter occurrit. Accusator dat testē, patronus ex eo refellit. Ex quo colligitur, accusatorem nunquam patronum esse. Verum quoniam non omnis lis circa accusationē, & defensionem criminum uersatur, ut in mutuis, depositis, locato, & cōducto, similibusq;, in eare tam actor, quàm defensor solet appellari patronus. Quippe quum uterq; non alterius oppugnandæ, sed suæ defendendæ partis gratia dicat: ut idem, Nec immeritò quidem: quanquā in dicendo mediocres, hac tamen altercandi præstantia meruerunt nomē patronorum. Patronus etiam dicitur respectu liberti. Et nescio an hic ab illo, an ille ab hoc nominatus sit, utrunq; tamen à patre uenit. Vterque enim simile quiddā patris habet: & ut dominus manumissione serui liberat eum misera conditione, ita aduocatus hominem obnoxium potestati iudicij, & periculo litis, opera sua liberat. Propter quod clientem uocamus ipsum litigatorem, cuius causam agimus: & cum qui sectator est sub tutela alterius, & penè famulus, quales sunt liberti in patronos. Et patrocinari, tam uerbo, quam facto imbecilliorē protegere: à quo fit patrociniū.

AA. 4. scen. 6.

Lib. 5. cap. 13.

Eod. lib. & ca.

Facies, & Vultus.

CAP. XIII.

Facies magis ad corpus: Vultus magis ad animum refertur, atq; uoluntatem, unde descendit. Nam uolo supinum habebat uultum: inde dicimus irato, & mœsto uultu potius, quam facie: & contrà, lata, aut longa facie, non uultu: à quo compositum est superficies, non sanè discrepans à suo simplici: ut, facies maris, facies terræ, quasi superficies: & facies hominis, quasi primum illud, quod intuemur in homine. Est tamen aliquando ubi utroq; uti liceat: ut, fœdata facie, & fœdato uultu: scissa facie, & scisso uultu: conuersa facie, & conuerso uultu: quæ exempla sunt plurima.

Series, & Ordo.

CAP. XIII.

Series ab ordine in significatione differt. Nam ordo est digestio, & in suo loco cuiusq; rei collocatio, ueluti in acie fit, ubi pedites, ubi alæ equitum, ubi leuiter armati, ubi sagittarij, ubi fundibularij, ubi ceteri ex utilitate rei distribuuntur: & in argumentatione, ubi ponenda sunt firmissima argumēta, ubi in firmitiora, ubi mediocria. Vnde in ciuitatibus, & Romæ præsertim, ordines sunt: ordo consularis, prætorius, senatorius, equestris, adeò ut ordo quoq; pro ipsis hominibus accipiatur illius conditionis. Cicero in hoc ordine, pro in senatu, aut pro equitibus Romanis frequentissime dixit. Idem quodam loco ait: Qui apud omnes ordines esset gratus: id est, apud omnium ordinum homines. Series, est rerum quædã cōtinuata progressio: ut, in serie orationis: id est, in continuato contextu. Quinti. Quod non nisi in contextu orationis, serieq; contingit. Vergilius:

Lib. 1. Aenci.

—Ductæq; ab origine gentis

Fortia facta patrum, series longissima rerum. Statius:

Lib. 1. Theba.

Longa retro series. —

Decus, Decor, & Dedecus.

CAP. XV.

Decus est illa (ut sic dixerim) honorificentia ex bene gestis rebus: unde decora militiæ, laudes, honores, honestamenta militi

militi in bello comparata: cuius cōtrarium est dedecus, proprie ignominia quædam, aut ignominie genus, & infamis turpitudō: unde dedecoro. Cic. inquit de quodam Magistratum ipsum dedecorabat. id est, turpificabat, & cōtumelia, atq; ignominia afficiebat. Transfertur etiam ad animum: quippe decus pro honesto, dedecus pro inhonesto accipitur: ut idē, Sequetur decus, atque honestum. Quintil. Satis dedecoris, atq; flagitiij castra ceperunt. Decor est quasi pulchritudo quædam ex decetia rerū, personarumq; in locis, tēporibus, siue in agēdo, siue in loquendo. Transfertur quoq; ad uirtutes: appellaturq; decōrū, nō tam ipsum honestum, quā quod hominibus, & cōmuni opinioni honestum uidetur, & pulchrum, & probabile. Vnde uerbū decōro media longa. Nam decōro media breui à decus uenit.

Iocus, & Ludus.

CAP. XVI.

Iocus, & ludus quid significant, tum ex Cicero. de Oratore, tum ex Quintiliano de Ridiculis colligi potest: ut sit iocus in uerbo, ludus in factō. Sed utrunq; tamē patitur exceptionem. Vt Iuuenalis:

— Quoties uoluit fortuna iocari.

Satyr. 1.

Videlicet non de uerbo intellexit, sed de factō. Ouidius:

De Arte lib. 3.

Hos ignaua iocos tribuit natura puellis:

Materia ludunt uberiore uiri.

Mille fac esse iocos, turpe est nescire puellam

Ludcre: ludendo sepe paratur amor.

Iocos pro ludo & ipse posuit. Ioca quoq; pro iocos nōnunquam legimus. Cicero ad Atticum libr. x i i i i. Itaq; ioca tua plena facietiarum. E' diuerso ludus pro iocus. Horatius:

Epist. 14.

Præterea, ne sic, ut qui iocularia ridens

Primo Sermō.
Satyr. 1.

Percurram, quanquā ridentem dicere uerum

Quid uetat: ut pueris olim dant crustula blandi

Doctores, elementa uelint ut discere primas

Sed tamen amoto queramus seria ludo.

q 4

Hinc

Lib. 3. circa
princip.

Epi. 4. lib. 3.

Epi. 11. lib. 1.

Lib. 6. cap. 4.

Acad. quæst.
lib. 4.

Aeneid. 3.

In Cato. Maio.

In Cato. ca. 4. 1.

Hinc ludere pro iocari frequenter inuenitur. Cicero de natura deorum: Quum uerò deos nihil agere, nihil curare confirmat, mēbrisq; humanis esse præditos, aut eorum mēbrorum nullum usum habere, ludere uidetur. Plinius ad Valerianū: Quum alij diuinum me, alij rapinis meis, meæ auaritiæ occursum per ludū acceptum discitant. Plinius idē ad Fabium Iustum: Ludere me putas? serio peto. Ludere dixit pro iocari, & se nō ioco agere, sed serio. Quæ duo cōtraria esse Quintil. auctor est, inquiring: Iocum uerò accipimus, quod est cōtrarium serio. Idē in eodem loco inquit: Ludere nunquā uelimus. Quod non tam pro eo, quod est iocari, puto dixisse, quā pro eo, quod est scurriliter, et leuiter loqui, uel deludere alterū, siue eludere. Nam cōposita à ludo ad uerbum quoq; & orationem pertinet, non modò ad actionem: ut Cicero, Sed uos ab illo irridemini, & ipsi uicissim illum eluditis. Ludere etiam dicitur uersibus scribere, sed nō nisi in opusculis ferè, qualia sunt epigrammata: & hæc opuscula dicuntur lusui: & hoc ita sentire summos autores annotauī. Alludere est, quum aliud dicimus, & ad aliud sententiam latēter referimus: ut Vergilius, Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis. Dum enim narrat ludos Aeneæ, alludit ad Augusti uictoriam, qua cōtra Antonium in his locis potitus est. Ludus itē differt à lusu, siue lusione. Ludus enim tum periculum, tum spem sibi propositam habet: Lusus nihil præter meram uoluptatem. Itaq; qui pila, qui trocho, qui tesseriis, qui etiam quocunq; genere talorū delectationis gratia ludunt, lusum potius, quā ludū exercēt. Cicero: Ex multis lusionibus nobis senibus talos relinquāt, & tesseras. De uoluptate uidelicet senili locutus est, non de spe luctri: cuius spei causa plerique ludunt. Ideoq; ludum talarium dicimus, non lusum: & ludum aleæ, qui etiam lege prohibetur. Quidam & hunc lusum uocant: ut Suetonius lib. 1111. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens. Dicimus etiam ludum, scholam ipsam, ubi & periculum, & spes est, & certè labor,

bor, atque uapulatio: ut, Dionysius tyrannus regno ciectus, factus est ludi magister. Et, Camillus ludi magistrum discipulos hostibus prodentem, eisdem pueris cadendum in urbem usque præbuit. Est igitur ludus literarius tum aliarum quarundam artium, tum schola grammaticæ, quæ triuiualem scientiam dicimus, quod in triuijs, et compitis docetur. Hoc ideo admonui, quod quidam imperiti triuialem scientiam appellant grammaticam, rhetoricam, et dialecticam: quadriuiuales alias quatuor liberarum artium. Ludus igitur (sicut dicebamus) est aliarum quoque artium, sicut musicæ, ut apud Terentium de fidicina, quæ quotidie discebat in ludo. De grammaticæ schola (ut mea fert opinio) magis, quam rhetoricæ intelligit Cicero de Oratore, quum inquit: Hoc in ludo non præcipitur, faciles enim causæ ad pueros deferuntur. Et statim post: Hæc est in ludo causarum serena formula. Nā, ut inquit Quintilianus, Rhetores suas partes omiserunt, et grammatici alienas occupauerunt. Siquidem grammatici Latini, rhetoricam etiam docent, quod indicant ipsius quoque Ciceronis uerba, quum pueros, non iuuenes nominat. Est et ludus armorum, qui idem (ut sentio) gladiatorius dicitur, ubi discunt gladiatores: ut apud Quintilianum, Quod me diu piratæ in carcere retentum, quia diuitem illius promiseram patrem, in ludum uendiderunt, tanquam decepti. Et iterum: Et inter debita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, ut nouissimè perderè calamitatis meæ innocentiam, discebam quotidie scelus. Ludos tamen gladiatorios frequentius, quam ludum dicimus, quoties unum, plura uel paria gladiatorum ad spectaculum pugnatu producantur. Quæ res, munus gladiatorum appellatur, quia populo tanquam munus donatur: et qui donat, munerarius: et qui familiam gladiatorum habet, gladiatoresque domi in disciplina, et (ut dixi) in ludo exercet, ac postea uendit, Lanista. Vocantur autem Ludi gladiatorij, sicut Ludi Apollinares, Ludi Circenses, Ludi seculares. Nam spectacula publica utique in

Lib. 1. ab urbe condita.

In Phorm. act. 1. sce. 1.

Lib. 1.

Lib. 1. cap. 1.

honorem Deorum, ludos antiqui uocabant: ut non absurdū sit solennitatem in natali die sanctorum, praesertim cum apparatus illo, & pompa, ludos uocari. Nam quo alio nomine uocemus illam spectaculi exhibitionem, qualis fit in multis Italiae ciuitatibus, & (ut audio) in multis alijs prouincijs? Hec de ludo, & de ludis haecenus. De lusu quoque aliquod afferatur exemplum,

Quintil. lib. 9.

cap. 4.

Eod. lib. & ca.

Quintiliani: Nec me offenderit lusus in pueris, est & hoc signū alacritatis. Et iterum paulò post: Sunt etiam nonnulli acuedis puerorum ingenijs non inutiles lusus.

Libertas, & Licentia.

C A P. X V I I.

Libertas in loquendo accipitur in bonum, quum quis non timide (quod seruire est) sed ingenuè, & liberè, hoc est, ut liberum hominem decet, loquitur: Licentia uerò in malum, quando hac libertate abutitur usque ad temeritatē, & procacitatem unde Quintilianus, Quae in alijs libertas est, inquit, in alijs licentia uocatur. In agendo quoque simili modo: ut liberè fecit, liberè egit: id est, digna libero homine. Cicero saepe de liberè dictis, ac factis loquitur: & de licētia Clodiorum queritur Quintilianus: Porro qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam. Terentius:

Declam. 13.

In Heauton.

act. 3. sca. 1.

—Deteriores omnes sumus licentia.

Est autem huius nominis significatio, impunita quaedā facultas agendi quicquid uelis. de facto loquor: nam de uerbo iam dixi, quod dubitationem non habet. Ideo hoc dico, quod uidetur uocari posse in dubium de facto. Siquidē Sallustius in Iugurthino ita ait. Romam legatos ire iubet, agendarum rerum, & quocumque modo componēdi licentiam illis permittit. Quod nescio an in malum accipi debeat, quasi & male, & cum damno, atque

Declam. 11.

dedecore regis possint componere. Quale est Quintiliani: An existimas hanc legatis peccādi dari licentiam, ut quaecumque scelera in eo officio cōmiserint, cum his omnibus hac una lege decendant? An etiam in bonū, ut solent dicere iuriscōsulti: Data est mihi

mibi licentia eundi, redeundiq; qualiter etiam pleriq; ecclesia-
sticorum scriptorum locuti sunt.

Indulgentia, & Venia.

CAP. XVIII.

Indulgentiam uulgo nunc accipiunt pro uenia; ut, indulgen-
tiam Deus tibi tribuat: uel, Deus tibi indulgeat: quod quis
neget dici non Latine? Indulgere enim est concedere, & (ut sic
dicā) obsequenter, delicateq; tribuere. Cuius rei admoneri cer-
tē debuerāt trito illo uersu, nescio cuius, sed certē inter autores
minutos Latinissimi, et quo mille annis nemo carmē scripsit ele-
gātius: Indulgere gulæ noli, quæ uentris amica est. Nunquid in
gulam nequaquā misericordes iubemur esse antē, quā peccā-
uit: an ne commitemus, ut illa peccet? Quintil. Mollis illa edu-
catio, quam indulgentiā uocamus, neruos omnes & mentis, &
corporis frangit. Nō ergo indulgētia, pro ueniā accipiēda est.
Est enim uenia remissio culpæ: ut idē, Peccaui, ueniā peto: &
errare hominis est, & ignoscere patris. Melius qui ē contrario
ueniam, pro indulgentiā accipiunt. Vt Vergil. 1. Aeneid.

In Cato. disti-
chis.

Lib. 1. cap. 3.

Orantes ueniam, & templum clamore petebant.

Et Cicero pro Archia: Dabitis mihi hanc ueniam id est, indul-
gebitis, concedetisq; mihi hoc, si fortē peccaui. Nam apud
hunc uix unquam indulgētia reperitur. Terentius: — Da ueniā.
p. sine hoc te exorem. Hæc duo, pro utroq; posuit, id est, da ue-
niā, & sine, ut hoc, etiam si improbum sit, abs te impetrem.
Et, cum uenia tua dixero: hoc est, si quid erro, tamen cum pace
tua, & (ut isti loquuntur) cum licentia tua dixero. Frequenter
legimus, facio tibi potestatem eundi, & redeundi: quem in mo-
dum mallet ego dicere, quā do tibi licentiam. Porro dare po-
testatem est plus, quā facere potestatem. Est enim dare potesta-
tem, rem alterius arbitrio committere. Ex hoc ueniam dare, ad-
moncor, ut dicam de pœnitere, quod nonnunquam pro pudere,
siue tædere accipitur: ut Liuius libro primo, Nec me corū sen-
tentia esse pœnitet. Cicer. de Senec. Num igitur si ad centesimū
uiuisset

In Andr.
act. 5. scē. 3.

nixisset annum, senectutis cum suæ pœniteret? Vergilius:
 Edog. 1. Nec te pœnitcat calamo triuisse labellum.

Quod qui exponunt pro, parum uideatur, mihi nō probantur.

Ambitio, & Ambitus.

CAP. XIX.

Ambitio in animo est, ambitus in actu. Nam qui præter modum cupit aut honores, aut laudē, ambitione peccat. Qui uerò dilargitur pecuniam suam, aut populo muneribus, ludisq; blanditur, aut ceteris artibus, quæ legitimæ non sunt, ad publicos honores tendit, ambitum committit. Cui similis est; quā hodie Simoniam uocant, à Simone Mago, nisi quòd hanc tantum in rebus sacris uolunt esse. Ambitus ab ambi o uenit, siue quòd is, qui nō suæ uirtuti confidit, non rectè graditur, sed per circuitum: siue quòd Romani, qui honores peterent, singulos circuibant, prehensantes, rogantesq; ut se in suffragijs adiunaret: siue quòd qui pro adipiscendis honoribus solliciti sunt, quū rogant, exordio quodam longiore, et uerborum circuitu utuntur. Hæc omnia, quæ ambitus facit, ambitio facere compellit, à qua ambitiosi dicuntur, non ab ambitu. Nonnunquam ambitus pro affectu ambitionis accipitur apud Quintilianum, siue pro spe quadam fauoris, et quasi captatione misericordie: ut, Si iuuenis innocentissimus, iudices, uti uellet ambitu tristissimæ calamitatis, poterat allegare uobis amissam cum oculis cogitationū omnium temeritatem. Ab hoc etiam ambitiosus dicitur: ut apud

In proœmio.

eundem libro sexto, Non sum ambitiosus in malis, nec lacrymarum augere causas uolo, utinamq; esset ratio minuendi.

Ouidius libro tertio de Ponto:

Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,

Pro nostris ut sis ambitiosa malis.

Vicus, & Suburbana.

CAP. XX.

Vicus pars urbis. Diuisa est enim urbs in uicos, quasi in mēbra minora, sicut Suburra, Cârina, Exquiliæ, uici Romæ (ut opinor) erant. Nam regiones circa xx. fuerāt, hodieq; tantum

tum tredecim seruant nomina. Vici autē & olim, & nūc ultra mille. Extra urbē uerò frequētes uillae, ac frequētes domus instar uici, urbani uici uocantur, si modò suburbana nō sint. Tūc nanq; suburbana dicuntur, plurali quidē numero: nā singulari significatur prædium in suburbanis: ut, suburbanum meum, & suburbana mea, si plura sunt. Quale est in similibus: ut, sui in Cumano, in Tusculano: id est, in fundo meo Cumano, & prædio meo Tusculano: eramus in Formiano tuo, & in Pōpeiano Varronis: id est, in uilla tua, & Varronis. Ceterum (ut ad rē redeamus) hic uicius paganus serē muris caret: nā si haberet muros, castelli nomen acciperet, quod à castrū descendit, quo significatur locus muris munitus, & (ut Seruius ait) urbs. In plurali uerò notum est appellari locum, in quo milites tētoria fixerunt. Quamquā uariis mos est castrametandi. Veteres solebāt illa, fossa, ualloq; circūdare, & alijs pro natura loci munitionibus. Oppidum, omnis urbs est præter Romā: quæ peculiari nomine urbs uocari cœpta, fecit ut ceteræ urbes oppida uocaretur, quæ ipsa oppidum amplius non est. Vnde dicatur urbs, & oppidū, tum alij dixere, tum parū attinet de etymologia disputare, quæ plerunq; fallax est, & in primis (nisi fideli fundamēto nitatur) friuola. Vicinia autem non tam homines, qui eundem incolunt uicum, significat, quā qui prope domum tuam habitant. Vicinitas autem non homines, sed propinquitatem: propriè quidem uicinatorum, abusiue uerò etiam ceterarum rerum. Nonnunquā continens pro cōtento: ut, laudāda, uel potius amāda uicinitas.

Commentarium.

CAP. XXI.

Commentarij nomen quid significet, tertio Declamationū Libro Seneca declarat, quum dicit: Sine commentario nunquā dixit, sed commentario contētus erat, in quo nude res ponuntur. Et Cicero in Bruto: Non est oratio, sed capita rerum, & orationis commentarium paulò plenius. Et Quintil. Plerūq; Lib. 10. cap. 7. autem multa agentibus accidit, ut maxime necessaria, & utiq; initia

initia scribant: cetera quæ domo afferunt, cogitatione complectantur, subitis ex tempore occurrant: quod fecisse M. Tullius suis commentariis apparet. Sed feruntur et aliorum quoque, et inuenti forte, ut eos dicturus quisque composuerat, et in libros digesti, et causarum, quæ sunt actæ à Seruio Sulpitio, cuius tres orationes extant. Sed hi, de quibus loquor, commentarii, ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memoriam posteritatis uideantur esse compositi. Per hæc Quintiliani uerba colligitur, non modo id quod dicebam, simulque in plurali hoc nomen esse generis masculini, quum in singulari sit neutri, de quo mox etiã dicã: uerum etiam commentarios idem esse quod libros: quod Cicero confirmat, tum tertio libro de Finibus, dicens: Tu ipse quum tantum librorum haberas, quos hic tandem requiris commentarios? quosdam inquam Aristotelicos, tum secundo de Oratore: Tres patris Bruti de iure civili libellos tribus legēdos dedit, ex libro primo forte euenit, et c. Ac statim post: Vbi sunt hi fundi Brute, quos tibi pater publicis commentariis consignatos reliquit? quod nisi puberem te iam haberet, quartum librum composuisset, et se in balneis locutum cum filio scriptum reliquisset: Ecce eandem rem tribus uocabulis Cicero declarauit, libellis, libris, commentariis. Quare ita sentio, omnes commentarios libros esse, sed non continuo libros commentarios. Namque ubi res sunt latæ, diffusæque explicatæ, et non breuius, quam poterat, tractatæ, libri tantum sunt, non commentarii. Vnde Cesaris commentarii, in quibus ad exequendam historiam alijs uidetur subiecisse materiam: qui si fuerint singuli, commentarium, uel commentarius, uel liber dicitur. Liuius lib. xlviii. Queri iussit ab eo, quem de his rebus commentarium à patre accepisset. Quum respondisset accepisse se, nihil prius, nec potius uisum esse, quam regis ipsius de singulis responsa accipere, librum poposcerunt. Si plures, primus, et secundus commentarius, non primum, et secundum commentarium: ut Hirtius, siue Oppius, qui acceptionem adiecit Cesaris

satis commentarijs, ait: Proximus, alter uel commentarius. nunquam commentarium. Ita mihi in magnis autoribus uideor anno tasse. Quidam tamē aliter faciunt, utique in alia significatione, quæ est (ut sentio) expositio, & interpretatio autorum, utroque genere promiscuē utentes: ut Aul. Gellius, Est adeo Probi grammatici commentarius satis curiose factus. Et iterum: Nonnulli grammatici, qui commentaria in Vergilium composuerunt. Iterum quoque: Noster Scaurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptum reliquit. Boëthius: Quod in his commentarijs diligentius expediuius, qui a nobis in eiusdem Ciceronis Topica scripti sunt. Et iterum: Quo autē modo de his dialecticis locis disputetur, in his commentarijs, quos in Aristotelis Topica a nobis translata conscripsimus, expeditū est. Quidam etiam talia huiusmodi opera commentum uocauerunt: ut Nigidius, Donatus, Priscianus, alijque nonnulli. Seruius commentarium, commentariosque pro homine accipere uidetur, quum inquit in VII. Aencid. Dicit quidam commentarius, conuicta legendum. Et in Georgicorum primum: Superfluo mouent questionem commentarij.

In illud, Deserit Hesperiam, & coeli conuexa per auras.
In illud, prima Ceres ferro mortales uerte re terram.

Cœnaculum, & Cœnatio.

C A P. XXII.

Cœnaculum locus ad cœnandum in loco superiori: cœnatio locus ad cœnandum, sed in imo potius. Iuuenal. — Et algen Satyr. 7. tem rapiat cœnatio solem. Veruntamē cœnaculum nō tam pro loco cœnandi, quā pro parte domus superiore accipitur, quæ frequēter hospitibus ad habitandum locari solet, qui totam domum conducere non possunt: & parte inferiore, siue illa taberna, siue officina sit, non habent opus. Cuius rei proferrem exemplum, nisi abundē Varrō sufficeret, dicens: Vbi cœnabant cœnaculum uocitabant. Postquā in superiore parte cœnare cœperunt, superioris domus uniuersa cœnaeula dicta, postquā ubi cœnabant, plura facere cœperunt.

Lib. de lingua Lat. 5.

Epulæ, Epulum, & Dapes.

C A P. XXIII.

Epulæ

Epule sunt cibi ministerio hominum, & in nostrum sum comparati. Epulum, solenniores quædam epule, & proprie publicum cōuiuium in propatulo uniuersis ciuibus exhibitum, siue in dedicationem templi alicuius, siue in honorem Deorum, uel in magnificentiæ ostentationem, siue in funere magni alicuius uiri. Cui simile est, quod hoc tempore fit, quū publicè pascimus pauperes, ut in mortibus propinquorum. Quod idem est penè quod parentare, si Hieronymo credimus, qui ita tertio libro in Hieremiam inquit: Mos autē lugētibus, ferre cibos, & præparare cōuiuium, quæ Græci *παιδία* uocāt, & à nostris uulgò appellantur parentalia, eò quòd à parentibus ista celebrantur. Dapes uolunt esse uel Deorū, uel nostras in sacrificijs Deorū.

Sementis, & Messis.

CAP. XXIIII.

Sementis est satio, siue (ut sic dicam) seminatio. Liuius: Cam spani sementem facere possent. Miror quare cum in alijs locis apud Hieronymum plurimis, tum in Genescos principio semētis pro semine positum est. Messis tum ipsa messio est, tum
Lib. 1. seges iam matura. Cicero de Oratore: Vt sementem feceris, ita metes.

Seges, & Fruges.

CAP. XXV.

Seges est eorum seminum, ex quibus conficitur panis, nondū demessa. Nonnunquam cōtentum pro continēte usurpātes, ipsam humum ad accipiēda semina subactam, segetem uocamus, ut Vergilius:

Illa seges demum uotis respondet auari

Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit.

Fruges uerò quicquid ex fructu terræ in alimoniam uertimus.

Lib. 15. cap. 1. Liuius: Eam gentem tradit fama dulcedine frugum, maxime uini, noua tamen uoluptate captam. Idem: Non arbore frugifera, non satis in spem relictis. Plinius titulum dedit de naturis arborum frugiferarum.

Malleolus, & Sarmentum.

CAP. XXVI.

Malleo

Malleolus à sarmento sic distat, ut pars à toto. Est enim malleolus (ut placet Columellæ) in modum mallei rostra habens, aptus plantationi. Quando autem arefacta sarmenta sunt cum malleolis igni reservata, indifferenter uocantur. Nam ex Annibalem legimus sarmenta cornibus boum alligasse, eaq; incendisse, ut hostes falleret. Et nonnullis ciuibz Romanis, quod domos haberent plenas malleorum, ad Capitolij, uel urbis incendia, fraudi fuit.

Lib. 3. cap. 6.

Liui. decadis 3. lib. 2.

Cic. pro Mil. Sall. item in Catil.

Arbor & Frutex.

CAP. XXVII.

Arbor à frutice ita differt, ut frutex ab herba. Est enim frutex, qui ad iustam magnitudinem arboris non assurgit, et statura similis est multis herbis, sed non demoritur, neq; arefcit ut herba, sed perennis est. Inter frutices est soboles quoq; illa arborum, et plantula. Ab hac fruticari uerbum, quasi fruticem renasci ex arbore. Marcus Tullius ad Atticum: Excisa est enim arbor, non euulsa: itaq; quàm fruticetur uides. Nam illud, quod sepe legimus fruticari pilum, translatum est.

Epiſt. 3. li. 15.

Acinus, Bacca, Pomum, & Nux.

CAP. XXVIII.

Acinos inter et baccas hoc interesse puto, quod acini inter fructus minutiores arborum, fruticum uel densius nascuntur: bacca uero dispersius, et rarius. Inter acinos enim numerantur grana uuae, grana hederæ, grana sambuci, grana ebulli, grana mali punici, addo etiam morum, et quicquid his est simile. Inter baccas uero, fructus lauri, fructus oliuæ, corni, loti, quam fabam Syriacam uocant, myrti, lentisci, similiumq;. Super hæc autem poma dicuntur, duntaxat quibus uescimur. Cerasum uero, uel (ut Seruio placet) cerasium, et prunum, et mespilum, poma, non acini, neq; bacca nominantur. Glans in numerum istorum non uenit, syluestris enim, et pastio porcorum est. Castanea in nuces refertur: unde Ver. Castaneasq; nuces. — sicut pinus, corylus, fructus à loco anellana, amygdalus, iuglans, et si

Ser. in illud Verg. 2. Geor. Pullulat ab radice alijs densissima sylua, Vt cerasis. Eclog. 2.

r qua

qua sunt his similia, non poma dicuntur, sed nuces. Nonnunquam acini, & baccae indifferenter ponuntur: ut Vergilius,

Edog.^{10.} Sanguineis ebuli baccis, minioq; rubentem.

Crepitus, Strepitus, Fremitus, & Stridor.

C A P.

X X I X.

Stoici, ut ait
Cic. epi. 1. 1. li.
9. fa. epi. aiunt
crepitus æque
liberos, ac ru-
tus esse oport-
tere. Est autem
sonitus ille, qui
a pedente fit.

Crepitus, sonitus est uiolentus ex impulsu resultans. Vnde Vincerepare, est cum eruptione uocis, & immani sonitu reprehendere. Cymbala, tympana q; crepitant. Vnde fit crepitaculum. Tubæ quoq; & cornua, similiaq; crepant, siue crepitant. Crepitus quoq; speciali uocabulo quid significet, malo me tacente minus notum esse, quam me dicente nimis. Strepitus fit ex corporum tactu, siue collisione rerum, & multarum uocum in unum confusione, si modo non sit immodicus: tunc enim dicitur fremitus, ut ex alto mari sonus fluctuū: & in populo murmur, uocatur etiam fremitus: quin & indignantis, & excandescentis, & quasi humanam uocem præ iracundia immutantis uox, oratioq; fremitus dicitur. Stridor est acrior, & quasi sibilans collisio. Strepitus tamen propriè pedum ambulantium, manuumq; aliquid pertractantium sonus est. Appellatur etiam festus, & pompa diuitiarum, quasi à strepitu comitantium: ut a-

Declam.^{13.} pud M. Fabium, Hic quum me euocasset subito trepidum, totoq; fortunæ suæ strepitu circumsistet.

Officium, & officia.

C A P. X X X.

Officium est uirtutis actio, quod Græci *εὐνομία* uocant: uel, ut latius explicem, pro loco, pro tempore, pro rerum dignitate, similibusq;. Inde illud est, quod dicitur à multis, In familia bene instituta omnes in officio sunt: id est, omnes agunt, quod debent. Et, missi sunt legatis obuiam ciues officij gratia. & circumbabant Senatores Cæsarem sedentem in aurea sella officij gratia. id est, honoris gratia, quem legatis, Cæsari uel exhibere debemus. Nihil enim tam nos decet, quam mereti uel honorem exhibere, uel opem ferre. Quo factū est etiam, ut officia signifi-

significent beneficia, siue obsequia. Vnde illud Cicer. Odiosum ^{De Amic.} sanè genus hominũ est officia exprobrãtiũ, quæ meminisse debet is, in quẽ collata sunt, nõ cõmemorare qui contulit. Et illud Quintiliani: Duxit me similis ætas, euicerũt officia, cepit fides, amantẽ odisse non potui. Magistratus quoq; officiũ dicitur, siue quia honoris causa factus est, siue opis populo ferendæ, siue quia ius suum cuiq; & quod cuiq; debetur, reddat. Cæteræ autem artes, quæ modo honestæ sint, suam rationẽ officiũ uocant: ut, officiũ grãmatici est, officiũ medici, officiũ architecti.

Histrio, & Mimus.

CAP. XXXI.

Histrion qui personatus in scena tragœdias agit, comœdiasq; uoce, & corporis gestu. Mimus qui uel intra, uel extra scenam gesticulationes quasdam exercet, imitaturq; mores hominum, ac naturas, præsertim obscenẽ. Nam mimorum scriptores, res obscenas, ut amores, tractant. Primum è Thusco quodam homine tractum nomẽ esse, T. Liuius, ac Val. Maximus auctores sunt. Alterum è Græco uenit, ^{Hister, Thusco uerbo ludio dicitur.} ἱστὶον ἰμῖον. Id est, imitor.

Mimi tam homines, quàm poëmata uocantur.

Actor, & Autor.

CAP. XXXII.

Actor, & autor ita differunt, quòd actor dicitur orator, qui agit causam, quiq; gestum uultus, & corporis agit. Vnde tum ipsa pronuntiatio, tum oratio quæ habetur, tum oratio scripta, actio est appellata. Item Comœdus, & Tragœdus, id est, histrio qui agit gestus in scena, & quod huic generi simillimum est, qui agit Atellanas, & Mimus omnis, actor uocari potest: & partes comœdiæ, actus dicuntur. Nam Comicus Tragicusq; poëta ipse est comœdiarum, tragœdiarumq; conditor. Autor autem est (ut sic dicam) factor. Nam factor in usu non est, nisi in quibusdã è Græco translatis. Et illud quotidianum, Credo in unum deũ patrem omnipotentem, factorẽ cœli, & terræ: Græcè est ποιητὴς, hoc est, poëtam. At nos poëtas, ceterosq; operum conditores, auctores uocamus: & illũ qui fecit aliquod

r a opus,

opus, qui egit bellum, egit pacem, autorem operis, autorem belli, autorem pacis dicimus, nunquam actorem. Quidā originem eius è Græco repetūt αὐξάνω, sed à Latino quoq; facilius formari potest, nisi quòd nullum Latinum in or, à supino descēdens, est communis generis, ut autor. Nam quum est ab augeo (si modo unquam reperitur) auctor, & auctrix facit, ut Seruio placet in Vergilium scribenti. Idem super Donati artem ita ait: Queritur, autor utrum per se, an de uerbo oriatur: Sed sciendum est quòd à se nascitur. Nam illud quod est augeo, non nos seducat, quòd inde ueniat. Aliud enim est augere, aliud auctorē esse. Ego uerò à Seruio non omnino dissentio, quum huius uocis non uideatur mihi origo esse, nec augeo, nec αὐξάνω: & inauditum est, significationis illius hic & hæc autor esse. Nam nunquam aliud (quantum ego sentio) significat, quàm duo: Vnum quod dixi: & alterum, quod est huic simile, hominem, in quo est uis, potestas, & dignitas. Vnde autoritas dicta est, ut apud Liuium dicitur: Decreuerunt enim, ut quum populus regem iussisset, id sic ratum esset, si patres autores fierent. hoc est, auctoritatem (ut aiunt) suam, & decretum interponerent, ratum haberent, atq; ratificarent, siue comprobarent. Et alibi: Maiores nostri nullam ne priuatam quidē rem agere fœminas sine autore uoluerunt: in manu esse parentum, fratrum, uirorumq;. Et autores pupilli uocantur, in quorum administratione infirma ætas, resq; eius sunt. Ideoq; regum pupillos sub autoribus fuisse legimus. Vnde Paulus Iurisconsultus: Etiam si non interrogatus tutor, autor fiat, ualet autoritas eius, quum se probare dicit, id quod agitur. Hoc est enim autorem fieri. Et Pomponius: Etsi pluribus datis tutoribus, unius autoritas sufficiat, tametsi tutor autoretur. Quare autores sententiæ alicuius consilij uocantur hi, quorum sententiam, consiliumq; secuti sumus. Et duces militum, autores uocabantur. Vnde autorare. Liuius libro x l v i. Signo dato suo impressas tabellas misit, & uero pi

Ser. in illud
Verg. 12. Aen.
Autor ego au-
dendi, sic ex-
hor. reliq.

Liuii. lib. 1. ab
urb.

ro pignore uelut autoratum sibi proditorcm ratus est. id est, obligatum, & subiectum. Et Valerius Maximus libro IIII. Autorato socijs officio. Suetonius lib. III. De legendo, uel au- In Tibe. c. 30.
torando milite, ac legionum, & auxiliorum discretionem. Ex quo fit autoramentum, uel quasi obligatio, nexusq; uel quasi stipendium quoddam, & quasi pretium cuiusdam militie, ac pugne, actionisq; ut Quintilianus: Nec difficilem sanè, sub illo præsertim autoramento, habuisset missionem, sed noluit gladiator uiuere. Suetonius: Munus gladiatorium dedit, rudiarijsq; In Tiber. c. 7.
quibusdam reuocatis autoramento centenum millium. Cicero: Offic. 1.
Est enim in illis ipsa merces autoramentum seruitutis. Seneca lib. V. I. epistol. Nullum sine autoramento malum est. Auaritia pecuniam promittit, luxuria uarias uoluptates, ambitio purpuram, & plausum, & ex hoc potentiam, & quicquid potentia potest: mercede te uitia sollicitant. Deniq; autor nihil habere commune cum augeo, neq; cum ἀὐξάνω, auctio probat, quæ uenditio quædam est in publico, ac celebri loco. Et hinc auctionari, publicè, & ferè sub hasta uendere, non ea quæ ad esum spectant, sed ea quæ ad supellectilem, atq; ad alios usus, nec ferè nisi quæ penes alium in usu fuerunt. Differt igitur auctus ab haustu, quia diuersam originem sortita sunt. Auctus enim est incrementum, ab augeo descendens, ut haustus ab haurio.

Pupillus, & Orphanus.

CAP. XXXIII.

Pupillus est, qui caret quidem patre, sed tantisper dum est in ætate, cui adhibetur tutor. Orphanus, qui caret patre, præsidioq; paterno, & qui summopere desiderat illius opem, quum sine eo malè habeat. Græcum tamen nomen est, non sanè a ueteribus usitatum.

Triclinium, & Conclauæ.

CAP. XXXIIII.

Triclinium à tribus toris, mensis uel appellatum est. Ibi enim comedebant, præcipuè in conuiuium accepti, quum res ipsa postulare tres toros, mēsas uel extrui. Qui autem huic

r 3

ministe

Quint. lib. 11.
cap. 2.

Cic. 2. de Ora.

ministerio præerat, architriclinum uocant. Quintilianus quidem triclinium uocat, quod Cicero conclaue. Nam de eodem cōuiuij loco, ubi Simonides artem memoriæ traditur inuenisse, ille sic ait: Vix eo limen egresso, triclinium illud supra conuiuas corruit. Hic sic: Hoc interim spatium, conclaue illud ubi epularetur Scopas, concidisse. Est igitur triclinium, conclaue discubitorium. Nam conclaue generalius est: quod est etiam pars quædam in penatibus remotior, in qua uel uiri colloqui, uel mulieres confabulari solent: Aulam autem, quod Græcum est, nostri semper transferunt atrium. Nam aulam pro olla, Plauto, uetustissimisq; dicendum relinquamus.

Penus, & Commeatus.

C A P. XXXV.

PEnus ea omnia cōtineri dicuntur, quæ ad uictum pertinent, sed priuatim: si modo domi reposita ac recōdita sunt. Nam locum ubi ista reponuntur, Varrone teste, penarium appellamus. Quæ uero ad uictum publicum spectant (sicut alio loco diximus) Cōmeatus uocatur: sed ex paucioribus constat, ut sumus diligentiores pro re priuata, quam pro publica. Ferè nihil aliud continet cōmeatus, quam annonam, & quicquid annonæ uicē habere potest. Quanquam (ut iterum dixi) priuatorum etiam cōmeatus est: nec annonam tantum frumentaria, Cicerone dicente lib. 11. de Diuinatione: Aut si Epicurei de uoluptate liber rosus esset, putarem annonam in macello cariorē fore. Nescio tamen an macellum non tantum pro loco, ubi caro uenditur, accipiatur, sed ubi et annonam.

Ceruix, Iugulus, & Collum.

C A P. XXXVI.

Ceruix est posterior colli pars, unde origo est omnibus neruis. Iugulus anterior, unde uox, halitusq; procedit. Collum omnes partes in solidum complectitur. Et quoniam nerui, qui corpus erectum, rigidumq; faciunt, in ceruice sunt collocati, dicimus hominem duræ ceruicis, quasi indomabilem, more ferocium bouum: uel quod qui ceruice erecta, & rigida est, cōtumaciam quandam, & rigorem mentis præ se fert, tanquam nemini caput inclinare uellet, talis

lit, tali nomine uocatur, quasi duri capitis, duræq; mentis, Ceruices etiam dicimus pro ceruice: imò singulari numero neminem ante Hortensium dixisse, Quintilianus est autor. Similiter quoniam in iugulo mortifera statim plaga est præ cæteris mēbris, ea demq; pars corporis uulneri obnoxia, ad quā mucro inter ipsa arma facile subit, à ueteribus dicebatur, petere iugulū, ferire iugulū: pro eo quod est, petere in mortē, inferre mortē. Quint. In iugulo forensiū certaminum pugnā, iam in schola uictoriā spectet, et iugulum petere, et ferire uitalia, aut tueri sciat, Cicero in Verrinis: Sua confessione inducatur, ac iuguletur necesse est. Verr. 7.

Sinus, & Gremium.

CAP. XXXVII.

Sinus est intra pectoris, brachiorumq; complexum: unde Sinus uestium, quales erant tunica Romanorum, et modò quorundam religiosorum supra cincturam laxitas illa uestis, quæ cingulum operit. Litora quoque curua, et quasi brachijs mare amplectentia, sinus uocamus. Gremium est inter complexum femorum, seminum uel: quo in complexu mulieres concipere solent. Et per translationem gremium terre appellamus, quum semen suscipit, conceptumq; retinet, quasi uiuentem foetum postea paritura. Quare quum lactantur infantes, ad sinum admoventur: pueri uerò iam facti, à sedentibus matribus, utiq; quum illis blandiuntur, ad gremium accipi solent. Vt Vergilius de Cupidine sub imagine pueri Ascanij: Aeneid. 1.

Hæret, et interdum gremio sonet inscía Dido.

Quinetiam matres, nutrices uel quum super genua collocat infantem, aut extremis uestibus repositum, et ad uterum usque sublatum gestant, in gremio magis, quàm in sinu, tenere aut gestare dicuntur. Vt idem de eodem:

—Et foetum gremio dea tollit in altos Idaliæ lucos. —

Aeneid. 1.

Socius, Comes, & Sodalis. CAP. XXXVIII.

Socius socio dicitur, comes comiti raro dicitur. Namq; socius est par, comes uerò minor, quippe qui sequitur, et ducem

r 4

habet

De Amic. habet: ut Cicero, Nec se comitem illius furoris, inquit, sed ducem prae-
 buit. Et alibi: Neque enim princeps tunc ad salutem esse
 potuissem, si esse alij comites noluissem. Ideoque duces in bello
 quoties milites alloquuntur, conciliandae benevolentiae gratia,
 non ferè appellant comites, sed socios, communicantes quo-
 dammodo ipsorum dignitatem cum illis: ut ediuerso quum eos-
 dem commilitones uocant, communicantes, eorum conditio-
 nem, ac sortem cum ipsis. Neque enim dux commilito est militum,
 sed milites inter se commilitones: ut apud Vergilium Aeneas co-
 mites suos consolans ait:

Aeneid. 1.

Aeneid. 3.

Aeneid. 1.

Aeneid. 1.

Aeneid. 1.

O socij. — Et autor ipse sua persona loquens de Achamen-
 nide, inquit: — Comes infelicis Vlyssi. Et iterum:

— Vno graditur comitatus Achate.

Neque rectè dixeris de Vlysse, & Aenea, hunc esse comitè Achae-
 tae, illum Achamenidis. Idem tamen ait:

Arma, deosque parat comites. — Et iterum:

Sacra, deosque tibi commendat Troia penates:

Hos cape fatorum comites. —

Nunquid dii erant comites Troianorum, atque Aeneae, an duces?
 certè dii penates comites erant, confessione tum Aeneae, tum
 ipsorum quoque deorum. Nam libro primo Aeneas ait:

— Raptos qui ex hoste penates
 Classe uelho mecum. —

Et in tertio dii aiunt:

Nos te, Dardania incensa, tuaque arma secuti:

Nos tumidum sub te permensi clasibus æquor.

Sub te, id est, te duce: & te secuti sumus: id est, tui comites fui-
 mus. Idem quoque de Graecis dicendum est, & de eorum deis. Idem
 etiam de Sibylla, & de Aenea, quanquam modò hic, modò illa
 dux erat, aut comes: tamen quia sequebatur Aeneae uoluntatem
 Sibylla, & quasi ministram se praebebat, comes erat. Quia ue-
 rò ducebat prae monstrans iter, & declarans ea quae ignorabat,
 dux

dux eadem dicitur: tametsi aliquando comitem pro socio dicimus: ut Cicero in Rhetoricis de illo uiatore, qui quū ante lucē surrexisset, Comitem, inquit, suū inclamauit semel, et sepius: quū de eodē antea dixisset, In itinere quidem proficiscētem ad mercatum quendam, et secum aliquantū nummorum ferentem est comitatus. id est, insecutus. Quare peccauit tū Priscianus ad Iulianū scribēs: Tibi ergo hoc opus deuoueo omnis eloquētiæ præful, ut quantūcunq; mihi deus annuerit suscepti laboris gloria, te comite, quasi sole quodā, dilucidius crescat. Quid magis absurdum, quam quem dicas tuū solem, eundē appellare comitē tuū, hoc ipso quod sol est? Tum ille (parco nomini sacrosancti uiri) qui dixit, Ebrietas est comes libidinis, et intemperantiæ: superbia comes est odij: diuitiæ sunt comites superbiæ. Nam potius dicendū erat, libido et intemperantia comes est ebrietatis. Sequitur enim libido, et intemperantia: ebrietas antecedit. Odij comes superbiæ est: superbia, comes diuitiarū. Cicero: Est gloria comes uirtutis. Gloria enim sequitur honestatē, sicut umbra corpus. In eodē opere nuper a quodā perdocto uiro illud, Iracundiā laudant, cotē fortitudinis esse dicunt: emendatū sic erat: comitem fortitudinis, ut sciremus uerum esse, quod ait Quintilianus: Dum librariorum inscitiam insectari uolunt, suam contententur. Idem Cicero alio loco: Eloquētia pacis est comes, otijq; socia. Siquidem pacem sequitur dicēdi cupiditas. Quid ergo si hæc comes est: illa dux erit: dicemusq; pax est dux eloquentiæ, et ebrietas est dux libidinis, et intemperantiæ. Non est hic sermo quidem usitatus, sed potius per alia uerba, quorum tria nūc in mentem ueniunt: magister, magistra uel: pater, mater uel: materies, materia uel: ut, ebrietas magistra est libidinis, et intemperantiæ: superbia est mater odij: diuitiæ sunt materia superbiæ: quibus tribus ferē indifferenter uti possumus. In personis uerò magis conuenit dux, aut in his rebus, quæ personis sunt similes:

De Inuēt. li. 1.

Prisc. in præf. magni operis.

Tuscul. quæst. lib. 1. & 3.

De clar. Orat.

Epi. 3. lib. 10.
Epist. fa.

tunam non ducem, sed comitē fuisse quibusdam imperatoribus. Est præterea (ut eo redeam unde egressus sum) alia differentia inter comitem, & socium: quod comes est, qui ut cunq; sequitur alterius ductum: socius plerunq; in negotijs, scrijsq; rebus, & fortunæ arbitrio subiectus: ut Cæsar in commentarijs, itaq; Androstenes prætor Thessaliæ, quum se victoriæ Põpei comitē esse mallet, quàm socium Cæsaris, in rebus aduersis omnem ex agris multitudinem seruorum, ac liberorum in oppidū coëgit. Verum huiusmodi differētia aptior est inter socium, & sodalē. Est enim propriē sodalis in rebus leuioribus, ac sæpe uoluptuosis. Quintil. Quo tandē patereris animo, si delicatus adolescēs, præsertim splendidis opibus uel ex ætate mores, uel ex fortuna traxisset, & tēpestiua cōiuiua, & peruigiles iocos aduocata sodaliū turba solutus, atq; affluēs agerē? M. Tul. Sodalitates autē me quæstore constitutæ sunt, sacris Idæis magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum sodalibus omnino modicē. Idē alibi: Ego Plāciū Laterēsem & ipsū gratiosum esse dico, & habuisse in petitiōe multos cupidos sui, gratiosos: quos tu si sodales uocas, officiosam amicitia nōmine in quinascriminoso. Caius autē, Sodales, inquit, sunt, qui eiusdē sunt collegij, quos Græci σωματις & τραις uocant. A quo nō sanē discordat apud M. Tulliū Antonius, qui Norbanū quæstorem, suum appellat sodalē. Commis est benignus homo, & facilis, qui alijs nō grauātē inseruit. Pompa, & Spectaculum.

C A P. XXXIX.

Georg. 3.

Pompa omnis spectaculum est, sed non contrā. Pompa quidem in prosperis est, & in aduersis, qualis est in triumpho, & in funere, quasi quidam solennis apparatus, & ostentatio. Cicero: Sed iam ē pompa in ueram aciem descendamus. Ver: — Iam nunc solenneis ducere pompas Ad delubra inuat. — Quintilianus: Quid enim si respondere iubeas orbitatem, cur in exequijs totos egerat census, quid sibi uelit ille funebrium lōgus ordo pomparum? Spectaculum uerò, nunc illud est quod spectā

Spectatur: ut, Nocte pluit tota, redeunt spectacula manē.
Nunc ipsa spectatio: ut, O' spectaculum miserum, atque acer-
bum. Nunc locus unde spectatur: ut, Sedebat in spectaculis: &
de spectaculis excitatus est.

Verg. in Opus-
 culis.
 Cic. 7. Ver.

Senecta, & Senectus: Iuuenta, & Iuuentus. CAP. XL.

Senecta est senilis etas. Iuuenta autem iuuenilis, & (ut qui-
 busdam placet) dea ipsa melioris etatis, & iuuentutis. At se-
 nectus idem est quod senecta. Iuuentus uero etiam frequentia iu-
 uenum, non solum etas. Senium quoq; pro senectute accipitur.

Continentia, & Abstinencia. CAP. XLI.

Continentia ab abstinencia ita differt, quod abstinencia iu-
 stitia est. Continentia uero illa, quæ inter uirtutes quarta
 numeratur, quæ eadē dicitur tēperantia, & modestia. Est enim
 hæc, quum a uoluptatibus nos cōtinemus. Abstinencia, quā ab-
 stinemus ab alienis, nulli uim inferentes, nihil cuiquam eripien-
 tes. Cicero: Si in una uoluptate continuerit, in alia se effuderit.
 Rursus: Quod beneficium est, quod te abstineris a nefario sce-
 lere? Nonnunquam tamen indifferenter, ut apud Valeriū Maxi-
 mum titulus est De abstinencia, & cōtinencia: ubi exempla ista-
 rum uirtutū promiscua sunt. Vt tamen sentio, continentie dare
 poteris nomen abstinentie, potius quàm ediuerso. Illud enim spe-
 cialius uidetur, hoc generalius: quemadmodū temperantia puta-
 tur sub iustitia esse, uel ab ea non posse separari: illa uero sine
 hac frequenter est. Quare rectè continētia uocatur abstinentia.

Pecus pecudis, & Pecus pecoris. CAP. XLII.

Pecus pecudis, & pecus pecoris, propè nihil differūt. Signi-
 ficatur enim hoc nomine animal, quod sub imperio homi-
 num ex pabulo terre pascitur: ut Bos (qui taurū, uaccāq; com-
 prehendit, præter suū propriū significatū) Equus, Caballus uē,
 qui asinariam potius operam exercet. Asinus, non autem Ona-
 ger, nec Lalifio. Mulus, qui propriè generatus est ex Asino, &
 Equo. Nā Hinnulus dicitur, qui patre Equo, matre Asina gen-

tus est, quem quidam burdonem nominat. Camelus quoque, nam non tantum pascitur sub magistro, uerum in quibusdam locis inter armenta. Et eius significatio non modo ad marem, foeminaque pertinet, ut passer, et aquila, sed cum genere foeminino nonnunquam iungi inuenitur: ut camelos foetas: quale est bos: ut Eclog. 1. apud Vergilium: Ille meas errare boues, ut cernis. — Quod ideo minus mirum est, quod Lupus etiam apud Varronem, et Ennium, et Fabium pictorem in genere foeminino reperitur, sic ut hic Lupus Lupam quoque significet. Huic simile est Bubalus. Ceterum et ipsi Cameli, et cetera quae enumeravi, armenta faciunt, licet quidam uelint tantum esse Bouem, quasi ab arando armenta dicta, deinde sublata tertia litera armeta. Praeterea Ovis quae marem, foeminamque significat. Capra, cum qua Caper, siue Hircus: Porcus, cum quo Porca intelligitur. Vnde sunt greges: ut, grex ouium, grex caprarum, grex porcorum. Ouid. Meta. 1111.

Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Pascebant. Vergilius tertio Georgicorum:

Hæc satis armentis: superat pars altera cura,

Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.

Idem tamen de ceruis primo Aeneidos dixit:

— Hos tota armenta sequuntur A'tergo. —

Eclog. 6. Vt minus mirandum, sit si de bobus gregem dixerit, ibi: Aut aliam quam in magno sequitur grege. — Tamen ad distinctionem adiecit magno, sicut Horatius adiecit mugientium in Epod.

Aut in reducta ualle mugientium

Prospectat erranteis greges.

Quasi grex sit generalius nomen, armentum uero specialius, et illud sine appposito de pecoribus minutis intelligatur, cum appposito possit etiam ad maiora transferri. Vt Cicero in Philippicis: Fudit apothecas, cecidit greges armorum. Hæc omnia pecudes, et pecora dixeris, quorum exempla tot sunt, quoties hoc uocabulum reperimus. Veruntamen pecus pecoris nonnunquam

quam reperitur pro multitudine pecorum, siue pecudum, sed
gregalium potius, quam armentalium: ut Vergilius, Eclog. 3.

Dic mihi Damoeta, cuium pecus? an Melibœi? Et paulò post

Infelix ô semper ouis pecus. — Et alibi:

Caprigenumq; pecus nullo custode per herbam.

Aenid. 3.

Ouidius Metamorphoseos libro xiii.

Hoc pecus omne meum est: multæ quoq; uallibus errant:

Multas sylua tegit, multæ stabulantur in antris.

Nec (si fortè roges) posim tibi dicere quot sunt.

Pauperis est numerare pecus: de laudibus harum

Nil mihi credideris: præsens potes ipse uidere,

Vt uix sustineant distentum cruribus uber.

Sunt foetura minor tepidis in ouilibus agni.

Sunt quoq; par alijs ætas in ouilibus hœdi.

Cur dixit multæ, & harum quum nullum genus antea nominasset: nisi quòd intellexit oues, & capras, quas postea nominat.

Cicero in Verrem: Nominat iste seruum, quem magistrum pecoris esse diceret. Vergilius tamen Georg. tertio ait:

Pascitur, idq; pecus longa in deserta sine ullis

Hospitijs, tantum campo iacet, omnia secum

Armentarius Afer agit. — Armentariũ pecoris dixit. Nonnunquam pecus pecoris significat ouem, nec solùm uulgò, ubi hæc animalia pecora dicuntur, uerùm etiã apud graues autores, Cap. 49.

quorum est Plinius, qui lib. vii. inquit: Est & in Hispania, & maximè Corsica, non absimile pecori, genus musimonum, ca-

prino uillo, quàm pecoris uellcri propius. Quorum è genere & ouibus natos prisca Vmbros uocauerunt. Infirmissimum pecori caput. Et non longè post: Suis foetus sacrificio die quinto pu-

rus est, pecoris die octauo, boũ tricesimo. Cap. 51. Quintil. Cur in usum

uestium sepe pecori lanæ detrahuntur? Præter pecudes autem ceteræ quadrupedes feræ sunt, licet propriè uideantur feræ di-

ci, quæ feritatem habent, ut Leones, Vrsi, Pardi, Lupi, Vulpes.

Harum

Harum quaecumq; mansuefactæ sunt, cicures uocantur, qualis Canis, qui nec pecus, nec fera est, licet sit natura ipsa non tantum fera, sed etiam ferus: qualis elephas, siue (quod usitatus est) Elephantus ad bella domitus, alioqui fera natura. De quo nomine idem quod de Camelo Fortasse dici potest, quod et communis generis sit, et armentum faciat. Quidam suum domesticum tantum, cicurem uocant. Ego potius aprum dixerim, qui ex fero cicur est factus. Nec aprum modò, sed etiam Onagrum, Ceruum, Capreolũ, Damam, Capream, Leonem quoq;: deniq; quicquid cicurari potest. Cicurare enim (ut Varro ait) est mansuefacere. Quod enim à fero discretum est, id dicitur cicur: et ideo dictũ, cicur ingenium obtineo. id est, mansuetum. Innatum à cico cicur uidetur. Cicum dicebant mēbranam tenuē, quæ est in malo punico discrimen. Hæc Varronis uerba confirmat Cicero, ubi ait: Nā aliæ sunt feræ, aliæ cicures, aliæ natantes, aliæ uolucres. Collis, Iugum, Cliuus, & Promontorium.

CAP.

XLIII.

Collis est (ut ita dicam) monticulus, siue per se, et à mōte separatus, siue pars mōtis. Iugũ (ut etiam ita dicam) ipsa arduitas montis, et procliuius, ac prona supinitas, cui similis est in colle Cliuus, tamē mollis magis, et clemēs, ut cliuus Capitolinus, cliuus qui ducit ad Ianiculũ, cliuus mōtis Auētini, quos omnes scimus esse in urbe Roma colles. Vnde quidā uocat eam urbē septicolle. Et antiquitus fiebāt festa quædā Septimōtalia. Liuius: Itaq; quũ per Casilinũ euadere nō posset, petendiq; mōtes, et iugũ Calliculæ superandũ esset. Et alibi: Quātum in altitudinē egrediebantur magis, magisq; syluestria, et pleraq; inuia loca excipiebāt. Vt uerò iugis appropinquabant (quod rarũ in alijs locis esset) adeò omnia contexta nebula, ut haud secus, quàm nocturno itinere impediret̃ur. Promontoriũ, locus est in mari prominens, ut Plin. lib. x x v i. Promōtoria aperiũtur mari, et rerum natura agitur in planũ. Liu. lib. x x x i i i. Aut aperiēti-
bus clas

De ling. Lat.
lib. 6.

Lib. 1, deca. 3.

Cap. 1.

bus classem promotorijs. Idē xlv. Adiunctaq; insula Euboēa,
 & excurrēte in altum, uelut promontorium, Attica terra sita.

Officina, & Taberna.

CAP. XLIIII.

Officina, est ubi opera fiunt. Taberna ubi opera ipsa, cæte-
 raq; merces uenduntur. Officina est statuarij, fusoris, fla-
 toris, celatoris, excusoris, uitrearij, sutoris, fabri: qui multi-
 plex est, lignarij, & hic nō unius generis: ferrarij, nec hic sim-
 plex: lapidarij, qui & ipse in multas diuiditur species. Taber-
 na uocatur uinaria, lanaria, olearia, & nulle huiusmodi: unde
 opifices, & tabernarij uocantur. Cicero pro Lucio Flacco: O-
 pifices, & tabernarios, atq; omnem illam faciem ciuitatū, quid
 est negotij concitare? Nec negauerim aliquādo unum, eundēq;
 locum officinam, & tabernam esse, ut Sutrina, in qua calcei &
 fiunt, & uenduntur. Quædam igitur artificia (quanquā sola
 artificia sunt opificum) cætera quæstus, & operæ dicuntur: sed
 quædam huiusmodi semper habent suum nomen, ut hæc ipsa su-
 trina sutoris, & lignarij proprie fabrica, aurificis aurificina,
 cauponis caupona: tamen & eam, quæ uinum uendit, caupo-
 nam uocamus. Quidam malunt dicere cauponam, pro loco. Ar-
 gentarij argentaria, quod nomen quidam, pro artificio, & ar-
 gentarium, pro artifice (qui idem est aurifex) accipiunt: atq; ita
 est in Hieremia. Titus autem Liuius, Cicero, Quintilianus, cæ-
 teraq; omnis antiquitas pro his accipit, qui campsores uulgō
 dicuntur, non illos dico minutos, qui nummularij, & mensarij
 à nobis, καλὸν βίαν à Græcis dicuntur, qui ijdē trapezite uoca-
 ri possent. Nam colybiæ trapezæ habēt. Sed Plautus in Cur-
 culione trapezitam, & argentarium pro eodem accipit.

Auis, & Volucris.

CAP. XLV.

Avis est, quæ oua parit, pennisq; est prædita, præter unum
 uespertilionem, qui utroq; caret: quatuor enim pedes ha-
 bet, & semimus est. Volucris est quæcunque uolat, nec auis so-
 lum, sed ille bestiole quoque minutiores, ut apes, uespa, culex,
 tabanus

Deciam. 13. *tabanus, locusta, musca, cicada. Siquidem Quintilianus apes uolucres uocat. Et Plinius non semel hoc signat, unde & Cupido uolucer dicitur.*

Indoles.

CAP. XLVI.

Indoles est non solum in pueris, & adolescentibus significatio futurae uirtutis: ut apud Quintilianum, In primis annis laudaretur indoles. Cicero: Vt enim adolescentibus bona indole prae ditis sapientes senes delectantur. Et Valerius titulum de indole fecit, non tantum puerorum, adolescentiumq; exempla repetens, sed etiam in uiris, & quidem praesentis uirtutis, ut idem Cicero de Officijs: In quibus est uirtutis indoles, commouentur. Idem pro Caelio: Si quis iudices hoc robore animi, atq; hac indole uirtutis, & continentiae fuit. Liuius de Lauinia iam matre, & post mortem Aeneae res administrante inquit: Tanta in ea uirtutis indoles fuit.

Lucanus:

Indole si dignum Latia, si sanguine prisco

Robur inest animis. —

Indole quasi generositate quadam uirtutis, atq; animi. Liuius ad malam quoq; partem, & ad muta, atq; inanimata transfert, loquens de Annibale, sic: Cum hac indole uirtutum, & uitiorum triennio sub Hasdrubale imperatore meruit. Et alibi: Sicut in frugibus, pecudibusq; non tantum semina ad seruandam indolem ualent, quantum terrae proprietates, coeliq; sub quo aluntur: generosius in sua quicquid sede gignitur, insitum alienae terrae in id quod alitur, natura uertente se degenerat.

Concio.

CAP. XLVII.

Concio est populi multitudo congregata uel ex magistratus iussu, uel ex publici sacerdotis, uel interdu sua autoritate, & sponte propria ad audiendum oratorem concionantem in bonum publicum: cuius etiam oratio uocatur concio. In priore significato est Graece ἐκκλησία, quam nos pro Latina uoce habemus. Multiq; ecclesiam nescio quo iure aedes sacras appellant, quum

quum cœtum hominum, ut dixi, significet, non loca.

Aliud Leges esse, aliud Iura. CAP. XLVIII.

LEges, iuraq; scripta, sæpe inuenimus: ex quo datur intelligi aliud esse leges, aliud iura. Sunt igitur leges aut principis, aut liberi populi. Quæ à rege conduntur, alterius consensum non requirunt: quæ ad populum feruntur, quæq; sine eius iussu ferè ratæ non sunt, quia rogari, id est, interrogari de his populus solet, rogationes etiam dicuntur. Iura autem magis generalia sunt. Siquidem et ius gentium est, et ius ciuile. Nam ius naturale dicere, quod natura omnia animalia docuit, ridiculū est. Appetitum coeundi, atque adeo nocendi imbecilliori animali, spoliandi, occidendi, quis ius esse dixerit? Ideoq; M. Tullius in libro Officiorum de iure naturali silentium egit, inter solos homines ius esse significans, idq; gentium esse, uel ciuile. In rhetoricis tamen ius naturale statuit, sed quod in homines tantummodo cadat: cuius species sex esse uoluit, religionem, pietatē, gratiam, uindicationem, obseruantiam, ueritatem. Sed hæc hæc hactenus. Ius ciuile dicimus tam leges, quàm plebiscita, senatusconsulta, decreta principum, responsa prudentum: quod ultimum uelut interpretatio est superiorum: quod qui profitentur, iurisperiti nominantur. Qui uero legem fert ad populum, ferè orator est, aut præsidio oratoris indigēs, ut appareat quāto præstantior orator est, quàm iuriscōsultus, quū hic sit quasi illius scriba: aut ille præceptor, hic pædagogus: ille dux, hic ducis legatus, atq; affecla. Quid dicam de iurisperitis, hoc præsertim tēpore, qui cum maximo ab illis cōsultis interuallo distēt, se litterarum arcem tenere arbitrantur? quorū quanta sit eruditio, uel hinc colligi coniectura potest, quòd quoties Pauli, Vlpiani, aliorum uel testimonium assumunt, legem nominant, quum longè aliud sit, legem esse, et habere uim legis: quodq; deformius est, unam legē in plures partiuntur: uerbi causa: Ad legē Aquiliā, quoties Scauola, quoties Papinianus, alius uel q; loquitur,

De Inuēt. II. 1.

loquitur, etiam si bina uerba, & quidem à superioribus dependentia, toties nouam legem appellant: non ab aliquo legis latore unam legem, sed ab infinitis interpretibus legum, infinitas leges esse iudicantes. Etiam titulum de uerborum significatione non legem, imò leges appellant: quo quid absurdius?

Aceruus, Strues, Strages, & Sarcina. CAP. XLIX.

Aceruus, minutarum propriè rerum congeries est, ut frummenti, & leguminis, ut salis. Interdum aliquantò etiam

Vergil. Aen. 8. maiorum, ut aceruus scutorum apud Vergilium: & frè gen-
Qualis erā, cū
primam aciem
Præneſte ſub
ipſa ſtraui, ſcu-
torūq; incendi
uictor aceruos. **Q**ualis erā, cū primam aciem Præneſte ſub ipſa ſtraui, ſcutorūq; incendi uictor aceruos. **Q**ualis erā, cū primam aciem Præneſte ſub ipſa ſtraui, ſcutorūq; incendi uictor aceruos.

quæ ad cultū, ad ornatum, & ad ceterū uſum pertinent (ut ſic dicam) faſcia, quæ quis in itinere faciēdo cōportare poſſit. Si qui dem milites quū caſtra mouere uolūt, ſarcinulas colligere dicūtur: & qui in aliā domū immigrāt, ſarcinas ſuas cōponere. Res enim noſtras domi ciſtis, capſisq; cōpoſitas, ſarcinas uocamus, ut apud Quintilianum: Iacent reliqtæ ſine heredæ ſarcinæ.

Inter Miniſterium, & Myſterium. CAP. L.

Miſterium, miniſtri opera eſt propriè: ſed pro omni op-
eratione quoq; accipitur: ut de rege Latino Vergilius,

Aen. 7. — Auerſusq; refugit **F**œdæ miniſteria. —

Myſterium uerò Græcum eſt, μυστήριον, arcana quædam res, & propriè diuinis uiris, ſacerdotibusq; tantummodo cognita. Illud prius in numero plurali ſolet accipi pro miniſtris, ſicut ſeruitia pro ſeruis. Nam ſeruitium, aut ſeruitus ipſa, aut ſeruitutis actio eſt: ut Dauus apud Terentium,

Ego Pamphile hoc tibi pro ſeruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesq; & dies
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.

In Andria, act.
4. ſc. 1.

In Catilinario. Afferamus etiam in alijs exempla. Salluſtius: Interea ſeruitia repudiabat, quorum in initio ad eum magnæ copię concurrerant

rant, quia opibus coniurationis fretus, simul alienum suis rationibus existimans uideri, causam ciuium cum seruis fugitiuis communicasse. Quintilianus sepe ministeria pro ministris dixit: ut ibi, Non torfit ministeria cæci. Et officia, pro officia obsequiaq; exhibētibus. Paulus iurisconsultus teste Labeone ait, Urbica ministeria dicimus etiam, quæ extra urbem nobis ministrare consueuerunt. Vlpianus deniq; concubinam, filios naturales, alumnos, constituit generali appellatione cōtineri, & si qua alia sunt eiusmodi ministeria. Liuius libro quarto: Frumento nanq; ex Hetruria priuata pecunia per hospitem, clientumq; ministeria cōempto.

Scurra, & Parasitus.

CAP. LI.

Scurra est, qui risum ab audientibus captat, non salua dignitate personæ. Parasitus, qui omnia ad uoluntatem eius loquitur, in cuius contubernio est: omnia assentatur, omnia illius facta, simul ac dicta laudat, nihil repugnat, nihil facere recusat uentris gratia, in quo summū bonum cōstituit: quorum magna copia in principum domibus est.

Bucca, Gena, Mala, & Ciliū.

CAP. LII.

Buccam, & buccas pro eodem accipimus. Oratores frequētius in singulari: unde illud usitatum: Dicam quicquid in buccā uenerit, id est, in os: sed nō in labra, ut uulgus existimat, Quintiliano probate, qui ait: Ore enim magis, quā labijs loquēdum est. Sed uulgus errat, atq; fallitur, quum legit buccam, & duas buccas: in illa accipiens unum os, in his duo labra. Verum ego ostendi, os, ipsam concauitatem esse, unde uox prodit, non oram labrorum. Etenim Iuuenalis quum ait, — Bucca foculū Saty. 3. excitat, nō de extremitate oris, sed de interiori parte dixit, quæ inflari solet, uentumq; concipere. Et iterum de tubicinibus loquens: — Noteq; per oppida buccæ: de illa deformi utrinq; inflante intellexit: tubam inflantium, non de labris, quæ latēt, cum tuba canit. Nam & Horatius quoq; quum inquit: Lib. 1. Sermon. Saty. 1.

S 2 Quin

—Quin illis Iuppiter ambas Iratus buccas inflat.—

Non de labris locutus est, quæ inflari non possunt. Quod Plautus apertius docet in Pœnulo: Nescias utrum ei maiores buccæ an mammae fient. Quid autem buccæ significant, ex Plinio audiamus, simulq; quid malæ, quid genæ, quid cilium. Hæc enim eodem loco tractat is, præterquam quod alibi dicit, buccarum

Cap. 37. sinus: & iterum, buccarum inanitas: ita lib. x i. ait (sequar autē ipsius ordinem, seriemq; libri) Quibus fragilia operimenta, ijs oculi duri. Omnia talia, & pisces, & insecta non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana uutri modo translucida obtenditur. Pauloq; post: Sed quadrupedi in superiore tantum gena, uolucris in inferiore. Ac paulo post: Grauioribus alitum inferiore gena coniunt. At quadrupedes, quæ oua pariunt, ut testudines, crocodili, inferiore tantum sine ulla nictatione, propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ superioris, antiqui cilium uocauere, unde & supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coalescit in paucis corporis humani membris. Infra oculos malæ homini tantum, quas præci genas uocabant, x i i. tabularum interdicto radi a foeminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas, hilaritatem, risumq; indicantes, buccæ. Et altior homini tantum (quem noui mores subdole irrisioni dicauere) nasus. Non alij animalium nares eminent. Auibus, piscibus, serpentibus, foramina tantum ad olfactus, sine naribus. Et hinc cognomina Simorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium, & narium defuere. Labra, à quibus Bronci, Labrones dicti. Ex his Plinij uerbis apparet etiam eam in uultu partem uocari buccas, quæ uento inflari solet: genā membranā illā, & quasi uestem, quæ oculis integitur, & coniunt, id est, aperitur, & clauditur: hoc enim est conniungere. Malam uero illud inter genam, & buccam, quasi rotundum in speciem mali (nam utrunq; horum uocabulorum primā lōgam habet: Malus uero mala

malum, primā breuem) cuius interior pars, quæ oris hiatum efficit, ubi molares affixi sunt, maxilla dicitur, nomē diminutivum, nō re, sed uoce. Malam quoq; genam dici Plinius idē fatetur. Ideo q; dens ille intimus, et ipsi genæ affixus, genuinus dicitur, qui quia maximē latet, ea re factum est iam tritum uetustate prouerbum, Genuino rodere dente: id est, latenter per inuidiam carpere famam alterius. Et hoc (ut ille testatur) à posterioribus: nam ueteres tantum membranam illam oculi, genā appellabant. Quam uetustatem à posterioribus quibusdam seruata reperimus, nec poetis modo, ut draconis genæ, pro oculis, continens pro contento: et Seneca in tragœdia de Oedipo loquens inquit, Et per irati sibi genas parentis: etiam continens pro contento: uerum oratoribus quoq; ut Quintilianus de cæco loquens, illa perpetua nocte clausæ genæ nō custodierunt.

Pastio, Pastus, Pabulum, Esca, Pasco, Pascor,

& Vescor.

CAP. LIII.

Pastio uidetur significare cibum, sed tamen potius ad alimenta pecudum pertinet, quæ pasci dicimus, quanquā suapte natura significat ipsam actionem pascēdi, nunc frequentius cibum. Pastus homini competit. Varronis liber de Re rustica titulum habet de uillaticis pastionibus: uidelicet, quæ ad bruta pertinet. Cicero Tusculanarum libro quinto: Cum oblectatione solertiæ, qui est unus suauissimus pastus animorum. Pabulum est pecudum quidem, et tamen aliorum quoq; brutorum, quātumq; ego sentio, magis cibus herbaceus, sceniceusq;, ac paleaceus, et stramentitius, similitumq;, quā ex seminibus. A pasco enim et hoc descendit, sicut pastio. Escam antiqui accipiebant etiā, quod dabatur auibus, piscibus uel ad decipiendum, nō solum pro cibarijs humanis, aliorumq; animalium. Quo modo autē pasco neutrum, et pascor deponēs, idē significant, Priscianus uidet, qui hoc sibi persuasit. Est enim pascor comedo, et uero, semperq; regit accusatiuum: illud uerō sine accusatiuo: Prisc. lib. 1.

s 3   satiuo:

Edog. 5. satius: ut, -Pascentes seruabit Tityrus hordos. Proprie pascere bestiarum est, sicut uesci hominum, nisi quod hoc regit ablatiuum, & aliquando potum quoque completitur: ut Anacharsis apud **Tuscol. quæst. lib. 5.** Cicer. Carne, caseo, lacte uescor. Pro quo significato non recte dicam, carnem, caseum, lac pascor. Aliud ergo est pascor, aliud uescor.

Incola, Inquilinus, & Accola.

CAP. LIIII.

Incola, qui in alterius regione habitat, & in aliena ciuitate, atque republica. Inquilinus, qui in alieno priuato, proprietate **Lib. 1.** men in conducto, siue in urbe, siue ruri. Cicero de Offic. Pergrini, & incolæ est, nihil præter suum negotium agere, nec esse **Philipp. 2.** in aliena Republica curiosum. Idem in Philip. Quæ in illa uilla ante dicebantur: quæ literis mandabantur: iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientie ratio, omnisque doctrina. At uero te inquilino, non domino, personabant omnia uocibus ebriorum: hoc est in quo incola differt ab inquilino. Rursus incolæ ita differt ab accola, quod incola, qui in loco: accola, qui ad locum habitat: ideoque quicumque iuxta aquas sunt, accola dicitur, nec refert in suo, an in alieno: ut, accola Vulturii, accola Padi, accola Rhodani. At qui in montibus domos, urbesque possitas habent, incolæ dicuntur: qui iuxta montes, accola. Nec immerito legendum est illud in psalmo CIIII. Et Iacob incolæ fuit in terra Cham: non autem accola, quia uox Græca etiam consentit ἀπόικος: licet multis alijs in locis apud Hieronymum quoque hoc uocabulum reperitur sic positum.

Campus, Area, & Ager.

CAP. LV.

Campus est planities terre ampla, & grandis, ideoque spatiosæ plateæ, areæ uel campi nomen acceperunt. Vnde Roma campus Martius: nam locus huiusmodi angustior uocatur area. Ager uero, tum circuectum ipsi urbi territorium: ut, ager Campanus, ager Leontinus, ager Faliscus: tum locus in rure, quem colimus siue arando, siue conferendo. Nam is, qui seritur frumentis, aruum nominatur. Verum in hoc secundo signifi-

cato

Sato habet pluralem numerum: ut, omnes agros ciuiū de popu-
latus est. in priore non habet, duntaxat dum loquimur de singu-
larium urbium territorijs: non enim dices rectè sic, Antonius
dedit militibus suis agros Campanos, & Leontinos: nam hoc
pacto non complector nemora, saltus, pascua, desertos montes,
sed sic potius: Dedit militibus suis agros, Campanum, & Leon-
tinum: id est agrum Campanum, & Leontinum: quo quidem
modo complector omnia, quæ in territorio illo sunt. Ager etiā
flumina, lacus, ceteraq; omnia includit.

Sylua, Lucus, Saltus, & Nemus. CAP. LVI.

Sylua, & lucus, saltusq; sic differunt, quod sylua generalius
nomen est: præterea solet esse cædua. Lucus nequaquam cæ-
duus est, quin potius manu consitus, religiosus, atq; uel alicui
deo, uel alicuius hominis cineribus cōsecratus. Ideoq; aut circa
delubra numinū, aut circa sepulchra uiro-
rum positus est. Saltus
uero sylua inuia, nec trāsēntibus peruia, in quo pasci, atq; æstū-
nare pecudes solent: aut si locus, aerq; patiatur, hyemare. Ne-
mora autē uoluptatis causa cōparata sūt, et plena amoenitatis.

Femora, Femina, & Coxa. CAP. LVII.

Femora partem illam exteriorē significant: Femina partem
interiorem, mollioremq; quæ se contingunt: uel, Femora
partem anteriorem, Femina posteriorem. Liuius libro XXI.
Quosdam ex iacentes uiuos succisis feminibus, poplitibusque
inueniunt, a quo conficitur nomen femoralia, siue feminalia
(utroq; enim modo scriptum reperio) pro braccis. Tamen no-
minatiuus semen non reperitur. Coxa pars supra femora: uertē
brunq; ipsum quoties utiatur, aut os illud, quod in uertē
bro uoluitur fractum, coxa uitiata, fracta uel dicitur.

Crimen, & Flagitium. CAP. LVIII.

Crimen non modo pro delicto, sed pro ipsa etiam crimina-
tione. Cic. in Philip. Hereditatē mihi negasti obuenisse, uti
nam hoc tuū uerum crimē esset. Flagitium propriè in libidine,
§ 4 quasi

quasi flagris dignum crimen: sed pro ceteris quoque peccatis accipitur, nec tantum turpibus, verum his etiam, quae per negligentiam, imprudentiam, obliuionemque committuntur: ut idem in Bruto, Tātā ne fuisse obliuionē, inquit, in scripto praesertim, ut ne legēs quidē senserit quātū flagitij admississet: id est, erroris.

Uestigal, & Foenus.

CAP. LIX.

Uestigal non solum ex publico, verum etiam ex priuato capitur: ut in Paradoxis Cic. Ex meo tenui uestigali detrahitur: ut in Eod. lib. *Etis sumptibus, &c.* Et iterum: Non intelligunt homines quā magnum uestigal sit parsimonia. Paulus: Case arundinis, uel pali cōpendiū, si in eodē fundo uestigal esse cōsuevit, ad fructuariū pertinet. Ex omni tamē praedio uestigal est. Foenus uerō ex solo ipso. Nā dicitur naturalis fructus terrae foenus. Postea autē ad usurā trās latū, quasi pecunia p se fructū producat, sicut terra

Luctus.

CAP. LX.

Liul. lib. 2. de
cad. 3.

Liui. 3. ab urb.

Luctus est dolor, qui exterius proditur uultu ipso, atque aspectu. Saepē ipse habitus, uultus, atque uestis, luctus est. Vnde de secundo bello Punico post cladem illam Cannensem censuerunt Patres conscripti, ne foeminae ultra triginta dies in luctu essent: non uidelicet, ne in dolore (non enim imperare dolori possumus) sed ne in illo lugubri habitu. Et matronae Iunium Brutum anno luxere, tanto tempore item Publium Valerium.

Otium.

CAP. LXI.

Tuscul. quest.
lib. 5.

Otium uacatio à labore, quod notum est, cuius contrarium est negotium. Sed quia hi qui studiis operam dant, necesse est, ut non negotiosi sint, factum est, ut otium pro literario studio accipiatur: ut Quintilianus, Inquirendo, scribendoque talia, consolemur otium nostrum. Non desiderat otium solatium, sed labor: ergo pro labore studij otium accepit Cicero: Quid enim dulcius otio literario? id est, studio, & (ut ita loquar) negotioso otio. Tale quid habet apud Graecos, ἀνάμνησις.

Amor, & Charitas: Caritas, & Penuria. CAP. LXII.

Amor

A Mor genus est, charitas species. Illud ad omnia pertinens, hoc autem ad homines demum, & quidem pro dignitate, ac qualitate personarum. Maxima quidem charitas debetur parentibus, proxima filiis, & deinceps reliquis. Caritatem etiam pro penuria accipimus: sed frumenti quidem, & annonæ caritatem dicimus. Penuriam uerò uini, aquæ, pabuli, pecorum, penuriam, uirorum, cæterarumq; huiusmodi rerū. Vel penuria est (ut sic dicam) carentia omnium rerum: Caritas uerò, quæ contraria est uilitati. Ideoq; Plinius Iunior ait, accessisse agris sub- Epist. 9 lib. 6. urbanis caritatem. Et Quintil. quum ait: Itaq; caritas annonæ, rarum frumentum, cædes, ac direptio pecorum. idem est, ac si dixisset caritas annonæ, penuria frumenti.

Seditio, & Factio.

CAP. LXIII.

Seditio, uel à seorsum sedendo, uel (ut Ciceroni placet) à seorsum cundo dicta, tunc est, quum populo secum discordante, res ad manum uocatur. Qualem ciuitatis statum Vergilius describit, sic dicens,

Ac ueluti magno in populo quum sepe coorta est

Æneid. 1.

Seditio, sæuitq; animis ignobile uulgus:

Iamq; faces, & saxa uolant, furor arma ministrat.

Similiter dicitur seditio in exercitu, in classe, in schola, & si quid est tale. Factio est diuisio ciuiū in diuersa studia, quum aliqui se principes, & primarios in ciuitate efficere conātur, inter quos emulatio est, qui & factiosi dicuntur, pro se quisq; quādam maximam potest ciuium multitudinem (qui clientes uocantur) ad se trahens, gubiq; quo uis pacto per fas, nefasq; concilians: quæ pestis intestina cunctas ciuitates duntaxat Italiæ infecit.

Bellum, Prælium, Pugna, & Certamen. CAP. LXIIII.

Bellum, est tum ipsa pugna, tum totum tempus, quo in militiam sumus, quam illiterati guerram uocāt. prælium, ipsum tantummodo armorum certamen. Nam & pugna, certamenq; etiam citra arma fit, Interdum etiam fit nudis uerbis.

s s

Copia

Copia, & Copiæ.

CAP. LXV.

Copia facultas, potestasq; est: ut, faciam tibi copiam in scribendi libros meos. id est, dabo tibi facultatē, vel faciam tibi potestatem. ut enim alio loco dixi, semper iunctum est cum uerbo facio, duntaxat apud oratores. Nam poëtæ cum alijs uerbis, et præcipuè cum do. Vt Vergilius:

Aen. 9.

Aen. 1.

Affari extremum misere data copia matri? Et iterum:

Postquam introgressi, et coram data copia sandi.

Sine his autem duobus uerbis, copia plerumque pro abundantia accipitur. Vnde dicta est copia orationis, et copia pecuniarij, et copia frumētī. In plurali quoque pro eadē significato, ut, noui copias tuas: omnium rerum copias habeo. Peculiariter tamen appellamus militum multitudinem: ut copie Pompeij, copie Cesaris, copie aduersariorum: pro quo imperiti dicūt, gentes aduersariorum, gentes nostræ. Et in hoc etiam significato nonnunquam in singulari: ut Pompeius ad Domitium: Neq; solo cū ista copia tantam multitudinem sustinere poteris. Et paulo post: Etiam atq; etiam hortor, ut cum omni copia quam primum ad me uenias. Sallustius: Postremo ex omni copia Catilinæ neque in prælio, neq; in fuga quisquam ciuis ingenuus captus est. Vergilius in secundo Aeneidos:

Epi. 19. lib. 8.
epi. ad Att.

In Catil.

Et quæ sit me circum copia, lustro.

Elogium.

CAP. LXVI.

Elogium, est testificatio de aliquo siue honoris, siue uituperationis causa. Vituperationis: ut Quintilianus, Non est in dices, quod putetis ideo nullum adiectum ad exheredationem iuuenis elogium, quia de scelere constaret. Et alibi: Si exheredatum à se filium pater testatus fuerit elogio, propterea quod is meretricem amaret. Multa sunt huiusmodi exempla apud iurisconsultos, sed unum suffecerit Modestini, ubi huius nominis (nisi ab altero adiecta sit) interpretatio reperitur. Cuius hæc uerba sunt: Desertorem auditum, ad suum ducem cum elogio (id est,

(id est, cum vituperatione) mittat. Honoris causa, ut M. Tullius: In quod elogium plurimae consentiunt gentes, uirum esse ciuitatis primum, &c. Et iterum: Quid elogia sepulchrorum? Quae qualia sint, Suetonius in Claudij uita ostendit, dicens: Nec contentus elogium tumulo eius uersibus a se compositis insculpsisse, etiam uitae memoriam prosa oratione composuit. Seneca in Declamationibus: Decessit negotiator, testamento omnium bonorum reliquit formosam uxorem heredem, & adiecit elogium, quia pudicam comperi. Pro simplici autem sententiae suae testificatione, Cicero: Solonis quidem sapientis elogium est, quod se negat uelle suam mortem dolore amicorum, laeteturque uacare.

Lib. 1. de fin.

Tull. quæst. lib. 1.

Cap. 1.

In Cato. Maior.

Conditio, & Conditio.

CAP. LXVII.

Conditio, à condico nascitur. Conditio, à condo. Illud rari-
us est, quod ita Iustinianus (si credimus hominem Graecum Romanis iura potuisse praescribere) definit: Condicere, est denuntiare, prisca lingua. Nunc uero abusu dicimus condictionem, actionem in personam, quam actor intendit sibi dari oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denuntiatio fit. Ergo conditio erit uel haec actio, uel illa denuntiatio. Conditio uero multi his temporibus male (ut pleraque) usurpant, accipientes pro mentis qualitate: ueluti hic est homo mansuetus, & bonae conditionis: quod antiqui dicebant, boni, & mansueti ingenij: nos quoque mansueti animi, & mansuetae mentis. Nos cum dico, de illis dico, qui Latine loquuntur. Nam homo bonae conditionis, Latine dicitur, si ad fortunam refratur, non si ad mores. Ut, ille est uir magnae, paruae, mediocris conditionis: id est, diues, pauper uel, aut inter hos medius. Ego sum positus in hac condicione: id est, fortuna, ac sorte. Cic. O miseram conditionem administrandi consulatus. Haec si significato illud penè par est, quam inter plura eligendae sortis est oblata electio: ut apud Mar. Fabium, Oblata est a iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uisendam matrem, ad diem praestitutum reuersurum, ita ut nisi ac-

cur

In Andr. act. 1.
sce. 1.

currisset ad diem, de eo, qui restiterat, poena sumeretur. Dicimus igitur offero conditionem, uel fero, uel pono conditionem. Nunquam ferè per aliud uerbum. Quæ conditio dum placuit, etiam ferè semper dicimus, accipio conditionem. Vt apud Terentium, amatores Chrysidis tulerunt mulieri conditionem, si uellet eis morè gerere, se daturos illi pretium, liberalemq; mercedem. Ipsa uerò accepit cōditionem. hoc est, pactioni, promissioniq; assensit. Ab illo significato non longè absunt, offero electionem, do optionē. Hæc tamē solēt esse inter plura, illud uerò in uno frequētius: ut, offero electionē utrū uelis eligēdi: *et*, do optionem, quod uelis potissimum optandi: deinde tu aut eligere te dicis, aut optare. Offero conditionem Chrysidī, unā scilicet.

Frondes, & Folia.

CAP. LXVIII.

FRondes arborum sunt tantū. Folia autem *et* arborum, *et* herbarum, *et* florum quoq;.

Excubiæ, & Vigiliæ.

CAP. LXIX.

EXcubiæ diurnæ, *et* nocturnæ. Vigiliæ tantummodo nocturnæ.

Suffragia.

CAP. LXX.

Suffragia sunt (ut sic dicam) uoces, quæ dicebantur ad comitia, in tabellâ uel scribebantur, quibus suam quisq; declararet uoluntatem de aliquo eligendo in magistratum: qualis est hoc tempore electio summi pontificis, *et* eius quem Cæsarem Augustum Christiani non erubescunt appellare, à damnatis nominibus tyrannorum, qui non modò opprēdere Rempublicam, ut nemo iam possit uocari rex Romanorum, sed sub eorum gladio, **R**EX uerus cœli, *et* terræ occisus est. Et postea isti infami, *et* nostræ religionis immemores, uocant diuum Augustum, diuum Claudium, diuum Traianum, quasi uulgi, atque homines possint principes referre in deos. Sed hæc omitamus, hoc tantum dicentes, Romanos non agnoscere regem aliquem. Et quum ceteræ gētes in libertatem se afferuerint, hoc multò magis

gis nobis licere. Suffragia igitur (ut dicebam) sunt voces in electionibus: quod suffragium, quia cui prestamus, nimirum eidem gratum facimus. hinc factum est, ut suffragium pro auxilio sepe ponamus: et suffragor, pro auxilium fero. Refragor, repugno, proprie quidem in dictis, sed nonnunquam et in factis.

Catulus, Pullus, Hinnulus, & Foetus. CAP. LXXI.

Catuli sunt ferarum siue immitium, siue mitium. Nam et catulos murium legimus. Pulli uero pecudum. Foetus auium, et piscium: quanquam et hoc generalius nomen est. Unde sanctificare, pro parere: et foetura pro partu, ad omnia animalia mutua pertinet. Cernuorum hinnulos dicimus, capreolorum quoque caprearum, damarum, leporum, similiumque. Catulos quoque serpentum, ut Vergilius de colubro:

—Catulos testis, atque oua relinquens. Immaniūque piscium, qui non edunt oua. Proprie tamen catuli sunt filioli canum. Vergil. Georg. 3.

Sic canibus catulos similes. —

Cicero de Diuin. Erat autem mortuus catellus eo nomine.

Lues, & Pestis.

CAP. LXXII.

Lues, et pestis hoc differunt, quo genus, et species. Nam quum in urbe, aut in agro febris, aliud uel genus morbi sequitur, siue solos homines, siue sola pecora, siue utrosque corripiens, lues dicitur: interdum etiam si arbores, ac sata. Pestis uero aut citò occidit, aut citò abit ab eo, quem inuasit, quae eadem dicitur pestilentia. Nonnunquam tamen pro lue ponitur, atque ad animi uitium saepe transfertur.

Corpus, & Caro.

CAP. LXXIII.

Corpus potius, quam carnem, nostrum uiuentium dicimus: et hominem corpulentum potius, quam (ut aliqui loquuntur) carnosum. Quintilianus in sexto: Corpulento litigatori, cuius aduersarius item puer circa iudices erat, ab aduocato laetus, quid faciam? te ego baiulare non possum. Itē in primo: Offa detegunt: quae ut esse et adstringi nervis suis debet, sic corpore operien

Eclog. 1.
Lib. 1.

Epist. 17. lib. 7.
epist. fam.

operienda sunt. Idem in quinto, Nervisq; illis, quibus causa cōtinetur, adiiciunt, inducti super corporis speciem. Et alibi: Hæret adstricta nudatis ossibus cutis, & in fame sua homine cōsumpto iam membra sine corpore. Cicero ad Gallum: Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam. Nam & vires, & corpus amisi. Sed si morbum depulcro, facile (ut spero) illa reuocabo. Quod etiam significavit Martialis, quum ait:

Epi. 7. ad Cæf.

Vivebant laceri membris stillantibus artus,
Inq; omni nusquam corpore corpus erat.
Videlicet quod in corpore illius non erat caro.

Lamina, & Bractea.

CAP. LXXIIII.

Laminam tam ferream, eream, plumbeam, stanneam, quam Lauream, argenteam, electream, orichalceā dicimus: Bracteā potius ex his posterioribus. Aut certe bractea tenuis est, & sua sponte plicabilis: Lamina uerò crassior, ex qua armatura conficitur, & qua incensa olim homines torquebantur: nec crepitat, ut bractea præ tenuitate.

Vergilius in sexto:

Talis erat species auri frondentis opaca

Illice, sic leni crepitabat bractea uenta.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea est, ut crepitare non possit: ut illa ex qua fit auratura, & argentatura.

Munimenta, & Monumenta.

CAP. LXXV.

Munimenta sunt munitiones castrorū, ceterarūq; rerum, quæ contra aduentum hostium muniunt, siue uallo, & fossa, siue alio quouis modo, quo sint milites (ut dixi) ab hostium aduentu muniti. Monumēta, i. mutata in u, sepulchra, statuae, tituli, libri, ceteraq; quæ nos alicuius rei præteritæ moneant. Nam de futuro (ut quidam uolunt) ideo sepulchra appellari monumenta, quod nos nostræ ipsorum mortis admo-
neant, falsum est. In honore enim mortui illa tantummodo fiūt, non in publicam præceptionem: uixq; monumenta dixerim, nisi litere, aut alij tituli appareant: quæ si desint, magis sepulchrū, quam

quàm monumentum erit. *Liuius lib. x. l. v. l. i. i.* Vtrobique monumenta ostenduntur, et statua. Nam et *Literni* monumentum, monumentumque statua superimposita, quam tempestate disiectam nuper uidimas ipsi: et *Romae* extra portam Capenam in *Scipionum* monumento tres statuae sunt, quarum duae *P.* et *L. Scipionum* dicuntur esse, tertia poëta *Quinti Ennii*.

Opera, & Opus.

CAP. LXXVI.

Opera est actio, ut dabo operam: et in iure ciuili, de operis libertorum. *Cicero de Officijs*, Nō male precipiunt, qui ser- Lib. 1.
uis uti iubent, ut mercenarijs ad operam exigendam, et iusta praebeanda. id est, ad laborem, et operationem corporis. siue (ut ait *Vlpianus*) operae sunt diurnum officium: Opus est finis, fru-

ctusque operae. Vnde opera autorum dicuntur, et opera publica, Aen. 8.
ipsa publica aedificia. Nonnumquam uidetur opus pro opera accipi: ut *Vergilius*: Mollibus est stratis opera ad fabrilia surgit.

quasi ad operas. Sed (ut uidere uideor) quoties nō ad laborem corporis, sed ad laborem animi, et artē, industriamque respicimus, magis opus, quàm opera, dicendum est: ut, in opere rustico, in opere faciēdo, in opere fabili, in opere textorio. Hanc differē-

tiam ita ponit *Seruius*: Hoc opus, et haec opera tunc dicimus, Seru. in illud
Verg. 1. 1. Aen.
Extulerat lucē
referēda opera,
atque labores.
quando negotium ipsum significamus, quod geritur. Si autem

foemur: in genere dixerimus operas, ipsas personas, quae aliquid faciunt: sicut custodia dicitur, quae custodit: ut, — Cernis custodia Aen. 6.
qualis. Nam ut hi, qui custodiuntur, custodiae dicantur, usurpatum est: unde male est in usu, custodiae audiuntur: Haec *Seruius*.

Sed non absolutē definit opus, et operam: utrunque autem horum nomini in eodem posuit loco *Terentius*: Quod in opere facien- In Heauton.
act. 1. scē. 1.
do operae consumis tuae, si sumas in illis exercendis, plus agas.

Operae autē pretium ab opera est, ut uersus indicat *Iuuenalis*: Satyr. 6.

Est operae pretium penitus cognoscere, toto

Quid faciāt, agitetque die. — id est, fructuosum est, et ad rem pertinens, ideo uel quia decet, uel quia utile, uel gloriosum, uel quia

quia iucundum. Ab hoc nomine Liuius exorsus est, dicens: *Estururus ne opere pretium sim, si res gestas populi Romani ab initio perscripsero, necdum scio, nec si sciam, dicere ausim.*

Solatium, Consolatio, & Solamen. C A P. LXXVII.

Solatium, & cōsolatio idem sunt, nisi quòd illud re, hoc uer-
bis fit. Quintilianus: Cæcitatis miseræ solatium est habere
rem uidentium. Idem: Itis obuiam consolationibus: & (quod
omnem modum feritatis excedit) captatis in magna calamitate
laudari. Nec mirum, quum consolari sit oratione, Solari uerò
semper ferè aliter. Nolo asserere plura male utentium exempla,
quæ facile quilibet sibi inueniet. Cicero tamen de Amicitia ait:
Ipse me cōsolor, & maxime illo solatio, quòd eo errore careo,
quo in amicorum discessu pleriq; angī solent. Vtrunq; rectè di-
ctum est. Quid enim non rectè Cicero dicat? Nam quum se tan-
quā alterū, quasi colloquio à mœrore reuocet, debuit dicere cō-
solatur. Quia uerò oratione nō utitur, solatium dicere potuit.

Aen. 3. Solamen idem quod solatium est, sed magis poëticum. Vergil.

Solamenq; mali de collo fistula pendet.

Quo tamen Boëthius, & quidam alij utuntur.

Affectus, Affectio, & Affectatio. C A P. LXXVIII.

Affectum nusquam uideor reperisse apud Marcū Tullium,
frequentissime affectionem. Contra, apud Quintilianum
frequentissime affectum, raro affectionem: ut illo loco (si modò
non est mendosus) ubi ait: Cupiditas causa sceleris fuit, quæ uis
eius ira quantum efficiat in animis hominum, talis affectio. Ne-
scio an sit affectus. Et in alio loco: Illa uerò frigida, & pueri-
lis in scholis affectio. Affectioem Cicero modò sic definit: Affe-
ctio est animi, aut corporis ex tempore aliqua de causa cōmu-
tatio: ut letitia, cupiditas, metus, molestia, morbus, debilitas,
& alia quæ in eodem genere reperiuntur. Modò sic: Affectio
est quædam ex tempore, aut ex negotiorum euentu, aut admi-
nistratioe, aut hominum studio commutatio rerū, ut non tales
quæ

quales antè habite sunt, aut plerūque haberi solent, habende uideantur esse. In Tusculanis idem autor, & alibi uoluntatem hominis affecti ad uirtutem, atq; ipsam uirtutem animi, appellari affectionem ait, qualis non est affectus, qui Græcè dicitur *πάθος*, quod ipse Cicero interpretatur, perturbationem malens dicere, quam morbum, quo nomine sepiissime utitur. At Quintilianus non perturbationem, sed affectum nominat: neq; ipse aut solus, aut primus, sed plerique ante cum, ut Seneca, Plinius, Rutilius, Columella, Valerius, Liuius, alijq; multi. Ita enim ille ait: Alteram Græci *πάθος* uocant, nos, uertentes rectè, ac propriè, affectum dicimus. Illa igitur (ut ego quidem sentio) affectio Græcè *πάθος* dicitur, quam nostrates philosophi in Latinum uertentes appellant dispositionem. Aliquibus tamè uideri posset definitio illa Cicronis hunc quoq; significatum, qui est *πάθος* complecti. Quibus, quia ad rem non multum attinet, non sanè repugno: cum præsertim omnes scire iurisconsulti, omnesq; ecclesiastici scriptores affectionē pro affectu accipiāt. Est autem affectus pars illa animæ qualitatē, quæ e regione rationis est. Quicquid enim in anima, præter partem illam memoriæ, ratio non est, affectus est: & rursus, quicquid non est affectus, ratio. Ab hoc fit affectio, quo etiā Cicero ipse sepe utitur in libris ad Herennium: Non tam affectanda, quàm illæ superiores, sed tamen adhibenda nonnunquam. Apud eundem nunquam (nisi me incuria sefellit, aut memoria fallat) legi affectionē, frequenter apud Quintilianum, & ceteros, ut ibi: Nihil odiosius affectione, id est, affectu, conatuq; emulandi alterius uirtutem, quam assequi nequeas refragante natura: uel nimio affectu, nimioq; conatu alterius uirtutem emulandi: ita ut turpe sit ac deforme, sic auide emulari.

Latebræ, & Latibula.

CAP. LXXIX.

Atebræ, hominum propriè dicuntur: Latibula, ferarum.

Quintilianus: Et quamuis odio eursoris nostri euocatus Dedam. 11.

t

è lateb

Li. 1. de Offic.

ē latebris suis populus, subscellia nō implet. Cicero: Videant, ne queratur latebra periurio. id est, excusatio periurij. Latibula nonnunquam hominum: Latebra etiam ferarum. Liuius lib. xlvii. Inter uestres in latebris ferarum noctem unam delituit.

De Luce, & tenebris: Die, ac nocte. CAP. LXXX.

Luce, & tenebris pro die, ac nocte accipere solemus. Dif- fert tamē prima luce, a prima die. Nā ibi intelligitur prima pars diei, & quasi diluculum: hīc autē prima dies. Ita primis te- nebris, & prima nocte. Ibi de prima parte noctis loquimur, hīc de nocte ipsa. Idcoq; ante lucē melius dicimus quā ante diem, si diluculum significamus. Nam ante diem, pro ante tēpus, dici solet: prater quā si de certo die loquamur: ut, ante diem deci- mum: uel, ante sextum Calēdarum Nouembrii: id est, sexto die ante Calendas Nouēbris. In quo loco præceptum Pauli insere- re non inutile fuerit, qui ait: Ante diē decimum Calēdarum, & post diē decimum Calēdarū, æquē utroq; sermone undecima dies significatur. Verū non quemadmodum ante lucē melius, quā ante diem, pro diluculo dicimus: sic ante tenebras, quā ante noctem, pro crepusculo. sed ediuerso potius. Reperitur au- tem luci pro luce, ut uesteri pro uestpere, & ruri pro rure. Cice- ro in Philip. Quis enim audeat luci? quis in militari uia? Diem pro diutno tempore, itemq; pro certo tēpore uolūt esse mascu- lini generis, notaueruntq; Vergiliū indifferenter accepisse. Ego tamen & apud hunc, & apud ceteros pro tēpore ipso semper annotaui esse fœmininum: ut ipsa dies facit hominē prudentem: & multa dies magnam dat hominibus rerū experientiā. Vnde Pædianus uult fieri dieculam, pro paruo tēpore. Et apud Iurif- cōsultos, bima, trima, quadrima die, pro tēpore biēnij, triēnij, quadriennij: quod iurisperiti non intelligunt. In certo tempore Pædianus idē consentit, debere esse generis masculini. Dicimus ergo hesternō die, & crastino: non hesternā die, & crastina. Ad diem non uenit, ad diem non affuit: id est, die præstituto.

Orator

Philip, 11. cir- ca finem.

Orator, Rhetor, & Declamator. CAP. LXXXI.

ORator, qui causas orat uel in iudicijs, uel in concionibus: qui Græcè dicitur ῥήτωρ, id est, rhetor. Nos tamen rhêtorē professorem rhetoricæ uocamus, non oratorem. Mirorq; cur in hoc tam facili, peruulgatoq; nomine exponendo Victorinus errauerit. Declamator est, qui studens apud rhetorem in conuētū scholasticorum fictam causam orat, id agens, ut in ueris postea causis possit orare. Ipse quoq; rhetor, & quicumq; alius etiam extra scholam hoc ipso genere utitur, siue ut alios, siue ut se exerceat, declamator uocatur. Nonnunquam tamen more Græco reperimus poni, ut Cicero lib. 1. de Natura deorum: Hæc quū Cotta dixisset, tum Velleius, Ego, inquit, incautus, qui cum Academicō, & eodem rhetore congregi conatus sum. Nam neq; in disertum Academicum pertinuissē, neq; sine ista philosophia rhetorem, quamuis eloquentem. Rhetorem dixit uel oratorē, uel rhetoricum.

Victorinus in
sua præfat. in
lib. 1. Cicero, de
Inuent.

Peregrinus, & Hospes, Diuersorium, & Hospitium. CAP. LXXXII.

Peregrinus, & hospes hoc differunt: quod peregrinus uocatur, qui in ciuitate sua non est: Hospes, qui in aliena est. Vel peregrinus, qui ex nostra ciuitate oriūsus nō est: Hospes qui in nostra est. Cic. Vos hospites in hac urbē uersamini, uestre peregrinatur aures? Quintil. Attica anus Theophrastum hominem alioq; discretissimū, annotata unius affectatione uerbi, hospitē dixit. Nec alio id se deprehendisse interrogata respondit, q̄ quod nimium Atticè loqueretur. Pro hoc imperiti dicunt forēses, aut extranei: loquēdum enim mihi barbære est, ut barbariē emēdē. Hospites igitur sunt, tam qui in priuato alicuius hospitio sunt, quam qui in publico, quod diuersorium, uel tabernā meritoria appellamus: tamq; qui recipit, quam qui recipitur. Vnde Ouid.

— Nō hospes ab hospite tutus. Cicero: Per dextrā istam, quā hospes hospiti porrexisti. Sed ille receptor propriè uocatur ho-

Pro Miso.
Lib. 8. cap. 1.

Metam. 1.
Pro Deiotaro.

t. 2. spes,

spes, qui priuatim, & amicitia causa recipit: unde hospitium: ut idem, Fuit mihi cum illo uetus hospitium. id est, amicitia familiariter uel mihi hospitandi apud illū, uel illi apud me. Vnde hospitales homines, qui amore, non pretio hospitium suum communant. Hospitium & priuatum, & publicū dicitur. Liuius Tarēto Annibali per dolum prodito, ait hospitia tantūmodo Romanorum a militibus fuisse direpta. Certē priuata, nō publica.

In Cato. Maio. Cicero: Ex hac uita sic decedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo; commorandi enim natura diuersorium, non habitandi dedit. pro eodem posuit diuersorium, & hospitium.

De cōciue ~~fora~~ ^{Conciuis, Conterraneus.} CAP. LXXXIII.
ernus uia.

De Amic.

Conciuis, qui eiusdem ciuitatis est; Conterraneus, qui eiusdem terrae. hoc est, territorij. Maior est enim terra, quam urbs, oppidum uel cuius habitatores uocantur ciues, Cic. Eorū qui in hac terra fuerunt, magnamq; Græciam (quæ nunc quidē deleta est, tum florebat) institutis, & præceptis suis erudierūt.

Plin. in præfat.
nat. hist.

Plinius tamen Catullum conterraneum suum uocat; uel quod ex diocesi illa, uel quod ex urbe sit Veronensi. Vterq; enim dictus est Veronensis. Nam illius nepos, & per adoptionem filius fuit Nouocomēsis, & ideo Plinius Secundus & ipse dictus est. Quidam librum nuper sic inchoauit: Fauonius ciuis meus, optime princeps, & consul tuus. Quum dicere debuisset, cōciuis meus. Dominus enim ciuitatis, ciuē suum uocat, quia nō potest appellare conciue. Quemadmodum miles socium in militia, non militem suum uocare potest, sed commilitonē. Et discipulus eū, qui unā eidem præceptor dat operam, non discipulū suum, sed cōdiscipulum. E diuerso præceptor nō uocat auditores suos, cōdiscipulos suos, sed discipulos. Et dux in bello, nō cōmilitones,

Verg. Aene. 1.
O socij, neque enim ignari sumus ante malorum.

sed milites suos appellabit. Licet Cæsar, & quidā alij appellauerint milites suos commilitones, cōparandæ beneuolentiæ gratia: ut apud Vergil. Aeneas qui sub eo erant, socios uocat. Hic ergo homo priuatus nō debuit quenquā suum ciuē appellare, sed

sed conciuem: nec rursum aliquem principis cōsulē dicere. Non
nunquā tamen inuenitur ciuis pro cōciuis, ut Lelius apud Luc.

Nec ciuis meus est, in quem tua classica Caesar

Audiero. — Dicā tamē municeps meus, pro eo quod est, cōci-
uis meus, quia cōmuniceps nō inuenitur. At quoties nō apponi-
mus pronomē, rectius sine appositione loquimur: Audite ciues,
succurrite milites, legite discipuli. etiam si mei fuerint cōciues,
commilitones, condiscipuli. Quōd si quādo per hæc posteriora
sine pronomine loquor, tamen pronomē subintelligēdū est: ut,
omnes me conciuēs amant. Cur tu non das commilitonibus par-
tē? Ille semper exagitat condiscipulos quæstionibus, subintelli-
gitur, mei, tuis, suos. Dicimus tamen, uos estis ciues nostri: quasi
Reipublicæ nostræ, non quasi singularem aliquorum ciuium.

De Prætor, Prætoriusq; & alijs magistratuum
nominibus.

CAP. LXXXIIII.

PRætor, qui præturam: Consul, qui consulatū: Quæstor, qui
quæsturam: Aedilis, qui ædilitatem: Censor, qui censuram:
Tribunus, qui tribunatum: Primipilus, qui primipilatum gerit.
Senator, qui senator est, aut fuit. Prætorius, qui præturam: Con-
sularis, qui consulatum: Quæstorius, qui quæsturam: Aedititius
qui ædilitatem: Censorius, qui censuram: Tribunitius, qui tribu-
natum: Primipilaris, qui primipilatum gessit. Senatorius non di-
citur senator, sed (ut dixi) uel senatorij ordinis, aut de domo se-
natoria. Triumphator, qui triumphat propriè, sed etiā qui ali-
quando triumphauit. Ut uictor exercitus, qui uicit. Triumphali-
s, qui triūphauit. Cæterum illa priora nomina sunt substantiua,
quia iunguntur cum adiectiuis: ut, diligens consul, bonus tribu-
nus, iustus prætor, seuerus censor. Hæc posteriora sunt adiecti-
ua, eò quia iunguntur cum substantiuis: ut, homo consularis,
tribunitia mulier, prætoria familia, censorium edictum. Quōd
si absint substantiua, subintelliguntur: ut, Consulares rogantur
primi sententiā in senatu, proximi prætorij, deinde tribunitij:

t 3

intellig

intelligimus homines: quemadmodū in illis, plebei, nobiles, potentes, ingenui, libertini. Proconsul, non qui pro alio consule praeest provinciae, sed qui cum potestate consulari extra ordinē ad aliquam provinciam administrandam mittitur: praequam quod non duodecim fasces cum praecedunt, qui praecedunt consulem, sed tantum sex, ut etiam praetorem, et praesidem. Praetor non pro alio praetore praetura, sed extraordinariā gerit. Itaque dicitur Proquaestor, et si qui sunt alij huiusmodi nominum magistratus.

De locorum quorundam nominibus, & possessi-
uis horum.

CAP. LXXXV.

Rhegini ex oppido Calabriae, Rhegienses ex oppido Galliae Cispinae: quorum oppidorum utrunque vocatur Rhegiū. Albani, et Albenses, ex oppido Alba in Latio, Albani: ex oppido Alba ad lacum Fucinum, Albenses: qui à quibusdā Albani dicuntur. Cumani ex oppido Cumarum in Campania, quam nunc prae vocant Terram laboris: Campaniam uero illam regionem, quae illi finitima est Romae uersus. Comenses ex oppido Como in ea Gallia, quam nunc Lombardiam nominant, in qua ipsa Gallia, et finitimum Como est Bergomum, unde Bergomenses. Pergamum, ex qua urbe Pergameni, in Asia: à qua, quia ob penuriam chartae, ab Attalo rege missa est membrarum copia, membranae Pergamenae sunt nominatae. In Asia cum dico, provinciam intelligo. Nam in ea, quae est tertia pars orbis terrarum, regio quaedam est eodem nomine, quam Turehiā nunc uocant, non autem, ut quidam uolunt, Teucriam: quemadmodum in Africa, quae et ipsa tertia pars orbis dicitur, est etiam regio eiusdem nominis. unde Afros dicimus homines, non autē Afram regionem. Thebani à Thebis in Graecia: Thebai à Thebe in Aegypto, sed Thebai secundum Graecam formam fit: nam et Thebani, Graecè Thebai dicuntur. Non tamen occurrit, ubi in libris gentilium legerim Thebaeos.

Priscus

Priscus, & Pristinus.

CAP. LXXXVI.

Prisca, quæ superioribus seculis, aut superiore ætate: ut, prisci Latini, priscus Tarquinius, prisca tempora. Pristina, quæ superioribus annis, mēſibus, diebus, & quæ nostra memoria fuerūt: ut pristina nostra amicitia, pristina beneficia nostra. Neq; rectē hic dicas prisca, neq; illhic pristina. At uerò si de rebus, quæ nō senescūt, loquaris, pristinum, non priscū decebit: ut, Pharos & Tyrus nūquā in pristinū statum redibunt. Maria in freto Messanēsi laborāt, ne montes, si Lucano credimus, repetant pristina confinia. At qui tantū temporis est, ex quo illuc mare irrupit, ut memoria nō inueniatur proditum. Padus post quigētos, et eo āplius annos solct reuerti in pristinū cursū.

Lucan. libr. 3.
Vis illhic in-
gēs pelagi, sem
perq; laborant
Aequora, ne ru
pti repetāt con
finia montes.

Prosper, & Felix.

CAP. LXXXVII.

Prosper qui dat: Felix qui recipit prosperitatem. Sidus Veneris (si credimus mathematicis) prosperum est: natus sub illo sidere felix est. Dicimus ergo propriē homines quidem felices: Deos autem, tempora, loca, actiones, fines, successus prosperos, & si qua sunt similia. Vtrunq; tamen aliquando recipit exceptionem. Nam & non semel legimus prosperam alicuius ualitudinem: ut Suetonius de Cæsare, Fuisse eum prospera ualitudine. id est, bona, & quasi felici. Et de Tiberio, ualitudine prosperissima usum eum esse ait. Sallustius: Sed post quā res ciuibus, muris, agris satis aucta, satisq; prospera uisa est. Rursus Vergilius: Sis felix nostrumq; leues quæcunq; laborem. Pro eo quod est, sis prospera, & benigna.

Cap. 45.
Cap. 68.

In Catil.

Æneid. 1.

Saluber, & Sanus.

CAP. LXXXVIII.

Saluber, siue (quod usitatius est) salubris, dicitur aër, cibus, spotus, locus, multaq; huiusmodi: idē fere quod salutifer, siue salutaris. Sanus homo dicitur, ceteraq; animalia. Res salubris præbet sanitatē, homo uerò recipit: qui potest et præbere, tūcq; saluber, quasi salutifer dici. Sed in utroq; etiam aliqua reperitur exceptio. Si quidē sanum aërem, sanum cibum, sanum locū

t 4

NOCAMUS

uocamus, quasi salubrē, & præbētē sanitatē. Contrā salubris
 In Ingurth. pro sano. Sallustius: Genus hominū salubri corpore, uelox,
 patiens laborum, plerosq; senectus dissoluit. Liuius: Grauiore
 L. 10. epig. 17. tempore anni iam circumacto, defuncta morbis corpora salu-
 briora esse cœpere. Martialis dum describit uitā beatā, inquit:

Lis nunquā, toga rara, mens quieta,

Vires ingenuæ, salūbre corpus,

Prudens simplicitas, pares amici.

Hi tres quos produxi loci, idem nomen habent cōiunctum cum corpore. Quare non ausim dicere, ut dixit Boëthius in translationibus suis, Aeger an salūber. Nam de æquali suo Cassiodoro, qui apud nonnullos in pretio est, nunquā ideo facio mentionē, quia cū regibus suis Theodorico, & Alarico, quorum scriba fuit, Gotthicum sonat, & barbarum.

Iucundus, & Gratus.

CAP. LXXXIX.

Iucundus, & gratus sic differunt, quod iucundus propriē in prosperis, Gratus in aduersis. Iucundū uoco nō qui letus est, sed q̄ lætitiæ est alteri: ut prosper, ac saluber. Vsq; adeo potest quis tristis, mœstusq; esse, & tamē iucundus: ueluti quum hostis meus in dolore est, tunc mihi iucundus est: & ego gaudēs, sum illi minime iucundus. Quare non rectē locutus est, qui ait, Iucūdōs nos faciat suæ interesse cōmemorationi. Sed ad differētiā

Epist. 6. lib. 4.
fam.

Cicero ad Sulpitium cōsolantem de morte filiæ inquit: Seruius tamē tuus omnibus officijs, quæ illi tēpori tribui potuerūt, declarauit & quanti ipse me faceret, & quā suum talē erga me animum tibi gratū putaret fore: cuius officia iucūdiora scilicet sepe mihi fuerūt, nunquā tamen gratiora. Idem ad Luceium: Omnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis, quas à te proximē accepi: non ille quidē mihi ignotus, sed tamē gratus & optatus: dicerem iucundus, nisi id uerbū in omne tempus perdidissem. Idem ad Atticum: Fuit enim mihi sepe & laudis nostræ gratulatio tua iucunda, & timoris cōsolatio grata.

Epist. 15. lib. 5.
fam.

Idem

Idem tamē libro quarto inuectiuarū: Est mihi iucūda in malis,
 & grata in dolore uestra erga me uolūtas. Iucūda dixit, quasi
 letitiæ plena, & uoluptuosa, qualis est in prosperis. Grata, qua
 si plena affectus, ac fructus. In iucundo enim quedā gratia est
 delectationis, in grato uerò etiam cōmodi. Quippe affectus ro
 sarum, liliorum, uiolarum, florumq; ac similiū iucūdus est. Aspe
 ctus plenæ mēsis, uberum olearum, grauium fructu uitium, pin
 gaiumq; pecorum, gratus: Et pueritia filiorum, atq; infantia in
 cundior: adolescentia uerò, ac iuuetus grator, utpote utilior.
 Idem de Officijs libro secundo: Atque etiam illæ impēs melio
 res sunt, muri, naualia, portus, aquarum ductus, omniaq; quæ
 ad usum Reipub. pertinet. Quanquā quod præsens, tanquam
 in manu datur, iucundius est, tamen hæc in posterum gratoria
 sunt. Hieronymus nonnunquam his duobus nominibus cum ea,
 quam ostendi, proprietate, & distinctione usus est.

Plura, Complura, Pleriq; & Plerunq;. CAP. XC.

Plura, & cōplura sic differūt, quòd plura possunt esse duo:
 complura duo esse non possunt: illud comparatiuū est, hoc
 uerò minime: ideoq; nō regit casum. Pleriq;, modò autores pro
 maxima parte accipiunt, modò pro nōnulli. Sallust. In diuisione In Iugurth
 orbis terræ, pleriq; in parte tertia Africā posuere, pauci tantū
 modo Asiam, & Europam. Paulò pōst: Plerosq; senectus dissol
 uit, nisi qui ferro, aut bestijs interiere: nam morbus haud sepe
 quēquam superat. Quintil. Videas plerosq; ita paratos. id est,
 nonnullos. Plerunq; magis à priore significato, q̄ à posteriore Declam. 15.
 uenit: id est, pro ea qd' est ferē semper. Quintil. in amatore: Ex
 cussa sunt plerūq; languētū uitia uerberibus. id est, nōnunquā.
 Tamen in hūc sensum hæc dictio (siue nomē, siue aduerbiū sit)
 rarò reperitur. Seruius quidem nescio an unquam utatur aliter.

Clarus, & Præclarus.

CAP. XCI.

Clarus & præclarus figuratè accipiuntur pro eo, qui tan
 quam fulgore quodam samæ, & gloriæ resplendet. Vnde
 clariss

uocamus, quasi salubrē, & præbētē sanitatē. Contrā salubris
 In Iagurth. pro sano. Sallustius: Genus hominū salubri corpore, uelox,
 patiens laborum, plerōsq; senectus dissoluit. Liuius: Grauiore
 Li. 10. epig. 47. tempore anni iam circumactō, defuncta morbis corpora salu-
 briora esse cœpere. Martialis dum describit uitā beatā, inquit:

Lis nunquā, toga rara, mens quieta,
 Vires ingenue, salūbre corpus,
 Prudens simplicitas, pares amici.

Hi tres quos produxi loci, idem nomen habent cōiunctum cum
 corpore. Quare non ausim dicere, ut dixit Boëthius in transla-
 tionibus suis, Aeger an saluber. Nam de æquali suo Cassiodo-
 ro, qui apud nonnullos in pretio est, nunquā ideo facio men-
 tionē, quia cū regibus suis Theodorico, & Alarico, quorum
 scriba fuit, Gotthicum sonat, & barbarum.

Iucundus, & Gratus.

C A P. L X X X I X.

Iucundus, & gratus sic differunt, quod iucundus propriē in
 prosperis, Gratus in aduersis. Iucundū uoco nō qui letus est,
 sed q̄ letitiæ est alteri: ut prosper, ac saluber. Vsq; adeo potest
 quis tristis, mœstusq; esse, & tamē iucundus: ueluti quum hostis
 meus in dolore est, tunc mihi iucundus est: & ego gaudēs, sum
 illi minime iucundus. Quare non rectē locutus est, qui ait, Iucū-
 dos nos faciat suæ interesse cōmemorationi. Sed ad differētiam
 Cicero ad Sulpitium cōsolantem de morte filiæ inquit: Seruius
 tamē tuus omnibus officijs, quæ illi tēpori tribui potuerūt, de-
 clarauit & quanti ipse me faceret, & quā suum talē erga me
 animū tibi gratū putaret fore: cuius officia iucūdiora scilicet
 sæpe mihi fuerūt, nunquā tamen gratiora. Idem ad Luccium:
 Omnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis,
 quas ā te proximē accepi: non illē quidē mihi ignotus, sed tamē
 gratus & optatus: dicerem iucundus, nisi id uerbū in omne tem-
 pus perdidissem. Idem ad Atticum: Fuit enim mihi sæpe & lau-
 dis nostræ gratulatio tua iucunda, & timoris cōsolatio grata.
 Idem

Epist. 6. lib. 4.
 fam.

Epist. 15. lib. 5.
 fam.

Idem tamē libro quarto inuestiuarū: Est mihi iucūda in malis,
 & grata in dolore uestra erga me uolūtas. Iucūda dixit, quasi
 letitiæ plena, & uoluptuosa, qualis est in prosperis. Grata, qua
 si plena affectus, ac fructus. In iucundo enim quædā gratia est
 delectationis, in grato uerò etiam cōmodi. Quippe affectus ro
 sarum, liliorum, uiolarum, florumq; ac similiū iucūdus est. Aspe
 ctus plenæ mēsis, uberum olearum, grauium fructu uitium, pin
 gaiumq; pecorum, gratus: Et pueritia filiorum, atq; infātia in
 cundior: adoleſcentia uerò, ac iuuetus grator, ut pote utilior.
 Idem de Officijs libro secundo: Atque etiam illæ impēse melio
 res sunt, muri, naualia, portus, aquarum ductus, omniaq; que
 ad usum Reipub. pertinet. Quāquā quod præsens, tanquam
 in manu datur, iucundius est, tamen hæc in posterum gratiora
 sunt. Hieronymus nonnunquam his duobus nominibus cum ea,
 quam ostendi, proprietate, & distinctione usus est.

Plura, Complura, Pleriq; & Plerunq;. CAP. XC.

PLura, & cōplura sic differūt, quòd plura possunt esse duo:
 complura duo esse non possunt: illud comparatiuū est, hoc
 uerò minime: ideoq; nō regit casum. Pleriq;, modò autores pro
 maxima parte accipiunt, modò pro nōnulli. Sallust. In diuisione In Iugurthæ
 orbis terræ, pleriq; in parte tertia Africā posuere, pauci tantū
 modo Asiam, & Europam. Paulò pōst: Plerosq; senectus dissol
 uit, nisi qui ferro, aut bestijs interiere: nam morbus haud sepe
 quēquam superat. Quintil. Videas plerosq; ita paratos. id est,
 nonnullos. Plerunq; magis à priore significato, q̄ à posteriore Declam. 15.
 uenit: id est, pro eo qd' est frēsemp. Quintil. in amatore: Ex
 cussa sunt plerūq; languētū uitia uerberibus. id est, nōnunquā.
 Tamen in hūc sensum hæc dictio (siue nomē, siue aduerbiū sit)
 rarò reperitur. Seruius quidem nescio an unquam utatur aliter.

Clarus, & Præclarus. CAP. XCI.

CLarus & præclarus figuratè accipiuntur pro eo, qui tan
 quam fulgore quodam famæ, & gloriæ resplendet. Vnde
 clariss

clarissima, & præclarissima gesta dicimus. Sed præclarus nō
 nunquā pro bono reperitur apud Ciceronem: sicut apud eum
 Philip. 7. dem Luculentus pro magnus, ut in Philip. Luculentam tamen
 ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. In eodem opere ait:
 Philip. 3. O præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. nō claritas in
 custode desideratur, sed probitas: ergo præclarum pro bono po-
 suit. Idem in Lælio: Cum illo uerò quis neget actum esse præcla-
 rē? Et paulò post: Cum illo quidem (ut suprà dixi) actum est
 optime, mecum incommodius. Nam non suprà dixerat actum
 cum illo optime, sed præclare. Verum ideo sic dixit, quia præ-
 clare, & optime idem roboris, & uirium in significatione ob-
 tinent. Eoq; ὁ ἀριστος (quod est optimum) & apud Græcos acci-
 pi solet, & à nobis transferri præclarum.

Festus, & Festiuus.

CAP. XCII.

Festus dies, potius quā festiuus: Res festiua, potius quā fe-
 sta. Nam festus, festa, festum, ad diem festum pertinens. Festi-
 uus, festiua, festiuum, res iucunda, & lepida: ut oratio festiua, di-
 ctum festiuum: frōdem festiuam legimus, nō quæ ad festum com-
 parata sit, sed quæ iucunda, & leta. Nam & festam frōdem uo-
 camus, quæ festis adhibetur. Festiuum multi pro festo accipiūt.

Venale, & Vendibile.

CAP. XCIII.

Venale, & uēdibile hoc habent differētiæ, quòd illud signi-
 ficat rem uenditioni expositam, hoc rem quæ facillè potest
 Lib. 1. uēdi. Hæc domus est uenalis. id est, proscripta, uel exposita uēdi-
 tioni. Et hoc de Curione significat Lucanus, quū dicit, Audax
 uenali comitatur Curio lingua. id est, pretium, non ueritatē ho-
 nestatemq; sequens ex suæ linguae facundia. Cic. in Bruto: Horū
 ætati propè coniūctus L. Gel. non tam uendibilis orator, quā
 ut nescires, quid ei decisset. Et in eodem: Nam populo nō erat
 satis uendibilis præceps quædam, & cū idcirco obscura, &
 De finib. lib. 1. peracuta, tum rapida, & celeritate citata oratio. Et alibi: Nam
 ut sint illa uendibilia, hæc uberiora certè sunt. Vēdibile dixit
 pro

pro gratum, & quod animos hominum sollicitet, ritu rerū, quæ ad se alliciunt emptorem. Hoc à uendo uenit, illud à ueneo.

De Sciēs feci, Prudēs feci, & similibus. CAP. XCIII.

Sciens feci, & prudens feci: item insciens, & imprudens, atq; Ignorans feci: hoc est, quod cum facerem aliquid, sciui me facere illud, aut ignorauī. At sciēter feci, idem est quod cū sciētia, ac doctrina feci: semperq; in laude est sciēter quid fecisse. Sciētem uerò quid fecisse, tum laudare, tum uituperare solemus pro rei qualitate. Si ergo sciēter facere sēper laudabile est: ediuerso insciēter facere semper est uituperabile. Prudēter quoq; facere, opus prudētiæ nimirum est: imprudenter uerò, stultitiæ. Tamen quid imprudēter facere ignoranter uē, raro in usu est, in cuius locū uelut succedit per ignorantiam, & per imprudētiā factum, per se neq; laudi, neq; uitio dandum. Idem enim est per imprudētiā, siue per ignorantiam fecisse aliquid boni, uel mali, quod imprudentē, ignorantemq; fecisse: quorum neutrum aut premium meretur, aut pœnam.

Marinus, Maritimus, & Transmarinus. CAP. XCV.

Marinum piscem dicimus, & auem marinam, & Deum marinum, uel deam, uel nympham marinam. Nominatim quoq; Vitulum marinum, Lupum marinum, Turdum marinū, Turturem marinum. Præterea colorē marinum, casum marinum, periculum marinum, sonum, fluctum. Aquā marinam, non maritimā: nauem marinam, quidam etiam nauem maritimā. Rursus orā maritimam, gentē maritimam, res maritimas, bellum maritimum, non marinum. Item hominem, gentem, urbem, triumphum transmarinum, non transmaritimum. Horum omnium hæc differentia est, quod marinum uocatur, quod incolit mare, aut ex mari est. Maritimum, quod mare accolit, & ad mare est uel ad mare fit. Transmarinum, quod trans mare est: Transmaritimum enim foret, quod trans loca maritima esset, idem proprie quod mediterraneum,

Freq

Frequens, & Celebris.

CAP. XCVI.

Frequentem locum dicimus, quem frequentare multi solent: ut urbs frequens, oppidum frequens, platea frequens, ubi multi homines aut habitant, aut diuersantur. Quando autem de persona, aut de re animata loquimur, duobus modis dicitur: uel de sola sic: Sit miles frequens spectator preliorum. id est, creber, & assiduus. Vel de turba, sic: frequens populus, frequens senatus. id est, copiosus, & multus. Et quidem cum nomine collectiuo in singulari, cum ceteris uero in plurali: ut, frequentes ciues, frequentes senatores. hoc est, multi, & numerosi. Verum tamen quum dico, sis frequens, innuo actionem: quum dico frequens locus, passionem. Ille frequentat, hic frequentatur. Cui simile est celebris semper passiuè positum, tam ad rem, quam ad personam relatum. Locus celebris, quod celebratur. Homo celebris, quod cum honore celebratur, & colitur. Propter quod in hanc ducor opinionem, ut locus celebris propriè sit honoratorum frequentia cultus: non ita frequens, neque frequentia: quo nomine qualiscumque hominum multitudo significatur: quod ex uocabulo hinc ducto probatur, quod est celebritas, quæ tum hominum ceterum honoratorum declarat, tum dignationem ipsam, atque honorem. Quintilianus: Ante omnia futurus orator, cui in maxima celebritate, & in media Republica uiuendum est, assuescat iam à puero non reformidare homines: neque illa solitaria, & uelut

De Off. lib. 3. umbratili uita pallefcere. Cic. Ita qui in maxima celebritate, atque in oculis quondam ciuium uiximus, nunc fugientes conspectum scelratorum hominum, quibus omnia redundant, abdimus nos quantum licet, & sepe soli sumus. Idem in altera significationem: Hac tanta celebritate famæ, quum esset iam absentibus notus, Romam uenit, Mario, & Catulo consulibus. Quare improprie, licet frequentissime dicitur, locus celebris, an desertus. quasi contrarium sit celebrem esse ab illo, desertum esse. Vbi enim hauiuli, aut aleatores, aut lenones, scortaque esse consueuerunt, quis

cum

Pro Archia.

eum locum propriè dixerit celebrem: non aliter, quàm celebrè meretricem, aut nobilem: ut sæpe legimus & singularè improbitatem, & unicam turpitudinem: ut in bonum, & ita in malū.

Ferus, & Ferox.

CAP. XCVII.

Ferus homo, qui animum ferinum obtinet, ut Leonis, Vrsi, Pardi, Lupi. Ferox, qui peranimosus est ad decertandum cū altero, & ad uim alteri faciendam, atq; ad nocendum.

Corporeus, & Corporalis.

CAP. XCVIII.

Corporeum est existens ex materia, atq; substantia corporea, & ediuerso Incorporeum: ut lapis est res corporea, uirtus incorporea. Corporale uerò existens in materia, substantiaq; corporea: & ediuerso incorporeale: ut domus, fundus, mancipium, corporalia sunt, nō corporea: legatum, hereditas, iura, incorporealia sunt, non incorporea. Nanq; hic de qualitate agimus, quæ inest substantiæ, ibi de ipsa substantia: quas res diligētius exequemur in dialecticis nostris. Et sanitas, uires, pulchritudo, bona corporalia appellantur, nō corporea. Præterea (ut alia ratione hāc differētiā distinguamus) corporeus, & incorporeus nō nisi cū hoc nomine res, aut substantia iūgūtur, aut ubi res subintelligitur: ut lapis est res, siue substantia corporea, nō autem est corporeus. Virtus est res incorporea, non autē uirtus incorporea. Omnia autē corporea aut tanguntur, aut uidētur: id est, omnes corporeæ res, non autem sic, res incorporeæ.

De Lassus, Laxus, Lapsus, Fessus, Defessus, Fatigatus, Defatigatus.

CAP. XCIX.

Lassus, quod labore fatigatum est, tam animo, quàm corpore: ideoq; ad ea demum spectat, quæ laboris molestiam sentiunt. Laxum uerò magis ad inanimata, quæ sunt, lenta, mollia, flexibilia, non dura, non rigida: ut, laxi rudentes, laxi funes, laxæ chordæ. Lapsus à labendo, quod uel corpore, uel per trāslationem animo, & opinione labitur. Fessus idem est, quod fatigatus siue animo, siue corpore. Defessus, defatigatusq; ita fessus, atq;

atq; fatigatus est, ut non queat amplius, & saepe a labore, atq; incepto quod instituerat, desistat: ut in Bruto Cicero, Et ne defatigaretur, orauissent. Et de Oratore: Profectò nunquàm cōquiescam, neq; defatigabor antè, quàm illorum ancipites vias, rationesq;, & pro omnibus, & contra omnia disputandi perceperò.

Bonum, & Bonitas.

CAP. C.

Bonum generale nomen est, honesta pariter, atq; utilia cōplectens; ut bonum animi, bonum corporis, bonū fortunæ. Bonitas uerò non (ut multi opinantur) idem utiq; quod bonū, honestum, sed idem quod benignitas. A primo fit bonus uir, bonus seruus, bonus iudex: id est, iustus, & exequēs officij sui debetū: ab hoc bonus pater, bonus dominus, bonus Deus, bonus Aeneas: hoc est, benignus, & clemens, quam alterā iustitiæ partem esse constituunt, uocantes eandem beneficentiam. Nam iustitiā partiuntur in duas partes. Iustitiam, quæ est seueritas: & beneficentiā, quā ego uoco bonitatē. Ergo qui planè bonus esse uult, planèq; iustus, bis bonus sit necesse est. Et hoc quidem ad uirtutem pertinet. Est autem & alia bonitas, nō ex industria, sed ex natura, tam homini, quàm quibusdā alijs rebus attributa. Cicero. Quæ & bonitate naturæ multi assequuntur, & progressionem discendi. id est, excellētiā, & dote naturæ. Quintil. At in solo fecundo plus cultor, quàm ipsa per se bonitas soli efficiet. Nō dixit plus bonitas cultoris, quàm bonitas soli, quia excellēs cultor industria fit, nō natura. Nonnunquā tamen bonitas pro iustitia siue pro honesto accipitur. Cicero de Officijs tertio: Quum enim bonitatem alicuius, fidemq; laudant, dignum esse dicunt, quicquid in tenebris mices. Quintil. in xii. Quod si in mediocribus etiā patronis conuenit hæc, quæ uulgò dicitur bonitas: cur non orator ille, qui nondū fuit, sed potest esse, tam sit moribus, quàm dicendi uirtute perfectus? Nonnunquam etiam bonū accedit ad naturā uirtutis, & bonitatis. Nam quum dicimus de aequo, & bono, non de rigore iustitiæ, & de summo iure loquimur, sed quasi

De Offic. 3.
Cap. 1.

quasi de bona equitate.

Lubricus.

CAP. CI.

Lubricus locus est, in quo neque ut insistere, nec ingredi, quales sunt herbae persusae sanguine (ut apud Vergiliū de Niso, et Homerū de Aiace Oilei) aut aliter humectatae. Marmora laevigata, lapidesque uel humore conspersi, terra glaciata, aqua gelata, pavimenta, caeteraque huiusmodi, lubrica dicuntur. Inde per translationem adolescentiam uocamus lubricam, in qua qui sunt, uelut in glacie facile labuntur. Anguilla quoque, congrus, murena, et similia lubrica sunt. Alio tamen modo uidetur Cicero dixisse lubricos oculos, et imitatus cum Lactatius in libro de Dei opificio. Ita enim ait ille de natura deorum: Sed lubricos oculos fecit, et Lib. 1. mobiles, ut declinarēt, si quid noceret: et aspectum quod uellent, facile conuerterent. Dicti sunt oculi lubrici eo modo, quo à quibusdam pes lubricus, pro eo quod est in lubrico. Ita oculi quasi in lubrico positi sunt, ut uix queant consistere: quale est quum dicimus: Spargo humum floribus: pro eo quod est, spargo humi flores: et sterno lectum pallio: pro eo quod est, sterno pallium lecto.

Aequalis, & Aequabilis.

CAP. CII.

Aequalis, quid sit, notum est, ut in illo: Sintque pares in amore, et aequales. Saepe accipitur pro coetaneo, siue coaetuo. Ut Vergilius: Aequalēque ab humo miserans attollit amicum. Cicer. Lib. 5. Aeneid. Ego Q. Maximum cum qui Tarentum recepit, senem adolescentem ita dilexi, ut aequalē. Et iterum: Nec cum aequalibus solum In Cat. Maio. qui pauci admodum restant, sed cum uestra etiam aetate, atque uobiscum. Aequabilis idē quod aequalis in priore significato: ut idē, Eodem lib. Non ius aequabile, quid utilitatis haberet, acceperat. Iterum: Et De Inuest. li. 1. Ad Heren. li. 3. uox reducitur in sonum quendam aequabilem, atque constantem.

Perfidus, & Infidus.

CAP. CIII.

Perfidus, qui fidem uiolat: Infidus cui non est fidendum. Hoc à fido descendit, quod habet primam longam, siue fido à fide: illud à fides, quod habet primam breuem. Ideoque haec duo adiecta

adiectiua uario accentu efferuntur.

Moratus, & Morigeratus.

CAP. CIIII.

Moratus, qui moribus bonis est præditus: Morigeratus, participium ex morigeror, quod est morem gero. id est, obsequor, & obedio. Vnde morigerus, obsequens, obediens, & facile morem gerēs. Quod Accursius nō intelligēs (quid autem intelligat, si ignorat, quid sit morē gerere?) pro glossa scriptū reliquit, Soluat Apollo: quasi aut enigma esset, aut Apollo soluere enigmata soleret magis, quā pponere soluēda. Et alibi: Primpilus, inquit, nomen Græcum est.

Proteruus, Procax, & Petulans.

CAP. CV.

Proteruus, procax, & petulans, multū similitudinis habēt, & quasi aliud alio magis increſcit, tam in factis, quā in dictis. Tria hæc, tum quādam lasciuiam, libidinēq; declarant, tum iniuriam: nam & proteruam, petulantemq; eodem loco de inhonestis fœmina apud Ciceronē legimus pro Cælio: Si uidua liberē, proterua petulanter, diues effusē, libidinosa meretricia, more uiueret. Proteruam minore gradu, quā petulantem significauit. Petulans, pro libidinoso, lasciuoq; accipi notum est: ut,

—Petulansq; iuuenta. Et Ouidius:

Quinetiam ut possem uerbis petulantius uti,

Non semel ebrietas est simulata mihi.

Id est, lasciuus, & licentius. Procaces quoque meretrices legimus, qualis Bacchis Terentiana, cæteraq; impudice mulieres, quæ pudori suo (quæ una dos fœminarum est) ne uerbis quidē mordacibus, simul & turpibus parcunt, à seipsis, suæq; conditionis fœminis capiētes principium. Proteruia, leuior quædam contumelia, Procacitas maior, Petulantia maxima. Cicero in Sallustium: Ne in idem incidam uitium procacitatis, quod huic

In ead. obijcio. Et iterum: Non enim procacitate linguæ, uitæ sordes

In ead. eluuntur. Atq; iterum: Nam quod ista inusitata rabie petulāter in uxorem, filiamq; meam inuasisti. Et iterum in eadem: Desine bonos

bonos petulantissima insectari lingua: desine morbo procacitate isto uti. Sallustius in Cicronem: Grauius, & iniquo animo maledicta tua paterer Marce Tulli, si te scirem iudicio animi magis, quàm morbo, petulantia ista uti. Et iterum: Bibulum petulantissimis uerbis lēdis. Hæc eadem nomina in factis quoque nonnunquam reperiuntur: ut si quis ambulans per impotētiā mentis, obuium cubito feriat, aut cum contumelia sibi cedere cogat, hunc proteruum dicimus. Et Vergilius Austros proca-
ces uocat. Et ab eodem: Hædiq; petulci Floribus insultent. — dictum est, quod hædi soleant iniuriam facere, per animosita-
tem quandam transcendēdo sepes, & in alia loca penetrando: que iniuria petulantia est.

In ead.

Verg. i. Aen.
In uada cæca
tulit, penitusq;
proacibus an-
tris.
Georg. 4.

Orbus, & Cœlebs.

CAP. CVI.

ORbus, est quicumque aliqua re chara priuatus est. Proprie autem parens amissis liberis, quasi amissa luce oculorum. Vnde illud frequens, Parens liberorum, an orbus sit, plurimum distat. Et hinc orbitas, quæ est illa qualitas patrum post amissos liberos, ut uxoris uiduitas post amissum maritum. Quintilianus de patribus, in ipsos loquens pro uxoribus, ait: Non habet orbitas uestra lacrymas super ardentes rogos, tenetis inconcussam, regidamq; faciem. Contrarium huic est, quum dicitur orbus, quasi orphanus, ut apud Terētiū: Orbæ, qui sint genere proximi, His nubant. — Et hinc orbitas apud Marcum Tullium lib. i. i. de Oratore, quasi orphanitas. Deplorauit enim causam, atq; orbitatē Senatus, cuius ordinis à Cōsule, qui quasi parēs bonus, aut tutor fidelis esse deberet, tanquā ab aliquo nefario prædōne diriperetur patrimoniū dignitatis. Cœlebs, tam qui caruit sēper uxore, quàm qui nūc caret: et inde cœlibatus.

Quintil. lib. 5.
cap. 10.

In Phorm. 26.
1. scē. 2.

Diurnus, Diutinus, Præcox, Serotinus, Præmaturus, Maturus.

CAP. CVII.

Diurnus, & diutinus nihil differunt. Vtrunq; enim & in bonum, & in malum reperitur: & utrunq; à diu, siue diutius

Epist. 8. li. 11.
 fa. epi.
 Quintil. lib. 6.
 cap. 4.

tius uenit. Sed unum eo modo formatur, quo à die diurnus, à nocte nocturnus: alterum quomodo à serò serotinus, à manè siue à Matuta, quæ dea est, matutinus: ut q; aliqui utuntur, à uestpere uestpertinus. De diuturnus plurima exempla sunt. De diutinus apud Ciceronem per pauca. Ad Brutum sic scripsit: Libertatis desiderio, odioq; diutine seruitutis. Quintil. Non sic confundunt obuios grauib; catenis colla stridētia, nec diutino squalore concreta facies. Quia dixi serotinus à serò, uideor significasse serò pro uestpere, non pro eo, quod est tardè, siue post tempus. Hæc enim tria serò significat, quæ tamen penè idem sunt. Vna, & uera significatio est pro uestpere, quod est post occasum. Altera quæ hinc nascitur, quæ est post tēpus. Quod enim post solis lucē est, id uerè potest post tempus dici. Cicero quum accusator Milonis identidem interrogans, instaret, quo tempore Clodius esset occisus, urbanè respondit, serò. non tam horam intelligens, quàm tardius occisum, & post tempus, quo debuisset occidi. Tertiā significatio est, pro tardè: ut apud Senecam in Hercule furente,

Serò nos illò referat senectus.

Nemo ad id serò uenit, unde nunquàm,

Cum semel uenit, potuit reuerti.

Serotinus igitur quum à primo significato (ut quibusdam placet) uenit, qui dicunt horam serotinam, tempus serotinum, pluuiam serotinam, tum à posterioribus. Appellamus enim ut præcoces uuas, præcoces ficus, præcocia poma, quæ ante legitimū, consuetumq; tempus, siue citò maturescunt, ita serotinas uuas, serotinas ficus, serotina poma, quæ post legitimū tempus, consuetum quæ ceteris pomis, uel tardè maturescunt. Præcox quoque ingenium per translationem dicimus, quod nimis citò maturitatem cōsecutum, nimisq; citò uidetur adoleuisse. Ideoq; ait Quintilianus, Illud ingeniorum uelut præcox genus non temere unquàm peruenit ad frugem. id est, non serè unquàm ad
 per

Lib. 1. cap. 4.

perfectionem, tanquam ad frugem, fructumq; peruenit. Ræcor quasi ante tempus excoctum. Huic simile, ac dissimile est, prematurus, quod est antè, quàm sit maturus, & ante maturitatē: ut, segetes prematuræ, frumēta prematura, poma prematura. id est, nondum matura. Et per translationem, prematurus sum militiæ, prematura ætas, prematura legatio, prematura allocutio, prematura postulatio. id est, immatura. Quanquàm maturum ipsum in frugibus propriè dicitur, & id uno modo: in personis uerò figuratè, & hoc duobus modis: Vno sic: Ego sum maturus audiēda philosophiæ, tu es maturus rei militari. id est, perfectionem temporis habeo ad hanc rē. Vnde senilis ætas uocatur matura, quasi omnino perfectæ, & tempus debitum assēcuta. Altero sic: Ego sum homo maturus. id est, perfectis moribus. & in hac significatione non componitur. Inde matureresco, maturus fio. Et maturo maturas, maturum facio, uel perficio, atq; festino. Vt Vergilius: Maturate fugam. — Cicero ad He- Act. 1.
rennium In etate maturrima dixit: pro in etate festinatissima. Et maturè aduerbium, pro citò.

Annuus.

CAP. CVIII.

Annuus eodem modo dicimus, quo diurnus: spatium diurnum, spatium annuum, unius diei, unius uel anni. Annuus quoq; quomodo quotidianus. Febris quotidiana est, quæ singulis diebus uenit. Ita apud Vergilium: — Atque annua Geor. 1.
magnæ Sacra refer Cereri. — Id est, singulis annis. Et duo illi Epicurei philosophi annua febrei quo die nati fuerant, corripiebantur: quæ febrei & mortui sunt, atque eodem quidem die. Dictum est ergo annuum, quasi anniuersarium. Nam ut festa, ita febres quibusdam, quorum etiam Augustus fuit, anniuersariæ sunt.

Capitalis.

CAP. CIX.

Capitale odium, quod caput, & uitam alterius petit. Cuius De Amic.
Cicero: Cum is tribunus plebis capitali odio & Q. Pōpcio,
qui

qui tum erat consul, disideret. Item capitale supplicium, capitalis morbus, qui caput alterius petit. Capitalis autē homo, capitale uitium, capitale peccatum, non quod petat alterius caput, sed cuius caput, aut propter quod caput committentis peti debeat ad poenā: ut idem, Capitalis Ethocles, uel potius Euripides. Et alibi, Fieri ait in ciuitate uitia capitalia.

Meritorius.

CAP. CX.

Meritoriam tabernam, diuersorium, atq; hospitium mercedinarium uocamus, quod cuiq; introire licet danti mercedem. Nam merere, mercede operari, laborare, atq; alteri inferuire est. Ideo q; merere, in militia est exerceri, propriē tamē stipendiū, ac prēmij, quod dicitur, stipēdia facere. Hinc meretrices dictae, suam et ipse militiam exercentes, ac stipendia sua facientes. Et inde adiectiuum meritorius, meritoria, meritorium: unde scorta mascula, pueri meritorij uocantur: nam puellae non uocantur meritoriae, quippe proprium suum habentes nomen, quod est meretrix. Quidam aiunt hos pueros, dici Catamitos, quod mihi non uidetur, sed potius concubinos: meritorij namq; ut meretrices, pretio merent, Cicero in Antonium: Ingenui pueri cum meritorijs, scorta cum matribus familiās uersabantur. Ingenuos liberos dixit, meritorios ergo non liberos: quos manago, qui ideo homines mercatur, ut uendat, cōmodare etiam abutendos pretio solet. Siue illi dominorum permissi, aut ipsi suo iure prostant, appellamus corpus meritorij tam puerum meritorium, quā meretricem: orationem quoq; meritoriam, quasi uilem, et male cōemptam.

Insensus, & Infestus.

CAP. CXI.

Insensus uehementē iratus, et odium gerēs. Infestus uehementem molestus, atq; in aduersum uadens. Inde infestare, incursum crebris molestia afficere: et signa infesta, quae in aduersum tendunt: hoc est, uexilla in hostem euntia, ut molestiam inferāt. Molestare autem rarius reperitur, quā infestare. Modestinus iurisc

intraconsultus ait: Ab Aurelio Sempromio fratre meo, nomine molestari uolo.

Præfens.

CAP. LXIII.

Præfens, non modò quod est huius temporis, sed etiã alio-
rius ut Cicero, Ego incolumitati ciuium primum, et postea
dignitati: ille presenti potius dignitati, quàm future cõsulabat.
De mortuo loquitur: ergo non nunc presenti, sed tunc. *Quinti*
Lib. 11. c. 19.
lianus de ipso Cicero: etiam de functo loquens ait: Postea uerò
quàm triumphali proscriptione cõsumptus est, passim qui ode-
rant, qui inuidebant, qui emulabantur, adulatores etiam præ-
sentis potentie, non responsurum inuasērunt. Præsentis poten-
tie, quæ tunc erat præfens. Neq; in præteritum modò, uerum
etiam in futurum: ut Horatius,

Pleraq; differat, et præfens in tempus omittat:

De Art. Poët.

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis autor.

In præfens: id est, in suum tempus, ut dixi, et quando tẽpus di-
ceret et adierit, nisi accipiatur pro impræsentiarum. Ut idem
secundo Carminum:

Letus in præfens animus, quod ultra est,

Ode 16.

Oderit curare, et amara lento

Temperet risu: nihil est ab omni Parte beatum.

Præfens quoq; dicitur subitus, et non dilatus in alterum tem-
pus. Ut Vergilius:

Præsentemq; uiris intentant omnia mortem. *Iuuenalis:* *Aen. 7.*
Saty. 1.

Pœnã tamen præfens. — et, præfens ultio. Vnde præsentissimũ
periculum, et præsentissima medicina, remedium præsentissi-
mum, uenenum præsentissimum, quod etiam præsentanti uoca-
tur. Præsentissimum, quia statim aut sanat, aut occidit. Et quon-
iam ea quæ præsentem uim, affectumq; exhibet præstantiora,
ac potèntiora cæteris uidentur, ideo in huc quoq; sensum accipi
solet: ut, præfens animus, dicitur præstans, atq; excellens. Et præ-
fens remediũ, præfensq; uirtus, id est, potens, et in primis effi-

309

11 3 CAX.

esse in rem presentē, non tempus, sed locum significat, ut Cuius
 Offic. lib. 1. Ut si constitueris cuiquam te in rem presentem effu-
 venturum, id est, ad locum, de quo controversia est. Lulius libro
 XXXVII. Responderi legatis utriusq; partis placuit, nisi qui-
 ros se in Africam, qui inter populum Carthaginiensem, et re-
 gentem in re presenti disceptarent. Idem lib. XLVIII. Eodem an-
 no inter populum Carthaginiensem, et regē Masinissam in re
 presentē disceptatores Romani de agro fuerūt. Valerius Max.
 lib. VII. Quint. Fabius Labco arbiter a senatu finium consili-
 tuendorum inter Nolanos, et Neapolitanos datus, quum in re
 presentem uenisset, utrosq; separatim monuit. Ad tempus, duo-
 bus modis sumitur. Uno ad conditionem temporis, necessitatē,
 opportunitatem. Cicero pro Milone: Quam ad tempus apte si-
 mulationes. Quintil. Fingere nimirum ad tempus uidebor, et
 rem nimium manifestam imprudenter copior. Altero ad spa-
 tium temporis: ut, silebo ad annum, latebo ad tempus id est, usq;
 ad annum, et usq; ad tempus quoddam, uel in tempus ut Quin-
 til. Optimum emendandi genus, si scripta in aliquod tempus re-
 ponantur, ut ad ea post interuallum uelut noua, atq; aliena re-
 deamus. id est, usq; ad aliquod tempus. Nam sepe subintelligi-
 tur usq;: ut idem; Neque id ueteribus Romanis dedecori fuit:
 argumentum est sacerdotum nomine, et religione durans ad
 hoc tempus saltatio. id est, usq; ad hoc tempus.

Stultus, Fatuus, & Stolidus. CAP. CXI. I.

STultus, qui imprudens est, et improvidus: multiq; non
 insipientes homines aliquando stulte agunt. Fatuus plane
 insipiens est, tractum a sapore ciborum. Nam quum illi non
 sapiunt, fatui dicuntur. Ita homo qui non sapit, fatuus uocatur.
 Martialis:

Lib. 1. epig. 13. Ut sapiant fatue, fabrorum prandia bête.

O quam sepe petet uina, piperq; coquus.
 Melior huius uocabuli uidetur hec causa, quam ea quae quibus-
 dam

non placet, fatuos dictos, qui furore quodam (quali uxor regia Fauni Fatua nomine, corripī solebat) futura predicunt: ut illa faciebat. Stolidus est, qui proximē accedit ad naturam sensumq; pecudum.

Beatus.

CAP. CXIII.

BEatus, qui rebus omnibus ad uitae usum, ornatuq; spectantibus abundat. Ideoq; locupletes sanē omnes beatos uocamus, ut apud Iuuenalem: — Vetula uesica beata. Et Cicero: Sint florentes, sint beati. Et alibi: Crotoniatae quondam quum florent omnibus copijs, & in Italia quum in primis beati numerentur. Vnde apud infros in Elysjs campis beati uocantur, & a nobis qui apud superos uiuunt: ut penē idem sint felices & beati, felicitas & beatitudo. Felices, inquam, omnium bonorum compotes. Sunt & aliae res pro sua quaeque natura beatæ, felicesq; ueluti de uoce apud Quintilianum: Ornata erit pronuntiatio cui suffragatur uox facilis, magna, beata, flexibilis, firma, dulcis, durabilis, clara, pura, secans aëra, auribus sedens. Beata dixit pro eo, quod est plena, & perfecta. Et alibi: Nam uocis, quantum in nullo cognoui, felicitas.

Satyr. 1.
De Iuuet. li. 1.

Lib. 11. cap. 3.

Mollis homo, Molle opus.

CAP. CXV.

Mollis homo dicitur, & molle opus: hoc in laudem, illud in uituperationem. Vergilius:

Georg. 1.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi. Idem:

Excudent alij spirantia mollius æra:

Aeneid. 6.

Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus.

Quod non sine ratione factum est. Nam qui non fuerit seuerus, fortis, & constans, & in morem rei duræ patiens, resistensq; fortunæ uel aduersæ, uel blandæ, hic mollis est, similis ceræ, & tenellis plantis: quum præsertim qui mollicula membra habet, ferè molli sint mente, ut pueri, foeminaeq;. Contrà autem milites, nautæ, agricolæ, ut corpore, ita animo indurati putantur. Hoc igitur modo mollis accipitur in uitij. In laudē uerò, quod

¶ ¶ ¶

ut uitio datur durum: ut durus cibus, durum cubile, durū solum, ita durum ingenium, ueluti durus equus ad domandum, durum ingenium ad docendum, & ad (ut sic dicam) sculpendum. eadem ratione molle dicitur, quod non est durum, eritq; laudabile. Quintilianus de signis loquēs, inquit: Illius opera duriora, huius molliora. Dicuntur autem signa, opera sculptilia, siue fustilia, siue cetera eiusmodi ad effigiem animalium fabricata: quemadmodum tabulae, opera pictorum. Siquidem in tabulis antiqui pingebant, non in parietibus. Hæc talia magis dicitur mollia, quæ fiunt, quàm ingenium, quod facit.

Crudus.

CAP. CXVI.

CRUDUS uocatur, non qui cibum indigestum habet in stomacho, sed qui ægrè, difficileq; digestibile, & à quo offenditur, uel tanquam nimio, uel tanquam noxio: ut Cicero de Roscio, Qui in cœnam non ueniret, quòd esset crudior. Et Quintilianus Crudo oratori declamandum non putat. At cibum indigesto ferè & oramus, & negotia agimus, uel magis, quàm digesto. Siquidem digesto, & modificato cibo, iterum refici malumus, quàm cetera facere. Appellamus autē hominē crudum, præsertim qui est truci aspectu, quòd eius aspectu oculi nostri offenduntur, ut stomachus cruditate cibi: uel quòd facies crudum habentis animum insuauis, & scæda est, ut facies crudum stomachum habentis, siue crudum cibum in stomacho. Est

etiam crudum idem quod recens. Vnde crudus dolor,

crudum uulnus. Et recrudescente dolor, & uul-

nus dicitur, quasi renouari. Et cruda poma

dicimus, quæ non sunt matura: ut

Cicero, Quæ cruda sunt, ui

auelluntur: quæ autem

cocta, & matura,

decidunt.

LIBRI QVARTI FINIS.

LAURENTII VAL-

LAE IN QUINTVM LI-

BRVM ELEGANTIA RV M

PRAEFATIO.

TERTIVS iam mihi, & propè quartus annus agitur peregrinanti semper, & per omnia maria, terrasq; uolitanti, proxima etià estate, & quidem tota militiam experto: quod utrum honestiore, an magis necessaria causa fecerim, haud equidem scio. Illud tamen uel me non affirmante, indubitatum cunctis esse non ambigo, quæ maxima, atq; adeo sola studiiorum praesidia sunt, ea mihi omnia defuisse, literatorum consuetudinem, librorum copiam, loci opportunitatem, temporis otium, ipsam postremo animi uacuitatē. Quorum singula quæ plurimum incommoditatis afferant, quum desunt, quid tandem putandum est, uniuerſa fecisse? Tamen si repugnauius assidue, & quoad licuit necessitatibus reluctati sumus. Interq; nauigandum, peregrinandum, militandum, frequenter ad studia respeximus: ita ut si nihil lucri in literis (quod optabamus) certè (quod proximum est) nihil damni faceremus: quod si non contigit, iacturam hanc multarū rerum notitia, quas uel uidimus, uel sumus experti, fortasse pensabimus. Hac enim præcipuè uia Homerus informandum esse uirum sapientem præcipit, Vlyssæ exemplo. Ita namq; Odyssæam inchoat:

Dic mihi Musa uirum capte post tempora Troiæ,

Qui mores hominum multorum uidit, & urbes.

Quancquā quid tergiuersamur, quid blanda, aut inani excusatione nos fallimus? qualescunque redierimus, nihil tamen quod dotē filie iā me absente adultæ ampliare queamus, attulimus, & collocandi iam tempus est, satiusq; multo quā primum nuptui dare, quā diutius custodiēdo, pudicitia periculum adire.

Mira enim est puelle, uel procorum, uel amatorum multitudo. Ipsa quoque teneri amplius non uult. Et (quod me ualde sollicitum facit) alios magis incipit amare, quam patrem. Quare non uacat comparare plura, quod splendidius, ac magnificentius collocemus. Sex namque talenta, quae ante professionem nostram parata, ac reposita erant, in dotem dabimus: quod quum satis esse debeat, tamen plus est multa, quod posthac temporis accessione adiacere possemus. Et certe similia impedimenta (ut de morte taceam) exime secunda sunt. Ne forte (quod dii omen auertant) uel absente patre, uel mortuo, filia (ut quae ea etate atque adeo ea mente sit) prosteret. Sufficiant igitur huic operi quatuor superiora uolumina; quintumque hoc de uerbis, accedente sexto de notis auctorum. Quod si etiam plura scribendi faculas, tempusque super peteret, nescio an faciendum putarem: cum sciam, ea quae uel optima, atque pulcherrima sunt, nisi compedium gratia inuentur, ut pontificales olim coenae, longitudinis fastidio laborare: si mulque huius, de qua loquor, materiae, neminem (de prudentibus loquor) uniuersum corpus aggredi esse ausum, suam sibi unusquisque particulam ad scribendum delegit, siue ne longiore opere legentibus fastidium moueret (quod enim uocabulum non suam habet in significando elegantiam?) siue immensitatem, infinitateque uoluminum ueritus. Quibus rebus me quoque motum fuisse fateor, cum mea sponte, tum illorum exemplo maxime, ne semper imperfectum, ne semper inclusum habere, ne semper efflagitantibus opus negare uideamur: ne uel quibus obsequi, et a quibus laudum suffragia nancisci cupimus, eisdem iusta querela, iustaeque uituperationis materiam praebeamus. Tum eo quod insidiatores, et fures re expertus (ut secundo libro dixi) cauere debeo, quos nunc multo plures esse, ac forte amici ostendunt: quae causa Prisciano (ut ipse testatur) fuit, ut festinantius opus illud de arte Grammatica ederet. Hac eadem nos causa, et ceteris, quas enumerauimus, sumus adacti non modo ut festinantius

Prisc. in prae-
fit. magui ope-
ris.

tius libros nostros, uerum etiam ut pauciores ederemus. Et illi tantum emulorum insidie noscebant, mihi etiam preter cetera futurorum, atq; amantium studia nocent. Tradatur ergo aliqua do uiro puella, contenta has (quantulacumq;) dote. Non enim formosam esse credibile est, quæ meritum, nisi magnitudine dotis conciliante, non inueniunt, uirgo præsertim. Meritum autem puella cæterum literatorum intelligimus, à quo sanctitatem uxoris pudoremq; ex custoditum esse cupimus, et custodiri debere testamur. Sed ad promissam uerborum disputationem (cuius hoc libro locus est) descendamus.

Disco, Edisco, Dedisco, Dedoceo, & Instruo.

CAP. I.

DISCO, et edisco manifestè differunt. Nam discere est, ut intelligas: ediscere uero, ut memoriter cõplectaris. Ideoq; caput apud Quintilianum, quod inscribitur de ediscendo, ibi incipit. Illud ex cõsuetudine mutandum prorsus existimo in his, de quibus nunc differimus etatibus, ne omnia, quæ scripserint ediscant, et cetera, ut moris est, die dicant. Dedisco, quod didici obliuiscor. Dedoces te, ostendo falsum esse, quod doctus es, docens quod uerum est: ut apud eundem in secundo; Et quidẽ dedocendi grauius, ac prius, quàm docendi. Illud, quo quidam utuntur, Instruo (quale est, Instruam te in uia hac, qua gradieris) nobis apud idoneos autores incõpertum est. Dicimus enim Instruo classẽ, instruo sciẽtiã, instruo causam, instruo militem, non autem discipulum, aut mentẽ alicuius, nisi eo modò, quo instruimus ea, quæ dixi.

Excogito, Reperio, Inuenio, Offendo,

Factus sum.

CAP. II.

Excogitare, est per cogitationem inuenire, idq; ad res tantum incorporeas pertinet; ut, excogitauit argumenta, rationes,

tionones, figuras, causas. Est ergo excogitare, & inuenire, cōsilijs
 Lib. 1. Met. reperire uero fortunæ. Vnde Ouid. — Tu non inuenta, reperta es.
 Sed iam usus obtinuit, ut idem sit reperio, quod inuenio. Est au-
 tē inuicere uel consilio, uel casu; siue corporata, siue incorporea
 reperire. Offendo ferè quod reperio, neq; solum reuertēdo, est
 Cic. in Som. ad statum rerum publicarū, uel priuatarum pertinet: ut, Offen-
 Scip. des Rempublicā perturbatam cōsilijs nepotis mei: Verum etiā
 sine his, ut idem Cicero: Sed tamen neminem tam maleficum of-
 fendi, qui illum negāret Antoniū dignum senatu. Nactus sum
 etiam pro inueni, seu reperi, frequenter accipitur. Vt idē in Pa-
 radoxis: Eum tu hominem terreto, si quem eris nactus, istis mor-
 tis, aut exiliij minis. Et de Senectute: Vitis quidem, quæ natura
 caduca est, & nisi fulta est, fertur ad terram, eadem ut se erigat
 etiam cūctis quasi manibus, quæ quid est nacta, complectitur.

Desipio, Desipisco, & Resipisco. CAP. III.

Desipio, siue desipisco significat, uel quod aliquid a com-
 muni sensu, sapiētiāq; minus habeo, uel quod a meo sensu
 destitutor. Quod ferè uitium aut ex ætate uenit; aut ex morbo,
 aut timore, aut amore, aut simili aliquo affectu. Cuius contra-
 rium est resipiscere: & senes quidem iam dementes aliquā re-
 sipiscunt; ceteri autem resipiscere, id est, ad priorem mentis sa-
 tam, uel ad meliorem mentem redire solent. Terentius:

In Heauton
 act. 4. sc. 1.

— Multo omnium nunc me fortunatissimum

Factum puto esse gnate, quum te intellego Resipisse.

Prohibeo, & Inhibeo. CAP. IV.

Prohibeo uel generale nomen est, uel ante rem inceptam.
 Inhibeo autem re iam incepta. Illud uetat; ne quid facias,
 uel ne quid incipias: hoc ne pergas ire; desistas quæ ab inco-
 pto. Vergilius:

Æn. 1. Quod genus hoc hominum? quæ uē hunc tam barbara morē
 Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ. Idem:

Æn. 11. Parcite iam Rutuli, & nos tela inhibete Latini.

Vitor,

Vtor, Fungor, & Fruor.

CAP. V.

VTor, & fruor apertè differunt, sed non ea ratione, quæ quidã uolunt, omnia sua imperitia cõfundentes, qui aiunt nos uti humanis, frui uerò diuinis: imò & diuinis utimur, & humanis fruimur. Quis enim mihi usum diuinorũ interdicat? quis rursus uetet me frui rebus meis, labore, & industria paratis? Aut quis dicat me frui sacris, cum in illorum uersor usu, atq; administratione? Vel quis neget, quum uoluptati operã do, me frui his rebus, unde capio uoluptatem? Quod, si diceret, debere nos frui rebus diuinis, uti uerò humanis (quanquã ne in hoc quidẽ illis accedo) fortasse audirem. De rebus enim, non de uerbis disputarent. Nunc uerbum exponunt, non res. Sed hos cum sua imperitia, & (quod fœdus est) cum sua pertinacia relinquamus. Vti igitur est alterius rei gratia. Frui nullius, sed (ut sic dicam) propter se. In illo iter est, in hoc meta. Hoc alterius finis, ad quem illud tendit. Qui hoc habet, quiescit, & contentus est: qui utitur, nunquã contentus est, semperq; ulterius tẽdit. Ideoq; reprehensus est Annibal, qui cum posset uti Cannẽsi uictoria, frui maluit. Vtor armis, uitor domo, uitor libris, uitor studio, diligentia, operaq; ut ex hoc postea emolumentum aliquid boniq; consequar. Fruor bonis meis, fruor tuo aspectu, tuo colloquio, tuo cantu, hoc est, delectationem, uoluptatemq; percipio ex hac re, atque ex huius rei usu. Nonnunquam eadem re duo pariter, hic utitur, ille fruitur: ut si alter ad focum sedeat sanitatis causa, alioqui id nõ facturum, alter uoluptatis: hic nõ tẽdit ultra, sed apud finẽ ipsum quiescit: ille non cõtentus præsenti conditione, ad ulteriora tendit: qualis Annibal si fuisset, nec tã præsenti uictoria requiescere, quã progredi maluisset, nõ eũ Maharbal scire uincere, sed uictoria nescire uti, dixisset: id est, qui frui illa, quã uti maluerat. Dicimus tamen nonnunquã utimur pro fruimur, uerecundiæ cuiusdam causa: ut, uitor pane tritico, uitor palmulis, uitor ficis, quasi uiuendi potius causa cõsumimus,

Lib. 3. decad.
lib. 2.

mus, quā edendi causa uiuamus. Deniq; frui est delectationem capere ex utendo. Itaq; in idem recidunt, idemq; efficiunt frui, delectari, uoluptatem capere. Quo sit, ut non fuerit causa, cur recentiores hoc uocabulum frui, unde uenit fruitio, solis rebus diuinis dare uoluerint. Habet enim hoc uerbum duo supina, frūtum, & fretum: quorum primum nix in usu est, nisi apud eos, qui uerborum nouitatibus & gaudent, & gloriantur. Secundū significat confisum: ut, fretus fortasse familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Adiungimus etiam alterum uerbum ad personam (de utor dico) significatq; conuersor, & opera utor.

Epist. 13. lib. 1.
epist. fam.

Idem Cicero ad Caelium: Fabio uiro optimo, & homine doctissimo, familiarissimè utor. Et inde sit usus: ut, usus mihi fuit tecum: id est, conuersatio, familiaritas, & consuetudo. Quintil. Mulierem cum qua longa cōsuetudo, seu longus illi fuerat usus: Atq; quia solemus aliqua re ideo uti, ut ex ea fructū perticipamus, factū est, ut dicamus usum pro utilitate, & fructu, tam in singulari, quā in plurali: quorum exemplorū plena sunt omnia. Fungor autem idem est, quod officium, munusq; ago: ut, fungor magistratu, fungor prætura, fungor legatione, fungor officio delegato, fungor munere iudicis: Fungor autem uita, quod fungor officio uitæ, & munere administrandi, gubernandiq; corpus: munere, inquam, assignato nobis ab imperatore Deo. Inde De functus est uita: id est, finiuit officium uitæ. Vergilius:

Aen. 6.

O tandem magnis pelagi defuncte periclis. Titus Liuius: Defuncta morbis corpora salubriora esse cœpere. Defunctus periculis, quod finita sunt pericula: & defuncta morbis corpora, quod finiti sunt morbi corporum. Legimus etiā defunctus morte, id est, mortem finiuit. De Potior dixi alio loco.

Sto, Sedeo, Sîdo, Sîsto, & Stator.

CAP. VI.

STare, est non ire, in his duntaxat, quæ eunt sine pedibus, aut quæ erecta non sunt: ut, nauis stat, flumē stat, currus stat, sol stat, unde est solstitium, & iustitium, quia ius stat, forum quæ clau

clausum est. Anguis etiā, et piscis, et lacertus, et alii in aëre
stant. Quaedam ediuerso dicuntur stare, quae erecta sunt, quādiu
non cadunt, sed haec ferē sunt inanimata: ut, arbor stat, simula-
crum stat, domus stat, columna stat. Quaedam uerō nō dicuntur
stare, nisi nec eāt, et erecta sint: ut, homo, equus, uolucrisq; stat.
Namq; homo quum sedet, et equus quū recūbit, et auis quum
cubat, nō stant, nec tamē eunt. Illud tamen notandum aliter dici
sedere de hominibus, aliter de auibus. Nam cetera non sedent,
nisi simia, et si quid est simile. Ipsum uerō sedere auium, est in
loco altiori esse: ut passer sedet in tecto, hirundo sedet in perti-
cā, cornix sedet in arbore: nec rectē dixeris, stat in arbore: sed
ali potius quodam modo cornix stat, non cubat. Verg. Aeneid. 12.

Alitis in paruae subito conuersa figuram,

Que quondam in bustis, aut culminibus desertis

Nocte sedens, serum canit importuna per umbras.

Quintil. Vt si queratur, an sit credibile super caput Valerij pu-
gnātis sedisse cornum, qui os, oculosq; hostis Galli, rostro, atq;
alis euerberaret. Deniq; eodem modo dicitur sedere auis supra
rē quampiam, ut homo super equū aut iumentum: qui dum su-
per equum est, non dicitur stare, aut manere, sed sedere, quocū-
que modo, aut quoeunq; corporis habitu, gestuq; compositus
sit. Sidere autem a sedere multum distat. Est enim sidere deor-
sum descendere, pessumq; ire. Verg. Lib. 2. cap. 4.

Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

Id est, ab alto demittitur. Vnde subsidio, desido: ut Ouid. — Sub
sidere ualles: Et Lucan. Sub sedit dubius. — Nam (at ego sentio) Lib. 1.
a sedeo praeiteritū mutuatur. Inde insido quoq; in sedi, et resido
resedi, a sideo assedi. Siquidem asidēre est apud aliquē, ut egro-
tum, ut regem, sedere. Cum enim Sallustius inquit: Postquam
Cato assedit: magis ab asido, quā ab asideo praeiteritum hoc
esse significatio potest esse documēto. Vt autē a sedeo distat si-
do, ita a sideo sisto: ut, siste lacrymas, siste fugam, siste gradum.
id est, fac stare gradum, stare fugam, stare lacrymas. Atque ut In Catil.

L. i. lib. 1. ab
urb.

illa superiora idem præteritum habent, uel alterum ab altero
mutuum sumit: ita hæc duo idem supinum, uel sisto à sto, uel sto
à sisto accipit, quod est statum. Vnde fit stator, quod magis à
sisto, quam à sto descendit: ob idq; Iupiter Stator uocatus est,
qui Romulum orantem, ut fugam suorum sisteret, audiuit.
Quare nescio, cur Hieronymus contra Iovinianum dixerit,
Offendet Iouem Statorem, qui libenter sederit. quasi Iupiter
Stator à stando dicatur, & non à sistendo. Nimirum oblitus
historiæ est, ut super Ionam, fabulæ: ubi ait, Ex Ioppe Iudææ
portu Andromedam à Perseo liberatam. In quo eorum manifesta
est error, qui quum legunt, quòd Ionas surrexit, ut fugeret
in Tharsis, & uenit Ioppen, opinantur hanc esse Andromedæ
urbem, quum sit in India ciuitas Tharsis, unde illa fuit, ut ipse
quoque Hieronymus meminit. Ouidius lib. 1. de Arte amandi:
Perseus Andromeden nigris portauit ab Indis.

Et Sappho ad Phaonem:

Candida si non sum, rapuit Cepheia Perseum

Andromede patriæ fusca colore sue.

Eadem obliuio eiusdem fuit, quòd Gallos matris Deum in Osce
ait esse ex gente Gallorum, qui à Romanis ob ignominiam illius
nationis uindice animo effœminantur, quum à Grecis hoc an-
te, ut tunc, fuerit factitatum. Sistere dicimus etiam pro repræ-
sentare, & præsentiam corporis exhibere, dictum ab eo quòd
non tantum comparere quis debet, nisi & manserit: unde de iu-
dicio sisti, hoc est de sistendo aliquem in iudicio. Cicero ad Atti-
cum: Des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Calendas
Ianuarias, ubicunque erimus, sis. Et hinc stator, nuntius, ta-
bellarius, uel consulis. Idem de Officijs libro tertio: Vas factus est
alter eius sistendi, ut si ille non reuertisset, moriendum esset sibi.

Epist. 16. lib. 3.

Aentid. 1. Vergilius: — Et patrio te limine sistam.

Appeto, & Expeto.

C A P. VII.

Appetito cū affectu: Expeto cū ratione. Appeto cū aliacūq;
Expe

Expete honesta, planeq; bona. Vnde de rebus expetendis scripsit philosophi, quæ scilicet peti debent: non autem de appetendis: ex quo deriuatur appetitus, qui immensa, & immoderata cupiditas dicitur. Quare qui dixit, Omnia bonum quoddam appetere uidentur, mallem dixisset expetere.

Vendico, & Vindico.

CAP. VIII.

VEndico idem est quod (ut sic dicam) approprio, ac meum esse dico. Quintilianus: Circo usitatum nomen Pœni sibi uendicant. Et iterum: Rusticus petit partem bonorum, orator sibi totum uendicat. Et ferè hoc uerbum postulat datiuum, & hunc frequentissimè ex pronomibus primitiuis: ut, hunc agrum ego uendico tibi, tu uendicas tibi, frater uendicat sibi. Vindico ulciscor, unde uindicta, quoties iniuriâ, contumeliâ uel illatam punio. Interdum uindico, idem quod ab iniuria, contumelia uel, siue iactura faciendâ, defendo. Cicero pro M. Marcello: Nobilissimâq; familiam iam ad paucos redactam penè ab interitu uindicasti. Idem de Senectute: Et est senectus natura loquacior, ne ab omnibus eam uitij uidear uindicare. Vitijs, id est, uituperationibus, quæadmodum criminibus, pro criminationibus. Dicimus uindicare in libertatem aut in seruitutem, quasi asserere in libertatem, aut in seruitutem: nõ (ut quidam uolunt) uedicare: ut Liuius lib. XXI. Interdum uehementioribus, quam quæ pati possit remedijs ciuitatem sinere in ipsa uindicta libertatis periturâ. Et in secundo: Præmium indici pecunia ex ærario, libertas, & ciuitas data. Ille primum dicitur uindicta liberatus. Quidam uindictæ quoq; nomen tractum ab illo putant: Vindicio ipsi nomē fuisse. Ego nescio an uendico reperiatur, sed tantum uindico.

Explodo, Complodo, Supplodo.

CAP. IX.

Explodo nõ tantum significat eicio, sed eicio manibus, & Equidem cum sono pulsantibus, qualiter quempiam e domo, e theatro, ex aliquo concilio iniectione manuum atq; pulsatione eiciamus. Quod apparet ex alijs à plodo compositis, cõplodo,

x

& sup

et supplodo. Est enim complodere aduersas manus huius collidere, quod fieri pluribus de causis solet: uel ad testificandū, more forinarum dolorem: uel pro gaudio: uel per subitam admirationem: uel si quae sunt aliae causae. Supplodere est pedem terere in cutere, quod interim solet in oratore laudari. Itaque quum dicit Cicero. Quoniam Pyrrhonis, Aristonis, Herilli iam pridem explosa sententia est: appositissimo uocabulo (ut semper) est usus. Non enim dixit eiectam sententiam eo modo, quo cetera eiciuntur, sed quasi pulsatione manuum, tanquam ipsi illi huius sententiae autores e coetu ab ipso coetu, iniectis in eos manibus, eiecti sint, ut apertius alio loco indicat: Histrio si paulum semoueat extra numerum, aut si uersus pronuntiatus est una syllaba breuior, aut longior, exhibatur, et exploditur.

De Dico, & quibusdam deriuatis ab eo. CAP. X.

Dicere proprie est oratorum, et eleganter, facundique loquentium. Quintilianus libro decimo: Nam mihi nec dicere quidem uidetur, nisi qui dispositē, ornate, copioseque dicit. Cicero de Officijs: Ut non modo Graecarum literarum rudes, sed etiam docti aliquantulum se arbitrentur adeptos et ad dicendum, et ad iudicandum. id est, in oratoria arte, et in philosophia. Omnes fere codices habent discendum pro dicendum. Quod exemplum ideo subieci potissimum, ut uulgus emendarem. Vnde dictio uocatur, oratoria et facunda oratio. Nam ab illo generali huius uerbi significato fit dictio, quae est uocabulum, siue uerbum. Ex hoc ipso uerbo dico, duo frequentatiua oriuntur, dictio, et dictito: sed posterius potius frequentatiuum est, et idem est quod frequentibus temporibus, frequentibusque locis dica, et narro. Alterum autem est, quod dico, si id alter scribens excipiat, et manu, styloque notet: ut Cicero ad Atticum quaedam epistola testatur se illam non scripsisse, sed reparandi laetis gratia obambulantem dictasse. Et Quintilianus delicias dictandi appellat, sentiens delicatū, non laboriosū esse dictare, nec

accu

De Off. lib. 1.

In Parado.

In praef. lib. 1.

Epist. 13. lib. 9.

Lib. 10. cap. 3.

accusate dictando scribi. Ita dicta sunt dictito, & dicto, & dicto,
ut uenito, & aduento à uenire, & eadem penè ratione signifi-
cant. Nam uenitare est frequenter uenire: aduentare uero pro-
ximum iam esse ueniendo. Uisitare autem eodem modo dicti-
tur, significatq; non frequenter uisere, sed uesci, & quasi uisui
uti, siue tali genere uictus frequentissime, & scire, semper uti:
ut, Sarmatae uisitant lacte. Dictum, & dicta; de omni sermone
intelliguntur, sed specialem quoq; significationem habent pra-
dicati sermone: unde dicta est dicacitas, quam Quintilianus ita
definit: Dicacitas sine dubio à dicendo, quæ ex omni genere co-
muni dicta est. Proprie tamen significat sermonem cum risu ali-
quos incessentem. Ideo Demosthenem urbanum fuisse dicem, dica-
com negant. Dicacitas igitur (ut dicebam) sermo cum risu alii-
quos incessens, dictum uocatur, quod Græcè *σώφρων* dicitur: quæ
le est Ciceronis: Nisi forte iure Germanum Cimbri occidit. Ger-
mani, quos Francos nunc dici Hieronymus ait, & Cimbri, natio-
nes sunt olim inter se dissidentes. Ciceronem de quodam, cui no-
men erat Cimper, à quo frater occisus est, loquitur, edipsans ri-
sum ex hac ipsa æbiguitate sermonis. Et illud Terentianum Tra-
fonis in adolescentulum, quod Gnatho uetus dictum, credidisse
se simulat, id est, ueterem faciem, ac uetis ridiculam, & non

Lib. 6. cap. 4.

Philipp. 11.

Lepus tunc es, & pulpamentum quæris.

In Eunu.
act. 3. sc. 1.

Valerius Martialis ad Domitianum:

Consueneris iocos uestri quoq; ferre triumphi,

Lib. 1. epig. 5.

Materiam dictis nec pudet esse dæmæ.

Qualia autem sunt dicta, quæ in ipsum triumphatē milites iaculari
solebat, illud quod Cæsare dictatori fuerat datum, erit exemplo:

Suetonius in Cæs.
cap. 49.

Eccē Cæsare triumphat, qui subegit Gallias:

Nicomēdes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Illud subegit, & Cæsarem, in quem dicitur mordet, & alibi
pud quos dicitur, risum mouet.

Adorare, & Supplicare

x. 2. Ado

Adorare, ab oro, quod est ore precor, componitur: supplicare, à plico, quod genu, poplitemq; aut cervicem plicamus, quum à potentiore aliquo magnam quid precamur. Et tamen adorare sine ore, hoc est, sine uoce fit, nō sine plicatione genuum, ac gestu corporis. Supplicare sine plicatione genuū, ac gestu corporis, nō sine ore, et uoce. Hinc est, quare supplicare tantum homini datur, adorare etiam mutis: unde clephas, et phoenix, et alia quedam irrationalia solē adorare dicuntur. Nosq; rebus mutis, et sensu carentibus nō supplicamus, sed adoratio nis honorē exhibemus, ut regum statuis, signis, uestibus, literis, alijsq; similibus. Et præcipue picturis, imaginib; q; tam Dei, tum sanctorum, tum ipsius etiam crucis, quam sapientes adorāt, stulti etiam orant. Quod de cruce, idem etiam de sudario dico, ceterisq; similibus: idem de reliquijs sanctorum, quorū corpora præsentia adoramus, animas uerò absentes oramus. Siquid autē at hęc muta, quæ uidemus, dicimus, salutatione utimur, nō precatione, quale est: Salve sancta crux.

Affurgo.

CAP. XII.

Affurgūt sani, ut stent, aut ut obuiā eant: affurgunt ægroti, aut sedeāt, aut ut cubito innitātur. Vtroq; modo in alterius honorē, aut officij, aut beneuolentiæ causa hoc agētes. Ideoq; ferè adiungitur datiuus: ut, adueniēti magistratui omnes affurgimus, etiam morbo affecti, uidelicet ob honorē. Et, pater quū iaceret in lecto, redeunti à peregrina militia filius affurrexit, optatissimum illud caput amplexurus, nempe ob charitatem.

Tollo.

CAP. XIII.

Sustuli filium ex uxore: id est, habui filiū. Item sustuli filiū. Si d est, educavi: et ab utroq; sit sublatum. Primum est à tollō, pro capio: secundum à tollo, pro educo. Paulus: Tamen intelligendum est de his legem sentire, qui liberos tollere possunt. Itaq; si castratum libertum iureiurando quis adegerit, dicendum est, non puniri patronum hac lege. Quintilianus: Cupidus

ego

ego liberorum uxorem duxi, filium sustuli, natum educaui, in
 adolescentiâ perduxî. Aliud est igitur hic sustulisse, & educa-
 se. Et alibi: Qui ex duobus legitimis, alterum in adoptione de-
 derat, alterum abdicauerat, sustulit nothum. id est, habuit: quâ-
 quam parum proprie significo, quod uolo. Nā ut femina quâ
 mater sit, dicit, peperit filium: ita uir quum sit pater, dicit, sustu-
 li filium. Terentius: Quicquid peperisset, decreuerūt tollere. id
 est, educare. Idem: Meministi me esse grauidā, & mihi te ma-
 gnopere interminatum, si puellā parerem, nolle tollit Chremes,
 Scio quid feceris, sustulisti. — Eodē modo dicimus, tulit filiū, ut
 sustulit. Suetonius in Domitiani uita: Deinde uxorem Domitia-
 ni, ex qua in secundo consulatu suo filium tulerat, repudiavit.
 Alia duo significata notiora sunt, quorum alterum est summo-
 nisse, ut Vergilius: — Iubet & sublata reponi Pocula. — Alter
 rum, in altū tulisse: ut idē: — Et sublatū altē cōsurgit in ensē.
 Que duo declarantur ex illo in Neronem epigrammate:

In Andr.
 act. 1. sce. 3.
 In Heaut.
 act. 4. sce. 1.

Aen. 6.
 Aeneid. 9.

Suet. in Nero.
 cap. 39.

Quis neget Aeneae magna de stirpe Neronem?

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

Hic sustulit matrē, quia occidit, & de medio abstulit. Ille sustu-
 lit patrē. id est, supra humeros sumpsit, & ab incendio eripuit.

Prouoco, & Lacesso.

CAP. XIII.

Prouoco, in malā partē dicitur, & in bonā. De mala notū
 est. De bona uerō, Cicero ad Brut. Tuis literis amātissimis
 sum prouocatus. Lacesso plerumq; in malum: ut idem, Sed iusti-
 tie primū munus est, ne cui quis noceat, nisi laceffit in iuriā. Off. 1.
 Sed nōnunquam in bonū: ut idem quinto Tuscul. Tuis me amā-
 tissimis libris lacefisti. Et ad Atticum lib. XIII. Cū ipse ho-
 mo nunquā me lacefisset. id est, nunquā me libris suis prouo-
 casset ad respondendum. Est autem prouocare, & laceffere, ten-
 tare ad pugnam, & ad concertationem.

Hio, Hisco, & Dehisco.

CAP. XV.

Hicare, est aliquid sua sponte, & externa aliqua ui diffindec-

x 3 re, ut

re, ut tellus astu; et lingua ariditate aut nullo calore hiant.
 Hiscere est tantum oris, et quidem humani, et accipitur pro eo
 quod est loqui, aut os aperire ad loquendum, sed ferè per nega-
 tionem: ut, cor à illo non auderes hiscere, aut per interrogationem:
 Quid nunc habes, quod hiscere audeas? Quidius tamen
 poetice dixit;

In epist. Hypsi-
 ph. ad Iaso.

Hiscere nempe tibi terra roganda foret.

Cum oratores soleant potius dicere dehiscere. id est, deorsum,
 pessumq; se aperire.

Do, & Habeo fidem.

CAP. XVI.

DO fidem, non est (ut nunc multi loquuntur) des fidem uer-
 bis illius: et non dedit fidem illi secum tantis uerbis loquē-
 ti. Hi uidentur significare, quod non credatur illius uerbis, quod
 Latine dicitur, fidē habere, loquendumq; sic potius: Habeas fi-
 dē uerbis illius. Nā dare fidē est aliquid sancte promittere. Ut
 Terēt. Granidaq; facta, dat fidē uxorem sibi Fore hāc— Verg.
 Accipe, daq; fidem. id est, accipe sponsonem factam à me, et
 tu mihi uicissim da tuam. Quintilianus: Fidem habens homini-
 bus, quos mentiri alius affirmat. Accius apud Ciceronē: Neq;
 dedi, neq; do infideli cuiquam fidem: id est, non promisi uerè ex
 animo: quia ipse meretur, ut uicissim fallatur.

In Andr. perio-
 cha.
 Aeneid. 9.

De Offi. lib. 3.

Præ se ferre.

CAP. XVII.

PRÆ se ferre, est dicto, facto uel, et ipsa statim fronte qualē
 opinionem de aliqua re aut homine habeas, cōfiteri. Quin-
 tilianus: Fiduciam igitur præ se ferat orator, semperq; ita dicat
 tanquā de causa optime sentiat. id est, ex ipso aspectu oratoris,
 ex ipsa uoce, ex ipsa tota oratione eluceat fiducia: quemadmo-
 dum qui pugnaturi sunt, in uultu, et gestu indicant tacitam uel
 formidinem, uel fiduciam. hoc est, præ se ferunt fiduciam, uel for-
 midinem. Cic. Nam ille qui accipit iniuriam, meminit; et præ
 se fert. id est, aut se accepisse iniuriam, mentem uel se habere per
 se quenda iniuriæ ostendit. Terentius: At beneficio sum usus tuos,
 quod

quod quāquam illud ipsum, quod cōmemoras, prae me semper tuli, malui, tamē me sibi debere confiteri, quā cuiquam minus prādentī non satis gratus uideri. Prae se ferre, & confiteri, pro eodem posuit. In eundem sensum accipi solet praefero, item prae me dūco, prae me gero, ante me duxi. Idem: Et tamē quum ita uiuit, neminem prae se ducit hominē. Vbi accipitur prae se, pro ante se, uel in comparatione sui. Et alibi: Prae se utilitatē gerit. Et alibi: Tamen iniuriam à te in me factam, semper ante me duxi.

Rationem habeo, & Ratio constat.

CAP. XVIII.

Rationem habeo, idem est quod respectum habeo, sed tantummodo in bonum: ut, habenda est ratio salutis, ratio honoris, ratio rei familiaris: non autem infirmitatis, turpitudinis, incommodorum, ut quosdam annotauī scribentes. Et, tu facis contra rationem ualitudinis, id est, non habes respectum ualitudinis, sanitatis inquam, non egritudinis: quae duo, hoc significat nomen. Quae exempla, quia passim inueniuntur, omitto. Cicero ad Marium inquit inuicatus: Pudori tamen malui, famaeq; cedere, quā salutis meae rationem ducere, Et in secundo Officiorum: Siue ratio constantiae, uirtutisq; ducitur, aut haec ars est, aut nulla omnino, per quam eam assequamur. Et hoc fit cum genitiuo. Cum ablatiua autem praeposita praepositione cum, habet aliam significationē: ut Cicero in Catone maiore, Rationem habet cum terra, quae nunquā recusat imperium, id est, negotium, & commercium habet cum terra. Quod probatur ex illo in Tusculanis: Quis est omnium, qui modo cum Musis, id est, cum humanitate, & doctrina habeat aliquod cōmercium, qui se non hunc mathematicū malit, quā illum tyrannum? Idē ad Att. Nunc uero, quoniam ea quae putauī, praecleara, expertus sum quā essent inania: cū omnibus Musis rationē habere cogito. Rationē cōstare (ut breuiter dicā) est equā legitimāq; rationē aut ostēdi, aut apparere ostēdi posse.

Epist. 3. lib. 6.
sa. cpi.

Lib. 5.

Epist. 5. lib. 4.

Epist. 5. lib. 1. Plinius Iunior: Mihi *et* tentandi aliquid, *et* quiescendi illo *au-*
 tore ratio constabit. Et iterum: Mirū est quā singulis diebus
 Epist. 9. lib. 1. in urbe ratio constet, aut constare uideatur pluribus, cunctisq;
 non constat. Vlpianus: Planē ne si defendendi gratia aliquid se-
 cerit, rationem ei constare oportet. id est, rationem cum iustam
 aut ostendere, aut facīle posse ostendere.

De E, & Ex, diuersisq; nominibus, & uerbis
 eisdem appositis.

CAP. XIX.

E Republica est, id est, pro Republica est. Quint. At hoc ne-
 mo dubitabit quin si nocentes mutari in bonam mentē ali-
 quo modo possint, sicut posse conceditur, saluos esse eos, magis
 ē Republ. sit, quā puniri. E' Republica dicēdum est, ut in Ora-
 tore Cic. testatur, non ex Repub. Tollitur enim x, sicut in omni-
 bus sit ferē quæ ab r, incipiūt: ut, ē regione. id est, ex opposito,
 uel ex aduerso, atq; ē contrario: non ex regione. ē re mea, ē re
 tua, ē re nostra. Liuius lib. x x x i i i. Perinde ac si non postu-
 lauerint, quæ ē re sua essent, sed sua serint, quæ nobis censerent
 utilia esse. Similiter ē dignitate, ex utilitate, ex usu: pro eo quod
 esset, pro dignitate, uel ad dignitatem, utilitatem uel usum. Cice-
 ro: Facis ex tua dignitatē, *et* ē repub. Et alibi: Legem (ut equū
 est) ex utilitate Reipublicæ cōsiderate. Terentius: Quod ex usu
 fiet. Cæsar in Commentarijs: Vtrum præliū committere ex usu
 sit. Ex tēpore dicere, est ex improvīso, *et* impræmeditatam di-
 cere, nec domū compositam orationē afferre. Hinc uocatur ex-
 temporalis oratio. Persius autem ait: Atque ex tempore uiuise
 Ex tempore quoque agere. Cic. Officiorum scēdo: Quos cre-
 dimus expedire rem, *et* consilium ex tēpore capere posse. Ali-
 ter idem tertio eiusdem operis libro dixit: Vnius generis quæ-
 stiones sunt hæ omnes, in quibus ex tēpore officium queritur.
 ex tēpore, quasi ex temporis cōditione. E' renibus laborabat,
 idem inquit. hoc est, morbū in renibus patiebatur. Ex uinculis
 causam dicere, est alligatum respōdere criminibus: ut ex equo
 pugnare,

Ad Brutū ep. 1.
 De Inuēt. li. 1.
 In Heauton.
 act. 1. sce. 1.

Saty. 3.

pugnare, est in equo sedentem pugnare.

Aestimo, & Existimo, Cogito, & Excogito. CAP. XX.

Aestimo, & existimo à plerisq; confunduntur, quum diuersa sint, sicut cogito, et excogito. Antè enim est cogitare, dein de excogitare, licet non quicumq; cogitat, statim & excogitet. Ita prius rem aestimamus, deinde qualis sit, existimamus. Aestimare enim est cōsiderare. Existimare uerò iudicare. Quintilianus: Consumptis affectibus, nō reperiens quo dignè modo uultum patris posset exprimere, uelauit eius caput, & suo cuiusq; animo dedit aestimandum. Cicero de legibus: Sisenna eius amicus, omnes adhuc scriptores, nisi qui fortè nondum ediderunt, de quibus aestimare non possumus, facile superauit. Et in Verriis: Expendite deinde hanc, atq; aestimate pecunia. Vnde dictū est aestimare, pro taxare, ab *as aris*, & nam Græcè, quod est pretium Latine. Lib. 1. cap. 14. Lib. 1. AA. 7.

Ouidius tertio de Tristibus libro:

Quod quicumque leget (si quis leget) aestimet antè,

Compositum quo sit tempore, quoq; loco.

Coniuro, & Conspiro.

CAP. XXI.

Conjurare, & conspirare, serè in malum accipiuntur, quoties in patriam, aut bonum principem coniuratio fit, atq; conspiratio. Sed si honesta causa id fiat, in bonum etiam accipi debent. Nam & Mutius Scaeuola ad Porcennam regem inquit: Trecenti coniurauius principes iuuentutis Romanae, ut in te hac uia grassaremur. Et Cicero ad Caesarè pro Ligario, fratrum conspiracyonem dixit, quasi unanimatatem. Verum cōspiratio, ut in hoc ipso loco, nonnunquam nemini perniciofa est, in neminemque grassatur. Coniuratio semper in alterius perniciem grassari solet. Lui. lib. 1. ab urb.

Cordi est, & In animo est.

CAP. XXII.

Cordi est, & In animo est, differunt. Namque hoc secundū, notum est significare in animo habeo, uel animus est mihi, uel uolo, atque constituo: ut ad Terentiam Cicero: Nobis erat Epi. 1. lib. 14. fam.

x 3 in ani

in animo Ciceronē ad Cæsarem mittere. Illud uerò, est delectat,
 De Amic. & placet. Vt idem: Itaque non tam me ista sapientia, quam mo-
 dō Fannius cōmemorauit, fama delectat, falsa praesertim, quam
 quod spero amicitia nostrae memoriam sempiternam fore: idq;
 mihi eo magis est cordi, quod ex omnibus seculis uix tria, aut
 quatuor numeratur paria amicorum. Quo in genere sperare ui-
 deor Scipionis amicitiam & Lelii, notam posteritati fore. id
 est, eò magis me delectat, & placet, Terentius: Aut tibi nuptiae
 In And. act. 2. he sunt cordi. Et alibi: Quia uterq; utrique est cordi. id est, nup-
 tiae iucundae sunt tibi, & uterque alterum amat.
 In Phorm. act. 5. sce. 3.

Inuerto, & Interuerto.

CAP. XXIII.

Inuertere est quasi in cōtrarium uertere, ut interiora uestis,
 aut pellis, aut aliarum rerum exteriora facere, praepostereq;
 uerba pronunciare: ut pro lauo uola. Interuvertere est rem aut
 commodatam, aut depositam, aut creditam, callide, doloq; ne do-
 AA. 6. mino restituatur, efficere, ut Cicero in Verrem: Candlabrum,
 quod rex Syria Ioui Capitolino dono tulerat, à Verre, qui il-
 lud à rege commodato acceperat, interuersum esse cōqueritur.
 Marcellus iuriconsultus: Si duo, inquit, heredes rem apud de-
 functum depositam dolo interuerterint.

Compertum est, & Exploratum est. CAP. XXIII.

Compertum est mihi, & exploratum est mihi, idē est quod
 scio per inuestigationem: similiter comperi, & exploraui.
 Constitutum est mihi, deliberatum est mihi, decretū est mihi,
 idem quod apud me cogitando firmatum est: similiter cōstitui,
 & decreui, At non ita deliberaui. Possum namq; deliberasse, &
 Declam. 5. nihil tamē constitui. Quintilianus in agro redempto: Ode-
 ris licet confessionem meam, deliberaui. hoc est, dubitavi, & ha-
 sitaui. Itaq; differt an dicamus senatus deliberauit, an, senatus
 Epist. ult. li. 7. deliberatū est. id est, decreuit. Plinius Iunior: Tum ego, si fixū
 AA. 7. istud tibi, ac deliberatum est, sequar te. Cicero in Verrem: De-
 liberatum autē est, si res opinionem meam, quam de uobis ha-

bco

beo, si fellerit, non modo eos persequi, ad quos maxima culpa corrumperet iudicij, sed etiam illos ad quos conscientie contumacia pertinebit. Exploravi tamen pro inveni, ferè accipitur, quæ exploratio idem sit, quod inquirere sagaciter: unde dicuntur exploratores. Idem sit in nonnullis alijs, ut exigo, quod est uehementer, et iure quodam postulo inde exegi, et exactum, pro postulando obtinui, et postulando obtentum. Tale est quæsitum, pro partum, a quero.

Fœnero, Fœneror, Mutuo, & Mutuor. CAP. XXV.

Fœnero tibi dicitur, sicut mutuo tibi: fœneror abs te, sicut mutuor abs te. Qui mutuatur pecuniâ, dat mutuò. Qui fœnerat pecuniam, dat ad usuram. Qui mutuatur pecuniâ, mutuò accipit. Qui fœneratur pecuniam, ad usuram accipit.

Gradum facio, & Gradum iacio. CAP. XXVI.

Gradum facere, non est transitum facere, sed aliquam rem gradum, et quasi scalâ ad alia facere. Ideoq; à quibusdâ dicitur: gradum iacere: ut si rituum transire, si in arborem, fenestram uel aut tectum scandere uelim, et saxo, et scanno, alia quæ uel alia re gradum facio: ut apud Quintil. Namq; et illud frequens est, ut ea, quibus minus confidimus, quum tractata sunt omittimus: interim sponte nostra uelut donâtes, interim ad ea, quæ sunt potèntiora, gradu ex his fecisse cõtenti. Hoc eodẽ modo Ambrosius in libris Offi. utitur. Cicero contra Rullum: Nunc quasi gradum quẽdam, atq; aditum ad cetera iactum intelligetis. Idem pro Cluentio: Antequam ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi alijs sceleribus antè munivit.

De Certum est.

CAP. XXVII.

Certum est, non modo accipitur. pro manifestum est: ut Quintilianus, Nempe legem esse certum est. sed etiâ pro delibetatum, et constitutum est. In quo secundo plerumq; adiungitur datum cum infinitiui: ut, certum est mihi ire in Hispaniâ. Nonnunquam datiuus subintelligitur, ut apud Verg.

Eclog. 106.

Certum

Certum est in sylvis, inter speleaferarum Malle pati. —

Liceor, Licitor, & Addico. CAP. XXVIII.

Liceor uidetur carere praterito, tamen quasi prateritum habeat, format à se frequentatiuū (sed eiusdem tamen significationis) licitor : unde sunt participia licitans, & licitaturus. Vtriusq; igitur uerbi significatio est, pretium deferre in auctione faciendâ: hoc est, in uenditione, quæ publicè fit. Hinc unum compositū sit polliceor, nō multum à primitiua significatione distidēs. Est enim polliceri, ultro aliquid promittere. Ita qui licentur, aut licitantur, ultro pro re emenda pretiū, aliū alio maius pollicentur, ut sibi potius, q̃ alteri uenalia addicātur. Nam tali modo uēdere, addicere est. Et inde apud iuriscōsultos, de in diem additione titulus est, quem nostri iurisperiti emendāt de in diem adiectione, non uerbum modò, sed sententiā quoq; atq; ius ipsum corrūpentes. Afferamus ergo exēpla utriusq; uerbi. Ulpianus: Si res eius uenierit, & existat qui plus liceatur, an in integrum propter lucrū restituendus sit? Et quotidie prætores restituunt, ut rursum admittatur licitatio. Caius: Licitatio uestigalium, quæ calore licitantū ultra modum solite cōditionis inflatur, ita demum admittenda est, si fideiussores idoneos, & cautionē is, qui licitatione uicerit, offerre paratus sit. Ad cōducendum uestigal inuitus nemo compellitur. Et ideo completo tempore cōductionis, licitatores alloquēdi sunt. Licitatores uestigalium ad iterandā conductionē antè, quàm superiori cōductioni satisfaciant, admittēdi non sunt. Paulus: Si uēditor simulauerit meliorē allatam conditionē, cum minoris, uel etiā tantidem aliq̃ uenderet, utriq; emptori in solidū erit obligatus. Sed si emptor alium non idoneum subiecit, eiq; fundus addictus est, nō uideo, inquit, quēadmodū priori sit emptus, cum alia cōditio, & uera subsequuta sit. Sed si neuter subiecit emptorē, maiore autē pretio addictum est prædium ei, qui soluendo non est, abutum est à priori emptione, quia ea melior intelligitur, quam uenditor cōprobauit,

probauit, cui licuit nō addicere. Quibus ex uerbis intelligitur, quid sibi uelit illud Ciceronis in *Offic. lib. 111*. Non licitatorē uenditor, nec qui contra se liceatur, emptor. opponet. Idem pro Cecinna: Quum esset (ut dicere institueram) constituta auctio Romę, &c. Itaq; mulier facere cōstituit, mandat ut fundum sibi emat, &c. Ebatio negotiū datur, adest ad tabulam, licetur Ebutius, deterrentur emptores multi, partim gratia Cæsennię, partim pretio: fundus addicitur Ebutio, pecuniā argētario promittit Ebutius. Quo testimonio nunc uir optimus utitur, sibi emptam esse, quasi uerō aut nos ei negemus addictum, aut tū quis quā fuerit, qui dubitauit, quin emeretur Cæsennię, cū id pleriq; scirēt, omnes ferē audisēt, hī cōiectura assequi posēt, cū pecuniā Cæsennię ex illa hereditate deberetur, eam porro in prædijs collocari maxime expediret, essēt autē prædia, quę mulieri maxime cōuenirēt, ea uenirēt, liceretur is quem Cæsennię dare operam nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspicari. Quintilianus de Pastro caduere: Si nobis nihil ex cōmēatu nostro Declam. 19. stro partiris, nos uicina ciuitati uendimus, liceat scriuire ubi frumentū est. Non exigua res est: pro uita, pro sepultura, pro innocentia licemur. Idē in Aegro redēpto: Omnes facultates in pretia Declam. 51 collegi, rus, seruuolos, penates, & omnia utiliora properati festinatione parētis addixi. Inde addicti apud ueteres dicebantur, qui prætoris pronūtiatione, ac iussu, quū soluēdo nō essēt, creditoribus uendebātur. De quibus magna apud Liliū fit mentio. Et Addictus morti, destinatus dicitur. Cicero de *Off. lib. 111*. Et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendātorū suorū causa postulasset, uas factus est alter. Aliquādo sine auctione fit licitatio: ut apud Curtiū de Dario, qui pollicebatur pretiū pro capite Alexātri, si quis eum dolo occidisset, ita inquit: Et quum habeatis arma, licitamini hostiū capita. Si quid tamē inter liceri, & licitari differt, id est, quod liceri uidetur aut sine respectu esse aliorum emere uolentiū, aut tantum semel deferre pretium.

Lib. 4.

pretium. Licitari uero cum multis, & sepius augere pretium, ut emere uolentes deterreas ab emendo.

Audio; & Exaudio: Oro, & Exoro. CAP. XXXIX.

Audio, & exaudio, indifferenter ponuntur pro duplici significatione. Una pro eo quod est, auribus accipio: altera pro eo quod est, audita petenti concedo: ut, Audire uocem iussa sum modo militis. &

Terz. in Eunu.
act. 3. sce. 1.

Verg. Geor. 1.

Aeneidos 9.

Aeneidos 8.

Vox quoq; per lucos uulgo exaudita silentis. Idem:

Audijt, & cæli genitor de parte serena Insonuit Latij.

— Nulli exaudita deorum Vota precesq; mea.

Lib. 3. cap. 3.

Audio tamen frequenter accipitur pro eo quod est, ordo, accedo; pareo precipienti, sed ferè cum negatione; & frequentius per participiam, quod transit in nomen, quod est audiendus: ut apud Quintil. Nec audiendi quidam, quorum est Albutius, qui tres modo primas esse partes uolunt: quia memoria, atq; actio, natura, non arte contingant. Audiendus non est, idem est, quod audire non debet. Ideoq; licebit dicere: Neq; uero quosdam, quorum est Albutius, audire debemus. Sine participio, Cicer. Tuscul. li. primo: Nec Homerum audio, qui Ganymedem a dijs raptum ait propter formam. Sine negatione, idem in eodem: Endymionem uero (si fabulas audire uelimus) nescio quando in Lycia obdormiuit. Sed coniunctio hæc, tacita quidam in se habet negationem. Aut certe ita hoc loco dicimus, quod diximus lib. III. de illius. Sed nonnunquam sine negatione apte dicitur, ut apud Livium: Cuius tuum non audisti arma capere, ac sequi se iubere Annibalem. Paulò post: Audisti cum fra prodi, et arma tradi iubere. Audio insuper, pro fateor, quod similis significatio superiori est. Ideoq; sæpe sic scriptum legemus: Audio, & fateor. quasi posterius declararet primum. Exorant hoc manus, idem est, quod oratio impetrari. Exorauit patrem, exoratio induxit: quod licet etiam pueris notum sit (quippe Terentium legentibus, ubi hoc uerbum nullies est; nec unquam reperitur aliter acceptum) tamen quidam sic loquuntur, Exoramus te Deum.

De

De Lego, & Perlego, multisq; alijs a per, com-
positis. CAP. XXX.

LEgo, & perlego differunt, & multa huiusmodi. Legere quid
sit notum est. Perlegere uero ad finē usq; legere: ut *Quin-
tilianus in 11.* Ideoq; opus est intueri omne litis instrumen- Cap. 2.
Epist. Quidā
ad Parid.
tum, quod uidere non est satis, perlegendum erit. *Quidius:* Per-
legis? an cōiux prohibet noua? — *Lactantius in proemio libri
quinti:* Non iniuste petere uidemur, ut si quis erit, qui incidit
in hac, si leget, perlegat. Ita differt Scribere, & Perscribere,
que exempla sunt plurima. *Titus Liuius libro primo statim in
proemio:* Facturus ne opere pretium sim, si a primordia urbis,
res gestas Po. Rom. ab initio perscripsero. Perferre, usque ad
constitutum finem ferre. *Vergilius:*

Nec spatium euasit, nec totum pertulit ictum.

Aencl. 1.

Et multi ferunt literas, sed eas uel negligentia, uel dolo, uel casu
non perferunt. *Cicero:* Sed *Nummius ille, qui literas accepit, non
pertulit.* *Seneca in Tragoedijs:*

Leue est miserias ferre, perferre autem graue.

Id est, ad spatium temporis in miserijs esse, leue est: ad finem ue-
ro usque uite, graue est: ut in illo simili exemplo *Martialis:*

Nam uigilare leue est, peruigilare graue.

Li. 9. epig. 71.

Hoc est parte noctis uigilare, leue est: usq; ad finē uero, & totā
noctem insomne ducere, graue: quod dicitur etiam pernoctare,
unde & pernox, quod a peruigilando ita differt, quod hoc in-
terdiu quoq; fieri potest, illud uero tantūmodo noctu: quāquā
pernoctare peruigilantes possumus. Id est, totam noctē insomne
ducere. *Peruigil draco dictus est, non q; pernox esset, sed quod
nūquā dormiret, semper uigilans.* Peragere reum, est non tan-
tū agere reum, nisi peruenias ad illius condemnationem. *Dici-
tur enim accusator reum cōdemnasse, quum illum cōdemnandū
ceperit.* *Vlpianus:* Peregisse autē quis reum nō aliter uidetur,
nisi & condemnauerit. Perorare, finem orationis orare. Vnde

perora

peroratio, finis orationis dicitur. Sed quia in hac parte utimur plerumq; affectibus, ideo usurpamus interdū perorare pro ipsa
 Declam. 6. commotione affectuū: ut Quintilianus, At ista legē recitat, et in cadaver filij perorat. id est, indignationem commouet. Per-
 Philipp. 1. suadere, est suadendo inducere: ut Cicero in Philip. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim, ea uelim reprehendas, si potes. Vnum ne quinquennij Cæsari imperium prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur. Quorū si utrumuis persuasissim, in hac miseria nunquā incidissim. Suasit ergo, et non persuasit Cicero Pōpeio. Ideo quē discere solemus, Sic mihi persuadeo: non autem, sic mihi suadeo. Persuasum habeo, persuasum
 Epist. 3. est mihi: nō autē suasum habeo, suasum est mihi. Idē ad Brutū: Persuasum est enim adolescenti, et maxime per me eius opera nos esse saluos. Ille tamen qui alijs, siue alios (utrūq; enim dicimus) persuasit, non persuasor eius sentētiæ appellari solet, sed autor. Cicero libro Officiorū tertio: Atq; huius deditionis, ipse Posthumius qui dederatur, suasor, et autor fuit, quasi dixisset, suasor, et persuasor. Apud Quintilianum autē, ceterosq; sui temporis dicitur persuasio, pro certa opinione, atque sentētia, quam nobis persuasimus: ut libro primo, Si qua publicē est recepta persuasio. Quē (quātū ego quidē sentio) id significare uidetur, quod Christiani dicunt, fidem. Et si originem Græcam inquiramus nescio an cōmodius dicamus persuasio, quā fides, præsertim re ipsa pro nobis faciēte. Fides enim propriē Latine dicitur probatio: ut, facio fidem per instrumēta, per argumēta, per testes. Religio autem Christiana non probatione nititur, sed persuasionē, quæ præstantior est quā probatio. Nam sæpe probationibus nō adducimur: ut malus seruus, malus filius, mala filia, mala uxor, optimo consilio, quod confutare non potest, non tamen acquiescit. Qui persuasus est, planē acquiescit, nec ulteriorem probationem desiderat. Non enim solum sibi proba-

tum

tum putat, sed sese commotum ad ea exequenda intelligit. Sed quia fides etiam pro (ut sic dicam) credulitate accipitur, quale est, habeo tibi fidem, rectè etiam nostra religio nominata est fides, sicut à Græcis πίσις. Verum eò, unde egressi sumus, reuertamur. Persuadere est in effectu: Suadere autem in actu, itemq; Dissuadere. Itaque nonnulli peccant, quum dicunt, dissuasi hoc illi. pro eo quod est, reuocauit ab opinione, in qua erat. Siquidè pro hoc sensu dicimus, persuasi ne faceret: sicut ediuerso, persuasi, ut faceret. Quare et suasor, et dissuasor nisi persuadeat, nihil effecerunt. Quintilianus: Ergo pars deliberatiua, quæ ea Lib. 3. cap. 10 dem suasoria dicitur, de tẽpore futuro consultans (querit etiã de præterito) officijs constat duobus, suadendi, et dissuadendi. Non dixit persuadendi, quoniam non est officium oratoris positum in euentu, qualis est persuasio: neque est eius ars persuadendi, sed suadendi, et dissuadendi in deliberatiuo genere. In uniuersum autem bene dicendi, quod est in actu, non in euentu. Præterea deliberatio uocatur suasoria, quoniam utrinq; suadetur: qui enim dissuadet, nil aliud quàm in contrarium suadet. Cicero in Catone maiore: Dissuasimus nos. Deinde, ut scias finem euẽtumq; dissuasionis, subiunxit: Itaque lex popularis suffragijs populi repudiata est. id est, dissuasimus, et dissuadendo ne fieret, persuasimus. Quantum errant philosophi nostri, quorum Albertus unus est, qui quum de comparatione dialecticæ, et rhetoricæ disputant, huius uerbi significationem nescientes, quisquis illos leget, intelliget. Permanere, est usque ad finem manere. Plinius Iunior: Tunc demum lentè, cunctanterq; ueniunt, Bp. 11. lib. 1. nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alij dissimulant, et furtim: alij simpliciter, et liberè.

De quibusdam alijs à Per, Præ, uel Re, compositis.

CAP. XXXI.

Locuti sumus nonnihil de præpositione per, quando componitur: addamus adhuc aliquid amplius. Nonnunquam hæc

2

per

per compositionem in malū accipitur, periurus, perfidusq̃, qui iusiurandum, fidemq̃ uolat. Pertinax, qui nimis est tenax. Perfuga, qui ad hostes trāsit. Perditus, qui in omne scelus est traditus. Percitus, qui iracūdia, furore q̃ est incitatus. Peruersus, qui uersatur in malo, & à bono uersus est. Perpeffus, laboriose passus. Sæpe accipitur quasi per medium, ut perlucidum, siue pelludū, id est, per cuius medium fulgōr emanat. Perspicuum, per cuius medium, licet opertum sit, oculos dimittimus, & per eius medium uidemus: ut aqua, glacies, laterna, uesica, uitrum, crystallus, gemma. Sed perspicuum plerunque ad mentem refertur: ut, Id quod ais perspicuum est. id est, tale, quale uitrum, aut crystallus. Pellucidū magis ad corporea. Plautus in Aulularia: Ita is pellucet, quasi laterna Punica. Seneca de tranquillitate: Quid pellucenteis ad imum aquas, & circumfluentes ipsa conuiuia? Quintilianus. Sed ut inter se iuncti, atq̃ ita coherentes, ne commissura pellueat. Aliquando, sed figuratē, ad mentē refertur, ut apud Marcum Tullium in Bruto: Ita recōditas, exquisitasq̃ sententias, mollis, & pellucens uestiebat oratio. Idem est pellucens, & translucens, adeo ut Plinius maior ferē nūquā utatur perlucens, siue perlucidus; sed translucens, siue translucidus, quod etiam figuratē ad mētem refertur: ut apud Quintilianum.

In proœmio. lib. viii. Similiter illa translucida, & uersicolor quorundam elocutio res ipsas effœminat, quæ illo uerborum habitu uestiantur. Perfluere, per mediū alicuius fluere, ut si lagœna male materiata, maleq̃ compacta sit, perfluit, id est, per eius medium humor, qui intus est, fluit. Terētiū Hæc, atq̃ illhac perfluo. id est, in modum non fidelis lagœnæ, quæ mihi cōmittuntur, effundo. Plinius idem sæpius utitur transfluo pro perfluo, quæ idē sunt, ut perfuga, & trāsuga. Perpluere, per mediū alicuius pluere:

Cap. 4. ut, hæc domus perpluit, hoc tectum perpluit. Quintil. in vi. Quum coenaculū eius perplueret. Frequētissime accipitur pro ualde, ut alio libro ostendi: permagnū, pergrauē, periouundum.

Quo in loco notandum est, quòd cum prae in eadē significatio-
ne reperiatur, tamen quaedam uocabula cum prae coniunguntur,
non cū per: ut, prae potēs, praecelsus, praelatus, praefulgens, prae-
diues, praedulcis, praelogus, praedurus, praeclarus, praecultus.
Quòd si quid inter has praepositiones interesse uelis, id erit,
quòd uehementius auget prae. Nam praelongus homo, praeloga
oratio, ea dicitur, quae enormi lōgitudine est: & prae potēs, prae-
celsus, & similia, maiorem in modum potens, celsusq; & quasi
preter modum, morem uel aliorum potens, ac celsus. Vnde etiā
praecox fructus, praeter morem ceterorum coctus, siue ante cete-
ros. Vnde uuae, ficusq; praecoces dictae: & prematurus, antè
quàm sit tempus maturum, collectus. Quidam tamē praecoquus
dicunt, ut Martialis:

Vilia maternis fueramus praecoquarumis,

Li. 13, epig. 46

Nunc in adoptiuis persica cara sumus.

Eadem praepositio iuncta cum uerbo, nonnunquam habet penè
nihil diuersum à sui simplicis significatione, ut praeludo, preci-
do, praemorior, praecingo. Idem sunt enim quod ludo, cado, siue
incido, morior, cigo. Cuius naturae est etiā, re, ut refeco, recido,
recingo, repurgo, refodio, repromitto, reuincō: quae saepe uix
quippiā à simplicibus disētiunt in significatione. Per, in obtesta-
tōnibus, atq; adiurationibus ferè solet separari à suo accusa-
tīuo, interiecto nominatiuo, qui frequētissimè est ego, ut Verg.

Lib. 4. Aencl.

Per ego has lacrymas, dextramq; tuam, te, &c.

Declam. 4.

Quintilianus in Mathematico: Per ego has te optime pater
(si uis) tantum fortes manus.

Inter Prosequor, & Persequor. CAP. XXXII.

Prosequor, & persequor multi nesciunt distinguere: qui ne
falli possint, ita accipiant, Prosequi nō ferè carere ablatiui
comitatu, ut prosequor te oculis, charitate, odio, honore, uersi-
bus, cantu, conuiuijs: significaturq; actio, declarās alterius affe-
ctum in alterum. Persequor autem uel in malam partem, id est,

in se

insequor, & insector: uel in bonā, cum perscūro exequi, quod agere cōperam.

Partio, & Impertio, & Partior. CAP. XXXIII.

Partio, & partior quidam pro eodem legunt. Sed mihi uide-
tur raro reperiri partio sine in, & partior cum in, quando
est deponens, sed quando est passiuum. Est nanq; impertio idē,
Epist. 14. li. 9. quod impendo, uel partem do. M. Tullius: Aliquid tēporis im-
ad Att. pertius huic quoque cogitationi, quasi impendas. Idem: Oneris
Pro Sylla. mei partem nemini impertio. quasi partē do. Reperitur aliquā
In Eunuch. do mutata cōstruēctione, ut apud Terentiā: Plurima salute Para-
ad. 1. scē. 1. menonem summum suum impertit Gnatho. quasi plurimā salu-
tē Parmenoni suo impertit Gnatho: eo modo quo dicitur, dono
tibi hunc equum, & dono te hoc equo. Huius passiū est imper-
tior, ut Cicero: Atq; etiam uiro forti college meo laus imper-
titur. Partior idē est, quod partes facio, partesq; distribuo: si-
Aeneid. 1. cut sortior, sortem facio, sortem uē recipio. Vergil. — Et socios
partitur in omnes. Quintilianus: Partire uel gratis, dum quo
respiremus afferas. Partiri itaq; de partibus dicimus. Impertio
magis de re incorporea, & quasi communico. Impertiri tamen
aliqui dicunt, pro impertire, ab ipso deponente partior.

In manu est, & In manibus. CAP. XXXIII.

In manu est, in manibus est, utrunq; accipitur pro eo, quod
est, in potestate sed dupliciter, de presenti, & de futuro. De
Epist. 1. lib. 14. presenti, Cicero: Verum hæc non sunt in nostra manu. Et filius
fam. epist. in patris, & seruus in domini manu dicitur esse. Vnde manci-
pium, & manumissio. Lucanus:

Lib. 7. In manibus uestris quantus sit Caesar, habetis. Vergil.

Aeneid. 9. Terra autem in nostris manibus. — De futuro, Sallust. Verū
in Catil. enim uero pro Deorum atq; hominum testor fidem, uictoria in
manu uobis est, uiget ætas, animus ualet. Cōtrā, illis annis, atq;
diuitijs omnia cōsenuere. Tātū incepto opus est, cetera res
expediet. In plurali tamen frequentius, quum dicimus, uictoria

in

in manibus est: quasi iamiam tenetur. Etiam dicimus in manibus est, in alia significatione, pro eo quod est, inter manus est, aut quia admirationi est, aut quia nondum operi summa manus imposita. Quando est admirationi: Cicer. in Catone Maiore: Est in manibus laudatio: quam quum legimus, quem philosophorum non contemnimus: Quando res non est consummata: idem in eodem libro: Septimus mihi liber Originum est in manibus, omnia antiquitatis monumenta colligo.

Præditus sum, & Affectus sum. CAP. XXXV.

Preditus sum bono dicitur, & preditus sum malo: sicut affectus sum malo, & affectus sum bono: id est (ut breviter magis, quam optime dicam) habeo bonum, & habeo malum: ut, preditus sum humanitate, uirtute, diuitijs, dignitate, uiribus: qui sermo est usitatissimus, nunquam tamen cum ablatiuo, & prepositione a, uel ab, ut fit in affectus: ueluti, ego sum a rege magnis honoribus affectus, non autem sum preditus a Deo magnis uiribus. De malo rarius. Cicero pro Sylla: Ni uero unum me uis ferum præter ceteros, me asperum, me inhumanum existimari, me singulari inhumanitate, & crudelitate præditum. Idem pro Rabirio: Senectute affectus, morbo preditus. Cōtingit idem in singulari, ut in proximo exemplo: Existimari me singulari inhumanitate. Sepeque legimus, ille est singulari improbitate, tu es singulari stultitia. Similiter fit in alijs tribus, quatuorue: notabilis, nobilis, insignis, & eximius. Quintilian. Hunc tu animum modo inter libidines, ac scorta perdebas, macie notabilis, pallore deformis, solaque impatiētie tua fabula notus. Nobile scortum, quasi in ordine meretricio excellens, uel maxime inter alia notum. Et apud Liuium, Nobilis ille clade Romana locus. Et apud Cicero nec: Testis est Phalaris, cuius præter ceteros est nobilitate crudelitas. Et latrones uocamus insignes, qui maiore manu, maioreque audacia grassantur. Et insignis improbitas, insignisque stultitia dicitur, quemadmodum singularis, eximiaque stultitia, quod rari-

2 3 rius

rius est. Cicero Verrinarum quarto: Sin hanc uos in rege ~~am~~
 proximam iniuriam, tam acerbam neglexisse audient.

Descendo.

CAP. XXXVI.

Descendo in praelium, descendo in forum, descendo in cam-
 pum dicimus: non quia de loco superiore in inferiore de-
 scendimus, sed quia de loco tuto in locum discriminis: opinor,
 quod qui in loco celsiore se tenet, pugnam detrectare existima-
 tur, quem quum reliquit, & in locum æquum uenit, atq; descē-
 dit, mentem se pugnandi habere declarat. Ideoq; nō fere dicitur
 in forū descendere, nisi qui pugnandi, & defendēde litis causa
 uenit in forum, non rerum uenaliū cōemptor, ac negotiator. Et
 in campum descēdere, nō nisi qui litis, dignitatis uē causa (sicut
 in cāpo Martio fiebat) certaturus uadit. Nē in praelium, pu-
 gnam uē descendere, quod in loca inferiora descēdat. Nō enim
 locus est pugna, & praelium, quū nihil intersit qualis locus sit,
 planus, an montuosus, in quem se confert, qui in pugnam descē-
 dere dicitur: ut apud Vergiliū (satis autē erit in re perspicua
 unum exemplū protulisse) Instructos acie Tyberino à flumine
 Teucros, Tyrrhenamq; manum totis descendere campis.

Amo, & Diligo.

CAP. XXXVII.

Amare, est generalis significati, idē qd diligere, nisi quod
 putetur plus quiddā esse in amando, quā in diligēdo: ut
 Epist. 1. Cicer. ad Brutū, Lucius Clodius trib. pleb. designatus ualde me
 diligit, aut (ut ~~ἐμπαλιν~~ dicam) ualde me amat. Et iterum:
 Sic igitur facies, & me aut amabis, aut, quo contentus sum, dili-
 ges. Idem ad Dolabellam: Quis erat, qui putaret ad eum amo-
 rem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantū nunc
 accessit, ut mihi deniq; amare uidear, anted dilexisse. Ad amare
 Declam. 18. est amatorie amare, ut Quintil. multis in locis, sed unus suffe-
 cerit: Me quidē marite si quis interroget, omnes matres libe-
 ros suos tanquam adamauerint, amāt. Vidēbis oculos nūquā
 à facie, uultuq; desistere, comere caput, habitūq; componere.
 su spi

inspirare quum recesserint, exultare quum uenerint, conferere manus, pendere ceruicibus, non osculis, non colloquijs, nō prae sentia voluptate satiari. Amicus, cum honesta res est: Amica, quando ad uirum refertur, inhonesta: ut, haec amica mea est, id est, concubina. Ego uero ipsius non amicus, sed amator sum. Ideoq; apud Terentium dicitur:

—Hecce putabam hūc Pamphilū Amicum, amatore uirum. In Andr.
act. 4. scē. 30
Ne putares amicum in malam partem accipi, adiecit amator.
Sed apud profam hoc obseruatum semper inuenies, apud poet
tas fortasse non semper.

Declaro.

CAP. XXXVIII.

Declaro, frequentius ad facta pertinet, q̄ ad dicta. Cicero, De Off. lib. 1.
Declarauit id modò temeritas C. Caesaris, qui omnia iura
diuina & humana peruerit. Aliquando etiā in dictis, Idem ad
Ligarium: Postea uerò quā magnam spem habere coepi, fore Epist. 13. li. 6.
fam. epist.
ut breui tempore te incolumē haberemus, facere nō potui, quin
tibi & sententiā, & uoluntatem declararem meā. Et in eadem
epistola: Quando quid sentire exposui, quid uellem tua causa,
re potius declarabo, quā oratione. Interdum accipitur pro si
gnifico: ut idem lib. 11. de finibus, Nullum uerbum inueniri po
test, quod magis idē declarat Latine qd̄ Græcē uerbi, quā de
clarat uoluptas. declarat, id est, significet, uel ostēdat, uel idicet.

Ingredior.

CAP. XXXIX.

Ingredior componitur quidē ex in, sed diuersa ratione: nunc
ad locum, ut ingredior forum, uel in forum. Qui modus lo
quendi nemini ignotus est. Nunc in loco, quod est ambulo, &
incedo. Georg. 3.
Vergilius:

Continuò pecoris generosi pullus in aruis

Altius ingreditur, & mollia crura reponit.

Epist. 13. lib. 1.

Cicero lib. quinto ad Atticum: Si dormis expergiscere: si stas,
ingredere: si ingrederis, curre: si curris, aduola. Idem est ergo
ingrederis hoc loco, quod graderis, quod est ambulas.

2 4

Con

Consulo te, & tibi. Consulto, Consultor, Consul-
tus, & Inconsultus.

CAP. XL.

Consulo te, consilium peto à te, uel interrogo, & inquirō.
Quintilianus: Quid per fidē facere uultis? Iuuentem quem
de parricidio consuluit pater ille seruatus, miror hercule (nō di
Lib. 10. cap. 11. xisse uolui) sum ueneficus, sum parricida. Idem: Ergo primum
est, ut quod inuēturus est, quisq; intelligat, & quare bonū sit,
sciat: tūc in suscipiēdo onere cōsulat suas uires. Et iterū: Ego
aures consulens meas. Consulo tibi, consilium do tibi, uel proui-
deo tibi: sed hoc frequentius, & magis propriē in rebus: ut, con-
sule nūc tuæ, consule ualetudini, cōsule dignitati, cōsule saluti,
consule rebus tuis: adeo frequentissimē, ut quum dicitur cōsule
re uolo mihi, & liberis meis, intelligatur potius de corpore, &
de rebus externis, quā de animo. In plurali autem numero in-
terdum reperitur, sine appposito tamen: ut, consulunt senatores:
quod frequentius dicimus, cōsulant, id est, deliberāt. Nisi enim
uideret qui consilium petat, & qui concilium det, nō erit delibera-
tio siue consultatio. Atq; ut consulunt dicimus, pro cōsulant,
hoc est, quod altera pars petit, altera dat consilium nūc ecōtra-
rio nonnunquam cōsultare est unius, non plurium partium, sed
ita si apud se duas partes sustinet, secūq; deliberat at tunc duo no-
mina nascuntur, consultor & consultus. Consultor ferē pro eo,
qui alium consulit, accipi solet: nonnunquam tamē pro eo, qui
alij consulit. Sallustius in Iugurth. Simul ab eo petitur, uti fau-
tor, consultorq; sibi uisit. Et iterum: Ita cupidine, atq; ira, pessi-
mis cōsultoribus, grassari, neq; facto, neq; dicto abstinere. Con-
sultus, est homo prudens, ac sciēs, dignūq; à quo cōsiliū petas.
Ceterum non occurrit mihi ubi repererim, nisi aut participiū:
ut ibi, Consulti medici dixerunt eundem esse languorem. Aut no-
men pro iuriconsulto, ut Horatius lib. 1. Serm. Satyr. 1.

—Eris tu, qui modò miles,

Mercator: tu consultus, modò rusticus. —

Quint

Argu. decla-
mat. 8. Quintil.
Verg. 3. Geor.
Nec responsa
potest cōsultus
reddere uates,

Quintilianus in septimo: Scripti, et uoluntatis frequentissima inter cōsultos questio est. Liuius tamē lib. primo, ait de Numa Pompilio: Consultissimus uir, ut illa quisquā etate esse poterat, omnis diuini, atq; humani iuris. Et in decimo: Callidos, solertesq; iuris, atq; eloquentiæ cōsultos. Horatius primo Carminū: Ode. 34.

Barus Deorum cultor, et infrequens,

Insanientis dum sapientiæ Consultus erro. —

In compositione frequēs est, sed adiectiuum: ut apud Quintil. O' incōsultam muliebrem semper amētiā. id est, imprudētem, inconsideratam, et nullius cōsiliij. Alterum quoq; compositū, si cōpositum est, iuriscōsultus, quod etiam dici solet iurēcōsul- tus, Nonnāquam in simplici, ut Ouidius 1. de Arte amandi:

Declam. 19.

Sit tibi credibilis sermo; cōsultaq; uerba.

Ago gratias, Habeo, Refero, ac Reddo gratias.

CAP.

XLI.

Agere gratias, est uerbo: quod quidam barbarē dicunt, re-
gratior. Habere gratias, in animo: quum memorē accepti
beneficij mentem, animamq; habeo, et inuicem gratificadi uo-
luntatem. Referre, siue reddere gratias, est factio: ut, si tu à me
subleuatus aut pecuniā, aut patrociniū, aut manu, alio ue subsi-
dio, uicissim me aliquo modo subleuaueris, gratias retulisti,
reddidistiq;. Licet Seneca nolit malis referri posse, sed reddi,
Cicero tamē in Sallastiū ait: Nam quod ista iniustitia rabie in u-
xorē, et filiam meā inuasi (que se facilius mulieres abstinere
rūt à uiris, quā tu uir à uiris) satis doctē, ac peritē fecisti. Nō
enim sperasti me mutū tibi gratiā relaturū, ut uicissim tuos cō-
pellarem. Quāquam Cicero nūquā ferē ait reddere gratiā,
sed referre. Porro hoc exemplum in alium quoque usum attulī,
quod uidetur significare gratiam etiā uerbo referri, non solum
facto. Sed multū tamē differt ab illo, agere gratias, quo tantū
innuitur confessio accipientis beneficium. Qui uerō refert gra-
tiam, reddit beneficium, et interdum maleficiū, siue factio, siue
dicto,

Epist. 16. li. 10.
fam.

dicto, quoniam dicendo nonnunquam profumus aequè, atque faci-
ciendo. Plancus ad Ciceronem: Immortales ago tibi gratias,
agamq; dum uiuam: nam relaturum me, affirmare non possum.
Tantis enim tuis officijs non uideor mihi respondere posse. Ecce
respondere officijs, et satisfacere beneficijs, est gratias referre.
Ceterum frequentius est refero gratias, quam habeo gratiam.
Item frequentius habeo gratiam, quam ago gratiam. Vix enim
audiuimus ago gratiã, sed gratias. Et raro refero gratias, sed
gratiam. Cuius rei testimonium est illud in libro XLVI. Titi
Luij: Satiatusq; tandem complexu filij, Renuntiate, inquit, gra-
tias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non posse, quam
ut suadeam, non antè in aciem descendat, quam ut in castra me
redijsse audierit. Dicimus itè ago grates, sed sepius apud poë

In Somnio Sci-
pionis.

tas, qui necessitate uersus, ago gratias dicere non possunt. Non
nunquam etiam apud oratores, ut Ciceronem: Aliquãtoq; post
suscepit ad cœlum, et Grates tibi, inquit, ago summe Sol, no-
bisq; reliqui cœlites. Nisi legendum est gratias, et non grates,
pro eodè significato, siue pro eo quod est, reddo grates. Seneca
in tragœdia, quæ inscribitur Agamœnon, dixit: Reddunt grates
tibi grandæui, Laßiq; senes cōpote uoto. Reddunt grates, id est
(ut ego interpretor) agūt gratias. Quis enim referre possit gra-
tiam Deo? quod etiã fando nunquã cognitū est, præterquã
apud quosdã recētes, nihil nisi barbarè loqui sciētes: sed gra-
tias agimus, raro etiam. Gratiam Dijs habere dicimur, quoties
agnoscimus, apudq; nos ipsos fatemur ab illis beneficium acce-
pisse, citra spem gratiam referendi: ut in Andria Terent. — Dijs
pol habeo gratias, Cum in pariundo aliquot affuerunt liberae.

Act. 4. scen. 4.

Gratulor, & Grator.

CAP. XLII.

GRatulari, est uerbo testari te gaudere fortuna, ac felicitate
alterius apud eum ipsum qui affectus est felicitate. Nonnun-
quam apud te ipsum ob tuam felicitatē. Ideoq; sepe postulat da-
tium: ut gratulor tibi ob tuã præturã adeptam: gratulor ma-
nibus

inibus meis, quibus ut te contingerent, datum est. Quintilianus: Non efficiet tamen infandū præsentis reatus, indignūq; discrimen, ut misera puella nō gratuletur sibi, quod ipsam pauper accusare iam potest. Poëtæ nōnunquam prætereunt datiuū, utiq; quum fuerit pronomen: quæ fuit causa, ut quidam existimarēt, quorum est Apuleius, hoc uerbū idē significare, quod gaudeo.

Declam. 15.

Ouidius in Heroidibus: Gratulor Occhaliā titulis accedere nostris. Gratulor inquam tibi, uel mihi, uel nobis. Idem tertio de

Epist. Declam. ad Hercul.

Arte amandi: Prisca iuuent alios, ego me nunc deniq; natum Gratulor. — Gratulor, subintellige, mihi. Et interdum etiā oratores.

Quintilianus in Pastro cadauere: Gratulemur iam, quod nulla ciuitas fame laboret. subintellige, nobis. Verba autē Apuleij hæc sunt in apologia, de magia: Eo in tēpore, quo me non

Declam. 11.

negabunt in Getuliæ mediterraneis montibus fuisse, ubi pisces per Deucalionis diluuiā reperiuntur. Quod ego gratulor nescire istos, legisse me, &c. Prætermisit datiuum: aut gratulor, pro gaudeo accepit. Quod tātum abest ut approbem, ut possit gratulari quis, quum minimē gaudeat, atq; adeo doleat: quod frequenter usu ucnit, utiq; inter falsos amicos, quum alter inuidus, atq; æmulus tacitē quidē dolens, quod alter honoribus auctus sit, tamen illi gratulatur. Fortē & Apuleius subintellexit mihi. In eadem significatione accipitur grator, sed poëticum, historicūq; est. Vergilius:

Æneid. 4.

Inueni germana uiam, gratare forori.

Titus Liuius libro VII. Tuum sequentes currū, Iouis optimi maximi templum gratantes, ouātesq; adire. Dicitur aliquādo gratulari pro eo quod est, gratias agere: sed nō ferē nisi dijs immortalibus. Idcoq; propriē idem est, quod supplicare. Si quidē triumphantes in Capitoliū ascendebant, Ioui optimo maximo ceterisq; dijs gratulatum. Eiusdem quoq; significationis fortassis est grator, quod significat Liuius li. x. dicēs: Ita q; prætor extemplo edixit, uti ædium ædes sacras tota urbe aperirēt, quo circum

circumcundi, salutandiq; Deos, agendiq; grates per totam diē populo potestas esset. Nec mirū, si dicimus gratulari, gratari uē dijs, quasi ostendere nos illis aggaudere, quum dicamur etiam eosdem salutare, quasi salutem illis optare, quod hominibus conuenit, non Dijs.

Fingo, & Effingo.

CAP. XLIII.

Fingere propriē est figuli, qui formas ducit ex luto. Inde gēnerale sit uocabulū ad cetera, quae ingenio, manuq; hominis artificiosē formantur, praesertim inusitatē, & nouē. Effingere est ad alterius formā fingere, & quodā modo fingēdo repraesentare. Cicer. II. de Oratore: Tum accedat exercitatio, qua illū, quē antē delegerit, imitando effingat, atq; ita exprimat, etc. Quintil. Nam id quoq; est docilis naturae, sic tamē, ut ea, quae discit, effingat. Et iterum: Nam mihi uidetur M. Tul. quum se totum ad imitationem Graecorum contulisset, effinxisse uim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatē Isocratis. Vnde ductū est nomen effigies, figura ad uiam alterius similitudinē, uel ad ueritatis imaginem facta, tam in picturis, quam in sculpturis.

Obeo, Oppeto, & Defungor.

CAP. XLIIII.

Obeo legationem, exequor munus, & officium legationis. Obeo prouinciam, exequor officiū prouinciale. Ita obeo mortem, exequor, uel perago mortem, uel adeo mortem, quē ad modum dicitur quis obiisse diem, pro adiuisse. Item, obiit diem suum, idem est, quod mortuus est, & iuit ad diem fati: ut apud Quintilianum, Nuntiatum est Marcellum diē suū obiisse. Praetermittimus autē nonnunquam illum accusatiuum dicētes, Marcellus obiit. Quod idē fit in illis significatione similibus uerbis, oppetijt, & defunctus est, atq; etiā in detulit, et si quae sūt alia. Nam in priore subintelligitur accusatiuus mortē, in posteriore ablatiuus, uita. Quid signi? quod saepe reperimus haec nomina esse his uerbis adiuncta. Est autem oppetere frequentius quidē mori, non fatali, sed illata morte: interdū tamen & fatali. Ut Cicerō:

cero de Officijs tradit, Ajax milles mortē maluisset oppetere, Lib. 1.
 q̄ mulieribus (si Circe, & Calypso mulieres appelladæ sunt)
 ut Vlysses fecit, inseruire. Idem de Diuin. Acquis esse cēsuit se Lib. 1.
 maturam oppetere mortem, quā P. Africani filiam adoleſcē-
 tem. Fœminam emisit: ipse paucis diebus post est mortuus. Sine
 accusatio apud Vergiliū: - O terq̄, quaterq̄ beati,

Aeneid. 1.

Quis ante ora patrum, Troiæ sub mœnibus altis

Cōtigit oppetere. - Defunctus quoq̄ dicitur, quasi p̄fectus
 munere uiuēdi. Ideo q̄ ut dicimus, p̄fectus est, siue defunctus
 officio pratorio, munere ædilitio, cura tribunitaria defunctus
 uita. id est, ab hac administratione, ab hoc munere, ab hac pro-
 curatione cessauit: ut apud eundē: - Defuncta q̄ corpora uita. Aeneid. 6.
 Detulit autem (quod tertio loco posui) in idem significatū ac-
 cipio, quod est accusauit, ubi subintelligitur reus: ut Quintilia-
 nus, Diuitem detuli reum pauper inimicus, occisi pater. Declam. 7.

Vestigo, Peruestigo, & Inuestigo. CAP. XLV.

Peruestigo, & inuestigo, non solum quero, sed etiā (& qui
 dē frequentius) querendo inuenio: ut sit Vestigo, quero:
 Inuestigo, & peruestigo, quasi acquirō. Ductum autem est hoc
 uerbum à uestigijs, tanquā signis, indicijsq̄, quibus ad rei noti-
 tiam peruenimus. Cicero 111. de Orat. Ipsa tractatio, & quæ-
 stio quotidie ex se gignit aliquid, quod cū desidiosa delectatio-
 ne uestiges. Idem in eodem libro secundo: Nosse regiones inra-
 quas uenias, & peruestiges, quod queras. Idem pro Ligario:
 Sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat, In Heautoma
 confitendum est, ut opinor. Terentius: Nihil tam difficile est, act. 4. sce. 2.
 quin querendo inuestigari possit.

Nutrio, & Alo.

CAP. XLVI.

Nutrio, est & paruulorū ut crescant (unde nutrices dicū-
 tur, nutritiijq̄, qui curam infantiū habent, habuerunt ue)
 & aduulorum, ut uiuant. Ali quoq̄ in eodem significato: unde
 lex illa x11. tabularum: Liberi parentes alant, aut uinciantur.

At

De Amic.
circa fl.

Aeneid. 5.

At in rebus incorporeis frequentius, ut crescant. Quintilianus: Sed alere facundiam, vires augere eloquentiae possit. Perinde ac si dixisset, Augere facundiam, augere vires eloquentiae possit. Cicer. Sed nec illa extincta sunt, alunturq; potius, et augentur cogitatione, et memoria. Coniunxit et ipse haec duo, sicut solemus in multis, quae similia sunt, ut posui et licet, ut munus et officium, ut mens animusq; Vergil. Hos successus alit. — id est, quasi horum animos successus augescere facit.

Spero, & Confido.

CAP. XLVII.

Lib. 3. de Offi.
prooemio.

Spero pro credo usitatum est, siue de praesenti loquamur, siue de praeterito. De praesenti, Quintilianus: Facilis (ut animaduertere uos spero) defensionis meae cursus est. De praeterito, idem: Et innocentiam quidem puellae satis (ut spero) defendimus. Et Cicero: Spero iam probatam esse amicitiam nostram. Similiter confido pro credo, tum in praeterito, tum in praesenti, tum in futuro. In praeterito: Quoniam probatam rationem officij mei uobis esse confido. In praesenti: Quaquam a Cratippo nostro principe huius memoriae philosophorum, haec te assidue audire, atq; accipere confido. In futuro: Ita fore confidimus. Haec exempla ex Cicerone sunt.

Dico, & Fero sententiam: Dico, & Fero legem.

CAP. XLVIII.

Dico sententiam consiliarius, fero sententiam iudex. Quorum exempla frequentiora sunt, quam ut a me repeti debeant. Nonnunquam tamen dico pro fero: ut apud Quintilianum, Apud iudices quidem secundum legem dicturos sententiam de consensu praecipere, ridiculum est. Iuris quoq; consultos hoc uerbo in hunc sensum frequentissime usos uidemus. Dico leges, aliud quam fero leges. Est enim ferre ad suos: dicere fere ad uictos. Vt Liuius libro XLVI. Nihil ea mouerunt regem, tutam fore bellis Asiam ratum, quando perinde ac uictis, iam sibi leges dicrentur.

Cir

Circunsto, & Circumsisto.

CAP. XLIX.

Circunsto, & circumsisto, utrunq; facit circunfletti: sed primum pro circundo, alterum pro inuado, & irruo, & quasi terrificatione aggredior. Vergilius:

Æneid. 6.

Circunstans animæ, dextra læuâq; frequentes. Idem:

Æneid. 8.

At sese tandem ciues infanda furentes

Armati circumsistunt: — Et alibi:

Æneid. 2.

At me tum primum sæuus circumsistit horror.

Quintil. in Apes pauper. Quum me euocassent subito trepidus, Declam. 13.

totoq; fortune suæ strepitu circumsistetissent. Nonnunquam non

terrificandi, sed terroris auferendi gratia ponitur, ut Cæsar in

Commentarijs: Si quis grauiore uulnere accepto deciderat, cir-

cumsistebant, hoc est, socij iacentem exhortabantur, tela hostiu

Lib. 4. de bello Gall.

arcentes. Nonnunquam etiam ut circunsto accipitur: ut apud

eundem: Et mercatores in oppidis uulgu circumsistit, quibusq;

ex regionibus ueniant, quasq; ibi res cognouerint, pronuncia-

re cogit. Quo etiam modo apud Quintilianum accipi potest.

Usurpare.

CAP. L.

Usurpare, est uti, siue usitari, tum dicto, tum facto. Cicero in

Oratore: Post inuenta conclusio est, qua credo usuros illos

ueteres fuisse; si iam nota, atque usurpata res esset, qua inuenta,

omnes usos magnos oratores uidemus. Hoc etiam sic dicere lice-

bat in eandem sententiam, Post inuenta conclusio est, quam ere-

do usurpaturos illos fuisse, si iam nota, atque usurpata res esset;

quam inuentâ omnes usurpasse magnos oratores uidemus. Idem:

Quod semper usurpamus in omnibus dictis, ac factis, minimis;

ac maximis, cum hoc decere dicimus, illud non decere. Idem:

Præclare enim hoc est usurpatum à doctissimis, quorum ego In Paradoxis.

autoritate non uter, si mihi apud aliquos agrestes habenda es-

set oratio. Sed quum apud prudentissimos loquar, quibus hæc

inaudita nō sunt, cur ego simulem, me, si quid in his studijs ope-

re posuerim, perdidisse: Dictū est igitur ab eruditissimis uiris,

nisi

nisi sapientem, liberum esse neminem. Vsurpatum, & dictum pro eodem accepit, sicut doctissimis, & eruditissimis. Quid multa? cum frequenter iurisperiti utantur usurpo pro dictito, nam pro factito, minus dubium est.

Præsto sum, & Adsum.

CAP. LI.

Praesto sum, id est quod adsum, nec alteri ferè uerbo cohaeret, nisi uerbo substantiuo, & huic simplici: nam praesto adsum, magis poetici est. Quid igitur significat adsum? Trium: unum naturaliter, duo per quendam flexum, & derivationem. Primum est, praesens sum, quod modo cum ablatiuo iungitur, in praepositione seruiente: ut apud Ciceronem de Oratore: Paulus in pugna non adfuerat. Modò cum datiuo: ut apud eundem in Philippicis: Omnibus his pugnis Dolabella adfuit. Et apud Quintil. Nam in libris Observationum à Septimio editis, adfuisse Ciceronem tali causae inuenio. Secundum est hinc ductum, quod saepe corrogamus, qui nobis adsint periclitantibus, quales sunt aduocati, quorum officium est adesse in iudicio. Sed ipsum illud adesse, fauere est, praesidioque esse: ideoque dicimus adesse, pro eo

Aeneid. 1. quod est, esse praesidio. Vergilius:

— Modo Iuppiter adfit. Et iterum:

Aeneid. 9. Adfis ô tandem, & propius tua numina firmes.

Et in prosa, Quintil. Nunc omnes in auxilium Deos, ipsumque in primis, quo nec praesentius aliud, nec studiis magis proprium nomen est, inuocamus: ut quantum nobis expectationis adiecit, tantum ingenij aspiret, dexterque, ac uolens adfit. Idem: Si tamē pater, qui diuisit patrimonium, & reos parricidij defendit, sic agat, quod contra legem sufficit: Parricidium obijciatur iuuenibus, quorum pater uiuit, atque etiam liberis suis adest. Tertium est aduenio, seu magis adueniam. Nam propè idem sunt, iam ueniet, & iam praesens erit. Itaque aderit, accipitur pro utroque, siue

Aeneid. 1. pro utrovis. Vergilius:

Iamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus. Iterum:

Huc

Huc ades ô formose puer. — Et,

Eclog. 1.

Huc ades ô Galatea, quis est nā ludus in undis? Et iterū:

Eclog. 9.

Huc ades ô Melibœe, caper tibi saluus, et hædi.

Eclog. 7.

Vbi si eadem foret significatio, quæ est in illo præsens sis, hic ades, non huc diceretur. Ergo huc ades, pro adsis, idē est, quod huc ueni. Has easdē significationes habet præstò sum, et eadē ratione. In primā, Ciceronis exemplum est in Bruto: Quibus quidem causis tu etiam Brute præstò fuisti. In secunda eiusdem pro Murena: Ius ciuile didicit, multum laborauit, uigilaui, præstò multis fuit. Et pro eodem: Tu interea Romæ scilicet amicis præstò fuisti. In tertia eiusdem ad Herennium: Hirundines æstiuo tempore præstò sunt, hyeme pulsæ recedunt. Et in epistolis frequenter: Stator tuus mihi cum literis præstò fuit. Et propriè accipi solet hoc ultimum, pro eo quod nunc dicimus, cōpareo: ut si quis aliqua dignitate, imperio uel affectus, alteri sic iubeat: Cras mihi ad hunc locum, et hanc horam præstò sis. id est, compareas, et te representes, atque exhibeas mihi.

Lib. 4.

Fleo, Gemo, Ploro, Plango, Eiulo, Lamentor,

Vociferor.

CAP. LII.

FLere, est lacrymis, ideoque tantum hominum, sicut ridere. Gemere, est in pectore, quum præ angustia in sonum prorumpit. Ideo et iumenta sub nimio pondere gemunt, et inanimata quoque quum nimis onusta sunt, gemere dicuntur. Ut apud Vergilium: — Gemuit sub pondere cymba. Plorare, est uoce flebili et effusa dolorem suum aperire. Vnde Implorare, est plorando opem orare. Plangere est percussione, ac uerberatione pectoris, capitis, uultus, aliorum uel membrorum se in dolore affligere: regitque post se accusatiuum. Ideoque per translationē dicuntur fluctus plangere littora: quasi ad declarandum dolorem, in modum lamentationis. Eiulare, est uoce sublata flere, quod magis mulierum est proprium. Vociferari, est uoce effrenata non modo dolorem, sed etiam indignationē (quæquā indignatio

Aenid. 5.

z

doloris

doloris genus est) ostendere. Interdum sine affectu, sed tamen uehementius exclamare. Lamentari est uoce querula, & tristi oratione cladem testari suam. Quae exempla lecturis hoc opus inuestiganda relinquimus.

Existit, & Extat.

C A P. LIII.

EXistit, atq; extat, quorū uerborū unū, atq; idem praeeritū est, simile quiddam significat, quod est eminet, & superest. Sed primum cum motu, alterum sine motu: ut illud sit, prodit, Lib. 1. uel exurgit: hoc uerò, superstat. Cicero de Diuinatione: Atque delapsus in flumen nunquam comparuisses, me contremuisse timore perterritum, tum te repente latum extitisse. Et iterum in eodem libro: Summerusus equus uoraginibus non extitit. Adhuc iterum in eodē: Vocem ab aede Iunonis ex arce extitisse. Atq; iterum: Neq; diu ulla uox extitisset. Et in secundo: Anguem ab ara extitisse. Et iterum: In Lysandri statuæ capite Delphis extitit corona. De rebus quoq; mutis existere dicimus: ut idem in Lelio, Existit hoc loco quaestio subdifficilis. De extare exemplum unum Vergilij suffecerit Georgicorum tertio;

— Stant circumfusa pruinis

Corpora magna boum, confertoq; agmine cerui

Torpent mole noua, & summis uix cornibus extant.

Quo fit ut de libris, qui demortui non sunt, dicamus extare: ut, extat paucissimi Varronis libri, plurimi nō extant. Nā ut de homine, qui adhuc uiuit, loquimur, superest, quasi non subter est: sub terra humatus; ita de rebus, extant, quasi extrā stant, non intra, & in tenebris latet, Cicero in Oratore: Quae (ut scis) extat oratio. Et de Senectute: Et tamen ipsius Appij extat oratio.

Conciliare amorem, & beneuolentiam nos dici,

Inire autem gratiam.

C A P. LIIII.

Conciliamus amorem nobis alicuius, conciliamus beneuolentiam: non autem conciliamus nobis gratiam. Rursus inimus gratiam, non autem inimus amorem, aut beneuolentiam.

Quarum

Quorum omnium orationum eadem ferè sententia est, ac si hoc uerbo uterer contraho, uel comparo: nisi quòd inire gratiã, est magis fauorem comparare, quàm amorem: ut apud Quintil. Quinetiam hoc timeo, ne ex eo minore gratiã hic liber incat, quòd pleraq; nõ inuenta per me, sed ab alijs tradita cõtinebit. Reconciliari tamen, & in gratiã redire, idẽ sunt: quoties amici interposita aliqua offensa, quũ aliquãdiu fuerũt inimici, in pri sinam redeunt beneuolentiam, ac familiaritatem. Sed redire in gratiam etiam cum inanimatis solemus: ut Cicero de Senectute In gratiã cum uoluptate redeamus. Præterea cõciliamus nobis laudem, famam, honores, similiaq;: nõ autẽ inimus. Quintil. lib.

11. Nam & plus auctoritatis afferunt ea, quæ non præsentis gratiæ litis sunt cõparata, & laudem sæpe maiore, quàm si nostra sint, conciliat. Rursus in eo rationẽ, in eo fœdus, in eo pacẽ, in eo societatem, in eo bellum, in eo pugnam, in eo uiam, quasi capeßso atq; ingredior: quod non ferè nisi in re momentosa, aut graui, grandiue dici solet. Nam non ita recte loquar, in eo prandium, cœnam uel, ut in eo conuiuium. Vnde principii rei maioris initium uocatur, ut initii rationis, Quintiliano quoq; testãte, qui ait: Quod principii Latine, uel exordii dicitur, maiore quædam ratione Græci uidẽtur proœmiũ nominasse, quod à nostris initium modò signatur. Et huius uerbi participiũ absolutè possum, sine regimine, maioribus rebus adhibetur: ut, Ineunte pueritia, ineunte adolescentia, ineunte ætate, ineunte uere, ineunte æstate, hyeme ineunte, ineunte anno nouo. Non autem dormitione ineunte, conuiuio ineunte, die ineunte, nocte ineunte, hora ineunte, sed incipiente: nisi dicamus illud ipsum ineunte, certis nominibus debere adiungi, quæ sunt ea, quæ modò exposui.

Obruo, Ingurgito, & Crapulor.

CAP. LV.

Obrucere est operire: siue aqua: ut, obrutus undis: siue terra: ut, Obrue uersata Cerealia semina terra. siue per trãslationem ad animum: ut Quintilia. Tot uoluptates obrucere possunt

Quid. lib. 1. de Remed. amo.

2 a unum

unum dolorē. Sed de multo uino potādo etiā obruere dicimur, sicut ingurgitare de absumēdis multis cibis. Cicero pro Deiotaro ait: Vino se obruisse, nudumq; saltasse. Et in Antonii: Vt fratrem imitetur, se obruit uino. Et in eundem idem: Quū se cibis ingurgitasset Ingurgitare aliquando utrunq; complectitur, sicut crapulari non modō in uino, uerū etiam in cibo, unde fit *Philipp.* crapula. Vt idem in eundē: Edormi in quā crapulā, & exhalā.

Deuenio, Peruenio, Deuolo, Despicio, & Dispicio.

CAP. LVI.

Deuenimus in montē, deuenimus ad diuitias, minus usitatū, ac minoris rationis est, quā peruenimus in mōtem, peruenimus ad diuitias. Similiter ediuerso, deuenimus in planum, deuenimus in uallē, quoties ab editiore loco profecti sumus, usitatius, probabiliusq; quā peruenimus in planum, peruenimus in uallem. Ita, deueni in paupertatem, quasi descendi, & delapsus sum in humiliora. Deuolo, deorsum uoluo: ut, deoluere rogos, deoluere trabes, deoluere saxa, deorsum precipitare. Despicio, deorsum aspicio: sicut suspicio, sursum aspicio. Inde per translationem quum quis alium cōtemnit, ac parui facit, despiciere uidetur, quasi infra se, & ad pedes suos proiectum aspiciere: quemadmodum & suspiciere est uenerari, quasi supra nos aspiciamus illum esse collocatū. Nā dispiciere est providere, & circumspicere mente, tanquam in omnē partē lumina mentis intendere, omniaq; discernere. A quo dispicientia dicta est, circūspēctio, & providentia, & consideratio diligēs, atq; discretio.

Occupo.

CAP. LVII.

Occupare, est locū tenere, aut capere, & ui capere: ut apud *Liuium lib. trigesimo tertio*: Nam & ipsis uocantibus urbem hanc accepi, non occupaui. id est, non ui accepi, aut mea sponte accepi, sed aliorum rogatu. Sæpe uerō antē capere est, & (ut aliqui loquuntur) præoccupare. Vnde schema illud, occupatio appellatur, quoties quæ dici ab alio poterāt, ea ipsi præueni

ueniēdo dicimus in noſtram partem, ne nobis poſtea officerent retorquentes. Cicero Offi. lib. 1. Sunt autem nulla priuata natura, ſed aut ueteri occupatione, ut ij qui quondā in uacua uenerunt. Certē primi illi, qui uenerunt in uacua, non potuerunt in aliena ire, ut iſti aiunt: qui uolunt occupare, utq; in aliena re ſe poſſeſſorē facere. Propriē eſt enim occupare, quod in medio, ſiue in medium, atq; in commune poſitum eſt, ante ceteros capere. Quod teſtatur Quintil. inquiēs: Multa nihilominus, qua libera fuerant, tranſeunt in ius occupantium: ſicut uenatio, & aucupatio. Inde occupatus dicitur, qui antē negotio aliquo detentus, non poteſt negotio alterius operā dare. Cicero: Nemo adhuc me cōuenire uoluit, cui fuerim occupatus. hoc eſt, cui cauſarum me quibuſdam alijs negotijs antē praeuentum. Atq; hinc uocatur occupatio, quā alicui neceſſarię rei, & cui ante omnia operam dare debemus, cum diligentia uacamus.

Peto, Poſco, Poſtulo, Flagito.

CAP. LVIII:

Petere eſt in bonū, & in malum: quod declaratur per ipſam rem, aut bonum, aut malum ſignificātem. Ut, medicus ſanitatē aegri petit, pater laudem filij, tu diuitias, ego uoluptatē peto. Item multi filij petunt mortem patris, ſerui mortem domini, medici longitudinē morbi. Petere autem uitam alterius, itemq; petere caput alterius, petere famam, petere pudorē accipitur in malum, quod illa in hominis perniciem petas, ſiue quod ea oppugnes. At quum nō in rem, ſed in perſonā reſertur peto, utiq; cū ablatiuo in malam partem accipitur: ut, peto te gladio, peto te ueneno, peto te inſidijs. Nam illud apud Verg.

Malo me Galatea petit laſciua puella:

Eclog. 3

idem eſt, quod, malo me inceſſit, & pomorū iactu percutere me ſolet. Et ideo quaſi audacia, culpeq; ſibi cōſcia, dicitur: Et ſugit ad ſalices. — Ab hac ſignificatione abſūt alia uerba, poſco, quod eſt propriē rē debitam, & honeſtam peto. Inde repoſco, quod eſt rem meam, & quod mihi reddi debet, peto. Poſtulo eſt

Bad. Eclog.

2 3 quo

quodam modo requiro (ut res, tempus, locus, persona, causa postulatur) et tanquam rem iustam peto. Curtius: Postulabat autem magis, quam petebat. nisi accipiamus, ut Varro apud Scruium uult, humiliter petebat. Sic enim ait: Poscere est, quum aliquid pro merito nostro deposcimus. Petere uero est, quum aliquid humiliter, et precibus postulamus. Expostulo, quod est cum querela apud amicos requiro, et quasi officium amicitiae in alio desidero: ut Terentius in Adelphis, — Qui ita putant Sibi fieri iniuriam, ultro si quam fecere ipsi expostulant. Sed frequentissime post se habet ablatiuum, seruiente praepositione cum: ut, Quid habes, quod mecum expostules? Flagito uehementer, et plus quam postulo: ut Cicero pro Quintio, Quamquam haec causa postulat: et si postulat, non tamen flagitat. Quintilianus ad Triphonem: Efflagitasti quotidiano conuitio, ut libros quos ad Marcellum meum de institutione Oratoria scripseram, iam emitere inciperem. Quae uerba etiam Ciceronis sunt in epistola ad Quintum fratrem.

Epi. 9. li. 1. ad Q. frat. ait Ci. Epistolam hanc conuitio efflagitarunt codicilli tui.

Labo, & Labor.

CAP. LIX.

Labo, et Labor ita differunt, quod labare est ruere, et repente cadere: ut apud Vergilium: — Labat ariete crebro Ianua — Labi uero leniter, sensimque deorsum ire: ut labuntur flumina, labitur coelum, labitur anguis, labuntur ab aethere penae, labuntur dii a caelo, non labant. Quintilianus: Ut numen, et deus delabi sideribus, et uenire de liquido, puroque aere uidebatur. Cic. Sicut aliquem non ex hac urbe missum, sed de caelo delapsum intuentur. Ideoque daemones magis ex caelo labarunt, quam lapsi sunt. Angeli uero assidue ad nos labuntur. Labi quoque dicuntur, qui in lubrico imprimentes uestigia, ad terram feruntur, non cum ruina, sed lentius, et cum aliqua mora: tametsi nonnunquam lapsus, pro ruina accipitur: et per translationem de corporeis ad incorporea, de eo, qui aut per infirmitatem animi, aut per imprudentiam deliquit, dicimus, lapsus est, quasi pes

Aen. 2.

Pro Lege Manili.

pes animi unus, ambo'ue, qui sunt fortitudo, & prudentia, in lubrico lapsi sint. Et elabi quoq; , periculum fugere dicitur eo modo, quo anguis lubricus, murena'ue, aut anguilla manu prehensa lapsu fugit: quod est, è manu elabatur. Ita qui è medio periculo euasit, elapsus dicitur. Vergilius:

Æneid. 1.

Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites.

Sed hic non est translatio, utpote in re corporea: erit trāslatio in incorporea. Quintil. Serui quidē Galbam miseratione sola, qua non suos modò liberos paruulos in concionem deduxerat, sed Galli etiā Sulpitiij filium suis ipse manibus circumtulerat, elapsū esse, tū aliorum monumētis, tum Catonis oratione testatum est. Cicero: Hic Tito fratre suo Censore, qui proximus ante me fuerat, elapsus est. id est, accusatorū, quasi præhēsantiū manus effugit. Translatum quoq; illud Terētianum est *à labor*, non *à labor*: Labascit, uictus uno uerbo, quā cito? Labor primam breuem habet, labor primam longam. Hinc labor laboris, & laboro laboras prima breui, quod an ab altero illorū deriuetur, & ab utroq; potius, liberū opinaturis relinquo. Hoc tamē nō omittens, inelaboratū dici, quod nō artificio satis excultum est: illaboratū uerò, quod sine labore uidetur factum. Illud uitio dari solet, hoc laudi. Quintil. de Cicerone ita ait: Quum

In Bom. ad. 1.
sc. 2.

Lib. 10.

interim hæc omnia quæ uix singula quisquā intentissima cura consequi posset, fluunt illaborata: & illa, qua nihil pulchrius auditu est, oratio præ se fert tamen felicissimam facilitatem.

Deligo, & Eligo.

CAP. LX.

Deligere, & eligere sic differunt. Deligere est, quod magis idoneum ad rem agendam est, cernere. Eligere uerò uel ad nostrū emolumētum, uel ad illius, qui eligitur dignitatem. Delegit sibi sæpe populus Romanus imperatorē ad bella, ut Pompeium ad bellū Mithridaticū. Imperator quoq; deligit milites. non eligit, ad rem uidelicet bellicam idoneos, & inter eos agit delectum, qui cui rei sit magis commodus. Et agricola delectū

2 4

agit

agit inter tauros, quos scindēdo solo, quosq; procreāde soboli destinet. At si ex multis daretur optio, quē sibi uellet, eligeret, non deligeret. Ideoq; semper serē dicitur in eodem sensu, datur tibi, siue offertur optio: et datur tibi, siue offertur electio. At Cicero: Deligere, inquit, oportet, quam uelis diligere, de uxore loquens. diligere dixit, quasi ad res domesticas administrādas. Nec inficias eo posse fieri, ut in aliquem cadat delectionis, et electionis nomen, ut in ipsum principem, quem ad honorem pariter, et ad rempublicam bene gerendam assumimus. Ceterum deligo sine praepositione accusatiuum habere solet: ut, Populus Romanus delegit Cn. Pompeium imperatorem. Eligo alterum accusatiuum sine praepositione, alterum cum praepositione: ut, Idem populus elegit in principē sibi Octauium. Cicero inquit: Quos Caesar in senatum elegerat. Porro utrunq; horum uerborum tam in superiores, quam in inferiores cadit: ut illud quod modò dicebam, Quos Caesar in Senatum elegerat. Et sacerdotes eligunt sibi pontificem, et clerus episcopum. Rursus cōsul milites deligit, et milites imperatorem, nautae gubernatorem, discipuli praeceptorem sibi deligunt. Nam inter collegas, paresq;, aut serē pares dicitur Cooptare. Liuius: Dictatorem dici placet. Dicitur M. Furius Camillus, qui magistrum equitum L. Aemylum cooptat. Vt Cicero in Bruto: A quo in collegiū augurum fueram cooptatus. Illud non est silentio transeundū, duobus tantū dici modis diligere, praequā per hoc uerbū ipsum. Vno, agere delectum: altero, habere delectū, nunquā facio delectum. Qui duo modi differūt ab ipsa significatione diligēdi, quod deligimus aliquando unū tantum. Agere uerò, uel habere delectum, ad multa semper refertur. Apud Quintilianum legi facere, pro agere, quod haud scio, an uitio librariorum factum sit, an etiam sic dicere liceat. Ita enim legitur: Proprietates ingeniorum dispicere prorsus necessarium est. In his quoque certum studiorum facere delectum, nemo dissuasit. Nāque

erit

erit alius historiae magis idoneus, alius compositus ad carmen alius utilis studio iuris, & nonnulli rus foras se mittendi.

Percontor, Interrogo, & Sciscitor. CAP. LXI.

Percōtari, significat interrogare, quāuis suapte natura spectet ad finem coarguendi: ut Quintil. testatur, dicens: Quid enim tam cōmune, quā interrogare, uel percontari? Quorum utroq; indifferenter utimur, quū alterū noscēdi, alterū arguendi gratia uideatur adhiberi. Interrogo igitur (ut ego interpretor) noscendi gratia adhibetur. Percōtor uerò arguendi. Sciscitari (ut ipsa uox indicat) sciendi causa interrogare est.

De bello, & Expugno. CAP. LXII.

Debellare, est bello uincere, aut bello capere. Expugnare pugnādo capere, uel potius pugnādo, & oppugnādo uincere: quod significauit Linius libro XLV. Haud paulo facilius, quā antē, duæ unam, tūc una duas naues expugnauit, cepitq;. Sed debellamus potius homines. Vnde debellatū esse dicimus, pro eo quod est bello certatū, belloq; res parata est, aut perditā. Expugnāmus autē opera, molesq;: ut castra, ut urbes, ut castella, ut naues. Quocirca miror illud in psalmo: Sæpe expugnaue runt me à iuuetute mea, dicat nunc Israël, Sæpe expugnauerūt me à iuuetute mea: etenim non potuerunt mihi, pro eo quod est oppugnauerunt, siue impugnauerunt me. Si enim non potuerūt mihi, profectò non expugnauerunt, sed oppugnauerūt tantum. Græcè autem ὑποδύνασθαι, magis est oppugnauerunt, siue impugnauerunt, quā expugnauerunt. Pro eodem tamen significato interpres accepit, nisi librariorum uitium est.

De compositis à Re. CAP. LXIII.

Figo, inde refigo, quod fixum erat, educo. Tego, inde retego, quod tectum erat denudo. Texo, inde retexo, quod erat textum, reddo non textum, & quasi infectum, quod erat factū. Claudio siue cludo, recludo, quod clausum erat aperio. Velo, reuelo, uel amētum tollo. Signo, resigno, quod erat signatum, ob-

7 5

signatum

signatum, ut relaxo, uel patefacio. Et alia huiusmodi sunt, multa non sunt: ut, repeto, reposto, renouo, represento, reuello, remoueo, remaneo.

Præparo, & Apparo.

CAP. LXIII.

Preparare, & apparare ita differunt, quod preparare est antea parare sibi quæ utilia sunt, aut fore credit. Apparare, ad dignitatem quādam, ac uerius pompam. Ideo q; oratores preparant, quibus obtinere causam possint. At proœmium apparatus reprehenditur, quod plus pompæ, atq; ostentationis, quā utilitatis habere uideatur. Cicero Officiorū primo: Facile totius cursum uitæ uidet, ad eamq; degendam præparat res necessarias, ut pastum, ut latibula, ac alia generis eiusdem. Idē de Oratore tertio: Illa quæ in apparatu fori appellantur insignia. Quāquam apparatus uidetur interdū significare utrūq; ut apparatus belli, quasi præparatio. Sed ut dicimus naues non modò instructas, sed etiam ornatas, quod quò res instructiores ad bellum, eò pulchriores sunt, ita apparatū belli uocamus, ubi instrumenta bellica etiam adornata sunt.

Præsum, & Præfideo.

CAP. LXV.

Præsum & præfideo differunt. Ab hoc fit præses, sicut à desideo deses, à resideo reses. Ab illo uerò præses, quod à suo uerbo in significato recedit: de quo antè diximus. Præesse, est præpositū esse rei cuiusdam gerendæ, atque administrandæ. Præfidere, est ad opem præstandā præesse, quam propriè præstant homines iniuriam quidē patiētibus, aut in discrimen adductis: dii uerò beneficentiam fauoremq; inuocantibus. Aliquādo tamē
 Cap. 6. indifferēter. Suetonius de Tiberio: Præsedet & Actiacis ludis. quasi dixisset, præfuit. Cic. pro Sylla: Noli animos eorum ordinum, qui præsunt iudicijs, offendere. Idem pro eodē: Quam ob rem uos dii, & patrij penates, qui huic urbi, atque imperio præfidetis. Idem pro Milone: Vos inuicti, & in cuius inuicti periculo centuriones, atq; milites, uobis non modò inspectantibus, sed

sed etiam armatis, et huic iudicio presidentibus, hæc tanta virtus ex urbe expelletur, exterminabitur, eijcietur? Quinti. in x. Nam beneuolum auditorem inuocatione dearum, quas præsidere uatibus creditum est, et intentum, propòsita rerum magnitudine, et docilem summa rerum celeritate comprehensa facit. Et non longè post: Quem præsidetes studijs deæ propius audirèt. Vnde tam dii, quàm homines præsidēs dicti sunt: illi quidem in suo quisq; numine, suaq; ui: hi uerò in sua quisq; prouincia aut ab rege, aut à populo sibi commissæ. Idē Quinti. Quòd omnia sic egerit, ut genitum præside bellorum deo incredibile non esset. quasi cuius in manu esset imperium bellorum, aut auxiliū: ut apud Liuium libro sexto, Di, de æq; omnes, qui Capitolium incolitis, siccine uestrum militem, ac præsidem finitis uexari ab inimicis? præsidem dixit pro auxiliatorem, ac defensorē: ut alibi etiam sæpe. Præses (ut definit Vlpianus) is est, qui maius in prouincia imperium habet omnibus post principem. Hinc præsidium dictum est auxilium principale. Nam subsidium id, quod in auxilium succedit, dicitur. Et milites qui ad tutelam oppidi, castelli, simulumq; collocati sunt, præsidium uocantur: ut impositum est præsidium Caietæ. Nam præsul antiquitus is dicebatur, qui primus erat inter Salios, id est, Martis sacerdotes, Romæ duntaxat, à saliendo dicti in portandis ancilibus.

Assentor, Adulator, Blandior. CAP. LXVI.

Assentari, adulari, blandiri ita differūt, quòd assentari est insidiosè, et cōciliandæ alicuius utilitatis gratia, effusius, et plerumq; falsò quempiam laudare: adulari uerò inseruire, et capere, ut fauorem emcreamur quoquo modo uel uoce, uel gestu: estq; tractum ἀπὸ τοῦ δούλω, quod est seruus. Et sanè adulari seruile est, non liberale, et ingenuum. Blandiri propriè ad tactum pertinet, et per abusione[m] ad alios sensus transfertur, nonnumquam etiam ad animū. Quintilianus: Tu non cogitas, quæ admodum suspensa manu sonantem blandè cardinem flectas. Idem: Bland

Blandiar paulisper iudices, calamitatibus meis, & sic agam, tanquam inuenerim utrunq; sanum. Ideoq; idem quodā loco penē
 Declam. 3. *pro eodem posuit hæc duo posteriora uerba: Transeo oblatam nolenti munerum uacationem, & blandius, quā militiæ disciplina postulat, adulatum militi tribunum. Adulatum blandius dixit, ne aut blandius blanditum, aut adulantius adulatum diceret, si tamen adulantius reperitur. Et alibi: Et animalium quoq; sermone carentium ira, letitia, adulatio, & oculis, & alijs signis corporisprehenditur. Sunt enim muta animalia hominum serua, quæ signa maximè apparent in canibus, de quibus inquit*
 Georg. 3. *Vergil. Hinc canibus blandis rabies uenit. — Nam assentari nō cadit in muta animalia, nisi credimus hoc modo coruum à uulpe fuisse deceptum, quum optimum cibum ore gestaret.*

Excuso, & Causor.

CAP. LXVII.

EXcusare apertam significationē habet: itemq; causari. Excusamus crimē obiectū: quod quū uidetur satis purgatū, recentes dicūt, habeo te excusatum: ueteres dicebant, accipio excusationem: sicut in illo, dum quis mihi tulit conditionē (uerbi gratia) an uelim negotiari in sua pecunia in communē lucrū, dicam, accipio conditionem. Est & altera huius uerbi significatio, quæ à priore defluxit, quoties id quod in causa fuit, ut peccaremus, asserimus in excusationem. Nec dicemus (ut aliqui loquuntur) accuso, sed excuso: quāuis potius uideatur ratio exigere, ut per accuso, quā per excuso loquamur: ueluti si latrones aut flumina impedimento fuerint, ne ad diem adesse possem, dicam eo modo, quo Quintilianus: Tu tamen si interpellatus tempestatibus serius uenisses, excusares mare, & ambiguos flatūs, & tibi bonā causam habere uidereris, quū diceres, antè nō potui. Excusares dixit, non accusares. Liuius libro sexto: Exactæ iam ætatis Camillus erat, comitijs iurare iam parato in uerba excusandæ uoletudinis solite, consensus populi restiterat. Et li.
 x l v i i. Vbi dies uenit, citariq; absens est cæptus, L. Scipio morbum

Declam. 11.

morbum causæ esse cur abesset excusabat. Lucanus in octauo,
 —Littusq; malignū Excusat.—Causari, est causam rei gestæ as-
 ferre. Suetonius: Syllanum item socerū ad necem, secādasq; no- In Caio, c. 13.
 uacula fauces compulit, causatus in utroq; quod hic se ingres-
 sum turbatus mare non esset secutus. Aliquādo penē quod illa
 significatio superioris uerbi (de excuso dico) in secundo signifi-
 cato. Quintilianus: Nec causanti pupillo sic tutor irascatur un-
 quam, ut non remaneant amoris uestigia, & sacra quædam pa-
 tris eius memoria. causanti pupillo, quasi excusanti acerbitatē
 tutoris. Cui simile est illud Papiniani: Iussus rationem reddere,
 et liber esse, si hæres causabitur accipere rationes, nihilominus
 liberum fore. id est, si impedimenta prætetendit. Vergilius: Eclog. 6.

Causando nostros in longum ducis amores.

Id est, impedimenti causas afferendo. Vlpianus: Proscribere
 palam, sic accipimus, claris literis, ut planē rectē legi possint,
 ante tabernam scilicet, uel ante eum locum, in quo negotiatio
 exercetur, non in loco remoto, sed euidēti: literis Græcis, an La-
 tinis: puto secundū conditionem, ne quis causari possit ignoran-
 tiam literarum. Et alibi: Causari tempestatem, ac uim fluminū.
 Vbi liceat dicere, excusare ignorantiam literarum, & excusa-
 re tempestatem, ac uim fluminum.

Mando, Præcipio, Iubeo, Impero, Edico, &

Indico.

CAP. LXVIII.

MAndare, est cuius personæ gerendum aliquid, exequen-
 dumq; cōmittere: ut Quintil. Mandata tamē tua fili per-
 ago. id est (ut nunc loquimur) cōmissionem, non autem iussā.
 Nam deforme alio qui esset, si filius iuberet, imperaretq; patri.
 Præcipere, est tum magistrorum, quod est præcepta tradere, tū
 magistratuum, & superiorum personarum. Sallustius in Catili.
 Iudices rerum capitalium quibus præceptum erat. Idem in Iu-
 gurth. Micipsa pater meus moriens mihi præcepit. Iubere fre-
 quenter idem est quod imperare: ut Quintilianus, Pater me Declam. 9.
 iussit

iussit. Et alibi: Nam quamvis infestū latronibus mare iussus intravi. Neq; dissimulaverim magnas fuisse causas patri, cur hoc mihi imperaret, quod ipse facere non potuerat. Pro eodē accepit iubere, & imperare. Hic tamen annotandum est, quod sicut elegāter dicimus, impero mihi: ut apud eundem, Imperavit sibi ne quas admitteret amplius preces. ut etiam permisi mihi, permisti tibi, permisit sibi: ita nō elegāter dicas, iussi mihi. Præter eā quum ita dicamus imperata, ut iussa: huic apponimus verbum exequor, perago, & si quid est simile: illi autē ferē unū verbum quod est facio: ut apud eūdem, Neq; ipse hoc periculū ignoro, expertus non leui documento, quanti steterit mihi, quod semel imperata non feci. In hoc etiam hæc verba differunt, quod impero tibi hanc rem, dicimus: Iubeo uerō præter hanc constructionem, potest habere & illam, cuius exemplum modò protuli, pater me iussit. Est etiā iubere, non planē imperare, sed quasi hor-

Oeciam. 8. tari: ut idem, Spera tu, iube sperare matrem. Cicero etiā frequēter hoc modo loquitur: ut pro Deiotaro, Literis, quas ad me Tarracone misisti, bene sperare iussisti. Cui simile est Terentij: — Saluere Hegionem plurimum Iubeo. — Verg. in v.

In Adelph. act.
3. sce. 5.

— Reddīq; uiro promissa iubebat.

Quam quæso decorum fuisset, ut regi milites, ac comites sui imperarent? Edicere est magistratum, regum uel. Vnde edictum cōsulum, sunt literæ cōsulum, quibus aliquid iubet, atq; imperant. Nam indicere, propriē denuntiare est: ut, indictum est bellum, indixi bellum fortunæ, indixi bellum uoluptatibus, indixit Romulus spectaculum. Liuius: Indici deinde finitimis spectaculum iubet. Iterum: Indixit in posterum diem ut adessent. Idem: Indicto iussitio. Iterum: Delectusq; & iussitium indictum est.

Introcludo, & Intercludo.

CAP. LXIX.

Introcludo te, id est, in interioribus claudio. Intercludo te, id est, iter tuum impedio, & quasi iter cludo. Vergilius:
Acc. 1. Interclusit hyems, & terruit Auster cuntes.

Cice

Cicero: Qui Carthaginensium aduentum corporibus suis intercludendum putauerunt. Quæ ratione etiam dicimus intersepio. **Quintilianus:** His textis ne uniuersi mellis pōdus effluat, intersepia onera clauduntur. Quasi circumsepia, uel, quæ effluere mella poterant, septa. In Paradox. Declam. 13.

Ex sententia, & Ad uotum habere. CAP. LXX.

EX sententia, aliquid habere, & ad uotū. licet illud uideatur **Eratiōis** esse, hoc affectus, eōdem tamē serē significationis ueniunt, ut **Quintilianus:** Habes ne uxore ex animi tui sententia? Et alibi: Et ad omne uotum fluente fortuna lasciuit otium.

Facere iter uel uiam, & Iter habere. CAP. LXXI.

Iter facere, uiam facere, uia munire: Item iter facere, & iter habere differunt. Iter facere, est (ut imperiti loquuntur) itinere, & (ut periti) ingredi iter, aut uiam: ut Cic. de Senectute, Masinissam, quū pedibus iter ingressus est, in equum non ascendere: quum in equo, ex equo non descendere. Idem lib. 1. Officiorum: Tempus à natura ad eligendum, quam quisq; uia uiuēdi sit ingressurus, datū est. Viam facere propriè est, ubi nō erat uia, uiam, & transitum aperire. **Quintil.** Seratur igitur non semitis, sed campis, non uti fontes angustis fistulis colligantur, sed ut latissimi amnes totis uallibus fluant, ac sibi uiam (si quando non acceperit) faciat. Quod non probè dixeris, muniat. Est enim minire uiam, repurgare, reficere, ac substruere interdum lapidibus, quales sunt uie Romanæ à plerisq; portis, in multorum dierum iter silicibus strata. **Cicero** pro Milone: Ideo ne Appius ille cæcus uiam munivit, nō qua populus uteretur, sed qua sui posterī latrocinarentur? Et per trāslationē de corporalibus, ad incorporalia. **Quintil.** li. III. Propterea quod plurimi autores quauis eōdem tēderent, uias tamē diuersas munierunt, & in suam quisque induxit sequentes. Dicimus etiam ut uiam, ita ripam munire, alueum munire, aditū munire, quum illa reficimus, uel reparamus, **Cicero** etiam aditum munire, pro uiam

*uiam munire dixit pro Cluentio : Aditum sibi alijs sceleribus
Epi. 1. li. 1. fa. antè muniuit. Iter habere, est iter aliquem esse facturū. Cicero:
Epist. 4, lib. 1. Habebant iter ad Laium regem. Et ad Q. fratrem: Et quòd ille
in Sardiniam iter habebat.*

Propono, & Ostendo cum alijs uerbis. CAP. LXXII.

Propono præmium, propono metū, ostendo spem, ostendo metum, ferè in eadem significatione: hoc est, hinc hortor, illinc deterreo: nisi quòd Proponere est potius potestatē, imperiumq; habentis, Ostendere uerò consilium dantis. Cicero: Quis est, qui proposito tanto præmio non excietur? Idem: Propositis mortis, & exilij minis. Item: Tum spem, tum metū ostendere. Atq; iterum: Magnum huic urbi periculum ostenditur.

Pacificatus, Pacatus, & Placatus sum. CAP. LXXIII.

Pacificatus sum, pacē feci: pacatus sum, in pace sum, uel ab armis recepi. Placatus sum, ab indignatione animi ad lenitatem redij, uel, animo leni sum.

Parem esse, & Paria facere.

CAP. LXXIIII.

Parem esse, idē est, quod sufficere alicui operi, siue resistendo illi, siue exequendo. Cicero ad Atticum libro XI. Tum interpellat fletus, repugno quo ad possum, sed adhuc pares non sumus. Quintilianus in Geminis languentibus: Nunc infelix non par est dolori, nunc nō inuenit ulla solatia, ex quo uidetur sibi filium perdidisse uicturum. Idem: Non fallit nos ne fande quid captes hoc, quòd supra silētium trahis alta suspiria, quòd in prorumpenti uidēris exclamatione deficere: mendacio paratur autoritas, & in fidem eruptione uocis assertur, ut fateri uidearis inuitus: dic tamen, par est huic rei matris integritas, ut mentiaris? Lucanus:

Lib. 1.

Hunc habuisse pares Phœbæis ignibus undas.

Declam. 15. Et hoc in resistendo. In exequendo autem, idem Quintilianus: Aspicio par laboribus corpus. Nonnunquam par idem est, quod decēs: ut idē, Si propter matrimonia uiolata urbes euerse sunt, quid

quid fieri adultero par est? Paria facere, est quod alibi amissum est, uel quod aliunde acceptum, alibi, uel aliunde compensare. Idem Quintil. Paria tecum facio Respub. que propter me unū Dedam. 6. ciuē perdidderas. Et alibi: Sic paria faciemus. Tu illhic eris uicarius meus. Plinius Auunculus: Nascuntur et alio modo terræ, Lib. 1. cap. 86. ac repente aliquo mari emergunt, uelut paria secum faciente natura, quæq; hausert hiatus, aliquo loco reddente. Plinius Iunior ad Priscum lib. VIII. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in aduersis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reuersarum nō feci tamen paria: atque eò magis hanc cupio seruari, ut mihi soluēdi tēpora supersint. Seneca: Ut statim tibi soluā, quod debeo, et quantum ad hanc epistolam paria faciamus.

Solicito.

CAP. LXXV.

Solicito te, uel quòd spem, metum uel tibi ostendo, ut sollicitare plebem: uel inquieto, et tibi curam inijcio.

Gratum facio, & Gratificor.

CAP. LXXVI.

Gratum facio, et gratificor (si quid differunt) ita differunt, quanquam utrunque est ex gratum, et facio, non tamen utrunque compositum. Differunt autem ita, quòd gratū facere est quiddam minus, et propè idē quod obsequi, et inseruire: ut Cicero, Si hūc iuueris, gratissimū mihi feceris. Gratificari quiddam maius. Vnde Deum gratificari hominibus dicimus, non autem gratum facere, quasi idem sit, quod beneficia conferre.

Deduco, Reduco, Comitari, & Affectari.

CAP.

LXXVII.

Deduco, et reduco generalem habent significationem, sed in hoc specialem, quoties alicui officij gratia prestamus comitatum; ut, deduxi Catonem in Senatum, cumq; ut domum reducam, hīc expecto. Sed propriè hoc est inter homines non multum dignitate, et autoritate distantes: Comitari uerò minorem potius erga maiores. Ceterum deducere, et reducere, est quasi ad certū locum. Affectari uerò, quasi comitatū prestare,

A

non

nō tantū in itinere, aut nauigatione, aut militia, sed serē per urbem: ut Cicero de Oratore lib. II. Quum adilitatem Crassus peteret, eumq; maior natu, & cōsularis Sergius Galba affecta retur, quod Crassi filiam Cn. filio suo despondisset.

Satio, & Saturo.

CAP. LXXVIII.

Satiare ad omnes sensus attinet: Saturare ad unum gustum. Nam figuratē locutus est Cicero: Iracundiam meam satura tuo sanguine. quasi sitim meam satura. Satiare frequenter ad animum transfertur.

Incedo, & Ambulo.

CAP. LXXIX.

Incedere, est ambulare: inde incessus, siue tardus, siue festinus, siue commotus, & incompositus, immoderatusq;. Propriē tamen sublimior quidam, & fastum prae se ferens. Vergilius:

Regina ad templum magna stipante caterua

Incessit. — Et iterum: Et uera incessu patuit dea. —

Aen. 1.

Quod Seneca quodam loco declarat: Tenero, ac molli passu suspendimus gradum, nec ambulamus, sed incedimus.

Aduersor, & Auerfor.

CAP. LXXX.

Aduersor tibi, & auersor te. De primo nihil dubij est: secū dum sumit significationem à gestu, quoties ab aliqua re, quam detestamur, uultum auertimus. Quintil. in XI. Aspectus enim cōdem semper uertitur, quò gestus, exceptis quae aut dammare, aut non concedere, aut à nobis remouere oportebit, ut

Aen. 3. idem illud uideamur uultu auersari, manu repellere. Maro:

— Dij talē terris auertite pestē. In Deuteron. & alijs pluribus locis est: Gentes quas dominus auersatur. id est, detestatur, atq; abominatur, & à quibus prae odio uultum auertit. Multi tamen indocti scribunt, leguntq; aduersatur Dominus.

De Leuo, & compositis suis.

CAP. LXXXI.

Leuo, est alleuo, & molestiam, laborēq; extenuo. Nam pro illo significato, quod est sustollo, notum est: ut Liuius lib. XXI. Mox aqua leuatur uento, quum super gelida montium

cacuma

cacumina cōcreta esset. Subleuo, auxilium, defensionemq; præsto. Cicero: Zopyrus, qui se naturam cuiusq; ex forma possidere profitebatur, derisus à cæteris est, qui illa in Socrate uitia non agnoscerent, ab ipso autē Socrate subleuatus, cum illa sibi signa ratione à se deuicta diceret. Alleuo in altum tollo, uel de imo, & ubi quid iacet, atq; proiectum est, sursum tollo. Quintilianus: Vidi multos, quorum supercilia ad singulos uocis conatus alleuarentur. Idem: Homini in aquam lapso, atq; ut alleuaretur oranti. Inde per translationem ad qualitatem fortunæ: ut idem, Quare non petit ut miserum putetis, nisi & innocens fuerit. Non petit ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorem, quod patrē amisit, quā quod oculos. Etiam nonnunquam subleuo pro alleuo: ut apud Suetoniū de Vespasiani uita, Dumq; surgit ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est. Eleuo, imminuo, & extenuo: ut idē Quintilianus, Nam quis ignorat, quin id longē sit honestissimum, ac liberalibus disciplinis, & illo quem exigimus animo dignissimum, non uendere operam, nec elcuare tanti beneficii autoritatē, cum pleraq; hoc ipso possint uideri uilia, quod pretium habent? Nusquam memini in alium sensum repperisse me. Nam Hieronymus testatur quodam loco Esaiæ, Eleuatum est super limina templi: debuisse transferri sublatum est: sed ad tollendam ambiguitatem (ne quis putaret sensum esse talem, qualis est, sublatum est mihi pallium) ad aliud uerbum recursum fuisse. Proprium tamen erat sublatum: ut idem Quintilianus, Tunc te fas est sublati ad cœlam manibus proclamare, Mathematicæ, mentitus es.

Perpendo, Expendo, Appendo, Impendo, & Impendeo.

CAP. LXXXII.

Perpendere, est exactē ponderare, atque examinare: non autem (ut aliqui uolunt) intelligere, atque animaduertere. Cicero: Quid in amicitia fieri oportet, quæ tota uirtute perpenditur? Expendere, eiusdem ferē significationis est. Idem

A 2 in

in Verrem 5. Expendite hæc deinde, atq; æstimate. Idem Officiorum primo: Quæ contemplantes expendere oportebit, quid quisq; habeat sui, eadēq; moderari, nec uelle experiri, quam se aliena deceant. Appēdere est tum suspendere, ut notum est: ut, appendi uuas: tum ad lancem, stateram uē ponderare. Idem in Antonium: Ut iam appendatur pecunia, non numeretur. Et in proœmio orationum Aeschinis, ac Demosthenis à se trāslatarum figuratē ad incorporea transtulit: Ea putauī non annumerari lectori debere, sed tanquam appendere. Impendo habet participium præsens tale, quale est ab impendeo, ut admoniti simus cauendum esse, ne ista nos fallat ambiguitas. Quale est apud eundem de Senectute: Mortem igitur impēdentem omnibus horis timens, quis possit animo consistere? Hoc participiū est ab impendeo, non ab impendo. Est autē impēdere, supra caput iamā casurū pendēre: ut nubes impendent. Et gladius ille equina seta appensus supra Dionysij conuiuiæ caput imminens impendebat. Impendēre, ab impendere, apice distinguendū est.

Rapio, Eripio, & Præripio. CAP. LXXXIII.

Rapere manifestam significationem habet, quum de alijs rebus loquimur: quum uerò de personis, duobus modis accipitur. Vno, qui ad res quoq; pertinet: ut apud Vergilium,

Quid faceret? quò se rapta bis coniuge ferret?

Rapta, dixit pro ablata. Et alibi:

Aeneid. 6, — Raptas sine more Sabinas.

Altero, pro eo quod est uim asferre, siue uitare, uel si nō asportet, nec fœminā loco deducat: quod propriè de uirginibus, quæ uitiatæ sunt, dicitur: ut apud Senecam, qui eandem legem non eisdem uerbis repetit, quodam loco sic retulit: Rapta raptoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Alio loco sic: Vitiatæ uitiatoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Ab hoc uerbo duo composita sunt, eripio, & præripio: quorum primum quoties habet cum accusatiuo datiuum, ferè in malam partem acci-

accipitur, ut, eripuisti mihi omnes bene uiuendi facultates. Quod uero ablatiuū cum præpositione *a*, uel *ab*, siue *abs*, plerūq; in bonā: ut, eripuisti me à periculo. interdum in malam: ut, eripuisti à me filiam. Quod uerbum ita differt à præripio (præter quā quod nunquā hoc postulat talem ablatiuū) quod qui alteri aliquid eripit, potest id nō in suos usus eripere: ut, eripuit illi uitā: qui uero præripit, in suos proprios usus rapit: neque præpositio illa anteceßionem temporis declarat. Cicero pro Gallo: Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus orator: tu illi, ne solus. Non hoc intelligit Cicero, quod Demosthenes huic aut aliquid eripuit (ut qui auferre nihil posset nondum nato) aut priorē se fecerit. Non enim Demosthenes primus oratorū antiquitate temporis dicitur, sed facultate: neq; hunc solus Demosthenes ætate anteceßit, eō quidē magis, quod hic ipse æqualis Ciceronis non potuisset inuicē antiquissimo illi aliquid antē auferre. Ergo ille præripuit tibi, id est, rapuit sibi istam dignitatem, ut summus orator esse uideatur, futurus etiā solus, nisi tu partem in te illius laudis transtulisses, essesq; tu dignus nomine oratoris, quamuis non æquandus Demostheni, quo nomine adhuc post illum præter te dignum uidimus neminem. Nonnunquam hoc uerbum significat antē capere, sed magis in passiuo: ut immatura morte præreptus non potuit præstare, qualē promiserat regem. Sunt autem hæc uerba Plinij Iunioris de uiris illustribus, quasi dixisset, immatura morte præuentus.

De Antō Martio Rom. rege quarto.

Titubo, Nuto, ac Vacillo.

CAP. LXXXIII.

Titubare, est pedibus nō ualentis insistere, quales sunt ebrii aut infirmi, aut uulnerati, aut decrepiti senes: ut apud Quintilianum, At non tua culpa fames coepit, sed uulneratum iugulasti, titubantē strauisti, fumantem incendisti. Transfertur etiam ad animū: ut apud eundem, Neq; ulla unquā tanta fuerit dicendi facultas, quæ non titubet, aut hæreat, quoties ab animo uerba dissentiant. Titubare quoq; lingua, et dentes dicuntur:

Declam. 12.

Lib. 12. cap. 1.

A 3 hinc

hinc linguae, & oris titubantia. Nutare est propriè alicuius male solidatæ molis ruinam minantis. De animo quoq; dubitante, & nesciente, quò se potissimum conferat, nutare dicitur. Vacillare, est alterno motu inconstantem esse: ut idem. Est & illa indecora in dextrum, & sinistrum latus uacillatio alternis pedibus insistentium. Cicero: Cum ex eo in utranq; partem toto corpore uacillante quæsiuit. Vnde & naues utiq; uacue uacillant. Et idem Cicero de quodam præ infirma uoletudine non rectè scribente inquit: Vacillantibus literulis. Ad animum quoque transferimus, ut apud Iurisperitos, de fide testis uacillante, qui inconstantia, & diuersa testimonia dixerit.

Vaco, Vacat, & Careo.

CAP. LXXXV.

VAcas sapientiæ, das operam sapientiæ: uacas sapiëntia, ca-
res sapientia. Quanquàm carere propriè, est uacare quibus indiges: quod significauit Cicero, quum inquit, Satiatis uerò, & expletis iucundius est carere, quàm frui: quanquàm nō caret is, qui non desiderat. Impropriè tamen dicimus, cares culpa, cares periculo, cares damno. Cum nomine tamen significante actionem quandam, siue qualitatem, adiungimus, à præpositio nem: ut, uacas à labore, uacas à componendo, uacas ab agricultura, uacas ab omni molestia. Similiter per nomen: uacuum sum ab omni occupatione, atq; ab omni sollicitudine. Hoc autè uerbum quum est impersonale, quæri potest, quid significet. Quintilianus inquit: Non, imò oderit reum uerba aucupantem, & anxium de fama ingenij, & cui diserto esse uacet. Hic uidetur uacet, accipi pro eo, quod est, curæ sit. Idem alibi: Tunc inchoare hæc studia uel non uacabit, uel non libebit. Hic uidetur esse pro eo, quod est, tempus uacuum erit. Nam libebit, idem est, qd' curæ crit. Et ne quis auderet immutare, licebit, pro libebit: Plinius Iunior (quæquàm infinita sunt huiusmodi exēpla) querēs, quòd nō posset operā dare admirādo cuidā philosopho, ita ad amicū scribit: Quò magis te, cui uacat, hortor, quū in urbem prox

proximè uenies (uenies autem ob hoc maturius) illi te expolien-
dam, limandumq; permittas. Quid igitur duas has significatio-
nes huic tribuimus uerbo, cum præter id, quod ambiguum erit,
utrum potius significetur, superuacuum uideatur dicere, uel nõ
uacabit, uel non licebit: satis sit dicere, non uacabit: quo uide-
buntur fortassis illa duo significari? Quare exponamus, ut cæ-
teros locos. Ita et illũ, cui esse diserto uacet: uacet, uacuu est,
hoc est, uacuum tempus est. uel si uis, cui est uacuu animus,
quod significauit Vergilius, quum inquit: Aen. 4.

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros.
Hoc quantum ad uoluntatem, quod est, si libet. Deinde quãtũ
ad facultatem temporis, uel uacuitatem animi:

Et uacet annales nostrorum audire laborũ. Dixerat enim:
—Et iam nox humida cœlo

Præcipitat, suadentq; cadentia sydera somnos. Quasi non
uideretur tempus illud tantam narrationem pati, aut ipsa Dido
eo tempore æquo animo posse audire quod audire cupiebat.

De Conscisco, Ascisco, Descisco. CAP. LXXXVI.

Consciscere, serè ad mortem pertinet. Plerũq; enim sic legi-
mus: Mortem sibi ipse cõsciuit: mortem tibi ipse cõsciscis,
mortẽ mibi ipse consciscã: cogam te ad mortẽ tibi per te ipsum
consciscendam. Asciscere est remotum aliquid, quasi scite uoca-
tum capere. Cicero de Oratore: Expertes esse prudẽtiã, quam Lib. 12
sibi asciscerent. Idem in Oratore: Quod minimè politæ, mini-
mæque elegantes sunt, asciiuerunt aptum suis auribus opimum
quoddã, et quasi adipale dictionis genus. Desciscere, est ab im-
perio se, ductuq; alterius subtrahere: ut milites à duce, popu-
li à domino, discipuli ab opinione magistri, quã prius sequebã-
tur, præserti ad alterius uel imperiũ, uel sententiã se trãsferẽtes.

Assuero.

CAP. LXXXVII.

Assuerare est inter ipsa argumẽta, probationesq; admisce-
re uim animi, motuq; quod declarat Quintil. quũ inquit, Lib. 5. cap. 12.

A 4

Alter4

Altera ex asseueratione probatio est: ego hoc feci, tu hoc mihi dixisti. & ô facinus indignum. Et alibi: Quum præsertim quorundam probatio sola sit in asseueratione, & perseverantia.

Exhibeo, Facio uel Faceſſo negotiũ. CAP. LXXXVIII.

Exhibere illi negotiũ, facere, uel faceſſere negotium, est alterum molestia, ac labore afficere, frequenter quidẽ per accusationẽ: ut Cicero Officiorum tertio, Criminabatur etiam quod Titum filiũ, qui postea Torquatus est appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset. Quod quum audisset adolescens, negotium uidelicet exhiberi patri, hoc est, patrẽ accusari, uel molestia, laboreq; affici. Nã negotiũ sæpe pro labore apud

Tuscul. q. li. 1. hunc præsertim legimus: ut, Quid negotij est, ista poetarum, & pictorũ portenta cõuincere? quomodo? quid operis? Que exẽ

Lib. 1. pla passim reperiuntur. Idem de natura deorũ: Quod beatum, &

Cap. 12. immortale est, id nec habet, nec exhibet cuiquã negotiũ. Quint. lib. v. Vt uulneratus, aut filio orbatus, non fuerit alium accusaturus quã nocentẽ, quando si negotium innocẽti facit, liberet eum noxa, qui admiserit. id est, si innocentẽ reũ facit. Cicero ad Appiũ: Quũ est ad nos allatũ de temeritate eorũ, qui tibi negotiũ faceſſerẽt. id est, accusarẽt, insectarẽtur, ad poenam uocarẽt.

Epist. 10. li. 3. epist. fami.

Deturbo, Exturbo, & Disturbo. CAP. LXXXIX.

Deturbare, est deorsum cum uiolentia deicere.

Aen. 5.

Vergilius: —Puppi deturbat ab alta.

Exturbare, è loco eundem in modum deicere. Disturbare, dissipando, diruendoq; disijcere. Quintil. Non enim discussos alicuius operis angulos, aut disturbatos parietes obijcimus. Cicero: Vt dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publicẽ ex Senatus sententia edificatam domum.

Philipp. 1.

De Admoueo, & Amoueo: Aduerto, & Auerto:

Aduersus, & Auersus,

CAP. XC.

Admoueo manum, appono manum. Amoueo manum, remoueo manum. Aduerto oculos, mentem: uel: aliquò oculos, mentem.

mentem'ue conuerto. Auerto oculos, aut mentem: alicunde conuerto oculos, aut mentem. Aduersus, oppositus, opposito pectore, atque obiecto. Auersus, terga ostēdens. Vnde illud Tullianū Lib. 1. de Ora.
aliquantō obsecnū, sed ad rem declarandam pertinens: Et aduersus, & auersus impudicus es.

Consternere, & Consternari.

CAP. XCI.

Consternere est corporis: Consternari autem animi, quum mens turbata est, & de statu mota, & quasi humi strata. Ideoq; saepe coniungi animum uidemus, ut cōsternatus animo. Sallustius tamē primo Historiarum inquit: E qui sine rectoribus exterriti, aut saucij consternantur. quū sit usitatius cōsternūtur.

Non placeo, Displiceo, & Placeo mihi. CAP. XCII.

Non placeo mihi, & displiceo mihi, ab illo, placeo mihi, diuerse significationis sunt prater negationē. Nam ea prima aperti intellectus sunt, ut de Oratore Cicero: Nunquā mihi Lib. 1.
minus, quā hesterno die placui. Et in Philippicis: Cum' que de Philipp. 1.
uia languerem, & mihi met displicerem. Tertium est idem quod superbio dote aliqua, bono'ue, quod mihi adsit, & gloriōr, & mihi eo nomine confido, plerunque cum inferiorum cōtemptu. Quintil. Placeas licet tibi, opum tuarum fiducia diues, si mihi idem inuidere nō expedit, pares sumus. Penē in hunc sensum accipitur, Mirari se. Nam id efficere in alterū, laudabile est. Vnde apud eundē de Socrate dicitur: Nam ideo dictus est ἰσχυρῶς, id est, agens imperitum, & admirator aliorum tanquam sapiētū. De seipso crebrius in uitium est. Idem: Quōd se silentio paritacida miraretur. Martialis Valerius:

Ipse ego quā dixi. quid dentem dente iuuabit

Lib. 13. epig. 1.

Rodcre? carne opus est, si satur esse uelis.

Ne perdas operam, qui se mirantur, in illos.

Virus habet, nos hęc nouimus esse nihil.

Se mirantur dixit, quasi sibi placent, uel de se magnificē sentiunt.

A 3

Moror

Moror te, & Maneo te.

CAP. XCIII.

Moror te, & maneo te, à quibusdam exponitur, pro expe-
cto. Sed mea tamen sententia, magis poetice, quam orato-
ricè. Verg. Et tua progenies mortalia demoror arma.

Terentius: Quem hic manes? Oratores potius accipiunt, moror
te, pro retineo te, & in mora teneo. Ideoq; hæc duo verba sæpe
iunguntur, ut apud Quintil. Quid me adhuc pater detines? quid
moraris abeuntem? Maneo pro eo, quod est, futurum est, ut
ipse accipio, apud ipsos interdum etiam poetas. Verg.

Æn. 6. Te quoq; magna manent regnis penetralia nostris.

Id est, tibi futura sunt. Cicero: Cuius quidē te fatū, sicut C. Cæ-
sariōne manet. hoc est, cuius fatū tibi futurū est, sicut fuit Curiōi.

Conflaui, Contraxi, & Dissolui æs alienum.

CAP.

XCIII.

Conflaui æs alienum, & contraxi æs alienum, idem est,
quod factus sum debitor alienæ pecuniæ. Dissoluo æs alie-
num, id est, quod contraxeram æris alieni, restituo, ac pluribus
soluo: uel quasi catena qua ligabar, me, soluenda pecunia, dis-
soluo. Quintil. Non ego æs alienum luxuria contraxi. Cie. Pa-
tri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret. Quibus exemplis
plena sunt omnia.

Migro, Decedo, Discedo, & Recedo. CAP. XCV.

Migro, decedoq; sic à discedo, recedoq; differunt, quod mi-
grare est domicilium mutare, & aliò se ad habitandum
conferre, relicta priore habitatione. Et est apud iuriconsultos
titulus, De migrando. Similia huic sunt, emigrare, demigrare,
commigrare. Remigrare autem, reuerti in pristinum domici-
lium. Transmigrare, est in longinquioris loci domicilium, habi-
tationem uel migrare. Immigrare, in domum aliquam habitandi
gratia ire. Eapropter homines, qui moriuntur, migrare dicun-
tur. Sed rectius cum appposito, quam sine appposito, ut multi fi-
ciunt, nescientes Ciceronē cum appposito solere loqui, uel Re-
publica

publica lib. vi. Antequam ex hac uita migro, conspicio in meo regno, & his testis P. Cornelium Scipionē. Et Quintil. in Cor. Declam. 6.
 pore proiecto: Seu quū ad infernas sedes anima migravit. Et enim qui moriuntur, tanquam domicilium corporis relinquentes, aliō ad habitandū (duntaxat anima) se trāsferunt. Contraq; nequaquam milites, quum castra mouēt, aut de statione, munitionibus uē decedunt, migrare dicuntur, utpote ubi domiciliū nō habuerūt, nec in domicilium se cōferunt. Decedere quāquam accipiat nonnunquam pro eo quod est discedere, aut recedere tamen propriē est, à mandato custodiae suae loco recedere. Vnde consules, proconsules, praesides, praetores dicūtur ex prouincia decedere. Item praesidia de urbibus, atq; castellis. Sine appositione intelligitur pro mori, quasi à custodia, & gubernatione corporis proficisci. Cic. de Senectute: Vetatq; Pythagoras sine iussu imperatoris, id est, Dei, de praesidio, & statione uitae decedere. Idē de Republica: Ideoq; & tibi Publi, & ceteris omnibus retinēdus est animus in custodia corporis, nec iniussu eius, à quo ille est uobis datus, ex hominū uita migrādū est, ne munus humanū assignatum uobis à Deo defugisse uideamini. Eo igitur modo dicitur decessit, quo dicitur defunctus, ut subintelligatur uita. At in excedo additur uita, nō subintelligitur. Idē in Anto. In ipsa cura, & meditatione obeūdi sui muneris, excesit ē uita.

Precor, & Imprecor.

CAP. XCVI.

PRecari quid significet certum est, quum merū accusatiū habet: adiuncto autem datiuo, idē est, quod imprecari, hoc est, optare alicui, Deos precando, bonam fortunam, aut malam. Qui datiuus saepe subintelligitur: ut apud M. Tull. in Pisonem, Ut omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit, an quod tibi proficiscenti euenit, ut omnes execraretur, male precaretur? Et Quint. Inde fugiētia uela longo usu prosecuti, faciliē ēptionē, secūdos uētos, placidū mare, nō secus ac si ipsi nauigaremus, precati sumus. Cū datiuo, idē: In praef. 11. 1.

Seq

sed si tantopere efflagitantur, quàm tu affirmas, permittamus uela uentis, & oram soluentibus bene precemur. De imprecatur Deciam. 15. mur uerò, hoc eiusdem sit exemplum: Non imprecamur debilitates, naufragia, morbos: pauper sit, & amet quacūq; meretricem, & amare non desinat. Quod crebrius accipitur in malū.

Habeo orationē, Facio sermonē. CAP. XCVII.

HAbui orationem, nō feci orationem. Feci sermonem potius, quàm habui, nōnunquam etiam habui. Cic. de Senect. Cyrus quidem in eo sermone, quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquam sensisse senectutem suam imbecilliolem factam, quàm in adolescentia fuisset.

Polliceri, Conuenire, & Audire habeo.

CAP. XCVIII.

Epist. 5. lib. 1.
fam. epist.

Tantum habeo polliceri, inquit Cic. ad Lentulum. Idem in Catone Maiore: Neq; eos solum conuenire habeo, quos uidi, sed etiam quos audiui, & legi. Idem de Oratore: Audire habeo, quid hic sentiat. Quod (ut ipse interpretor) idem est, quod pollicendum, conueniendum, audiendum est mihi. Quod probatur ex illo, licet diuerso loquēdi modo, qualis apud Quintil. Adeò ludibrijs misera sum diuersitatis implicitus, ut impetrandum à uobis habeam odij mei fauorem. id est, ut impetrandus mihi sit à uobis odij mei fauor. Quod licet cōmutare in superiorem modum: sic, ut impetrare habeam odij mei fauorem: sicut contra illum in hunc: sic, tantum habeo pollicendum, neq; eos solum cōueniendos habeo, audiendam habeo huius sententiā. Vel habeo pro uolo: ut nō mirū sit, quare aliq legāt, aueo. Sed nō rectē legere eos, ex illis Cæsaris Augusti uerbis ostenditur, quū dixit, Quid aliud habeo, quàm deos immortales precari?

Mereor bene uel male de te, Demereor, &

Emereor.

CAP. XCIX.

Mereor de te, est aliquid in te confro: si beneficij quidem, bene mereri de te dicor: sin autem offensionis, male de te mereri.

mereri. Nonnunquam utrunq; reticemus, sed in ambiguum sen-
sum: ut, quid de te sum meritus? Nonnunquam per negationē:
sic, homines nihil de me meriti. id est, qui nihil in me beneficij,
aut officij contulerunt. Quibus exemplis omnes M. Tullij libri
scatent. Demereor quoq; pro bene de aliquo mereor, accipitur,
sed cum accusatiuo: ut Ouidius Heroid.

In epist. Phyl-
ad Demoph.

Dic mihi, quid feci, nisi non sapienter amavi?

Crimine te potui demeruisse meo.

In proem. li. 1.
Instit.

Et Quintilianus: Simul ut pleniore obsequio demererer aman-
tissimos mei. Emercor, idem penē est quod mereor, præteritum
eius emeritus. Vnde emeriti stipēdia, qui militia perfuncti sunt,
nominantur. Et in significatione passiua, stipendia emerita. ut
idem, Emeritis huic bello stipendijs. Et per trāslationē à Ver-
gilio emeriti boues dicuntur, & quedam alia: Emeriti autem
senes solent habere eos, qui pro se laborent, qui dicuntur pro
alio opus agere. Quintil. de apibus inquit: Habebam qui pro
me opus agerent. Declam. 13.

Refero, & Fero.

CAP. C.

Retulit Pompeius ad Senatum. id est, consuluit. In eadem
tamen sententia Pompeius ad populū tulit. Ex illo fit Sena-
tus consultum, ex hoc rogatio, quæ instar est legis. Dicimus præ-
terea refero tibi acceptū, pro eo quod est, fateor me hoc abs te
accepisse: neq; id modò in bonā partē, uerum etiam in malam:
ut pro Deiotaro Cicero, Vitam acceptam refert clementie tue.
Idem in Antonium: Omnia deniq; quæ postea uidimus (quid Philippi
autem mali non uidimus?) si rectē raciocinabimur, uni accepta
referemus Antonio. Idem est, fero tibi acceptū, siue pro eo quod
est, habeo pro recepto abs te, quod mihi debebas, etiam si solu-
tio nulla intercesserit. Vnde fit acceptilatio, quam Iustinianus
per interrogationem, & responsionem fieri uult. Retuli expen-
sum. id est, rationem de impensis confeci, uel exhibui.

Exhorreo, & Abhorreo.

CAP. CI.

Exhor

Exhorreo hanc rem, idē est quod expauesco. Abhorreo ab hac re, idem est quod perquam alienus sum ab hac re. Hoc semper postulat huiusmodi ablatiuum: illud uerò nunquam, sed accusatiuum.

Bene agi cum aliquo quid sit, & quid Actum esse.

CAP. CII.

Bene mecum agitur, idem est, quod in bona cōditione sum. Item, præclare tecum agitur, optimè cum illis agitur: melius cum hominibus ageretur, si paruo contenti essent. Ita, male **De Amic.** mecum agitur, & peius, incommodius uē, & pessimè. Cicero: Cum illo uerò quis neget actum esse præclare, mecum incommodius? Nōnunquam actiue. Valerius Max. libro quinto: Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eum post trecenta millia Persarum in Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & uinculis mori coēgissent. Actum est, semper in malam partem accipitur: ut, Actum est de Republica, id est, respublica extincta, desperata, & perdita est.

Salio, & Salto.

CAP. CIII.

Salio, unde saltus, pro eo, quod est saltum facio. Salto, tripudio: unde saltatio. Interdū salio pro salto. Verg. II. Georg.

Mollibus in pratis unctos saliere per utres.

Quid autem distent saltus, & saltatio, notū est. Saltus enim est qualis ceruorum, leporumq;: saltatio uerò, illa hominum iactatio, quam uulgò tripudium uocant. Et licet salio pro salto accipiat, non tamen saltus pro saltatio, saltatus uē, quæ eiusdem significationis sunt. **Lib. 1. ab urb.** Liu. Ferre, ac per urbem ire cum tripudijs, solenni; saltatu iussit.

Abdico, & Exhæredo.

CAP. CIIII.

Abdicare, est expellere à bonis filium, dum uiuit pater. Exhæredare uerò, post mortē. Sed abdicare est grauius, quod etiam in se exhæredationem continet.

Q V I N T I L I B R I F I N I S .

LAURENTII VAL-

LAE IN ELEGANTIARVM

linguae Latinae Librum sextum, qui de

Notis autorum inscribitur,

proæmium.

VLPITIVS ille Servius, cuius quanta in iure civili fuerit autoritas, plurimorum monumenta testantur, siue aliorum exemplo, siue priuato consilio fretus, non exstimauit turpe sibi ad famam fore, ut librum de notis Scaeuola conscriberet, non modò antistitis in ea facultate, atq; omnium principis, uerum etiam præceptoris sui. Cogitabat enim neq; id posse sibi uitio dari, quod publicæ utilitatis causa susciperet, neq; iniuriam illi fieri, qui reprehenderetur, si modò ritè reprehendatur, quod in se fuisset ipse facturus, si errata sua animaduertisset. Probè itaq; Sulpitius, et ingenuè, ac uerè Romanè. Quin ipse quoque populus prudenter, et grato inuicè animo, qui factum huius nō reprehensione, sed laude dignū et gloria putauit. Nec minore uolumen hoc, quàm cætera, honore prosecutus est. Nam præcepta aliqua doctrinæ tradere, cuilibet mediocribus saltem literis imbuto, promptum est. Errores maximorum uirorum deprehendere, id uerò cum doctissimi hominis est, tum opus utilissimum, et quo nullum dici possit utilius. Quis enim dubitet, non minus agere, qui aurum, argētum cæteraq; metalla expurgat, quàm qui illa effodit? qui triticū munda, quàm qui metit? qui pinus, amygdala, cæterasq; nuces seligit, quàm qui easdem legit? Ita eum, qui emendat (nisi paucissima sunt, quæ emēdat) nō inferiorem existimare debemus, quàm ipsum illum inuentorem, nec minorem ab illo, quàm ab hoc percipi fructum. Insuperq; non modò huic ex illius castigatio ne nullum damnum afferri, atq; iacturam, uerum etiam pretiū, ac di

ac dignitatem, p̄inde atq; auro, ac cæteris, quæ modò comme-
 moravi, quātum corpori purgatio ipsa detrahit, tātum residuo
 pretij (ut dixi) & dignitatis accrescit. Adeò plus utilitatis in
 parte est, quæ superat, quàm quæ fuerat in solido. Quare si
 quis apud inferos Scauola de Sulpitij factò sensus fuit (quæ
 erat illi æquitas, & iustitiæ amor) ausim affirmare fuisse gaui-
 sum, secumq; præclare actum esse dixisse, quòd suorum librorū
 aurum ab omni scoria esset, ac face compurgatū: nihilq; foret,
 per quod conciuēs sui per eius scripta falli possent. Neq; imme-
 rito Plinius Iunior ad amicum ita scribit: Ita enim magis credā
 cætera tibi placere, si quædam displicuisse cognouero. Quomo-
 do igitur non sit beneficium id offerre, quod solet beneficij lo-
 co postulari? Quòd si hoc non præstatur aut iam defunctis, aut
 tale beneficium respuētib; profectò his præstatur, ad quos ex
 ipsa magnorum autorum emendatione multa in primis utilitas
 peruenit. Ideoq; ab optimis quibusque cuiuslibet artis professio-
 ribus præceptum est, ut eorum ipsorum, quos discētib; ad imi-
 tationem proponunt, etiam uitia (si qua fuerint) ostendant.
 Huiusmodi igitur ego & exemplis, & rationibus adductus, fa-
 ciendum mihi putavi, ut unum librum hunc de Notis scriptorū
 componerē, nō quò illos carperē (nam præterquàm quòd hæc
 inhumana uoluptas foret, certè & alibi maior mihi hæc facul-
 tas daretur, & de hac ipsa re penè infiniti libri cōscriberētur)
 sed quò prodessem aliquid linguam Latinam discere uolētibus
 non modò ex nostris præceptis, sed ex aliorum quoque erratis,
 ubi & de nostro non nihil ad rei testificatiōē admiscebimus.
 Dedimus autē nostrorum librorum suam cuique materiam, ut
 si per se opus nō multum sibi fauoris pararet, ipsa certè uarie-
 tas commendatione blandiretur. ex hoc præsertim uolumine, in
 quo & uniuersa, quæ in superioribus singula, continentur, &
 de pluribus, præstantissimisq; autoribus pronuntiatur, iudi-
 ciumq; cōtra eos fit. Sumus autem ijdem simul & accusatores,

& in

et iudices; sed qui aliorum pariter accusationem, iudiciumque subeamus, nisi legitime et auctoris, et iudicis fuerimus officio functi. Sed iam in forum descendamus.

In Nonium Marcellum de Alumnus. C A P. I.

L V M N V S cum significat, Nonius Marcellus inquit, et qui ab aliquo alitus est, et qui aliquem aluit. Cui in prima significatione suffragor, in secunda refragor. Nec illius exempla secum facere ostendam, sed mecum: quæ sunt,

tum Ciceronis in Verrum: Italia autem alumnus suum seruitutis extremo, summoque supplicio fixum uideret. tum Varronis: Var. Eudæmo
nibus. Et ecce de improviso ad nos accedit cana ueritas Atticæ philosophiæ alumna. Quorum exemplorum (salua Nonij pace) utrumque significat educatum, non educatorem. Nam Cicero quidem Italiam quasi altricem, et illum ab ea alitum dixit. Varro uero non modo alio locutus est, quam Quintil. ubi ait: Verba omnia, et uox eius alina urbis esse solet, ut oratio Romana planè uideatur, non ciuitate donata. Vult enim uerba nostra, et uocem uideri debere natam, et alitam intra Romam, Varro inter Athenas, atque in sinu altricis philosophiæ. Adijcit etiam Nonius alumnus significare dominum: ut apud Vergilium:

Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acetes

Aeneid. 1. 1.

Seruabat senior, qui Parrhasio Euandro

Armiger antè fuit, sed non felicibus æquè

Tum comes auspicijs, charo datus ibat alumno.

Durè nimis (ne dicam ineruditè) uir sanè eruditus exposuit, quasi nesciamus non domini mortem a seruo, uel comite Vergilium fecisse deplorari, sed quod est plus, quam si uel Euander ipse fuisset occisus, ac multo tristius ab altore, siue nutritio mortem eius quem aluerat, et quæ loco filij habebat: qualis Phoenix ille Ho-

B metricus

mericus in Achillem fuit, quem quoniam edueasset, filium semper appellat, pro alumno. Et certè armigeri magnorum principum semper et ipsi magni uiri fuerunt. Siquidè (ut taceam de Phœnice, qui bonæ parti Myrmidonum imperabat) Patroclus auriga Achillis, princeps erat: et Sthelenus Capanei regis filius auriga Diomedis: et Meriones inter primos duces Cretensiu auriga Ilionei: et Hectori aliquis fratru frè aurigabatur currû. Talis fuerat Accetes Euandro. Ergo non erat seruus, aut seruo similis apud Euâdru, multò minus apud filium, sed patri similis, et pro patre, præsertim illo absente. Duo autem hæc nomina, quæ ab eadem litera incipiunt, armiger, et auspiciu, quæ apud Vergiliu modò legimus, nõ nota omnibus, etiã explicemus. Armiger est, qui in prælio gerit tela domini sui, ut scutum, ut arcum, lanceã, et cetera huiusmodi. Imperiti armigerum uocant armatum equitè. Auspiciu est uel à pastu auu, uel ab inspectione auium. Sed quia consul antè, quàm iret in expeditionem, capiebat auspiciu: hinc factum est, ut dicamus auspicia ducum, atq; principu, quæ à solo duce capiuntur. Et hinc auspicari non modò auspiciu capere, sed etiam incipere: nec in bonam tantum partem (quod frequentissimu est) uerum in malam quoque: ut apud Pliniu, At homo infelicitè natus, manibus pedibusq; deuinctis, animal ceteris imperaturu, à supplicijs uitam auspicatur. Nam quando non est uerbum, frè in bonum accipitur: ut apud Terentiu: — Haud auspicatò me huc apuli. id est, non feliciter, quasi auspicijs repugnãtibz. Quod declarat Quintilianus de Achille (ut opinor) loquẽs, qui ad mortem, quam dij futuram denuntiauerant, cupiditate ulciscẽdi Patrocli ruebat. Sic nanq; ait: Eant nunc poëtæ antiquarum fabularum cõditores, et se ad exhortandam amicitie fidem, magna quedam composuisse carminibus putet, si dixerint aliquos per maria, terrasq; asperiorẽ fortunam amicorum tantum secutos, aut principem Græciæ uirum in ultionem interfecti amiei inauspicata

In procæmio
lib. 7.

In Andr.
act. 4. sc. 5.

spicata bella gessisse. Et alibi: Itaque ut apud illos Homerus, sic Lib. 10. cap. 1.
 apud nos Vergilius auspiciatissimum dederit exordiū. Auspex
 qui præerat nuptijs celebrandis, quia auspiciū pro nuptijs cape
 re solebat: adhibebaturq; hic pro parte mariti: ut pnuba, quæ
 præest & ipsa nuptijs celebrandis, pro uxore: aliquando etiam
 magis propriè pro eo, qui dux militie est: ut primo carminum
 apud Horat. Nil desperandū Teucro duce, & auspice Teucro. Ode 7.

In eundem, de Citare.

CAP. II.

Citare, idem inquit, pro laudare accipitur, ut Cicero: Cite- De Off. lib. 1.
 turq; Salamis clarissimæ testis uictoriæ. Nescio cur id dixe
 rit: non enim tantus uir, tam parua nesciuit, nisi putet se acutio
 rem uisum iri, si clara faciat obscura. Citantur testes, non laudā
 tur. Nam Salamis (qui fuit locus uictoriæ Themistoclis) nihil
 laudis meretur, quippe qui nihil egit, sed testis fuit, quia inter-
 fuit, uel quia in ea posita sunt trophæa uictoriæ, quæ rē gestam
 testificātur trāseuntibus. Ergo si testificari locus potest, potest
 meritō ut testis citari, non, tamen tanquam uenturus, sed ad quē
 eant, qui testimonium desiderant. Vel citentur Salaminij, conti-
 nens pro contento: uel citentur autores, & libri qui de hac Sa-
 lamine uictoria meminerunt, testimoniumq; dicunt.

In eundem, de Capio.

CAP. III.

Capio secundum eundem in passivo significat propitiatio
 nem, ut apud Lucretium:

Lib. 1.

Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.

Capere, facere: Teren. in And. Non, si capiundos mihi sciā esse Act. 4. scen. 1.

inimicos omnes homines. Capere, perpeti: Terentius in Heaut. Act. 1. sce. 4.

—Dū abs te absūm, omnes fuere mihi labores, quos cepi, leues.

Capere, tollere, tenere. Vergil. Georg. 1111.

Hic tibi nate prius uinclis capiundus. —

Varro in Meleagris: Quem idcirco terra non cepit, & cælum
 non recepit. Idem in Eumenidibus: Stola, calceosq; muliebres
 propter positos capio. Capere, eligere. Terentius in Hecyra: Act. 4. sce. 1.

B 2 Quum

Lib. 1. — *Quum illum in generum cepimus. Verg. in Georgicis:*
Antè locum capies oculis.

Lib. 3. *M. Tul. de Offic. Quòd insit aliquid probi, qd' capiat ignaros. Capere, delectare, sustinere, habere, decipere, circumuenire, occu-
 pare, detinere, satiare, accipere, cōplecti, inuenire: singulorūq;
 exempla subiicit, quæ ipse (ne longior essem) prætermisi. In qui-
 bus non est illius probabilis expositio. Nā quis credat autores
 uni dictioni tot significata, et quidem pro se quæq; noua dare
 uoluisse, tanquam linguam ipsam confundere cuperent? Cur igitur
 ita locuti sunt? Nēpe quòd nihil interest inter has significa-
 tiones, capio hostem, capio generū, capio saxū. Præterea duæ
 proprietates in hoc uerbo notandæ sunt. Vna, quòd habet reci-
 procum quendam usum, ut idem sit, cepi uoluptatē, et cepit me
 uoluptas. Cicero: Magnam cepi ex literis tuis uoluptatē. Quin-*

Declam. 13. *tilianus: Nec me tanta capiebat uoluptas, quòd fluētia ceris mel-
 la conderem. Plinius ad Caluissium libr. v 111. Capio aliquam
 uoluptatē, quòd ulla uoluptate non capiar. Cepi somnū, captus
 sum somno, uix dicitur: sed dici posset, ut oppressus, uidelicet q
 opprimitur somno, capitur somno. Cepi delectationem, uix un-
 quam, delectatio cepit me: sed in passiuo potius, captus sum de-
 lectione. Et item in cæteris, quæ ad delectationem pertinent.
 Captus sum amœnitate loci, dulcedine uocis, specie mulieris, a-
 more pecuniarum, spe bonorum, magnitudine, sublimitatēq; ma-
 teriæ. Ista enim omnia delectant, ideoq; subintelligi solet dele-*

De Offi. lib. 3. *ctatio: quale ipsum illud Marci Tull. Quòd insit in his aliquid
 probi, quod capiat ignaros. id est, delectet. Ergo probitati inest
 delectatio. ut sit ita exponendum: cuius probi delectatio capiat
 ignaros, siue ignari capiantur delectatione. — Certè captus est,
 inquit Terentius, Habet. — subintellige amore, siue pulchritudi-
 ne fœminæ. id est, delectatione: non autem (ut testatus sum) acti-
 uè, cepi amorem. Nec longè ab hac ratione abest illud, captus
 sum oculis, pro orbatu sum oculis. Nec hoc unquam reperies,
 nisi*

nisi in passio, & nūquā ferē nisi de oculis dici. Misericordia cepit Deos, non dii misericordiam, dicimus: id est, non delectatio, sed dolor ille ex alieno malo. Et, merita mea ceperūt Deos, ut ait Lucretius: qui sermo rarus est, id est, admiratio, uel delectatio, uel affectus eos cepit. Capiō dolorem tamē potius, quā cepit me dolor, dicimus. Nō quia non possumus etiā sic dicere, sed quia habemus alium in usu modum magis proprium, Tenet me dolor, sicut tenet me desiderium. Delectatio enim uidetur tantum capere, nec diu permanere: dolor autem, & desiderium tenere, quasi permanendo. Item, cepi indignationem: cepi, siue contraxi molestiā, potius, quā cepit me indignatio, cepit me molestia. Contrā, cepit me tedium, cepit me obliuio, cepit me odium, potius quā retrorsum. Vergilius:

Tanta mea si te ceperunt tedia laudis.

Terentius: Neq; agri, neq; urbis odium me unquam cepit. Cicer. tamen, Quibus rebus tantum odij, atq; inuidie cepit eloquentia, ut homines ingeniosissimi quasi ex aliqua turbida tempestate in portum, sic ex seditiosa, & tumultuosa uita se in studiū aliquod traderent quietum. Idem: Vt eos iustitiæ capiat obliuio. Plinius tamen libro septimo Naturalis historiae ait: E' præ alto tecto lapsus matris, & affinium, propinquorumq; cepit obliuionem. Altera proprietas, quod capere significat uel sponte, uel non sponte accipere: Sumere tamen sponte: atq; hinc est illud, cepi labores, cepi molestiam, cepi dolorem, cepi, uel suscepi inimicitias, suscepi curas, suscepi sumptus: accepi calamitatem, accepi cladem, accepi damnum, accepi iniuriā, accepi contumeliā, accepi repulsam, accepi uulnus, quod nūquā ferē aliter dicimus: non sustinui, non perpeffus sum uulnus, sed ferē semper accepi, nisi more poetico: ut apud Ouidium libr. 11. Metamor. — Nullam patiere repulsam. Cicero, In domū multiplicatam honoris non solum repulsam retulit, sed etiam ignominiam, & calamitatem: quum dixit, nequaquam contra hoc, quod præcipio

Georg. 4.

In Eunuchia

act. 5. sce. 6.

* Alij percipit legunt.

De Inuēt. li. 1.

Offi. 1.

Cap. 37.

Offi. 3.

B 3 facit.

facit. Nam sumo supplicium, sumo pœnā, nō in me, sed à me, in alium infligi intelligitur. Ideoq; adiungitur ablatiuus cū præpositione de. Cicero. De illo paulo post supplicium sumitur. Quintilianus: Ut nisi occurrisset ad diem, de eo qui restiterat, pœna sumeretur. Potest tamen quis de se etiam sumere supplicium, eruntq; tanquam duæ personæ, quæ agit, et quæ patitur. Porro quia sumere est ultro, quasi non permisso aliorum capere, eò fit ut intelligatur pro nimium: et interdum pro arroganter sibi tribuere: ut Cicero de Officijs, Orationem autem Latinam efficies profecto legendis nostris plenior. Nec uero arroganter hoc dictum existimari uelim. Nam philosophandi scientiā cōcedēs multis (quod est oratoris propriū) apte, distincte, ornateq; dicere: quoniam in eo studio ætatem consumpsimus, si id mihi assumo, uideor id meo iure quodāmodo uendicare. Assumpsisse sibi ait eam laudem, quæ nisi uera esset, ac palam uera, propter rei magnitudinem, arrogans uideretur. Ergo assumere, est multum, et penè nimium sibi tribuere. Idem pro Plancio: Quāquā nō mihi tantum sumo iudices, neq; arrego. Inde ineruditorū uocabulum præsumptuosus. Deniq; quodā loco Valerius Maximus ita planè horum uerborum proprietatem distinxit, ut hanc differentiam penè præcipere uideatur, quū de Catone Censorio loquitur, qui ensē de medijs hostibus recepit: quāquā hoc alii qui filio Catonis tribuunt, inquentes, ut nō coactus acciperet, sed sua sponte sumere uideretur. Quare si Latine et nos loqui uolumus, dicamus dominum IESUM carnem quidem humanā sumpsisse, mortē uero accepisse. Meo iure, quod modò apud Ciceronem legimus, si quis fortè desiderat, exponamus. Significat autē idē quodammodo, quod mea auctoritate, mea q; licētia, et cōcessa mihi ab hominibus libertate: ut idem pro Archia, Quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas. Suo iure, inquit, quod poeta erat, et probatissimus poeta. Idē est Pro meo

Ad Herennium.

iure: ut idem alibi, Pro meo iure hac dico, uos eo me priuastis: quasi

quasi confidēter dico. Est enim efficiens causa, non finalis: quæ cætera sunt hoc modo dicta, pro mea in uos beneuolentia, pro uestra in me humanitate, pro tua māsuetudine, pro sua pietate: ubi efficiens (ut dixi) causa intelligitur, non finalis.

In eundem, de Contendere.

CAP. IIIII.

Contendere, idem ait, est festinare: ut Vergilius, — *Quæ Aeneid. 1.*
 Proxima litora cursu Contendunt petere. — Contentio est perseverantia, uel elatio. M. Tullius de Officijs libro primo: Ex cōtentione uocis, & submissione, & cæteris similibus facillè indicabimus. Sallustius Historiarum quarto: Rursus iumenta nacti, ad oppidum ire contendunt. Contendere, continuare. Cicero de Oratore secundo: Id quod eius scripta declarant, & cōtentiones uocis, & remissiones continuarētur. Et in tertio: Nihil perniciosius est, quàm sine intermissione cōtentio. Præterea ait, contendere esse astringere, intorquere, comparare, certare, extorquere, proripere, uel dirigere signum. Iterum pro festinare, intendere. Sed neque præcepta, neque exempla satis distincta sunt. Quid enim differt, contentio est perseverantia, & contendere est continuare? Quum præsertim eadem exempla utrobique subiicias. Quid iterum Vergilianū illud, Contedunt petere? Et illud Sallustianum, Ire contendunt? Quæ duo idem declarant, quod tendunt, uel pergunt ire, siue petere. Iam uerò apud Ciceronem contentio non est perseverantia, neque contendere continuare, sed intentio, atq; intendere: indifferenter enim dicimus hoc loco contentio, & intentio, contendere, & intēdere. Nam plurimi falluntur, accipiētes intētionem pro uoluntate atque proposito. Afferam ad hoc probandum ex M. Fabio exēplum, per quod & ipsa res, de qua agimus, probabitur: Neque Lib. 11. cap. 3.
 grauissimus autē in musica sonus, nec acutissimus orationibus conuenit. Nam & hic parum clarus, nimiumq; plenus, nullum afferre animis motū potest, & ille prætenuis, & immodicæ claritatis, quum est ultra neruum, tum neq; pronuntiatione flecti,

B 4

nec

nec diutius ferre intētionem potest. Nam vox ut nervi, quò remissior, hoc grauior, et plenior: quò intentior, hoc tenuis, et acuta magis est. Sic ima uim nō habet, summa rūpi periclitatur. Medijs ergo utendum sonis. Hi quoq; quum augenda intentio est, excitandi: quum summittēda, sunt temperandi. Manifestum ergo est, quid sit intentio, cuius etiam similitudo neruorū manifestius docet; unde similitudo sumpta est. Nā ut neruus in cithara, aut neruus in arcu, quò magis intenditur, eò uehementiorem sonum, uel ictum efficit: quò magis relaxatur, eò remissiorem: ita et uox, quæ utiq; usum neruorū corporis exigit, quos uide re licet in acutissime exclamantibus maxime intēdi, tanquam in

Cæf. lib. 1. de
bel. Gal. Proxi-
mij sunt Ger-
manis, qui trās
Rhenum inco-
lunt, quibuscū
cōtinēter bellū
gerant.

cithara aut in arcu, siue contendi: quæ (ut dixi) idem sunt, atq; idem esse ex uerbis utriusq; autoris, quos nominauimus, liquet. Neque uerò quisquam negauerit cōtinēter esse, quod cōtinuē siue continuatē, quod Marcellus ait, sed à contineo uenit: Contentus uerò à contendo, licet contineo faciat contentum.

In eundem, de Cursus.

C A P. V.

Aeneid. 6. Cursus, inquit, idem quod uolatus: ut Vergilius:

—Cursumq; per auras Dirigit in lucos. —quasi non figuratē dicamus de uolatu cursum, et de cursu uolatum: ut ille a=

In Hecyr. pud Terētium, festinatō seruū ire iubens, inquit, Vola: pro eo
act. 3. sce. 4. quod est, curre. De nauigatione quoq; festina, dicimus cursum:

De Offi lib. 3.
Declam. 11.

ut M. Tullius, Nauesq; in cursu frumēto onustas petentes Rhodum uiderit. Et Quintilianus, nauigationem dixit fugam, siue naues fugientes, quæ uelocem cursum conficerēt, quum inquit: Inde fugientia uela longo uisu profecuti. Is enim qui fugit, uelo

Aeneid. 9. cissime currit. Eoq; Vergilius inquit,

—Pedibus timor addidit alas.

Lib. 8. cap. 11.

Idem quoq; Quintilianus inquit: Multa sunt et Græcè, et Latine nō denominata. Nam et qui iaculum emittit, iaculari dicitur: qui pilam, aut sudē, appellatione priuatim sibi assignata caret. Et ut lapidare, quid sit, manifestū est, ita glebari, testarūq; iactus

iactus non habet nomē. Vnde abusio, quæ error quous dicitur, ne-
cessaria est. Quare ad hanc Quintil. formulam nō aliter naucem
uelociter euntem, et auem uelociter uolantem currere dicimus,
quā iaculari sudem. Illud autē apud oratores obseruauī, uoli-
tare potius, quā uolare pro discurrere dici solere: ut apud eun-
dem: Me per omnia maria uolitantem. Et apud Cicer. Qui per
forū uolitant. Quale est reptare. Nam cum reperere sit animalium
carentium pedibus, et uentre euntium, licet quædam reptilia pe-
des habeant, ut lacertæ, tamen reptare hominem dicimus, qui se-
gniter, lentē, et quasi testudineo passu incedit: quales sunt, qui
in hortis, aut uinetis, simulibusq; locis spatiantur. Horatius: Epist. 4. lib. 1.

An tacitum syluas inter reptare salubres.

Plinius ad Bebium: Scholasticis porro dominis, ut hic est, suffi-
cit abunde tantum soli, ut releuare caput, reficere oculos, reptare
per limitē, unam semitam terere, omnesq; uiticulas suas nos-
se, et numerare arbusculas possint. Idem: Frequentior curren-
tibus, quā reptantibus lapsus est. Terentius in Adelphis: Per-
reptari usque omne oppidum, ad portam, ad lacū, Quod non? —

In eundem, de Carpere.

CAP. VI.

Carpere, inquit, pro attenuare, et aperire. Vergil. Georg. 1.

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ.

Hoc ne puellæ quidem ipsæ dicerent. Nam ut carpinus linum
uirēs ex humo, quum uellimus: ita puellæ sinistra manu de colo-
pensum trahentes, sensimq; uellentes carpūt. Et ut decerpimus
rosam primis digitis, sic puellæ primis et ipsæ digitis decerpūt
particulatim linū, lanā ue. Iterū carpere, celeriter præterire. Georg. 3.

Vt Vergilius: — Et acri

Carpere prata fuga.

Et in eodem:

Carpere mox gyrum incipiat. Quasi in primo non celeritas
illa magis intelligatur per hoc, qd̄ dixit fuga, qui est celer cura-
sus, quā per illud, carpere. Et in secūdo significetur uelociter
præterire. Aliud nanq; est ire in gyrum, aliud præterire, quod

B 3 de equo

de equo, et seffore utrunque poetice dictum est.

In eundem, de Accipere.

C A P. VII.

In Eunuch.
act. 5. sce. 9.

Accipere pro pascere, idem inquit. Terentius: Accipit homo nemo melius prorsus, atque prolixius. Et huc imitatus

Æneid. 3. Servius in Vergilium:

Illos porticibus rex accipiebat in amplis,

Urbanus profectio, et lautius loqui poterat. Pecora gregatim, altitiaque dicuntur pasci, non homines. Nos enim quoties accipimur, siue excipimur in conuiuium, non ad saginam, sed ad incunditatem illam, atque apparatus inuitamur, ut minima pars cibis assignetur. Unde conuiuere dicimur eo tempore, non comessari, aut compotare, aut (quod deformius est) compascere, siue compasci. Siquidem Terentius de Thrasone, non tanquam de saginatore locutus est, sed tanquam de splendido apparatore conuiuiorum. Et Vergilius: Helenum regem uult regiam quadam magnificentiam in exhibendo conuiuiis declarasse, non solum (ut ita loquar) pastionem, et (ut dixi) saginam. Fateor tamen accipere, nonnunquam significare in domum suam, honoris, et amicitie gratia aliquem conuiuium capere: ita tamen, ut subintel ligatur in conuiuium: ut, acceptus sum a te laute. id est, acceptus sum in conuiuium, uel tractatus. Nam frequenter in contrarium dici reperimus: Indignis cum egomet sim acceptus modis: hoc apud Terentium. Et apud Ciceronem: Ex quo illud laudatur Archytæ, qui cum uillico factus esset iratior, Quo te modo, inquit, accepissem, ni iratus essem?

In eundem, de Graue.

C A P. VIII.

Æneid. 1.

Graue, inquit, significat grauidum. Vergilius:

Donec regina sacerdos Marte grauis. Circumlocutio fecit, ut intelligatur grauida. Nam si dicam, regina, aut Iliis est grauis, nemo prorsus intelligat, sed adda ex rege, aut ex marito, fortasse intelligatur esse grauida. Ita apud Vergil. Marte

Eclog. 1. grauis, pro semine Martis impleta. Graue, plenum. Vergi.

Non

Non insueti graueis tentabunt pabula fœtas.

Si accipit fœtas pro grauidas, superuacaneū est exponere graueis pro plenâ. Per illud enim quod prœgnâtes sunt, plenâ esse intelliguntur. Graues uerò esse, per epitheton appositum est: quippe grauidæ omnes graues, ut ipsa quoq; uox indicat: nam a grauis fit grauidus. Sin accipit fœtas pro his, quæ pepererūt, ut puerperas mulieres, quæ proximis diebus matres sūt factæ, graues lacte dicemus, quasi onustas, non quasi plenâ: durū sit nāq; appellare oues, caprâs uel plenâ lacte, sed ubera plena lacte: ut est apud eundem per translationem, grauido:

Georg. 3.

—Et grauido superant uix ubere limen.

Quod si quando reperiatur grauis pro plenius, hoc tamē in loco non ita accipitur. Hunc eundem quē ego protuli uersum, et ille affert, quasi de grauido, et non de graui sit questio: nec poëtæ modo, uerum etiā oratores sic loquuntur: ut Quintilianus, *Lut. 1.* *Dedam. 1.* Etantur intra uiscera animæ, et uterū funeribus grauidū in os agunt. Sed ad graue reuertamur. Grauis, inquit, plenus. Verg. *Aenid. 1.*

Tum pietate grauem, ac meritis si fortē uirum quem

Conspexere, silent. —

Virum pium, et bene meritum, appellare plenum pietate, et plenum meritis quis audeat? Non ergo ita exponendum est, ut nec est utendum. In quo paulò pōst meam sententiam ostendā. Graue, inquit, grandæuum. Vergil. *Aenid. 5.*

Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes.

At ego potius accipio graui: prudētia, et moribus, quomodo proximē grauis pietate, et meritis dicebatur. Multa præterea significata dat huic cidē nomini, quæ profectō forent infinita, si ad illum modum, poëtarum omnium exponamus exēpla. Quod longē abest tum ab utilitate discientium, tum ab ipsa rei natura. Etenim graue, suapte natura ponderosum significat: ut, graue saxum, grauis sarcina, grauiâ arma, graue scutū, quod scilicet grauat nos in ferendo, et quod agrē, et cum molestia fertur.

Inde

Inde per abusionem transferimus ad senectutē, ad morbum, ad laborem, ad dolorem: quia hi, qui molestiam ex senectute, morbo, ceterisq; sentiūt, quasi onere intolerabili premuntur, quod cupidē, uelut graue pondus, a se uellēt deponere. Neque solum ad molestias corporis translatio hæc fit, uerum etiam ad molestias animi: ut, grauis contumelia, grauis iniuria, grauis morror, grauis iactura, quæ animum genere quodam ponderis premunt. Itaque unus modus est, quæ corpori, aut animo molestæ sunt, ea grauiæ appellare. Eoq; molestia a mole, id est, a re magna, magniq; ponderis uocitata est. Alter modus est, quod quæ admodum grauiæ saxa, et grâdes trunci non facile loco mouentur, sed ad omnem temporis mutabilitatem hærent: ita homines constantes, ac præditi sapientia, meritò per figuram graues nominantur, quod nec precibus, nec minis, nec uanitate, nec promissis ab æquo, et iusto summouentur: ut hi faciunt, quos leues uocamus, qui in similitudinem pulueris, et palearum ad omnē auram uentilantur. Sciamus tamen grauis tunc regere datiuū, quæ est in priore significato: ut, tu es grauis mihi. Quare non pro-

Lib. 1. procem. bē quidam legunt apud Cicronem de Officijs: Quod ætati tuæ esset aptissimum, et autoritati meæ grauiissimum. Nam hoc grauiissimum superuacuum est. Ceterum quid mirer, si in his quæ sunt altioris intelligentiæ fallitur, quum leuioribus, atque apertis hallucinetur Marcellus?

In eundem, de Inficiator.

C A P. I X.

Inficiatores, inquit, sunt falsi criminis obiectores: ut Cicero de Oratore libro primo, Vt si ille inficiator probasset iudici antè petitam esse pecuniā, quàm esset cœpta deberi. Hoc de reo dictum est a Cicrone, nec reo criminis, sed pecuniarum: ille uero accepit non tantum pro reo, sed pro actore etiam, et accusatore falsi criminis. Vbi enim pecunia, et petitor nominatur, ibi nulla est criminatio. Inficiator igitur is significatur, qui negat se uel debere, quod actor petit, uel commississe quod accusator

tor obijcit. Vnde status coniecturalis dicitur inficialis, in quo semper reus inficiatur, uel inficias it. Inficiari enim, et id quod dixi, inficias ire, est uerbo negare. Nam negare est aliquando etiam factio: ut Vergilius:

Aeneid. lib. 10

Egregij forma, sed quis fortuna negarat

In patriam reditus. Veto notum est aliud esse, quam nego, et (ut breuiter signem) contrarium est illis impero, et iubeo. Non est autem huic nomini nisi accusatiuus casus, et unū uerbum eo, is, it, de inficias loquor: cui simile est suppetias, pro eo quod est auxilium: ut in XIII. Commentariorum Caesaris, Et nuntiabatur auxilia magna equitatus oppidanis suppetias uenire. Et in eodem: Suisq; rebus timens, elephantisq; xxx. relictis, suis finibus, oppidisq; suppetias profectus est. Et iterum in eodem: Atque suis fugientibus, suppetias ire contendit. Suetonius de Vespasiano: Legatum in super Syriae consularem suppetias ferentem, raptā aquila fugauerunt. Plautus in Epidico: Sed memento, si quid seuiunt senes, suppetias mihi cum sorore ferre. Idem in eadem, nominatiuo est usus: Auxilia mihi, et suppetiae sunt domi.

Cxf. lib. 5. de bel. ciuil.

Cap. 4.

In eundem, de Incisim.

CAP. X.

Incisim, inquit, quasi simul. Cic. in Oratore: Hec quidem duobinīs pedibus incisim, deinde mēbratim dicere solebas. Quid magis contrarium, quā incisim, id est, minutatim, et simul, quod est coniunctim? quasi nesciamus, quid sint cola, commata, et periodi, de quibus Cicero pluribus in locis disputat, appellans ea incisionem, membrū, circuitum, siue ambuum, siue comprehensionem, siue continuationem, siue circumscriptionē. Cuius ultimi (quod multis nominibus Cicero uocat) duo genera Quintil. facit: priora autem sic definit: Incisum, est sensus non expleto numero conclusus, plerisq; pars membri: ut, Domus tibi decrat? at habebas. pecunia superabat? at egebas. Fiunt autē ex singulis uerbis incisa. Mēbrū, est sensus numeris conclusus, sed

Lib. 9. cap. 4.

sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens.

In eundem, de Candeo.

CAP. XI.

Quid ergo? nihil ne bene dixit Marcellus? imò uero ali-
quid, atq; adeò multa, sed nunc bene dictis non est locus,
tametsi in his, quæ laudari queūt, nonnihil interdum desidero:
Lib. 1. ut, candet, ignitum est. M. Tul. de Offic. Candente carbone sibi
adurebat capillum. Candet, candidum est. Verg. Aeneid. 1111.

Candentis uacca media inter cornua fundit.

Sed hic (ut dixi) nonnihil desidero. Nam & excandescere ho-
minem dicimus, quum uehementer irascitur. Præterea ostēdēda
est passim causa, quamobrem unum uerbum plura significet, ut
in hoc: Quum enim ignis obstantia exuperat, ac fumum uincit,
candorē flammæ concipit: uel quòd Sol quantò candidior, tan-
tò ardentior: ita animus dum ira concitatus est, inflāmatu, in-
census, & excandescens dicitur: uel quòd mare uentis confrā-
ctum, & in morem aquæ ebulliētis in lebe, uel ipsa aqua lebe-
tis ebulliens, spumas albētes ciēt: ita animus simili perturbatio-
ne percitus, excandescere dicitur, ut tanta cōmotio mētis signifi-
cetur, quanta est uel maris, uel aquæ ad ignē iā albescētis: quod
Lib. 1. cap. 1. ex unius à Quintilian. expositi uocabuli patefcet exēplo: Ver-
tex (inquit) est contorta in se aqua, uel quicquid aliud similiter
uertitur. Inde propter flexum capillorum, pars summa capitis:
ex hoc inquam in mōtibus eminentissimū. rectē dixeris hæc o-
mnia uertices, propriē tamē unde initium duxit. Quare nemini
debet mirum uideri, cur interdum una uox plura significet.

In Seruium, de Lætus.

CAP. XII.

Ser. in illud 1.
Georg. Vnde
prius lxtum si
liqua quassante
legumen: ac in
illud 1. Aenei.
Vela dabāt
ti, &c. alijs quo-
que in locis
multis.

LActum Seruio placet multa significare, sæcundū, pingue,
gravidum, pulchrum, uiride, & multa alia. idq; apud Ver-
giliū modò: quòd si alios quoq; poētas exposuisset, adhuc alia
multa significata adiecisset. Sed ipse rationē reddam, cur in ua-
rios sensus abutamur, cum unum natura significet. Lætū id ap-
pellamus, quod aspectu gaudium promit. Nā gaudere, propriē
est

est intrinsecus: Letari extrinsecus. Rectè igitur animata dicuntur leti, quoties letantur. Et quia natura sic cōparatum est, ut quæ bona corporis habitudine sunt, alacriora: quæ uerò debili, tristiora sint: eò fit, ut pingua uocemus leta, ut letas aues, letos greges, leta armēta. Transferimus hoc ad similia, ad segetes, ad uites, ad oliueta, ac ceteras arbores. Vnde sicut ex illis superioribus Domini percipiunt fructus, et quemadmodum illa, ita hæc quoq; qualia sint, declarat aspectus: appellanturq; letæ segetes, letæ uites, leta oliueta, leta arbuta, eò quidē magis quod multi uolūt hæc animata esse. Vel leta dicimus ab effectu, quod nos letos faciūt: ut locum tutum, quia nos tutos efficit. Ideoq; non appellantur homines leti ob fecunditatē, pinguedinē pulchritudinē, grauitatē, et similia: sed tantum ea, quæ in nostros usus cedunt, aut (si ita cōtingat in nostram delectationem) letitiam nobis uoluptatemq; parientia. Hanc igitur regulam tenētibz, hoc nomē et apud autores inuentum facillē intelligetur, et multifariam sine ambiguitate in utendo suppedabit.

In eundem, de Accuso, & Incuso. CAP. XIII.

Accusare (ut idem cū multis alijs uoluit) est maioris de minore: Incusare est minoris de maiore, uel paris de pari: quorum singularis inscitia uehementer est castiganda. Apud quem enim autorum obseruatio ista reperitur? Nonne apud ueteres adolescentuli solebant probitatis, simul et eloquentiæ laudem capeffere ex magnorum uirorum accusatione? Atque (ut ait M. Fabius) crediti sunt etiam clari iuuenes obsidem Rei publicæ dare, malorum ciuium accusationē: quod significauit Cicero quum dixit: Quam est illa misera, quam dura seruitus, adolescentibus paulò loquacioribus seruiendum est. Nunquid Demosthenes quū tutores suos adolescentulus in iudiciū uocauit, aut Cicero quum Verrē reum fecit, prætorium uirum ipso questorius non accusauit? maleq; locutus est, dicens accusationem suam semper, nunquā incusationem? Et hoc quidē de accu

See in illud 1.
Aenei. Talibus
incusas, gres-
sumq; ad mon-
nia tendis.

Lib. 11. cap. 7.

accusando. Quid autem de incusando? Certè si illud non est de maiore in minorem, neque hoc erit de minore in maiorem: & alio qui nullo unquam in iudicio auditum est nomē incusationis: quid porro extra iudicium? Vergilius inquit:

Aeneid. 2. Quem non incusavi amens hominum'ue, Deum'ue?

Dij quidem maiores Aenea sunt, homines uerò Troiani duntaxat minores. At est apud Terentium pater ad filium loquens:

*In Heauton
act. 5. sce. 2.*

— Quid me incusas Clitipho? Hoc enim isti exemplum ponunt, ceterorum exempla omittunt, quæ cōtra eos faciunt, quæ sunt infinita: ut Cæsar Commentario primo, Hæc quum animaduertisset Cæsar, conuocato consilio, omniumq; ordinum ad id consilium adhibitis centurionibus, uehementer eos incusauit. Sed (ne multis morer) accusare, est uel apud iudices, uel apud aliū quemuis, etiam apud illum ipsum, quem accuses, significare, atq; ostendere aliquem peccasse: Incusare uerò reprehendere mores alterius, & plerunque cum querela, quod ab illo iniuria sis affectus. Et ita apud Vergilium, Terentium, Cæsarem, ceterosq; auctores accipiendum est.

*Ses. in illud 1.
Aen. Squallētē
barbam, & cō-
cretos sangui-
ne crines. & in
illud 3. Georg.
Nec minus in-
terea barbas,
icanaq; menta.
Sisy. 8. libro 1.
Sermo.*

In eundem, de Barba, & Barbæ. CAP. XIII.

BArba, idē inquit, hominis est: Barbæ uerò quadrupedum. Sed nō est barba tantum hominum, neq; barbæ tantum quadrupedum: quin & barba quadrupedum, & barbæ hominum, utiq; multorum, dicuntur. Horatius:

Vtq; lupi barbam uariæ cum dente colubræ

Abdiderint furtim terris. — Plinius lib. x x v i i i. Rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem. Nam illud Vergilianum:

Georg. 3. Stiriaq; impexis induruit horrida barbis:

magis de hominibus dictum est, quàm de hircis. Et illud:

Georg. 3. Nec minus interea barbas, incanaq; menta

Cynipij tondēt hirci. — ad multos hircos refertur, perinde ac si diceremus caudas, quum tamē singule singulis hircis sint, ita &

in et barbis. Sunt etiam et barba aliorum quam quadrupedum; ut Plinius in xxx. Quum Geminos transit sol, cristis, et auribus, et unguibus gallinaccorum. Si luna, rasus barbis eorum. Cap. 11.

In eundem, de Nuntius, & Nuntium. CAP. XV.

Nuntius, inquit idem, est qui nuntiat: quod autem nuntiatur, licet utro dicatur, tamen inuenitur et masculino. Minor cur ita dixerit. Ego quidem nusquam hoc nuntium legi: at ne ipse quidem, ut opinor, quum Festus Pompeius uetustior eo autor, ita scribat: Nuntius et res ipsa et persona dicitur.

In eundem, de Arceo, Abigo, Abigeus, Abactor,

Abigeatus.

CAP. XVI.

Arceat idem aut esse prohibere. Sed mihi uidetur potius esse uetare, ne accedant hi, qui ueniunt. Iuno septem tantum annos arcuit Troianos ab Italia, quam ubi cotin gerunt, non arcebat ab ea amplius, sed in ea esse prohibebat. Transfertur (ut pleraque) de corporeis ad incorporea. Cic. in Paradoxis: Quæ uis enim est, quæ magis arceat homines ab improbitate, quam si senserint nullum in delictis esse discrimen? Contrarium huic uerbo est abigere, quod significat à loco fugare, atque expellere: ut, abige muscas à facie mea scribentis: abige canes à popina tua: abige sturnos sonitu à uinea. Quintil. Ibo in litus miser, plantibus aues abigam. De pecoribus uero idem, quod de cæteris animalibus accipiendum est: quæ si nobis odiosa sunt, abigimus, id est, expellimus: ut oues, capras, asellos, ab hortis, à uinetis, à pratis. Quod si ita non sit, sed furto tollimus, utique gregatim abigere aliud significat, id est, furto tollere, aut etiam latrocinio: ut apud eundem, Adhuc spolia transeuntium, et abacti pecorum greges sub hoc titulo defendebantur. Unde abactores uocantur pecuariorum animalium fures, latrunculi uel. Hos quidam abigeos uocant. Vlpianus autem inquit: Abigei proprie hi habentur, qui pecora ex pascuis, uel ex armetis subtrahunt, et quodammodo deprædantur, et abigendi studium quasi artem exerce-

Serui. in illud Verg. 6. Aencl. Infelix Dido, uerus mihi nuntius ergo, &c. et in illud 11. Interea Turnum in syluis sæuis simus implet Nuntius.

Declam. 6.

C cent,

cent, equos de armentis, uel oues de gregibus abducentes. Cæterum si quis ouem oberrantem, uel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigeus, sed fur potius. Hic abigeum a non abigeo distinguit loco, non numero: Claudius numero, non loco: inquit, Quantitas discernit furem ab abigeo. Nam qui unam suam surripuerit, ut fur coërcebitur: qui gregem, ut abigeus. Hic furem ab abigeo separat, ut superior fecit. Macer non separat, quum ait: Abigeatus crimen publici iudicii non est, quia furtum magis est: sed quia plerumque abigei et ferro utuntur, si deprehendantur, ideo grauiter puniri eorum admissum solet. Quomodo autem hi iurisperiti inter se conueniant, aut non conueniant, nihil ad hoc tempus. Hoc tantum dixerim, non modo fures siue furtim aliqui solent abigere armenta, uel greges, sed etiam latrunculi, qui facta prædonum manu in alienum agrum incursionem exercentes, pecora etiam interdum abigunt, et abigei nominari possunt. Prestare (quo uerbo sæpe et iurisperiti, et oratores utuntur) est prohibere ne alicui fiat aliquid incommodi, et si non prohibuerint, satis facere: ut, uenditor debet prestare uitium rei, quam uendit. id est, prohibere, atque efficere, ne emptor damni quid faciat, alio qui satis facere. Neque illud in alterum modo, uerum etiam in nos ipsos. Cicero Lib. 3. in Tusculanis: Quum id quod ab homine non potuerit praestari ut non eueniret, euenit. id est, cauere, et prohiberi.

In eundem, de Innocuus, & Innoxius. CAP. XVII.

Innocuus, inquit Seruius, est cui non nocetur. Innoxius, qui non nouit nocere. Vellem exempla recitasset, quibus ostenderet eam expositionem innocui ueram esse. Namque illud Vergilianum quod eum impulit in hanc opinionem:

Aenid. 10.

Donec rostra tenent siccum, et sedere carinae

Omnes innocuae: non est accipiendum, quod subsederunt tales, ut eis nihil noceretur: sed uel more poetico, quod nihil peccauerunt, quasi innocentes homines (Nocentes enim sunt qui cun-

tunq; ab honesto recedunt, etiam si nemini noceant) uel quod non nocuerunt neq; sibi ipsis, neq; uectoribus, aut nautis.

In eundem, de Instar.

CAP. XVIII.

Instar montis equum diuina Palladis arte.

Aenid. 1.

Instar, id est, ad similitudinē, Seruius ait. Quid similitudinis equo ad montem? quod si etiā similis esset, nō tamē cum magnū potius, quā paruū esse, quod Vergil. senserit; intelligeremus. Archimedes ille geometricus, globum ad similitudinem cœli fabricatus est, in quo effigies cœli aderat, magnitudo nō aderat. Idē fit de tabula illa depicta ad similitudinē orbis terrarū, quā nō ausim dicere depictam instar orbis terrarū. Neq; alia multa huiusmodi: ut, instar Antonij ābulas, instar patris scribis, instar languidi sedes: sed ad similitudinem, uel in similitudinem, uel in modum, uel in morem, uel sicuti, & similia. Instar potius significat ad equiparationem, uel ad mensuram: ut apud Vergiliū; Argolici clypei, aut Phœbæ lampadis instar. Cicero: Hexametrorum instar uersuum. Nam illud apud eosdem: Instar mortis putant: & turbini instar: significat equiparationē doloris in morte, & impetus ex turbine. Quod si quando reperiatur proximē accedere ad significationē similitudinis, admoniti simus, ut nimiam utendi licentiam deuitemus. Nam ego sic auderem uix uti, ut Seruij familiarissimus Macrobius cum sæpe aliās, tū statim in proœmio Saturnaliū ita inquit: Ut quæ indistinctē, atq; promiscuē ad subsidium memoriæ annotaueramus, in ordinem instar membrorum coherencia conuenirent.

Aenid. 2.
De Offic. li. 2.
Verg. Aen. 12.
Volat atri turbinis instar.

In eūdē, de Passim, Ubiq; & Vsq̃uā. CAP. XIX.

Passim, inquit, significat ubiq;. Mihi autem aliud uidetur ubiq;, quā passim. Nanq; in prato ubique est herba, non passim. Contra, grex passim pascit, potius quā ubiq;: quippe aliquid interualli est inter pecudem, & pecudem: non ita inter herbam & herbam. Est autem passim, quasi passu distante, uel sparsim, quemadmodum dicimus passis manibus, & passis

Serui. in Mund.
Verg. Geor. 1.
Et passim riuus currentia uina replebit.

C 2 crinī

erinibus. Quod accipi solet etiā pro crebrò, dum de rebus mē-
tis loquimur. Lactantius tamē pro ubiq; accepit, quum inquit:

Lib. 1. cap. 7. Creditur ei passim tanquam cognita ueritati. Neque solum pro

Lib. 1. cap. 7. ubiq; , sed etiam (quod usitatius est) pro undiq; idem Lactan-
tius accepit: Cumq; is numerus cōdēdē urbi parū idoneus esse
uideretur, constituit Asylū: cō passim confugerunt ex finitimis
locis pessimi quiq; , sine ullo conditionis discrimine. Usquam,

As. 1. sce. 3. duo hec potius significat, in loco, simul & ad locum: ut Tere-
tius in Eunuchis, Occidi, neq; uirgo est usquam. Cicero in Phi-
lippicis: Nec uerò usquam discedebant.

De aduerbijs in im exeuntibus.

CAP. XX.

Adamus de quibusdam aduerbijs in im uocem exeuntibus.

A Priuatim nihil differt à priuatē, si priuatē dicere liceret:
nihil separatim à seperatē, si hoc reperiatur: nihil properatim
à properatē: nihil dissimulatim à dissimulanter. Vbertim idē
est, quod copiosē: Affatim, quod abunde: Raptim, quod festinā-
ter: Cursim, quod currendo. Tamen aliud est generatim, quā
generaliter. Hoc enim significat, omnia simul, quæ sub genere
sunt, amplectendo: illud uerò per singula genera, seu magis per
singulas species. Siquidē species genera uocamus: ut, quot sunt

Georg. 1. genera arborum, uitū, potius, quā quot sunt species. Verg.

—Generatim discite cultus.

Varro: Non in uolucris generatim seruatur analogia. Non
ex aquilis aquilæ, neq; ex turdis procreantur turdi. Sic ex reli-
quis sui quisq; generis. An aliter hoc fit, quā in aëre, quā in
aqua? nō hic conchæ inter se generatim innumerabili numero
similes. Eodē modo, ut generatim per singula genera dicimus,
ita summatim per singulas summas: aliquando dicimus summa-
tim, & generatim, non per singulas summas, generaq; , sed per
unam, unum uē: ut, dicā de hac re summatim. Cicero de Orato-
re lib. 11. Infinitum mihi uidetur id dicere, in quo aliquid gene-
ratim queritur, hoc modo: expetēda ne esset eloquētia? expetē-
da ne

di'ne honores? *Ceterum quomodo differat ab illis ad summā,*
in summa, postea reddam. Viritim, per singula capita uirorū:
ut, Gracchus diuidebat uiritim sex modios frumenti. Tamē de
uno aliquādo dicimus: ut apud Curtiū, Si quis uiritim dimicare Lib. 7.
uellet, prouocauit. Nominatim, per nomina singulorum: ut, assi Philipp. 1.
gnati sūt cōiurati nominatim custodi carceris. Et de uno etiā:
ut, Alit extollens M. Brutus cruentum pugionem, nominatim
Ciceronem clamauit. Membratim, per membra. Cāsim, per in-
cisiones gladij. Punctim, per punctiones, infixionesq; gladij:
sue incidendo, et pungendo. Strictim, stringendo singula, uel
certum aliquid. Carptim, hinc et hinc decerpendo, non ipsam
seriem sequendo. Tractim, trahēdo, non interrompendo seriē.
Cateruatim, gregatim, turmatim, manipulatim, per diuersas ca-
teruas, diuersos greges, diuersas turmas, diuersos manipulos.
Domesticatim, uicatim, regionatim, oppidatim, municipatim,
prouinciatim, per uarias domos, uarios uicos, uarias urbis Ro-
mę regiones, uariāq; oppida, uaria municipia, uarias prouin-
cias. Venio nunc ad id quod promiseram. In summa, et Ad sum-
mam, magis modo utendū differunt à summā, quā signifi-
cato. Quintilianus in Corpore proiecto: In summā nō recedo. Declam. 6.
Fas est mihi etiā inuitis parētibus piē facere. Cic. de Officijs: Lib. 1.
Ad summam (ne agam de singulis) communem totius generis
humani hominū conciliationem, et cōsolationē colere, tueri,
conseruare debemus. Differt autem Ad summā, et Ad summū,
quod secundum ad numerum refertur: ut idem Cicero pro Mi-
lone, Vnus, aut ad summū duo inuēti sunt, qui Milonis causam
non probarent. id est, non plures quā unus, aut duo ex omni-
bis. Idem ad L. Messinium: Nolim enim existimare te mihi non Epi. ult. lib. 5.
solitudinem iucundiorē esse, qua tamen ipsa uti nō licet, quā tam. Epi. 8.
sermōnes eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno,
aut ad summum altero. hoc est, excepto uno, aut (ut multum)
duobus. Quintilian. in sensu priore solet uti tali genere dicēdi
 C 3 per

- per aduerbium, semel: deniq; ut semel finiam, sic ferè componendum, quo modo pronuntiandum erit. Et alibi: Et ut semel
- Lib. 10. cap. 3.** omnia complectar. Et iterum: Et ut semel, quod est potissimum dicam, Secretum in dictando perit. id est, ut in summa dicam. Cuius rei causa est ipsum illud semel, quod significat una uice pro omnibus, ita ut postea nō oporteat quid addi. Ideoq; solet accipi pro immutabiliter, et irrevocabiliter. Quod enim semel tantum fit, id non habet regressum ut iterum fiat. Idem in Ma-
- Declam. 4.** thematico: Quid hæc fulgentium siderum ueneranda facies, quod quædam uelut infixæ, ac coherentia perpetua, semelq; capta sede collucent, alia toto sparsa cælo uagos cursus certis emetiuntur erroribus? Vergil. — Qui, ne quid tale uideret, Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.
- Epi. Oeno. ad Parid.** Ouidius: — Nulla reparabilis arte
- Lib. 9.** Lesa pudicitia est, deperit illa semel. Lucanus: — Dixitq; semel nascentibus autor Quidquid scire licet. — Semel, inquit, ut nullū postea uerbum addat. In eundem sensum
- Declam. 8.** idē Quintil. accepit Breuiter: ut in Geminis languëtibus, Breuiter tamen longa crudelitatis explicanda seuitia est, ex omni-
- Lib. 3. cap. 4.** bus quæ pertulit, leuissimū fuit, quod occisus est. Plinius maior: A reliqua uerò Gallia, latere Septentrionali, montibus Gebena, et Iura agrorū cultu, uirorū, morūq; dignatione, amplitudine opum, nulli prouinciarum postferenda: breuiterq; Italia uerius, quàm prouincia. Et iterū de lusciniæ, quæ uulgo dicitur philomela. Nūc cōtinuo spiritu trahitur in longū, nūc uariatur inflexo, nūc distinguitur cōciso, copulatur intorto, promittitur, reuocatur, infuscatur ex inopinato: interdū et secū ipsa murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extērus, ubi uisum est, uibrās, summus, medius, imus. Breuiterq; omnia tā paruulis in faucibus quæ tot exquisitis tibiariū tormētis ars hominum excogitauit.
- In eundem, de Tandem, Demum, & Denique.

T Andem idem ait, poni non necessitatis, sed ornatus causa, ut in illo Vergilij Aeneid. 1.

Ser. in illud 14
Aeneid. Et quo
sub coelo tan-
dem, &c.

Sed nos qui tandem: quibus aut uenistis ab oris?

Nec cuius ornatus, aut quare sit ornatus, explicat. Idem sentit Priscianus, dicēs: Tandem nō solum pro aduerbio tēporali, sed etiam pro coniunctione expletiva inuenitur: ut Cicero Inuenti uerū lib. 1. Quousq; tandem abutēre Catilina patiētia nostra?

Lib. 15.

Cic. inue. 1.
in Catil.

Mihi quidem nullum ornamentum uidetur esse in superuacuis, & nihil agentibus uerbis. Quāquā apud Græcos dictiones nōnullæ sunt, quæ aut numerum, aut sonū implent: quod in hac dictione nō est, quæ habet potius urgēs quiddam, & accelerās, eoq; serē per interrogationem: quæ exempla uulgō sunt plurima, ut Cicero in Catilinam, cuius oratio sic incipit: Quousque tandem abutēre Catilina patiētia nostra? Quo exēplo usus est Priscianus. Quidam tamen inter primos huius ætatis docti, solent citra interrogationem hoc aduerbio uti, non tam autoritate sequentes eiusdem Vergilij, & in eodem loco:

Aeneid. 1.

Et quo sub coelo tandem, quibus orbis in oris

lactemur, doceas iter. — Et Horatij, qui ait:

Quamuis Scæua satis per te tibi consulis, & scis

Lib. 1. epl. 10.

Quo tandem pacto deceat maioribus uti,

Disce docendus adhuc. — quā Ciceronis in Catone maiore dicentis: Qua tandem spe sibi tā audacter obsisteret, respondit, senectute. Et pro Roscio: Quum ab eo quæreretur, quid tandē accusaturus esset in eo. Nonnullis quæ alijs in locis. Sed tamen utrunq; interrogationem habet, & eam directam latēter ad se eundam personam. Nam hic qui loquitur, uerba alterius refert. Si quidem Pisistratus à Solone sic quæsiuit: Qua tandem spe mihi tam audacter obsistis? Et Fimbria ab illo (quisquis fuit) sic petiuit: Quid tandem in eo accusaturus es? Neq; uerō legem illius dictionis seribo, sed usum frequentissimum trado. Sine in-
terrogatione autē quid significet, nemo ignorat: ut Vergilius, Aeneid. 6.

¶ 4

Iam

Iam tandem Italiae fugientis prendimus oras. Eiusdem significationis sunt demum, & deniq; ut notum est: ut idem Verg.

Tunc demum admissi stagna exoptata reuisunt. Cicero:

Quum excessisset e uita, tum deniq; uiueret. Sed plerumq; quam sint multa enumerata, tum subiungimus deniq;, significantes

Edog. 2. hoc ultimum esse omnium: ut idem Vergilius:

O' crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,

Nil nostri miserrere, mori me deniq; cogis.

Et Cicero: Quum sibi non multitudinem militum, non idoneos Imperatores, non pecuniam sibi praesto esse uiderent, non deniq; ullam rem quae pertineat ad bellum administrandum. Demum solet accipi pro solum, siue pro omnino, praecipueq; iunctum cum is, & cum ita. Cicero in Sallustium: Ea demum magna uoluptas

Lib. 1. cap. 4. est Crispe Sallusti, aequalem ac parè uerbis uitam agere. Marcus Fabius: Illud ingeniorum uelut praecox genus, non temere unquam peruenit ad frugem. Hi sunt qui parua facile faciunt, & audacia prouecti, quicquid illis possunt, statim ostendunt. Possunt autem id demum, quod in proximo est: uerba continuant, haec uultu interrito nulla tardati uerecundia proferunt. Et iterum: Tum illa quoque ex causa, quod mentem tantae rei intentam uacare omnibus alijs, etiam culpa caretibus curis oportet.

Ita enim demum libera, ac tota nulla distringente, atq; alio du-

Declam. 10. cente causa, spectabit id solum, ad quod accingitur. Et alibi: Iacebat haec insomnis, inquieta, quum diceret, iam statim apparebit, iam statim ueniet, nunquam tamen tardius uenit. Miseram me fili, proxima nocte iam ueneras. Ecce iam medios sidera tenent cursus, indignor, irascor. Ita mihi demum satis facies, si apud patrem fuisti. Ideo autem dixit solum, siue omnino, quod Plinius uidetur accipere pro omnino, de hirudine dicens: Ea demum sola auium, non nisi uolatu depascitur. Quidam uolunt ab is & demum

Lib. 10. ca. 24.

Onid. Eleg. siue Amo. lib. 3. elegia 4.

componi idem. Ouid. pro demum, posuit deniq; lib. 3. sine titulo:

Si qua metu dempto casta est, ea deniq; casta est.

In Macrobiū, de Stella, & Sidus. CAP. XXII.

STella & sidus differant, si Macrobio credimus, ita scribēti: Lib. 1. cap. 146.
in Som. Scip.

Nunc uideamus, quæ sint duo hæc nomina, quorum pariter meminit, quum dicit, Quæ sidera, & stellas uocatis. Neq; enim hic res una, gemina appellatione monstratur, ut ensis gladius: sed sunt stelle quidē singulares, ut erraticæ quinq; & ceteræ, quæ non admiste alijs, solæ feruntur. Sidera uerò, quæ in alia quod signum stellarum plurium composite feruntur: ut, Aries, Taurus, Andromeda, Perseus, uel Corona, & quæcunq; uaria rum genera formarum in cælum recepta credūtur. Sic & apud Græcos ἄστρος, & ἄστρον diuersa significant. Et aster stella una, astron signum stellis coactū, quod nos sidus uocamus. Hæc differentia (Macrobij pace) nusquam reperitur, ut apud eundem Ciceronem de Vniuersitate: Itaq; nesciunt hos siderū errores.

Et iterum: Toto igitur orbe constituto, sideribus parem numerum distribuit animorum, & singulos adiunxit ad singula. Et Bod. lib.

libro secundo de Natura deorum: Nam quum duo sint genera siderum, quorū alterum spatijs immutabilibus ab Ortū ad Occasum conueans, nullum cursus sui uestigium inflectat: alterū autem continua conuersione sui eisdem spatijs, cursibusq; con-

ficiat. Quintilianus in Mathematico: Quid hæc fulgentium siderum ueneranda facies? quòd quedam uelut infixæ, ac coherrentia, perpetua, semelq; capta sede collucent, alia toto sparsa cælo uagos cursus certis emetiuntur erroribus. Quod non sensisse Ciceronem (ut Macrobius uult) documento est, quòd non præposuit stellas. Debet enim species generi, pars toti præponi: ut, dicam de prudentia, & de uirtute huius: dicam de facie Helenæ, & eiusdem pulchritudine, non autem ediuerfo. Fateor tamen nunquàm stellam Arietem dici, Taurum, Andromedam, Perseum: sed sidus. Et hinc est quòd dicimus hybernū sidus. Et illud Quintiliani: Nos graue huius anni si-

Declam. 11.

aus afflauit.

C 1

In

In Aulum Gellium, de Rescisco. CAP. XXIII.

Lib. 1. cap. 19.

Resciscere, Aulus Gellius uult esse rem occultam, inopinabilem, insperatamque cognoscere. Miror de hoc solertissimo uerborum inuestigatore, atque censore, qui uocabulum hoc de facili difficile, de claro obscurum, de trito nouum, de exposito abstrusum fecerit, ne dicam falso exposuerit. Nunquid si uideamus hominem caelo uolantem, ut fecisse Dædalus, Perseusque fertur: aut aliquem ex terra prodire, qualis Tages fuisse ab Hetruscis creditur: aut Satyrum aliquem semiuirum, semicaprumque, quem se uidisse nonnulli scripsere: aut arcana quedam naturæ peruestigauero, dicam rescisciisse? non opinor. Est igitur propriè resciscere, rem post, quam gesta est, scire, quam nesciebas quum gereretur, præsertim ad te, tuos ue pertinentem, ut Terentius in

Ad. 1. sc. 3. Adelphis: — Hem tibi, Rescuiuit omnè rē, id nūc clamat scilicet.

In eundem, de Deprecor.

CAP. XXIIII.

Gell. lib. 6. c. 16.

Deprecor supplicium, idem Aulus Gellius ait dictum esse, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor: ego autē ita dici puto deprecor, ut et imprecor. Precor tibi bonū, precor tibi malum: sic, deprecor liberationē, et deprecor peccatam: illam, ut potiar: hanc, ut uitam. Ouid. lib. 1. de Ponto:

Epist. 1.

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,

Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

Deprecor dixit, quasi precor mortem non dari mihi in hac terra. Nec mirum id fieri in deprecor, quum fiat in magis usitate, ut in defendo. Siquidem dicimus defende me, quod ferè dicitur, et nonnunquam defendo istus: ut Cicero de Senectute, Vestimenta quoque papinis, nec modico tepore caret, et nimios solis defendit ardores. Cum præsertim mos Romanis sit etiam mala precandine ueniant. Vnde templa Timori, Pallori, Febri, aliisque similibus suere dedicata, et ijs (ut ita dicam) numinibus fiebant sacrificia.

Lib. 3. Aeneid. cra: quod etiam Vergilius probat:

Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Neque

Neq; solum deprecari est uoce, sed etiam per ea, quæ instar uocis obtinere solent, uultum, gestumq;. Etenim Bucephalum, qui præter unum Alexandrum omnem alium recusabat sessorem, nõ ineptè dixeris deprecari alios sessores præter regē. Deniq; deprecor magis significat uel dicto, uel facto recusato, quàm illa quæ Aulus Gellius attigit.

In Priscianum, de Situs.

CAP. XXV.

Situs (Priscianus inquit) dicitur pro negligentia, ut Vergil. *Prisc. circa fin. lib. 10.*
Aeneid. 7. Sed te uicta situ, ueriq; effata senectus.

Sed non ita est, potiusq; sordes illa, & illuuiēs, qualis nascitur inter opaca domus, quæ diu non repurgatur. Vnde inquit M. Fabius, Excitata mens, & attollenda semper est, quæ in huius *Lib. 1. cap. 3.*

modi secretis aut languescit, & quendam uelut in opaco situm ducit: aut contra, tumescit inani persuasione. Huiusmodi igitur quidam situs sedet in uultu, capite, totoq; corpore uetularum, & habitu, præsertim inopum, qualem illum Vergilius intelli- *Lib. 6.*
git, & Lucanus de malefica anu ait: Fæda situ macies. — Quod

etiam pædorem possumus appellare: ut idem Lucanus, *Lib. 1.
Lib. 3.*
— Longusq; in carcere pædor. Et Cicero in Tusculanis: *In eod. lib.*

Pædores muliebres. Et iterum: Barba pædore horrida. Miror Priscianum hoc in loco à definitione Seruij descivisse, qui hoc uocabulū propriè definiuit, inquiens: Situs propriè est lanugo quædam ex humore procreata. Fit autem in locis carentibus sole. Situs uerò pro loci qualitate manifestum est, ut de situ Mes- *Ser. in illud Verg. Aene. 6.
Per loca senta situ cogunt, no- æmēq; profum dam.*
sanae, & de situ Syracusarum, & similiū.

In eundē, de Docilis, & Docibilis. CAP. XXVI.

Prisc. lib. 11.

Docilis, idē inquit, est, qui faciliè docetur. Docibilis est, qui faciliè discitur: quomodo Penetrabilis est, qui in intimis est partibus: Penetrabilis, qui faciliè penetratur. Non occurrit, ubinam legerim docibilis. Est enim consuetum magis perceptibilis, nisi magis apud Ecclesiasticos, atque in alium sensum:

Et erunt docibiles dei. dictum est quasi dociles. Nā Cyprianus *1. ad Timot. 3.*
super

super illud Pauli, Episcopū non litigiosum, non contentiosum, sed mitem, & docibilem esse debere, ait: Docibilis autem ille est qui est ad discendam patientiā lenis, & mitis. Hoc (ut ego sentio) idē est, quod docilis. Ratio tamen postulat, ut id significet, quod ait Priscianus, eō quidem magis, quod habemus in eodē sensu docilis, ut superuacuum fuerit duas uoces ad eō cōfines uni significationi dare, nisi dicimus simile hoc esse illis, equale, & equabile, de quibus dixi alio uolumine. Insuper sensibile, & sensile. Lucretius,

Lib. 1.

Ex insensibili ne credas sensile nasci,
hæc duo pro eodē accepit. Exitiale, & exitiabile. Verg. in VI.

Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacenæ,

His mersere malis. — Ouidius sexto Metamorphoseos:

Dumq; manu tentat trahere exitiabile ferrum.

Rationale, & rationabile. Quintil. in secundo: Sed quia carēt sermone, quo id faciant, muta, atq; irrationabilia uocantur.

Verg. Aen. 10.
Aspice nū
strum mage sit
penetrabile te
lum. Et Geor.
1. Et Boreæ pe
netrabile frig?
adurat.

Ser. in illud
10. Ae. Aspice
num mage sit
nostrum, &c.

Porro penetralis (quantum mea fert opinio) non reperitur: sed penetrale: substantiuumq; est, non adiectiuum. Penetrabilis adiectiuū, qui facile penetrat: ut apud Vergilium, Penetrabile tellus: & Penetrabile frigus. Tum qui facile penetratur, ut apud Liuium lib. XLVI. Et in asperis locis silex sepe impenetrabilis ferro occurrebat. Seruius quod penetrat, inquit, penetrale dicitur: quod autem penetratur, penetrabile. In quorum priore dissentio, cum non sit neq; adiectiuum (ut ipse uult, exponens penetrabile frigus, pro penetrale frigus) neq; significationis actiue. Deniq; (ut ad docilis reuertar) docilissimus mea sententia faciet potius, quam docilissimus: qualia sunt facilis, gracilis, agilis, similis, humilis.

In eundē, de Numen, & Nutus. CAP. XXVII.

Prisc. lib. 4.
Varro li. 6. de
ling. Lat.

Numen, idem inquit, est dei nutus. Ante hunc Varro dixerat, Numen dicunt esse imperium, dictum à nutu. Vter horum commodius definiuit? Certē numen est imperiū, potestasq; dei

dei: non autem nutus, neq; imperium cuiuslibet. Sed Varronem de imperio dei suspicor intellexisse.

In eundē, de Necatus, & Nectus. CAP. XXVIII.

NEcatus, idē inquit, propriè ferro. Nectus uerò, alia ui per-
emptus dicitur. Sed ego sentio generalem significationē
necatus, specialem uerò nectus esse. Cic. in Rhetoricis, & libris
ad Heren. & alibi sepe ait: Veneno necatus. Quintil. in IIII.
Hinc adulter loris cæsus est, fame necatus. Nec unquā nectus di-
citur, sine certo genere mortis: ut enectus siti Tantalus. Nec tã
mortuus, q̃ propemodū mortuus: sicut exanimatus pro eo qui
similis est mortuo: ut fame, siti enecti. quæ plurima sunt exēpla.

De Næ, & Ne.

CAP. XXIX.

Næ pro ualde idem dixit, nec tamen solus. Terentius in An-
dria: Næ illa illum haud nouit. — Mihi uidetur idem apud
nos significare, quod apud Græcos, scribiq; cum diphthongo
debere uai, quod est cerè: ut apud eundē, Faciunt næ intelligen-
do, ut nihil intelligent. Quasi dicat, faciūt profectò. Hæc apud
Ciceronē dictio frequēs est, ut de Oratore libro tertio: Næ ille
haud sanè quemadmodū uerba struat, & illuminet, à magistris
istis requireret. Apud Quintil. cæterosq; illius eui rarissima. Ne
cōponitur cum queo, cum scio, cum uolo. Frequētius tamē sine
cōpositione, apposita negatione reperimus illud primū, quàm
duo sequētia. Adeo ut barbarū putet Cicero dicere, nō scio, &
non uolo, licet nonnunquā apud ipsum quoq; reperiatur. Ideo
frequētissimè legimus, haud scio, haud uelim. Idē Priscianus ait
a potius fieri potissimè, quod ego nūquā legi, sed potissimū.

In Donatum, de Valeo.

CAP. XXX.

Valeant Qui inter nos disidiū uolūt, — Donatus, Seruius,
& quidam alij sic exponūt: Pereant qui hoc nobis uolūt.
Que uox, & oratio aliena fuerat ab ingenio Pamphili pio, &
probo. Cicero: Si deus talis est, ut nulla gratia, nulla hominum
sharitate teneatur, ualeat. Quid enim dicam propitius sit? Esse

enim

Lib. de ira dei
cap. 1.

enim propitius potest nemini. Nunquid eò irreligionis, atq; eò impudentiæ Cicero uenerat, ut deo exitium precaretur? Absit. Lactatij quoq; testimonio, qui de his ipsis Ciceronis uerbis ait: Quid enim contemptius potuit dici in deum? Valeat, inquit, id est, abeat, & recedat, quādo prodesse nulli potest. Vides ut Lactan. quum uult Ciceronem contumeliosum fuisse in deum, non tamē exposuerit ualeat, pro pereat, sed abeat, & recedat. Quāquā (ut mihi uidetur) nō significatur per ualeat, quod abeat ille à nobis, sed quod nos ab illo, uale dicentes. Enim uero uale, saluatio est recedentis, ut salue, & aue uenientis. Quomodo ergo uerbū salutātis, potest accipi pro mala preccatione, atq; salutatione? Est autē salutare et adueniētis, et abeūtis. Ver. in 1 x.

Hanc ego nunc ignaram huius quodcunq; pericli est,

Epi. 6. lib. 16.

Inq; salutātā linquo. — Ideoq; nonnunquā reperimus salue etiam in discessu: ut in calce epistolarū Ciceronis ad Tironem,

Epi. 9. lib. 16.

Vale mi Tiro, uale, uale, & salue. Et iterum: Etiam atq; etiam noster Tiro uale: Medico, Curio, Lisoni de te scripsi diligentissimē. Salue, uale. Vergilius in x 1.

— Salue æternum mihi maxime Palla, Aeternumq; uale. — Nec mirū si in fine loquēdi reperiamus salue, quū etiam ille qui aditur, & salutatur, dicat salue, quemadmodū qui abit, & qui alterum à se dimittit, dicit uale. Quod etiam Græci faciunt, ut Homerus primo Iliados:

Χαίρετε κήρυκες διδὸς ἄγγελοι, ἡδὲ καὶ ἀνθρώπων.

Neq; est apud Latinos aliud uerbum, quo aduēti nos respondemus, quā salue: nisi more iam uulgari magis, quā probato, dicamus, Bene ueneritis. Idem uerbum apud eundem, pro uale. x x 1 1 Iliados:

Χαίρε μοι ὃ πάρος κτε καὶ ἐν αἶδω δόμοισιν.

Epist. 3. lib. 6.

Cicero ad Atticum indicatiuo huius uerbi usus est, dicēs: Et saluebis à meo Cicerone. Plautus in Truculento in prima positio ne utitur: Salue. satis est mihi tue salutis, nihil moror, non sab-

ueo

no. Martialis etiam dixit, ualebis:

Quum pinguis mihi turtur erit, lactuca ualebis,

Lib. 14. epig.
33.

Et cochleas tibi habe, perdere nolo famem.

Ceterum (ut ad institutum redeam) qui, ualeant, pro execratione acceperunt, forsitan hoc argumento inducti sunt, quod nonnumquam hoc uerbum languorem significat: ut idem de Oratore, Sicut medico diligenti prius, quam conetur egro adhibere medicinam, non solum morbi eius, cui mederi uolet, sed etiam consuetudo ualentis, et natura corporis cognoscenda est. Vnde ualetudo pro langore frequentissime accipitur: et testes uoletudinarij nominantur. Idem ad Terentiam: Valetudinem tuam cura diligenter: hoc est, languorem et infirmitatem. Alibi pro sanitate: Sed nunc ualetudini tribuamus aliquid. Frequenter tamen apponimus adiectiuum, uel faustum, uel infustum, ad distinguendum statum corporis: siquidem indifferenter significat more sui primitiui. Dicimus enim, ut uales? quomodo ualuisi? qualiter ualet filius? Sic, qua ualetudine es? qua ualetudine est filius? Respondebis, infirma, aduersa, mala ualetudine: uel contra, bona, incolumi, optima.

Epist. 10. lib. 14.

In Varronem, de Vas, & Obles. CAP. XXXI.

Lib. 5. de Ling.
Latin.

VAS, inquit Varro, appellatus est, quod pro altero uadimonium promittebat. Consuetudo erat, quum reus paruus esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alterum daret. Videtur Varro significare uadem eum esse, quem fideiussorem uocamus: et uadimonium, fidei iussorem. Nos hoc negare ita esse qui possumus, cum Varro omnium consensu sit Romanorum cruditissimus, et lingue Latine peritissimus: qui Latinas literas fecit et Latiniores, et literatiores? Quaquam multi sunt, qui cum quibusdam in locis reprehendant: quae facultas praecipue discipulis Quintilii adesset, longe Varrone doctioris, atque eloquentioris. Verum ego non ausum reprehendere, sed tantum affirmare, me non legisse (duntaxat quatum aut recordor, aut intelligo) uadem eum esse, qui uadimonium

numm

nium pro altero dat (si uadimonium significat fideiusionem) sed eum, qui sponsor est alterius in capitis periculo, siue idem supplicium subiturus, siue pecuniam soluturus: ut apud Quintilianum in Declamatione, quæ inscribitur, Amici uades. Et apud Ciceronem libro quinto Tusculanarum Questionum de Pythagoreis amicis: quorum alteri quum tyrannus diē mortis dixisset, alter pro amico ad uisendam matrem ituro uas factus est. Et apud Titum Liuium de Cæsone capitis reo, ita dicentem:

Lib. 3. ab urbe condita,

4. d. 1.

Lib. 19.

Declam. 11.

In uincula conijci uetant, sisti reum, pecuniamq; (nisi sistatur) populo promitti placere pronuntiant, summam pecuniæ quantum equum esset promitti, ueniebat in dubium. Id ad senatum rejicitur. Reus (dum consulerentur patres) retentus in publico est: uades dare placuit: unum uadem trium millium æris obligarunt: quot darētur, permissum est tribunis: decem finierūt. Tot uadibus accusator uadatus est reū. Hic primus uades publicos dedit. Quod Festus quoq; sentit, dicens: Vas sponso rem significat in re capitali. Vadimonium (quantum ego sentio) est spōsio ad certum diem sistendi se in iudicio. id est, comparendi per se, uel per aduocatos, ut in oratiōe Ciceronis pro Quintio datur intelligi, ubi longa est altercatio de uadimonijs: altera parte dicēte fuisse sibi uadimonia deserta, altera uero nequaquam a se illa fuisse facta. Et Quintilianus de Legato frumētario, qui ad præstitutum diem uenerat, inquit: Nisi tamen ad uadimonium legate uenisses, non multorum dierum comæatum habebamus. Et hoc ipsum fortasse Varro sensit. Obses autem est, qui traditur imperio alterius, ea conditione, ut si dator obsidis a fide recedat, recipiēti sit ius in corpus, et uirā obsidis. Quod præcipue inter potentes commercium est, qui non habent superiores, ad quos pro iustitia prouocent.

Varr. lib. 4. de ling. Lat.

In eundem, de Decurio.

CAP. XXXII.

DEcuriones, inquit idem primi singularum decuriarum dicti, quod probat Temperanius ille apud Titum Liuium, quod

quod et ipse approbat Festus. Idemq; ait: Decuriones appellati-
 tur, qui decem equitibus præsunt. Est ergo dictus decurio à de-
 cem, ut cēturio à cētū. Nam (ut ait Pædianus) decuriæ sunt no-
 biliorū, centuriæ inferiorum. Quidam uolunt (quorū est Frōto)
 decurionem præesse turmæ, quæ constat ex duobus & triginta
 equitibus. Neque bellī solū, sed domi quoque decurio dicitur,
 nomen quoddam præposituræ significans: ut Suetonius in Do- Cap. 17.
 mitiani uita, Saturius decurio cubiculariorum. Et hoc quidem
 apud Romanos: in municipijs autem (ut mihi quidem uidetur)
 idē est decurio, qui Romæ senator. Nam qui in Senatu, & con-
 silijs Reipublicæ municipalis interesse poterant, Decuriones
 erant. Cicero pro Sextio: Qua de causā & tum conuentus ille.
 Capuæ huic P. Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc
 tempore beneficium, fidemq; hominis, testimonio declarant, pe-
 riculum deprecantur suo decreto. Recita quæso, P. Sexti, quid
 decreuerunt Capuæ decuriones. Quod autem differāt decurio
 Romanus, & decurio municipalis, ex epistola quadam Plinij
 Iunioris è primo libro declaratur, dicentis: Esse autē tibi centū Epist. 19.
 milliū censum satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur ut
 te nō decurione solū, uerū etiā equite Romano perfruamur,
 offero tibi ad implendas equitis Romani facultates, trecetā mil-
 lia nummūm. Non dicitur itaq; decurio, aut quod decem præ-
 sit militibus (ut quidam uolunt) quem Græci ἑκατόννοχος uocant,
 quum decurio sit maior equite, eques centurione, centurio de-
 carcho, ut ex stipendiorum magnitudine datur in multis libris
 intelligi: aut in municipijs qui decem equitibus præest, quum sit
 equite duntaxat Romano minor. An quia decem præsit equiti-
 bus municipalibus? aut hoc erit dicendum, aut Pomponij Iuris
 consulti opinio sequenda, dicentis: Decuriones quidem dictos
 aiunt eò, quod initio quum coloniæ deducerētur, decima pars
 eorum, qui deducerētur, consilij publici gratia conscribi solita
 sit. Quare eum, quem nunc militem appellamus, aut falsa di-

D gnatio

gnatione afficimus (nam et si omnes, qui militant, milites sunt; miles tamē propriē, qui pedibus militat dicitur, eques qui equo) aut si uerē, decurionem potius appellamus. Quidam horū temporum docti, equitem uocant, sed rectius decurionem uocarent. Nam eques est aut qui Romae ex ordine Equestri est (quod nō facit ad gloriam militarem) ut qui equo militat: cuius nulla dignatio est, quanquam iurisperiti multa ineptissimē fabulantur de dignatione militum, quae quidem uel nulla, uel communis est omnium siue pedestrium, siue equestrium, qui militiam exercēt. Nam de auro gestando, uel huiusmodi nugis, nullum uerbū est in iure ciuili. Sed haec omittamus, quae non sunt huiusmodi scriptiois, dum illud admonuerimus, Romanum decurionem, qui praest decem Romanis Equitibus, longē prestare ceteris decurionibus, quibus etiam ipse Eques Romanus praestat.

In Festum Pompeium, de Exemplum, &

Exemplar.

CAP. XXXIII.

Festus lib. 5.

EXemplum (inquit Festus) est, quod sequamur, aut uitemus; Exemplar, ex quo simile faciamus. Illud animo aestimatur, istud oculis conspicitur. Mihi autem (licet Festus scientissimē de exponendis uocabulis loquatur) aperienda tamen est magis horum nominum differentia. Nam ex exemplum est, ex quo simile facimus: ut opera Homeri exēplū sunt poēmata scribere uolentibus. Quintil. lib. x. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur: sic musici uocem docētium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam in exemplum intuentur. Et exemplar animo quoque aestimatur. Cicero libro secundo de Oratore: Illa oratio fuit mihi exemplar benedicendi. Quintilianus in decimo: Cornelius autem Scuerus etiā si uersificator quā poēta melior, si tamen (ut est dictū) ad exemplar primi libri bellum Siculum perscripsisset, uindicaret sibi secundum locum. Horatius in epist. inquit:

Epist. 1. lib. 2.

Plantus ad exemplar Siculi properare Epicharmi.

Idem

Idem Cicero pro Muræna: Domesticum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Est illud quidem exemplum tibi propositū domi, sed tamen nature similitudine illud a te magis, qui ab illo ortus es, quàm ad unumquemq; nostrum pertinere potuit. Ad imitandum uerò tam mihi propositum exemplar illud est, quàm tibi. Itaq; unum pro eodem penè exemplum, & exemplar posuit, & quidem eodē loco. Ceterum exemplū est ipsa res, quam imitamur, aut (si ita sors tulerit) deuitamus in aliquo: ut in Cato ne: Cato autem ipse exemplar. Illud contentum, hoc continens.

Quòd si dicamus ad exemplar Catonis, aut ad exemplar Epicharmi, sic intelligimus, ad exemplar Catonis, quod est Cato: ad exemplar Epicharmi, quod est Epicharmus: siue opus Epicharmi, ut opus hominis, pro ipso homine. Animam corpusq; filij destruis, quasi aliud illa sint à filio. Exemplum pro exemplari. Est enim contentum, pro continente, ut apud eundem: Fuit ille uir exemplū continentie. quomodo dicimus, ille uir fuit norma uiuendi: quum tamen non sit norma uiuendi uir, sed in uiro: ita nec ille exemplū continetie, sed in illo. Ideoq; exemplaria multa sunt, unius tamen exempli: ut, Redditæ sunt mihi binæ literæ tuæ eodem exemplo, id est, eiusdem formæ. & duo uel tria exemplaria Aencidos, hoc est, multi codices eodem exemplo: & exemplar ab exemplari sumitur, non ab exemplo. Nam exemplū in-

corporale est, exēplar plerunq; corporale. Hinc Sallustius: Li- In Catil.
teras, quas sibi nomine Catilinæ redditas dicebat, eorū exēplū

infrā scriptum est. hoc est earum forma infrā scripta est, melius, quàm earum exemplar. Quòd forma sit exemplum, Paulus Iurisconsultus testatur: Si legatum certum petatur, non iubet prætor uerba testamenti edere: ideo fortasse, quia hæredes solēt habere exemplum testamenti. id est, formam. Cicero ad Appium:

Ex his literis, quarum ad me exemplum misisti: Et ad Cicero-
nem tum Plancus, exemplar eius chirographi Titio dedi: tum

Asinius Pollio, Ex literis cognosces, nam earum tibi exemplar

Epist. 1. lib. 9.
fa. Epist.
Epi. 1. 1. 11. 10.
fa. Epist.
Epi. 30. li. 10.
fa. Epist.

D 2 misi

missi. Hi de pagina scripta, quod corporale est, intelligunt: ille de sententia, quæ in pagina continetur, uel potius ex pagina percipitur. Quod si indistinctè his duobus libet uti, non sanè repugnabo: quum præsertim Ovidius dicat exëpla plura unius rei, pro exemplaribus. Nam unius rei unum, atq; idem exemplū est propriè (ut dixi) in diuersis licet exemplaribus. Loquens enim de opere suo Metamorphoseos, libro primo de Tristibus ait:

Eleg. 6.

Pluribus exemplis scripta fuisse reor.

Apud Plin. li. 6. cap. 19. in emendatis codicibus sic legitur: Iuba, quidetur diligentissime persecutus hæc, omisit in hoc tractatu, nisi si exemplariū uisum est, Berenice altera, &c.

Reperitur etiam exemplarium, pro exemplari: Plinius lib. vi. Iuba hæc omisit in hoc tractatu, nisi exemplariū uitiosum est. Non de eo autem exemplo dixi, quod adhibetur rei aut probanda, aut ornanda causa, quæ significatio nota est omnibus. Unde pars probationis uocatur ab exemplis, & in elocutione exemplum inter ornamenta numeratur.

In Boëthium, de Persona.

CAP. XXXIIII.

Persona est (inquit Boëthius) incommutabilis natura, indiuidua substantia: existimans se argumentatione collegisse, quare non sit qualitas, nec aliud prædicamentum ullum, sed substantia. Sed huic homini Romano ostendam Romanè loqui nescire. Persona namq; nō est in Deo magis, quàm in bruto sicut humanitas, sicut alia plura. Sed demus, ut in Deo etiā sit persona: quæro, quamobrem ea nō sit qualitas, siue de homine loquimur, siue de deo: Nam in homine quidem persona significat qualitatem, qua aliis ab alio differimus, tū in animo, tū in corpore, tū in extrâ positus, quæ à rhetoricis enumeratur in attributis personæ. Animi: ut quo studio se exerceat, medicinæ an iuris ciuilibis, an militiæ. Et qua mēte: iracundus, an moderatus: auiarus, an liberalis. Corporis: iuuenis, an senex: pulcher, an deformis: fortis, an imbecillis: mas, an femina. Extrâ positōrū: diues an pauper: clarus, an obscurus: maritus, an cælebs: parens liberorū, an orbus: & his similia. Ideoq; figuræ, & sigilla quædā, quæ rostris, aut alia corporis parte aquam fontanā emittunt, quia

quia representant uarios hominum uultus, & gestus, personæ dicuntur. Et histriones in scena personas accipiunt, aut quum seruum agunt, aut ancillam, aut matronam, aut meretricem, aut senem, aut adolescentem, aut patrem, aut matrem, aut filium, aut regem, aut militem, aut lenonem, aut parasitum, & mille huiusmodi, quæ non sunt singula in singulis, sed plurima: ueluti in me est persona humani, liberalis, timidi, iracundi, hebetis, somniculosi, literati, senilis, mariti, soceri, generi, patris, filij, fratris, pulchri, fortis, diuitis, nobilis, & interdum contraria. Nam ad fortissimum, pulcherrimum, ditissimum, non sum fortis, nec pulcher, nec diues, sed imbecillis, deformis, pauper. Alia itaque ad hunc personam sum, quam ad eum cui in his omnibus antecello. Et ad Priamum sum persona filij, ad Astyanactem persona patris, ad Andromacham persona uiri, ad Paridem persona fratris, ad Sarpedonem persona amici, ad Achillem persona inimici. Quo fit, ut adsit mihi multiplex persona ac diuersa, sed una tantum substantia. In deo autem personam ponimus, uel quod nullum aliud uocabulum quadrat: non natura, quo ueteres utebantur: non substantia, quo Græci utuntur: uel quod uerè in deo triplex est qualitas. Atqui hic mihi os comprimet Boethius, neque uocem prodire permittet, dicens qualitatem eam esse, quæ possit etiam abesse præter subiecti corruptionem. Hanc ego definitionem (ut Græculam, & ineptam) derideo: Dico lucem, uibrationem, calorem in sole esse qualitates, & hoc dico Latine, omnibus, qui unquam Latine locuti sunt, consentientibus, quanquam de hac re suo loco in nostro opere de dialectice disseruimus. Tales qualitates statuo in Deo, & has dico esse personas, quæ ab eo abesse non possunt, & qualitatem significare, non substantiam, ut Boethius uoluit, qui nos barbarè loqui docuit. Hinc enim forsitan adductum uulgus, ut sic loquatur, tres personæ me expectant, uideo duas personas, hic est bona persona: qui sermo antea fuit inauditus, & hodie nemo nisi impritus omnino sic

D 3 loquitur

loquitur. Quāquā Boëthius ipse uiderit, quomodo persona est substantia. Sunt autem in Deo tres personæ: nō tres substantiæ illi adesse intelligamus: præsertim quod neq; ulla uox mera substantiam significat, neq; ulla res est mera substantia, ut in eodem nostro opere ostendimus.

In Iustinianum, de Noxæ dedere. CAP. XXXV.

Instit. Imper.
lib. 4. tit. de no
xa. ad. §. 1. et ij.

NOxæ dedere, Iustiniani pace, siue Trebelliani, et sociorū (nam Iustinianus nec iura, nec forsitan Latinas litteras nouit) est pœnæ dare, siue tradere ob noxam, qua significatur culpa. Ille autem ait: Noxa, est corpus quod nocuit. Et in eodē loco: Corpus deditur noxæ. Si noxa corpus est, quomodo corpus deditur noxæ? Nunquid corpus deditur corpori, aut corpus sibi? Quāquā quid hæc oratio ad significandum pœnam faceret? Est autem hæc pœna seruorum, quos domini malūt ad pœnam tradere, quā prestare maleficio, quod illi admisserunt. Paulus ita definit: Noxales appellantur actiones, quæ nō ex cōtractu, sed ex noxa, atq; maleficio seruorum aduersus nos instituantur: quarum actionum ius, et potestas hæc est, ut si damnati fuerimus, liceat nobis deditione corporis, quod deliquerit, euitare litis æstimationē. Vlpianus quoq; addit, ut corpus tradatur uiuum igni. Quintilianus in Gladiatore: Alebat deuotum corpus grauior omni fame sagina, et inter dedita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, ut nouissime perderem calamitatis meæ innocentiam, discebam quotidie scelus. Nam noxa etiam damnum significat, ut apud Ouidium lib. decimo quinto Metamorphoseos:

. Nocte nocent potæ, sine noxa luce bibuntur.

Cap. 81. Et Suetonium de Cæsaris uita: Spurinamq; irridens, et ut falsum arguens, quod sine ulla sua noxa Idus Martiæ adessent. De brutis autem improprie dicitur, ea dedi noxæ: ut de capra apud eundem Ouidium libro primo Fastorum,

Verba fides sequitur, noxæ tibi deditus hostis

Spargitur

Spargitar effuso cornua Bacche mero.

Seruius super illud Vergilij:

Vnius ob noxam, & furias Aiaceis Oilct:

Acc. 1.

Ait noxam pro noxia, id est, culpa: quasi per se noxa nō significet culpam: quam familiaris eius (ut opinor) Macrobius leuē culpam accipi uult. Atque (ut sibi crederemus) noxā nō culpā esse, sed pœnam, ait culpam noxiam dici, quasi noxiam sepius, quā noxam in hac significatione reperiamus, quā dictionem nusquam reperimus. Quod dixi Iustinianum forsitan nec iura, nec literas Latinas scisse, nemo miretur: tū quia semper in Græcia uiuit, tum quia se dominum Iustinianum (ut ex numismate eius apparet) dici uoluit, ut quidam alij Cæsares fecerunt, quod a uiro Romano est alienissimum: & character ipse literarum, figurarumq; illorum temporum numismatis Gothicum magis redolet, quā Latinum.

Lib. 4. cap. 36

In eundem, de Testamentum. CAP. XXXVI.

Testamentum, idem inquit, ex eo appellatur, quod testatio mentis est. Quæ definitio quorundam iurisconsultorū fuit, quos si iuste A. Gellius eo arguit, quāto ego iustius hūc argue re possum, qui explosam, atq; derisam etymologiam inculcat? Nam cur a mente potius dicatur, quā a mento, uel a menta? quia nihil ad hanc significationem mentum, menta uē facit, iniquies. Quid ergo mens ad armentum, ad salsamentum, ad ornamētum, ad condimentum, ad armamentum, ad pauimentum, & camentum, ad calceamentum, ad uestimentum, & huiusmodi infinita? Nec minus inepta uidetur mihi hæc etymologia, quā illa apud Donatū, apud Seruium, apud Isidorum: Oratio dicta est, quasi oris ratio. Quid aratio est? quid deuoratio? quid triturationis? quid operatio? quid mille huiusmodi? nunquid in his ratio est? an talia sunt, qualia cætera a supinis profecta, satio, potatio, messio, lectio? Quid, non etiam a supino ratio uenit, reoratum ratio, sicut ab oratū oratio? Eō magis quod

Iustina. instit. lib. 1. tit. de testamentis. in prin.

D 4

secum

secundā syllabam bis accipiunt, quasi dicatur oriratio, et non oratio. Non est ergo uera etymologia hæc, neque à mēte, neq; à mento, neque à menta: sed potius hæc nomina assumunt, tum, syllabam, cum exirent antea in men, ut uestimen, calceamē, munimen, lenimen, nutrimen, spiramen, medicamē, uelamē, quibus adiecta tum, fit munimentum, lenimentum, nutrimentum, spiramentum, medicamentum, uestimentum, uelamentum calceamentum: ita testamen addita syllaba tum, fit testamentum. Quod si à mente descenderet testamentū, testamentia diceremus, quemadmodum dementia, et amentia. Nihil habet magis ridiculum hæc, de qua loquitur, scientia, quā etymologiam, in qua ipse quoque Varro et lusit, et lusus est.

In Donatum, de Syncerum.

CAP. XXXVII.

Donat. in illud
Terent. in Eun.
act. 1. sce. 1. Si
istud crederem
syncerē dici.

Syncerum (Donatus inquit) quasi sine cera, mel simplex, et purum, et sine fūco. Imò cum cera potius. Syncerum à sync componitur, non à sine, quæ nunquam compositionē admittit, quod ipsa etiam scriptio declarat, quæ y, habet, nō i. Est enim ex duobus Græcis compositum, ex σῦν et cera, quæ ab illis dicitur κηρός, uel à σύν κηρ & conuertimus. Quò magis uenusta, atq; apta huius auctoris etymologia est, indicatur etymologiam plerunque fallacem esse: quia significatio hæc non ita absoluta, et uera est. Quid uenustius atque aptius dici potest, quā fidem ideo uocatam, quia fiat quod dicitur? Quam etymologiam fallacem esse declarat, quòd hoc nomē chordam instrumenti musici significat. Et tamen licet dicere syncerum, quasi cum cera mel, quod integrum est, et solidum, et nulla sui parte fraudatum: ut si diuidere fructum communium alueariorum cum socio uelim, partemq; tantum mellis assignem, nimirum nō ago syncerē, quòd sine cera mella dedi.

In Iurisconsultos, de Mulier.

CAP. XXXVIII.

Mulieris appellatione (Caius inquit) etiā uirgo uiripotēs cōtinetur. Vlpianus autem quodam loco ita ait: Quòd si ego

ego me uirginem emere putarem, quum esset mulier, emptio nō nalebūt. Hic mulierem appellat, quæ uirgo nō est: ille etiā quæ uirgo est. Et Vlpiani quidē locutio recta est, Ciceronis testimonio, qui obiurgantibus, quod sexagenarius Popiliam uirginem duxisset, Cras mulier erit, inquit. Sed Caij quoque definitio locum habet aliquando: ut si quis uidens decem fœminas, quarū aliqua uirgo sit, etate tamen qua mulier esse possit, dicat, uidi decem mulieres. Quo modo etiam in Euangelio dicitur: Quid tibi, & tibi est mulier? Sed ex Græco sumptum est ἡμεῖς, uel θήλυς, quo significatur uel fœmina, uel mulier. Idem quoque Vlpianus inquit: Mulierem ita arctam, ut mulier fieri nō possit, sanam nō uideri constat. Eandē dixit & mulierem, & non mulierem: primum pro ea, quæ est fœmina: secūdam pro corrupta.

Quintil. lib. 6.
cap. 4.

In eodē, de Munus, & Donum. CAP. XXXIX.

MVNUS (Paulus inquit) tribus modis dicitur. Vno donū, & inde munera dici dari, mitti uel. Altero onus, quod quū re mittitur, uacationem militiæ, munerisq; præstat: inde immunitatem appellari. Tercio dicitur officium, unde munera militaria, & quosdam milites munificos uocari. Igitur municipes dici, quod munera ciuilia capiant. Idem alibi: Municipēs intelligendi sunt & ij, qui in eodē municipio nati sunt. Vlpianus: Municipēs quidē propriē appellantur muneris participes, recepti in ciuitatem ut munera nobiscum facerent. Sed nunc abusiue municipēs dicimus suæ cuiusq; ciuitatis ciues, utputa Cāpanos, Puteolanos. Pomponius ita ait: Munus publicum, est officiū priuati hominis, ex quo cōmodum ad singulos, uniuersosq; ciues, remq; eorum imperio magistratus extra ordinē peruenit. Marcus autē sic: Munus propriē est, quod necessariō subimus, lege, more, imperio uel eius, qui iubēdi habet potestatem. Dona autē propriē sunt, quæ nulla neceſsitate, aut iuris officio, sed sponte præstantur: quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur, plerunque laus est. Sed in hoc uentum est, ut non

D 5 quod

quodcunq; munus, idemq; donū accipiatur. At quod donū fuerit, id recte munus accipiatur. Quomodo hi iurisperiti inter se conueniant, & an aliquid desit alicui horum, Accursius cum Bartholo, Baldoq; consultet, dumq; mihi (ut more ipsorum loquamur) ambo, tres'ue respondeant, affirmentq;, quod Marcus ait, donum esse speciem, munus uero genus. Idemq; contrarium esse uerbis Vlpiani dicentis: Inter donū, & munus hoc interest, quod inter genus, & speciem. Nam genus esse donum: ideo Labro ait à donando dictum: munus esse speciem, nam munus esse donum cum causa, ut puta natalium, nuptiarum. Hic meam non interpono sententiam, ne illos triumuiros doceam cōtra me respondere. Quòd si qui me utique sequi uoluerint, respondeant neutrum uerum dicere. Nam neque genus, neque species in hæc duo nomina cadit, & nullum mihi uidetur donū sine causa esse.

In eisdem, de Peculium.

CAP. XL.

Peculiū est, Pomponius inquit, nō id, cuius seruus seorsum à domino rationē habuit, sed quod dominus ipse separauit, suam à serui ratione discernens. Peculiū, Celsus referēte, Labeo sic definit, Est quod seruus domini permissu separatū à rationibus dominicis habet, deducto inde, si quid domino debetur. Idē alio loco: Pater familiās peculiū habere non potest, quemadmodum nec seruus bona. Ex his uerbis apparet, nec dominū habere peculium posse, & solum seruū habere. Idem Pomponius, & Celsus alibi aiunt: Vnde colligi possit, etiam nō seruū ac dominum habere peculium. Pomponius enim ita scribit: Castrense peculium est, quod à parentibus, & cognatis in militia degenti donatum est: uel quod ipse filius in militia acquisiuit, quod nisi militaret, acquisiturus non fuisset: nam quod erat sine militia acquisiturus, id peculiū eius castrense nō est. Celsus autē sic: Et audisse se rusticos senes ita dicentes, Pecuniam sine peculio fragilem esse. Peculium appellant, quod praesidij causa reponeretur. A quo nō dissentit Vlpianus dicēs: Peculiū dictum est

est, quasi pusilla pecunia, siue patrimonium pusillum. Quid ergo inter has definitiones sequemur multiplices, & inter se prope modum contrarias? quum præsertim Festus ita scribat: Peculium seruorum est, à pecore dictum, sicut pecunia patrum familie, siue nobilium. Et Seruius Grammaticus: Peculium patrimonium (ita enim maiores dicebant) à pecoribus, in quibus constabat uniuersa eorum substantia. Vnde etiam pecunia dicta est à peculio, quod proprie tantum est seruorum: & peculium dicimus (licet abusiue) pro patrimonio. Ipse uero tanquam arbiter honorarius, hanc rem diiudicabo, & quidem breuiter. Peculium, est quicquid labore nostro partum est, in quacunq; persona, licet in seruis iura uelint dominorum accedere consensum. Et ita sensisse Vergilium sentio in ea parte, quam exponit Seruius:

Lib. 1. 40

In illud Verg.
Eclog. 1. Nec
spes liber, etc.

Eclog. 1.

Scr. 1. Saty. 1.

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. Et Horatium:

Rem poteris seruare tuam: redivit uncia, quid sit?

Scitis, ad hæc animos ærugo, & cura peculi.

Et Ciceronem in Paradoxis: An eorum seruitus dubia est, qui cupiditate peculij nullam conditionem recusant durissima seruitutis? Et illos quoq; rusticos senes, de quibus Celsus meminit, pecuniam sine peculio fragile esse. id est, sine lucro industria parito. Nam cur habenti pecuniam maior spes præsidij collocetur in pusillo, quod reposuit, quam in ipsa pecunia, quum præsertim peculium pars sit pecunie? aut quomodo præstare possit reposita illa pecunia, ne cetera dilabatur? Vel, peculium est quicquid proprie alicuius est. A peculio fit adiectivum peculiaris, pro re ad peculium pertinente, siue peculij propria. Sed in usum receptum est pro proprio, siue speciali. Quintil. lib. viii.

Quod commune est & alijs nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur: ut Urbem, Romam accipimus: & uenales, nouitios: & Corinthia æra: quum sint urbes aliæ quoq; & uenalia multa, & tam aurum, & argentum, quam æs Corinthium. Idem in xi. Ambulante loqui ita demum oportet, si in causis publicis, in quib

Cap. 3.

Cap. 3.

in quibus multi sunt iudices, quod dicimus, quasi singulis iter
 Cap. 5. inculcare peculiariter uelimus. Et in libro sexto: Paululum im-
 pendamus huic quoq; peculiaris operæ. Peculatus, furtū rerū
 ad ipsam Rempub. pertinentiū, uel ad prouentus principis spe-
 ctantium, sicut sacrilegium rerum sacrarum. Inde depeculor,
 quod quidam ad sacrilegium etiam transfrunt.

In eisdē, de Fūdus, Ager, Villa, Prædiū. CAP. XLI.

Fundus, Vlpianus ita finit, Locus est nō fundus, sed portio
 fundi aliqua. Fundus autē aliquid integrū est. Plerunq; fun-
 dū sine uilla accipimus. Idem alibi: Ager est locus, qui sine uilla
 est. Modestinus uerō sic: Quæstio est, fundus à possessione, uel
 agro, uel prædio quid distet. Fundus est omne quicquid solo cō-
 tinetur. Ager est species fundi, quæ ad usum hominis paratur.
 Possessio ab agro iuris proprietate distat. Quicquid enim ap-
 prehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nequit
 pertinere, hoc possessionem appellamus. Possessio ergo usus,
 ager proprietas loci est. Nam & ager, & possessio huius ap-
 pellationis species sunt. Florentinus: Fundi appellatione omne
 ædificium, & omnis ager continetur. Sed in usu urbana ædifi-
 cia, ædes rusticæ, Villa dicuntur. Locus uerō sine ædificio in
 urbe, Area: in rure autem, Ager appellatur. Idemq;: Ager cum
 ædificio fundus dicitur. Ecce diuersæ Iurisconsultorum senten-
 tiæ cum in alijs, tum in hoc, quod Vlpianus ait plerunq; fun-
 dum esse sine uilla, id est, sine ædificio: Florentinus autē, agrum
 cum ædificio esse fundū. Modestinus obscurè exponit, agrūq;
 definiens, cum neutro aliorum concordat, sed ridiculè à pos-
 sessione distinguit, ne dicam imperitè, loquens de possessione,
 quando significat qualitatem, non quando significat substan-
 tiam, perinde ac si quis dicat de uirtutibus, ac uitijs loquens,
 Prauum, & malum sic differunt: Prauum est id, quod non re-
 cta ratione, & uia fit. Præua enim appellantur, quæ non sunt
 recta, ut lignum præuum. Malum uerō genus pomi est. Quid
 hoc

Quid hoc foret dictū ineptius, ubi de qualitatibus, & actionibus agitur, digredi ad substantiā, quæ ad rem nō pertineat: ita hic quum de fundo, de agro, de prædio, de possessione disputat: non de ea significatione possessionis loquitur, qua proprietas intelligitur, sed qua actio possidendi, siue qualitas. Quod si ita est, quid affinius habet possessio ad fundum, agrum, prædiū, quàm ad nauem, equum, uestem? Harum nanq; rerū ita possessio est, ut illarum: sed non de huiusmodi possessione loquendum erat, quæ præsertim (ut ipse ait) nō est species prædij, uel fundi. Prædium enim, fundus uel proprietas est, quorum utrumlibet (si generale nomen est) ad possessionem profectò non usus, sed proprietas dicenda Modestino possessio fuit. Sed quid facias? ipse aliter possessionem definit. Quòd si quis dubitet an possessio proprietas sit, accipiat præter ipsorum Iurisconsultorum, etiā Ciceronis, & Quintil. testimonia: quorum alter in Paradoxis ita scribit: Etenim si isti callidi æstimatores prata, & areas magni æstimant, quòd ei generi possessionum minimè noceri potest. Non de usu uidelicet locutus est Cicero, cui certè noceri potest, sed de proprietate. Alter in sexto de Oratoria institutio Cap. 4. nē: Patris eius dialogos dedit legendos, quorum quum in Priuernati unus, alter in Albano, tertius in Tyburti sermonem habitum complecteretur, requirebat ubi essent hæc possessiones. Omnes autem illas Brutus uendiderat. Nemo interrogat ubi est usus prædiorum, sed ubi est proprietas. Nemoq; usum uendit, sed proprietatem, aut usumfructum. De prædio autem Vlpianus ita scribit: Prædia urbana, omnia ædificia accipimus, non solum ea quæ sunt in oppidis, sed etiam si fortè stabula, uel alia meritoria in uillis, & in uicis, uel si prætoria uoluptati tantum deseruietia: quia urbanum prædiū nō locus facit, sed materia. Proinde hortos quoq; (si qui sunt in ædificijs constituti) dicendū est in urbanorum appellatione contineri. Planè si plurimū horti in reditu sūt, uinearij fortè, uel olitorij magis, hæc nō sūt urbana.

urbana. Etiā de prædio, sicut de fundo Iuriscōsultorū cōtrouer-
sia est. Nec mirū, quū nemo non habeat suā de rebus quibusq;
uerbisq; sententiā. Sed de posterioribus, qui ex operibus illorū,
excerpserūt, miror quòd hæc indiscussa reliquerunt. Id (ut ego
quod ad me attinet faciā) ita sentio: Agrū continere fundū, nō
cōtineri à fundo: nihilq; prohibet eum cum uilla esse. Erant in
agris senatores, & uixerunt multi nobilissimi philosophi in
agris, nimirum non sine uilla, & habitatione. Differtq; ager ab
aruo, quòd aruum sementi datur. Sallustius: Quia Numide pa-
bulo pecoris magis, quàm aruo student. Quintil. Pauper, & di-
ues in agro uicini erāt iunctis hortulis. Et mox: Sed si ex omni
parte diuitis circumiectus ager uix tenuem ad gressus meos se-
mitam dat. Quid agimus inquam? undiq; uallo diuitiarū clausi
sumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arua, inde uincta, hinc sal-
tus. Fundus (ut dixi) minus quiddam est. Singula enim proprie
prata, singule uineæ, singuli horti, singula oliueta, pomaria,
salicta, arbusa, pascua, nemora, loca aucupatoria, uenatoria,
piscatoria, siue uillam, atq; edificium, siue piscinam, atq; aluca-
ria, siue uiuaria habeant, siue non habeant, singuli fundi sunt:
& hoc quidem in agro: In urbe autem, siue oppido, siue uico,
siue castello, tantummodo prædium est, quicquid tale est, qualia
hæc, quæ enumeravi. Nanq; eadem in agro etiam prædia sunt.
Fundus enim species prædij est. Itaq; fundus est possessio rusti-
ca. Prædium & rustica, & urbana duntaxat possessio, qualem
descripsi. Nam uidetur possessio etiam significare tabernas, ho-
spitia, horrea in urbe. Cicero in Philip. Possessiones notabat &
urbanas, & rusticas. Puto non tantum prædia, sed & cætera,
quæ immobilia uulgo appellantur. Addamus ad hæc aliquid de
hoc fundum, quod an à fundo fundas, an potius fundo à fundū,
siue à fundus ueniat, ambigi potest. Quidā fundus à funda dici
uolunt. Cicero in quodam ioculari libello:

Fundum Varro uocat, quem possis mittere funda,

Nila

In Iugur.
Declam. 13.

Philipp. 5.

Ni lapis exciderit, quā caua funda patet.

Nisi hac sententia sit, tam paruum illum fuisse fundum, ut funda prebendi, et in morem lapidis iaci posset. Fundum igitur est ima pars rei, proprie aliquid liquoris intra se continens, aut ad continendum facta, ut dolium, ut naus, ut alueus, uel fluminis, uel lacus, uel stagni, uel maris. Nam fundum turris (ut quidam scripserunt) ipse non dicerem. Fundamentum (ut omnibus liquet) aliud est, quam fundum: et tamen fundare magis ad fundamentum, quam ad fundum pertinet: Fundamus enim domum: non nauem, aut dolium: ut Verg.

Ille urbem Argyripam patriæ cognomine gentis,

Aen. 1. 1.

Victor Gargani fundabat lapygis aruis.

Nam fundamentare non reperitur: nec fundare quidem est sanè frequens, nisi per translationem. Quintil. in Gladiatore: Hoc fundatam paternis, auitisque opibus domum exhaurit. Est enim frequentius iacere fundamenta, etiam per translationem: ut idem libro primo, Nam inde et contemptus operis innascitur, et fundamenta iaciuntur impudentiæ, et (quod est ubique perniciosissimum) præuenit uires fiducia. Et Cicero: In quo templo (quæ Philipp. 1. 1.) tum in me fuit) ieci fundamenta pacis. Sine translatione, Suetonius de uita Cæsar: In arce Capitolina nouæ domus fundamenta iecit. Cæterum hoc differunt fundare, et fundamenta iacere, quod fundare est ualidis fundamentis fulcire. Fundamenta iacere, quasi qualiacunque fundamenta facere, et quodammodo dare rei principium. Neque uerò sicut reperitur fundus, et fundus, ita reperitur punctus, et punctum. Errantque philosophi, quum punctus, et linea dicunt. Nam de punctum, quod est breuissimum tempus, nulla lis est: ut Terentius in Phormione, — Tum temporis mihi punctum Adhæc rem est. — Pro eo autem sensu in quæ utuntur philosophi, Cicero pro Plancio: Nā quod questus es, plures te testes habere de Velina, quam quot in ea tribu puncta tuleris.

Dedam. 9.

Cap. 22.

Aa. 1. 1. 1. 1.

pun

punctum, tamen aliter est. Breue enim tempus significatur per illud, per hoc uero breuissimum. Horatius:

Lib. 1. Serm. 1.
Saty. 1.

- Quid enim? concurritur hora

Momento-

In eisdem, de Noualis.

CAP. XLII.

Varr. lib. 4. de
ling. Lat.
Lib. 18. cap. 19

Noualis (inquit Paulus) est terra profcissa, quæ anno cessat, quæ à Græcis δὲ ἡνέρος ἡνέρος τὸ νέμα uocatur. In quo auto-

ritatem Varronis secutus uidetur, dicentis: Ager restibilis, qui restituitur, ac reseritur quotannis. Contra qui intermittitur, & nouando noualis ager. Et Plinij, qui ait: Nouale est, quod alter nis annis seritur. Idem quoque sentire uidetur Festus Pompeius, qui dicit: Noualis ager, nouæ relictus sementi. Sunt qui uolunt noualem esse aruum tunc primum ad serentem profcissum, quo-

Seru. in illud
Verg. Alternis
idē tonsas, &c.
Geor. 1.

Eclo. 1.

rum est Seruius, qui inquit: Dicimus & has nouales, & hæc noualia. Propriè nouales, tunc primum arua profcissa. Quod ita sensisse Vergilium palam est, in illo uersu:

Impius hæc tam culta noualia miles habebit?

Declam. 3.

Ineptum erat deplorare agrum à barbaris possideri, quod non esset restibilis, sed quod anno interquieuisset. Deplorabat igitur agrum, in quo instruendo magnopere laborasset, & nouitate ipsa præter ceteros uberiorem, datum iri in manus alienas, & barbaras, & impias. Quod etiam & sentit, & declarat in milite Mariano Quintil. Mox ingētibus lacertis humum fodere, segnem futuris noualibus erueri sylvam. Hieronymus etiam definit in hunc sensum, dicens: Nouale, est ager nunc primum profcissus. Sed Vergilius in sensum priorē accipit, quū inquit:

Georg. 1.

Alternis idem tonsas cessare nouales,

Et segnem patiere situ dure scere campum.

Seru. in illud
Verg. Impius
hæc tam culta,
&c. Eclog. 1.

Ideoq; Seruius alibi ait: Noualia: id est, noua rura, quæ per singulos annos renouantur per semina.

In eisdem, de Liber, & Volumen. CAP. XLIII.

SI cui, Vlpianus inquit, centum libri sunt legati, centum suolumina ei dabimus, non centum, quæ quis ingenio suo meti

metitus sit, quæ ad libri scripturam sufficerent: ut puta quum haberet Homerum totum in uno uolumine, non quadraginta octo libros computabimus, sed hoc unum Homeri uolumen pro libro accipiendum est. Vlpianus Homeri opus nunc unum librum, nunc quadraginta octo libros nominat. Nec tamen ait librum duo significare, ipsum opus, et certam operis partem. Præterea opus siue opera Homeri librum appellat, et uolumen. quorum utrumque inauditum est. Vergilij Aeneis, non liber est, sed duo decim libri. Georgica, non sunt item liber, sed libri quatuor. Bucolica, unus liber est, idemque unum uolumen. Georgica, quatuor uolumina: Aeneis, duodecim. Ouidius:

De Trist. lib. 3.
eleg. 13.

Sunt quoque mutatae ter quinq; uolumina formæ.

Sed quid exemplis agimus, quum nusquam plura afferri possint? At Vlpianus putat etiam si omnia opera Didymi, quo nemo plura scripsit, in unum codicem conglutinarètur, unum tantum de bere uolumen appellari, quod nemo nec posset euoluere, nec ferre uellet. Est enim uolumen uel à uolo, quod in libris uoluntas apparet, uel (quod magis sequeretur) à uoluo, quod uoluitur, quales libros hodie Hebræi quosdam habent, qualesque in ueteri, et nouo testamento lectitamus fuisse. Et Romani, qui in libris arborum, id est, corticibus scribebant: quod libellos illos, quod ferrent commodius, complicabant, uolumina forte appellauerunt. Itaque uolumina libellis similiora fuisse, quam libris. Quod ex eo quoque loco apparet, ubi Plinius de libris auunculi loquens, ait Studiosi (scilicet libri) tres in sex uolumina propter amplitudinem diuisi. quasi dicat in sex minores libros, ut sint uolumina aliquantò minora, quam libri. Quod etymologia quoque non nihil probat, ut ostendi. Vnde adhuc durat uerbum Euoluere libros, pro eo quod est aperire libros lectitandi gratia, quasi rem complicatam explicare: quemadmodum reuelare, est rem uelatam detegere. Nisi dicamus euolui libros propter numerum paginarum. Accipitur autem nunc euoluere libros, siue autores, pro eo

Epist. 5. lib. 3.

E quod

Subdititiasunt hæc uerba, nā in uetustis exēplaribus cum impressis, tum manu scriptis non habentur.

quod est lectitare. *Nec inficiis eo libros accipi pro codicibus: & in singulari librum pro quolibet magno codice, etiam si is contineat Iliada, & Odysseam: ut tenet rex manu librū, & is sit Homerus: non tamen rectè dicas, tenet librum Homeri. *

In eisdem, de Probrum, & Opprobrium: Exprobrare, & Improbrare.

CAP. XLIIII.

Probrum, & opprobrium, Vlpianus, inquit, idem est. Probra quædam natura turpia sunt, quædā ciuilitate, & quasi more ciuitatis improba: ut puta, furtum, adulteriū natura turpe. Enimuero tutelæ damnari, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. Nec enim natura probrum est, quod potest etiā in hominem idoneum incurrere. Vlpianus probrum accipit pro infamia tantum, qualis est ex furto, uel male gesta tutela, non pro flagitio: quod principale significatum est. Nam probrum idem est, quod dedecus: quod duo significat. Vnum, quod est

Declam. 3. crimē: ut Quintilianus statim in principio declamationis in milite Mariano inquit, Satis dedecoris, atque flagitij castra ceperunt. Alterum, quod est ignominia, atque infamia, quod notū est.

Cap. 4. Similiter accipitur probrum pro crimine: ut idem libro primo, Iam si minor in eligendis custodum, & præceptorum moribus fuit cura, pudet dicere, in quæ probra nefandi homines isto cædendi iure abutantur. Pro ignominia, Liuius libro quinto: Hiæ freti occurrant portis, ingerunt probra, egrè abstinent quin castra oppugnēt. Quæ duo nomina tanquam similia eodē loco Cicero coniunxit in Catone Maiore: Mihi uerò, & Flacco neuti quam probari potuit tam flagitiosa, & tam perdita libido, quæ cum probro priuato coniungeret imperij dedecus. Præterea ne simile quidem est sanè probrum opprobrium. Non enim Latine dixisset Cicero: quæ cum opprobrio priuato cōiūgeret imperij dedecus: quemadmodum in Sallustium dixit: Itaque timens ne facinoræ eius clam uobis essent, quā omnibus matribus familiæ uestris opprobrium esset, cōfessus est uobis audietibus adulterium.

Est

Est autē opprobrium aliquando factū, sed frequentius uerbo. Nam Sallustius (ut uult Cicero) uel ex eo quod quibus cum feminis habuisset usum, erat notū: uel quod ipse illis uulgo impudiciam obijciebat, opprobrio erat. Horatius:

Saty. 4. lib. 2.
Sermo.

Sic teneros animos aliena opprobria sēpe

Absterrent uitij. — Quintilianus:

Modo maledictis, opprobrijsq; uulgi, modo crebra ritualiū cō-

Declam. 15.

tentione pulsatus, abigi tamen, compesciq; non posset. Oppro-

Declam. 19.

brijs dixit, quasi exprobrationibus, atq; conuitijs. Et alibi: Solebat indignatio uestra, conuitia nostra ferre non posse: Et matronalis indignatio dicere uidebatur, Nō parcis erga me marte uerbis, nullam habet nostri tuus sermo reuerentiā, faciliē prouumpis in opprobria, faciliē quodlibet obijcis. Pro eodē fere posuit opprobria, et conuitia. Nec inficias eo, nonnunquam hoc modo accipi probum, ut Liuij proximum exemplum, et Ciceronis ad Atticum: Epistolae mihi legerunt plenas omnium in me proborum. Sed de hoc significato Vlpianus non intellexit. A probro unum uerbum componitur, quod est exprobro, quod si significat tum qualemcumq; culpam impropero, ut apud Ouidiū libro x i i i. Metamorphoseos:

Epi. 9. lib. 1.

Scit bene Tytides, qui nomine sēpe uocatum

Corripuit, trepidoq; fugam exprobrauit amico.

tum ingratitudinis, ut Terentius in Andria. — Nam isthac. Aa. 1. Sc. 2.

cōmemoratio Quasi exprobratio est immemoris beneficij. Sed pro hoc significato frequenter nos uitij alieni nomen apponimus: frequenter etiam nomen nostri meriti. Cicero de Amicitia: Quorum pleriq; aut queruntur semper aliquid, aut etiam exprobrant, eoq; magis si habere se putant, quod officiosē, et amicē, et cum labore aliquo suo factum queant dicere. Odiosum sanē genus hominum officia exprobrantium. Exprobrare ergo beneficia sua, est immemorē beneficij accepti inculpare. Impudare uerō frequenter ad significationē exprobrātis accedit, sed

E 2 citra

citra reprehensionem: quod an apud Ciceronem sit, nescio. In
Declam. 12. posterioribus uero creberrimū est: ut Quintilianus, Neq; ego
 grauissimū patrē suprema sua iuueni iactasse crediderim, quod
 heredem filium scriberet, non est res quæ imputetur. Et alibi:
Declam. 12. Imputas nobis propitios uētos, & secundum marc, ac ciuitatis
 opulentæ liberalitatem, quæ tantum frumenti uendidit, quan-
 tum duobus populis satis esset. Imputare nonnunquam pro cō-
 putare reperitur: ut Caius, Quæ ratione placuit legata, quum
 legatarij non capiunt, quum apud heredem subsederint, hære-
 ditario iure apud eos remanere intelligi, & omni quadrātī im-
 putanda. Marcus, In quarta hereditatis, quam per legem Fal-
 cidiam hères habere deberet, imputantur res, quas iure heredi-
 tario capit, non quas iure legati, aut fideicōmissi, uel implēdæ
 conditionis causa accepit. Nā hæc in quarta non computantur:
 sed in fideicommissaria hereditate restituenda, siue legatū da-
 tum sit heredi, siue percipere, siue deducere, uel retinere passus
 est, ei imputantur. Reputare quoq; in idem significatum. Vlpia-
 nus: Præterea si matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo impu-
 tare eū posse: sed est uerius non nisi per quem egenti dedit, im-
 putare eum oportere. Deinde: Sed & si seruis cibaria præstite-
 rit, uel libertis scilicet rei pupilli necessarijs, dicendum est repu-
 taturum. Idemq; est si liberis hominibus, si tamen ratio præstan-
 di iusta intercedat. Itē sumptus litis tutor reputabit, & uiati-
 ca, si ex officio necesse habuit aliquod exire, uel proficisci.

In eisdem, de Stuprum, & Adulteriū. CAP. XLV.

INter stuprum, & adulterium (Modestinus ait) hoc interesse
 quidam putant, quod adulterium in nuptam, stuprum in ui-
 duam committitur. Sed lex Iulia de adulterijs indifferenter hoc
 uerbo utitur. Et hoc quidem continetur in libro de Rerum, &
 uerborum significatione. Alibi autem idem ait: Stuprum com-
 mittit, qui liberā mulierem cupidinis causa, non matrimonij cō-
 tinet, accepta uidelicet concubina. Adulteriū in nupta, stuprū
 in

in uirgine, uel uidua, uel puero committitur. Quid mirum si plures iurisconsulti in definiendo inuicem dissentiant, quum unus, atq; idem secum dissentiat? Hic non uidetur sentire cū lege Iulia. Sed culpa illorum est, qui definitiones huiusmodi descripserunt, quæ si apte fuissent conglutinatæ, probari possent. ut illa Papiniani dicentis: Lex Iulia stuprū, & adulterium promiscuè Græcè *μοιχεύειν* appellat. Sed proprie adulterium in nupta committitur propter partum ex altero conceptū, composito nomine. Stuprum uerò in uirgine, uidua uel committitur. quod Græci *δυναστέω* appellant. Cuius definitionem approbo, illud tamen addens, Legem Iuliam rectè hæc duo promiscuè appellasse: nō quòd omne stuprum sit adulterium, sed quòd omne adulterium sit stuprum. Neq; rectè iurisconsulti excipiunt stuprum à nupta, quum etiā in quotidiano sic sermone loquamur. Quale est apud Quintilianum: Vxor marito dixit appellatam se de stupro à priuigno, & sibi constitutū tempus, & locum. Et alibi: Furtiua supra, raptosq; cōcubitus obijcit uel ex falso maritus. Fas est, fieri solet. Parcius tamen, si iam sit & mater, si in fidem castitatis uxor a fecunditate profecerit. Quare ego ita sentio, stuprum esse coitum lege uetitum: qui duplex est. Vnus, cū nupta, aut cum puero, aut cum sanguine coniunctis, aut sanctimonialibus. Quāquā hæc duo posteriora potius appellamus incestum. Alter quum uim asserimus cuilibet personæ, etiam ancillæ. Vnde stuprare dupliciter accipitur, cuius posterioris sensus testimonio est lex, quæ stupratoribus masculorū poenā statuit decē millium, quā pædiconibus nulla esset poenā cōstituta.

In eisdem, de Instratū, & Stragula. CAP. XLVI.

Instratum (Vlpianus inquit) omne uestimentum continere, quo amicitur, Labeo ait. Neq; enim dubium, quin stragula uestis sit omne pallium. Videtur Vlpianus intelligere stragulā uestem esse uestimentum hominis, quo amicitur, quale est Græcorum pallium. Vt enim Romani togati à toga, sic Græci pal-

E 3 liati

Varr. lib. 4. de
lingua Lat.

liati à pallio uocantur. Ego uerò nō memini reperisse me stragulam uestem in hunc sensum, sed in opertorium lectorum potius, ubi & dormiebāt, & discumbebāt. Quod Varro testatur de culcitra loquens: Ac quicquid insternebant, à sternendo stragulum appellabant. Et equorum, similitumq; quorum operimentum etiam instratum uocatur. Hic illud admonebo, inuerti frequenter significatum uerbi, ut in hoc ipso uerbo sterno: Sternimus quidem uestes humi, ramos arborum, flores, & multa huiusmodi. Tamen frequentius dicimus sterno humum floribus, ramis, uestibus. Hinc est, quare dicimus toros, lectosq; sternere, et equū sternere, non quia sint diuersi sensus, sed quia resoluuntur: ut sit sternere, uerbi gratia, lectos, & equos tapetis, idem quod sternere tapeta lectis, & equis. Culcitra autem est tam lanea, stupea, & si quid est huiusmodi, quàm plumea.

In eosdē, de Pulsatio, & Verberatio. CAP. XLVII.

Inter pulsationē, & uerberationē, Vlpianus ait hoc interesse, ut Offilius scribit: Verberare est cū dolore cadere: Pulsare sine dolore. Sed cum utriusq; uenia, non est eiusmodi inter hæc uerba differentia. An quum uerberamus frumenta, cum dolore uerberamus? Aut pulsamus potius, quàm uerberamus? Et iumentum quum sentit ex flagellis dolorem, uerberatur? quum

Aenciā. 5. non sentit, pulsatur? An Entellus ille Vergilianus, sine dolore pulsabat Dareta? Sed (ne multis) quis nō uidet uerberare esse, uerbere cadere? quod est instrumentum longum, & exile, qualis est uirga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, & si quid est simile. Nec aliter dictū est uerberare à uerbere, quàm flagellare à flagello, fustigare à fuste. Nam uerbera licet pro uerberatione accipiantur, tamen rem corpoream propriè significant, ut flagella, quæ sunt propriè summitates sarmentorum.

Declam. 19. Quintilianus: Ignis ex proximo raptos, uerberaq; quæ casus obtulerat, Pulsare uerò est graui, ac uehementi iclu cadere, nec tam instrumento longo, & exili, quàm breui, ac rotundo, ut pugnis,

gnis, ut calcibus, ut malleis, ut saxis, quæ manu tenentur: quum alium percutimus in similitudinē tympanorum, quæ manu pulsantur: nec est semel, sed multis ictibus percutere. Namque non propriè pulsatū aliquē dixeris, qui semel pugno percussus est. Adcō non minor iniuria fit ex pulsatione, quam ex uerberatione, præter eā causam, quā modò dixi, quod & pulsatio, & uerberatio est multa percussio, quodq; plerumq; pulsatio fit in facie. Et ob pulsatos eorū legatos Laurētes Tatiū regē occiderunt, qui nō punisset propinquos suos, qui Laurētib; hanc iniuriam fecerant. Et ipsa incussio calcium contumeliosissima est, sepe etiam mortifera, utiq; si fiat in ægrum, in senē, in puerū, in prægnantem. Taceo, si alia re quis alterū pulsauerit, quā manu, aut pede: quum uicinus meus uxorē solitus sit non modò pistillo, uerū etiam mortario æreo pulsare, ut nō crebrius pulset ipsum mortarium. Dictum est autē a pello, quod est percussio, et serio: ut apud Marcum Tullium libro 1. de Diuinatione: Ut pelluntur animi uehementius, sepe etiam cura, & timore. Et in secundo: Num igitur, quum aut muros Babylonis, aut Homerī faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit?

In eosdem, de Pellex & Pallace. CAP. XLVIII.

Pellicem apud antiquos Masurius, Paulo testante, scribit in libro Memorabilium, eam habitam, quæ quum uxor non esset, cum aliquo tamen uiuebat. Eamq; nunc uero nomine amicam, paulo honestiore cōcubinam appellari. C. Flaccus in libro de iure Papiniano scribit, Pellicem nūc uulgo uocari, quæ cum eo, cui uxor sit, corpus misceat. Secundum quosdam eā, quæ uxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam Græci παλλακή uocāt. Horum utrūque uere sensisse, & dixisse arbitror, sed tamen pro suscepti operis officio admonere debeo, pellicē apud oratores & poētas eam demum haberi, quæ cum eo, cui uxor est, corpus miscet. Ideoq; Iuno semper prosequitur pellices, quæ sibi uxori Iouem præripere. Vnde Plinius lib. xxxv. Cap. 10.

E 4 uerbo

uerbo Græco maluit uti, quum de Alexandro loqueretur, quæ constat eo tempore cœlibem fuisse, quum Apellem scorto donauit, quàm ueter (si uerum est) Latino, pallace potius, quàm pellice. Ita autem ait: Nāque quum dilectam sibi ex pallacis suis præcipuam nomine Campaspen nudam pingi ob admirationē formæ ab Apelle iussisset. Quo fit, ut Curtium ubi de eodē Alexandro, & alijs loquitur, cæterosq; scriptores opiner pallacē potius, quàm pellicem pro concubina cœlibis hominis dixisse, **Cap. 24.** culpaq; librariorū in editionibus esse uitiatū. Suetonius de Vespasiano loquens, pallacarum dixit, nō pellicū. Et alibi quoq; & Titus Liuius, multiq; alij Græco nomine utuntur. Sin aliter inuenitur, librariorum (ut dixi) uitio dandū est, cuius rei hoc argumentū est, quod non rectē quis dicitur habere pellicē, sed uxor. Et est nomen relatiuum ad alterius uxore, cuius cum uiro rem habet, non autem ad masculū: nec rectē dicturos fuisse reor oratores illos, qui pallacē dixerūt, si pellicē dixissent, ut patet.

In eisdem, de Cauillationo.

CAP. XLIX.

Natura cauillationis, quam Græci *σκαμμα* appellauerunt, hæc est, ut ab euidenter ueris per breuissimas mutationes disputatio, ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur. Hæc duobus in locis Vlpianus. Caius autē inquit: Si calumniatur, & moritur, & frustratur. Inde calumniatores appellati sunt, qui per fraudem, & frustrationem alios uexarent litibus. Inde & cauillatio dicta est. Caius nullam fecit mentionem de euidenter ueris aut euidenter falsis, nec de breuitate. Nec puto faciendam fuisse, quum plerunq; cauillatio sit tecta, & insidiosa, multisq; ac logis frequenter ambagibus utens, & quæ uix ab acutis deprehendatur. Quare cauillatio est subdola ratio, quam nos consicij nobis mēdacij, uincēdi tamen causa proferimus. In hunc sensum semper iuriscōsulti usi sunt, & Quintiliani frē seculū. Cicero autem pro genere quodam facetiarum, & hunc imitatus Aulus Gellius: Titus Liuius utroq; modo. Ipse quoque Cicero desinit **libro**

libro secundo de Oratore, dicens: Etenim quū duo sint genera facietiarum, alterum a qualiter in omni sermone falsum, alterū peracutum et breue: superior cauillatio, altera dicacitas nominata est. Ceterum Caius uidetur sentire, idē esse calumniari et cauillari. Quod nō sentit Martianus, tātum accusatori tribuēs calumniari: quum ait, Calumniari esse falsa crimina intendere: quod per legem illam declaratur x 11. tabularum: Calumniator idem patiatur, quod reus, si conuictus esset.

In eosdem, de Præuaricator, Tergiuersator, & Calumniator.

CAP. L.

PRæuaricatores, Vlpianus inquit, eos appellamus, qui causam aduersarijs suis donant, et ex parte actoris, in partē rei cedunt. A uaricando enim præuaricatores dicti sunt. Idem alibi: Præuaricator autem est, quasi uaricator, qui diuersam partem adiuuat prodita causa sua. Quod nomē Labeo à uaria certatione tractum ait. Nam qui præuaricatur, ex utraq; parte consisfit. In prima definitione uidetur sentire, præuaricationem in solum actorem cadere: in secunda uerò, etiam in reum. Sed forsitan et hic de solo actore sensit, cui assentiri uidetur Martianus, qui ait: Accusatorum temeritas tribus modis detegitur, et tribus pœnis subijcitur. Aut enim calumniatur, aut præuaricatur, aut tergiuersatur. Calumniari, est falsa crimina intēdere. Præuaricari, est uera crimina abscondere. Tergiuersari, in uniuersum ab accusatione desistere. Et post iterū: Præuaricatorē eum esse ostendimus, qui colludit cum reo, et translationē munere accusadi defungitur, eò quòd proprias quidē probationes dissimularet, falsas uerò excusationes admitteret. Quod nos quidē uerū facemur esse, legēq; antiquitas de præuaricatorū pœna fuisse, ut Cicer. Philipp. libr. 11. Vereor Patres Conscripti, ne (quod turpissimum est) præuaricatorem mihi opposuisse uidear, Ceterum (ut præteream, quod Cicero idem in

¶ Partē

Partitionibus ait, prauaricationē definiri nunc ab accusatore, nunc à reo corruptelam esse iudicij) reperio nonnunquam prauaricatorē ex parte rei quoq; neq; perfidia tantum, ac malitia, sed imprudentia etiam, et negligētia peccantem. Quintilianus in septimo: Vt in prauaricationum criminibus, ut absoluator reus, aut innocentia ipsius sit, aut interueniente aliqua potestate, aut ui, aut corrupto iudicio, aut difficultate probatiōis, aut prauaricatione, nocentem fuisse confiteris, nulla potestas obstitit, nulla uis: corruptum iudicium non quereris, nulla probandi difficultas fuit. Quid superest, nisi ut prauaricatio fuerit? Hic pro perfidia accusatoris accipit, alibi uerò aliter. Sed de una causa loqui supernuacū est. Ego in uniuersum neq; oratoris puto esse unquā prauaricari: neq; litē intelligo, in qua pars utraq; idem uelit. Ideoq; prauaricatorē appellamus, quicumq; à prescripto officij sui deflexerit, atq; aberrauerit. Plinius lib.

Cap. 19.
Epist. 10. lib. 1.

XVIII. Arator nisi incuruus, prauaricatur. Plinius Iunior ad Cornelium Tacitū: Alio qui prauaricatio est transire dicenda. Prauaricatio est etiam breuiter, et cursim attingere, quae sunt inculcanda, insigenda, repetenda. Et Adam prauaricatū fuisse dicimus. Tergiuersari uerò non est (quantum ego intelligo) ab accusatione desistere. Illi uidentur ex hoc trahere significationem, quod qui terga uertunt, à pugna desistunt. Veruntamen non protinus, qui terga uertunt, à pugna desistunt, ut Parthi. Itaq; qui uertentes terga, adhuc tamen pugnant, nec rationibus uolunt se uictos agnoscere, tergiuersantur. Cicero de Officijs lib. tertio: Atque in his tamen tribus generibus, quoquo modo possunt, non incallide tergiuersantur. Frudentiam introducūt, scientiam suppeditantem uoluptates, depellentem dolores. fortitudinem quoq; aliquo modo expediunt, quum tradunt rationē negligendae mortis, perpetiendiq; doloris. Etiam temperantiam inducunt, non facilius illi quidem, sed tamē quoquo modo possunt. Dicunt enim uoluptatis magnitudine doloris detractiōe fieri

fieri. Nunquid qui hoc dicunt, aut desistunt ab accusatione, aut accusasse se iudicant? Idē pro Roscio Comædo: Attende quæso Piso Fannij uultum, & huc atq; illuc tergiuersantem, testimonium contra se dicere cogo. Erat autem Fannius accusator, quē, si omnino ab accusatione desisteret, non insequeretur iure patrocini Cicero, sed uictū, nolle tamen dare manus, obiurgat. Liuius libro. 1. 1. ab Vrbe condita: Mouebāt hæc consulem, sed tergiuersari res cogebat. id est, non agnoscere ueritatem, & eā quibuscunq; rationibus poterat dissimulare, & quasi subterfugere. Tertium autem uerbum ab eodem Martiano definitū (de calumnia loquor) meretur & ipsum aliquam emendationē: quod non modò apud Ciceronē pro cauillatione accipitur, non illa quidem mouente risum, sed ea qua Cicero ipse nō utitur: ut de Officijs lib. 1. Exsunt etiam sæpe iniuriæ calumnia quadā, & nimis callida, & malitiosa iuris interpretatione. Ex quo illud, Summū ius, summa iniuria. sed etiā apud Quintilianū nōnunquam: ut ibi, Quauis exiguu diuisus spatio opem non ferret, non succurret, ut hac saltem se calumnia defendat: non abij non reliqui, non abscessi, neq; pede (ut aiunt) uno a parente discessi. Aliosq; complures, quorum & Caius est, usu quoq; probate, per quē utraq; pars iurat de calumnia uitanda. Nimirum de cauillatione eò magis, quòd calūniari pro cauillari dicimus, quæ uox quatuor primas literas habebat easdē cum calumniari. Postremò probatur hoc ex illo Digestorum loco, cuius titulus est: Si mulier uentris nomine calumniæ causa in possessione fuisse dicatur. Calumnia scilicet, ibi intelligitur dolus malus.

In eosdem, de Ferri, Portari, Agi. CAP. LI.

Ferri propriè dicimus, Caius inquit, quæ quis corpore suo baiulat. Portari ea, quæ quis iumento secum ducit. Agi ea, quæ animalia sunt. In hoc ipse Caio assentior, nisi quòd Portari est suo etiā corpore, interdum etiā magis quam ferre. Quis enim

enim neget iumenta portare? quæ quum homines imitantur, &
 AA. 4. sc. 3. ipsi portare dicuntur. Terentius in Andria: — Mi homo, quid

isthuc obsecro est? Quò portas puerum? — Horatius:

Epl. 13. lib. 1.

— Ne fortè sub ala

Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum.

Et ab hoc composita: Deportauit Verres amicâ de prouincia.

Deportauit Pompeius beneficio Ciceronis tertium triumphû.

Multi imperatores uictorem exercitum reportauerunt. quasi

reducerunt. Agere autem non uno modo dicitur, sed de uno ta-

men non tacebo. Martialis lib. 1. Epigrammatôn:

Epig. 47. Semper agis causas, & res agis Attale semper.

Est, non est, quod agas, Attale semper agis.

Si res, & causæ desunt, agis Attale mulas.

Attale (ne quod agas desit) agas animam.

Epl. 13. lib. 8.

Iam, Epist.

Cælius ad Ciceronem: Hortensius, quum has literas scripsi, ani-
 mam agebat. id est, expirabat.

In eisdem, de Conuitiũ, & Maledictum. CAP. LII.

Conuitium apud Vlpianum iniuriam esse Labeo ait. quasi
 maledictum iniuria non sit. Addit idem Labeo: conuitium
 dicitur uel à cōcitatione, uel à conuentu. hoc est, à collatione uo-
 cum. Quum enim in unum complures uoces conferuntur, quasi
 conuocium est. Sed quod additur à prætore aduersus bonos mo-
 res, non omnem in unum collatam uociferationē prætorem no-
 tare, sed eam quæ bonis moribus improbatur, quæq; ad infā-
 miam, & inuidiam alicuius spectat. Et iterum: Conuitium autē
 non tantum præsentī, uerum absenti quoque fieri posse Labeo
 scribit. Proinde si quis ad domum tuam uenerit te absente, con-
 uitium esse factum dicitur. Item si ad stationem, uel tabernam
 uentum sit, probari oportere fecisse cōuitium non tantum is ui-
 detur, qui uociferatus est, uerum is quoq; qui concitauit ad uo-
 ciferationem alios, uel submisit, qui uociferarentur. Et paulo
 post: Ex ijs apparet non omne maledictum conuitium esse, sed
 id

id solum, quod cum uociferatione dictum est. Et siue unus, siue plures dixerint, conuiuium est, quod in cœtu dictum est. Quod autem in cœtu nec uociferatione dicitur, conuiuium propriè nō dicitur, sed infamandi gratia dicitur. Ex ipsa nominis etymologia argumentum significationis Labeo sumpsit. Sed quum falsa sit etymologia, falsa erit et definitio. Quumq; falsa sit definitio, falsa erit et etymologia. Quis enim Labeoni credat conuiuium à concitatione, aut à conuentu dictū, aut collatione uocis, quasi conuocium, quum sit alia propria magis siue etymologia, siue expositio per compositionem à con, et uitium? uel à conuito, quasi uitandum, et uituperationis causa factū? Habet autem conuiuium, ui, non breuem, ut uitium, sed longā, ut uito. Licet conuito aliud significet, quàm cōuitium, si modo significat idem, quod inuito, non obstat, quum à suo quoq; simplici, quod est uito, in significatione magis distet, quàm conuiuium à suo, siue illud sit uito, siue uitium. Ipsa quoq; conpositio in bonam, et malam rem accipi solet, ut conficio, pro perficio, et pro eo, quod est consauciando trucidō. Inde confectores ferarum. Conuiuium igitur, à uitū, uel potius à uito descendit, ut uitupero; tametsi nō omnino repugnem scribi per c, ut quibusdā placet, non per t. Et hoc quidem de etymologia, quæ si pro Labeone, Vlpianoq; non pro me faceret, tamen definitioni repugnare auderem, nusquam reperiēs apud summos uiros hanc differentiam custoditam inter conuiuium, et maledictum. Inter quæ (si qua est) hæc erit, quod conuiuium est maledictum contumeliosum. Quintilianus libr. vii. Sic autem præparabit actione prima iudicū animos, ut noluisse potius obijcere, quàm nō potuisse credatur. Eoq; satius est, omni se atē actæ uitæ abstinere conuitio, quàm leuibus, aut friuolis, aut manifeste falsis reum incescere, quia fides cæteris detrahitur: et qui nihil obijcit, omisisse credi potest maledicta tāquā supernacua: qui uana congerit, confitetur uanum in antè actis argumentū.

Ex

Ex his uerbis planè datur intelligi nec uociferatione utiq; fieri conuiuium, nec aliud esse quàm maledictum. Cicero pro Celio: Maledictum autem nihil habet propositi, præter contumeliã: quæ si petulantius iactatur, conuiuiũ: sin facetiũ, urbanitas nominatur. Illud autem uerbum inuidiam, quo Labeo, siue Vlpianus utitur, quid mirum si Accursius nõ intelligit? qui in Institutionibus, ubi dicitur, Appellatione autẽ ligni omnis materia significatur, ex qua ædificia fiunt: sic interpretatur, ut camenta, & lapides, immemor à iurisperitis exponi materiam pro ligno ad ædificia utili: quanquàm & Cato, & Varro, & Columella, & Plinius, qui de agricultura scripsere, alijq; unam etiã arborem, particulamq; illius materiam appellant, & breuiter omne lignum.

In eisdem, quæ sint Versicoloria. CAP. LIII.

- V**ersicoloria apud Iurisperitos uocantur, quæ natiuum colorẽ mutauerũt: ut uestes si albæ sint, aut nigrae, subnigrae uel, quales ex lana non tincta solent esse colora, si in aliũ colorem tincta sint, uersicolores nominantur. Ceterum uix in
- De Finib. lib. 1. §.** hũc sensum reperimus. Nam Cicero collũ columbi, pauonisq; & eius caudam uersicolorem uocat, & nonnulli aquam maris: uel quod uersat, & mutat colorem subinde, uel potius quod sit
- Cap. 6.** discolor: ut apud Plinium libro x x x v i. Subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori, quã fecere è Thaso Cycladum insularum una, æquẽ & è Lesbø, liuidius hoc paulò
- Med. lib. 8. c.** uersicolores quidem maculas habens. Et in eodem: Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas Chiorum lapicidina ostenderunt, quum extruerent muros. Et in eodem: Veluti quum calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiã pluribus modis uersicolores. Et in x v. Ingens postea turba prunorũ, uersicolor, nigra, candicans. Hordearia appellata, à comitatu frugis eius. Et in x x v. Versicoloribus uiperarum maculis.
- Cap. 11.**
Cap. 2. Et in x x v. l i i i. Nullũ animal pauidius existimatur, & ideo uersi

versicoloris esse demutationis. Per quod apparet collum colū-
 bæ, pavonisq; & caudam, aquamq; nō ideo versicolorem dici,
 quod versat colorē, sed quod diuersum colorē habeat. Alioqui
 satis habuisset Plinius dicere, Et ideo versicolor est, nec adin-
 gere demutationis. Neque uerò uestes ab hac significatione cō-
 muni excipiendæ sunt, putandæq; solæ ipsæ versicolores ita de-
 mū dici, si lana tincta cōfectæ fuerint: ut apud Quintilianum,
 Dum in his, de quibus erit quæstio, meminerimus nō Athletarū
 toros, sed militū lacertos esse, nec versicolorem illam, qua De-
 metrius Phalercus dicebatur uti, bene ad forensem puluerem fa-
 cere. Apud Titum uerò Liuium est, secūdo Punico bello, inter-
 dictum fuisse matronis, ne versicoloribus uestirētur. Quod qua-
 liter accipiendum sit, Valerius Maximus lib. 1 x. significat, di-
 cens: Quam fœminæ tollere cupiebant, quia in his nec ueste ua-
 rij coloris uti, nec auri plus semūcia habere, nec iuncto uehicu-
 lo propius urbē nulle passus, nisi sacrificij gratia uehi permit-
 tebatur. Idem Liuius alibi ait: Corpus alteri magnitudine exi-
 mū, versicolori ueste, pictisq; & auro calatis refulgens armis.
 Profecto de uarij coloris ueste locutus est. Et iterum: Tunica
 auratis militibus versicolores: argentatis, linteæ candidæ. Nam
 illud Vergilij: —Versicoloribus armis, exponit Seruius de pi-
 ctis, per quod bellicosus ostenditur.

Lib. 4. bel.
Maced.

Aeneid. 10.

In eodẽ, de Penes, & Apud. CAP. LIIII.

Penes te, ut Vlpianus ait, amplius est, quàm apud te. Nam
 apud te est, qualitercunque à te tenetur. Penes te est, quod
 quodammodo possidetur. Et ante hūc Festus Pompeius: Apud, Fest. lib. 1.
 & penes in hoc differunt, quod alterum personam cum loco si-
 gnificat: alterum personam, & dominiũ, ac potestatem: quod
 trahitur à peniũs. Personam cū loco Festus accepit pro perso-
 nam & locum: ut, apud Platonem: & apud forum: id est, in Pla-
 tone, & in foro: quorum utriusq; definitionē probō, illudq; ad-
 do, Penes dum tantum ad personā refertur, non modò dominiũ
 adesse

adefse significare, uerum etiam laudem, ac uituperationem. De laude, ut Cic. in Brut. Cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit Dedam. 9. rationis, ac scientiae. De uituperatione, ut Quinti. in Gladiatore Vereor, ne illius inexplabilis, et saepe reprehendi odij alij culpa uideatur penes patrem, qui tam facile irascitur. Illud quoque quod crebro usurpamus, fides penes autores sit, et in laudem, et in uituperationem simul accipitur, quasi laus ueritatis, aut uituperatio falsitatis penes autorem sit, ad quem spectat fidem rei, cuius autor est, facere. Ad me certe ista uel laus, uel uituperatio non spectat, qui hoc non affirmo, sed ad alterum autorem relinquo. Quod de laude, et uituperatione dico, idem accipio de commodo, et incommodo: ut Liuius, Ut penes eosdem pericula belli, penes quos praemia essent. Nonnunquam etiam loco seruit, sicut apud Cicer. libro IIII. ad Heren. Ita petulans es, atque acer, ut ne ad solarium quidem (ut mihi uidetur) sed penes scenam, et in eiusmodi locis exercitatus sis. Penes scenam, id est, apud scenam.

In eosdem, de Patres, Maiores, Posterius, & Minores.

CAP. LV.

Patres, inquit Paulus, usque ad tritauios proprio uocabulo nuncupantur apud Romanos. Vltiores, qui non habent speciale nomen, maiores appellatur. Item liberi usque ad trincepotem: ultra hos, posteriores uocantur. Sed cum uenia Pauli neque usus in hoc, neque ratio consentit. Omnes enim, qui ante nos fuerunt, utique qui liberos reliquerunt, atque id in nostra ciuitate, maiores dicuntur: qui uero post nos, posteriores. Cicero in Sallustium: Ego meis maioribus uirtute mea praeluxi, ut si prius noti non fuerint, a me accipiant initium memoriae suae. Tu tuis uita, quam turpiter gessisti, magnas offudisti tenebras, ut etiam si fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionem. Nunquid Cicero ait se praeluxisse illis tantum, qui supra tritauium fuerunt, Sallustium uero tenebras offudisse? An potius ut quisque a Cicerone, atque Sallustio recentissimus erat, ita illi maxime horum utrunque

utrumq; uel preluxisset, uel tenebras offudisset? An si quis claris maioribus ortus quæreretur, non multò magis is dicatur, qui patrem, auum, proauum, abauum, atauum, tritauum, claros, cæteros autem obscuros habuit, quàm qui ista econtrario? Hoc ne ipse quidem Paulus negaret. Insuper patres non opinor usque ad tritauios posse deduci. Quum enim dicimus patrû memoria aliquid factum esse, de proxima ætate semper intelligimus, non de illa etiam sexta. Dixi de maioribus, & patribus. Videamus de posterioribus, siue posteris. Idem Cicero eundem locum sic prosequitur: Quare noli mihi antiquos meos obiectare. Satius enim est, me meis rebus gestis florere, quàm maiorum opinione niti: & ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. Ita, opinor, non pertinebat ad filium, non ad nepotem, non ad pronepotem, non ad abnepotem, non ad trinepotem Tulliana nobilitas, & uirtutis imitatio, sed à filio trinepotis inceptura, quia ab eo posteritas Tulliana initium acceptura erat, quum potius tunc esset acceptura occasum. Idè alibi: Nec uerò dubitat agricola (quamuis sit senex) quærenti In Cato. Maio, cui serat, respondere, dijs immortalibus, qui me non accipere modò hæc à maioribus uoluerunt, sed etiam posteris prodere. Taceo quòd Caius Caligula uolebat solos posteros filios esse, Bueto. I. Calig. cap. 11. nec iura cõcessa posteris ad nepotes peruenire. Sed ne causari queat, non positum exemplum posteriorum, sed posterorum esse, Quintilianus in x i i. Maluit enim uir sapientissimus, quod superesset ex uita sibi perire, quàm quod præterisset: & quando ab hominibus sui temporis parum intelligebatur, posteriorum sese iudicijs reseruauit. Nescio tamen an potius legendum sit posterorum, ut intelligamus, hoc quàm illud nomen esse usitatius, & non modo ad eos, qui ex nobis geniti sunt, sed ad uniuersos, qui post nos erunt, pertinere. In eundem opinionis errorem incidit Seruius, qui in octauo Aeneidos ait: Minores non dicimus, nisi quoties graduum deficit nomen, ut pat-

In illud, Ex illo celebratus honos. Id est, minores Seruauere dicim, &c.

F

ter,

ter, filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos. Vbi isti gradus defecerūt, meritò iam dicimus minores: sicut etiam dicimus maiores post patris, aui, proaui, atauīq; uocabulum. De maioribus satis modò disputauimus. Alterius nominis ratio eadem uno exemplo satis probabitur, eoq; (quia cum Seruius expositore Vergilij agimus) Vergiliano ex primo Aeneid.

Hunc letum Tyrijsq; diem, Troiaq; profectis

Esse uelis, nostrosq; huius meminisse minores.

quis non uidet Didonem locutam de parētibus, qui tunc erant, eorumq; filijs, natisq; natorum, & qui nascerētur ab illis, non autē de filijs atnepotum, & deinceps, qui illius dici meminisse non poterant, nisi id à parentibus accepiissent?

In eisdem, de Victus, & Penu.

CAP. LVI.

Victus uerbo (Vlpianus inquit) continetur quæ esui, potui, cultuiq; corporis, quæq; ad uiuendū homini necessaria sunt. Vestem quoq; uictus habere uicem Labeo ait. Cetera quibus uiuendi, curandiq; corporis nostri gratia utimur, ea appellatione significantur. Ne hoc quidem aut ratio, aut usus probauit. Victus à uiuendo uenit. At uiuere sine uestitu, cultuq; corporis licet, ut in Aethiopia: sine esu, potuq; nō licet. Ideo quæ semper distincta hæc duo reperimus, & semper addi alterū (de uestitu loquor) quia alterum, quod est uictus, hoc etiam significatum nō complectitur: alio qui nō diceretur uictus, & uestitus. Significat etiam uictus genus uitæ, quantum ad mores, ut quibus cū quis uiuat, & à quibus instituatur, & quibus moribus. At neq; de penu Iuriconsultis assentior, multa quæ ad uictum non pertinent, penui cedere uolentibus. Potior apud me breuis
Lib. 1. illa Ciceronis definitio ualebit in libris de natura deorum: Est enim orme, quo uestiuntur homines, penus.

In eisdē, de Pignus, & Hypotheca. CAP. LVII,

Inter pignus, & hypothecam tantum nominis sonus differt. Hæc Martianus. Vlpianus uerò: Propriè pignus dicimus, quod

quod ad creditorē trāsit: hypothecā autē, cum nō trāsit possessio ad creditorē. Ego magis cū Martiano sentio: Iustinianuscū Vlpiano in Institutionibus, dicēs, Nā pignoris appellatione eā propriē rē cōtineri dicimus, quæ simul etiā traditur creditori, maximē si mobilis sit. At ea quæ sine traditione, nuda cōuēctione tenetur, propriē hypothecæ appellatione cōtineri dicimus. Sed nō esse hāc differētiā, ex eo argumētū est, quod alterū Latīnū, alterū Græcū, suæ utrūq; deseruiēs linguae. Pignus autē nō tantum creditori datur, sed inter paratos secū decertare mutuū offertur, et apud sequestrū deponitur. Vergilius in Bucolicis,

—Ego hanc uilulam (ne fortē recuses,

Eclog. 3.

Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere foetus)

Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Qui tamen sensus rarissimus est. Nam illo figurato crebrius utimur, ut apud eundem:

Ipse pater dextram Anchises haud multa moratus

Aen. 3.

Dat iuueni, atq; animum præsenti pignore firmat.

Quasi dicat, securum fecit, ut qui dat pignus. A priore significato dicimus pignero, et oppignero: hoc est, do aliquid arræ boni, quā quidā arrā appellant. Et repignero, quod est recipio pignus soluto debito. Propter hæc uerba quidā (quorū est Priscianus) existimāt pignus in hunc sensum, et in aliū proximū, habere genitium pigneris: in illum quo significamus filiū, et per abusionem coniunctissimas sanguine personas, habere genitiū pignoris. Vnde enim oppignero, et repignero, inquit, haberemus, nisi pignus pigneris faceret? Non inepta quidem ratio: sed quid respondebunt, quod quum habeamus, foenus foeneris, facit tamē foenero, et foeneror? Idē Priscianus ait, antiquos dixisse etiam foeneris. Nec tamen, ut ei credamus, exemplo probauit. Quid quod ex frigus frigoris, fit refrigero? quid quod ex tempus temperis, fit tempero? ex litus litoris, fit oblitero? ex penus penoris (ut sentio) fit penetro? addita, quasi ad locum

Prisc. lib. 6.

Lib. 6.

F 2

penoris

penoris intro. Tam enim penus, quàm penetro breui prima syl-
laba est. At mihi quidē propria, et uera pignoris significatio
esse ea uidetur, unde uerba deriuantur. Nihil enim illi alij signi-
ficato cum his uerbis: et filij (ut sentio) non alia ratione appel-
lati sunt pignora, nisi quòd pignus quoddā inter cōiuges sunt
tum uinculi, ne aliter fortē diuortium fieret, tum charitatis. Cu-
ius rei argumentum est, quòd legimus saepe pignora filiorū, ut

Cap. 7. apud Suetonium in Tiberij uita: Communis filij pignora. Et
In Augu. c. 21, iterum: Tam marium, quàm foeminarum pignora.

In eisdem, de Ferrumino.

CAP. LVIII.

Ferruminatio, Caius apud Paulum ait, per eandē materiam
facit confusionem: plumbatura nō efficit. Idē sentire uide-
tur Pomponius, dicens: Si tuum scyphum alieno plumbo plum-
baueris, alieno uē argento ferruminaueris, nō dubitatur scyphū
tuum esse, et a te rectē uendicari. Scyphū enim argētū intelle-
xit. Cū ijs pleriq; non sentiūt, quorū est Plinius, qui libro deci-
mo ait: Nāq; surculo super bina oua imposito, ac ferruminato
alui glutino, subdita ceruice medio, aequa utrinq; libra, depor-
tāt aliō. Ferruminato dixit, quasi agglutinato materia illa. Idē
Cap. 37. x 1. Et medulla ex eodē uidetur in iuuenta rubens, in senectute
albescens: nō nisi cauis hac osibus, nec cruribus iumentorū, aut
canum: quare fracta non ferruminatur. Quasi non glutinatur,
Cap. 7. nec coalescit, et colligatur. Idem x x x 1. Carrhis Arabiae op-
pido, muros, domosq; massis salis faciunt aqua ferruminantes.
Cap. 15, quasi glutinantes. Idē x x x v. Calcis quoq; usum bitumē prae-
Cap. 13. buit, ita ferruminatis Babylonis muris. Idē x x x v 1. Ea maxi-
mē causa, quòd fulto calcis sine ferrumine suo cēmēta cōponun-
tur. Cap. 16. Quasi dicat glutino. et in eodē: Vitru sulphuri concoctū
Cap. 21. ferruminatur in lapides. quasi conglutinatur in formā lapidis.
Idem x x x v 1. Infestantur plurimis uitijs, scabro ferrumine,
maculosa nube, occulta aliqua uomica, praeduro, fragiliq; cen-
tro. quasi glutino, et cōmissura, siue iunctura, siue ligatura. Er-
go ferru

go ferruminatio non ubiq; per eandē materiā facit confusione,
sed interdū quoq; per aliam. Plumbatura per solum plūbū effi-
cit cōfusione, ut ipsum indicat nomē, si hęc cōfusio dicēda est.

In eisdem, de Veterator, & Nouitiis. CAP. LIX.

SBrutus, ut est apud Venulciū, tam ueterator, quā nouitiis
dici potest: sed ueteratorē nō spatio seruiēdi, sed genere, et
causa esse aestimandum Caelius ait. Nam quicumq; ex uenalitio
nouitiis emptus, alicui ministerio prępositus sit, statim eum
ueterat orū numero esse. Nouitiū autē non tyrociniū animi, sed
conditione seruitutis intelligi: nec ad rē pertinere, Latine sciat
loqui, nec ne. Nec ob id ueteratorē esse quod liberalibus studiis
eruditus sit. Apud Vlpianum sic scribitur: Pręcipiūt ediles, ne
ueterator pro nouitio ueneat. Et hoc edictum fallacijs uendito-
rum occurrit. Vbiq; enim curant ediles, ne emptores a uendi-
toribus circumueniantur: ut ecce pleriq; solent mancipia, quę
nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere, ad hoc scilicet, ut
pluris uendant. Pręsumptum est enim ea mancipia, quę rudia
sunt, et simpliciora esse, et ad ministeria aptiora, et docilio-
ra, et ad omne ministeriū habilia. Tria uerō mācipia, et ue-
terana difficile est reformare, et ad suos mores formare. Quia
igitur uenaliitarij sciunt faciliē decurrere ad nouitiis emptio-
nem, idcirco interponunt ueteratores, ut pro nouitijs uendant.
Quid tam contrarium, quā hęc duę iurisperitorum senten-
tię? Quid magis absurdum, quā non dico inter eas non iudi-
casse, sed eas, aut ambas scripsisse, aut contrarias esse non uidisse?
Et quantō plura in rebus (ut coniectura ducimur) esse de-
bent, quum in uerbis tot sint, et tam manifestē contrarię? Ego
ut instituto officio fungar, et inter hos duos sententiam feram,
quando alterius definitio a me tolli non potest, potior mihi ui-
deatur Vlpiani opinio, et cum ceteris scriptoribus conuenire.

Venaliitarij, mangones dicuntur uenaliū hominū. Martiak. Lib. .i. Epi. .ii.

Millia pro pucto centum me mango poposcit.

F 3 In cos

In eisdem, de In annos, Quotannis, ac similibus.

CAP. LX.

Nihil interesse, Pomponius apud Vlpianum scribit, utrū in annos singulos, uel quotannis, an in singulos menses, uel quot mensibus, an in singulos dies, uel quot diebus legatur. ipse quoq; huic sententiæ accedo: proinde et si quot anni legentur, tot anni idem erit dicendū. Corrumperetur est illud Vlpiane, atq; Pō poni, Latinam linguam, non iuuare. Quis unquam dixit, quot diebus, et nō potius quotidie? quis etiam quot mensibus, et nō singulis mensibus? Cur etiā nō addimus quot horis, quot noctibus, quot lustris? Quod si quis hoc modo loquatur, intelligemus quidem ex ipsa uerborū serie, quid uelit: tamen ut barbarè locutū reprehendemus, et ne deinceps ita loquatur, admonebimus. Non autē formulā alijs loquendi trademus, ut uos facitis. Iabolenus melius: Vini, inquit, Falefni, quod domi nascetur, quotannis, uel in singulos annos binos culcos heres meus Titio dato.

Cap. 17.
In emendatis
Plinij codicibus
annua legitur,
non annuatim.

Quidā aduerbiū hinc ducūt, quod est annuatim: ut Plī. li. xii. dicēs: Herodoto teste, qui tradit, singula millia talentū annuatim thuris pēstasse Arabes regibus Persarū. si codex uerus est.

In eisdem, de Turba, & Rixa.

CAP. LXI.

Inter turbā, et rixam, testimonio Vlpiani, rectissime Labeo ait multū interesse. Namq; turbam multitudinis hominū esse perturbationē, et cōtū: Rixam etiam duorū. Videntur Vlpianus, et Labeo sentire, turbā suapte natura significare multitudinē: ideoq; turbā in altero sensu esse perturbationē multitudinis. Ego uerō, primū et naturalem sensum esse pro perturbatione, quod docet uerbū ex ea significatione ductū, turbo, perturbo, dis turbo, deturbo, conturbo, quæ nequaquā ad solā multitudinē referūtur. Et turbo turbinis, et homo turbidus, qui est iracundus. Contraq; uinum, et multa alia turbida dicūtur. Ipsaq; Græca origo τὴν βίην approbat hunc eundē sensum. Caterū quia multitudo non ferè uacat perturbatione, et ipsam appellamus turbam.

turbam: ut colluuiem, homines uiles, et cōtemptos, dicimus, et fecem et sentinam: nō quod homines sint sordes, fex, sentina, sed quod sordidā, et abiectam uitam agant. Terent. in Andria: Act. 1. sce. 3.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:

Tum illa turba fient.

Inter quos hæ turba fient? nempe inter Simonem, et Pamphilū, in quē omnis culpa transferetur. Ergo turba erit inter duos. At idem in eodē ait: —Dij uostram fidem, Quid turba est apud forū? quid illhic hominum litigat? Ego non nego aliquādo turbam inter multos, quemadmodum rixam non semper inter duos, cuius multa exempla sunt, sed etiam inter plures: ut apud Liuium, Ego anno Romæ quum per ludos a Sabinorum iuuentute per lasciuiam scorta raperentur, concursu hominum rixa, ac prope prælium fuit. Et non longē post: Quum conuersus in patres impetus esset, Consulū inter cursu rixa sedata est. Sed Terentius fortasse ideo adiecit, quid hominū illhic litigat? quia per urbem turba non satis significatum erat perturbationem esse multorū: quāquam et illud turba, nō minus pro multitudine hominū accipi potest, quā propter perturbationem: quū præsertim de perturbatione adijciat, quid illhic hominū litigat? Sed de uno loco non attinet disputare, ubi infinita supeditant. Dixi a turba fieri turbo, cuius genitiuū grammatici quidam uolunt esse pro ludicro illo instrumento, turbonis, quod uel ex hoc falsum esse, documentum est, quod formam acumine fastigato uocamus turbinatam, ad similitudinem ligni illius. Fallitur igitur grāmatici in turbo turbonis, quomodo in cardo cardonis, quod nec ipsum inuenitur.

In eodē, de Exautoro.

C A P. L X I I.

Ignominiosa autem missio (si Iuliano credimus) toties est, quoties is qui mittit, adijcit nominatim ignominie se causamittere. semp enim debet imperator addere, cur miles mittatur. Sed si eum exautorauerit, inter infames efficit, licet non addi-

F 4

diffet

disset, ignominia causa cum exautorasse. Pace tamē Iuliani, ex-
 autorare, est ducem ab imperio suo dimittere, uel missum militē
 Declam. 3. facere, illumq; donare missione militie plerunq; ut apud Quin-
 tilianū in Milite Mariano, Pater huic emeritis bello stipēdijs,
 tum, cum tota subnixum Numidia fregimus Iugurtham, exau-
 toratis armis manus, agresti labori subegit. Titus Liuius ab ur-
 be condita lib. x x x v. Volonum quoq; exercitus, qui uiuo
 Graccho summa fide stipēdia fecerat, uelut exautoratus morte
 ducis a signis discessit. Et in x x i x. Vbi hoc modo exautoratū
 equitē cū gratia Imperatoris uiderūt, se quisq; excusare, et ui-
 cariū accipere. Et in L x i i. Vbi is uenisset, omnes milites ex-
 autorati domum dimitterētur, prater quinq; millia sociū his,
 quos obtineri circa Ariminum prouinciā satis esset. Idem lib.
 x x x v. Postero die cōcione aduocata de rebus a se gestis, et
 de iniuria Tribuni bello alieno se illigantis, ut suae uictoriae fru-
 ctu se fraudaret, quū deseruisset milites, exautoratos dimisit.

In eisdem, de Depectus.

CAP. LXIII.

Depectus (si Vlpiano credimus) dicitur turpiter pactus. Mi-
 hi autē pro simplici potius accipi uidetur id, quod in mul-
 tis fit, ut, demiror, de ambulo, desumo, demonstro, deosculor, de-
 pingo, deposco, deuoto, degusto, demoror, deprecor, demulceo.
 Quod si quando reperiatur pro turpiter pactus (quod non me-
 mini legisse me) id fit nō magis ui prae-positionis, qua hoc uerbū
 cōponitur, quā ui ipsius uerbi, quod circa compositionem nō
 nunquam turpem pactionē significat. Cic. in Paradoxis: Si quo-
 tidie fraudas, decipis, poscis, pacisceris, aufers, eripis, si socios
 spoliās, arariū expilas, si testamēta amicorū expectas, ac ne ex-
 pectas quidē, atq; ipse supponis: haec utrū abundantis, an egentis
 signa sunt? Exemplū uero, quod depectus nō significat turpiter
 AA. 1. scē. 3. pactus, sed tantū pactus, apud Teren. in Phormione: Ita me dii
 bene amēt, ut mihi liceat tandiu, quod amo, frui, Iam depecisci
 morte cupio. — Tale est hoc Terentianū, quale est illud Vergilij;

Vi

— Vitamq; uolunt pro laude pacisci.

Illud quoq; apud M. Tullium, secūdo Rhetoricorum: Quidam cū circūfederetur, neq; effugere ullo modo posset, depectus est cum hostibus, ut arma, et impedimenta relinqueret, milites educeret. Itaq; fecit: armis, et impedimētis amissis, præter spem milites cōseruauit. Non est accipiendū pro turpiter pactus, ab auctore esse positū. Quippe qui causam narrat, de qua controuersia est, an ille turpiter pactus sit: non autem factū hominis damnat: et aliquoties factum hoc paulò post pactionē uocat. Et in libris ad Herennii hanc eandem rem gestam ita exponit: ut quod erat sui officij neq; accuset, neq; excuset, sed tantūmodo pactum inter Pompiliū, et Gallos ita fuisse significet: hancq; cōtrouersia ab accusatore, atq; ab reo declamādam proponat.

In eodē, de Gemma, & Lapillus. CAP. LXIIII.

Gemmas, lapillosq; Vlpianus sic distinguit, dicens: Gemmæ sunt perlucidæ materie: quas (ut refert Sabinus ad Vitellium) Seruius à lapillis sic distinguebat, eò quòd gemmæ essent perlucidæ materie, ueluti Smaragdi, Chrysoliti, Amethysti: lapilli cōtrariæ superioribus nature, ut Absiani, Neuetani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri satis cōstituisse idē Sabinus ait: quia cōcha apud rubrum mare et crescit, et coalescit. Murrhina autem uasa in gemmis nō esse Cassius scribit. Hoc falsum esse, pace horū quatuor Iurisconsultorum, cum omnes auctores probant, quorum titulum Plinius de gemmis nō translucētibus fecit, et murrhina in gēmis numerat, et omnes lapides pretiosos, præter Margaritam (cui unio nomen, quod tantū lingua Latina habet) gemmas appellat: tum ipsa ratio. Nam quis non uidet, lapillus, quod generale nomē est omnium paruorū lapidum, sed subintellectione pretiosus, idē esse quod gēmula? Nam gemmas etiam accipimus multorum cubitorum inueniri: quas ut uerè lapides, nō lapillos appellare possumus, ita quum minuta fuerint, lapillos appellare debemus. Quòd si

F 3

lapides

Lib. 37.

Plin. lib. 9. c. 35.

lapides tam grandes translucidi nō fuerint, siue perlucidi, quales sunt imperfecti, nunquid uocabimus eos lapillos? Quid hoc magis ridiculum? Quod si etiam omnis lapis perlucidus gēma est, etiam Parium marmor, quod in modum uitri translucidum est, gēma erit. Postremo reperimus eiusdem coloris lapides quosdam permixtum constare ex perlucidis, et non perlucidis, et ita permixtos natura, ut non possis partem appellare gēmam, partē lapillum. Curtius libro octauo quum dixisset, Gemmas, margaritasq; mare litoribus infundit: pauld post de eisdē Indis ait: Lapilli ex auribus pendentes. profecto perlucidi intellegēdi sunt. Et iterum libro decimo de rege Indo: Pendeat ex auribus insi gnes candore, ac magnitudine lapilli. Margaritam uerō, siue Margaritū quis negare lapillū possit, qui semper est pusillus lapis? Ego quidē candidos illos lapillos ex Indiæ regis auribus pēdētes, Margaritas interpretor. Horatius, quū inquit:

Saty. 1. libi 1.
Ser.

Nec magis huic inter niueos, uiridesq; lapillos:

de Margaritis, et Smaragdis intelligit. Margaritā autē, sicut lapillis forsitan nego, ita gēmmis fateor contineri: quod ferē

Ser. in illud
1. Aeneid. Col-
loq; monile
Baccatū, & du-
plicē gēmis, au-
roq; coronam.
In Verr. act. 6.

omnes concedunt. Seruius tamen grammaticus, quasi multi aliter sentiant, inquit: Sanē nulli separant gēmmam à margarita, ut Cicero: Nego ullam gēmam, aut margaritam fuisse, et c. Et gēmmas uolunt dici diuersi coloris, margaritas uerō albas: uel gēmas integras, margaritas pertusas. Hæc Seruij opinio ab omnibus, et ab ipsa ueritate dissenteit. Est enim margarita, quæ in concha nascitur, unde conchylitū dicitur, quam uulgò perlam appellant. Hæc etiam uocatur unio (ut idem Plinius ait) quia nunquā nisi distincta reperiatur, estq; generis masculinū. Nā foemini illud, quo nunc quidā pro unanimitate utitur, nec auctoritate nititur (nescio enim apud quē reperiatur) nec arte, quū deberet esse masculini potius generis, ut talio, stellio, 'curgilio.

Plin. li. 9. c. 35.
unionem dictū
ait, quod nulli
duo reperiun-
tur indidcreti.

FINIS LIBRI VI. ELEGANS

TIARVM WALLAE.

L A V R E N T I I V A L

L A E A D I O A N N E M T O R

tellium Aretinum, cubicularium Apostolicum,

De reciprocatione Sui & Suus,

libellus plurimum

utilis.

SINGULARIS tua, Ioannes Tortelli, tum erga me benevolentia, tum de meis, quantalacumq; sunt, literis opinio, ijsq; præcipue quæ ad eloquentiam spectant, facit ut quicquid de elegantia linguæ Latinæ, qui primus ad eloquentiam gradus est, adnoto, id omne ad te potissimum scribam. Cum præsertim nihil ejus generis tam exiguum proficiat scatur à me, quod non tuo, nescio iudicio dicam, an amoris, magni esse uideatur. Non repudiabis igitur hoc tanquam exiguum, quod de pronomine Sui cū eius derivatio adnotavi, uelut appendicem questionis illius, ubi quæ sunt huic cum genitiuis primæ & secundæ personæ communia (quemadmodū scis) differuimus. Nam illhic, quæ trium omnium, hūc uerò quæ unius tantum propria sunt explicantur, eatenus prorsus, quatenus pertinet ad reciprocationē. Hui, dicet aliquis, perexigua, perexilisq; materia, nec satis scribi digna. Isti ego (uitandus est enim in principio maxime contemptus operis) affirmo, non talem sibi introgresso eam uisum iri, sed magnam, profundam, sinuosam, similemq; Labyrintho cuidam, etiam si Minotaurus non inesset: ut uerè liceat Vergiliano uersu dicere,

Hic labor ille domus, & inextricabilis error.

Aen. 6.

Vbi utinam non pleriq; falleremur, non modò plebcij, sed etiā principes in dicendo, ac Theseo pares, qui filo illo Ariadnes aut non utimur, aut abutimur. Neq; de nostra tantum memoria, uerum de aliquot iā proximis seculis loquor, in quibus uix quispiam

quispiam uitio hoc non laborauit, uel utendi isto pronomine, quum non oportet, uel non utendi, quum oportet. At quam usitato, quam necessario, quantæ etiam dignitatis uocabulo? Etenim (ut supersedeam de genere hoc toto dicere) quantum grammaticis, dialecticis, philosophis, utiq; in ijs, quæ metaphysica uocant, quatum theologis, iurisperitis, oratoribus, quatum deniq; omnibus sermone utentibus conducit rerum, uerborumq; interpretatio, quod proprium est eloquentiæ? Certè hoc, cuius uim, iusq; interpretamur, tanti faciendum est inter cetera uocabula, quanti Pluton inter reliqua numina trium maximorum decorum et unus, et frater tertius. Rides uicissim cõparationis hyperbolen. Tu uero uel per me licet rideas, tecum etiam risum, quum (ut inquit Horatius) ridetem dicere uerũ Nil uetat. Rideas, inquam, nõ derideas. Nam et propius ad acritatem accedet mea superlatio ridicula, quam tua cum detractiõne derisio. Nec nihil bella, nec inconcinna, nec inepta sanè cõparatio erit. Siquidem quemadmodum tres filij Saturni (si uetus fides credimus) omnia inter se diuisere: ut Iupiter coelam, Neptunus maria, Pluto inferos sortiretur: ita tria pronomina et inter se germana, et inter ceteras uoces primaria, tum omnem personarum numerum complectuntur (Ego simile Ioui, cuius prima est dignitas: Tu simile Neptuno, cuius secunda: Sui simile Plutoni, cuius tertia) tũ omnia deriuatiua per totidẽ casus singula sibi uõ dicant. Nam quid est, quod non meum, aut tuum, aut suum dici queat? et licet sui non contineat tertiam omnino personam, tamen illius ueluti fons est, perq; ipsum ea tota nũcupatur, ditius nimirum ac locupletius utroq; aliorum, quoniam plures uoces possidet tertia persona, quam reliquæ. Et hinc quoq; Plutoni cõparadũ, qui Dis à diuitijs, et eadẽ causa Græcè Pluton appellatur. Et eò quidem magis, quòd sicut Pluton defectum lucis sentit, eiusq; imperium omne ex alieno pendet orbe, quòd hinc illuc animæ descendunt, sine quibus non existeret illius regnũ: ita

Lib. Serm. 1.
saty. 1.

ita Sui, & defectū nominatiui habet, & nisi regimē eius aliunde pendeat, nequit subsistere, & (quod ad rem maxime facit) quemadmodum Plutone præside, bene maleq; factorū iudicia exercentur: sic in usu dictionis huius, bene maleque loquentes præcipue iudicantur: ut qui ex hoc iudicio absoluti discesserint, ij optimo iure tanquam ad Elysium eant, cumq; Vergiliano Anchisa dicant:

Quisq; suos patimur manes: exinde per amplum

Aeneid. 6.

Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus.

Quare si pronomen istud tanto Deo comparari potest, cur eius tractatio perexigua, perq; exilis existimetur? Libuit tocari Ioannes, dū nostram materiam (munus uidelicet in te meum) non esse tantopere contemnendam ostendere uoluimus. Sed id ipsa tractatio planum faciet, meq; non modò potuisse illā Labyrintho comparare, sed fortassis etiam intus Minotaurum, id est, desperationem habenti. De cuius natura, & usu cum alij ueteres grāmatici nonnulla, tum Priscianus (cui inter ceteros ferè tribuitur palma) permulta præcipit, & haud scio an ulla de re diligentius, ut mirer sic lapsam loquendi consuetudinem defluxisse de uia. Nos huiusmodi erroris causas (ut aberrantes reducamus in uia) quoad facultas feret, diligentius tradere conabimur.

In quo distent Sui, & Suus inter nos, &

Græcos.

CAP. I.

PRINCIPIO quoniam Priscianus pleraq; ad Græcam figuram reuocat, & hoc in primis pronomen de quo agimus) indicandum est multa esse cum alibi, tum uerò hic inter nos Græcosq; dissimilia. Primum apud illos sui, id est, αἰ, εἰ, ἴ, σφί, σφίρ, σφᾶς, σφῶν, σφία, σφᾶς, non sanè frequenti in usu: & suus, id est, ἴδς, οὐ σφίτς, in minus frequenti esset apud nos uerò frequentissima, & quàm usitatissima. Itemq; pro

pro his duobus apud eosdem aliud pronome. Id est, *αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῶν*, usurpari: quod proprie est ipsius, ipsi, ipsum, ipso: uel ex utroq; compositum, *αὐτοῦ, &c.* Et licet nonnihil differant, tamen crebro illud pro hoc poni, ut uix scias, quid inter ipsa inter sit. Neq; me fugit ad signandam differentiam illud aspirare solere, quum pro hoc ponitur: sed nescio an omnes id scriptores obseruarint. Certè nec omnes editiones seruatum habent, & quæ habent, uix ubiq; & si ubiq; haberent, non tamen in totum lingue Latine responderet. Præterea hoc ipsum compositum primæ, secundæq; personæ accommodari, non solum tertie, ut *τοῦ Χρῆστος*, *αὐτοῦ*, apud nos (si uerbū sit ē uerbo) absurdissimum, attendite nobis sibi, siue nobis sibi ipsis: cum tantundem significet nobis ipsis. Postremò apud Homerum, & si qui sunt alij, sexcentis in locis reperiri *οὐ, οἱ, αὐτοῦ*, hoc est, sui, sibi, se: pro eius, ei, eum, eo: siue pro illius, illi, illum, illo: cuius auctoritatem imitatum nostrum inuenio neminem. Ita & suā naturam interdum describit hoc pronomen, & in locum suum aliud succedere patitur. Quod nobis adeo denegatū est, ut sicuti mei & meus, tui & tuus: ita sui & suus nequeant alterum pro altero poni, quum non Latina sit, sed barbara oratio, ego amo amicum mei, uel tui, hic amat filium sui, pro meum, tuum, suum: & hic me credit omnia facere amore meo, odio tuo, inuidia sua, pro mei, tui, sui, quæ apud Græcos non est differentia. Si quidem (ut alibi probauimus) Sui, ut mei, tui, nostri, & uestri, passiuè semper accipitur: Sui uerò, ut meus, tuus, nostrum, uestrum, noster, uester, possesiue, uel actiue: quod Priscianū ignorasse ob Græcam forsitan imitationem quā mirum, tam uerum est. Quū ergo tot sint quibus à Græca nostra dissentit oratio, non quid illi dixerint est intuendum, ne in eundem in quæ nonnulli (sicut ostendam) errorem incidamus: sed quid nostri, quorum auctoritatem imitamur.

NON

Non esse tria genera constructionis prædictorum
pronominum, sed reciprocatationem
sufficere.

C A P. II.

HAec præfatus, ad rem ipsam uenio, cuius Priscianus tria genera facit. Vnum, quod uocat reciprocum, quum pronomen in seipsum reflectitur: ut, Cato amat se. Alterum, quod uocat transitionem, quum per deriuatiuum eius loquimur: ut, Cato amat suum filium, siue Catonem amat suus filius. Tertium, quod uocat retransitionem, quum accedit alterum uerbum: uel in primitiuo, sic: Cato precatur me, ut sui miscear: Vcl in deriuatio, sic: Cato precatur me, ut sui filij miscear. Sed optimū fuerit eius ad litteram subijcere uerba, ea'que aliquantō longius repetita (quoniam non in unius tantum quæstionis usum repetentur) quæ hæc sunt:

Possessiua uerò modis construuntur tribus: quum uerba uel à possessore in possessionem, uel à possessione in possessorem, uel extrinsecus transferuntur. A possessore in possessionem: ut, doceo meum filium, doces tuum discipulū, docet ille suum auditorem. A possessione uerò in possessorem: ut, paret mihi meus filius, paret tibi tuus cliens, paret illi suus seruus. Extrinsecus: ut, doces tu, uel ille meum filium, doceo ego, uel ille tuum filium, doceo ego, uel tu suum, uel illius filium. Sed melius hoc per transitionem: ut, rogat ille me, ut doceam suum filium. Quum enim suū sit relatiuum, exigit, ut prius cognoscatur persona possessoris sui, ad quam referatur. Et sciendū, quòd omnia possessiua, possessoris quidem personam secundū primitiuū significant. Possessio uerò ipsa tertiæ est personæ, ut meus, tuus, suus, quomodo et nomina quibus iunguntur: ut, meus pater, tuus filius, excepto uocatiuo, qui solus in primæ personæ possessiuis inuenitur, quum secundæ copulatur personæ: ut, mi pater, o mea Tullia, o noster Chremes. Omnia tamen possessiua in genitiuos primūiuorum, non solum nominibus, sed etiam uerbis transituiis sociata, possunt

sunt resoluti: ut, amicum meum moneo, pro amicū mei: & Eūandrium filium Turnus interfecit, pro Euandri filium: & Daunius filius ab Aenea uictus est, pro Dauni filius. Hoc autem interest inter possessuum pronomē, ut meus, tuus, suus, & primitiuum mei, tui, sui, quod uoce possessiui genus, & casus, & numerus ipsius possessionis ostēditur, & substantiua. quidē uerba possessiui cōiūcta ad possessores referuntur. ut, tuus sum filius, & meus pater es, & suus est illius seruus. Et aliquandō posterius: Nos uerō primitiuis quidem, id est, sui, sibi, se, à se, uel per reciprocationem: ut, sui potitur, sibi indulget: uel per retransitionem utimur: ut, hortatur me ille, ut sui potiar: rogat te ille, ut sibi indulgeat. Possessiuis uerō quum in ea possessiuorum fiat transitio: ut, sui serui miscretur, & suo seruo prodest, & suum seruum diligit. Nec aliter tunc potest supradictū possessiuum tertiæ personæ construī cum alijs extrinsecus personis, nisi per transitionem (quomodo & primitiuum eius) id est, nisi prius à possessore eius proficiscatur in aliam uerbi personam: & sic ab illa rursus ad possessionē tertiæ, sicut & ad se: ut, rogat me ille, ut suus seruus ministret mihi uel tibi: precatur me ut sui patris misceat: petit te ut suo pro sis filio: obsecrat Cicero Varronem ut suum erudiat gnatum. Et notandum quod quum à tertia in tertiam fit transitio personam, in dubium uenit, possessio ad quam pertineat earum: ut, rogat iste illum ne suo noceat filio, ambiguum, cuius filio, suo istius, an illius: id est, an rogātis, an eius qui rogatur: quomodo & apud Græcos, παραπλήϊον πλάτωνος ἀριστοτέλης ἵνα τὸν αὐτοῦ φίλον παλαιόν. dubium fit utrum Platonis, an Aristotelis suum. Hec ille. Non uideo, quid opus fuerit hac diuisione, quum & alia genera, & aliæ species esse possit, ut posterius apparebit, neq; hæc ipsa satis inter se distincta sint. Quæ enim species hæc erit? Cato cupit me amicū sibi, uel suū: optat te colī à se, & à suis: ait domū tuam se autorem ex tractā, siue sua pecunia: relinquā Reipub. testimoniū meæ in se uolun

voluntatis: rex est domi sue letus sua gloria: sua quæque delectat: terra per se stat: et alia plura: ut fortasse sicut expeditius, ita satius fuerit hæc omnia appellare reciprocationē: quod propemodum Priscianus ipse confitetur, quum longè post inquit: Non aliter tamē hoc fit, nisi primò à tertia persona uerbum aliud (ut diximus) proficiscatur ad aliam extrinsecus personā, et sic ab illa per retransitionem ad eam reciprocetur aliud uerbum: ut rogat me ille, ut ad se ueniā: petit te, ut sibi des: hortatur milites imperator, ut se largo potiatur. Quapropter hoc tanquā generali uocabulo (si modò ausim dicere) solo uti possumus.

Vnde dicta sit Reciprocatio.

CAP. III.

QUOD ex eo dictum est, quòd sicut reciprocatur spiritus, quum recipitur, et unda uicissim alluens litus, et Euripus ad pristinum subinde cursum rediens reciprocus est: ita hæc pronomina alterum primitiuum, alterum deriuatiuum ad id unde prodierant, reuocantur. Quod Græci ἰδιονόμος et ἰδιονόμιος uocant. Priscianusque interpretatur sui passum, et sui passionē, tum durē, tum mīnus apte: quia sui (ut diximus) tantummodo passiuē accipitur. Satis autem erat reciprocum, et reciprocationem dixisse.

Quomodo solœcismus admittatur in Sui,

& Suus.

CAP. IIII.

ET hæc quidem quomodo sit utendum, ex superioribus liquet. Quonam autem modo aliqui abutantur, Priscianus ostendit, inquit: Tertiæ uerò personæ possessiuum sine uoce altera significante possessorem suum, non potest adiungi aliæ personæ per se. Si dicam, seruus suus ministrat mihi uel tibi, solœcismum facio. Propemodum ipse præceptor hoc pronominis abusus est. Ego dixissem ipsius, ut referatur ad possessiuum, potius quàm suus, quod referri uidetur ad uocem alteram, quod ille non sentit. De quo latius postea. Sed cur de primitiui solœcismo omisit exempla? quæ res multum faciebat ad hoc uitium

G tium

tium deuitandum: ut, ego dixi sibi, non est sibi cura Respublica, tu fuisti secum: pro eo quod est, ego dixi ei, non est ei cura Respublica, tu fuisti cum eo. An quod temporibus eius in hoc nunquam, aut uix unquā peccabatur? Quippe cum hac quoque tēpestate minus in sui peccetur, quā in suus. Sicut enim datiuo & ablatiuo postposita praepositione cū, prout exemplis do cui, & nōnunquam forsitan genitiuo, ut, feci amore sui, uulgo utitur: ita nō utitur accusatiuo, ablatiuoq;. Quis enim ē uulgo sic loqitur? uidi se: pergo ad se: indigeo se: redeo ad se: profectō (quod sciam) nullus: ut si rectē ratiocinamur, minor sit eius pars in qua peccatur, utpote non planē per duos casus: at uerō in suus per omnes, per nominatiuum, quale fuit Prisciani exemplum. & in opposito: ut, hoc est opus suū, per obliquos: ut, ego sum amicus patris sui: tu nō places filio suo: legisti librū suum: pone hoc ad pedes suos: libris suis fruor: in hortis suis coepauimus: pro eius, siue ipsius, siue illius: quae dici non Latine, si quae ratio est, reddi ista potest: In primitiuo quidem (quod quum inter hunc modum loquēdi quem reformidant, & illum quo utuntur, nihil intersit) palām est eos (semper enim falsitas se ipsa cōuincit) sua confessione peccare, ut nuper quendam literarum Graecarum ignarum, quem quod negaret propter loquēdi consuetudinē dicendum esse Aristoteles, ita sum percōtatus, non ne Aristotelicus omnes dicunt? Quumq; illi respondisset, etiam; ergo, inquam, etiam uestro testimonio dici debet Aristoteles, non Aristotiles, ut fieri possit Aristotelicus. In deriuatiua autem quod consequens est, quum hoc sit eiusdē naturae, quod illi tanquam genitori, uel domino, uel duci non licet, id huius uel filio, uel seruo, uel militi non licere.

Prima causa, cur Sui, & Suus abutamur pro Eius,
uel Ipsius, uel Illius.

CAP. V.

VERUM hīc quispiam, nēque hac mea ratione contentus, neq;
Prisciano satis fidei habens, aget nobiscum autoritatibus,
oppo

opponitq; Vergilianum illud:

Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichæi,

Aeneid. 4.

Nanq; suam patria antiqua cinis ater habebat.

Quod haud dubiè illi simile est, Seruus suus ministrat mihi: si ne, seruū suū uidi, et cætera quæ protuli paulò antè per omnes casus exempla. Vbi, etsi abest ad quod referatur suus, id tamen subauditur: nemo enim dicit suus, nisi de eo, cuius habita sit mētio: ut si roganti, ubi est Titus? Respondeas, nescio, seruus suus est hic, uel seruum suum uidi. In quo si solœcismus est, et in uersu Vergiliano sit necesse est. Sin in hoc non erit, falsò ait Priscianus in illo esse. Quid igitur ad hoc dicemus? Si Vergilium damnamus, tantum uirum, et poëtarum Latinorum longè principem, quis ferat? et non eius auctoritatem qualibet ratione potiore existimet? Sin Priscianum, iam omnis huius rei ars subuerteretur, nullamq; aut superuacua maximorum autorū fuisse dicamus obseruationem oportet. Ego etsi uideo Priscianum (si modò animaduertit) hoc dissimulasse, tamen ipse non dissimulabo, aut iam non dissimulaui potius; quippe qui superioribus exemplis simile esse confessus sum. Sed uel poëticam licentiam excusandam reor, uel operis imperfectionem. Etenim credere libet Vergilium, quum talem quendam uersum faceret,

Nanq; suam patria liquerat tellure sepultam,
impeditū prima syllaba uerbi longa, mutasse formā dicēdi: atq; ita in solœcismū (si dictū fas est) incidisse. An non illud huic ex superiore libro, etsi nō persimile, tamē nō dissimile profus est?

Viuite felices, quibus est fortuna peracta iam sua. —
Pro uestra, positū est sua. Quòd si quis dicat positum esse pro propria, recteq; hoc dici: ut id rectè diceretur, Viuite felices, quibus est fortuna peracta iam propria, hic nihil dicit, quum suum etiam pro proprio acceptum naturam tertie personæ nō mutet, nemoq; sic loquatur: est mihi, aut est tibi suus. scribendi mos: quum tamen dicamus, est mihi, aut est tibi pro-

Aeneid. 3.

G 2 prius

prius scribendi mos. Nam in illo huius eiusdem poetæ uersus
Aeneid. 6. Quisque suos patimur manes: non refertur id suos, ad primam
 personam, quia sic resoluenda est oratio: nos patimur manes,
 sed quisque nostrum suos. Eiusmodi passim reperiuntur exem-
 pla: ut, quum in bibliotheca nos ad suum quisq; studium libros
Episto. Pene- euoluere mus, Ouidianum illud simile: Respice Lærtē, ut iam sua lumi-
lop. ad Vlyf. na condas: Vbi non nihil rationis est, quod utrunq; uerbum ei-
 dem supposito seruit. Hæc igitur Vergilij autoritas (et si qua
 sunt eiusmodi apud alios loca, quorum nonnulla posterius at-
 tingam) prima extitit causa (ut iā causas enumerare incipiā)
 uulgaris erroris.

Secunda eiusdem causa.

CAP. VI.

Altera, quod nonnullis in locis sine hominum, sine tempo-
 rum culpa, libri corrupti sunt: ut apud Ciceronem in Sal-
 lustium, Quod si istius uita memoriam uicerit, aliam Patres
 Conscripti, non ex oratione, sed ex moribus suis spectare de-
 betis. Quem locum (nisi emendetur) non confido me exposi-
 turū. At qui se exponere posse confidunt, ut in tota sententia,
 sic in uerbo suis, quid ratio poscat, non respiciunt. Nec solum
 communis est huiusmodi menda librorum, sed etiam priuata in
 suis cuiusque codicibus. Nec aliunde factum est, ut q; emendatā
 quidam præponant (quorū sunt Ebrardus et Alexander) nisi
 quod Vergilium male legunt: ut in illorum uersu,

Aeneid. 7.

Se satis ambobus Teucrisq; uenire Latinis. pro Latinisq;.

Tertia causa.

CAP. VII.

Atq; hæc quidem causæ citra nostram forsitan culpam sunt.
 Totidem autē quæ sequuntur nobis utiq; assignandæ sunt
 nonnihil ex duabus superioribus alimenti sumentes. Prior,
 quando non præuidemus quò referatur hoc pronomen, quadā
 ambiguitate decepti: ut apud Vergilium,

Aeneid. 1.

En Priamus, sunt hic etiam sua præmia laudi.

Et

Et apud Quintilianum : Itaque accedam in plerisq; Ciceroni, atq; in ijs ero, quæ indubitata sunt, breuior, in quibusdam parum fortasse dissentiam. Nam cum etiam iudicium meum ostendero, suum tamen legentibus relinquam, quasi id suum de Cicerone dicatur, non de legentibus. Et alibi, dum idem autor cur Ciceronis exemplum contraxerit, inquit: Quæ quia erant longiora, non suis uerbis exposui. suis acciperent pleriq; pro Ciceronis, quum sit accipiendum eo modo quo illud : Exponā alterationem nostram suo ordine, ac suis uerbis. Idem quoque in primitiuo cōtingit, ut apud eundem: Nam et de filio nihil aliud perdidit miser, nisi dies: nec iam timebat, ne ille, quo fruebatur, mori posset: planctibus, lacrymisq; (penè improbè dixerim) parcius utebatur, nec sibi permittebat dolor lugere ueniētem. Nam id sibi ad dolorem refertur, non ad matrem. Per multa sunt huius generis exempla, in quibus errandi ambiguitas est causa, ex quadam rei similitudine nobis labantibus: ut quia illud bene dicitur, Adolescens assidue à me increpatur, obiurgatur, castigatur, hoc suis non placet: uideatur et hoc bene dici, Adolescentem assidue increpo, obiurgo, castigo, quod suis non placet: quod ipsarum statim iudicio aurium probabile est: hoc autem secus, et perinde est ac si dicas, me increpare adolescentem assidue, obiurgare, castigare suis non placet: nisi quis uelit uerba hæc actiua passiue resolui posse, et huius generis locum illum esse Ciceronis: Qui autem annus ei primus ab honorum perfuntione aditum omnium consensu ad summam auctoritatem dabat, is eius omnem spem, ac omnia uitæ consilia morte peruertit. Fuit hoc luctuosum suis, acerbum patriæ, graue bonis omnibus. Illud transeo, quod in neminem nisi stultum cadat, ut hoc nō intelligat, quale est apud Quintilianum: Tu Prima docuisti sibi non parcere, potius quàm plus flere: ubi subauditur, illum, ut sit, Tu prima docuisti illum sibi non parcere, seu suis.

Quarta causa.

CAP. VIII.

Posterior (quæ eadem quarta est) causa, quòd uidemus in-
 differens esse, an quis dicat, omnes optant, quod sibi utile
 est, uel quod ipsis utile est. Ille repetit quod suū, siue quod ipsi-
 us est. Quisq; uult, quod sibi, uel quod ei, siue ipsi expedit, pro-
 dest, conducit, placet. Idq; apud summos quosq; scriptores. Ci-
 cero pro Marcello: Multi dubitabant, quid optimum esset, mul-
 ti quid sibi expediret. Idem pro Ligario: Legatus in pace pro-
 fectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse ex-
 pediret. Idem in Philippicis: Dicit enim si quis eorū, qui prius
 se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturū.

Declam, 3. Quintilianus in Milite Mariano: Neq; ignorauit, quæ mane-
 rent cum pericula. Dixi de is, dicam de ipse, addamq; de ille. Ci-
 cero pro Rabirio: Nec enim cuiquam eius consilium, uehemen-
 tius, quàm ipsi displicet. Et in Officiorum tertio: Vt factus est
 alter, ut si ille non reuertisset, moriendum esset ipsi. Et in Offic.
 primo: Homo qui erranti comiti monstrat uia, quasi de suo lu-
 mine lumen accendat, facit, ut nihilominus ipsi luceat, quum illi
 accenderit. Idē pro Marcello: Est uerò fortunatus ille, cuius ex
 salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura sit, læ-

Declam, 1. titia peruenerit. Quintilianus in Pariete palmato: Quapro-

Declam, 3. pter non petit, ut illum miserum putetis, nisi & innocens fue-
 rit. Et in Milite Mariano: Affirmo tibi C. Mari, non sic nuper
 repugnasset, si illum tribunus uoluisset occidere. Adijciam unū
 de libris ecclesiasticis exemplum, de quibus postea locuturus
 sum: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrū du-
 turum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorū
 liberati, seruiamus illi, In sanctitate & iustitia corā ipso. Ali-
 quādo uidere licet, ubi desideres eū, ibi esse se, & rursus ubi se,
 ibi eū. Cicero pro Ligario: Atq; hæc propterea de me dixi, ut
 mihi Tubero, quū de se eadē dicerē, ignosceret. Et per apopho-
 riā libro Officiorū primo: Nam negligere quid de se quisq; sen-
 tiat,

fiat, non solum arrogātis est, sed etiā omnino dissoluti. Non ne licebat hic dicere, quid de eo quisq; sentiat, ut in illo eiusdē pro L. Sylla? Quid est huic quodcum in hac uita teneat? Ediuerso alibi: Hic igitur Titus Ligarius, qui tū nihil aliud egit (neque enim hoc diuinabat (nisi ut tu eum studiosum, et bonū uirum iudicares, nunc à te supplex fratris salutē petit. Vbi ego citius dixissem se, quā in illo eiusdē ad Atticum: Subquerulas literas miserat, quod quēdam constituta à se rescinderē. Cū nō minus bellē diceretur, quod quēdam ab eo siue ab ipso. Hanc eandem differētiam agnoscas interuētū præpositionis, sed magis in ipse quā in his. Quintilianus quinto Institutionū: Nec libenter exemplum, quod in se fortasse recidat, facit. Idem in sexto: Quamquam aliqui reperiūtur, qui ne id quidem, quod in ipsos recidere possit, cuiet. Sæpe duo hæc coniuncta reperis, uel nulla, uel aliqua interueniente præpositione, et præcipuē inter: ut idē in decimo, Quam sit diuersa non earum modò inter seipsam cōditio, sed in singulis etiam partibus causæ sintq; alia leniter, alia asperè, alia cōcitātē, alia remissē, alia docēdi, alia mouēdi gratia dicēda: quorū omniū dissimilis, atq; diuersa iter se ratio est. Huius præpositionis et illa proprietas est, quod nihil interest, an se, an ipso utaris, quum antecedit uel genitiuus (ut in proximis exēplis, et in hoc Tulliano: Nec mihi ceterorū iudicio uidetur solum, sed etiā ipsorum inter ipsos concessu ita tributum fuisse) uel datiuus, aut ablatiuus, ut apud eundē Quintilianū. Circa quem inexplicabilis et grammaticis inter ipsos, et philosophis pugna est. Et iterum: Nam in magnis quoque auctoribus incidūt aliqua uitiōsa, et à doctis inter ipsos etiam mutuo reprehēsa. Secus quoties antecedit nominatiuus accusatiuus: uel: ut apud Ciceronem, Vt enim pulchritudo corporis apta compositione membrorum mōnet oculos, et delectat, hoc ipso quod inter se omnes partes quodam lepore consentiunt. Et iterum: Damonem, et Pythiam Pythagoreos ferunt hoc ani-

mo inter se fuisse. Vbi ego nō ausim dicere inter ipsas, et inter ipsos. Nam illud ab hoc genere diuersum est, quale apud Quintilianum: Nemo igitur dubitauerit, longè esse optimum genus Atticorum, in quo, ut est aliquid inter ipsos commune (id est, iudicium acre, tersumq;) ita ingeniorum plurimæ formæ. Hactenus exempla de Sui, nunc de Suus proferam. Cicero Officiorum (unde modò protuli exempla) libro primo: In primisq; uersutum, et callidum factū Solonis, qui (quod et tutior eius uita esset, et plus aliquantò Reipub. prodesset) furere se simulauit. Et in eodem: Illa tamen præstare debebit, quæ erunt in ipsius potestate. Rursus in tertio: Quid Agamemnon? quū deuouisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimum natum esset. Et in eodem: Piscatores ad se cōuocauit, et ab eis petiuit, ut ante suos hortulos postera die piscaretur. Inusitatus in eodem: Quid dominus nauis, eripiet ne suum? minime: nō plus quàm si nauigantem in alto eijcere de uauis uelit, quia sua sit. Nec minus inusitate pro L. Sylla, si modò sincera scriptura est: Sylla si sibi suus pudor, et dignitas non prodesset, nullum auxilium requisit. Vtrumq; probatur ex altero: illhic quidē licuisset dicere, quotutior sua uita, et quæ erunt in sua potestate: hic autem quod in ipsius regno, ante ipsius hortulos, et quia eius illa sit, et si ei suus pudor. Cæterum in ijs testimonijs duplicia uerba fuisse: quid ubi sunt singula? Nempe idem fieri uidetur, nec differre utrum dicas, Cepi colūbam cum pullis suis, an cum pullis eius. Inueni turturem in nido suo, an in nido eius. Expuli leonem ex antro eius, an ex antro suo. Neccaui lupam, et catulos suos, an catulos eius, siue ipsius. Tuetur nos Deus propter suam clementiam, an propter eius, ipsius uel clementiam. Ante domum suam me inclamauit, an ante domum eius, ipsius uel, et similia. Ego uerò ita sentio, quum interuenit copula, non licere uti suus: quia nulla tunc est reciprocatio. Ideoq; non catulos suos dicendum, sed eius. In cæteris, si substantiuum pronomini sui respicit ad

cit ad suppositum, suus utiq; dicendum: sin ad appositum, scilicet
 pius eius dici, siue ipsius, siue illius. Ad suppositum: ut, Tuetur
 nos Deus propter suam clementiam, non propter eius: quem
 admodum dicimus, tuetur nos Deus sua bonitate, non eius bo-
 nitate. Inclamanit me ante domum suam, non ante ipsius: quē-
 admodum dicimus, eiecit me domo sua, non domo ipsius siue
 eius. Ad appositū: ut, amamus Deum propter bonitatē eius: al-
 locutus sum hominē ante domum eius: libentius dixerim, quā-
 suam. Item, cepi colūbam cum pullis eius: inveni turturē in ni-
 do eius: expuli leonē ex antro eius: nec tamē ratio obstat, quin
 ex suo dicatur, ac ne autoritas quidem Ciceronis de Republica
 libro sexto: Itaque ego illū de suo regno, ille me de nostra Re-
 publica percontatus est. Terentius in Adelphis: Sui sibi hunc
 gladio iungulo. Nisi si quod addatur appposito adiectivum, uer-
 bum uē ad quod fieri reciprocatio debeat: quod genus est: Inue-
 ni leonē iratum, ac seuiorem ob amissam priedam suam: Video
 colūbam tristem in periculo pullorū suorum: Nosti illum minus
 suo quā suorū casu perterritum: Sentio hominē ambulātem
 per domum suam, non per domum eius. Item, Scio illum dolere
 fortunam suam. Et in primitiuo quoq; ut, Opinor hunc cogno-
 scere contemptum sui: Illud transeo, neminē posse errare, quū
 suus est substantivum, ut eius, aut ipsius, aut illius utatur: ut, cō-
 peri illum cum suis, suo inter suos: quin etiam uix erratur, quū
 accipitur pro proprio: ut, de hac re dixi suo loco: non ipsius:
 ex, refram hac omnia suis locis, ac temporibus, non eorum.

Causa cur Eius, Ipsius, Illius, abutamur pro
 Suus.

CAP. IX.

AT que ex ijs quidem quæ commemoravi, non modò factum
 est, ut multi pro eius, siue ipsius, siue illius, uterentur suus:
 uerū etiam ut econtrario pro hoc illis abuterentur (de quo
 solacismo nullam facit Priscianus mētionem) qualia sunt mea
 proxima exempla: ut, uideo columbam tristem in periculo pul-
 lorum

lorū eius, uel columba luget pullos eius, et quale Donati grāmatici (ut grāmaticos potissimū suae artis admoneam, si modò Donati grammatici libellus est de uita Vergilij, in quo alterius quoq; generis uitia reprehendas) ait enim loquēs de Vergilio: Voluit etiam eius ossa Neapolim transferri, ubi diu et suauissimē uixerat. Ac paulō pōst: Translata igitur iussu Augusti eius ossa (prout statuerat) Neapolim, fuisse sepulta nia Putcolana intra lapidem secundum, suoq; sepulchro id distichon, quod fecerat, inscriptum est. Et iterum: Item rogauit, quo pacto quis altam, felicēq; eius fortunā seruare posset. Superius uerò: Quod quum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari sibi in mercedem panes iussit. Et alibi aliquoties sibi, uel suo pro eius, et eius pro suo, uel sibi. Verum ē Græca quoque figura non minimum causæ accessit huic errori, id quod me pollicitus sum ostēsurum. Nam quum pro uno uerbo, liceat dicere tū suis, tum eius, tum ipsius, tum illius (non tamen quodlibet semper) tardus, aut indiligens interpres quando hoc, et quando illud cōpetat, non difficit. Quo uitio in interpretatione quidem ecclesiasticorum librorū omneis interpretes decepit lingua peregrina. Sed nos indigni reprehensione, qui maioribus credimus: illi uerò digni, qui maioribus suis credere noluerunt. Quo magis ex ijs, precipuē uitiosa à me sunt exempla proferenda, ut errorem nostrum, ubi fontem eius agnouerimus, deuitemus: quum tamē ex hoc nec cōtumelia ulla fiat libris ecclesiasticis, Hebræa tantū, aut Græca lingua loquentibus (nescio an honor potius habeatur) nec magna eorum traductoribus: si modo dignitatis horū ratio habenda est, qui uel incerti sunt, uel ignoti, uel inter se dissidentes. Hoc mihi dissimulandum non fuit, uel ob id, ne quis mihi istorum obijceret auctoritatem. In psalmis igitur (quos Hieronymus certe non transtulit) ubi pleraq; huiusmodi rectē translata sunt, illud non rectē: A gloria eorum expulsi sunt: pro à gloria sua. Et iterum: Qui exaceruunt ac gladium lin-

guas

guas eorum: pro linguas suas. Et iterum: Saturati sunt filijs, &
 dimiserunt reliquias paruulis eorum: pro suis. Et iterum: Perie-
 rant propter iniquitatem eorum: pro suam. Neque uero me la-
 set, in quibusdam codicibus rectè legi, sua, suas, suis, suam. sed
 ego rem, non hominem noto. Ne non ibi: Et abstulit sicut oues
 populum eius: quod melius alibi legitur suum: sicut ibi quoq;
 Sicut locutus est per os sanctorum suorum, qui à seculo sunt pro-
 phetarum eius: alibi melius, Per os sanctorum prophetarum suo-
 rum, qui à seculo sunt. In his omnibus Græcè est genitiuum αἱρέ-
 νης, αἱρέος, ille pluralis, hic singularis. Aliquando etsi eius, seu
 ipsius, seu illius tolerari potest, tamē Latinius est suus: ut in eis-
 dem psalmis, Neq; descēdet cum eo gloria eius, pro sua: tametsi
 aliqui non legūt eius. Et iterū: Desiderium cordis eius tribuisti
 ei, & uoluntate labiorum eius non fraudasti eum: pro sui, &
 suorum. Et iterum: Brachium eorum nō saluauit eos, pro suū.
 Et iterū: Benedicite domino omnes angeli eius, benedicite do-
 mino omnes uirtutes eius, benedicite domino oīa opera eius,
 pro sui, sue, sua: quale est illud in Apocalypsi: Opera enim illo-
 rum sequuntur illos: quod ego citius dixissem, opera enim sua.
 Huius tamen generis non est, si interuenit uerbum, ad hunc mo-
 dum: Quod pater non amarit te, siue patrē nō amasse te, pro-
 bat ipsius testamentū, potius quā suum: ut est apud Quinti-
 lianum libro primo, Quomodo & ipsum & Vergilium quoq;
 scripsisse manus eorum docent. Nam in illo apud psalm. Omnia
 à te expectant, ut des illis cibum in tempore, dante te illis colli-
 gent: illis pro: sibi positum est: de secundo, illis, magis loquor,
 quod sibi quoq; translatus inuenio. Suo autem pro eius (quod
 superioris generis uitium est) illhic: Ad nihilum deductus est in
 conspectu suo malignus. Et iterū: Si autē dereliquerint filij sui
 legem meam, quanquam lego in quibusdā editionibus utrobq;
 eius. Et iterum: Anima autem mea exultabit in domino,
 & delectabitur super salutari suo: nam id suo, ad dominum
 refer

refertur, non ad animā: quemadmodum Græcè αἰτῶ. At ibi nescias an uarietate gauisus interpretes sit, an consilio mutauerit: Quoniam secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiā suam super timentes se. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se. Et in eodem psalmo paulò post: Misericordia domini ab eterno, et usq; in eternum super timentes se: et iustitia illius super filios filiorum, his qui seruant testamentum eius. Et, Memores sunt mandatorum ipsius. Pro his quinque nostris, suam, scies, ipse, illius, unum est pronomē Græcè αἰτῶ, αἰτῶς, αἰτῶν. Idem, quod modò dixi, quod nunc aspietur nec ne, non attinet dicere, ut taceam raris in codicibus psalmorum reperiri hanc diligentiam. Nam ceterorum ecclesiasticorum librorum in nullis adhuc reperi, nec eam (iudicio meo) satis exactam. Vter tamē sermo melior, super timentes se, an super timentes eū, lucis dātaxat gratia, super timentes eum, uel ipsius interpretis testimonio, qui priorem quodammodo posteriore correxit: nisi uarietatis gratia id facit. Huius generis ille quoq; locus est: Stabunt iusti in magnā cōstantia aduersus eos, qui se angustiauerunt: quod si dixisset, aduersus eos, qui ipsos angustiauerūt, obscuritatem deuiasset, ut taceam quod magis ad uerbum etiam transtulisset.

Quomodo uidetur amphibolia in Sui, &

Suus.

CAP. X.

ENimvero cuitatur obscuritas hæc amphibolice per aliquod serē trium pronominum, Is, Ipse, Ille, quæ cum alijs duobus Sui, et Suus modò pugnant, modò conueniunt, ritu Troianorū puerorum: ut est apud Vergilium,

Et nunc terga fuga nudant, nunc spicula uertunt

Insenſi, facta pariter nunc pace fruuntur.

Mutui modò se in ipsos, mutabo alio exemplo in eos, ut fecit interpretes superius in psalmo, si tamē mutasse dicendus sit. Cice ro in Bruto: Is soceri instituto, quem (quia cooptatus in augurum

tum

rum collegium non erat) non admodum diligebat: præsertim quum ille Q. Scauolam sibi minorem natu generum prætulisset. Nam id sibi (ut Quintiliani uerbis utar, qui cum notat) et ad focerum referri, et ad Fannium potest. At si dixisset ei, de Fannio utiq; locutus intelligeretur, aut si ipsi, aut si illi, sic, præsertim quum is Q. Scauolam illi. Et ego quidem deuotare cupio amphiboliam. At Priscianus (cuius hoc erat officij) quum eam notat, non modò id nõ facit, uerum etiam in ipsam incidit paulò post, dum ait: Vel quum transitum facit in aliquos sibi coniunctos, ut ille miseretur eorum, qui secum uiuunt, uel sibi parentium, uel secum degentium, dat sibi fauētibus, incusat secum certantes, et inuidet se indigentibus. Nam id sibi, et id se (quum tam pluralis sit numeri, quam singularis) quò referatur, ambiguum est: sed hæc amphibolia in primitiuo est, illa quã ipse notat, in deriuatiuo, rogat iste illum ne suo noceat filio. Quasi uerò nihil ad rem faceret illud de Cicer. et Varrone, aliud ambigui protulit exemplum.

Suus est illius seruus, & similia malè dici. CAP. XI.

IN quo etiam exponendo, quod in illo nõ fecisset, errauit, ut ad aliam questionem transeamus. Errauit enim, inquiens, ambiguum cuius filio suo, istius, an illius, cuiusmodi est, quod superius dixit: doceo ego, uel tu suum illius seruum. Et iterum: suus est illius seruus. Et iterum: suus illius, istius, ipsius hominis. Inq; alia longè post materia, nisi substantiuis uel uocatiuis uerbis adiungatur, sicut et nomina, meus es filius, meus uocatur seruus: tuus nominor parens, tuus est pater: suus illius sum filius, suus illius es filius, suus illius est filius. Et aliquantò post non semel, quæ uerba mox subiungam, quorum Prisciani exemplorum unum est: Suus Vergilij uersus: simile illi, Vtrum Platonis, an Aristotelis suum? Quod sermonis genus (quantum memini) nusquam inueni: eoq; mallet aliena prompisset exempla is, qui hoc tradit, quam sua finxisset. Ad hoc probandum ea quoque faciant, quæ de coniuncta huic materia disputabimus.

Suus

Suus neq; discretionis, neq; abundantiae causa potest
se addi ad Ciceronis uel istius filius, sed potius
redundare.

CAP. XII.

Iam uerba, quae modò promisi me subiuncturum, utriq; atq;
adeò multiplici quaestioni seruiant, et idcirco prolixius reci-
tentur, quae haec sunt: Discretionis quoq; causa, uel abundantiae,
solet cum genituo possessoris addi nominatiuus possessui: ut,
suus est Homeri mos: intelligitur enim non alterius: et suus Ci-
ceronis filius haeres est patris constitutus: suus dicitur ad discre-
tionem illius, qui secundum leges non est suus: id est, sub poten-
tate patris legitimi non est. Quòd autem suus pro uniuscuiusq;
proprio accipitur, usus confirmat. Vergilius Georg. primo,

— Molles sua thura Sabaei. Terent. in Phorm.

Quot homines, tot sententiae, scius cuique mos est. Sin autem in
possessione sit à possessore transitio, obliquis possessui utimur:
ut, Cicero miseretur filij sui, praebet suo filio, afficit suum filium,
potitur suo filio. Sin extrinsecus fit transitio in possessionem
tertia personae, sufficit genituo uti ipsius possessoris: ut, misereor
filij Ciceronis: dono filio Ciceronis: accuso filium Ciceronis.
Licet tamen etiam addere possessui casus consequentes, uel dis-
cretionis causa, uel abundantiae: ut, egeo ingenij sui Ciceronis:
benedico ingenio suo Ciceronis, et similia. Illud quoq; sciendum,
quòd cum in alijs omnibus possessui liceat primitiui ge-
nituo pro omni eorum uti casu, quod ostendimus, in hoc quoq;
possessio pronomine tertiae personae quomodo. in alijs tunc uti-
mur, quum ipse possessor aliquid agat in possessione suam, et
cum in alia personam transitum ostendatur facere pro sua pos-
sessione: ut, amat ille suum filium, et amat sui filium: benedicit
suo filio, et benedicit sui filio: petit à me ut pro sim suo filio, et
ut pro sim sui filio. si ipsa tamen possessio in possessorem faciat
transitione, non est congruum uti primitiui genituo pro possesse-
uo: quia uim habet còpositi Graeci: ut, Ciceroni redit suus filius,
non

non satis cōmodè per hoc dicitur, Ciceroni redit sui filius: nec, Ciceronem laudat suus filius, pro sui filius, et similia: quia nec apud Græcos bene dicitur, Κικέρωνα φίλῳ δ' αὐτοῦ υἱός, nisi more Attico pro simplici compositum accipiatur. Et sciendum quòd quia primitivum eius tā singulare, quàm plurale est, licet in possessivo et unū, et plures possessores eius intelligere, pro significatione genitivi ad possessore pertinetis: ut, suus illius, et suum illorum: nec mirum si per transitionem Romani utitur his pronominibus, sui, sibi, se, à se, et eius possessivo, ut ostendimus: necnon si ad cōiunctionem sui, ad alias etiam personas aliquid agat: ut, ille vocat me ad se, ducit te secum, trahit omnia in se: uel quū transitū facit in aliquos sibi cōiunctos: ut, ille miseretur eorum, qui secum uiuunt, uel sibi parentium, uel secum degentium: dat sibi fauentibus: incusat secum certantibus: et inuidet se indigentibus. Et uidetur hæc omnia possessiuorum uim habere, et similia, nec incongruè huiusmodi cōstructionē habuisse, cum Attici quoq; soleāt huiusmodi cōpositis uti in cōstructionibus. Xenophon ἀπομνημονεύματων primo: Ἀλλὰ Σωκράτης ἐφ' ἡ κατὰ γῆρας τὸς πατέρας προπαύξει ἐν ἰδίῳ καὶ πύθων συνόντας αὐτῷ Γεωργίῳ: τοῖον τῶν πατέρων. Quòd autem etiam genitiuo, uel datiuo, qui loco sit genitui possessoris, bene additur etiam possessiuum (ut supra diximus) non solum nostrorum, sed etiam anti-

Eclog. 36.

Et me Phæbus amat, Phæbo sua semper apud me

Munera sunt lauri, et suaue rubens hyacinthus,

Terentius in Adelph. Suo sibi hunc gladio iugulo. Plato in Timæo: Μὴτ' ἄρα ἀρχέμερον μὴτε χυρότον μὴτ' ἄλλο ποιητὴν κτλ. καὶ αὐτῷ ἰδίῳ, Et (quod mirū est) hoc ipsius τῷ ἰδίῳ etiam primæ, et se cūde adiūgitur personæ apud illos, ut Iseus ἐν τῷ πρὸς Εὐκλείην Δι. βυκ. ἀρ. τὰ ἰδία τὰ ἐμαυτοῦ: pro quo nos dicimus, meū propriū, et tuum proprium. Dicitur tamē etiam suum proprium illius, ut non putetur abundare suum, sed indubitabilem discretionem

nem

nem significare. Illud quoque notandum, quòd tertiæ personæ possessivum ad innumerabiles (ut dicimus) refertur personas: quippe cum ad omnia tertiæ personæ pronomina, et ad omnia nomina et participia potest referri, ut suus illius, suus istius, huius, eius, suus Vergilij uersus, sua discantis diligentia. Primæ autem personæ possessiva, et secundæ, nõ egent per se probata ad iunctione alicuius genitivi, quò uim genitivi finiti in se habeat: quomodo nec suus eget genitivo sui primitivi, quem in se possidet, sed extrinsecus alterius uocis propter multitudinem tertiæ personarum. Præter rem fuerit hic notare tam multas, atque adeò innumerabiles tertiæ personas, quam tantum una sit, sed huius personæ innumerabiles uoces. Primum aliud est suus illius filius, et c. Aliud, suus est Homeri, uel Homero mos, et suus cuique mos. Et apud Catullum: suus cuique innatus est error: quoniam hic accipitur suus pro proprius, illhic minime. Deinde nulla illhic reciprocatio, quæ hic est: quippe intercedente uerbo inter suus et genitivum dativum uel sic Homeri, uel Homero est mos suus, siue mos suus est Homero: cuique est mos suus, siue mos suus est cuique: cuique est innatus suus error, siue suus error est innatus cuique. Phœbo sunt semper lauri sua munera apud me, siue lauri sua munera sunt semper Phœbo apud me. De quo genere construendi, posterius quid sententiæ apparebit. Nam illud exemplum,

Georg. . . India mittit ebur, molles sua thura Sabæi:

inutile exemplum est, in quo non accipitur sua pro propria: sed quomodo quum dicimus: mittunt suos legatos, suos milites, suas naues, sua agmina: quo etiam modo accipitur in Terentiæ exemplo: Suo sibi hunc gladio iugulo. quod sibi, nulla nisi festiuitatis cuiusdam gratia additum est, nec ita coheret cum hoc ablativo dativus sui primitivi, ut sit in illis genitiuis, suus illius, suus Aristotelis, Platonis uel, nullo pacto separabilibus. Nam si separet, iam alterum genus loquendi erit, de quo non loquitur Priscianus hoc loco, suusque significabit quod proprius. Separes autem inter

interiecto uerbo, ad hunc modū: Suus est illius mos, sua est istius natura, suus est Aristotelis modus, suum Platonis genus, suus est Vergilij uersus, sua est discantis diligentia, sua docentis. Et sine uerbo substantiuo: Suus tenet dolor patrem, suus matrem, nec procul ab hoc abest Vergilianum illud:

—Fessosq; sopor suus occupat artus.

Quapropter non eadē (ut Prisciano placet) ratio dicēdi, Suus est Homeri uel Homero mos, usitatissimum loquendi genus, & suus Ciceronis filius hæres est patris institutus: quod dici ratio uetat. Nam quod ait, ad discretionem illius, qui secundum legē non est suus, id est, sub potestate patris legitimi non est, nulla ratio est, nisi & doceat sic loquutos esse uel legum latores, uel principes, senatum uel, aut populum, uel prætores, uel Iurisconsultos: qui etiam definitū reliquerunt, qui sui dicantur uel hæredes, uel serui, nunquam hoc pronomen cum genitiuis huiusmodi copulantes. Et (ut rationem quoque addam) suus hæres, ad eum, cuius quis hæres est, refertur: sicut suus seruus, ad eum, cuius quis est seruus: ut si dicam: nemo potest suum instituere hæredem seruū suum: & sua tutela ad illum refertur cuius tutela est, nec aliter dicitur suus ad discretionem alterius, quā meus, tuus, alienus. Cum ergo nihil agat suus, si apponatur ad Ciceronis filius, palā est reducere, nō aliter quā in altero exēplo. Egeo ingenij sui Ciceronis, Benedico ingenio suo Ciceronis, ubi suus reducere non aliter quā in altero exemplo diffitetur Priscianus: sed pro redundantia dixit abundantia. Sanē abundantia interdū ali quid causæ habet, redundantia nihil. Nam quod dictionem nō dico absurdam, sed otiosam, ac simile membro quod integro corpori (ueluti sextus in manu digitus) adnascitur: quā ipse quoq; qui ait, tacitè reformidat longē post, quum de uocatiuis pronominum agit, inquit: Ita q; quamuis ad ipsam rerum naturam rectè uideatur posse dici, ò sue fili Euandri: & ò sua uxor Euandri: ut si dicam Euandrie fili, & Euandria uxor, quum in

H hoc

hoc duæ tertiæ intelligantur personæ, possessoris & possessio-
nis, usus tamen deficit. Cur Prisciane usus deficit? nempe quia
deficit ratio, atque ipsa rerum natura: quoniam sue & redun-
dat, & reciprocationem (quod ipsius proprium est) perdit. At
tu uis addi etiam proprium, nec tamen tunc redundare siue abũ-
dare suum, sed indubitabilem significare discretionem. Harum
rerum (quum ratio tecũ nõ faceret) si nulla uspiam reperiebās
exempla, tradere præcepta non debuisti. Si reperiebās, & illa
debebas proferre, quod fecisses (opinor) si reperisses.

Suus, non caret uocatiuo. CAP. XIII.

Quod si usus & uitandæ redundantie, & conseruandæ re-
ciprocationis causa respuiscalem uocatiuum, ò sue fili
Euãdri, quid faciet neutra obstat istarum causarum? profectò
uocatiuum oportet admittat, quum natura (Prisciano quoq; te-
stante) non refragetur. At quo pacto reperiemus nec redundan-
tem, & reciprocum uocatiuum? id uerò iam superius ostendi-
mus. Si enim illhic, Benedicite domino Angeli sui, id Angeli uo-
catiui est casus, perinde ac si diceretur, ò Angeli sui. & quale
esset, defendite, adiuuate, protegite Cæsarem uita periclitantem
ò amici sui, ò milites sui, ò ciues sui: quid ni uocatiuum suus hæ-
bere dicendũ est? Quod si nulla huiusmodi reperiantur exem-
pla, nec mirum, quia rarò sit opus hoc sermone, & ratio tam
ualida est, ut ipsa possimus esse contenti.

Non tantum per nominatiuum, quale est, uidet
illum suus filius, licere loqui, sed etiã per alios
casus.

CAP. XIII.

Sicut in ea questione quæ reliqua est ex Prisciani uerbis, sic
Paulò ante dicentis: Est tamẽ aliqua differẽtia in possessio-
tertiæ personæ, cuius nominatiuo tum utimur, quãdo ad suum
possessorem possessio transitionem facit, & non ad alium: ut,
indiget illius, uel Ciceronis suus filius: præstat illi, uel Ciceroni
filius suus; uidet illum, uel Ciceronem suus filius: bene meretur
de illo,

de illo, et de Cicerone suus filius. Similiter passiva quæ à possessore solo fiunt, nominatiuum possessionis exigūt: ut, amatur ab illo, uel à Cicerone suus filius. Nec non tam nominatiuo, quàm alijs casibus possessui licet uti, quum possessorē ostendimus extrinsecus facientem transitionem ad aliquā aliam personā pro sua possessione: ut, rogat me ille, ut suus legat apud me filius, et ut suus doceatur à me filius, et ut sui misereatur filij, et ut suo potiar filio. Nā cur ad nominatiuum coarctat hanc regulam? An nō hoc per accusatiuum eiusdem generis est? Piget Ciceronis suum filiū, Rumor est Cæsari insidiari familiares suos, Constat suum esse Homeri morem, Fugere Pompeium sua interest, Fratris iā pigere incipit uxorem suam. Nam per accusatiuum Latinus dici, quàm per nominatiuum, sic, Fratris iā incipit uxor sua pigere, alibi docuimus. Cui simile est illud Quintiliani in Milite Mariano: Declam. 3. Nec si sit uita cupidissimus, poenitere eum facti sui potest.

Quædam reliquæ præceptorū, quando indifferenter, quando differenter utamur his pronominibus.

CAP. XV.

HArum porro duarum Prisciani regularū, quas nūc ad literā subieci, in posteriore licet pro suis uti eius, siue ipsius, id est, genitiuo: ut, rogat me ille, ut eius legat apud me filius, et ut ipsius doceatur à me filius: In priore nō item, quod superius quoque significauimus. Etenim (ut diuersa promā claritatis gratia exempla) non ausim dicere, Pythagoram uenerabantur discipuli eius, sed sui: nec, Quenque decet ipsius defensio, sed sua, siue sui, ut apud Valerium Martialem:

Li. 5. epig. 10.

Et sua riserunt secula Mæonidem.

Nam id quod in principio negauimus sub speciem transitionis cadere, sua quenque delectant, sua cuiusque sunt, sua cuique reddantur, iam admonuimus nō posse mutare pronomen, quia tūc substantiuum est. Illud autē ancipitis usus est (quod in posterū

H 2 consulto

consulto reseruau) quoties per ablatiuum loquimur absolutū: ut, beatus ille est, tot se uel cum iuuantibus: potest iam securē uiuere tanta sibi, uel ei accedente hæreditate. Quo in genere nōnunquam usu uenit, ut per se, non per eum, uel ipsum utique loquendum sit.

Quemadmodum in construendo resoluantur, Sui

Suusq; in Is, Ipse, Ille.

CAP. XVI.

Cap. 4. **E**T (quod mireris) ab ipsa se incipiendum, ut apud Quintilianum Institutionum primo: Tradito sibi puero, docēdi peritus ingenium eius in primis, naturamq; perspiciat. Non enim dixerim, tradito ei puero, sibi in ei mutato, aut eius & puero permutatis: sic, Docendi peritus in primis ingenium pueri, naturamq; perspiciat tradito sibi eo. Sæpe magis hoc in suis permittitur, quā in is, ob id quod sequi uult illud in constructione. Ideoq; resolui in quodlibet triū (de quibus differuimus) pronominum, is, ipse, ille, tanquam affinitatis quodā, aut cōsanguinitatis gradu propinquorū: ut apud Senecam: Sæpe in magistrum scelera redierunt sua: quod ita cōstruendum erit, resolucendūq;: scelera magistri sæpe redierunt in eum, siue in ipsum, siue in illum. Nōnunquam resolui non potest: non modo quando est substantiuum: ut, suum cuiq; soluatur, sua cuiusq; sunt, nisi longa & perinde dura circuitiōne utamur: quod cuiusq; est, ei soluetur: quæ cuiusq; sunt, ipsius sunt: sed etiā quādo accipitur proprius: ut, Suus est Homeri mos, Sūt & sua dona parēti, Sūt hīc etiā sua præmia laudi: nisi hīc circuitiōne utamur: ut, mos Homeri est eius, dona parentis sunt ipsi, præmia laudis sūt illi: quod mihi nō probatur. Est autē & alterum per hæc ipsa tria pronomina resolutionis genus, ut si dicas: sæpe in magistrū scelera redierunt ipsius, uel eius, uel illius: quale est illud superius ex Quintilian. Quomodo & ipsum, & Vergiliū scripsisse manus eorum docent. Resoluamus enim: Sæpe scelera magistri rediere in ipsum, uel in eum, uel in illum: itē, quomodo manus & ipsius

Verg. Aene. 1.

ipsius & Vergilij docent eos scripſiſſe. Sed hoc tranſeo, & cætera, non tam natiua materiæ, quàm adoptiua. Nam gratius facere ſcriptorem exiſtimo, qui nonnihil, quàm qui nihil omittit, ne ſaltem plus magnitudini uoluminis, quàm utilitati legentium ſtudiſſe uideatur.

PERORATIO OPERIS.

HÆC habui, Ioannes, de pronomini ſui, & ſuius reciprocatione, quæ dicerẽ. Cuius quæſtionis tantum abeſt ut timeam, nequid tenuitatem, facilitatemq; inſeſtetur, ut uerear, ne magnitudine potius, ac difficultate deterreatur, & quidẽ (ſicut initio dixi) Labyrinthea. Etenim me quod iuuat ad eius finem, uelut ad exitum Labyrinthi perueniſſe illius Cretenſis (nam cõplures fuiſſe memorantur) quem Vergilius idem alibi narrat,

Parietibus textum cæcis iter, aſcipientemq;

Aeneid. 5.

Mille uijs habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi

Frangeret, indepreſus, & irremediabilis error.

Verum non eſt cur ego iam uerear iſtam legentium (ſi qui modò hunc libellum legent) deſperationẽ. Namq; omnem, quæ antea erat, difficultatem, ut illis demerẽ, ipſe ſuſcepi, uniuerſasq; ferẽ ſcrutatus cæcæ domus ambages, de Labyrintho, ut amphitheatrum facerem, elaboraui, quale in media urbe uiſitur, à Veſpaſiano extructum, aut quale Puteolanũ, Campanum uel, aut Veronenſe (nam eiſdem exẽpla ſunt plurima) mille uias illud qui dem habẽs, ſed ſine cæcitate, ſine dolo, ſine errore, aut (quo magis è uicino ſimilitudinem ſumam) quale ſummi pontificis palatium, quod proximè Nicolaus Quintus ex cõſuſo, & Labyrinthos anfractus habente anguſtiſſimũ reddidit, non tamen abolitis eorum titulis, qui illud ædificarant, exornarantq;, ſed reparatis, atq; magnificentius reſtitutis, ut non immeritò ueteres ſummi põtifices (ſi quis illis harum rerum ſenſus eſt) huic plus,

H 3 quantum

quantum ad edificationem pertinet, quam sibi ipsis debere fateatur, à quo edificante plus ornamēti acceperunt. Factū haud dubiè omnium palatiorum magnificentia præclarius. Cui non nihil nostrum fortasse conferri poterit, qui priscorum autorum (quantum in nobis est) restituiimus, reparauimusq; dignitatem. Sed quid demens ego qui meum cum illius opere coner ulla ratione comparare? casam cum regia, tophum cum marmore, et cum auro, literulas cum excellēti uirtute, ac singulari sapiētia: præsertim quum opusculū hoc nō ausim edere, nisi prius ab eo comprobatum, optimo literarum censore, non solum literarum præside ac principe? Est enim ille, ut semper antea doctrinarū omnium cultor, censorq; ita nunc nō modo Romani pontificatus, ac Romani imperij, uerū etiā Romani eloquij moderator et princeps. Quæ tria cuiā post homines natos affuisse dicemus? id est, ad duo priora, hoc tertium accessisse. In primis curā gerendi, ut cum omnis doctrina, tum uerò lingua Romana (quæ usitatius Latina dicitur) cunctarum doctrinarum seminariū coleretur, et cresceret: res profectò (si uerè æstimemus) maioris laudis, quàm cætera. Siquidē illa ad nos aliorum iudicio, et interdum inuitos, deferuntur, hoc non nisi iudicio nostro, studioq; contingit. Illa nonnunquam parum rectè administrātur, hoc nō uideo quemadmodū nō rectè queat administrari. Illa huius operam, atq; opem desiderant, hoc etiā ut illa nō adsint, per se potest esse contentum. Itaq; ego Nicolaum Quintū, tum propter alia summum hominē iudico, tum uerò propter id, quod nō tantum cultor est sapiētiae, sed plurimos etiā cultores efficit, haud iniuria comparandum censco choro Musarum (si quæ unquā Musæ extiterūt) quæ et sapere ipsa omnia, et nobis ad capessendam omnem sapiētiā autores esse creduntur. Ab hoc igitur Ioannes, cuius tu intimus es (ut ad nos reuertar) oraculum posces, nunquid hic liber tibi dedicatus editione sit dignus.

F I N I S.

INDEX EORVM,

QVAE HOC IN LIBRO SCITV

digna uidebantur, multis dictionibus ac senten-

tijs postremo locupletatus: cuius primus

numerus librum, alter libri

caput indicat.

A	A		
	lib. 3. cap. 66	Accessio, Accessus	4. 2
Ab & abs quibus cum literis		Acinus	4. 28
iungantur	2. 29	Accipio ignominia, &c.	3. 75
Abaculi	53	Accipio	6. 7
Abactores	56	Accipio excusationem	5. 67
Abdico	5. 104	Accipio iniuriam	6. 3
Abfore	1. 26	Accipio conditionem	4. 67.
Abhorreo	3. 101	& 5. 67.	
Abiegnus	1. 4	Accipio fidem	5. 16
Abigo	6. 16	Accola	4. 54
Abigeatus, Abigeus	ibidem	Accusator	4. 12
Ablatiuus	2. 6	Accuso	6. 13
Ablatiui & genitiui affinitas		Accusationis uerba	3. 32
3. 17		Accusatiuus cu infinitiuo	2. 14
Abstinentia	4. 41	Accusatiuus temporis	3. 17
Abus habentia nomina in da-		Accusatiuus pro noiatiuo	3. 23
tiuo & ablatiuo	1. 1	Accruus	4. 49
Ac	2. 58	Acus, Acicula	1. 5
Accedit	3. 45	Acta, Actiones	4. 9
Accedo	4. 2	Actio, Actus	4. 2. & 32
Acceptus in conuiuium	5. 7	Actio noxalis	6. 35
Acceptilatio	5. 100	Actiui in passiuu resolutio	3. 39
Accerso	1. 23	Actiui uerbi nitidior usus	3. 49

H 4 Actor

I N D E X.

<i>Astor</i>	4.32	<i>Adultus</i>	1.30
<i>Actum est</i>	5.102	<i>Aduocatus</i>	4.12
<i>Ad, cum uerbis</i>	3.37	<i>Ad uotum</i>	5.70
<i>Adamo</i>	5.37	<i>Aedes cum deriuatis</i>	3.7.
<i>Addico, Addictus morti</i>	5.28	et 6.40	
<i>Adduco in inuidiam</i>	1.21	<i>Aedificare</i>	3.7
<i>Adeo</i>	2.44	<i>Aedificium</i>	6.40
<i>Ad hoc</i>	2.5	<i>Aediles</i>	4.84. et 3.7
<i>Adiectiua in bundus</i>	1.12	<i>Aedilitius</i>	4.84
<i>Adiectiuū ubi collocādū</i>	3.25	<i>Aeditui</i>	3.7
<i>Adijcio</i>	3.45	<i>Aegresco</i>	1.22
<i>Aditum munire, Aditus</i>	5.26	<i>Aequalis, Aequabilis</i>	4.102.
<i>Ad me spectat</i>	3.96	et 6.26	
<i>Admoueo manum</i>	5.90	<i>Acrarium</i>	1.6
<i>Adolescentia lubrica</i>	4.101	<i>Aes alienum conflare</i>	5.94
<i>Adoro</i>	5.11	<i>Aestimo</i>	5.20
<i>Ad summā, Ad summum</i>	6.20	<i>Aetas prematura</i>	4.107
<i>Adsum</i>	5.51	<i>Affatim</i>	6.20
<i>Ad tempus</i>	4.112	<i>Affectatio, Affectio</i>	4.78
<i>Aduento</i>	5.10	<i>Affecto, Affectus</i>	ibidem
<i>Aduerbia quædā in im exeun-</i>		<i>Affectus sum</i>	5.55
<i>tia</i>	6.20	<i>Afficio te iniuria</i>	3.94
<i>Aduerbia quædam comparati</i>		<i>Affinitas genitiui et abla.</i>	3.17
<i>ua et superlatiua, seruiunt</i>		<i>Affore</i>	1.26
<i>accusatiuo</i>	2.12	<i>Africa, Afri</i>	4.85
<i>Aduerbum disiunctiuum quid</i>		<i>Agè, Agite, Agedum</i>	2.16
<i>momenti ex situ habeat</i>	3.26	<i>Agere</i>	6.51
<i>Aducrsor</i>	5.80	<i>Age uerò</i>	2.24
<i>Aduersus, Aduerto</i>	5.90	<i>Agere delectum</i>	5.60
<i>Adulatio, Adulor</i>	5.66	<i>Ager</i>	4.55. et 6.41
<i>Adulterium</i>	6.45	<i>Ager meus et mei</i>	2.1
		<i>Ager</i>	

I N D E X.

<i>Ager restibilis</i>	6.42	<i>Amor</i>	4.622
<i>Aggrego</i>	3.45	<i>Amorem conciliare</i>	5.53
<i>Ago gratias</i>	5.41	<i>Amoueo manum</i>	5.90
<i>Ago tibi gratum</i>	3.75	<i>An, An'ne</i>	2.17
<i>Albani, Albenfes</i>	4.85	<i>Anacreon poëta</i>	1.11
<i>Alcator, Alcare, Alea ludere</i>		<i>Andromeda</i>	5.6
1.6		<i>Anguilla lubrica</i>	4.101
<i>Aliquantisper</i>	2.48	<i>Animaduerto</i>	3.69
<i>Aliquanto</i>	1.16	<i>Animosus</i>	1.21
<i>Aliquis</i>	3.6. & 3.763	<i>Anniuersarius</i>	4.108
<i>Alius</i>	1.16. & 3.59	<i>Anniculus</i>	1.5
<i>Aliter</i>	1.16	<i>Annona</i>	4.35
<i>Alleuo</i>	5.1	<i>Annuatim</i>	6.60
<i>Allocutio præmatura</i>	4.107	<i>Antè uim habet comparatini</i>	
<i>Alludere</i>	4.10	1.16	
<i>Alo</i>	5.46	<i>Antecedēs à relatiuo discor=</i>	
<i>Alter alterum accusat</i>	3.30	<i>dantia uenusta</i>	3.19
<i>Alter</i>	3.59	<i>Ante diem uenire, adesse</i>	4.80
<i>Altilis</i>	1.8	<i>Antehac, ante illud</i>	2.56
<i>Aluearium</i>	1.6	<i>Antiqui</i>	4.5
<i>Alumnus</i>	6.1	<i>Aper</i>	4.42
<i>Amamus nos inuicem, mutuò,</i>		<i>Apertum, Apertile</i>	1.8
& pariter	3.74	<i>Apes non apis dicendum</i>	1.5
<i>Amator</i>	5.37	<i>Apparatus belli</i>	5.64
<i>Amatorium</i>	1.6	<i>Apparo</i>	ibidem
<i>Ambitio, Ambitus</i>	4.19	<i>Apellationis uerba</i>	3.92
<i>Ambitiosus</i>	ibidem	<i>Appendo</i>	5.82
<i>Ambulo</i>	5.79	<i>Apetitus, Appeto</i>	5.7
<i>Amicus, Amica</i>	5.37	<i>Apud te</i>	6.54
<i>Amiculum</i>	1.5	<i>Aquatilis</i>	1.8
<i>Amo</i>	5.37	<i>Aratio</i>	4.2
		H 5	<i>Arbor</i>

INDEX.

Arbor	4.27	Atuerò	3.24
Arceo	6.16	Auctio, Auctionari	4.32
Arcesso, & Accerso	1.23	Auctus	ibidem
Architriclinus	4.34	Audiens sum tibi	3.42
Arcta mulier	6.38	Audio te, & tibi	3.29
Area	4.55. & 6.41	Audiui à patre, de patre, &	
Argentarius	4.42. & 4.4	ex patre	3.66
Argutus	1.30	Audire habeo	3.98
Armamentarium, Armarium		Auditorium	1.6
1.6		Autor	4.32. & 5.30
Armenta, Armentarius	4.42	Autoramentum, Autorare	
Armiger	6.1		3.32
Arra, Arrabo	6.57	Autoritas	3.88. & 4.32
Artificia	4.44	Auersor	3.80
Aruum	4.55. & 6.41	Auersus, Auerto	3.90
Asciso	3.86	Aue	6.30
Ascribo	3.45	Anis	4.47. & 5
Ascriptitius	1.11	Aula	4.34
Affectari	3.77	Auricula, Auris	1.15
Affentor	3.66	Ausculto	3.42
Affucro	3.87	Auspicari, Auspex, Auspicium	
Afideo, Afido	3.6	6.1	
Afinus	4.42	Aut	2.17
Asylum	6.19	Autem, Autem non	2.24
Ast	2.15	Auxilium do, & fero	3.65
Aster, Astrum	6.22	B	
Assumo	6.3	Bacca	7.28
Assurgo	3.12	Barba, Barba	6.44
At, Attamen	2.27	Beatitudo, Beatus	4.44
Atq;	2.58	Bellum	4.64
Atramentarium	1.6	Bene	2.52. & 3.87
		Bene	

INDEX.

Bene cęſeo, Bene precor, Bene mereor	3.87	Calumniator, Calūnior	6.49
Bene agi cum aliquo	3.102	Calumnia	6.50
Benedico, Benedicus	1.10	Camelus	4.42
Beneficentia	4.100	Campania	4.85
Bene habeo, Bene habet	3.74	Campus	4.55
Beneuolentiam conciliare		Candeo	6.18
5.53		Caper, Capra	4.42
Bergomensis, Bergomū	5.85	Capeſſo	1.23
Biduo	2.33	Capio ſpem de te	3.81
Binus	1.5	Capio, Capior oculis	6.3
Binoctium	2.33	Capitalis	4.109
Binus, Bini codicilli	3.8	Captus	6.3
Bis centum, Bis mille	3.4	Cardo	6.61
Blandior	5.60	Careo	5.85
Bombarda	2.34	Caritas, Charitas	4.62
Bona corporalia, & incorporealia	4.98	Carnarium	1.6
Bonitas, Bonum	4.100	Carnofus, Caro	4.73
Bos	4.42	Carpo	6.6
Bractea	4.74	Carptim	6.20
Breuiter	6.20	Cartilago	1.5
Bubalus	4.42	Caſtellum, Caſtrum	4.20
Bucca, buccę	4.52	Caſtrenſe peculium	6.40
Bundus finita nomina	1.9	Cafus ſeptimus	2.6
Burdo	4.42	Catellus, Catulus	4.71
		Cateruatim	6.20
C		Catamiti	4.110
Aballus	4.42	Cauillari, Cauillatio	6.49
Calamarium, Calceariū		Caupona	4.44
1.6		Cauſa mea, & mei	2.1
Calculi	6.53	Cauſari	5.67
		Caut	

I N D E X.

<i>Cautus</i>	1.30	<i>Civis, Ciuitas</i>	4.83
<i>Cedo, Cedo</i>	3.45	<i>Clarus</i>	4.91
<i>Cæsim</i>	6.20	<i>Cliens</i>	4.12
<i>Cœlebs, Cœlibatus</i>	4.106	<i>Elius</i>	4.43
<i>Celebris, Celebritas</i>	4.96	<i>Cœpit eum pœnitere</i>	3.46
<i>Cœnaculum, Cœnatio</i>	4.22	<i>Cogito</i>	3.20
<i>Censor, Censorius</i>	1.6.	<i>Collybiſtæ</i>	4.44
<i>et</i> 4.84		<i>Colliberti, Collibertæ</i>	4.1
<i>Centum et uiginti quinque an</i>		<i>Collis</i>	4.43
<i>nos natus</i>	3.14	<i>Colloco te in ſpem</i>	3.81
<i>Centeni</i>	3.5	<i>Collum</i>	4.36
<i>Centurio</i>	6.32	<i>Cſmenſes</i>	4.85
<i>Ceraſum</i>	4.28	<i>Comes, Comis</i>	4.38
<i>Cerebroſus</i>	1.21	<i>Comicus, Comœdus</i>	4.32
<i>Cernere eſt</i>	3.83	<i>Comitari</i>	3.77
<i>Certamen</i>	4.64	<i>Comitatus</i>	4.38
<i>Certe</i>	2.27	<i>Commeatus</i>	3.10.
<i>Certum eſt</i>	3.27	<i>et</i> 4.36	
<i>Ceruix, Ceruicis dura</i>	4.36	<i>Commendo</i>	3.43
<i>Ceu</i>	2.36	<i>Commentarium, Commentum</i>	
<i>Cicurare, Cicuris</i>	4.42	4.21	
<i>Cicur, Cicum</i>	ibidem	<i>Commigro</i>	3.95
<i>Cilium</i>	4.52	<i>Commilitones</i>	4.83
<i>Cimbri</i>	3.10	<i>Committo</i>	3.56
<i>Circeiter</i>	2.7	<i>Committo ut</i>	2.38
<i>Circuſcriptio</i>	6.10	<i>Commune, Comparo</i>	3.45
<i>Circuſiſto, Circuſto</i>	3.49	<i>Comparatio inæqualiũ</i>	3.72
<i>Circuſpectus</i>	1.30	<i>Cõparatiua aduerbia ſeruiũt</i>	
<i>Citare</i>	6.2	<i>accuſatiuo</i>	2.12
<i>Citra</i>	2.49	<i>Cõparatiui et ſuperlatiui dif</i>	
<i>Citro</i>	2.57	<i>ferentia</i>	1.13
		<i>Compar</i>	

I N D E X.

Comparatiui natura	1.12	Conciuis	4.83
Comparatiui proprietates	1.19	Conclauē	4.34
Comparatiui resolutio	1.12	Conclusio	1.39
Compareo	3.51	Condictio, Conditio	4.64
Compēdium participij	1.32	Condiscipuli	4.83
Comperendinare	2.33	Conducibile est	3.49
Comperi	3.24	Conducit	3.41
Compertum est mihi	ibidem	Conductitius	1.11
Complacitus	1.30	Confero	3.45
Complodo	3.9	Confector, Conficio	6.52
Complura	4.99	Confido	5.47
Compos	3.14	Conflare alicui	5.94
Componere sarcinas	4.14	Confluens	1.33
Composita ab ac, q, &	2.5	Confore	1.26
Composita ab en, & ecce	2.15	Congrue lubricus	4.101
Composita ab olim & diu	2.35	Coniectura uerba	3.79
Composita a dudum, nuper, &	2.43	Coniuratio, Coniuro	5.21
pridem	2.43	Coniunctio quid momenti ha-	3.26
Composita a leuo	3.81	beat ex collocatione	3.26
Composita a quis, uel qui	3.16	Coniunctiui modi praeteritum	
Composita a re	3.63	a futuro eiusdem quomodo	
Composita quaedam a pra, per,	5.63	differat	4.28
uel re	5.31	Conniueo	4.52.
Compositorum ab esse & fore	5.31	Connuo	6.7
differentia	1.26	Conscisco	3.86
Con prepositio	6.52	Confessus	4.2
Concilio	3.54	Consideratus	1.30
Concipio spem de illo	3.81	Consolatio, Consolor	4.77
Concio	4.47	Conspicuus	1.30
		Conspiro, Conspiratio	5.21
		Constat ratio	5.18
		Conster	

I N D E X.

Consternari, Consternere	5.91	Crepitaculum, Crepitus	4.29
Constitui, Constitutū est	5.24	Crimen	4.58. & 5.8
Consuetudo	5.5	Crudus	4.116
Consularis, Consul	4.84	Cubiculum, non à cubili, Cubi-	
Consulo te & tibi	5.40	lliculum	1.5
Consulto, Consultor, Consul-		Cuias	2.3
tus	ibidem	Cuius, Cuiā	3.2
Contendo, Contentio	6.4	Cuiusq;	2.1
Contentus	1.30. & 6.4	Culcitra	6.46
Conterraneus	4.83	Culpa	4.6
Continens	1.33	Cum præpositio	2.6.22.
Continentia	4.41	et 39	
Continuo cum nō & ne	2.30	Humani	4.85
Contraxi es alienum	5.94	Cum pace tua	4.18
Contraxi tædium	6.3	Cum primum	1.17
Conuenio	3.76	Cupido uolucer	4.45
Conuenire habeo	5.98	Curo	1.27
Conuenit	3.76	Curia, Curiosus	1.21
Conuentus	4.2	Cursim	5.20
Conuersatio	5.5	Cursus	6.5
Conuitium	6.52	Custodia	4.76
Coopto	5.60	D	
Copia mea & mei	2.1	Amnādi uerba quibus ca-	
Copia, Copia, arum	4.65	sibus cōstruantur	3.32
Cordi est	5.22	Dapes	4.23
Corporalis, Corporeus	4.98	Dare facultatem	4.65
Corpulentus, Corpus	4.73	Dare operam	4.70
Coxa	4.57	Dare potestatem	4.18
Crapulari, Crapula	5.55	Dare ueniam	ibidem
Cras, Crastinus	2.33	De	3.66
Crebresco	1.22	Debello	5.62
		Dece	

INDEX.

Decedo	3.95	Deliberatum est mihi	<i>ibidem</i>
Decet	3.41	Deligo, Delectum agere	3.60
Declamator	4.81	Dementia	3.36
Declaro	3.38	Demereor	3.99
Decretum est mihi	3.24	Demigro	3.95
Δύω, ἔχω	6.32	Demum cum compositis	6.21
Decoro, Decor	4.13	Deniq;	<i>ibidem</i>
Decreui, Decretum est	2.54	Deorsum	2.57
Decuria	6.32	Depectus	6.63
Decurio, Decurio municipalis		Depeculor	6.40
Decurio Romanus	<i>ibidem</i>	Depositarius, Depositorius	
Decus, Decôro	4.15	I, 6	
Dedecus, Dedecoro	<i>ibidem</i>	Deprecor	6.24
Dedere noxæ	6.35	De repetundis pecunijs	1.24
Dedititius	1.19	Descendo	3.36
Dedisco, Dedocco	3.1	Descisco	3.86
Deduco	3.77	Deses, Desideo	3.65
Defatigatus, Defatigor	4.99	Desideratiua uerba	3.23
Defectio, Deficere	4.6	Desinet me tædere	3.46
Defectus	1.30. &	Desipio, Desipisco	3.3
Defendo	6.24	Despicio	3.56
Defero	3.44	Detulit	3.44
Defessus	4.99	Deturbo	3.89
Deficio	4.6	Deuenio, Deuoluo	3.36
Defore	1.26	Dicax, Dicacitas	3.10
Defungor, Defunctus	3.5.	Dicere oportet	3.20
Ε 44		Dicere, Dicta, Dictio	3.10
Dehisco	3.15	Dico sententiam	3.48
Deinceps	2.56	Dictio	3.10. & 30
Delabor	3.59	Dicto, Dictum	3.10
Deliberaui	3.24	Die, Dies, Diecula	4.80
		Dicm	

I N D E X.

Diem obiit	5.44	Da tibi literas, & ad te	3.36
Differentia comparatiui à su-		Do auxilium	3.62
perlatiuo	1.13	Do optionem	4.67
Differentia infinitiuorum esse		Do fidem	3.16
& fore, & compositorum		Docibilis, Docilis	6.26
1.26.		Docilimus	ibidem
Differentia, & numerus offi-		Doleo	3.17
ciorū apud Romanos	1.12	Dolor meus, & mei	2.1
Diligo	5.37	Domesticatim	6.20
Diluculum	4.80	Domi, Domus	3.15
Diminutiua in ulus, a, um	1.5	Doparium.	1.6
Dimitto	3.45	Dnec	2.48
Discedo	5.95	Dono tibi, & te	3.43
Disco	5.1	Donum	6.39
Discordia elegās relatiui cum		Dormitorium	1.6
antecedente	3.19	Duceni	3.5
Discretus, Disertus	1.30	Ductilis	1.8
Dispicio	5.56	Ducor in spem huius negotij	
Displiceo mihi	5.92	3.81	
Displicentia	5.56	Dudum	2.34
Disimulatim	6.20	Dum	2.48
Dissoluo	5.94	Duntaxat	2.41
Distributiua	3.5	E	
Disturbo	5.89	E Adem persona tanquam	
Dissuadere	5.30	E alia	3.64
Diu	2.35	Eatenus	2.42
Diuersa & similis uerborū si-		E & Ex, E regione	3.19
gnificatio, & regimē	3.45	E re mea, E republica	ibidē
Diuersorium	4.82	Ecce	2.15
Diurnum spatium	4.108	Εκκλησία Ecclesia	4.47
Diutinus, Diuturnus	4.107	Eccos, Eccas, Eccum	2.15
		Edico	

INDEX.

Edico, Edictum	5.68	Esse cum casibus.	3.23
Edisco	5.1	Esse & fore cum compositis.	
Effigies, Effingo	5.43	1.26	
Efflagito	5.58	Essendi	1.27
Eheu	2.11	Esse parem	5.74
Eiulo	5.52	Est maturus rei militari	4.107
Elabor	5.59	Esurio	1.24
Elephantus, Elephas	5.42	Et	2.58
Eleuo	5.81	Ἐτάειν	4.38
Eligere	5.60	Et geminatum	3.92
Ellum, Ellam, Ellos, &c.	2.15	Et certe, Et sane	2.27
Elogium	4.66	Etiam	2.50
Emercor, Emerita	5.99	Et si	2.21
Emeriti senes, & boues	ibidem	Et hoc, & id	2.58
Emigro	5.95	Et hoc non sine, &c.	ibidem
En	2.15	Euentus	1.7
Enectus fame, & siti	6.28	Euidens passivè sumptū	1.30
Enimvero	2.24	Euoluo librum	6.43
Eò magis	1.16	Ex	1.13.
Eò, & quò cū cōparatio	1.15	& 3.66	
Epistola	3.6	Exanimatus	6.28
Epulum	4.23	Exaudio	5.29
Epula	ibidem	Exauro	6.62
Eques	6.32	Excandescō	6.11
È renibus	5.19	Excedo	5.95
Ergo	2.43	Excogito	5.2. & 20
Ergo'ne	2.17	Excretus	1.30
Eripio	5.83	Excubiæ	4.69
Errabundus	1.9	Excuso	5.67
Esca	4.53	Exemplar, Exemplum	6.33
Esse cordi, & in animo	5.22	Exemplarium	ibidem
		I	Exequor

I N D E X.

Exequor iussa	5.68	Ex usu, utilitate	ibidem
Ex equo	5.19	F	
Exheredo	5.104	Fabrica	4.44
Exhibeo negotium	5.88	Faceſſo	1.23. & 5.88
Exhorreo	5.101	Facies	4.13
Exigo	5.24	Facile	1.18
Eximius	5.35	Facio certioſorem, iacturâ, &c.	
Exiſtimo	5.20		
Exiſtimatio	5.86	Facio delectum	5.60
Exiſtit, Exto	5.53	Facio gradum	5.25
Exitialis, Exitiabilis	6.28	Facio gratum	5.76
Exoletus	1.30	Facio copiam	4.65
Exſomnis	1.20	Facio poteſtatem	ibidem
Ex, & inter cum interroga-		Facio inuidiam	1.21
tionem	1.12	Facio paria	5.74
Exoro	5.29	Facio tibi iniuriam	5.94
Expedit	5.49	Facio iter, & uiam	5.71
Expendo	5.82	Facio negotium	5.88
Expeto	5.7	Facio poteſtatem	4.18
Explicit	5.41	Facio ſermonem	5.97
Explodo	5.9	Facio ſtipendia	4.110
Exploratum eſt mihi, Explo-		Facio ut	2.38
raui	5.24	Factio	4.63
Exploratores	ibidem	Factor	4.32
Expoſtulo	5.58	Falſus	1.30
Exprobro	6.44	Fallit me	3.80
Expugno	5.62	Fama	4.7
Ex ſententia habere	5.70	Fama mea, & mei	2.1
Ex tēpore, Extēporalis	5.19	Famoſus, Famoſa mulier	1.21
Exturbo	5.89	Faſces	4.84
Ex uinoulis	5.19	Faſtidioſus	1.21
		Faſtid	

I N D E X.

<i>Fastidium meum, & mei</i>	2.1	<i>Fiens non dicitur</i>	2.22
<i>Fatigatus</i>	4.99	<i>Filiaster</i>	1.5
<i>Fatuus</i>	4.113	<i>Filius</i>	3.70
<i>Febris annua, & quotidiana</i>	4.108	<i>Finis, & propositi uerba</i>	3.85
<i>Felix</i>	4.87. & 114	<i>Finitionis uerba</i>	3.78
<i>Felicitas</i>	4.114	<i>Fingo</i>	3.43
<i>Femē, Femina, Femora</i>	4.57	<i>Fio</i>	1.22
<i>Femoralia, Feminalia ibidem</i>		<i>Fio tibi obuius</i>	3.77
<i>Fex</i>	3.61	<i>Fisilis</i>	1.8
<i>Fera</i>	1.42	<i>Flagella, Flagellare</i>	6.47
<i>Ferē</i>	2.49	<i>Flagitium</i>	4.58
<i>Fero, Fero tibi acceptum</i>	3.100	<i>Flagito</i>	3.58
		<i>Fleo</i>	3.52
<i>Fero conditionem</i>	4.67	<i>Fluuiatilis</i>	1.8
<i>Fero auxilium, & opem</i>	3.65	<i>Fluxus</i>	1.30
<i>Ferox, Ferus</i>	4.97	<i>Fœneratitius</i>	1.11
<i>Ferre sententiam, & legem</i>	3.48	<i>Fœnero, Fœneror</i>	3.25
		<i>Fœnus</i>	4.59
<i>Ferri</i>	6.51	<i>Fœtificare, Fœtura</i>	4.71
<i>Ferruminatio, Ferrumino</i>	6.58	<i>Fœtuosus</i>	1.21
		<i>Fœtus, Fœtura, Fœtificare</i>	4.71
<i>Ferrumen</i>	ibidem	<i>Folia</i>	4.68
<i>Fessus</i>	4.99	<i>Fore, et Esse cū cōpositis</i>	1.26
<i>Festa Septimontalia</i>	4.43	<i>Formidolosus</i>	1.21
<i>Festiuus, Festus</i>	4.92	<i>Frāgo nauim, & similia</i>	3.75
<i>Fictitius, Fictilis</i>	1.8	<i>Frenitus</i>	4.29
<i>Ficus, Ficulus</i>	1.4	<i>Frequens, Frequentia</i>	4.96
<i>Fides pro tormentis</i>	1.5	<i>Frondes</i>	4.68
<i>Fides</i>	3.30	<i>Fruges</i>	4.25
<i>Fides non fidis, Fidicula</i>	1.5	<i>Fruor</i>	3.5
		I 2	Frumen

I N D E X.

Frumenta præmatura	4.107	Gesta	4.9
Frumenti copia	4.75	Gestus, Gestio	4.2
Frutex, Fruticari	4.27	Glans	4.28
Fuga	6.5	Gladiatorium munus	4.16
Fundus, Fundum	6.41	Gloriosus	1.41
Fundare, Fundamentū	ibidem	Gradum facio & iacio	5.26
Fungor	5.5	Grammatici audaces & su-	
Fustigare	6.47	perciliofi	2.1
Futiles	1.8	Gratiam ago, refero, habeo, &	
Futurum coniunctiui, quo di-		reddo	5.41
stet à præterito eiusdem mo-		Gratiam in eo non dici	5.51
di	3.28	Gratificor	5.76
Futurum participij	1.33	Grator, Gratulor	5.42
G		Gratum facio	5.76
Galli	5.6	Gratus	4.89
Gaudeo, Gaudium	6.12	Grauis, Grauidus	6.81
Gemma	6.64	Gregatim	6.20
Gemo	5.52	Greges	4.42
Genâ	4.52	Gremium	4.37
Generatim, Generaliter	6.20	Grati	6.38
Genitiuorum significatio	2.1	H	
Genitiui & ablatiui affinitas		Habeo ad uotum	5.70
3.17		Habeo à patre manda-	
Genitor, Genitrix	3.70	tum	1.25
Genuinus dens	4.52	Habeo cum gerundijs	1.26
Genuino rodere	ibidem	Habeo copias omnium rerum	
Gerundiorum significatio &	4.65		
usus	1.25,	Habeo audire	5.98
& 27		Habeo conuenire	ibidem
Germiculum	1.5	Habeo delectum	5.60
		Habeo	

INDEX.

Habeo fidem	560	Homo mansuetæ & bonæ con-	
Habeo gratiam	5.41	ditionis	4.67
Habeo in animo	1.25	Homo maturus, & prematu-	
Habeo iter	5.71	rus militiæ	4.107
Habeo orationem	5.97	Hortus	1.6. & 3.9
Habeo rationem	5.18	Hospes, Hospitium	4.82
Habeo polliceri	5.98	Hospitales	ibidem
Habeo sermonem	5.97	Huc	2.57
Habeo te excusatum	5.67	Huc ades, pro adsis	5.51
Habeo te loco patris, & simi-		Hypotheca	6.57
lia	4.88		
Haud auspicato	16.1	I Acc're fundamenta	6.41
Hei	2.11	Iac're gradum	5.25
Hem	2.15	Iaculari, Iaculum	6.5
Heri, Hesternus	2.33	Iam, Iamiam	2.47
Herba	4.27	Iandiu	2.35
Hesterno die	4.81	Iandudum	ibidem
Heu	2.11	Iamucro	2.2.4. & 47
Hic	2.5	Iamolim	2.35
Hic mihi gloriatur, &c.	3.52	Iampridem	1.34
Hic non est cum illo compa-		Iam ueniet, & iam presens	
randus	3.72	erit	5.51
Hinnulus	4.42. & 71	Ianua	4.8
Hio, Hifco	5.15	Icus finita nomina	1.10
Histrion	4.31	Idem	2.5. &
Hoc nomine	2.49	6.20	
Hoc magis	1.16	Identidem	2.50
Holitor	1.6	Id ætatis	3.17
Holus	1.6. & 3.9	Idq;	2.58
Homo celebris	4.96	Id quod, cum alio antecede-	
Homo capitalis	4.109	3.62	

INDEX.

Igitur	2.43	• tantiam	ibidem
Ignominiosa missio	6.62	Impugno	3.62
Ignorans, Ignoranter	4.94	Imputo	6.44
Ignotus	1.30	In, cum uerbis	3.37
Illis terminata nomina	1.8	In agendo, In cœna	3.91
Illaboratum	3.39	In animo est	3.22
Ille	2.4	In annos	6.60
Ilhuc	2.57	In auro, In æs	3.18
Imago mea & mei	2.1	Incedo	3.79
Immigro	3.95	Incesso	3.45
Immunitas	6.39	Incessus	6.45
Impendens, Impendeo	3.42	Inchoatiua uerba	1.22
Impendo	3.45. & 3.62	Incido in æs, uel in ære	3.18
Imperiosus	1.21	Incisim	6.10
Impero	3.68	Incola	4.34
Imperatiuo deest prima per-		Inconsideratus	1.30
sona	3.28	Inconsultus	3.40
Impersonalium quorūdam re-		Incorporcus	4.98
gimen nouum	3.46	Increpare	4.29
Impertio	3.33	Incumbo	3.44
Impertior passiuum & depo-		Incuria	1.21
nens	ibidem	Incuso	6.13
Impleo	3.33	Indico, Indictum	3.68
Imploro	3.52	In diem	3.68
Impono, Impostor	3.95	Indoles	4.46
Impreccor	3.96. & 6.24	Indulgens passiue sumptum	
Improbare	6.44	1.30	
Imprudens	4.94	Indulgentia, Indulgeo	4.18
Imprudenter non dici, sed per		Industrius	1.21
imprudentiā, siue per igno		Inelaboratum	3.59
		Inco	

INDEX.

In eo gratiam	5.54	Insciens, Inscicenter feci	4.94
Inest rei & in re	3.45	Insignis	5.35
Insensus, Infestus	4.111	Insomnis	1.20
Infestare	ibidem	Instar	6.18
Inficialis status	6.9	Instituta, Institutiones	4.11
Infictas ire, Inficiator	ibidem	Instratum	6.46
Insidus	2.103	Instructæ naues	5.64
Infinitiuorum esse & fore dis-		Instruo	5.1
ferentia	1.26	In summa	6.20
Infinitiuum interiectum, uel		Intendo, Intentio	6.4
postpositum	3.21	Inter	1.13
Infinitiuo ubi utendum	4.25	Inter actionem	3.91
Infinitiuus loco suppositi	ibid.	Inter agendum, Inter coenam-	
Infra	2.53	dum	ibidem
Ingenium præcox	4.107	Intercedit	3.73
Ingenuus	4.1	Intercludo	5.69
Ingredior	5.39	Interdico	3.39
Ingredior in spem	3.81	Interim	2.49
Ingurgito	5.55	Interest cum supposito	2.1
Inhibeo	5.4	Interrogatio & responsio in	
In horam, In horas	3.68	diuersis casibus.	2.50
Initium, Iniens	55.4	Interrogo	5.61
In loco, In locum	3.88	Intersepio	5.69
In manibus	5.34	Interuerto	5.23
In mentem uenit	3.82	Intimus	1.17
In morem.	4.11	Intra	2.53
Innocuus, Innoxius	6.17	Introcludo	5.69
In primis	3.71	Intueor te, & in te	3.59
Inquinus	4.54	Inuenio	5.2
In rem præsentem	4.112	Inuerto	5.23
		I 4	Inue

I N D E X.

Inuestigo	5.45	Iuriconsultus	ibidem
Inueteratus	1.30	Iurisperitus nemo nisi literas	
Inuicem	2.59. & 3.74	rum peritus	3. in præf.
Inuidia, Inuidiosus	1.21	Iuriconsultus	5.40
Iocus, locari, locularia	4.16	Iurisperitus	4.48
Ipse	2.1	Ius naturale, Ius civile	ibidem
Is	2.5	Iustus	1.7
Is demum	6.21	Iustitium	5.6
Iste cum adverb. Istic & alijs		Iuuat	3.41
2.4		Iuuenta, Iuuentus	4.40
Ita comparatum seu constitutum est	3.89	L	
Ita cum superlatiuo	1.15	Labasco, Labo	5.59
Id responsiuum	2.50	Labor, eris, Labor, oris	
Ita pro ualde	2.54	ibidem	
Ita ne	2.17	Lacertosus	1.21
Itaq;	2.54	Laceffo	2.23. & 5.14
Iter facere, & habere	5.71	Lalifio	4.42
Item, Itidem	2.50	Lamentor	5.52
Iterum	2.56	Lamina	4.74
Iterum consul	3.59	Lanista	4.16
Iubeo	5.68	Lapidare	5.6
Iubendi uerba	3.28	Lapillus	6.64
Iucundus	4.89	Lapsus	4.99. & 5.59
Iudicij uerba	3.92	Lassus	4.99
Iugerum	1.7	Latebra, Latibula	4.79
Iugulus, Iugulum petere	4.36	Lauo, eiusq; deriuatiua	1.2
Iugum	4.43	Laxus	4.99
Iuratus	1.30	Legatio præmatura	4.107
Iura, iuris naturalis species		Leges	4.48
4.48		Legibus comparatum seu constitutum est	3.89
			Lego

I N D E X.

Lego, & Perlego	5.30	Lucrum	3.12
Lenticula	1.6	Luſtuſus	1.21
Letabundus	1.9	Luſtus	4.60
Lator, Latus	6.12	Lucus	4.56
Leues	6.8	Ludere	4.16
Leno	5.81	Ludibundus	1.9
Liber, libri	6.43	Ludicrum	1.3
Liberè loqui	4.17	Ludus	4.16
Liberi	3.8	Lues	4.72
Liberi ingenui	4.110	Lupus	4.42
Liberta	4.1	Luſio, Luſus	4.16
Libertas	4.17	M	
Libertinitas	4.1	MAcellum	4.35
Libertinus, Libertus	ibidem	MAccror, Maceſco	1.22
Libra pro pondo	3.15	Magis	1.12
Licentia	4.17. & 18	Magiſter, Magiſtra	4.38
Liccor, Licitor	5.28	Magiſtratus officium	4.30
Licet	2.21	Magna autoritate uir	3.17
Lictor, Lictorius, Lintearius	1.6	Magnificens	1.30
		Magni inter eſt	3.3
Litera, Literæ, arum	3.6	Magniloquens, & ſua compa-	
Loco patris	3.88	rativa, & ſuperlativa	1.10
Locorum quorundam nomina	4.85	Maior, Maius	1.13
		Minor, Maximus	ibidem
Locus celebris et frequēs	4.96	Maiores	6.55
Lombardia	4.85	Mala	4.52
Longè	1.17. & 18	Malè	2.42. & 3.87
Lotium	1.2	Maledictum	6.52
Lubricus	4.101	Maledicentiſſimus	1.10
Luculentus	4.91	Malleolus	4.26
Luce, Luci	4.80	Malum	6.41

I 5 Mando

I N D E X.

Mando	5.68	Mensarius	4.14
Manco te	5.93	Mentula	1.32
Mango	4.110. & 6.59	Meo dormientis	2.1
Manipulatum	6.20	Meo iure	6.3
Marinus, Maritimus	4.95	Meo nomine	2.49
Margarita	6.64	Me occupato, & similia	3.64
Mater	3.76. & 4.38	Meceor	4.110.
Materia	4.38. & 6.52	& 5.99	
Materies	4.38	Merere	4.110
Matuta de a	4.107	Meritorium puer, Meretrix ib.	
Maturè & Prematurè ibidem		Mq̄sis	3.24
Matureſco, Maturo ibidem		Métuo	3.27
Maturrimus, Maturus ibidem		Meum & mei differunt	2.1
Maxilla	4.52	Meum solius	ibidem
Mea	2.1. & 3.2	Migro	5.95
Me cum infinitiua & accusa		Mihi	3.52
tiua	2.14	Miles	1.14. & 6.32
Meditatiua uerba	1.24	Miles frequens ſpectator præ	
Mei, tui, ſui pronomina	2.1	liorum	4.96
Membrum	6.10	Miles munificus	6.39
Membratim	6.10. & 2.0	Millia, Mille	3.4
Membrane Pergamenæ	4.85	Minus	4.131
Meme	2.2	Minimam, Minimè	1.18
Memini	3.58	Ministeria, Ministerium	4.50
Memoria mea & mei	2.5	Minor	1.13
Memoria, Memoriter	3.93	Minores	6.55
Menda	4.6	Minoris emi	3.8
Mœnia	4.8	Minus	1.12
Meno, Mentio	3.58	Mirari ſe	5.92
Mens, Mentum, Mentior,		Mirificiſſimus	1.10
Menta	ibidem	Mis, tis, ſis	2.1
		Miſe	

INDEX.

Miserere potest, Misertum est		Munimenta	4.73
3.46		Murus	2.8
Modestia	6.41	Musculus	1.5
Modi tres quibus actiuum in		Mutuò aduerbium	2.59
passiuum resoluitur	3.39	Mutuò anare	3.74
Molestia afficere, Molestare		Mutuo, as, Mutuor	3.25
4.111		Mysterium	4.50
Molestia	6.8		
Mollis	4.115	N	
Momenta	4.41	Nactus sum	3.2
Momentum	3.41	Nam, Nanq;	2.55
Monumenta	4.75	Nam quod	ibidem
Morbus capitalis	4.109	Nascor	3.45
Moratus, Morigeratus	4.104	Natales, Natalia	4.10
More maiorum comparatum		Natalis, Natalitius	ibidem
est	3.89	Natus	3.70
Morigeror, Morigerus	4.	Natura cōstitutū, cōparatum,	
104		et prescriptum est	3.29
Morosus	1.21	Natura cōparatiui	1.12
Mororte	5.93	Natura superlatiui	1.14
Mos	4.11	Naues instructæ et ornate	
Mulier	6.38	5.64	
Mulier famosa	1.21	Næ	6.39
Mulus	4.41	Nc	6.29. et 2.14. et 17.
Multò	1.16. et 18	et 3.28	
Munus	6.39	Nec, Nec enim ibidē. et	2.58
Munerarius	1.6. et 4.16	Necesse est	3.49
Municeps	4.83. et 6.39	Necubi	3.27
Munificus	ibidem	Ner uerò	2.58
Municipatim	6.20	Necatus, Nectus	6.28
Munire uiam	3.71	Nc dicam	3.20
		Nedum	2.18
		Nega	

INDEX.

Negationis usus	3.27	Nomina in io	3.86. &
Nego	6.9	4.2	
Negotium	4.61. &	Nomina in orius, & in orium	
5.88		1.6	
Nemo nostrum, nō nostri	2.1	Nomina in ofus	1.21
Nempe	2.27	Nomina in rium	1.6
Neq; autem	2.24	Nomina adiectiua in tilis, filis	
Neq; id sine, Neq; enim	2.58	& xilis	1.8
Neq; hoc, Neq; illud	ibidem	Nomina quorundam locorum	
Nequaquā, Neutiquam	3.27	4.65	
Neuter neutrum accusat	3.30	Nominatim	6.20
Ne'ue	2.17	Nominatiuus pro accusatiuo	
Nihil ad te	3.90	3.23	
Nihil ad Persium	ibidem	Nominatiuus pro uocatiuo	
Nihil, & Nisi	3.54	* 3.22	
Nimirum	2.27	Nominum criminalium, &	
Ningit	3.40	pœnaliu regimen	3.31
Nisi	2.19. & 3.	Non	2.50. &
29.54		3.28	
Nobilis	5.35	Non autem	2.24
Nocentes	6.17	Non continuo, protinus, sta-	
Noctē	4.80	tim	2.30
Nomina diminutiua	1.5	Non, & nisi, cum alijs uerbis	
Nomina in bundus	1.9	3.29	
Nomina in arius	1.6. &	Non placeo mihi	5.92
21.		Non pridem, Non ita pridem	
Nomina in aster	1.5	2.34	
Nomina in ceus, eus, itius	1.11	Non quia, Non quo, Non ut,	
Nomina in er, uel in ellus		Non quod	2.37
1.5		Non me fugit, & similia	
Nomina in icus	1.10	3.80	

Non

I N D E X.

Non modò	2.18. & 31.	Nutus	6.27
& 3.27		Nux	4.28
Non scio, & non uolo, barba-			
ra	6.39	O	2.13
Non solùm, Nō tantum	2.18		
& 31. & 3.27		Obeo	3.44
Nostras	2.3	Obiter	2.49
Notabilis	3.35	Obruo	3.55
Nouacula	1.5	Observantia	4.3
Noualis	6.42	Observatio, Observo	ibidem
Noui copias tuas	4.65	Obses	6.31
Nouissime	2.50	Obuiò	3.77. & 5.107
Nouitius	6.59	Obuius tibi fio, Obuius sum ti-	
Nox, Noxales actiones	6.35	bi, & similia	3.77
Nudiustertius, Nudius quartus		Occupatio, Occupatus	5.57
2.33		Occupo	ibidem
Num	2.50	Occurrit mihi	3.82
Numen, Nutus	6.27	Otium	4.61
Numeralia	1.14. & 3.5	Oculi lubrici	4.101
Numeralium usus, & ordo		Odiosus	1.21
3.5. & 14		Odor	3.9
Numerorum ordo	3.14	Odium	1.21
Nummularij	4.44	Odium capitale	4.109
Nunc	2.51	Offendo	5.2
Nunquando	2.50	Offero electionem	4.67
Nuntium, Nuntius	6.15	Officia	4.30. & 50
Nuper	2.34	Officina	4.44
Nuspiam, Nusquam	2.28	Officium	4.30. & 6.39
Nutrio, Nutrix	5.46	Olim, Olimiam	2.35
Nuto	5.84	Olus	3.9
		Omni	

INDEX.

Omniū rerū copias habeo	Ovis		4.43
4.65		P	
Onager	4.42	PAbulum	4.53
Opem fero	3.65	Pacatus sum, Pacificatus	
Opera, &c., Operæpretiū	4.76	sum	5.73
Operosus	1.21	Pædor	6.25
Oportet legere libros	3.49	Pallium	6.46
Opinio	3.86	Pallace, Pænaæ	6.48
Opifices	4.44	Pampinarium	1.6
Oppetere	5.44	Pannosus	1.21
Oppidatim	6.20	Pañ	5.74
Oppidum	4.20	Parasitaster	1.5
Oppidum frequens	4.96	Parasitus	4.51
Oppignero	6.57	Parenthesis	3.11. & 84
Opprobrium	6.44	Parens	3.70
Oppugno	5.62	Parentalia, Parentare	4.23
Opus	4.76	Parem esse	5.74
Opus agere	5.99	Paria facere	ibidem
Oratio	6.36	Paries	4.8
Orationis copia	4.65	Pariter	2.32
Oxator	4.81	Parit mulier filium	5.13
Orbitas, Orbus	4.106	Pars mea, & mei	2.1
Ordo	4.14	Partio	5.33
Ordo numerorum	3.14	Partior	5.33. & 3.45
Oriundus	3.57	Particeps	3.45
Ornatus nauium	5.64	Parturio	1.24
Orphanus	4.33	Participia perbellè infinitiue	
Oro	5.29	adiuncta	1.25
Os	4.52	Participij compendium	1.32
Ostendo cum alijs uerbis	5.72	Participia in ens in substantiue	tran

INDEX.

<i>transeuntia</i>	1.33	<i>Pellex</i>	6.48
<i>Participiorum copulatio cum</i>		<i>Pello</i>	6.47
<i>infinitivo fore</i>	1.26	<i>Pellucidum</i>	5.31
<i>Participium futuri tēporis in</i>		<i>Penarium</i>	1.6. & 4.35
<i>nomen transiens</i>	1.38	<i>Pendo, & inde cōposita</i>	5.82
<i>Participiū prateriti actionē,</i>		<i>Penes</i>	6.54
<i>presentis passionem signifi</i>		<i>Penetrabilis, Penetralis</i>	6.26
<i>cat</i>	1.30	<i>Penetro</i>	6.57
<i>Participium presentis tempo-</i>		<i>Pensilis</i>	1.8
<i>ris, pro praterito poni.</i>	1.31	<i>Penuria</i>	4.62
<i>Parui interest</i>	3.3	<i>Penus</i>	4.35. & 6.56
<i>Parumper</i>	2.48	<i>Per</i>	2.48. & 3.64
<i>Pasco, Pascor</i>	4.53	<i>Per, & quā cum gradibus</i>	
<i>Pasim</i>	6.19	<i>1.17</i>	
<i>Pasini usus elegans</i>	3.49	<i>Per, cum compositis</i>	5.308
<i>Pastio, Pastus</i>	4.53	<i>Peragere reum</i>	5.30
<i>Pater</i>	3.70. & 4.38	<i>Perago iussa</i>	4.68
<i>Patres</i>	6.55	<i>Perceptibilis</i>	6.26
<i>Patrocinari</i>	4.12	<i>Percontor</i>	5.61
<i>Patrocinium, Patronus</i>	ibidē	<i>Perditus</i>	5.31
<i>Paucis diebus</i>	3.53	<i>Peregrinus</i>	4.82
<i>Paulisper</i>	2.48	<i>Perendie, Perēdinus dies</i>	2.33
<i>Paulo</i>	1.16	<i>Perfero</i>	5.30
<i>Peccatum capitale</i>	4.109	<i>Perfidus</i>	4.103
<i>Pecora, Pecudes</i>	4.42	<i>Perfluo, Perfuga</i>	5.31
<i>Peculatus, Pecunia</i>	6.40	<i>Perfunctus</i>	5.44
<i>Peculiaris, Peculium</i>	ibidem	<i>Pergamenū, Pergamū</i>	4.85
<i>Pecuniarum copia</i>	4.65	<i>Περδιδαντα</i>	4.23
<i>Pediculus, uel Pedunculus</i>	1.5	<i>Perinde</i>	2.50
<i>Pcius</i>	2.52	<i>Periodus</i>	6.10
		<i>Perira</i>	

I N D E X.

Periratus, Perirurus	5.31	Philosophaster	1.5
Perlego	5.30	Pigere	3.46
Perlucidum	5.31	Pignero, Pignus pigneris	5.7
Permissus, Permissu	1.7	Pigneratitius	1.11
Permaneo	5.30	Piscis, Pisciculus	3.5
Per me ipsum, te ipsum	3.64	Placatus sum	5.72
Permitto	5.68	Placeo mihi	5.92
Pernoctio, Pernox	5.30	Plango	5.52
Peroratio, Peroro	ibidem	Plantarium, Plantæ	1.6
Perpendo	5.82	Platea frequens	4.96
Perpeffus	5.31	Plexus	3.33
Perpluo	ibidem	Pleriq; Plerunq;	4.90
Perquam	1.17	Plicatilis	1.8
Perscribo	5.30	Ploro	5.52
Persequor	5.32	Fluit	3.40
Persona	6.34	Plumbatura	6.58
Perस्पicum	5.31	Pluralis, pro singulari abuso	
Persuadere, Persuasio	5.30	3.11	
Pertinax	5.31	Plura	4.90
Peruenio	5.56	Pluris	3.1
Peruersus	5.31	Plusculus	1.5
Peruigil, Peruigilo	5.30	Pluviatilis	1.8
Peruestigo	5.45	Poëta	4.32
Pessimè	2.52	Pœnitet	3.46. & 4.18
Pestilentia, Pestis	4.72	Polliceri habeo	5.98
Petere iugulum	4.36	Poma cruda	4.116
Peto	5.58	Poma precocia, prematura,	
Petulans	4.105	& serotina	4.107
Petulantia	ibidem	Pomarium	1.6
φάσμα	4.4	Pomeridianum	ibidem
Philomela	6.20	Pomum	4.28
			Pompa

I N D E X.

Pompa	4.39	Prauum	6.40
Pondo	3.13	Præ, in compositione	5.31
Pono conditionem	4.67	Præcepta, Præceptiones	4.11
Populabundus	1.9	Præcipio	5.68
Populnus	1.4	Præclarus, Præclare	4.91
Populus frequens	4.96	Præcoquus	5.11
Porcus	4.42	Præcox	4.107. & 5.31
Porro	2.24	Prædix	5.35
Porta	4.8	Prædium	6.40
Portari	6.51	Prægnans	1.33
Portitor, Portorium	1.6	Prælium	4.64
Posco	5.58	Præmaturus	4.107
Posseſſio	6.41	Præ me ſero	5.17
Posset te pigere	3.46	Præparo	5.64
Posſeſſiua nominum quorundā		Præpositiones accusatiuæ, &	
locorum	4.85	ablatiuo iunctæ	1.27
Post, uim habet comparatiui		Præcipio	5.28
1.16		Præscribit ratio	8.89
Posterī	6.55	Præ se fert, Præ se ducit	5.17
Posteriorēs	ibidem	Præfert, Præ se gerit	ibidem
Postremus	3.31	Præſens	1.33. & 4.112
Posthac, Post illud	2.56	Præſentaneum	4.112
Postridie	2.10. & 33	Præſcs, Præſideo	5.65
Postulatio præmatura	4.107	Præſides hoies, Præſidiū	5.66
Postulo	5.58	Præſtans	4.121
Potestas mea & mei	2.1	Præſtare	6.16
Potſto, Potus	4.4	Præſto ſum	5.51
Potiri, Potitus	3.34	Præſul, Præſum, Præſid.	5.65
Potiſſimū, non potiſſimē	6.29	Præterquā	3.54
Poto, eiꝯq; deriuata	1.2	Prætor, Prætorius	1.6. et 4.84
Potidium	1.6	Præteriti diſtantiā inter futu-	
		K	rum

I N D E X.

<i>rum coniunctiui modi</i>	3.28	<i>Pronomina mei,tui,sui</i>	2.1
<i>Præteritum pro futuro</i>	3.48	<i>Pronuba</i>	6.8
<i>Præuaticatio,Præuaticari</i>		<i>Pronuntio memoriter,non me-</i>	
6.50		<i>moria</i>	3.93
<i>Præuicator</i>	<i>ibidem</i>	<i>Proœmium</i>	5.54
<i>Precor</i>	3.96. & 6.24	<i>Proœmium apparatus</i>	5.64
<i>Pridem</i>	2.34	<i>Propediem,Propemodũ</i>	3.68
<i>Pridie aduerbium</i>	2.10. & 33	<i>Propius urbem</i>	2.12
<i>Pridianus</i>	2.33	<i>Properatim</i>	6.20
<i>Prima luce , Primis tenebris</i>		<i>Propono cũ alijs uerbis</i>	5.72
4.80		<i>Propositiones,& rationes in-</i>	
<i>Primis tenebris , prima nocte</i>		<i>terdum confundi</i>	3.50
4.80		<i>Proprator,Proquestor</i>	4.84
<i>Prima die,ac nocte</i>	<i>ibidem</i>	<i>Proprietas comparatiui</i>	1.19
<i>Primipilaris,Primipilus</i>	4.84	<i>Prosequor</i>	5.32
<i>Prior,primus</i>	1.13. & 3.31	<i>Prosper</i>	4.87
<i>Princeps</i>	1.18	<i>Proteruia,Proteruus</i>	4.108
<i>Priscus,Pristinus</i>	4.86	<i>Protinus cũ particula nõ</i>	2.30
<i>Privatim & Priuate</i>	6.20	<i>Prouinciatim</i>	6.20
<i>Probrum</i>	6.44	<i>Prouoco</i>	5.14
<i>Procacitas,Procaz</i>	4.105	<i>Proximè hostem</i>	2.12
<i>Proconsul</i>	4.84	<i>Proximus</i>	1.17
<i>Procul</i>	2.11	<i>Prudens feci</i>	4.94
<i>Procul dubio</i>	5.49	<i>Pudor</i>	4.105
<i>Profectò</i>	2.27	<i>Pueri catamiti</i>	4.110
<i>Profluens</i>	1.33	<i>Pueri meritorij</i>	<i>ibidem</i>
<i>Profore</i>	1.26	<i>Pugillares</i>	3.8
<i>Profusus</i>	1.30	<i>Pugna</i>	4.64
<i>Prohibeo</i>	5.4	<i>Pullastra</i>	1.5
<i>Proinde</i>	2.50	<i>Pullus</i>	4.78
<i>Promptorium</i>	4.43	<i>Pulsarc,Pulsatio</i>	6.47

Punct

INDEX.

Punctum	6.41	Quanti interest	3.9
Punctim	6.20	Quantum & tantum indiffe-	
Punio	3.69	reter iunguntur cum tan-	
Pupillus	4.33	to & quanto	1.16
Q		Quare, Quapropter	2.43
Q		Quartum consul	3.59
Vadringeni, Quadrin-		Quasi	2.36
genti, Quadragesi-		Quatenus	2.42
ma	3.5	Quaternus	3.5
Quadrimus	1.5	Quatriduo	3.53
Quadrinoctio	2.33	Que, coniunctio enclitica	
Qualitas	6.34		
Quam pro quantum	1.17		2.58
Quam, ubi deceat	3.54	Quemadmodum	2.54
Quam pridem, Quam dudum		Quæsitum est	5.24
2.34		Quæsiui te ab ostio, ex ostio,	
Quam cum gradibus	1.17.	de ostio	3.66
& 18		Quæstus, Quæstibus	3.12
Quamuis sub dictione, tamen,		Quæstus, Quæstibus	ibidem
subintelligi	2.40	Quæstor, Quæstorius	1.6.
Quam ut, quam qui, quam		& 4.84	
pro	1.17	Quæstuosus	1.22
Quamobrem	3.43	Quia	2.32
Quamuis	2.21	Quicquid, Quicunq;	3.16
Quando, Quandoquidem		Quid	1.13. & 3.16
2.42		Quid ad te	3.90
Quando utimur nominatiuo		Quid est nisi	3.54
pro uocatiuo	3.22	Quid interest inter præteri-	
Qua pietate es	3.74	tum & futurum coniuncti-	
Quanquam	2.21	ui modi	3.28
Quanti, Quanticunq;	3.1	Quidq;	1.15

K 2 Qui

I N D E X.

Quidam	3.16. & 63	Quorundam locorum nomi-	
Quidem	2.23	na	4.85
Quin, Quinetiam	2.45	Quotannis	6.60
Quippe	2.27	Quotidiana febris	4.108
Quippiam	3.16	Quotidianus	ibidem
Quis	1.13	Quoties	2.49
Quis & is in parenthesi		Quot modis iubemus	3.28
5.84		Quotus	1.14
Quis cui preponendum	3.30	Quum	339
Quisquis, Quicunq;	3.16		
Quispiam, Quisquam	3.63	R	
Quisq;	1.14	Rapio	5.83
Quisque cum uerbo, aut par-		Raptim	6.20
ticipio	3.60	Rasilis	1.8
Quod, pro quæ res	3.61	Ratio	6.36
Quo, & eo	1.15. & 2.37	Rationem habere, Ratio con-	
Quod autem, Quod uerò		stat, Rationem ducere	5.18
2.55		Rationum, & propositionum	
Quod cõiunctio	2.20. & 39	inculcatio	3.50
Quod scribis gaudeo, et quod		Re	5.31
scribas gaudeo	2.20	Re composita	5.63
Quodcunq;	3.16	Recaluafter	1.5
Quodq;	1.15	Reccdo	5.95
Quò minus, Quò secius	1.12	Receptor	4.82
Quomodo	2.54	Reciprocatio sol.	471. cap. 3
Quoniam	2.27	Recludo	5.63
Quoquo	3.16	Reconcilio	5.54
Quoquo uersus	2.8	Recordationis uerba	3.82
Quòq; ablatiuus	1.14	Recrudesco	4.116
Quoq;	2.58	Reddo, pro do	2.56
		Reddo gratias	5.41

Redeo

INDEX.

Redeo	2.56	Reputo	6.44
• Reditus parenthesis	3.11	Rescisco	6.23
Reduco	5.77	Respondeo	3.45
Refero ad Senatum	5.100	Respondeo subauditū	3.47
Refero gratias	5.41	Reses, Resideo	5.65
Refero tibi, & ad te	3.38	Resipisco	5.3
Refert cum supposito	2.1	Resigno, retego, retexo	5.63
Refertio, Refertus	3.33	Reuertor	2.56
Refigo	5.63	Rheginenses, Rhegini	4.85
Refrago	4.70	Rhetor	4.81
Regimen nominum criminā-		Ridiculus	1.5
lium, & pœnālium	3.32	Rixa	6.61
Regimen uerborū cum diuersa		Rogationes	4.48
eorum significatione	3.45	Rogatos uelim	1.27
Regionatim	6.20	Roma urbs Septicollis	4.43
Relatiui cum antecedente di-		Rosarium, Rosetum	1.6
scordia elegans	3.19	Rumor	4.7
Religiosus	1.21	Ruri	4.80
Remaneo	5.63	Rursus	2.56
Remigro	5.95		S
Reperio	5.2	• Sacellus, la, lum	1.5
Repeto	5.63	• Sacrarium	1.6
Repetundarum, Repetundis		Sacrilegium	6.4
1.3		Salij	5.65
Repignero	6.57	Salio, Saltatio, Saltus, Salto	
Repo, Repto	6.5	5.103	
Reporto	6.51	Saltus	ibidem, & 4.56
Reposco	5.63	Saluber, bris	4.88
Repono in te spem	3.91	Salue, Saluebis	6.30
Repositorium	1.6	Salueto, Salueo, Salutare	ibidē
Repurgo	5.31	Salutifer	4.88
		K 3	Saltem

INDEX.

Saltem, Sanè	2.27	Sedacula	1.5
Sanus	4.88	Seditio	4.63
Sarcina, Sarcinam componere, uel colligere	4.49	Seges	4.25
Sarmentum	4.26	Segetes præmaturæ	4.107
Satio uerbum, Saturo	5.78	Semel	6.20
Saxatilis	1.8	Sementis	4.24
Scala	3.13	Seminarium	1.6
Scaturio	1.24	Semisomnus	1.20
Sciens feci	4.94	Senator	4.84
Scilicet	2.60	Senatoriùs	1.5.0
Sciscitor	5.61	Senatus frequens	4.96
Scitus	1.30	Senatusconsultum	5.100
Scommma	5.10	Senecta, Senectus	4.40
Scribo	5.30	Senes	4.5
Sculptile	1.8	Senilis ætas matura	4.107
Scurra	4.51	Senium	4.40
Secunda uice consul	3.59	Sensibilis, Sensilis	6.26
Secius	3.12	Sentina	6.61
Seçtile	1.8	Separatim	6.20
Sector	1.2	Sepulchra	4.75
Secundum præpositio	2.46	Septicollis urbs Roma	4.43
Secundus	1.18	Septingeni, Septingēteni	3.5
Secus uim habet comparatiui	1.16	Septimontalia festa	4.43
Sed cum relatiuo	3.27	Series	4.14
Sed saltem, Sed certè, Sed uel	3.27	Seriò	4.16
Sed cui	3.61	Sero, Serotinus	4.107
Sedeo	5.6	Seruitium, Seruitus, Seruitia	4.50
		Sese	2.2
		Sesilis	1.8

Sexcenti

INDEX.

Sexcenti	3.5	Soluendo esse	1.27
Si subauditur	3.48	Solummodo	2.41
Sic, Sicq;	2.50. & 54	Solutilis	1.8
Sicut, Sicuti	2.36. & 54	Somnus, & eius cōposita	1.20
Sicubi, Sicunde	3.27	Sardes	6.61
Sido	5.6	Sortior	5.33
Sidus	6.22	Spargo humū floribus	4.101
Signa pro operibus sculptili-		Spatium annuum, & diurnum	
bus	4.115		4.108
Significatio, & regimen uer-		Species generi preponitur	
borum uarium	3.45		6.22
Siliqua, Siliquastrum	1.5	Spectacula	4.69. & 39
Similis tui, uel tibi	3.45	Spectat	3.96
Simonia	4.19	Spei uerba	3.32
Simul	2.32	Spero	5.47
Sin, & cōposita	1.12. & 2.26	Spem, metumq; ostēdere	5.72
Sinus	4.37	Sponte	2.57
Si non, cum uerbo	3.29	Statim, cū particula non	2.30
Singularis	1.14. & 5.35	Stator, Statum	5.6
Siquidem	2.25	Status inficialis	6.9
Sis	2.1	Stella	6.22
Sis frequens	4.96	Sterno	6.46
Sistō	5.6. & 6.31	Sterno lectum pallio	4.101
Situs	6.25	Stipendia facere	4.110
Siue	2.17	Stipendiarius	1.6
Soboles	4.27	Sto	8.6
Socius, Sodalis, Sodalitas	4.3	Stolidus	4.113
Solamen, Solatiū, Solor	4.77	Stomachosus	1.22
Solicito	5.75	Strages	4.49
Solus	3.67	Stragula	6.46
Solstitium	5.6	Stramentitius	1.11
		K 4	Strep

INDEX.

Strepitus, Stridor	4.29	Super cœnam	3.91
Strictim	6.20	Superioribus diebus	3.53
Stru&tilis	1.8	Superficies	4.31
Strues	4.49	Superlatio	1.3
Studiosus	1.21	Superlativi aduerbia seruiunt	
Stultè, Stultus	4.113	accusatio	2.12
Stuprare, Stuprum	6.43	Superlativi resolutio	1.12
Sua	3.2	Superlativi nois natura	1.14
Suadeo, Suasor	5.30	Supersum	5.53
Subijt mihi, & me	3.82	Supini	3.44
Subinde	2.50	Supinum in tum	1.28
Sableuo	5.81	Supinum in tu	1.29
Subsido	5.6	Suppetiasuenire, suppetiæ	6.9
Subsidium	5.65	Supplico	5.11
Subter	2.53	Supplicium capitale	4.109
Suburbana	4.10	Supplicium sumo	6.3
Succurrit mihi	4.82	Supplodo	5.9
Suffragia, Suffragor	4.70	Supra	2.53
Sui	2.1	Surdaster	1.5
Sulphuraria	1.6	Sursum, & Deorsum	2.57
Summatim	6.20	Suscipio curas & similia	6.3
Sum maturus audiendæ philo-		Suspicio	5.56
sophiæ	4.107	Sustulit pater filium	5.13
Sumo	6.3	Sutilis	1.8
Sum positus in hac conditione		Sutrina	4.44
4.67		Suus	2.2
Su præmaturus militiæ	4.107	Suum quisq;	3.60
Sumptuosus	1.21	Sylua	4.56
Sum tibi audiens	3.42	Syncerum	6.37
Sum tibi obuius	3.77	Synecdoche	3.17
Super	2.53	Evaitus	4.38

Taber.

I N D E X.

T		Tenebræ	4.80
T Aberna, Tabernarij	4.	Tenco memoria	6.3
44		Tentorium	1.6
Taberna meritoria	4.110	Tenus	2.8. & 9
Tabellarium	1.6	Tergiuerfator, Tergiuerfari	
Tabulæ	4.115	6.50	
Tacitus	1.30	Ternus	3.5
Tan	1.16. & 18	Ter cōsul, Tertiū cōsul	3.59
Tamē, qua de causa ab oratio		Terra, Territorium	4.83
ne quādoq; abijciatur	2.40	Terre gremium	4.37
Tamen cum relatiuo	5.61	Tertia uice cōsul	5.59
Tametsi	2.21	Testamentum	6.36
Tandem	6.21	Tete & tutu	2.2
Tandiu	2.35	Textilis	1.8
Tanquam	2.36	Tharsis	5.6
Tanti, Quāti, cū cōpositis	3.1	Thebani, Thebæi	4.85
Tanti interest	3.3	Theca	1.6
Tantisper	2.48	Θῆλυς	6.38
Tantum	2.44	Tibi uacans	3.52
Tantū abest, Tantū non	2.31	Timeo	1.25
Tantum & tantō quibus iun-		Timeo tibi, Timeo te	3.45
gantur gradibus	1.16	Tinctilis	1.8
Tantundem, Tantidem	3.1	Titubo	5.84
Tedete	3.46	Toga, Togati	6.46
Tectorium	1.6	Tollo	5.19
Temere	2.49	Tornatilis, Tortilis, Tonsilis	
Temperantia	4.41	1.8	
Tempus pro tempore posi-		Tractim	6.20
tum	3.48	Traijcio	3.35
Tēpus cōtinuū per accusatiuū		Tragædus, Tragicus	4.32
significari falsum esse	3.53	Transfero	3.35

K 3

Trans

I N D E X.

Translucens	3.31	Tuus	2.1
Transmarinus	4.95	V	
Transmaritimum	ibidem	V Acillo	3.84
Transmigo	3.95	Vaco, Vacat	3.85
Trapeza, Trapezita	4.44	Vadatus, Vas	6.31
Treceni, Triceni	3.5	Vadimonium	ibidem
Tribunus, Tribunitius	4.84	Valde	1.18
Tributarius, Tributorius	1.6	Vale, Valco, Valeant	6.30
Triclinium	4.34	Valetudo	6.18. & 6.30
Triduo	2.33. & 3.53	Valetudinarij	6.30
Trimus	3.5. & 1.5	V2	2.15
Trinoctio	2.33	Vbera lacte grauida	6.7
Trinus, Trinitas	3.5	Vbertim	6.20
Trinum nundinum	ibidem	Vbi collocandum adiectiuum	
Tripudium	5.103	• 3.25	
Triumphalis	4.84	Vbi primum	1.17
Triumphator	ibidem	Vbiq;	6.19
Triuialis scientia	4.16	Ve	2.17
Tua, Tua interest	3.2	Vectatio, Vector	3.86
Tui	2.1	Vestigal	4.59
Tum	2.22	Vel	2.17
Tum uerò	2.24	Velut, Veluti	2.36
Tuo ipsius	2.1	Venalis	4.93
Tuo nomine	2.49	Venalitarij	6.59
Tuos qui	2.1	Vendibilis	4.93
Turba	6.61	Vendico	5.8
Turbo, binis	ibidem	Veni, uenito	3.28
Turchia, Teucria	4.8	Venia	4.18
Turmatim	6.20	Veni in opinionem, suspicio-	
Tutu, & tete	2.2	nem, obliuionem, &c.	3.86
Tutus	1.30	Venire in mētem	1.25. & 3.82

Venti

I N D E X

Ventito	3.10	Verba indefinita	1.28
Venusse discordat relatiuum		Verba pretij cum casu	3.1
cum antecedente	3.19	Verba prateriti, pro futuro	
Verba ad autoritatem perti-	3.48		
nentia	3.89	Verbera, Verberatio	6.47
Verba ad finem operis perti-		Verberare	ibidem
nentia	3.85	Verbo passiuo, ubi nitidius uta	
Verba ad finitionem pertinen-		mur, ubi actiuo	3.49
tia	3.78	Verborum uarium regimē, &	
Verba ad coniecturam perti-		significatio	3.45
nentia	3.79	Verbum cui personæ, generi	
Verba ad notitiam pertinen-		& numero respondere de-	
tia	3.80	beat	3.24
Verba ad spem pertinentia		Vereor ut, & ne	3.27
3.81		• Verna, uernaculus	1.5
Verba ad recordationem per-		Vero	2.24
tinentia	3.82	Versicolor	6.5
Verba ad uisionem pertinen-		Versicoloria, ria	ibidem
tia	3.83	Versilis	1.8
Verba desideratiua	1.23	Versus	2.8
Verba quādo uenuste in ora-		Vertex	6.11
tione aut desunt, aut redun-		Vescor	4.53
dant	3.47	Vesperi	4.80
Verba motus	1.27	Vespertilio	4.45
Verbalia in atio	1.2	Vestiarium	1.6
Verba in fio	1.22	Vestigo	5.45
Verba in rio meditatiua	1.24	Vestras, & nostras	2.5
Verba prateriti temporis, pro		Vetatio non uetatio	1.2
futuri	3.48	Vetator	6.59
Verba inchoatiua	1.22	Veto	6.9
Verba motus ad quem	1.25	Veteres	4.5
		Via	

I N D E X.

<i>Via</i>	3.66	<i>Vmbratilis</i>	1.8
<i>Viam facere</i>	5.71	<i>Vna</i>	2.82
<i>Viam munire</i>	<i>ibidem</i>	<i>Vnio</i>	6.64
<i>Vicatim</i>	6.20	<i>Vnus</i>	3.67
<i>Vicinia, Vicinitas</i>	4.20	<i>Vnus aut alter</i>	4.59
<i>Vicissim</i>	2.59	<i>Vnusquisq;</i>	1.14
<i>Vicus</i>	4.20	<i>Vocatiui in nominatiuū mu-</i>	
<i>Victito</i>	5.10	<i>tatio</i>	3.22
<i>Victus</i>	6.56	<i>Vocare in inuidiam</i>	1.21
<i>Videlicet</i>	2.60	<i>Vocauit te a uia, è uia, de uia</i>	
<i>Videor uenuste usurpatum</i>	3.66	<i>Vociferor</i>	5.52
3.51		<i>Vocor in spem</i>	3.81
<i>Video te accusatū, &c.</i>	1.28	<i>Volatilis</i>	1.8
<i>Videre licet, Videas</i>	3.83	<i>Volitare, Volatus</i>	6.5
<i>Vigilia</i>	4.69	<i>Volo</i>	3.49
<i>Villa</i>	6.41	<i>Volucris</i>	4.45
<i>Vindico, Vindicta</i>	5.8	<i>Volumen</i>	6.43
<i>Vir</i>	3.70	<i>Voluptuosus</i>	1.21
<i>Vir magna, parua, mediocris</i>		<i>Vrbani uici</i>	4.20
<i>conditionis</i>	4.67	<i>Vrbs Roma</i>	<i>ibidem</i>
<i>Virgo</i>	6.38	<i>Vrbs frequens</i>	4.96
<i>Viritim</i>	6.20	<i>Vrbs Septicollis Roma</i>	4.43
<i>Virtuosus non dicitur</i>	1.21	<i>Vsq;</i>	6.19
<i>Virtutis, & uitij indoles</i>	4.46	2.8. & 4.112	
<i>Viso</i>	1.23	<i>Vsq; adeo</i>	2.44
<i>Vitabundus</i>	1.9	<i>Vsq; eò</i>	<i>ibidem</i>
<i>Vitium</i>	4.6. & 5.8	<i>Vsurpo</i>	5.50
<i>Vitium capitale</i>	4.109	<i>Vsus</i>	5.5
<i>Viuarium</i>	1.6	<i>Vsus nominatiui, pro uocati-</i>	
<i>Vltro citroq;</i>	2.57	<i>uo, & contra</i>	3.21
<i>Vllus</i>	3.63	<i>Vsus</i>	

I N D E X.

Vsus pluralis, pro singulari	3.41	Vt primum	1.17
Vsus nominatiui, pro accusa-		Vt, pro quàm, uel quantum	
tiuo	3.23	ibidem	
Vsus negationis	3.27	Vt, pro quippe, seu utpote	2.
Vt ceteros	3.21	28.36. & 34	
Vt ceteri	ibidem	Vt quia	2.37
Vt, cum facio, & committo		Vt quòd	ibidem
2.38		Vtroq; uersus	2.8
Vter, & Quis, cum interroga		Vtrum	1.13
tione	1.13	Vt, superlatiuo iunctum	1.15
Vter utrum accusat	1.30	Vt tamen, abijcitur ab oratio=	
Vterq; cum uerbo, uel parti=		ne	2.40
ci pio	3.60	Vuaceus	1.11
Vt, & Ita, cū superlatiuo	1.15	Vua præcoces, & serotina	
Vti	2.36	4.107	
Vtile est	3.49	Vultus	4.13
Vtiq;	2.27	Z	
Vtpote	ibidem	Zeugma	3.24
Vtor	3.5		

FINIS.

SEBASTIANVS
GRYPHIVS GER.
MANVS EXCV.
DEBAT LV.
GDVNI,
ANN. M. D. XLIIII.

Galasia Gutenberg 609 fr

